

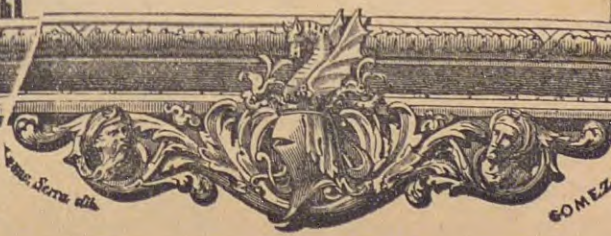

LA RENAISSANCE

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

1709 26

LA RENAIXENSA

TAULA

	Págs.		Págs.
<i>Agulló y Vidal, Ferrán</i>		<i>Bartrina, F.</i>	
.. . . .	61	Intima.	200
<i>Albert, Salvador.</i>		Quadret.	446
Cant d' amor.	91	Intima.	495
<i>Alomar y Vilallonga, Gabriel.</i>		Intima.	623
Es nin de sas cartas.	657	Quadret.	635
<i>Altarriba, Marió de</i>		Intima.	736
La diada de Nadal.	97	<i>Bartrina, Joaquim M.^a</i>	
<i>Anónim.</i>		Devant de Port Vendres.	780
Lo petit sastre.	86	<i>Baucells Prat, J.</i>	
Los set corbs.	103	Los segadors de la Gorga.	116
Lo rey dels verns.	376	La escala de la força.	357
Lo Cid y don Jaume.	480	Sospirs d' ultra tomba.	714
<i>Añon, Antoni</i>		<i>Berga y Boada, Joseph.</i>	
Lo Sr. D. Joan Sentís.	625	De la costa.	1 y 17
<i>Arch, M.</i>		La sega.	465
Idili.	283	<i>Bertrán y Bros, Pau</i>	
<i>Aromí, Lluís.</i>		La del pare y fill.	268
Per punt.	241, 257 y 273	D un bercoch.	301
<i>B.</i>		Tó de reny.	383
Lo rey no ho creu pas tot.	438	Fel per fel.	424
<i>Barneda, F.</i>		<i>Bird.</i>	
Flors y espinas.	815	La rata-pinyada.	740
<i>Barneda, J.</i>		<i>Blanch y Romani, J.</i>	
La rosada.	327	A Vallvidrera.	393
		<i>Bodria, Joseph</i>	
		Cansó.	544
		<i>Bori y Fontestá, A.</i>	
		L' aplech de Sant Mateu.	233

	Págs.
<i>Brunet y Bellet, Joseph</i>	
Gutenberg no descobrí la im premta.	289 y 305
Coronas.	385
Lo cabell y la barba.	449
<i>Busquets y Punset, Anton</i>	
Quadret.	106
Lo pastor de l' Arola.	141
Als escriptors.	333
A la Verge de Nuria.	477
Recorts de Nuria.	729
Lo somni d' una monja.	781
<i>Cabrelles Ramon A.</i>	
Cant al treball.	506
<i>Capella, Francisco de Paula</i>	
Cabrias d' un vell.	55
Un bigoti.	209
Lo cap del peix.	471
Lo sombrero de copa.	609
<i>Casas y Pallerol, Jaume</i>	
Recort.	203
<i>Cendra y Muntadas, J.</i>	
En tres banos.	252
<i>Coca y Collado, Emili</i>	
Romancet á la Verge.	413
Lo nen mort.	474
De la vinya á cal Rector.	489
<i>Coloma, Lluís</i>	
Un miracle.	513
La batalla dels cuyros.	545
Lo divendres de Dolors.	785
<i>Collell, Jaume</i>	
Al Sagrat Cor de Jesús.	408
<i>Condó Sambeat, Joseph</i>	
La millor flor.	509
<i>E. M. B.</i>	
Esperansas.	12
* *	174
<i>Fargas y Adam, Bernat</i>	
Vocació.	286
<i>Farnés, S.</i>	
La llibertat d' Armenia.	554
<i>Feliu y Codina, Joseph</i>	
¡Per un punt!	541
<i>Ferrerons, David</i>	
Tristesas.	177

	Págs.
<i>Fontanilles, Narcís de</i>	
Aniversari.	14
Amor follá.	59
Las aurenetas.	430
En la primera missa del bon amic lo prebere Venanci Torramilans.	575
Trista.	799
<i>Forteza, Guillem</i>	
A la Verge.	303
<i>Franquesa y Gomis, J.</i>	
Esperantlo.	270
Juliol.	426
<i>Freixas, Joan</i>	
A Poblet.	752
<i>Garriga Boixader, Angel</i>	
Lo dia gran.	57
En la entrada de la nova imatge.	480
<i>Genís y Aguilar, Martí</i>	
Devant del Canigó.	63
<i>Girbal, Enrich Claudi</i>	
A la Verge de Montserrat.	76
<i>Gircós y Gaspar, Frederich</i>	
Somiant.	25
<i>Gual, A.</i>	
La eterna enamorada.	352
Estiuhenca.	369
<i>Herp, Joseph</i>	
Recort.	606
<i>Huguet y Mainer, F.</i>	
De la masía á Sitjes.	588
<i>J. B.</i>	
Lo noy de la mare.	81
<i>Juliá Pous, A.</i>	
Engrunas.	335
<i>Llorente, Teodor</i>	
Visanteta.	239
Gotjos.	330
Cartes de soldat.	497
<i>Majuelo, Francisco X.</i>	
*	398
Lo teu canari.	766
<i>Maragall, J.</i>	
A un torrent.	191
Lo mal cassador.	810
<i>Martorell y Benassar, R.</i>	
*	765
<i>Masifern, Ramón</i>	
L' aureneta malalta.	619

	Págs.		Págs.
<i>Maspons y Camarassa, J.</i>		<i>Palol, Pere de</i>	
Cosas de quitxalla.	737	Entrada d' hivern.	761
En Pere Serra y Postius.	817	<i>Pascual de Zulueta, J.</i>	
<i>Masriera y Colomer, Arthur</i>		Cayguda.	145
Santa Creu.	172	La última pessa.	225
<i>Massó y Torrents, J.</i>		<i>Pascual y Amigó, Emili</i>	
L' anyorament.	433	Ja no soch metje!	149
<i>Mateu, Ramón</i>		Una desgraciada.	321
La meva taula.	65	Verge, mare y... mártir.	487
<i>Matheu, Francesch</i>		Idilis negres.	769
Cansó del excursionista.	223	<i>Penya d' Amer, Victoria</i>	
* * *	396	Traducció.	214
A una morta.	556	En un àlbum.	542
<i>Mestres, Apeles</i>		A la poesia.	591
Entrada de fosch.	222	<i>Picó y Campamar, Ramón</i>	
* * *	272	Música.	73
Pluja de tardor.	381	¡Pobret!	206
Lo burinot.	400	<i>Pirozzini y Martí, Carles</i>	
Als joves.	570	L' apotecari d' Olot.	639
Entrada de fosch.	608	<i>Planas y Font, Claudi</i>	
<i>Moliné y Brasés, E.</i>		Mitjdia.	31
¡Montserrat!	616	<i>Pons y Massaveu, Joan</i>	
<i>Morató y Grau, Joseph</i>		La meva cansó.	219
¡Coixa!	718	En lo balcó.	365
<i>Nadal, Lluís B.</i>		¡Pobreta!	493
Una ilustració á la historia d' en		Giro mútuo.	543
Serrallonga.	561	* * *	592
Sant Xemplí.	721	Contrast.	637
Las duas mares.	796	<i>Puig, Francisco X.</i>	
<i>Negre y Farigola, J.</i>		L' hivern de la vida.	108
Desertor.	43	A la Divina Pastora.	248
<i>Novellas de Molins, J.</i>		María Assumpta.	559
* * *	320	<i>Pujol y Safont, Agustí</i>	
Anarquisme.	406	Montanyana.	175
La fi d' un poble.	613	Lo Pirineu á Lleyda.	603
En la mort de Joana Enriquez.	652	<i>R. P.</i>	
La mort.	813	¿Pare ó fill?	193
<i>Oller, Narcís</i>		<i>Rahola Frederich</i>	
La casa vella.	113 y 129	Lo primer amor.	350
Poemets de Tourgueneff.	529 y 593	Elegia.	401
Lo marit que dorm.	673, 689 y 705	<i>Ramon, Jaume</i>	
<i>Padró, Blay</i>		La fira dels enamorats.	184
Lo niu d' orenetas.	539	Per una carga de llenya.	577
<i>Pagés, Anicet de</i>		Tradicions y llegendas.	641
* * *	173	<i>Ribot y Serra, Manel</i>	
<i>Palanca, Antoni</i>		Lo primer bes.	207
Cepte y llorer.	502	<i>Riera y Batlle, Dolors</i>	
<i>Palma, Ricart</i>		A una hermosa.	217
Los buscadors d' amagatalls.	417	<i>Riera y Bertrán, Joaquim</i>	
<i>Paler y Trullol, Enriqueta</i>		Flor d' Empordá.	94
Diada de Reys.	28	La historia pàtria.	416
A la memoria de nostre mal-		Preguntas y respuestas.	573
aguanyat Rector.	79	Lo xarrich del avi.	764

	Págs.		Págs.
<i>Riera Pau, J.</i>		<i>Tell y Lafont, Guillel A.</i>	
La campana que camina.. . . .	511	La Salve á Montserrat.	410
<i>Rius y Vidal, Angel</i>		La vida.	747
Emblemas vegetals.. . . .	254	<i>Thos y Codina, Terenci</i>	
<i>Robert, Robert</i>		Per la senyal de la Santa Creu..	196
Lo ball d'en Serrallonga. . . .	161	<i>Tintoré y Mercader, Lluís</i>	
<i>Rocamora, Manel</i>		Cántichs de Moisés.. . . .	280
Primavera.. . . .	699	<i>Torres y Reyeto, Jascinto</i>	
Intima.. . . .	732	Lo pitjer de flors.	202
*.	745	Apolonia.	448
<i>Roca y Jorda, P.</i>		La festa del amor.	759
Lletra.	137	<i>Toroella, Miquel</i>	
Esperansa.. . . .	192	La mort del avaro.	230
La obligació descuydada.. . . .	743	<i>Tort y Cardús, Anton</i>	
<i>Rodriguez y Codolá, M.</i>		Un flagell.. . . .	801
La veu de la campana.	372	<i>Trovador del Méder, Lo</i>	
<i>Rosselló, Geroni</i>		Quadros del camp.	734
*.	555	<i>Ubach y Vinyeta, Francesch</i>	
Dissort.	670	Lo patró.	440
<i>Rubió y Ors, Joaquim</i>		Lo sopar del mal rey.	581
La oració del matí.	367	<i>Vallors, Assumpta de</i>	
<i>Ruyra, J.</i>		Intima.	144
Colometa.	378	<i>Valls y Vicens, Joseph M.*</i>	
<i>Sanmartin y Aguirre, J. F.</i>		Pregaria.	353
L'anada á la fira.	753	Anacreóntica.. . . .	704
<i>Sans y Bori, Sebastiá</i>		<i>Vayreda, Marian</i>	
A Sitges.	565	La feta del Sr. Xarapi.. . . .	33
<i>Sardá, J.</i>		<i>Verdaguer, Jascinto</i>	
A Tyndaris.	266	L'arpa.	111
<i>Sedó, Pio</i>		La Nadala.	212
Consolació.	831	<i>Verdú, Joseph</i>	
<i>Serra y Campdelacreu, Joseph</i>		Lo gall y 'l plat.	171
Perque ho sápigas.	428	Lo vent y la nau.	251
<i>Soler, Frederich</i>		L'home.	703
Lo llas blanch.	198	Lo fum.. . . .	779
Lo panyo del billar.	337	<i>Via, Lluís</i>	
<i>Soler y Colomer, Joseph</i>		La enamorada.	537
Cant del cementiri.	749	<i>Vidal Cosme</i>	
<i>Soler y Miquel, Joseph</i>		Lo pas del riu.	407
Lo poema del Rose de Mistral..	665	La trona deserta.	404
<i>Solius, Pons de</i>		<i>Vilaregut Salvador</i>	
Amorosa.	143	L'arribada de la nit.	671
<i>Tarré, Emili</i>		<i>Vila y Gibert, Pere</i>	
Lo pit-roig.	49	Bon viatge.. . . .	621
La pastura.. . . .	284	<i>Viver, F.</i>	
La vinya.	479	Lo niu del aucellet.. . . .	157
		X	
		*.	557

DE LA COSTA ⁽¹⁾

AL BON AMICH Y LLOREJAT POETA GERONÍ EN
JOSEPH MORATÓ Y GRAU

I

De menuts sempre havían anat junts. Llurs jochs eran los mateixos. S'estimavan de debó, y may en los entreteniments que tenían passadas las horas que feyan anar las rodas per los espartenyers que al llarch de la platja filavan, hi sortí la més petita renyina, la sombra més insignificant que entelés aquella amistat pura, nascuda cercant maresch, en las rocas hont l'aygua salada de la mar los confortava, pera que més tart poguessen afrontar los perills que aquell plá inmens, aquell líquit mirall del cel, los havia de fer passar.

Eran fills de Blanes tots dos. De familias pobras, terrasans que ab prou feynas podían mantenirlos, siguent aixó la

(1) Premi de «El Círculo de la Amistad Blandense» en lo primer Certámen de la «Tertulia Catalanista» de Blanes.

causa que'ls posessen á las *rodas*. Allá al menos podrian guanyarse, més tart, un xich la vida. Pero la fal·lera d'ells no era aquesta. A n'en Met y á n'en Jan, lo rodar no 'ls hi agradava. Sempre lligats, ¡quina angunia! Quan podrian gosar de la llibertat complerta, fent de mariner, qu'era lo que donava gust. Per aixó cada vespre, quan plegavan, corrian vora l'aygua á jugar; allá respiravan á plaher, obrían sos pulmons al ayre de marinada, s'embadalían ab la blavor de la mar y s'encantavan ab lo va-y-vé de las onas rissadas d'es-cuma blanquinosa. Los hi agradava rebejarse per la sorra ó nadar intrépits mar endins, endins, ben lluny, fins que las forsas los mancavan. Llavors tenían de recular y, mitj-nusos, pantejant, esperavan l'arribada dels sardinalers, per veure l'atracament de las barcas, l'animació del desembarch á mitja llum, quan lo sol ja era post, ó á la claror de la lluna á voltas, quan pampelluguejava en lo cel cubert d'estrelles movedissas y donava reflexos metálíchs á l'escata de la sardina que se 'ls escorría de las mans, com untada de savó. Y si algun vespre lo trángul encrespava las onas; y las familias dels mariners que havían sortit, curiosas, anavan á la platja pera veure arribar las embarcacions, ells, los dos nens, sentían un' ansia inexplicable, un torment que no 'ls deixava en repós, un desfici, un desitj irresistible d'entrar á la mar y bogant, rebotits per las andanadas, salvar als que venían com ho feyan aquells patrons vegetosos, blanchs de cabell y ab lo sota-barba erissat de pels forts com un raspall.

La mar los atreya y ells s'hi decantavan enlluhernats per sa hermosura.

May pensavan en que enfurismada á voltas, s'engoleix las barcas y que no sempre tranquila llepa la platja amorosament!

A mida que creixían, més s'accentuava sa afició, tant, que als catorze anys, no poguent aguantar més, deixaren canem y rodas per las velas y cordám, llensantse á la mar inquibits en un sardinaler, tots dos junts, amichs com sempre y contents.

En los primers viatjes, quan la barca lliscava mar endins, avans de sortir lo sol y perdían la platja tapada per calitxas vaporosas, y després quan se trovavan voltats d'aygua en alta mar, lo recort de sa infantesa los atormentava y pensavan en sos tendres divertiments, vejent que havían fugit pera no tor-

nar aquelles horas d'esplay, felissas, passadas aprenent de nadar, cercant cargols y pallaridas encastats en los penyals, enfonzantse en las algas y plantas de mar; y 'ls sabia greu no poguer anar á St. Francisco pera jugar en las ruinas del convent, ni á la torre dels moros, ni á Sta. Cristina, ni al Vilar, ni á St. Pere, en lloch, com ho feyan los diumenges saltant y colrantse per aquellas montanyas argilosas, cobertas de pins y figueras de moro, ginebrars, piteras y romaníes. No hi tornarían, no, que ja 's trobavan dins del monstre que tant los atreya y que al principi, més d'una volta los feu anyorar lo passat.

Mes lo temps tot ho borra y á n' en Met y á n' en Jan també 'ls hi borra aquellas trifulgas que capolavan sos magins, fentse á la vida marinera y ajudantse l'un á l'altre continuament, creixent sa intimitat fins al punt que cobejaren tots dos lo projecte d'anarsen, puig d'ensá que un dia un vapor fondejá la cala de Blanes ahont estigué tres dias anclat pera descarregar, los hi entrá la manía de fugir á América per fer fortuna y després tornar com ho havían fet d'altres que, havent marchat de petits, pobres com ells, llavors se passejavan per la vila, ben vestits, ab la butxaca plena y tenían barcos, casas, jardins, donas; joh donas!... Ellas havían d'esser l'escull que privés als dos joves de realisar son projecte y que motivés sa desavinensa.

II

La pesca havia anat forta. La barca se calava de tanta sardina y vers la platja feya via, tambalejantse mentres los mariners cantavan llensant al ayre notas frescas, vibrantas que 's perdían en l'immensitat, demunt las onas, fonentse lluny, plenas de tendresa y sentiment.

Era cap-al-tart. Lo sol ja era post. La gavina anava á joch destacantse blanquinosa demunt la nota verda de la mar. Blanes no's veyá més que vaporosa y perduda dins la penombra del cap-vespre, la que atravessavan uns punts lluminosos

que naixían en los fanals dels passeig y, dins la mar, lo sardinaler plé, rompía las onas empés per l'ayre de marinada, gronxantse mentres los dos amichs bogant al compás dels remes, cantavnt tendra cansó

A la voreta del mar,
n' hi ha una donzella
que n' hi broda un mocador:
n' es per la Reyna.

Y la barca esparracant las onas, feya via com anyorant també lo repós de nit, demunt la sorra, després d' una jornada de balansejarse en l' aygua quals onas la feyan brandar com un picarol.

Quan arriba á mitj brodat,
n' hi falta seda.
Veu venir un bergantí
carregat d' ella.....

Cantavan los mariners, mentres lo patró encenia un fanal de vidres rovellats y 'l penjava en l' arbre mestre, donant la llum un aspecte fantástich als tripulants que contrastava ab la negror del vespre.

—¿Mariner bon mariner,
me 'n portau seda?
—¿De quin color la voleu,
grogá ó vermella?

Com més anava més s' entosquía, regnant per tot la quietut més solempne, turbada sols per lo petoneig de las onas quan se desfeyan en ruixíms d' escuma al topar ab la barca, esquitxant l' interior.

—Vermelleta la vull jo,
qu' es millor seda.

—Entreu dintre de la nau:
tiareu d' ella.....

La barca carregada á més no poguer, volía assolir la platja que era aprop, mes anava feixuga y no podia marxar lleugera

com altras voltas ho havia fet. Pero 'ls de dins estavan contents y cantavan bogant il·luminats per la llum del fanal que 's movia fent corre las ombras com fochs follets.

Quan fou dintre de la nau,
la nau feu vela.
Mariné 's posa á cantar
cansó novella.

No 's veyá res. Tot era misteri. La vila s' endevinava per sos llums.

Ab lo cant del mariner,
s' es dormideta;
ab lo soroll de la mar
ella 's desperta.

En Met s'estremí y sens saber per qué li vingué forta frissansa que li feu posar pell de gallina y, sugestionat per lo misteri de la nit que li semblava no haverne vista may cap de tan hermosa, més entussiasmat cantava acompanyat d' en Jan:

—Mariner bon mariner,
tornáume á terra,
que los ayres de la mar,
me 'n donan pena...

y es que li vingué á la memoria la guapa figura de la Rosa, que feya temps lo portava capficat y se la mirava d' un modo que may ho havia fet y diferent de las demés, donantli un salt lo cor cada volta que pensava ab ella. Aixó 'l tenia anguniós no volguent creure que l' estimés y no obstant son pensament se n' hi anava.

—De tres germanas que tinch
so la més bella;
l' una es casada ab un duch,
l' altra es primpcesa...

La cansó no 's pogué acabar. La barca arribá á la platja. Los dos amichs saltaren y, atracant, comensaren á descarregar.

omplint samals de sardina en mitj de las norabonas dels altres mariners que s'estranyavan de la grossa agafada que havían fet.

—Ab forsa dias com avuy,—digué en Met—no aném á América.

—Y tall!

—Ja farém sa fortuna.

—Y 'ns podrém casar!—

¡Ay que va dir! A n' en Met li vingué un formigueig que 'l posá nerviós, pensant en una cara de donzella, que en aquell moment se presentá al sardinaler, perque també cada vespre quan la Rosa coneixia que la barca d' en Met devía arribar, las camas la portavan cap allá sens adonársen, atreta... ¡es natural! per las miradas del pescador.

—Y dó. ¿Cóm ha anat sa pesca?

—Mira noa bassa plena: d' un xich més escurém 's march.

—Vaya, vaya. Si sempre anés com avuy donaría pler; ¿no fa?

—Oydá! que tens rahó.

—Ni un *papor* porta més càrrega,—deya la mossa mentres de reul se mirava á en Met. Aquest també de tant en tant la *guillava* fent que sos ulls se trobessen algunas voltas, produhint un xoch que cada vegada repercutía en sos cors ab dolsa sensació.

Quan la Rosa se despedí, en Met no estava be, frissava no poguentse contenir. La figura d' ella l' impresioná tant en aquells moments en que ja duya 'l cor malalt impregnat de la poesia del vespre, que acabada la feyna, sens recordarse de res, deixant á son company, esma perdut se 'n aná á cercar á la qu' ell estimava y corregué molt. Voltá la vila, la platja, se'n aná á la fàbrica de salar, d'allá á St. Francisco, y en lloch la trobava, no la veyá, fins que, cansat, s' ajagué demunt la sorra y 'ls somnis l' envollaren portantlo fóra del mon y veyá á la Rosa més maca que may, més atractiva, seductora, pero sens poguerli dir res; no més s' hi acostava á pleret y quant hi va ser aprop, qu' ella girá 'l cap, ell, fent un esforç, cridá fort, tant fort com pogué:—¡Rosa!... ¡Rosa!...

—¿Quí crida?—digué una veu de dona.

Llavors ab los crits ell mateix se despertá y esverat volgué

regoneixer lo lloch ahont se trobava y aquella veu que ohí al obrir los ulls, d' hont venia.

—¡Qué li passá! Quina por agafá que, tornántseli 'l cor petit. li entraren ganas de fugir corrents d' allá? No ho sabía, pero á pochs passos d' ell la Rosa, la turbadora de sos somnis, la que 'l feya somniar despert, se rentava 'ls peus, destacantse sobre 'l mar tranquil que reflectia las estrellas.

—¿Qué es?—torná á dir.

—Rosa, jo.

—¿Ets tu Met?—digué contenta?—¿Qué fas aquí? ¿Ja has sopat?

—Fa temps que no hi trovo gust y m' estimo més dormir, que així 't somnio y 't dich cosas bonicas, que quan te veig de carn y ossos no te las goso á dir.

—¿Ab mí somniavas?

—¡Oh! es la feyna de sempre.

—¿Y qué 'm deyas?

Ell s' acostá arrossegantse demunt la sorra fins á posarse sentat darrera d' ella, ab lo cor que li bategava fort, fentli tremolar los llavis.

—Lo mateix de sempre, que...

—¿Qué?

—¡Que t' estimo! ¿Vols més?—li digué á cau d' orella per por de que 'l vent se 'n portés aytais paraulas y ella 'n pogués assolir l' immensitat d' amor que tancavan.

—¡Met! y ara!

—No hi ha més ara. T' estimo. Ja fa temps Rosa que no puch viure. Tinch un cranch al cor que 'm malmena y aixó massa y massa 'm diu, qui me li ha arrapat. Ara ho sé, y sol, pateixo mon torment sens ganas de fer res, ni anar á *march*. Rosa, aixó ha de tenir un terme y de tu l' espero.—

Ella no deya res. Un tremolor la invadí fentla estar neguitosa. Volia fugir y no sapigué. Alashoras ell, atantsantshi més y més, li pregunta tremolós.

—Rosa, digas per Deu, ¿voldrás estimarme?

—La Rosa s' aixecá per fugir d' una rebolada, pero ell la estirá d' una má fentla caure á son costat, preguntantli y mirantse dins los ulls blaus d' ella que lluhian fosforescents en sa cara velada pèr tinta fosca y voltada d' uns cabells rossos que á manera d' aureola encuadravan son cap.

—Tonta, no siguis així. T' estimo, sents? Estimam. ¿Ho farás?—

Si Temps feya y no poch que ella no esperava sino unas paraulas així y ab tot, al sentir las li aparegueren com un cant de sirena que sortís del fons de la mar, per atraurela ab sas enganyosas falaguerías. No respóns?—deya ell, menjántisela ab la vista...—M' apar que no tens cor si no 'm contestas. ¡Per l' amor de Deu, Rosa, digas que sí y 'm treus de penas.—

No pogué més. L' amor que tant temps guardava, atiat per aquellas paraulas, esbotsá d' una vegada 'ls miraments y, amagant lo cap, digué un *sí* imperceptible, que al Met li semblá que tota la terra l' havia dit.

Fou una fulla més en aquella perdurable historia que comensá ab lo mon y segueix y seguirá fins á la consumació dels segles.

III

¡Adeu América! Estiguen bons projectes somniats. Adeusiau il·lusions falagueras, reviscoladoras, portaveus d' esperansas anyoradas sens assolirlas. Adeusiau. .

L' endemá del casament, tornaren los dos mariners á llurs feynas com avans. Cada vespre al arribar, la Rosa los esperava contenta y alegroya ajudantlos á la descárrega mentres los hi contava ab un esplet de riallas que donava joya, lo que durant lo dia havia fet. Quan no sortían á pescar, passavan lo temps en la platja estenent las xarxas, cusint los forats que 'ls dufins hi feyan, ó calafatejant la barca, escorrentise així sa existencia tranquila, no desitjant ja res en aquest mon.

Pero aixó no podia durar. En Jan hauría sigut de roca, si estant al costat d' ells com estavan y vejent aquellas manyaguerías dels primers jorns de la *lluna de mel*, havent d' escoltar dolcesas com las que 's deyan los enamorats, no s' hagués marejat, comprenent al fi que lo que per los demés era diversió y encant, per ell era fástich, pena y aburrimient. Sí, se fastigueja y ben prompte sentí la necessitat d' una parella,

un ser ab qui compartir, com en Met, las penas y alegrías de sa vida. Se torná tot trist. Quan marxavan, ell no deixava res per anyorar, y en Met deixava á la dona á quina pensava tornar á veure; al vespre vinguent de pescar. Quan eran lluny, son pensament nadava perdut, cercant una dona que omplís lo buyt que á son costat s'hi havia obert. En Met ja la tenia y per aixó al Jan li semblá que aquella antiga amistat mimvava perque 'l casat havia de repartir lo carinyo, que sempre havia sigut pel solter. Quan tornavan s'enutjava. Sempre havia volgut estar fora per no veure, ni sentir lo que l'excitava, posantlo de mal humor, fent que acabada la descárrega se'n anés tot sol, per estar més poch ab ells, sols las horas de recapte y encara 'n feya avia per entornársen, cercant lo que no trobava.

En Met ho comprengué y un dia mentres estavan tirant los sardinals probá de ferli cantar lo que tenia.

—Jan, voldria dirte una cosa.

—Parla.

—Clar y net. Tu no fas bona feyna, alguna cosa 't passa y no ho deixas surar.

—¡Estás de blaga!

—De bó, Jan, de bó.

—¿Qué vols que tingui?

¡Oh! tu dirás.

—Y dó.

—No sé; pero 'm sembla que ho endevino. T'anyoras. Tu vols casarte. Sol no estás be. Jo 't faig tireta ¿oy!

—¡Qu'ets gatuaire!

—Prou ho coneix que fa temps buscas la perduda. Vaja, te vull traure de penas, ja que jo 'n tinch la culpa. Te cercará una dona y veurás que be s'está. Pero has de tenir paciencia! N'hi ha unas que portan un geniot! Veus sa Rosa tan bufona, tan maca, tan ben plantada, tan... res, hi ha cops que 'm trau uns aixibiriments, que 't dich que si li arriuan á creixer punxará més que una escórpura. Llavors li aná conrant totas las ventatjas del matrimoni, de tal manera que 'l Jan, vejent que l'amistat era la mateixa, obrí son cor y esplicá á n'en Met tot lo que sentia, fins l'enveja que 'l devorava quan per forsa escoltava aquellas paraulas que 's deyan sempre ab amor.—Vos estimeu y jo no hi estich be. So jove y

pots compendre que no soch de fusta com aquesta barca. Mes... pobre de mí, ¿á quina porta truco?

—Veus, ja m' ho pensava. Per aixó he tocat lo botet, per veure si cantarías. ¿Y no n' has vista cap per donarli llambregada?

—No.

—¿Ni sa Mariagna de sa taberna?

—Ell no respongué coneixent que 'l Met sabia més.

—Veus com ha sortit! ¡Y qu' es una guàpa moassa! ¡Carat! ¡Sabs ahont es la llagosta tu! No 'n passis ànsia. Tot s' arreglará. Déixaho per mí; ara ja tinch seny.

Y ho va arreglar tan be, que als pochs dias tots dos amichs eran casats. Mes ja no vivían junts. Cada un á casa seva, fora de las horas que sortían á pescar.

Així aquella amistat tan arrelada per forsa n' havia de sotrir. Y, coneguentho 'ls dos, feyan esforços pera trovarse, ja en Met anant á la taberna d'hont era filla la Mariagna, ó anant en Jan á cal Met á passar la vesprada y á comentar las peripecias del jorn passat.

Als primers dias, la forsa de la dona los atreya y sas conversas eran curtas, plegant aviat. Pero més tart, tornant á rebifarse lo foch de l' amistat igual que avans, las vespradas se feyan llargas passantlas la major part dels dias, en Met á la taberna convidat pel seu amich, y 'ls diumenjes en Jan á casa del Met, ahont las horas s' escorrían ab la major alegría, mentres se recordavan l' un al altre la vida passada y s' alegravan quan la conversa portava recorts de bonas pescas, ó quan remembravan los jorns de l' infantesa quin temps potser veurían reproduhit en llurs fills y accentuantse una amargor una nota trista que 'ls posava de mal humor, quan los recorts venían dels jorns de pena y fatiga en que havían de lluytar ab las onas rabiosas, que, infladas per l' huracá, roncavan estrepitosament tenyidas de foch per la llum dels llamps y amenasavan engolirlos en lo fons del abim.

Aixó feu que la Rosa, en qui lo mal geni s' anava accentuant, passadas las primeras il·lusions del matrimoni, ab son carácter absolut y repatani, amiga de portar las calsas, s' enfadés ab son marit perque la deixava, sens tenir en compte qu' ella casi may era á casa, sino á xerrar en los rotllos del carrer. Y cridava tant fort á voltas, en las horas de sopar, que

en Met aturdit no responía, ab lo convenciment de que si ho feya, la cosa aniria més malament y al mateix temps porque considerava inútil tota escusa. La dona era aixís y no hi podía fer més. L'àngel se li havia tornat diable, la papallona un escorsó, que 'l pessigava esquitxantlo de verí. Pero ho tenía de soportar. Era casat, ell se la cercá y no hi havia més remey que aguantarla.

JOSEPH BERGA y BOADA

(Acabará.)

ESPERANSAS

Colgat sota las cendras del respecte
cova mon pit un exaltat amor,
joh, tu be ho saps! mos ulls quan te contemplan
t' envían las guspiras y xardor.

Tu be l' entens aquest llenguatge íntim;
jo llegeixo en tos ulls tos pensaments,
y al mirarnos s' encreuhan raigs vivíssims
del amor que jo sento y que tu sents.

Sovint me dius ab tos esguarts de fada:
deixa fe al temps, tu espera igual que jo;
sento llavors reviure la esperansa
y s' enardeix lo foch de ma passió.

Avuy t' has despedit, ¡quina tristesa!
en tot los anys que visca hi pensaré;
¡quín accent d' anyoransa y fonda pena
quan me deyas cap·baixa *passiho bé!*

Adeu y torna aviat; demá com are
 será mon pit lo teu altar d' amor.
 ¿Quan tornaré á parlarte ab la mirada
 qu' es igual que parlar de cor á cor?

E. M. B.

ANIVERSARI

PREMIADA EN LO CERTÁMEN DE SANS

Avuy fa cinquanta anys, esposa meva,
que de genolls devant lo sacre altar,
sentint dintre ma destra la ma teva,
Deu, un sol cor dels nostres va formar.

Han passat cinquanta anys. Aquella diada
fou la més dolça que gosí en lo mon;
avuy la nostra testa ja es nevada
y d' arrugas solcat tením lo front.

Ja no som com llavors. Ta cara hermosa
semblava un rich pomell de gayas flors,
y los teus llavis com botó de rosa
s' obrían somrients y ubriacadors.

Paraülas del amor, á cau d' orella,
te deya, oh ma companya, enamorat
y com trobayre á sa estimada bella
cantí corrandas de gentil dictat.

Y un oásis de dïxas nos somreya,
per naltres tot l' any era mes d' abril,
lo nostre cor lo fret hivern no veyá,
érans la vida un aromós pensil.

Y tot ha passat ja. Semblant á un arbre,
qu' esfulla 'l fret alé de la tardor
lo nostre cos es animat cadavre
que ha perdut de la vida la calor.

D' arrugas s' ha crehuat la nostra cara,
lo cap com l' ametller s' ha esblanquehit
mes no per xó ha deixat, esposa, encare
de bategar lo cor dintre del pit.

Encara t' am. Tu has endolcit ma vida
y quan nos ha amargat fera dissort
en un abrás la nostra galsa unida
se barrejá lo meu ab lo teu plor;

Hem compartit abdós mals y alegrías,
junts hem format los cors de nostres fills
mostrantlos de lo cel las sacras vías
y ensenyantlos á fuger de perills.

Encara t' am. Mes ja, com alashoras,
d' aqueixa boca avuy no sentirás
paraulas fantasiats y enmeladoras
que ara sent vell no m' escaurían pas.

Lo d' aquell temps per naltres dos es are
un llibre que 'ns agrada fullejá,
un llibre que ab sa ploma que may para
l' Esperit dels Recorts borronejá.

Are mirant los nets com ja festejan,
llegím las sevas planas molt sovint;
quan veyém que sos ulls d' amor brillejan
de purpura sas galdas revestint.

Y paraulas que 'l cor las hi ha dictadas
á sas bellas aymías murmurar,
l' Esperit dels Recorts deix senyaladas
las páginas millors que hi va posar.

Han passat cinquanta anys que Deu unía
los nostres cors devant de son altar;
han passat cinquanta anys desde aquell día
y encare, esposa mia,
no han deixat per l' amor de bategar.

NARCÍS DE FONTANILLES

DE LA COSTA

(Acabament.)

Las comares, traslluhint lo que passava, ja ho comentavan de bo y millor.

—Se devia creure estarhi sempre be! Pobret!

—Ja ho trovará; no farán lliga, no, ¡vaya una pessa!

—Si li hagués sabut lo genit!... pero quant se festeja...

—Y tot sabéu per qué? Es que no pot veure á la Mariagna d' un dia que al envelat li prengué un ballador. Ja llavors s' hi barallá y ¡n' hi va dir de fástichs! Encara no festejava ni somniava casarse ab en Met.

La nova s' escampá per tot arreu, y un dia, quan ells dos se 'n anavan á pescar, en Jan digué á en Met:

—Sabs qué m' han dit? Que no correu be ab la Rosa!

—Pas molt; es dir, ella; jo ray! Pero no sé qué li passa com hi ha mon! Ja t' ho vaig dir que tenia mal geni, pero, noy, desde que vinch á *ca teua*, se torna com mala *march*. La més petita cosa l' enrabia y la fa cridar d' una manera que m' aixorda y com á mí no m'agrada lley moure burinó, mira, la deixo. Esbrávat, Tampoch hi puch fer res.

—Lo mateix m' ha passat á mí ó semblant, ¡oh, y que no 'n sabia res! Figúrat que sa Mariagna no pot veure á sa teva

dona y cada vespre quan me 'n vaig d'allà tinch d'escoltar sermó. Sempre 'm mareja ab sa gelosía, queixantse de falta de estimació, que ja s'ho pensava, ¡es clar! com que sempre hem sigut tan amichs, que ara la tinch á recó, que primer los de fora; y tira, tira, que la sirga es llarga y falta tros per arribar á terra. Aixó es la meytat. Fins no'm cuyda.—Mira, Nána,—li dich—sa camisa te un forat.—A cal Met t'ho cusirán, ¿no t'enydunan tan be que sempre 'n parlas?—Y encara que li vulgui fer veure que es al revés, cá, cá, sempre lo mateix. Gelosa fins allá.—

Donchs dos amichs íntims, casats ab unas donas que no 's podían mirar de malícia y, gelosa l'una y orgullosa l'altra, per forsa havían de sofrir y per més amichs que fossen, la dona sempre es la dona, naturalment que poch á poch, sens ells adonarsen també 's convertían en dos rivals á causa de las batallas contínuas que 's lliuravan dintre de cada familia, encaminadas á ferse mal l'una á l'altra. La gota d'aygua forada la pedra y aquellas donas s'havían proposat destruhir las relaciones íntimas de sos marits: ho lograrían y per aixó las duas treballavan.

Y aixís anaren passant temps sempre ab la mateixa quimera ellas, fent los medis de malbaratar l'armonía que havía existit entre sos marits.

L'una 's queixava plorant y recordant com á una culpa lo temps qu'ell passá ab los casats. Li deya que per la Rosa la deixava, que s'estimava més á n'ella y aixó que un dia la maltractá sortint del ball. Y la prova de que hi tenia afició era que tot lo diumenge 'l passava á casa d'ella.—Pero si la Rosa no hi es allá hont hi soch jo!—Ho dius que no hi es y mentrestant passas l'estona y jo á recó, sola, móret. Ja hi ha la Rosa, ¡sembla mentida! Si jo ho hagués sabut!—

L'altra, tractant á n'en Met de tots los fástichs que poden eixir de la boca d'una dona que porta encarnat lo genit de Barrabás, li deya que s'aviciava, que no volía que begués tant, ni passés las vetlladas á casa d'aquella dona que may li havia fet goig, que alló s'havia d'acabar ó sinó qu'ella ho acabaria móvent un escándol que 'ls vehins se 'n enterarían, y qu'era un borratxo y un jugador. Y no pensava ella que l'escándol ja 'l movía fent que tothom s'enterés de lo que passava, per qual motiu la gent compadía á en Met perque sa mala estrella

lo portá á casarse ab aquella dona orgullosa que hauría pres d'esser sola al mon y que son marit hagués estat sempre devant d'ella agenollat y demanantli perdó per cada vegada que no se la mirés.

En Met y en Jan ab aquestas tormentas, l'un sofria moralment al veure que no podia fer un pas que no fos desaprovat per la seva dona y estava cohibit fins al punt que semblava mut. Callava y sofria ab resignació las tamburinadas de paraulas barroeras que sovint li engegava la muller y son cervell maquinava los medis d'arreglar alló y viure en pau, mes ara al contrari. La mar de l'intimitat matrimonial estava alborotada y cada vegada més amenassadora, á punt d'enfonzar la barca de la paciència que nadava en aquellas ayguas turbulentas, retuda, sens timó. Y en Jan, fastiguejat de sentirse sempre desagahit, poch formal, mal marit, se desesperava cada vegada que li venia á la memoria lo dia de son casament, y, comparant la diferencia de quan era solter ab ara, veyia que si avans lo marejava veure fer carícias, ara s'aburría ab la que ell se pensava n'hi podria donar. Aixó feya que tots dos companys á solas, discurrent cada un per sí sobre lo mal grá que creixia, comensessen á veure que 'l patir del un venia del mal del altre, é interiorment se donguéssen la culpa de tot quant los succehia.—Si en Met fos un altre, aixó no aniria aixís—se deya un.—Si no fossen en Jan y ella, jo no hauria de sofrir tant—pensava l'altre,—en tant que cap dels dos hi podia fer res perque era rem de no arreglarse, sens cambiar las donas ó 'l geni d'ellas, y aixó era impossible.

Donchs ja lo que volian la Rosa y la Mariagna produhia un efecte. Aquella amistat de l'infantesa que 'ls serví en los perills y d'esplay en bonansa, trová entrebanchs que cada dia 's feyan més terribles y separavan més las distancias, esmortuhint las relacions dels dos, ja forsa interrompudas á causa de tanta disbauxa de mal genit, gelosía y orgull.

Un dia mentres los dos amichs eran á la mar, á la plassa de Blanes hi hagué lo cop fatal que acabá de rompre per sempre més. La Rosa y la Mariagna tingueren *un que dir* que ja feya dias lo cercavan per tréures los drapets al sol. La cosa vingué de res y s'aná engrescant fins que las tingueren de despartir, puig després dels fástichs més repugnants del repertori peixeteril, vingueren los truchs, s'agafaren per los cabells

agarbonantse, que anaren de tomballons fent un munyoch de roba y carn per terra, que semblava aquell farcell un animal com un pop de dimensions colossals, que de tots costats li sortían potas que s'estiravan y s'arronsavan capgirant los coves de las hortolanas y tirantho tot endoyna que era una maledicció. La Rosa al caure topá ab una acacia y 's feu un esboranch sul cap que l'empastifá tota de sanch. Un punt despartidas continuaren de lluny diguentse fástichs, amoretas rabiosas, jurant per tots sos deus que se la pagarían, puig ab aquell estotat encara no trobavan lo compte prou just.

Quan los marits arribaren á casa, mentres ellas se despatxavan á son gust, cada un se vejé més trist y palpable lo cuadro de sas desventuras, al pensar que la malicia ja arribava més lluny de lo que podía imaginar.

—Qu'ella m'ha dit que jo era la causa de que en Jan anés tart á casa seva; que l'entretenía perque avans de casarse ab ella... ¡que sé jo! m'ha tractat de tot, y tu are ¡calsassas! ¡es clar! com que dius que sou tant amichs ab ell, no li dirás res, no, ¡que'm bescantil es lo que vols, ¡com que may m'has estimat!... Y aixó que 'm deshonra y á tu també, ab aquella llengua de vaca tremolosa filla del mestral, mala... y plorava ab un singlot tort que casi no la deixava enrahonar, aixugantse á un mateix temps lor ulls y 'l trench que encara li humitejava, tenyint tot lo mocador de sanch y embrutantse 'l front y nas, lo que li donava un aspecte de fera, d'una rabiosa, que ab las unglas hauría arreballat la carn de la Mariagna á filagarsas com las estrias de llana d'un matalás.

—Pero qu'haveu fet?—deya en Jan á la seva.

—Sí, m'ha insultat! Que sort qu'ella li 'n va privar á son marit de venir aquí ó sino... qu'ella ja s'ho veyia venir y ho coneixia; que li feyam perdre 'ls cuartos y que á mí m'agradava ell, que jo no 'n tinch prou ab un; bagassa de munició, de tot... Jo no m'he pogut aguantar y ¡plaf! catxeta va y bofetada ve, 'ns hem agafat, hem caygut y s'ha fet sanch... y tot per tu ¡pobra de mí! ¡quan desgraciada soch! ¡May, may més, ni ell ni ella entrarán en aquesta casa mal no sá piga anar á comprar! Ella n'es la causa d'aixó y tu que ab ella... veshi encara, veshi, sigas amich ab ell. Deu meu, quins homes! Tenir de viure aixís pobre de mí!

Llavors los marits pensaren que havent anat á América

potser no 'ls hi passaria aquella marfuga, ó al menos no haurían hagut de separarse, porque, la vritat era que sens volguer ja comensavan á atiparsen d' alló de tanta intimitat y sentirse 'ls renys per aixó, puig l' un se veyia víctima de l' inquina del altre, blanch de la rábia de sas mullers. En Jan perxó, més despreocupat, ho creya tot com á cosa de donas y no 'n volía fer cas; pero en Met, atiat per las rahons terminants de la dona, los crits y las amenassas de que si no ho acabava, d' un cop de rem li trauría la memoria de que en Jan existís, s' ho prengué en sério y probá de parlarne á son amich.

—Res, cosas de donas—digué aquell.

—Pero m' ha esguerrat á la Rosa.

—No tinguis frisans que la sanch no arribará á *march*.

—Y haurías de mirar que callés. ¡No m' agrada ser bescantat á plassa!

En Jan callá, més interiorment vejé que tot estava perduto. La mala grana, sembrada per aquelles *donotas*, treya bon esplet y així no podrían anar molt temps junts. Per un costat ó altre la corda petaria y no volgué ser ell qui primer tirés per rómprela. Callá, remordintse de no haber marxat avans de casarse.

L' endemá sortiren tots dos com cada matí, pero ja no va ser viatge d' avans. Estavan capficats y durant las horas qu' estigueren pescant, casi no 's van dir res. Sols paraulas curtas, monosílabs sens espressió que denunciavan clarament la tempestat que amenassava, roncant allá lluny, vora la platja, en sas casas, hont tenían fixo 'l pensament.

Y mentres ells dos pescavan sentint en son cor las primeras glassadas que queyan en llur amistat, per la vila la noticia corria de boca en boca exagerantse cada vegada que 's tornava á comentar fins al punt que ja no 's deya res de lo succehit, sino tot diferent segons lo gust y empatxo de las comares, quinas, fent veure que s' havia de portar com un secret, volguent enrahonar baix, las hi escapava de ferho alt, diguent que la Mariagna tenía rahó, porque la Rosa y en Jan y en Jan y la Rosa... vaya, qu' eran dos y las hi semblava mentida que 'l Met s' ho mirés així. Altres ho deyan al contrari, resultant de tot un conjunt de disbarats, capás de fer desesperar als dos mariners. La nova s' escampá fins á las criaturas, de tal faísó que al vespre quan arribaren los sardinalers, los noys se

deyan á cau d'orella senyalant als dos companys.—Son los d'aquellas donas—lo que no devían dir molt baix, per quant lo Met ho sentí y, sulfurantse, digué á n' en Jan.

—¿Veus? ¡fins las criaturas!

—¡Qué hi vols fer! ¡Cosas de donas! ¡Ho puch arreglar jo!

—Sí; fentla callar ó sino ho faré jo.—

Quan en Jan arribá á casa, sos coneguts de la taberna se 'l miraren fent una mitja rialleta que 'l molestá, sens comprendre per qué. Mes com lo dolent sempre arriba aliá hont s' ha proposat lo que ho escampa, també va saber perque reyan, lo mateix que en Met á quin sa dignitat ferida lo feu posar en guardia jurant d' allors, no anar més á pescar ab en Jan.

Ja estavan despartits. Ja no anavan á pescar junts, sino en barcas diferentas, en llochs separats.

Així passaren días y días, sens que casi 's vejessen, fugint l' un del altre, avergonyits de lo que 'ls passava, per més que á n' en Met la gelosía 'l cremava, encesa sempre per las malas respostas de sa muller y 'l poch compte que aquesta passava en cuydarlo, lo que feya pensar més al home, que tal volta lo que deyan sería veritat, y si ho fos... ¡Oh! si ho fos!.. Mentres que 'l Jan cercava los medis per tornar amichs y deixar á las donas que s' esgarrapessen. ¡Quina culpa hi tenían ells si no ho havían encertat.

Pero no fou així.

Aquellas donas havían comensat, ho havían ja casi mort y... ho havían d' acabar.

Un jorn sortiren los sardinalers pera la pesca y quan foren lluny, lo cel s' ennuvolá de sobte, comensant á bufar un ayre fret que xiulava ab alarits sinistres y empenyía á las onas engrandinilas, fentlas roncar quan se topavan ab fúria y se desfeyan en bromera blanca que esquixava totas las barcas que se trobavan pescant. Los mariners al veure la mar alborotada procuraren agruparse per anar més segurs en cas que 'l temporal s' enfadés més, com ho feu.

Prompte una claror vermellosa los il·luminá de color de foch, seguida d' un tró sech que repercutía fugint enllá com si la mar ab sas onadas lo fes marxar balansejantlo devant d' ella y l' empenyés lluny ahont encara s' oía fondo perdut y confós ab la remor del monstre que 's removía impacient. Desseguida comensá á ploure y 'ls trons se succehían ab

llamps produhínt un espectacle esgarrafós veurer la mar que rojenja s' alborotava remoyentse en aquell concert fantástich dels trosn y 'ls brahols d' ella, com si fos la fi del mon. De sobte lo vent udolá ab més forsa fent brandar las embarcacions com lleujers ossos de sípia y en un de sos esbojarraments ho feu tan fort, que tombá la barca en que anava en Met, havent d' esser salvats los tripulants ab los més grans trevalls per los de las altras, ficantse precisament, lo marit de la Rosa, en la mateixa que anava en Jan.

Aquest sentí forta alegría porque vejé un motiu de tornar amichs.

—Per fí—digué—després de tant temps 'ns torném á trovar. Sembla que Deu no vulguí dividits als que han viscut junts desde criaturas. Ara no 'ns separarém més.

—¿Qué ho anyoravas?—digué en Met agrement.

—Quan lo passat ha sigut bo, sempre s' anyora. Y 'm sab greu que ho dubtis.

—Deus anyorar un' altra cosa.

—Voldría que t' expliquessis.

—¿Per regalarte las orellas, fa?

—Vaja déixat de brochs, que ja 'm coneixes y 't juro que no t' entench.

—Home lo que diuhen.

—També ho has cregut? vaja que no 't feya aixís. ¡Després de tants anys.

—Lo que no 't feya jo es capás de trahir á un amich.

—May t' he fet tort y avans me moriría de vergonya.

—Ments.

—May.

—Sí...

Prou provaren de ferlos callar, mes fou en vá. Las paraulas s' anaren fent agres, de las paraulas vingueren los fets agarrantse com dos lleons que lluytan per la femella produhínt en la barca y en las demás una confusió que ningú s' entenía ni sabía que fer, havent de vigilar porque 'l trangul no se 'ls emportés. Per fí 'l Met, ajupintse de cap, agafá al Jan per las camas donantli forta embestida barca enfora, pero aquest, agarrántseli al coll, lo feu seguir empés per la fúria que portava quan l' altre'l volgué llansar, y per un moviment de la barca,

en un curt instant, desaparegueren abrassats ab r bia los dos amichs que tantas voltas s' enlassaren per l' amistat y la estimació.

Lo Jan va tenir rahó. No 's tornar an   separar. Moriren junts, pro ab odi per la culpa de sas donas, mentres que la tempestat, fent coro   aquella horrible tragedia, renillava ab més fúria, com si 'l diable se rigu s dels disbauxis que sol promoure la rancunia del cor femeni .

JOSEPH BERGA Y BOADA

SOMIANT

Á LA SENYORETA M. P.

No puguí més. Era cap hora de la tarde que, carregat de malhumor y ab lo cor ple de pensaments tristos, me vaig ficar al llit. Pero ¡qué si vols! per més que feya pareixia que en aquella nit la son havia fugit de mas parpellas, y, més que al llit, creya trobar-me demunt d' un camp ple d' ortigas.

Encara ressonavan á mas orelles las angelicals veuhetas de aquellas criaturas, que ab sa carona riallera y alegroya anavan á esperar als tres Reys. Y ¡quí ho havia de dir! Aquells crits que pareixia que solzament tenian d' alegrarme, feren venir á ma pensa tristos recorts, escenas de ma infantesa, passatjes dolorosos de ma vida.

Recordava que jo també hi havia anat á esperar los tres Reys; que jo també havia tingut una mare carinyosa que cada any, per aquesta vesprada, ben abrigadet y donant-me la maneta, me passejava pels carrers de la ciutat, boy cantant, per que 'ls Reys me sentissen millor. Jo també havia tingut un fanalet de colors que cada any mon cosí'm guarnia y que pels carrers portava enlayre, ben enlayre, perque 'ls Reys se fixes-

sen més en mí que en los altres noys, y'm duguessen las cosas més bonicas.

De prompte, aquets pensaments alegres se 'm borraven, y veyá un llit cobert de negre, sobre 'l que hi havia estés un cadáver. Al costat duas donas agenolladas que resavan y que tot sovint s' aixecavan y, caminant de puntetes, passavan pel meu costat murmurant en veu molt baixa:—¡Ja may més irá ab ella á esperar als tres Reys!—mentres que del carrer arribavan fins á mí aquells mateixos crits que l' any avans donava jo també acompanyat de ma mare. Recordava després haver vist com de casa s' emportaren una caixa llarga y negra, que la posaren en un cotxe, que 'l cotxe caminà, que dos senyors, desconeguts pera mí, m'agafaren de la mà, y dihentme—aném—nos posarem darrera 'l cotxe y que, per fí, caminarem, caminaren, fins arribar á un lloch que més tart vaig saber era 'l fossar. Altra volta aquells senyors varen dirme—aném—després de deixar aquella caixa, y m'acompanyaren ab lo cap jup y ulls plorosos a la ciutat, trobant al pas á noyets del meu temps que jugavan ab lo que 'ls Reys los hi havían dut, joguinas iguals á las que ma mare havia dit que aquell any me portarian, y recordava també que, no podent aguantar més, vaig preguntar á aquells dos senyors:—¿Per qué s' ha amagat ma mare? ¿Que ja no m' estima? ¿Per qué no anarem ahir, com los altres anys, á esperar als tres Reys? ¿Per qué avuy no m' han dut res?—Cap contesta obtingueren mas preguntas. Sols me donaren una mirada de compassió, mirada que més tart comprenguí que volia dir:—¡Pobre orfe!

Aquets y altres recorts de ma vida passaren per ma imaginació, mentres encara pels carrers se sentia algún que altre crit de—¡Viscan los tres Reys!—Pero era de Deu que aquella nit mon cap no havia d' estar quiet, perque no devia pas fer gayre que m' havia adormit, quan l' invadiren novas imatges, ideas alagadoras, confús remolí d' il·lusions que potser may veuré realizadas. Somiava que 'ls Reys passavan pels carrers deixant als balcons de las casas hont hi havia criatures, los objectes que 'ls menuts los hi havían demanat ab llurs cartas; que al ser al devant de casa meva, lo Rey blanch baixá de cavall y, agafant ab cuydado una hermosa caixeta tota daurada, que dos criats aguantavan, se 'n entrá, com una exalació, al meu quarto; que á dins la depositá ab lo mateix cuydado

d'avans al meu costat, dihentme:—es ella: la teva enamorada. Te la porto perque sé que t' estima. Estímal-la tant com á ta mare... Sigau felissos.—Y desaparegué. Allavors, boig d'alegría, vaig obrir poch á poch la caixeta y al véuret quedí inmóvil devant teu, embadalit mirante, no gosant cloure 'ls ulls per no quedar un instant sens véuret, ni gosantme móure per no despertarte. Sentía lo bategar de ton cor que pareixía dirme:—soch teu, soch teu,—mentres que de tos llabis mitj entreoberts veyá escaparne un dols:—t' estimo. — Després pronunciáes mon nom y, obrint de mica en mica tos ulls y fixantlos en mí, me digueres ab veu melosa:—¡qué es dols somniar en qui s' estima!—Y jo, foll d'amor, vaig agafar ta hermosa má, y quan hi acostava ma boca pera estamparhi un bes plé d'amor, vaig despertarme, essent pera tu mon primer pensament y 'l de Mercé lo nom primer que sortí de mos llabis.

FREDERICH GIRCÓS y GASPAR

DIADA DE REYS

Obriu nens y nenas,
obriu los balcons;
miréu ¡que joguinas!
¡y quánt de turrons!

Cistells, paneretas,
están á vessar,
¡quin goig! ¡quina enveja!
fa bo de mirar.

Més bo farà encara
clavarhi las dents:
be estareu joyosos
ab tan richs presents.

De cotxes y ninas
n' hi ha un be de Deu;
tabals y trompetas,
de tot; demaneu.

Devant tantas cosas
quedan aturdivts:
de folla alegría
¡quins salts y quins crits!

Joguinas com eixas
¡aquí!... no n' hi han;
dolsos com ells duhen
¡qu' es cas! no se 'n fan.

Per cosas bonicas
en lloch com al Cel;
per lleminaduras,
allá, tot es mel.

D' iguals no se 'n trovan
en cap més país,
y es que 'ls Reys las baixan
d' aquell Paradís.

Quins Reys més espléndits
y més complacents;
pro... ¡ay de vosaltres
si us torneu dolents!

Perque Ells tot ho saben,
enterament tot;
si no aneu á estudi
ó be feu lo bot.

May més malifetas,
sigueu bons minyons,
si no passarian
de llarch pels balcon.

Sigueu carinyosos,
humils, aplicats;
no digau mentidas
ni molt menys pecats.

Que 'ls pobrets no us trobin
ni aspres, ni aixuts;
dels Sants Reys, d' eix modo,
sereu benvolguts.

Als Reys també ayméulos
ab tendre fervor;
ja que vos demostran,
oh nins, tant d' amor.

¿Cóm no han d' estimarvos,
hermosos infants,
si á un Nin adorantne
devingueren sants?

Un Nin com vosaltres,
mes molt, molt més bell;
¡del mon lo més pobre,
sent del Cel joyell!

Ab Ells adoréulo
al Nen més joliu,
que desde 'l Pessebre
melós vos somriu.

Si 'ls Reys li presentan
encens, mirra y or,
vosaltres portéuli
enter vostre cor.

Preguéuli os lo guarde
ben pur, innocent,
perque cada any tornin
los Reys de i' Orient.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL

MITJDIA

¡Llaurava!... Los bous pausats brandant la cúa,
pensatius... bons minyons... passa tras passa,
l' arada arrossegavan per la terra
que, á son pas embutintse,
s' obría tot deixant
un solch al mitj... y un munt á banda y banda...
¡Y ell al detrás!...

Cremava 'l sol... mitjdia
ja estava al caure... En la planura inmensa
no 's veyá un casalot, ni un mur... ni un arbre...
no més la plana xardorosa... seca...
banyada per un sol en flama viva
y al mitj, ell... y 'ls dos bous, brandant la cúa
pensatius... bons minyons... passa tras passa...

De sopte, ventre á terra, alas extesas,
xerricant y perseguintse,
en vols y giravols y frechs de ploma,

han passat... y s' han fos las oronetas...
han passat y s' han fos al lluny... en terra...
com un alé d' armoniosa fresca...

Y ha quedat altre cop l' inmensa plana
seca y ardenta, sota 'l sol dormida,
y al mij ell... y 'ls dos bous brandant la cúa
pensatius... bons minyons... passa tras passa...

CLAUDI PLANAS y FONT

LA FETA DEL SR. XARAPI ⁽¹⁾

Ja sou aquí mala pesta? ¡Mireu qu' es molt que un no pugui lliurar-se may de semblant mosca d'ase! Sembla que fins vos requi la llum que m' entra per la finestra.

—¿De qué vos las haveu ara, si desde l'altra setmana no 'ns havíam vist las caras? Ja coneix que m' anyoravau que 'm feu tan bon Deu vos guard!

—Lo que anyoro quan vos veig es lo cap d' en lligamoscas per tirávosel demunt de las espatllas. A lo menos hi guanyaria en bonas vistas ¡grabat del futim!

—També jo, després d' habervos ben mirat trobo 'ls porchs més bonichs ¡qué hi farém! estém en paus.—

Aquest era, mutatis mutandis, lo bon dia que 's donavan á cada mercat lo senyor Xarapi, l' adroguer del Firal y l' Anton dels porchs, mercader d' aquesta mena de bestias, que en semblants diadas tenia la gracia de plantificarse devant la botiga del primer ab sa tocada, embrutantli l' acera y recremantli las sanchs.

Y 'l cas no era per menos. Mes pera que mos llegidors pu-

(1) Treball que guanyá lo premi ofert per don Joseph Berga en lo Certámen de Blanes.

gan ferse cárrech de las molestias, (danys y perjudicis com ne deya ell) que causava lo dels porchs al adroguer, es precis fer la composició de lloch ó sia la descripció de la botiga del segon y de las costums y llibertats que s' emprenia lo primer al convertir sens pagar estada en punt de venda de sa bruta mercaderia lo frontis de lo d' aquell. Y encara per ferho millor presentaré en lleuger croquis, las interessants personalitats del un y l' altre.

Era lo senyor Xarapi home de sa casa si n' hi ha. Fadri extern d' una masia, estava establert desde la edat de 30 anys (de quant parlo ne tenia uns 55), portantne ja més de dotze de fadri. D' un pich resolgué dos problemas; conquerir sa independència social y forjar sas cadenas maritals ó, parlant en altres termes, fugir del foch y caure á las brasas. Aixó ho deya ell mateix quan estava de bon humor, que era casi sempre, pero lo cert es que de fadri estava magre com un clau y de casat se posá rodó y fresch com una poma camosa.

Era petitó de cos, pero ben proporcionat encara que un si es no es garrell de camas, cara rodona y afeytada, excepció del sota barba que li grisejava bastant. Ab tot y com anava ben calsat y ben menat de roba, ab gorra de seda y gran visera de xarol per tot dia y barret de copa y jupa fins als talons los dias de festa, era home que feya goig.

Si es cert lo principi de jurisprudencia que sentá Justiniá (ó la constitució de Cádiz, no n' estich ben cert) de que cada hui á casa seva es rey, se pot ben dir que ningú com lo senyor Xarapi sapigué portarlo tan dignament á la práctica. Ell era lo rey absolut de portas endins y eran sos vassalls quants en sa casa posavan los peus, lo mateix la dona y las criaturas á quins desde cap de taula ab lo babasall posat á modo de manreyal y empunyant la llossa á tall de ceptre, feya las parts de la basofia, que 'ls parroquians á quins desde darrera 'l taulell administrava ab tota justicia bonas pesadas y cobrava ab bona moneda. Tothom passava per lo mateix raser, tant la vehina xafardera que entrava á comprar un xavo de safrá, pera tenir lo dret d' inquirir lo cóm y qué dels crits que 's sentiren la nit passada á casa del barber del racó, com lo reverent beneficiat del primer pis que baixava cada vespre á jugar á la brisca ab la familia y altres vehins. A tots tractava de tu, á tots afalagava ó renyava segons convenia y á tots posava las mans

á sobre, donantlos patacadas ó copets á la cara, á l'esquena, als jonolls y fins al ventre, segons l'estament, edat, sexo ó circumstancias.

En quan era al carrer ja era altra cosa. Las pocas vegadas que sortia per anar á missa ó fer alguna diligencia (á passeig no hi anava may) anava escorregut com si l'empaytessin, se parava poch, enrahonava menos y estava frísos fins que tornava á trepitjar sos dominis que comensavan en lo marxapeu de la porta de la botiga.

Se deya d'ell que gastava perruca, calumnia infame que 'm complasch en desfer desde aquest lloch, ja que en son temps y per rahons de delicadesa que saltan á la vista, no pogué may desmentirho ell mateix, perque com deya, y deya be, tot hauria estat donar més greix á la gent. Lo que doná peu á aquesta falsa creencia, apart de la mala voluntat d'algún vehí, es que com era calvo desde 'l front fins més avall de la coronella, se deixava creixer los cabells del clatell que aplanava ab molta trassa y ab forsa goma per demunt la clepsa retallantlos arran del front y polsos.

Aquest es á grans trets lo dibuix de la persona del senyor Xarapi. Com á senyas particulars, puch senyalar que tenia lo barballó de l'orella dreta tres dits más llarch que l'altre y tot congestionat, efectes d'un panelló que se li fixá una matina da d'hivern del any de la Camancia en que, perteneixent, molt contra sa voluntat á una companyia de milicianos, degué sortir en persecució d'en Prim quan aquest ja havia entrat á Fransa. No hi ha dupte de que aixó era una tara y que prou pena li dava, més se consolava pensant que era com una gloriosa ferida rebuda al servey de la Patria.

Si tasca simpática y agradable es fer la descripció d'una persona tan respectable com lo senyor Xarapi, tot al revés succeheix tractantse de descriure la d'un poca vergonya com lo Ton dels porchs. Llevat de que pagava lo que devia y era en sos tractes tot lo formal que pot esser lo qui no te més ofici que 'l d'esquilar pagesos (ofici cada dia més reventat perque la llana s'acaba); comprántlos hi barato y venéntlos hi car, era home de qui poch ne deyan be.

Llengut, descamisat y xerrayre, no hi havia manera de ferli cara. La figura feya parellas ab son génit. Negre, brut y

malcarat, encara que no mal vestit, semblava sempre que feya vida comuna ab las bestias que comprava y venía.

A part de que era grabat de verolas, de senyas particulars, de tantas que 'n tenia val més no mentarne cap per no embolicarnos, mes no 'n tenia ni una que com la del senyor Xarapi representés un servey prestat á la patria ó á la humanitat, donchs que no podia pas presentar com á tals, per exemple, un nyanyo que duya pintat al front y una costella mitj enso rrada, á consecuencia d' un fart de llenya que li donaren los mossos de la Escuadra al aplech de Santa Llucia una vegada que 'ls hi mancá 'l respecte de la manera més indigna. Aprofitantse d' un moment de descuyt de la parella, utilisá llurs barrets pera un us reservat.

Ab aquesta lleugera descripció n' hi ha prou pera que compreguin mos lectors quin floch n' hi havia caygut al senyor Xarapi ab lo vehinatje de semblant home.

La botiga d' aquest, única cosa que 'm falta descriure avans de fer la relació de la terrible catástrofe á que conduhí la poca vergonya del un y la poca corretja del altre, com he dit avans donava al firal. Se componia la fatxada, de la porta y una gran finestra baixa al costat separada d' aquella per una pilastra de fusta. Lo caxapit de la finestra servia de aparador y en ell s' hi veyan cabassos de monjetas, sigrons y altres comestibles. Arran del caxapit s' estenia cap al fons de la botiga lo taulell que solia estar també ocupat de mil endròminas y articles diferents. Darrera 'l taulell hi quedava un carreró de tres pams d' amplada suficient pera manipular lo director d' aquella complicada máquina; s' estenia fins al sostre una muralla de fusta ab sos carreus que no altra cosa semblavan los innumerables calaixets en cada un dels quals hi havia un rótul ó restos d' ell.

En lo fons de la botiga y en armaris guardats ab vidres, s' hi veyia la cera tant la de cremar com la de presentalla, brasseos, camas y testas buydats en aquella materia. Al costat, altre armari contenia lo que 'n podem dir la materia farmacéutica, ja que cal consignar que 'l senyor Xarapi era molt ben reputat per sos remeys que despatxava sens recepta ó que receptava ell mateix després d' escoltar ab molta atenció y ab lo cap mitj decantat la relació que li feya lo parent ó vehí del pacient. Aixís es que en sa botiga no hi mancava aygua naf, flor de

sobre, oli de lluert, triaca, etc., etc., com tampoch tota mena d'herbas desde las flors cordials y la belladona, fins al agram y las herbas de Montserrat.

Pero en lo que era una espurna lo senyor Xarapi era en fet de pegats; ne tenia de totes menas y pera tots los mals, desde la maragassa y la trencadura, fins á las enflemas y mal de caixal.

Es impossible descriure lo que la botiga de nostre adroguer contenia, ja que ni ho sabia ell mateix, com tampoch especificar son ordre porque no n'hi havia cap. Las barras de sabó anavan per damunt dels paners de las pansas y las figas, los fideus barrejantse per endavant ab l'arrós, lo bacallá ab la xacolata y 'l formatje per sobre las llaunas de l'aygua-ras. Lo sostre y las parets eran aixísmateix cuberts d'enfilalls de bolets, orellanas, fregalls d'ayguera y esponjas, capdells de gatsaya en forma de salomons, rateras, gabias per aucells y grills; en fi, que l'imaginació s'hi perdía, trayentne la consecuencia de que 'l senyor Xarapi era una verdadera providencia pera sos convehins, ja que difícilment podian aquestos idear un objecte per extravagant que fos, que ell no tingués en sa botiga.

Ja coneixém als actors y 'l teatre: aném á la comedia ja que de comedia ó millor dit de saynete poden calificarse las escenas que 's produhian en cada mercat, saynete que dejenera en tragedia com veurá qui segueixi ab paciencia lo curs de la present relació.

Desde que á n'aquell ximple se li ocorregué instalar sa mercaderia devant de la porta de nostre amich, si be comensá demanant llicencia pera tot, no pará d'empéndres tota mena de llibertats, ab llicencia ó sense y á vegadas semblava que demanava aquesta sols per lo gust de pëndresela si se li negava.

Ja era prou pena per l'adroguer tenir que veure tot lo matí lo frontis de sa casa ocupat per una jassarada de porchs, aguantant sas malas olors y sa eterna cridória, convertint la acera en un femer y causant mil molestias á sos estimats parroquians. Mes aixó encara era soportable, primer porque 'ls parroquians ja hi venian acostumats de temps y segon porque may mancavan xicots que per una figa ó un secall (dels retirats de la venda per arnats) se comprometían, acabat lo mercat,

á deixar lo carrer net com una patena. Pero lo que enquimerava per demés á nostre bon home, era que 'l mal criat del Ton, aixís que 'l deixavan lliure sos parroquians, ja 'l tenia de colzes al caxapit de la finestra y 'l cap dins la botiga, escominçant, cedassejant, trabantli las mans y acabantli la paciència.

Y encara no 'n tenia prou, sino que moltes vegadas, ab pretext de que estava cansat, arrambava los cabassos de las mostras y, fent un bot s' asseya al brancal ab las camas penjadas al carrer, atrevintse fins á allargar las mans y, picar al paner de las pansas ó de las figas en quant l' amo se distreya un moment. Altras vegadas se complavia en ficarse en las conversas dels parroquians y fins ab los regateigs del senyor Xarapi, qui posava cabells blanchs pera imposarse y contrarestar sas gasanadas y ditxos mortificants y no del tot mancats de sal, per lo que feyan gracia als compradors produhint encara á aquell major desespero.

Que una minyona mercadejava mitja dotzena d' ous, per exemple, demanant, sobretot que fossin del dia.

—No hi posi pas cap sospita, noya,—deya 'l Ton,—las gallinas del senyor Xarapi son d' una mena que no ponen sino ous del dia,—

Que una vella de pagés mercadejava un pegat pera curar un floronco que li havia sortit al amaluch á la seva jove.

—Caratsus que es car senyor Xarapi,—deya la bona vella al sentir que aquest n' hi demanava vintium quarto!—Si á lo menos fos de confiansa!

—De confiansa diheu?—feya 'l Ton trayentse la pipa dels morros.—Heu de saber que aquest pegat ja es probat, donchs que ab ell se n' hi va curar un altre la senyora Nasia. No veheu que encara fa motllo?—

Una altra vegada va assegurar molt formalment á una joventeta que la gran virtut d' unas píndolas de regalicia y rovell d' ou que comprava pera curarse 'l flato, se devia á que 'l senyor Xarapi las feya mastegantlas ab las dents y enrodonintlas al pla de la má. Ab aixó lográ que la noya agafés fástich y se 'n anés deixant la capsa sobre 'l taulell.

Prou procurava alguna vegada tornarli la pilota quan lo mercader estava ab palestras ab los seus compradors. Sorria al pas de la porta y, fent esforços de flaqueza, se permetia alguna

xulada sobre 'ls esparveranys de tal nodrís ó sobre la pigota que apuntava á la godallada, mes no hi rehixía pas y havía de retirarse confessant que era massa home de be pera heureselas ab semblant llop.

—Ola, ja surts del cau mitja arracada!—saltava 'l merca-der tutejantlo y aludint á lo de l' orella —Després fent l' ullet al comprador afegía:—Saps que vol lo senyor Xarapi? feyna del ofici.

Alló era inaguantable y 'l senyor Xarapi tenia tots los motius pera darse á las áligas y agafar lo cel ab las mans. Lo dia en que 'l presentá en escena, lo cap li bullia com un tupí de monjetas. Feya dias que'n tenia una de pensada y decidí portarla á cap.

A tret de bras de la finestra hi deixá mitja dotzena de prunas confitadas, ell se sap ab quins ingredients. Las col·locá de manera que volguessen semblar amagadas y tot á propósit pera temptar la gola del Ton, comptant ab sa poca vergonya. Aquest estava xerrayre y molestós com may, pero 'l senyor Xarapi, que feya 'l distret atrafagat ab sos parroquians, observá ab goig, no exempt de remordiment que 'l pilonet de las prunas anava mimvant fins á l' última pessa.

En aquest punt s' atansá á la finestra comensant ab ayre esparverat á regirar pots y paners exclamant ab veu sofocada:—Pero Deu meu, que s' han fet aquestas prunas! Jo las havia colocadas aquí!—De sobte, encarantse ab lo Ton que com sempre estava de colzes al catxapit contemplantse y fumant la pipa, li diu ab veu alterada:—Que hauriau tocat unas prunas qu' havia deixat aquí ara mateix?—Aquest que feya un rato que contra sa costum estava capficat, se conmogué, mes, reposantse, contestá ab sa poca pena habitual:—Qué'm conteu á mí!—Afehint luego:—Suara he vist saltar lo gos del sereno, potser ell se las ha menjadas.

—Si tos ell, menos mal,—digué l' adroguer ab lo mateix tó neguitós.—Pero ja us dich que está ben servit. Las havia preparadas per encárrech del hereu del Puigdemont pera matar las guineus que li assolan lo galliner.

—Sants del cel!—cridá 'l Ton perdent lo color y trasposantse per complert.—Senyor Xarapi vosté m' ha mort; jo las tinch assí dins.—

Y al mateix temps s'apretava las mans á la panxa com presa de grans cargolaments.

—Qu'has fet, infelís!—cridava 'l senyor Xarapi posantse las mans al cap y picant de peus.—Sempre ho he dit que 'm costarías un presiri.—

La gent s'arremolinava esferehida al sentir aquell xibarri, mentres que'l pobre Ton, de genolls sobre 'l grahó de la porta, suhant y babejant, clamava á tots los sants del cel.

—Pietat, senyor Xarapi!—feya ab uns bruhels com un badell.—¡Salvim la vida per l'amor de Deu!—Y allargava las manassas cap dins de la botiga.

—L'adroguer li feya chor cridant tant com ell y patejant com un orat.

—Nasia! Nasia! Porta l'oli, que aquest home se 'ns ne vá per moments.—

La senyora Nasia consternada y no trobant dipòsit més á má, despenjá 'l llum de la cuyna que, tant bon punt surt á la botiga, lo senyor Xarapi li pren dels dits y l'embroca á la boca del Ton que, obrintse com una claveguera, engolí l'oli sens bixar: fins lo blé s'esmunyía coll avall en lo moment en que l'adroguer pogué sobtarlo per un cap, quan ja l'altre arribava al pahidor.

Com qui estira un cerca-pous va anar prenent corda lo bo del senyor Xarapi en tant que l'infelís mercader clucava 'ls ulls, estirava 'l coll y arronsava las espatllas fent las muecas més espantosas. Acabar de sortir la tirallonga y com qui destapa un embós, sortir una glopada de substancias indefinibles, fou cosa d'un instant... L'adroguer, que ja ho preveya, se llensá á l'esquerra deixant al descobert á la senyora Nasia que rebé de pla la descarga acompanyada d'un baf tal d'alioli y rancions de pismoch que la cuidá deixar ab basca, sent un voler de Deu com no li torná la pilota ab altra descarga consemblant, roprduhintse l'escena del balsam de fierabrás que ab tanta gracia descriu l'inmortal Cervantes en son Quixot.

Lo senyor Xarapi volguent lliurar la botiga de l'inundació de semblants pestilencias, agafá al Ton per las espatllas y procurá encarar la batería cap al carrer. Mes no fou senyor dels moviments d'aquest que fent convulsions y redoblant las descargas sembrá 'l pánich entre 'l cercol de curiosos que barrejats ab los porchs s'havían apilotat pera gosar de tant es-

trany espectacle. La confusió 's teu indescriptible quan lo senyor Xarapi, vensut y arrastrat per lo mercader, saltá á la acera ab tal dissort que' entrebancantse ab bestias y personas, aná á caure escamarlat, justament sobre 'l nodris més sapat de la colla en lo moment en que, despertantse esberat com los seus companys per las cossas y trepitjadas dels curiosos, s' al-sava protestant ab grans crits y emprenent la revolada s' enforzá ab sas camas curtas y garrellas de tal manera que sens pensarho ni somniarho y no tenint més temps que d' abrasarse al llom de la bestia, se vejé arrebatat d' entre l' embull d' animals (racionals é irracionals) sortint escapat com portat pel dimoni, firal amunt deixant al darrera seu un rastre de criaturas de pernas en l' ayre, donas ab basca, coves de vianda volcats y un escampall d' esclops, terrissa, esquellas y llaunas de las paradas, lo que unit als crits y malediccions dels firayres que veyan sas especies tan mal paradas, aumentá 'l tarrabastall armanse tal rebombori que la vila entera se 'n conmoqué, faltant poch pera aixecarse 'l somatent.

Jo que amava y respectava com s' ho mereixia la personalitat del senyor Xarapi, voldria poguerlo comparar en lo moment de son rapte, per exemple ab St. Jaume, quant montat en un caball blanch se lleysava en persecució dels moros espantat. Mes si en algun concepte li puch comparar, ja que la desfeta que ocasioná en ple mercat, montat en sa original cavalcadura, pogué tenir quelcóm de consemblant ab las que diu que ocasionava lo Sant guerrer en las taifas morunas, desgraciadament la figura que feya no tenia res que veure ab la del gloriós patró de la Espanya. Apart de que sa cavalcadura no 's prestava gayre á fer un paper lluhit, com no pogué escullir la positura, resultá cavalcant al revés, es á dir mirant á la cúa y, mancat del sosteniment que donan los arreus que usan las cavalcaduras que comunment s' estilan, se vegé precisat á arraparse ab las mans y 'ls genolls ó com vulgarment se diu ab dents y unglas, ab la desesperació del que 's sent fallirli las forsas y veu obrirse l' abim sota sos peus.

Per major desgracia perdé la gorra y sos llarchs cabells del clatell que convenientment engomats li tapavan la relluhenta clepssa, s' alsaren cayemli esquena avall semblant á una perruca que se li mantingués clavada ab agullas al clatell, men-

tres que 'l penjoll de l' orella li anava d' assí d' allà batentli la cara.

Era tant deplorable aquell espectacle, que tots sos amichs vejeren ab plaher sa ff, quan, no poguent ja més sostenir tant penós equilibri afluixá brassos y camas y caygué com un sach de trumfas al mitj del fanch.

Com y per hont torná 'l senyor Xarapi á guanyar son domicili, ni ell ho sabé may ni jo tampoch. Sols recordo que 'ls xiulets y 'ls esquellots duraren llarch rato, fins després que sa botiga quedá tancada y barrada. En quant al Ton dels porchs, ab las tripas fora de lloch, recullí com pogué sa tocada y per més que jurá y perjurá que 'l senyor Xarapi li havia de pagar ab la vida, s' abstingué de colocar més sas bestias en l' acera d' aquest, qui també per sa part s' abstingué aixísmateix de realisar lo propósit que *coram populo* y á grans crits havia manifestat, de tirar á n' aquell lo morter pel cap en quant lo vegés passar per devant de la botiga. Tot ab greu recansa dels vehins que haurían vist ab gust una altra agarrada com aquella á la que li quedá per nom, *la feta del senyor Xarapi*.

MARIÁN VAYREDA

DESERTOR

I

Díuli 'l capitá al nostramo:
—Demá á bordo falta gent
que passat demá, diumenge,
á la vela nos farém.

Podeu cercá' catorze homes;
sis joves, vuyt mariners...
peró mariners de forsa,
llevantiscos si pot ser.

En quant á la gent de popa
tinch lo que he de menester:
jo, 'l pilot, lo noy de cambra,
vos l'agregat y 'l cuyner.

Si troveu un mestre d' aixa
que conegui 'l mar de temps,
l'embarqueu; mes, val á dirho,
vuy que sigui mariner.—

Y respón lo contramestre:

—Un d'estranger ne coneixch...
un desertor
de la marina francesa.
—Donchs, entesos, l'embarqueu.—

II

L'endemá á punta de dia
nostramo ja cerca gent,
com que 'l diumenge s'acosta
no es cosa de perdre temps.

Viu á la Barceloneta,
qu'es barri de mariners,
y del *Moll* y de la *Riba*
fins las ratas ne coneix.

...Y trova homes desseguida,
sobran brassos, ¡válgam Deu!
¡no era així avans quan floríen
la marina y 'l comers!

Cap á la capitania
van á despatxar papers,
tothom firma la contracta
mentres lo *Rol* s'enllesteix.

Tothom firma la contracta,
qui no 'n sap hi posa creu,
y al desertor,
fent los ulls grossos, l'embarcan
com mestre d'aixa francés.

III

Lo sol ja daura la terra;
mar hermosa, espléndit cel;
ja 'l bergantí sens amarras,
desplega velas al vent.

Ja puja 'l práctic á bordo;
vapor no ha de menester,
que 'l capitá es bon marino
y vol aprofitá 'l temps.

Ferse á la mar en diumenge
costum catalana n' es;
los capitans llevantiscos
aixís sempre ho solen fer.

—Bon viatge y á reveure!
cridan amichs y parents
y en tant que 'l barco s' allunya
més d' un plora amargament.

Mar endins la nau fa vía,
mar endins corra ab anhel,
y 'l desertor,
ajudant als companys, mostra
que fa molt que la coneix.

IV

Quan son al lluny de la costa
conversan los mariners,
mes lo pobre mestre d' aixà
ab prou feynas los enten.

Tots parlan ab alegría,
tots son d' un país mateix:
ell guayta 'l cel y suspira,
suspira d' anyorament.

Sort de l' agregat, es l' únich;
que xampurreja 'l francés
y entaulan amistat ferma
per la simpatía atrets.

Lo mestre d' aixà, ab confiança
li esplica qu' es marsellés;
qu' en la marina de guerra
s' estava fent lo servey;
que un dia ferí á son gefe,

que ha fugit cástich tement...

—Só desertor
del exércit de ma pátria,
mes só honrat, só home de bel

V

Passan jorns. Lo berganti
navegant sens contratemp
es arribat á l' Habana
després de viatge breu.

L' agregat y 'l mestre d' aixa
semblan dos germans talment;
si l' un no vol saltá' á terra
l' altre 's queda á bordo ab ell.

Ja 'l barco, de sas bodegas
lo vi catalá havent tret,
á Nova-Orleans fa proa
cercantne nou cargament.

—¡Que hermosa! que bella es Cuba
esclama ab goig lo francés;
ay! no sab que Catalunya
enterrats molts fills hi te,
ay! no sap que aquella terra
costa vidas á milers!

¡Las desertor!
poch pensa en sas venas durhi
lo verí del clima aquell.

VI

Era aixís, y quan de l' Isla
la silueta despareix,
sent que la febre l' abrusa,
sent que tremola de fret.

Veu visions esglayadoras,
sufreix horrorosament;
l'agregat be prou la cuyda
mes ay! no 'l calma pas gens.

—Es atach de vómit negre,
diu lo nostramo ab tó sech;
per eix mal tot es inútil
no s'hi pot posar remey.

Fou vritat. A pocas horas
moría 'l pobre francés
murmurant ab veu confosa:

—Gracias agregat, adeu!

Y agonejant va mirarme,
va mirarme somrisent...

Oh desertor!
de ta trista despedida
sempre me 'n recordaré!

.

EPÍLECH

La nit s'atansa boyrosa,
udola ab feresa 'l vent
xiulant al ferir las cordas.
Tot sembla que s'estremeix!

Ja 'l núvol esclata en pluja,
iquina nit d'aygua, Deu meu,
redossats ab capots, surten
pensatius los mariners.

Se reuneixen á cuberta
pausats, silenciosament;
ja embolcallan lo cadavre,
li amarran pedras als peus...

Ja 's preparan per tirar-lo
al mar, cementiri inmens;
ja 'l nostramo agenollantse
fa la senyal de la creu...

y ab la veu enrugallada
esclama solemnement:

—Pel desertor
de la marina francesa,
companys de bordo: resém!

J. NEGRE y FARIGOLA

LO PIT-ROIG ⁽¹⁾

I

Es lo primer cantor del bosch que 's desperta—diu Nauman. La primera claretat de l' auba ha penetrat en la espessor del brancatje, y ja sobre 'l cim del arbre se prepara pera saludar al nou dia, noble, altiu, vibrant com l' artista que sent formarse dintre seu l' himne que ha de brollar d' ell, com las remors en poema sublime, han de brollar del bosch, al pas del vent ó del huracá.

Llavors, quan ja la claror s' ha acentuat, y es ben be de dia, l' aucell canta l' Himne... la Pastoral delicada, vibrant, íntima, senzilla, tendra y conmovedora, que se n' entra al cor, com la cantada popular, fidel ressó de l' ánima y del cor, vivint en lo fresch, conhortador y seré ayret de la montanya.

«Cap cant ha penetrat més endins del meu cor que 'l cant del Pit-roig, l' aucell més amich del home» diu Toussenel. Mentrestant, los demés obrers del bosch, los infatigables Pi-

(1) S' anomena també Rupit. Es lo *Rubicula familiaris* dels naturalistas.

gots, las incansables Mallarengas, lo Formiguer, lo Pica-socas y 'l Respinell, han comensat son jornal en busca de son aliment, treballant fins á posta de sol, lliurant ab est treball d'innombrables enemichs al arbre.

II

L'estiu ha passat. S'acabá lo gran temps d'abundó en que l'aucell, en general, ha disfrutat d'una ben servida taula, d'un menjar delitós y abundant.

L'Aureneta ha marxat á sa estada d'hivern. Lo Rossinyol, la Llisqueta rossinyolenc, lo Teyarol de cap negre, la Piula, tots distingits cantors y molt amants del ínsecte alat y de la oruga,—han marxat també. Marxaren tants y tants d'altres!—

Tots ells tornarán ab la visió d'altras encontradas, y 's regositjarán al tornar á sa veritable pátria. Tots ells revindrán quan la Primavera hagi arribat sobre la vella Europa, y al veure sa Natura altra volta renaixenta, ab la ufanor y bellesa de la juvenesa, y al reveure los llochs més coneguts, esclatarán en un cant d'alegría... Mes nostre Pit-roig no s'ha mogut de la terra que l'ha vist néixer. No ha abandonat á Catalunya per altras terras llunyanas. Valent, prefereix passar l'hivern ab escassetat, més sens anyoransa. Anirá á passar l'hivern á la costa. Allí trobará quelcom de més, més probabilitats de trobar al petit caragol ó ínsecte que necessita, alguna crissálida.

Lo cantor popular no haurá vist altras terras, mes en canbí á la Primavera portará al bosch, l'ayre, l'esperit de la propia pátria. Haurá recullit, allí á la costa, las vibracions de la mar y sa espléndida perspectiva, y allí en lo bosch repetirá en son dols cant los recorts del hivern que serán ben be de sa terra.

Lo Pit-roig encara no ha deixat lo bosch, que si no li ofereix en tots indrets la larva apetitosa ó 'l cargolí delicat, hi troba encara y assaboreix la mora, 'l gers y alguna cirera d'arbós madura.

Mes la Tardor ja regna ab sas cayentas fullas son declinant Sol y sas boyras permanentas. L' insecte dorm en son ou ó en son segon bressol de crissálida, y nostre Pit-roig á qui li falta lo medi de viure, si no del tot, casi casi, baixa á la regió mitja,—las planas dels cereals—y allavors que l' agricultor preparantse pera la sembra, llaura son terror, s' hi arrima pera devorar com esquisit bossí las larvas dels escarbats: (*Melolontha vulgaris*, *Polyphylla fulla*, *Zabrus gibbus*, *Anisoplia horticola*) que ben despertats, acaban de devorar las arrels que encara de la passada cullita troban, y 's preparan pera destruhir las que dintre pocas setmanas, la nova llevar los hi oferirá. Va allí també pera apoderarse de las crissálidas dels esmentats insectes, y d' ous y crissálidas de altres especies. Al camp va, donchs, buscant son aliment, es cert, mes al mateix temps dona al Agricultor lo benefici positiu de la desaparició de alguns centenars ó milers d' enemichs de son conreu.

Mes... l' agricultor, lo terrassá, lo propietari agrícola, estiman al aucell son servey? Ab pena ho dihém. Es cosa que s' ha pogut presenciar una y cent vegadas. Alguns agricultors recompensen al aucell ab un cop de pedra.

*
*
*

Quan l' hivern ha entrat, y 'l fret ha parat la vegetació dels camps, nascuda arrán de terra, reduhint la vida á la arrel; quan la nevada ó la mullena de la nit han refredat més la terra, cap insecte, cap cargolí, cap aliment, donchs, pera 'l Pit-roig, fora de alguna crissálida á sobre de alguna fulla ó branca de fruyter ó verduras. La vida vegetal se troba més desplegada allá per la regió baixa, allá per la costa. Allí va lo Pit-roig. La vinya assoleyada li oferirá algunas crissálidas y potser algunas larvas; las hortas tindrán sobre 'l terror algunas de ditas larvas, cargolins ó crissálidas també, que la terra remoguda posa en descubert. Pels garrofers, atmetllers y olivers, potser espigolará un xich l' actiu aucell, dotat de finíssima vista.

Arribat lo Janer lo fret ha vingut sobre 'l' terror de la costa. Potser la nevada, ha cubert las vinyas y las geladas han empedrehit lo terror arreu. Lo Pit-roig se veu apurat pera trobar son aliment. Allavors es de veure com s' acosta á las pagésias y á las casas dels hortolans, com pica als vidres de sas finestras lo mateix que si demanés aussili en sa extrema situació.

Quin dia será que las portas de la casa s' obrirán pera dar al aucell aixapluch y aliment, en aquells quants dias crítics en que una alenada de mort s' ha ensenyorit de la terra...

* *

Després dels frets y las glassadas s' ha sentit arreu la amorosa besada del sol portant la esperansa al cor de la Natura. Lo Pit-roig l' ha sentida en lo seu, y ha esclatat ja en un crit d' entussiasme, que ha vingut á ser com un preludi de la Primavera que s' atansa, que l' aucell potser no veurá, mes que vindrá certa y segura pera la terra. Es allavors que 'l cant del Pit-roig curt y breu com es, es rich de poesia y d' esperit. Es lo crit d' esperansa á la Naturalesa freda y abatuda per l' alenada del hivern.

III

Lo Pit-roig porta l' humil plomatje gris, y al pit una clapa roja, signe del valor, del entussiasme, del coratje noble que s' abriga dintre seu. Com á noblesa de sentiments, resulta ser un dels primers entre 'l regne alat. Segons Toussenal, lo Pit-roig es ingénuo, amich de lo just, á punt sempre de defensarlo, prompte sempre á combatre contra l' opressor, sens comptar lo número de sos enemichs. En lo bosch, es ell qui ve á modular son cant aprop del llenyater, del carboner, del serrador ó del pobre que va á buscar lo costal que ha de escalfarlo, demostránloshi sa simpatia.

No hi ha més que mirar la noble expressió del aucell, ex-

pressió de sentiment y valor. Sos negres ulls, plens, vius, grossos, molt grossos y oberts, com finestras, en las que aparson esperit que 's comunica al exterior, sense reserves ni vaguetats. Es la imatge del poeta popular, millor dit, del poeta que parla ab lo cor y entra als cors germans y 'ls emociona ab sa parla espontánea y conmovedora.

*
*
*

Escoltéu la tradició de l' antich poble bretó sobre 'l Pit-roig.

Tres donas, un home y un aucell foren los que al Calvari presenciaren la agonía del Mártir, portador de la llum del Pare Universal. Jesús, sobre 'l cim de la sagrada montanya, veyá 'l mon que anava á illuminarse ab la Ciència, Verb de son Pare; que es Pare nostre també. Mes... en aquell instant, sols tres cors de dona y 'l del deixeble amat, entre la humanitat, estavan á son costat; l' amavan y comprenían que Ell era l'enviat de la inteligencia, de la voluntat y del amor suprems.

Solzament aquella petita part de la humanitat y un aucell ha pujat al Gólgota mentres l' ha pujat Jesús de Nazareth. Un aucell que ha vist la injusticia humana, que ha comprés que era un mártir que anava á pagar ab sa vida son amor á la humanitat. Una demostració d' afecte, d' amor, sortirá de aquell pit encara de color grís com las demás restants parts de son cos. Potser podrá apaybar los sufriments de Jesús... Silenciós ha pujat... Quan la Creu ha sigut aixecada, ha volat al front del Diví Mártir y d' aquell front que ja sent la agonía ha lograt arrencarli á forsa de grans trevalls, una espina..... Desde allavors—segueix la tradició—l' aucell te 'l pit rogench en prova de son amor al Diví Mártir.

*
*
*

La Analogía, la ciencia dels Análechs ó semblansas, ha estat y ha de ser una de las ciencias millors del saber humá. La rojor del Pit-roig te ab la característica del aucell una analogía perfecta.

Si l' amor s' ha simbolisat sempre per lo vermell, la ver-

mellor del aucell posada sobre 'l cor, te la perfecta assimilació al ideal del amor en la expressió més alta.

Lo Pit-roig es amich de lo just, de lo bo y verdader. Lo ideal que al home sosté es d' igual naturalesa que 'l sent lo Pit-roig. Noble criatura! Altíssim cor y Esperit recte, germá nostre... ¡quan serás conegut!

Espera, espera, pobre aucell! Encara no ha arribat la hora de que sias comprés y estimat per l' home. ¡Espera! Quan vegin tos descendents que la especie humana visqui agermanada; quan no hi hagi ni odís, ni envejas, ni hipocresía; quan vegis en un ideal d'amor aplegats tots los homes en la fé d'un sol Deu Creador y Providencia ó Amor, allavors, allavors se't comprendrá y estimará!

Espera, espera, noble aucellet! Espera que la humanitat hagi passat del estat de civilisació y 's trobi en lo d' harmonía... Llavors la forsa será dominada per la gracia, la justicia s' haurá identificat ab l' amor y 't trovarás unit al home per un dels raigs de la atmósfera radiant que desde la dona, la soberana criatura, se difundirá en la esfera de nostre planeta.

EMILI TARRÉ

CABORIAS D' UN VELL

SEMPRE 'm vaig pensar que aixó d' anar las senyoras y senyoretas als toros acabaria malament.

Ditxosas las nostras mares y las nostras ávias, que no volían sentir parlar de res de Castella.

Quan veyan pels carrers una senyora massa enflocada, deyan que semblava una castellana.

Quan veyan una casa sense solta, deyan que estava montada á la castellana; y tot per l' estil.

Pero 'ls temps han cambiat y á las casas de Barcelona, molts, per donarse tó, parlan castellá, y 'ls jovenets de nostres dias se passejan públicament fent brasset ab los toreros. ¡Qué havíam de fer nosaltres llavors!

Las nostras ávias estavan convensudas, y ho creyan de fe, que quan un torero moría á la plassa no li donavan terra sagrada.

En quant á las noyas, eran tant pocas las que anavan als toros, que eran contadas, y encara mal vistas.

Quan varem llegir que's feyan toros presidits per senyoretas, nos varem entristir, y pensárem: aixó es matar lo cor de aquells angelets, acostumanlas á veure sanch vessada.

Una madrilenya pot véureho, una catalana no. La una es lleugera; l' altra es pensadora... y cada terra fa sa guerra.

Acostumats en nostra joventut á que tot lo que agradava á

Madrid no agradava á Barcelona, pensarem que aixó fora una moda passatjera, y que d' aquí á poch temps ningú se 'n recordaria; pero si be lo dels toros es fácil que passi, ha succehit lo que 'ns temíam: lo de matar los bons cors de nostras hermosas catalanas, y n' hem vist una trista prova, en una cosa terrible, succehida fa poch.

Uns infelissos han sigut sentenciats á Vilafranca, acudinthi tot lo mon pera presenciar lo terrible acte.

De llunyanas terras, ab carros, cotxes y á peu, vingué gent de totes menas.

Fondas, hostals y casas de vendre, quedaren plenas y acabaren las provisions.

Cap festa major, cap fira, s' ha pogut comparar may ab alló, y fins las flecas acabaren lo pá.

Alló va ser una veritable festa major. Pero la nota més discordant, la que cridá tristement la atenció, fou que entre la gran gentada que presenciava la sentència, s' hi veyan los elegants sombreros de senyoras y senyoretas, esgarriadas, no hi ha dupte, pero que no teníam cap necessariat d' anarhi.

No pensém que cap d' aquellas fossen las que havíam anat als toros; pero una cosa porta l'altra, y aixís com no fa por veure á un torero ferit, no fa res lo presenciar una sentència.

Quan en nostra joventut, si en dias en que la justícia humana exercía son trist ministeri, haguessém preguntat, no á cap dama encopetada, que ni pensarhi, sino á una honrada menestrala de botiga:—Escolti, senyora Pepa, ó senyora Laya: ¿ha anat á veure la sentència vosté?—la matrona 'ns hauría respost enfadada:—Per ventura 's pensa que só una xinxa de la fàbrica, ó una de poch més ó menos, per anar á semblant lloch? Vagi en nom de Deu!—Y li hauríam tingut de demanar perdó de la ofensa, ó no'ns hauría mirat la cara may més.

A nous temps novas costums, y per aixó are las caborias dels vells ja no serveixen. Pero lo cert es que quan nostres cabells nevats eran negres ó rossos; quan teníam al cap la curulla y eram molt joves, de segur que cap de nostres companys, los quals la major part, sino tots, son al cementiri, no hauría anat á cercar sa promesa ni á cap plassa de toros, ni á la esplanada ahont s' executavan las sentencias.

¡Preocupacions dels vells! ¡Qué hi farém!

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA

LO DIA GRAN

POESÍA GUANYADORA DEL PREMI OFERT PER LA FAMILIA DE DON
JOAQUÍM VAYREDA, EN LO CERTÁMEN D' OLOT DEL ANY DE-
RRER.

Los astres del espay no guspirejan,
ni un ser vivent ja l' univers habita,
y sembla 'l mon la gegantina ossera
de sers humans, que en lo carner reposan.

Tot ha deixat de ser, ha sonat l' hora
de cumplirse 'l decret inescrutable,
del Deu ofés, tornant á tots los homes
á la pols y al no res, d' hont los va treure.

Tot resta mort, tot ha callat, de prompte
com tró d' estiu que 'ls penyalars sotraga,
la veu de Deu ressona en las alturas,
y 'l *fiat* criador, de nou pronuncia,
que 'ls cossos morts á nova vida torna,
y á ser jutjats en Josaphat, los crida.

Com vols d' aucells que de las valls s' aixecan,
com boyras foscas que en l' espay s' endinzan,
aixís los homes á milers se juntan
y als peus del Jutje, tremolant, se postran.

Calla sa veu la penetrant trompeta,
y un ángel del Senyor las fullas tomba,
d' un llibre inmens hont s' hi llegeix escrita
l' historia de cada hom en claras lletres.

Sos vicis y virtuts cada hu hi contempla,
sos crims y sas passions y bonas obras
borrats los uns per llágrimas contritas
constants los altres per la impenitencia.

Jutje y reo es tothom á la vegada,
y á sí mateix cada hu lo fallo 's dicta,
de pena ó goig, de sufriment ó gloria,
de cel ó infern que ha de durar per sempre.

Llavors, confosos, críts y plors s' aixecan,
d' esgarritansa y de plaher alhora;
y á la dreta de Deu los bons s' acoblan,
fugint dels mals com d' empestada lepra.

Y santas verges, confessors y mártirs,
un cant entonan d' alabansa eterna;
com á resposta al mot de *benedicti*,
ab que, salvantlos, Deu los anomena.

Y allá en l' esquerra del Etern, ayrada,
com fullas secas que 'l mestral s' emporta,
aixís s' arrastran, gemegant ab furia,
los condemnats, que 'l mot de *maledicti*,
que al foch los dampna, flastomant escoltan.

De bat á bat l' infern desclou sa gola,
y apilotats los pecadors se draga,
que, folls, á son pregon se precipitan
com temporal d' enverinada pluja.

De pal á pal lo Cel sas portas obra,
y á cents y á mils, són los salvats qua hi entran,
entre 'l concert armoniós dels ángels
que al colomar, com blanchs coloms se 'n tornan.

Tanca sa porta 'l Cel, l' infern sa boca,
per no obrirse may més, per tots los segles;
y allá en lo soli del Etern comensa
per no acabarse may lo cant del *Requiem*.

AMOR FOLLA

Si t' he estimat y si t' esfimo encara
no ho preguntis, amor, que desde l' hora
en que mos ulls vegeren ta figura
jo donaría sols per tu, ma verge,
ma vida, tot mon ser, la gloria tota
que m' espera en lo cel. Y si Deu fora
un paradís tot ell plahier y ditxa,
hont may s' hi conegués dols ni tristesas
crearía per tu, ma enamorada.

Mes só un cantayre, y sols puch oferirte
un aplech de cansons amorosetas
y un cor enamorat de ta hermosura.

Y es ay! ningú fa cas de la cigala,
y la cigala soch que reb en cambi
de sas cansons un *féuse enllá* ab despreci
en lloch d' un *Deu vos guard* ab veu amiga.

Per tu vaig somniar, donzella hermosa,
 ilusions, esperansas, tot á l' una,
 dintre de mon cervell llavors brollaren,
 y tots mos pensaments per tu sigueren
 y solsament per tu mon cor batía
 y sols per tu va sospirar ma boca.

Y un dia á cau d' orella jo vaig dirtho
 que t' estimava molt, que t' adorava
 y tu, abaixant lo cap, *també* digueres
 y 't vares allunyar, y des llavors
 al véurem aprop teu sempre fugías
 diguent: «ja penso en tu mes no t' acostis».

Després, prou m' ho han contat tas companyonas,
 que sols era un engany tot lo que 'm deyas,
 qu' eran paraulas falsas—¡tu ho digueres!—
 un *féuse enllà* ab despreci á la cigala.

Pero aqueixa cigala may almoyna
 vindrá á buscar d' amor, enorgullida,
 no torna allí hont las portas li barraren.

Mes ab tu, ma estimada, nit y dia,
 ab tu jo pensaré, qu' inútil fora
 lo volguerte oblidar, perque t' adoro,
 perque t' estimo més que tot, ma bella.

Y encar que no te 'l diga altra vegada
 guardaré eternament l' amor que 't porto.

Y, si Deu m' obra 'l cel, segles y segles
 eternament postrat al peu del Soli
 per tu li pregaré, per tu, ma bella.

¡Y tot per despreciar á la cigala!

¿Que 'n farías de tancarte
dins ta cambra ab pany y clau
si á deshora y de puntetas
vingués l' amor á trucar?

Mitj dormida, mitj desperta
prou t' haurías de llevar
y á cada truch á la porta
t' hi anirías acostant.

Si l' amor ab sas paraulas
te pregués, com l' amor sab,
á darrera de la porta
t' anirías sofocant.

Y vermella, mitj plorosa,
ab lo cor talment nuat,
un ditet dessobre 'ls llabis
los ulls baixos, tremolant.

Prou la balda llevarías
y girarías la clau
y obrirías cor y porta
al amor de bat á bat.

FERRÁN AGULLÓ y VIDAL

DEVANT DEL CANIGÓ

¡Magnífica cortina!
brodada de penyals! oh Pirineu!
Escala gegantina!
sócol amplíssim d' un altar de Deu!

Vinch á tas valls gemadas
com la sedega dayna als teus estanys,
portant enamoradas
las penas mevas dels teus dolços planys.

Tombat entre carlinas
com entre verns un rossinyol dels teus,
las puntas diamantinas
dels teus puigs miro coronats de neus.

Avuy, que 'l sol las banya,
veig com al cim s' hi trenca sos raigs d' or.
Si 'ls uns cauhen á Espanya,
¡d' altres vola més lluny la resplandor!

Del Rosselló y Provensa
regala 'ls prats florits y lo cel blau
eixa desglassa inmensa
de la mateixa neu que assí dalt cau.

Provensa y Catalunya,
com dos fillas bessonas d' un gran rey
que 'l mal fat las allunya,
seuhen als peus d' eix Canigó tan vey.

Los fils d' ayguas glassadas
de sos vessants, encatifats de flors,
son llágrimas ploradas
en lo neguit etern dels seus amors.

Sento sas cançons dolsas
d' anyorament y d' esperansa ensemps,
quan, verdejant las molsas,
hi niuhan los ocells en lo bon temps.

A dalt d' eixas colladas
la perdiuheta blanca hi veig lluhir,
y escapsan las remadas
son regalat herbey ans de florir.

¡Quí sab si 's cridarían
las dos germanas que atuheix lo dol,
y, com coloms, sos cors hi volarían,
per abrassarshi quan se pon lo soll!

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR

LA MEVA TAULA

AL BON AMICH, L' ESCRIPTOR JASCINTO M. CAPRELLA

Voy—va cridar lo mosso corrent cap á la taula més con-correguda de la seva demarcació.

—Aboca, Llorens—deya 'l pianista; sempre 'l primer d' arribar.

—Desseguida!

—Estich cansat, noy; vinch de donar una llissó aprop de las Salesas... Es un matament... Créume, no 'n vulguis ser may de pianista tu.

—Tantsevaldría... Tampoch sabría com posarmhi... Voy!... Veyám; veig que per allí cridan...—

En Llorens, lo mosso més campetxano, y 'l més ben plantat també, del café, deixá sol al pianista. Aquest, un jové de totas prenas, alt, de bona figura, músich de bona fusta y modernista *enragé*, fins al punt de fer la guerra declarada á tots los que en aquella taula sostenían las excelencias de la escola antiga ó italiana. Trempat en extrém, coneixía un xich de cada cosa y se li endevinava, desseguida de tractarlo, una vi-vesa y un cop d' ull que donava gust: de res podían parlarli,

que no sapigués contestar ab més ó menos seguretat. En fi, un *estoig*, com se sol dir.

Quan comensém lo nostre article eran dos cuarts de deu de la nit, y la taula tenia ja quatre dels concurrents de cada dia; entenémnos: cada dia dos cops, per lo menos, que 's donava 'l cas de donarhi també una passadeta al dematí per veure quinas noticias hi havia de *Melilla* ó á com estavan las *Cubas*.

En *Vidalet* (aixís li deyan al pianista, reduhintli en proporció lo nom de Vidal que duya, de segur porque trovavan lo diminutiu més afectuós y familiar), en *Vidalet* havia tocat bon rato há la primera pessa: un tros de *Lohengrin*, y per si era bonica ó lletja aquella música, ó si en Wagner era un *tal* ó un *qual*, ja s' havia armat entre 'ls eterns discutidors de la taula: don Paco, (un concho que 's tenyia 'ls cabells y assegurava que no s' havia volgut casar may porque las donas totes li havían fet fástich sempre, desde petit) y en Soldevila (un jugador de billar impertérrit que 'n donava deu á acabar á trenta, á qualsevol que 's presentés y ab tal diversió se feya ben be pels gastos, porque anava casi bé sempre bastant curt de *Panís*). Don Paco y en Soldevila, donchs, ja se las havían tingut, apropósit de Wagner. Lo de menos era 'l motiu de la discussió; lo que calia es que la discussió no faltés, encara que á falta de assumpto (cosa impossible) se 'ls hagués presentat la cuestió de las banyas que fes la lluna, per dir lo primer que se 'ns acut.

—¡Válgam Deu, don *Paquirris!*... y ¡qué redimoni hi entén vosté ab la música Wagneriana!

—¡Fugiu, que ve la patúm de Berga, tocant lo sach de jemechs!... Presumit del diastre!...

—¡Jí, jí, jí! Que s' hi vol jugar que no sap lo qu' es una *fusa*.

—Una *fusa*?.. Una fusal Y un *fús* també sé lo que es, senyor setciencias!...

—¿Ja hi som?.. ¡Vaja, que hi haji ordre... que avuy no crida ningú á n' aquesta taula!—exclamá un nou concurrent; lo número cinch de la colla. Figuréuvos un molí de vent que enrahoni; poséuli unas calsas estretas, de cuadros casi bé tan grossos com los de ca 'n Parés; un paltó esfilagarsat y de *tots colors*; una hermillilla *negativa*... es á dir, ab més adobs que

trossos bons de roba; un corbatí que semblava una lligacama de pobre, y un barret de forma de canti y de coloració consemblant al paltó que 's deixa anomenat. La edat del que vos presento es un trenca-caps més difícil d'endevinar que la de cada una de las prendas (diguemho aixís) que 'l guarneixen. Tant ne pot tenir cuarenta cinch, com vint y vuyt. No mirém prim, y sapiguém lo que convé y es que enrahona per *setze* y encara no 'n fa prou via per desengolir tota la *ciencia històrica* que porta sota aquell barretot de forma estrafalaria; ciencia apresa (ja que no *pahida*) per ell mateix á copia de llegir novelas per entregas, romansos de l' antigó ó historietas de totas las parts del mon; ab lo que resulta un erudit de *café* que no 'n volguéu un altre, y un sabi de *carreró* que may n' encerta ni una de las moltes que s' empatolla d' un cap de dia al altre. Ja suposaréu per lo vestuari d' aquest feligrés, que no es cap capitalista ni molt menos; basta dir que de *sablassos* de quinze céntims per munt (los quinze céntims *per un sello per no descambiar*) n' havia pegat á dotzenas á tots los de la taula y fins á n' en Llorens (lo mosso). Lo que no obstava porque ell prengués dos cops cada dia lo seu *cafetó* (com ell ne deya).—«Aixó sí; m' estaré de l' escudella y dels sígrons si voleu y tot; pero la *consumació* al *Español* ningú me la *quita*.»—Y aixís ho feya en Marqués (nom irónich de sobras) y ell se pot dir qu' era la verdadera *nota* indispensable d' aquella taula de marbre blanch.

Lo mosso aixís que vejé que arribava en Marqués, encara aquest no tingué temps de fer las estemituts precisas en ell per dir las pocas paraulas que ja sabeu, que ja li tenia al devant la tassa, copa y demés endróminas de reglament.

—¿Vol aquesta apuntació de deu rals?... Es un vuyt mil cinchcents trenta—digué en Llorens tot maniflejant per la taula ab la *vagilla*.

—No 'l vull: acaba en zero—respongué molt sério en Marqués.

—¿Y si no hi acabés?—preguntá 'l pianista.

—¡Oh!... Si no hi acabés... ja se 'l quedaria vosté per mí: mentres anessem á partir ab las ganancias.

—¿De bo? ¡Quin estornell!...

—¡Ala, ala, *vagneriano*, menos fer anar la llengua y més los dits, que ja son prop de tres quarts y vosté s' hi adorm.

—Ja hi vaig .. ¿De qué entrém ara, senyor Malet?—preguntá en Vidal á don Paco.

—¿A mí m' ho pregunta?... Deixim acabar aquest article d' en Castelar y no m' amohini... Que ho digui en Soldevila!

—No; aixó en Marqués, en tot cas, qu' es un filarmónich de punta—respongué en Soldevila.

—Be ¿en qué quedém?... Si m' enfado massa, toco un tros de la *Verbena*.

—Tampoch m' aniria malament... Sempre m' estimo més aixó que aquells devasalls de notes y esgarrifaments de melodías del seu predilecte—digué don Paco.

—¡Ah! inepte!—replicá ab tó de llastima en Vidal, mentres obría 'l caixó de la música per treure lo que més á má li vingués.

—¡Ey, don Paquito! No 's destorbi ab aixó d' en Castelar, que 'l sol de l' armonía va á fer soroll d' aquell que molestava menos á Napoleón, l' héroe de «Pavía».

—¡Anda, *mano*!... Ja l' ha clavada!—digué l' interpelat á cau d' orella á son vehí, en Soldevila, que s' entretenia en fer una cara de dona ab la llapidera damunt lo marbre de la taula.

—¡Bona música!—exclamá 'l personatge número sis de la colecció, tot assentantse com aquell que arriba á un país conquistat.—

Era la *creu* ó 'l *revés* de la medalla quina *cara* formava l' espellifat Marqués. Ni més ni menos que un *corrido*, mitj elegantó y tot; ab la seva flor al trau, cara alegre y satisfeta, ni lleig ni guapo; unas patilletas ab dotze ó catorze anys á cada una, bigoti rossench y barret de moda.

—¡Toca-tardá! al menos no alabi aixó, que no val la pena!—replicá á la exclamació d' arribada del elegant l' incorregible conco, parlant per la marxa del *Tanhaüser* quins compassos acabava d' atacar lo pianiste.

—¿Qué diu ara que no alabi aquesta marxa!... Si es la suma precisió dels acorts ben trovats!... Si es un primor musical... Si...

—¡Uy... uy!... ¡quina mallarenga!—proferí 'l senyor Malet, que no podia llegir be ab aquella veubeta escardalencia y

llepissosa del filarmónich.—Sembla que vol pendre l' ofi de perorar al nostre ínclit Marqués.

—¡Qué hi ha de la meua peroració!... ¡Sembla que se 'n burli!

—No, que se 'n riu—digué en Soldevila tot esborrant lo nas de la figura, que li havia surtit d' esberginia primerenca.

—¡Calla!—reprenqué 'l bohemí de las historias, fent donar dos ó tres toms als brassos. Ara m' adono de que en Riudor no compareix... Volste jugar que ho ha fet porque es lo seu sant...

—¿Lo seu sant?... Just: lo patró dels ases: disset de Janer —afegí don Paco.

—¡Quín sátropa... Ja li contaré un cuento jo!...

—¡Oh! be prou que n' hi conteu—digué l' elegant que no havia obert més la boca per rahó de tenir molt més los ulls fixos en una certa taula de més enllá, cap á la dreta, hont acabavan d' asséures una senyora de bon regent y duas senyoretas molt ben vestidas y d' aquellas que fan rotllo desseguida.

Una d' ellas, la més aixerideta y vivaratxa, no treya'ls ulls de la taula dels artistas.

L' elegant de las patillas estava més estufat que un *pavo real*, porque no podia menos de suposar qu' era ell l' únich é indispensable blanch d' aquellas llambregadas de la xicota.

—Vaja, que ja es *feta*—digué ab tó sentenciós lo senyor Malet quan s' hagué empassat *El Globo* qu' estava llegint, després d' un ratet en que havia quedat observant las manio-bras del fulano de la flor al trau.

—¡Pse!—apuntá aquest.—Jo no 'n tinch pas la culpa si 'ls hi xoco.

—Calléu, que vé en Riudor!

—¡Buenas, caballeros!

—¡Ola, xarman!... Ditxosos ulls!...

—Quinas horas, senyor beneficiat!

—Que per molts anys!...

—Llorens!... Escolta: tot aixó está pagat... No cobris res de ningú, ¿ho sentis?—

Lo mosso 's posá al corrent de lo que li deya en Riudor y pescá totseguit lo motiu d' aquella esplendidé.

Mentrestant en Marqués pensava: «Aixís com aixís jo tampoch haguera pagat...»

En Riudor, sens assentarse, corregué cap á la taula en que 's veyan las tres donas de qui vos he parlat.

—¿Qu' es alló, qu' es alló?—preguntá don Paco en veu baixa al *anfitrión*.

—Res; una *amiga*.

—Vaja, truhan; ¡que per molts anys!...

—Home,—digué 'l jovenet de las patillas á qui tots anomenavan *Manolo*—¿qui sab si hi ha alguna plassa vacant de pensionat á Roma actualment.

—¿Per qué?

—Per en Soldevila... Veig que está tant preocupat dibuixant no sé quin retrato...

—Amich Manolo, no 'm surt: he comensat fent la cara de una rossa, coneguda meva, y ara m' ha resultat un guardia civil... ab bigotis y tot.—

Los concurrents rigueren de valent per la sortida. En aquell moment acabava sa tasca en Vidaler...

—Vaja, no hi estich ab aixó—feu don Paco, tot plegant *El Globo*.—Ara resulta que l' exércit més poderós d' Europa es l' alemany.

—Vaya si ho es!—assegurá en Riudor, sens fer cas de la conversa perque estava en *correspondencia* ab la *amiga* de l' altra taula.

—¡Alto!—saltá en Marqués.—Aquí no 'ns expliquém prou clar... Ja veurán: sí; segons per quin costat se miri, *aquí* te rahó... L' exércit alemany desde las novas reformas, y en virtut de la moderna lley d' armas de Bismark sembla que compta ab un milió y mitj de individus, mica més mica menos...—Y al fer constar aixó, pegá tres ó quatre cops de puny demunt la taula.

—¡Tiva!—exclamá en Soldevila.

—Un milió y mitj: ho sé de bona tinta... ¡Uy! A mí 'm podrán ensenyar de fer redolins, que lo qu' es las materias históricas las tinch pel cap dels dits... Endemés, sí; baix lo punt de vista del número—afegí 'l perorant fent mitja dotzena de molinets ab los brassos;—no veig, perque fora una ton-tada negar la importancia de l' exércit de Guillém II... Bueno; pero aixó no vol dir que ab tot y ser tants, deixessin de ser uns

panotxas y uns tabalots en lo tocant á fer la guerra... Los francesos haguessen anat més be de quartos de lo que anavan, pobre gent!... Altre gall li haguera cantat á Napoleon, que no s' haguera trovat ab lo seu *Austerlitz*, ni ab santa Elena que va ser lo que 'l va reventar... Napoleon sí que 'n sabia... Mireu: la ciencia de la técnica militar y 'ls coneixements universals que possehia baix lo punt de vista estratègich li feyan una nova naturalesa... Prou que ho sabém tots que Molière y 'l mateix Chateaubriant lo van sabatejar, no per més coneixements sino per pega!... ¡Ah, si no hagués sigut la pega!...

—Begui, Marqués!—feu don Paco, que patia per los pulmons del exaltat cessant.

—No, gracias; no fa falta... Bueno; donchs en aquest cas lo que convé precisar es lo número exacte dels soldats prusians... En lo ben entés que...

—¡Mistos!... ¡Noticierol!... ¡Imparcial!... ¡Liberall!...—interrompé un xicot dirigintse al orador.

—Fuig d' aquí... Ximple!—digué aquest, traguentse del devant al importú.

—Te rahó, Marqués, te rahó—feu en Riudor volguent calmar la febre parlamentaria del cessant.

—Y no n' he de tenir!... La cuestió está en fer las distincions históricas que fassin falta. Veliaquí!

—Bueno, senyors; jo sento anármen—digué en Riudor alsantse;—poden continuar, que tinch una mica de feyna.

—Be 's veu prou que la tens!—feu en tó rioler en Soldevila.

—Vaja, alante guapo!... Y que las logri felissas—digué don Paco.

En Riudor s' allunyá, reunintse al cap d' un moment ab la familia de qui havém parlat. Lo gomós, vegent aquella maniobra, va quedar blau.

—Mira, mira, 'l gatamaula!—saltá per sa part, lo pianista.

—Qué li sembla!—afegí don Paco.—Aixó se 'n diu ser un jove aprofitat.

—Y tal!—respongué 'l gomós.—Ara li tocará pagar lo gasto.

—Vamos, que ja l' haguera pagat de bona gana vosté, mentres haguessin sigut aprofitadas aquellas miradetas que llensava cap á la taula, ¿no?

—Tant se me'n donan las tals miradetas cuytas com cruas.

—Y á mí qué 'm conta vosté!... Prou greu que li ha sapigut.

—Nada, nada!...—feu en Marqués—¡cosas de la joventut! Vol fer lo favor, don Paco, de deixarme cinch centims?... No tinch menuts...—¡Ep! ¡Noy!... Porta 'l País.—

RAMÓN MATEU

MÚSICA

À MARÍA LLUISA GÜELL Y LÓPEZ

Totsol, desterrat camina
per la terra un Serafi:
sospirant pel Cel que anyora
surt de la ciutat d' Assís:
—Ciutat, me temptas debades:
no vull los palaus que 'm mostras,
no vull joyells ni vestits
ni vull entrá' en tos jardins;
no 'm vull aturar ni asseure
fins que siga al paradís!—
Per arribarbi, camina,
camina de dia y nit:
remors del mon no l' aturan;
remors del Cel, exes sí!
Quín salt lo cor aleshores!
Cóm s' atura y cóm somriu
no bé sent algú que parla
la llengua del seu país!...
Quan sent un' arpa que prega,

queda absort y embadalit;
 si sent cítares que cantan
 escolta atent y somriu;
 queda estátich quan sospiran
 salteris y violins,
 y ab lo plor de les violes
 hi barreja sos sospirs!...

Quan sent les trompes del orgue
 que ab sos sons fan estremir
 l' ampla volta y les pilastres
 del vell temple bisantí,
 llavors, quan ab los cántichs
 que hi ressonan per dedins
 sembla 'l temple un vell Profeta
 conturbat pel remolí
 bullidor de salms y cántichs
 que regolfan dins son pit;
 aleshores, quan la flauta
 melosa apunta 'l motiu
 d' un cantar, quan les violes
 lo reprenen, y 'ls clarins
 lo van glosant y 'l florejan
 ab tremolosos sospirs
 les tenores, quan lo cantan
 á veu plena 'ls cornetins
 y les trompes, y ressona
 dins lo temple com un crit
 d' *Hossanna!* que omple, esbombantse,
 cels y terra y fa escriuixir
 les osseres... Aleshores,
 mentres dura 'l cant diví
 del orgue, tot escoltantlo,
 lo desterrat creu sentir
 lo sospirar de les cordes
 de l' arpa d' or de David,
 los cantars amorosíssims
 que volan per los jardins
 de Sulamita, 'l cant místich
 dels Angels que dia y nit

en processó van y venen
de la terra al Paradís,
les canturies que hi reflan
á tothora 'ls Serafins,
la veu dels Kerubs que axecan
un himne al Etern, lo crit
d' *Alleluya!* ab que hi responen
tots alhora 'ls esperits
puríssims dels chors angélichs,
lo só vibrant dels clarins
dels Arcàngels, la pahorosa
remor y tronant brugit
del carro de Deu que passa
fent tremolar los abims!...

.
Y axís que l' orgue s' atura
de cantar, quan van morint
ses veus dolces y s' apagan
los cántichs..., lo Serafí
desterrat també aleshores,
lo mateix que 'ls cants divins
que s' apagan y esmortexen,
defalleix y 's va esmortint:
—¡Oh cántichs!—diu ab veu dolça
mitj trencada pels sospirs—
¡oh cántichs armoniosos,
per qué volau y fugiu
dexantme dins l'espantable
silenci d' aquest abim?...
Dins eix avench ¡oh armoníes!
veniubi sovint, sovint;
remors del Cel, devalláuhi
per alegrar mon cor trist;
¡oh Santa Música, báxahi!
y vina á parlar ab mí,
tu que parlas lo dolcíssim
llenguatge del Paradís!

A LA VERGE DE MONTSERRAT

¡Quánt desitjo, moreneta,
visitarte en ton palau
assentat sobre las brenyas
del histórich Montserrat!...

Diuen que dintre sas covas
cortinaïjes van formant
las ayguas que degotejan
en sos espays ignorats!...

Ab quin goig admiraría
eixos encantats palaus,
hont sols del vent y de l' aygua
s' ouhen los salvatjes cants!...

¡Quín magestuós espectacle
si l' uracá rebramant,
penetra en sos foscós àmbits
pels llampechs il·luminats!...

¡Oh, com deu roncar ab ira
l' alé de la tempestat,
per eixas salas inmensas,
per eixos antres tan grans!...

Quan la pluja acompanyada
dels trons y del llamp fugás,
ab lo seu eco que aterra
va pel espay ressonant!

¡Qué hermós ha de ser postrarse
á tas plantas verginals
y ab tan grandiosa armonía
la *Salve* ab tot cor resar!

Resar, com feren un dia
tants renombrats soberans,
baixat l' humil front en terra,
ab ta grandesa humiliats!...

Resar, ¡oh tendra mareta!
com may he pogut resar:
mirantme en tos ulls benéfichs,
espills d' amor y de paul!...

Resar, recullit lo cor
y 'l pensament elevat,
y contarte mare hermosa,
mas penas y fatichs tants!...

Los dolors, ¡oh Verge Santa!
que m' han lo cor trossejat,
com han escaldat mos ulls
llágrimas de desenganyis!...

Desitjo plorar, mareta,
desitjo plorar; mes ¡ay!
secas las fonts de mos ulls,
no 'm deixan ja més plorar!

Tu me tornarás ¡oh Verge!
la calma que m' han robat
en lo camí de la vida
mas il·lusions terrenals!...

.

¡Oh! quant desitj, moreneta,
visitarte en eix palau
qu' escullires, amorosa,
per ditxa dels catalans!...

¡Oh! quant podré, Verge pia,
admirar ta magestat,
sentada sobre las serras
de la montanya més gran?...

Mes, ¡ay!... no podré oferirte
vestits ni mantells daurats,
ni coronas ni altres joyas
de perlas y d' or brillants!...

¿Qué t' oferiré alashoras,
Madona de Montserrat?...
¡Qué més donarte podría
un trovador que sos cants?...

† ENRICH CLAUDI GIRBAL

(De *Lo Trovador del Onyar*.)

A LA MEMORIA DE NOSTRE MALAGUANYAT RECTOR

MOSSEN JOAN PLANAS Y FELIU

¡Tot en val! Los cuydados amorosos,
cercantli la salut,
de la mare y germans més carinyosos;
de la ciencia 'ls afanyos, prechs fervorosos,
¡en va tot ha sigut!

Ha mort nostre Pastor, nostre aymat pare:
¡quina desolació
impresa en tots los rostres se repara!
¿Cóm no sentir lo dol que 'ns aclapara?
¡Deu meu, si era tan bo!

Era tot sentiment y tot dolcesa,
consol del afligit;
espill d' humilitat y senzillesa,
y de ternura y caritat encesa
un niu era son pit.

Dintre son noble front neguitejava
aquell clar pensament
que ab tantas ricas joyas s' enjoyava,
y en las ninas dels ulls li fulgurava
la fama del talent.

¡Y l' hem perdut! La Mort contant sos dias
gelosa nos l' ha pres:
de novas creacions las melodías,
endressant á Jesús tendras follías,
no 'ns donará may més.

May més, may més sa lira regalada
cantará la tristor,
ni 'ls planys d' aquesta vall infortunada,
ni l' afront d' una nina abandonada,
ni 'l maternal amor.

Mes ditxós ell: sens dubte ja reposa
al Cel, nostre destí:
si de la Gloria las dolsuras gosa,
de sa estada en lo mon tan fatigosa
¿per qué plorar la fí?

Ditxós, oh sí, ditxós, que en eixa vida
no 'l natrará crudel
de la rancunia vil cap més punyida,
ni li dará la enveja malehida
á beure ja més fel.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL

LO NOY DE LA MARE

Es la cansó immortal, la cansó de la tendresa, la cansó de la esperansa, y, entre totas las cansons de la patria catalana, en aquets temps solemnes de reivindicació de totas las nostras cosas, lo que 's fica més endins, lo que mou totas las fibras del nostre cor y humiteja 'ls nostres ulls. Las cansons populars catalanas forman una riqueza musical que'ns envejarán, quan sia ben divulgada y coneguda, tots los pobles de la terra; pero d'aqueixa riqueza, d'aqueix incòparable tresor, lo millor diamant, la més hermosa joya es lo *Noy de la Mare*. Lo Mestre Aguiló diu que *las nostras cansons populars están consagradas per l'amor maternal*, totas, totas las que forman aqueix riquíssim tresor, pero en aquesta consagració hi figura, no com la primera, sino com la més essencial, sense la qual las altrás potser no existirían, la cansó del *Noy de la Mare*, nascuda al mateix compás del bressol.

La vulgarisació que com á las altrás, més que á las altrás, porque aquesta havia durat més, no havia fugit may dels llabris de la gent ni á dalt ni á baix, ni en lo palau ni en la cabanya; la vulgarisació, que l'havia més ó menys enlletgida ab

la pols del descuyt y del poch mirament, may ha pogut llevarli l' encís. Y no solament ha pogut salvarse, com moltes de las altres, d' un amenassador oblit, sino que á través de totas las modas y de totas las innovacions, á través de totas las idees que han malmés lo cor del poble y han somogut las arrels de la societat, aquesta cansó ha viscut fresca, sempre inalterable, al peu del bressol del infant que l' ha cantada avans de rompre á enrahonar. Pot ben anomenarse á aquesta cansó *la cansó eterna*, la de totas las generacions, la de tots los sigles. La llengua catalana, vigorosa y resistent, que ha aguantat totas las tempestats y 'ls trastorns de tanta corrúa d' anys que han posat á prova sa existencia, no morirá may mentres visca aquesta cansó. Y ja no 's parlará en catalá en lloch, ja del nostre idioma estimadíssim no 'n quedaria memoria, qu' encara 'l *¿qué li darém al Noy de la Mare?* viurá, y viurá ab ufana y hermosura, salvant ab las quatre paraulas de la seva lletra la llengua secular del Rey Conqueridor.

Aquesta cansó, qu' es de tot l' any, que en los dominis de la nostra parla potser no hi ha un moment del dia ni de la nit que no floresca en uns llabis y que, si fos possible, la sentiríam en un instant mateix en milers y milers de bocas, aquesta cansó es la cansó essencialment cristiana, la cansó de Nadal, la de Betlém.

La creencia en que la Verge María cantá al peu del bressol del Infant Jesús la cansó del *Noy de la Mare* sembla que forma part del *credo* del nostre poble. Entre sas galindoynas cullitas may podrà 'l *folk-lore* ensenyar una flor més fresca ni més vívidora. En los mateixos carrers de la populosa Barcelona, hont, més que las corrents castellanistas, prepondera l' influencia cosmopolita de que son víctimas totas las grans ciutats que veuen perdre miserablement lo llur antich caràcter; en los carrers de Barcelona, quan s' acosta Nadal, la cansó del *Noy de la Mare*, sortint del sagrat de la llar, rumbeja sa melodia somniosa en boca dels músichs ambulants que han perdut la divina llum del sol y demanan l' almoyna al tranzeunt recordantli ab la paraula y la cansó la proximitat de la gran diada, de la diada clàssica de l' alegría, de la diada clàssica de la caritat, porque fins los cors més frets y desnatu-

ralisats se recórdan en tal dia de que hi ha pobres y senten remordiment de que, mentres son tants los que poden nadar en l'abundancia en aquesta solemníssima festa de la llar, hi haja privacions y miseria, hi haja cors oprimits y ulls que ploran y llabis á qui l'amargura de dins priva d'endolsirse ab las tendras notas del *Noy de la Mare*, d'aqueix *Noy de la Mare* que tot un poble canta al peu de son bressol al Redemptor del mon que acaba de náixer, *imitant* y *acompanyant* á la Verge María.

No hi ha més escayguda comparansa que la de comparar la nostra vida ab una barqueta que corre 'ls mars del mon pocas vegadas quiets y serens. En aquesta barqueta, per ineludible lley, nos hi posa la nostra mare, que 'ns entrega aixís al nostre providencial destí á las lluytas de la existencia. Aquesta barqueta es lo bressol. Los anys primers de bogar en aquesta barqueta corren tranquils y assossegats. Hi ha qui dirigeix lo timó, qui espía 'l temps y 'ls esculls, qui vetlla per nosaltres. Tením al costat á qui fa més que tot aixó, á qui 'ns endolseix encara aqueix benestar adormintnos en lo somni dols de las cançons populars. Aquestas cançons venen á esser com una historia que á la bestreta 'ns fa la nostra mare en totas las tempestats de la vida. Perque en aqueixas cançons hi suit tot: los goigs y las amarguras dél home, sos recorts y sas esperansas y, sobretot, sas nombrosíssimas y revolucionarias passions ab las quals ell mateix fa un intern de la seva existencia. Y aquesta historia es cabalment l'única que creurá l'infant quan será vell. ¡Ah! quánta filosofia enclou, y no ho sembla, aquell adagi nostre que diu que *criaturas naixém y criaturas torném!* Y es que verdaderament, quan ha nevat sobre 'ls nostres caps y ha minvat l'ardor de la sanch qu'encengué la juvenesa, totas las cosas del mon se veuhen ab més claretat, totas las ficcions y convencionalismes apareixen als nostres ulls ab tota la llur deformitat y 'ns fem creus de que haguém pogut viure anys llarchs víctimas de tant grans enganys. ¡A quán poca cosa 's reduheix la nostra vida! A aprendre per l'experiencia, es á dir per nosaltres mateixos, lo que, cantant pera alegrarnos, nos ensenya la nostra mare mentres som al bressol. Sí, las cançons populars ab que ella umple las nostras orellas y alegra 'ls nostres cors d'infants son com un

compendi de tota l' història humana que alashoras no sabem comprendre.

Pero aquestes cançons, aquesta història, no venen sino després del *Noy de la Mare*. Perque únicament aquesta pot esser anomenada la cansó del bressol, la cansó del infant. La lletra, quan s' es adulterada, es germana bessona de la melodia.

*¿Qué li darém al Noy de la Mare?
¿qué li darém que li sàpiga bo?*

¿Cóm ho farém pera tenirlo content, per acallarli 'l plor que li mouhen las molestias primeras de la vida, las molestias físicas, preludi trist de las penas morales? ¿Qué li darém, després que ha rebut la llet maternal, pera acabarlo de satisfacer, pera acabarlo d'acontentar, pera abismarlo en las dolcesas del bienestar, que tan llestas vindrán á disputarli las ferotxes malalties? Y vetaquí que devegadas, moltes vegadas, s' aconsola l' infant ab la cansó, que tan hermosament traduheix l' esperit de la mare. L' infant s' adorm y s' adorm en son felicíssim que traduheixen sovint uns llabis que s' obren com una ponsella. Infants hi ha que han crescut sense la mare, pero no ni hi ha cap á Catalunya que haja crescut sense 'l bes amorós de aquesta cansó, sortint d' uns llabis també amorosos. Si algú n' hi ha que no l' hagi sentit es ben digne de llastima. Pero no es possible: lo bressol may ha sigut desamparat y al compás del bressol s' es cantat sempre lo *Noy de la Mare*.

Y aquesta cansó infantil, humiladíssima, que es tot amor y tendresa, ha sigut acullida á la fi com una claríssima mostra d' un poble que sap unir la delicadesa del art á las cosas que son, ó tenen aporencia al menys, d' insignificants y fútils. Lo *Noy de la Mare*, amparat per la ciencia musical, que, com todas las ciencias, ha arribat á convéncers de que cal acudir al *saber popular*, á lo que 'n deya 'l malaguanyat Bertrán y Bros la *filosofia de la filosa*, es ja una cansó verdaderament consagrada que, vulgar y víctima de gran menyspreu, acaba de sortir ceremoniosament en las taules d' un gran teatre y cantada per llabis extrangers, de verginal frescura, nos trenca 'l cor y 'ns acaba de lligar á tot lo nostre ab lligam indestruc-

tible. ¡Ah! per forsa ha de tenir sublimitat y encís incomparable aqueixa cansó *vulgarissima* quan la dedicaren los nostres avis al mateix Infant Jesús, y la posaren en boca de la Verge Mare. No hi ha al mon música més trascendental que aquesta tant humil que de petits nos convida á viure. Catalans, procureu no pèdre-la, que 'ns perdríam ab ella.

J. B.

(De Lo Geronés).

LO PETIT SASTRE

RONDALLA POPULAR DE LA BAIXA AUSTRIA, RECULLIDA Á VIEHOFEN,
PROP DE SANT PÖLTEN

(Traducció directa al català de C. B.)

UNA vegada era un pobre jornaler que ab la seva dona y sos tres fills ab prou feynas podía viure. Quan lo noy gran complí 'ls catorze anys se posá d'aprenent á casa d'un manyá; lo segon va fer lo mateix. Quan tocá 'l torn al més xich, que 's deya Joan, era massa flach y malaltís pera fer d'aprenent, de manera que's va quedar á guardar las ocas de son pare.

Un dia va anar á casa del jornaler una dona vella coneguda de la familia. Aquesta dona tenía la anomenada de ser brui-xa, per qual motiu la mare d'en Joan li va preguntar que podria fer del xicot. La vella respongué:

—Féulo tirar per sastre, es un bon ofici. Y, mireu, aquí teniu un didal, donéulo á n' en Joan. Ara adeusiau.—

Dihent aixó doná á la mare un didal y la mare 'l doná al xicot que, en aquell moment, torná de guardar las ocas. Lo

xicot doná las gracias á la vella ab molt agraïment, logrant deixarla tant contenta que ademés li regalá unas estisoras, encarregantli que no treballés may ab cap altre didal ni ab cap altres estisoras.

Ja la setmana entrant se 'n aná en Joan á casa d' un sastre del poble. Com que tenia lo didal encantat, desseguida sapigué cosir millor que cap sastre. Alashoras havia d' aprendre de tallar; ab sas estisoras aná aixó molt depressa y son mestre declará acabat l' aprenentatge.

Del poble se 'n aná en Joan á la ciutat vehina, ahont ningú li volia donar feyna al véurel tant menut que semblava un noy de sis anys. Al capdavant logrâ entrar á casa de la viuda d' un sastre y al veure aquesta la molta trassa que 'l xicot tenia lo posâ com á director del obrador en que hi treballavan deu fadrins. Aquestos varen sentir molta enveja porque ells tenian més anys y feya més temps que eran á la casa. Aixís es que varen parlar entre ells:

—Li hem de fer una jugada á n' aquest mocós, porque no hem de permetre que una canalla mani á tots nosaltres.—

Havian notat ells que en Joan may tallava ab cap altres estisoras que las sevas y per aixó varen acordar pëndrelashi y ferlas servir ells. Pensat y fet. Un dels fadrins agafâ un dia las estisoras y 's posâ á tallar un gech. Aviat s' adonâ de que las estisoras anavan tallant solas y que la má no havia de fer més que seguir.

Pero ¡quín susto! Una vegada tallada la roba, resultâ un gech per un gegant y una màniga tenia dos pams més que l' altra. Renegant de las estisoras las tirâ per terra y tractâ ab sos companys d' acusar de bruixot á n' en Joan. Pero ell n' ensumâ alguna cosa y fugí.

Després d' haver fet un parell de jornadas de camí, arribâ á una ciutat ahont tothom, en lloch de vestits, duya sachs com los que serveixen pera la farina. Al entrar pel portal de la ciutat fou aturat per dos homes que duyan sachs vermells y que á la forsa lo portaren á una casa ahont hi havia molts altres homes reunits, anant tots ab sachs negres. Un d' ells va donar un cop de puny demunt d' una taula fent tremolarho tot y va cridar:

—¿Quín es lo vestit que dus y qué vens á fer á n' aquesta ciutat?—

En Joan va dir:

—Soch sastre; y per lo que toca al vestit es fet segons la última moda.

—¡Ay, infelís!—va respondre 'l jutje, puig ho era.—¿No sabs, donchs, que qualsevol que entri en aquesta ciutat ha de dur un sach y que aquell que falti á la llei ha de rebre cent bastonadas? ¿Y tampoch sabs que tot sastre que entri en aquesta ciutat ha de lluytar ab un gegant á causa de la filla del rey?

—Cóm volem que jo ho sapigués?—va respondre confós en Joan.

—La ignorancia no 't serveix d' excusa—va respondre 'l jutje;—has de lluytar ab lo gegant; te perdonarém las bastonadas porque, aixís com aixís, ab lo gegant s' acabarà la teva vida.

—Está bé—va pensar en Joan, á lo menos m' estalvió alguna cosa.—Llavors dos soldats lo varen acompanyar á la presó, ahont s' havia d' estar fins l' endemà. L' escarceller va tenir pietat del pobre sastret y 's va quedar ab ell tota la nit fentli companyia.

—Vaja—va preguntar en Joan,—dígam, per qué aneu vestits ab sachs y per qué teniu tanta malícia als sastres? Jo no entench que puga ser un crim lo tenir l' ofici de sastre!

—Éscolta—va respondre l' escarceller,—aviat ho haurás entés. La reyna que avans teníam era molt vanitosa y aquesta vanitat era tan gran que cada dia havia d' estrenar set vestits. Per més que aixó costava molt de diner, no hauria fet res sino fos que la vanitat de la mare s' encomaná á la filla. Y la filla encara ho feya més fort, de modo que en tot lo dia no feya altra cosa que posarse y tréures vestits. Ab aixó 'l rey va perdre la paciència: despatxá á la reyna y va ficar á la filla dins d' una torra y va manar que un gegant fes de guardiá. Després va *publicar* una llei que deya que tots los habitants de la ciutat havían d' anar vestits ab sachs y, ademés, desterrava del regne á tots los sastres com á causants de la seva desgracia, prohibint que tornessin may més.—

L' endemà, acompanyat per soldats, fou portat en Joan al bosch. Quan varen ser ja tant aprop del gegant que se 'l sentia roncar, en Joan va rebre l' ordre d' anársen sol endavant.

De sopte va veure devant d' ell á la vella que li havia regalat lo didal y las estisoras y la vella li va dir:

—Aquí tens un erissó y 'n aucell, guárdals que pot molt ben ser que 't fassin bon servey.—Dit aixó, va desapareixer.

En Joan va seguir caminant, quant de cop va sentir la veu del gegant y va veure sa terrible figura que sortia de darrera un arbre.

—Tu, mesquina criatura—va dir lo gegant,—tu vols probar ab mí las tevas forsas!—

Y 'l gegant va tréures una bola de dins del sarró y la va fer rodar per terra fentla anar molt lluny. Pero en Joan posá á terra l' erissó y 'l va deixar corre, y l' erissó no va parar fins molt més enllá de la bola del gegant.

Lo gegant malhumorat va cridar:

—Aquesta vegada has guanyat tú; pero ara vina aquí. Veus aquesta torra, te quinze pisos y jo ab una pedra arribo fins al de dalt.—

Y va tirar enlayre una pedra, pero no va arribar més que al pis que feya dotze.

—Ara tira tú.—

En Joan va deixar volar l' aucell y l' aucell va volar fins dalt de tot de la torra y encara més amunt.

—També m' has guanyat; ara no més falta veure qui pot fer un salt més gros—va dir lo gegant. Y va saltar per demunt d' un roure.

Está bé—va respondre en Joan.—Fesme 'l favor de doblarme aquesta alba pera que jo puga midarla —

Lo gegant va ajeure l' arbre y en Joan va agafarse á las brancas del cim.

—Ja 'l pots deixar, ara ja sé quina alsada te.—

Lo gegant deixá anar l' arbre y aquest al revinclarse, va tirar á n' en Joan per demunt d' alguns arbres que eran més alts que 'l roure que havia saltat lo gegant.

Llavors lo gegant va dir:

—T' has salvat la vida y ensemps t' has guanyat la filla del rey!—

Després agafá á n' en Joan y l' aixecá enlayre pera que ell pogués contemplar per una finestra del tercer pis de la torra á la filla del rey. En Joan per la finestra entrá dins de la torra.

Aviat en Joan y la filla del rey varen anar á trobar al rey y li esplicaren com havia quedat vensut lo gegant.

Lo rey entregá son regne á n' en Joan y aquest va viure ab la seva muller molts anys.

Pero, ¿qué va fer lo rey ab las sevas maravellosas ceynas, lo didal y las estisoras?

Ab las estisoras va retallar homes dolents fentne de bons y ab lo didal va tornar á cosir al soldats morts ó ferits los caps, los brassos y 'ls peus, de modo que després estavan tant bons y sans com avans.

Y qui no ho vulgui creure, que ho deixi estar.

CANT D' AMOR

ACCÉSSIT Á LA FLOR NATURAL EN LO CERTÁMEN CELEBRAT EN
SANT MARTÍ DE PROVENSALS L' ANY 1894

Aném, pujém, lo bell matí convida
á respirar l' ayret del bosch soliu;
tot es á nostre entorn amor y vida,
flayres y llums; tot es hermós, tot riu.

Extremintse la terra enamorada,
aixeca un cant de festa al Creador,
y una veu dolça d' invisible fada
murmura per l' espay «¡amor! ¡amor!»

A nostres peus la vall mostra sas galas
boy exhalantne sanitós perfúm,
y 'ls aucells baten piulejant las alas
sadolls de joya y amarats de llum.

Ja daura 'l sol l' altiva serralada,
arrencantla al misteri y la foscó,
y en l' horitzó, la blanca nuvolada
sembla un dosser d' armini ab sarrell d' or.

Repenjat en mon bras... fem nostra via
guaytant l' immensitat de fit á fit
y, al lluny, lo mar verdós, font de poesia,
esmeragdi bressol de l' infinit.

Aném, pujém; devant tanta hermosura,
 en éxtasis sublim l' ánima 's fon
 y 'l cor se bressa en onas de ventura...
 ¡qu' es bell, m' aymía, 'l despertar d' un mon!

Y es aqueix mon petxina que s' esberla,
 descobrint somrisenta un paradís,
 pera copsarte á tu, nacrada perla,
 goig de ma vida, de mos ulls encís;
 já tú, sagrat arxiu de la bellesa,
 buch delectíssim de flayrosa mel,
 lliri argentí de verginal puresa
 que trist anyora en son pitjer lo cell!

¿Veus com s' allunya poch á poch la vila,
 conca enganyosa de mígrats plahers?
 Aquí, en aquesta soletat tranquila,
 de somnis d' or s' umplena l' Univers;
 somnis divins que l' esperit cobdicia

com envejat tresor vingut de Deu,
 y al ferli 'l paradís tendra caricia,
 extén son vol com papalló de neu;
 papalló ubriacat de llum que, en son deliri,
 solca los ayres com la mar la nau,
 pera assolir las portas de l' Empiri
 y en ell gosar de venturosa pau..

Aném... Eix mon de l' il-lusió es imatje:
 á sos peus ombras, resplandors al cim...
 Amunt, amunt, y en nostre romiatje,
 mirém l' altura y oblidém l' abim.

¿Qu' es la vida de joyas coronada
 si en ella anyora la ventura 'l cor?
 ¿qu' és la flor per' l' abella assedegada
 si no hi ha néctar en son cálzer d' or?

En eix refugi silenciós, m' aymía,
 voldria jo erigirte altar inmens,
 lo sol un mar de llum t' enviaria
 los ayres notas y las flors encéns.

¡Viure felís lo nostre en eixa sima
 com naus tranquilas dintre 'l port segú',
 somrihents los cors que un pur amor sublima,
 essent jo ton catíu, mon ídol tú!

Aném, baixém... Lo sol se 'n va á la posta
sangonejant los núvols ponentins;
en son carro endolat la nit s' acosta
sembrant l' espay de voladors rubíns.

¡Qué hermosa es eixa altura quan sagellan
son front los besos flamejants del sol,
y qu' hermosa també quan l' enmantellan
las ombras tristas ab sos vels de doll!

Eixint del mar la lluna platejada
s' han acabat del bosch cants y remors
y al bes humit de la frescal rosada,
sobre sos cálzers s' han dormit las flors.

Baixém... quan lo dolor vulga apenarnos,
aquí retornarém ab dols anhel,
cercant la soletat, pera adorarnos
¡ben lluny del mon y ben aprop del cell!

SALVADOR ALBERT

FLOR D' EMPORDÀ

Blanca caputxa que ta fas corona,
cobrint ab plechs amorosits mitj cos,
tendre arracés á ta gayesa dona,
ombra frescal al teu posat ayrós.

Damunt ton pit, que blanament oneja,
tres clavellets de bosch ¡quin benestar!
Lo rinxolat fullatje 'ls vermelleja
de tan xoroys que 's senten gronxolar.

L' ànima 's fa tota ulls á ta passada,
adalerantsen com pel sol la neu;
S' ha enjovenit la Tradició, ufanada
de donar santa gracia á lo del teu.

Del cel de Patria matinera estrella,
alentas goig y endolsas voluntats;
bella nasqueres, y t' ha fet més bella
la lley que dus á tos fidels passats.

No vols trahir tots drets de pagesia,
encapritxante ab lleija bonicor
que repta fort la claretat del dia
y de la nit reb paga de corcor.

Tu no desdexas del voler dels avis,
esclavisante á vergonyós tribut,
per aixó 'l candor que t' aponsella 'ls llabis
prestígis te de secular virtut.

Per xó, eniahonant, retraus clapeig de molsa
que esponja l' aygua de la déu rajant;
per xó ta veu, **com** ta mirada, dolsa,
dreta va al cor, y 'i cor se 'n va esponjant.

Ab goig de nin t' escolta, y en ta parla
s' embadaleix com més li 'n fas sentir,
y se 'n amara tot al recordarla,
y anhela 'l jorn que 'n tornarà á johir.

Si al ovirarte la maldat s' enfrena,
tota calúnnia 's fon aixís que 't veu;
sab qu' es honrada y ve d' honrada mena
la que somriu ab lo somriure teu.

Somriure pur, promesa venturosa
pel cor que 's guanyi ton amor content.
¿Cóm no has de ser la sospirada esposa
si ets de ta mare encarnació vivent?

¡Ta mare! Encara recordantla bella,
fresca y gentil al contemplarte á tu,
diuen los vells entendrosits «¡Es ella!»
y 's refá 'l temps que alé anyorat los du.

De la masía que t' heurá la feyna
será abundosa en pler may decandit,
esclavitut d' amor te 'n farà reyna,
y fins ton rey s' hi sentirá rendit.

No haurás sigut fatal sobrevinguda
que porta al tronch migransa y lassitut:
afermarás la soca revinguda,
y 'ls temps n' haurán gayesa y fortitut.

Y no 's perdrán, per tu, de la masía
sancer renom ni pa benefactor,
y 'l temple gaudirá ta pabordía,
y 'ls pobres lloharán lo teu bon cor.

Te seguirán conversas y riallas
com la virám anyors del teu clamar;
vellas cansons y ditas y rondallas
á redós teu vindránse á soleyar.

Lo contrapás y la sardana honesta
que del bonviure trauen ufanor,
no desdirán per tu: de noble festa
si ahir poncella, avuy be 'n serás flor.

May per intent hipócrita esverada,
sempre vianant ab ferma rectitut,
mirall serás de velledat honrada
com ara ho ets d' honrada joventut.

Parents y herents á qui un sant dia acobla
per més estrényer llassos de l' avior,
veyente amada per tothom del poble,
dixós ergull tindrán del teu amor.

Y trobarán «de cap-de-brot» la tría
que feu de tu l' hereu que t' agradá,
y dirán tots: «¡Dixosa la masía
que embauma aixís la Flor del Empordá!»

JOAQUIN RIERA Y BERTRÁN

LA DIADA DE NADAL

QUADRET

I

Als quins penas y treballs havia lograt la pobre Angelita arreplegar dos duros per celebrar la festa de Nadal. Tot perque la seva mare pogués disfrutar en aquell dia solemne d' una bona taula. ¡Si n' hi havia costat d' afanys! Imaginéuvos que per viure las duas solament contavan ab lo guany de la noya, que 'ls días que tenia feyna arribava totjust á tres rals, y, estalviant cinch céntims cada día, havia lograt aplegar aquella per ellas grossa cantitat. ¡Si 'n feren de projectes!

—Jo—deya la noya—compraria una gallina y, després d' una bona olla, nos la menjaríam.

—Res de gallina, es massa estiraganyosa; es molt més fi un capó.

—Peró costará més diners.

—Aixó sí.

—Bé, ja ho tinch tot calculat: l' olla, lo capó y 'ls turronecs tot plegat fa 'l compte. Surt just.

LA RENAIXENSA.—Any XXVI.

—¿No hi entra 'l vi bo?

—No, però'm refio de qu' en Pepet lo portará, com també las neulas. ¡Ay, pobre Pepet! quína alegría li donárem ahir al convidarlo! May l' havia vist tant aixerit. Es clar, s' hauría trobat tot sol en aquesta diada, lo primer any de no tenir mare.

—¡Pobres mares! Jo crech que poch hi pensava ab la seva, quan tu 'l convidares. Altra idea 'm sembla que l' animava.

—Donchs jo ho vaig fer porque la ía 'ns lo va encarregar tant al morir—respongué l' Angeleta, abaixant los ulls y tornantse tota vermella.

En aquell moment trucáren, y la noya se 'n alegrá per aixís distraure la conversa; mes se veyá que un gran goig iluminava la seva hermosa cara. ¡Perque ho era de debó de guapa! Blanca com una tofa de neu, eb una roseta á cada galta y uns ulls de serafí que tenían l' expressió dels seus germanets del Cel. Aquest efecte li feu á una pobre dona, qu' entrá tóta sofocada y que, á pesar de no poder casi respirar, exclamá:

—¡Ay, senyoreta Angeleta! y quín goig que fa! May l' havia vista tant maca.

—¡Ola, Laya! ¿en aquesta hora per aquí?—digué la mare de l' Angeleta.

—Sí, he pujat per demánarlashi sí 'm podriau donar una sucada de xocolate, puig, com me sento tant débil, no 'm trobo ab forsas per arribar á casa. Vinch de la Catedral, que faig una novena al Sant Crist pera que'm trega de la trista situació en que estich, y, com avuy es l' últim día, he combregat y n' he sortit bon xich esperansada.

—Y donchs ¿qué us passa? qué teniu?

—Que un que 'm deu cinch duros m' ha fet esperar una pila de temps y ara me 'ls nega. ¡Y jo que 'm refiava d' eixos diners per embolcallar al infant qu' espero! ¡«Pobret! será com Jesús al venir al mon» he pensat á l' esglesia. Y he encomanat á la seva Santa Mare que, per la pena que passá veyent al seu Fill diví ab tanta pobresa, tingués misericordia del meu.

—Y la Verge Santíssima vos escoltará—respongué l' Angeleta enternida—y 's dignará inspirar á alguna bona ánima porque us endressi robeta per abrigar al angelet.

—Déu ho vulga—digué la Laya.—Estigan bonas, senyoras, y 'l bon Jesús los hi pach lo xocolate que m' han donat.—

Y la pobre dona se 'n anà á fregar rejolas per guanyar alguns céntims ab los que donar pa aquell día á duas criatures de tres y quatre anys que li havia deixat lo seu marit al morir feya poch temps, de manera que 'l que esperava no havia de coneixer al seu pare.

II

Al trobarse solas, l' Angeleta exclamà:

—¡Mare! ¿y tindrem cor per satisfernos de lleminaduras lo día de Nadal y deixar patir fret á una pobre criatura?

—¿Qué vols dir ab aixó?

—Que tindríam de dar á la Laya 'ls dos duros que guardo.

—¿Després de tants afanyes com has tingut per arregarlos?

—La satisfacció que umplirá 'l nostre cor nos ho premiarà tot. Y ¡quina alegríia si nasqués lo mateix día que 'l dolcíssim Jesús!

—Fes lo que vulgas; no vull que sía dit que jo, per golafreria, te 'n privo. Tu t' ho has guanyat; ben teus son: fesne 'l que vulgas—digué la mare ab un bon xich de mal humor, perqu' era una mica aficionada als bons bossins. Havía sortit de familia acomodada y hi estava feta de petita, y, com ara sempre anavan tant escassas, aquest any se rejoyení, pensant en lo dinar de Nadal. Ja se sab, es lo vici de la vellesa: lo desitx d' una bona taula.

—¡Ay, mare! per Deu no 'm diga aixó!—respongué l' Angeleta.—Ja sab que tot lo que jo guanyo es de vosté. Si la treballadora es seva, ¿de qui ha de ser la feyna?

—¡Bé bé! dónalshi, dónalshi! Bé prou que ho sé: ets un *pich pich* que sempre s' ha d' acabar per fer lo que tu vols.

—Donchs me 'n vaig desseguida á comprar bolquers, fasetets y tot lo que surti dels dos duros.

Sens esperar resposta, l' Angeleta baixá la escala, alegre com unas Pascuas.

Al tombar lo carrer, ¡pam! se troba ab en Pepet y, recordantse del convit, s'atura confosa.

—¿Qué tens, Angeleia, que fas aquesta cara? ¿Que 't sab greu d' haverme trobat? Qualsevol diria que 't sorprench—digué 'l gelós minyó.

—Ah no! però... Cal al contrari—respongué la noya sense saper lo que deya.—Si encara 'm vens bé, perque aixís te diré que 'l día de Nadal no podem fer res de lo pensat.

—Es dir que ja t'has penedit? Bé, bé, noya, bé. Adeu.—

Y li girá l'esquena.

¡Pobre Angeleta! No hi pogué fer més. Los ulls se li umplíren de llágrimas y voltava carrers sense saber ahónt anava ni lo qué feya. Si la hagués deixada explicar... La caritat no 's té de publicar, mes ¿no pot ser que per caritat ho havia de dir? Però, si no li havia donat temps! Ben afligida estava, quan pensá entrar á la Catedral y demanar al Sant Crist de Lepant consol, com l'havia demanat la Laya. Y allí, als peus de Jesucrist, li suplicá acceptás lo sacrifici que feya, que ara si que li costaría una mica.....

III

Ja hi som. Aquest any lo día del Naixement del Senyor ha sigut ben bonich per los richs, mes per los pobres, que no tenen abrich, es ben trist, puig fa fret de debó. Aquest any sí que 's pot ben dir lo *Desembre congelat*. Dos días avans hi eetampá una nevada que cubrí no solament lo Montseny sinó 'l Tibidabo y las montanyas vehinas, de manera que á Barcelona hi venia 'l fret de primera má. Sort qu'en aquesta ciutat hi está ben arrelada la caritat y, ja se sab, tothom fa lo que pot per auxiliar als desvalguts. Mes sempre 'n queda algun d'arreconadet y á aquest es necessari buscarlo ab prudencia y constancia. En aquest cas se trobáren mare y filla. Després de comprar la robeta per l'infant, que nasqué, com volia l'Angeleta, lo mateix dia que nostre Salvador, vingué 'l fer lo cal-

do á la malalta, lo posarli foch al quarto, y, en fi, mil gastets que, després d' aixugar l' escorreguda butxaca de tots, deixàren á las pobres senyoras sense tenir res més per dinar que duas arengadas y un trosset de pa.

Acabat de menjarsho, la noya digué á la seva mare:

—¿Sab qué pensava? Que podríam anar á fer una mica de companyia á la Laya y al nen, y aixís disfrutariám de la nostra obra veyentlos tant abrigadets, y vosté també estaria més calentona. Perque, mare, tinch algun remordiment d'haverla feta sufrir.

—No 'l tingas, noya; ja sabs qu' encara que 'm costá una mica de cedirhi al principi, després jo vaig ser la primera en abocarho tot als que ho necessitavan més que nosaltres.

Del tot satisfeta quedá l' Angeleta ab la contesta de la seva mare, y, quan l' hagué abrigada bé, posentli tots los mocadors que trobá pels calaixos, del coll y del cap, primer los petits, després los més grossos; se 'n anaren á fer companyia á la partera. Un cop allí, se posá la mare al peu del braser y la noya á l' espona del llit, al costat que hi havia l' angelet, y, com no podían enrahonar per no fer mal de cap á la malalta, se 'l contemplava embadalida. Després de mirar al nen clavá la vista en una imatge de la Verge Santíssima del Roser que hi havia sobre l' únich moble de l' habitació, y, passejant son dols esguart del infant que María tenia en sas brassos al nen del bressol, li aparegué que s' assemblavan y que realment la criatura vivent li somreya amorosament y li dava gracias en nom del bon Jesús per la bona obra que havia fet. Aixís restá extasiada una bella estona, quan de sobte un gran picament de porta la feu aixecar, y, anant á obrir corrent, se trobá ab una vehina seva que li deya:

—¡Ayre noya, quina sort! ¡3.000 duros!

—¿Qué hi há? ¿Qué hi há?

—¿Qué hi ha d' haver? ¡Que has tret la rifa!

—Pero si no 'ns hi assentém may...

—Donchs hi ha hagut qui hi ha posat per tu.

—Expliquéu aquest misteri.

—Tingas catxassa y t' ho contaré tot. M' estava jo desparant taula, puig com lo dinar ha sigut llarch avuy...

—Com lo nostre, replicá la mara de l' Angeleta.

—Mare, déixila dir.

—Puig, com deya, en una diada com aquesta, un hom fa un extraordinari y l' home havia anat á casar y havia dut duas perdius...

—Bé, bé, diguéu aixó de la rifa.

—¡Ah! portas pressa! ¡Ja ho crech! També 'n duria jo per cobrar 3,000 duros ¡caramba! ¡Quina xaripa! Bé, donchs, tornemhi. Quan jo acabava de plegar las estovallas sento repicar molt fort al pis de sobre, es dir al vostre, hi corro y 'm trobo ab una fadrina de la casa per qui brodas, que 'm deixa 'l recado de que la teva mestressa havia tret la grossa y que hi havia posat 10 rals per tu, porque n' está contenta. Si no l' hagués tret, potser no t' hauria dit res, y ara, ¡ja veus quina sorpresa!—

La noya pensá desseguida en los mil camins que te 'l Senyor pera socorre á qui de cor li prega y cregué ab tota l'ánima que aquesta era la resposta á sa fervorosa oració al Sant Crist de Lepant.

—Gracias, Deu meu—digué girant los seus ulls de seraff envers l' Infant Jesús,—gracias per la mare, per mí y... Y per en Pepet murmurá mitj avergonyida.

MARIÓ D' ALTARIBA

(De *La Veu del Montserrat*).

LOS SET CORBS

RONDALLA POPULAR DE WEISSKIRCHEN DEL DONAU

(Traducció directa de C. B.)

UNA vegada era una dona que tenia set fills y una filla. Los fills ab la seva golosia donavan molt que fer á la seva mare. Un dia que ella va fer uns pastissos de pomas, los xicots los hi van anar prenent l' un darrera l'altre. La bona dona, enfadada, va dir:

—Malehida canalla, no feu més que robar com los corbs: tantdebó 'l dimoni vos fassi tornar corbs y vos tregui del meu devant.—

Pero, tot just acabava de dir aquestas paraulas que, tota horroritzada, va veure com sos fills se tornaren corbs y fugian volant per la finestra.

Després d'aixó varen passar molts anys. Mentrestant la noya va anar creixent y cada dia preguntava á la seva mare qué s' havian fet los seus germans. Al capdevall ella li va explicar. Totseguir, la donzella, ab tot y 'ls prechs y plors de la seva mare, va declarar-se disposta á anar á desencantar á sos germans. Després de molts dias de caminar arribá á un gran bosch y allí va pérdrés. Al ferse fosch y després de molt cami-

nar sense saber cap ahont, va veure una llum y ella se 'n anà cap ahont la veyà lluhir y arribà á una caseta. Va sortir una dona y va dir:

—Noya, vésten depressa d' aquí, perque 'l meu marit es lo vent que 's menja tots los homes que se li acostan.—

Pero la noya no 's va espantar, sino que va respondre:

—Déixam entrar, ja m' amagaré á la entrada sota d' aquelles botas que hi ha.—

La dona no ho volía, pero al capdavall s' hi va conformar y va dirli:

—Be, amáгат y jo faré al meu marit, si está enrabiат, una gallina rustida ben grassa.—

En aquell moment un fort soroll va anunciar la arribada del senyor vent. Lo vent va entrar y al cap d' una estona va dir:

—Dona, sento olor de carn humana; tú has amagat á algú aquí y vull menjarne per sopar.—

Desseguida l' home, que era alt com un gegant, comensá á buscar, pero no va saber trobar á la noya. Mentrestant la dona que no s' havia atrevit á dir cap paraula va sortir de la cuyna ab una gallina rostida y va dir:

—Déixat de buscar y ménjat aquesta gallina que está ben grasseta.—

Com que alló era 'l plat que més agradava al gegant, desseguida se li va calmar l' enfado y ell que diu:

—Vaja, no li faré cap mal á la persona que está aquí amagada; ja pot sortir sense por.—

Llavors la dona va dir á la noya que sortís del amagatall y la noya va sortir y 's va asseure á taula. Lo vent mentrestant s' anà menjant la gallina; pero, en lloch d' empassar-se 'ls ossos com solía, los anà posant á la plata. La donzella va haver de explicarli com havia arribat á n' aquella casa y qué era lo que buscava. Quan va acabar d' explicar-se, lo vent va dir:

—Agafa 'ls ossos que hi ha á la plata y guárdals be, perque poden ferte bon servey. Demá al matí surt ab mí y marxa cap al costat ahont jo fugí.—

L' endemá, de bon dematí, la noya va sortir ab lo vent y va posarse á caminar cap al costat ahont ell ajeya 'ls arbres. Al cap d' alguns dias va arribar á un castell de vidre que no tenia cap porta. La donzella va pensar que era en va voler entrarhi, quan de cop se recordá dels ossos de la gallina. Va aga-

far, donchs, los osses, los va anar posant á la paret de vidre com los esglahons d'una escala y aixís va arribar fins á una finestra y per la finestra va entrar dins del castell. La donzella va trobarse dins d'una gran sala ahont hi havia set llits y set taulas y demunt de cada taula hi havia una cassoleta ab menjar. La noya menjá de lo que hi havia en una de las cassoletas y deixá en ella l'anell que tenia, y després va ficarse sota del llit. Totjust acabava d'amagarse que varen entrar per la finestra dotze corbs. Al tocar á terra varen trasformarse en homes. En los set primers va reconèixer desseguida la donzella als seus germans; los altres set, que anavan vestits de vert, varen servir als primers lo menjar y després volaren altra vegada fora. Llavors lo germá gran trobá l'anell. Desseguida varen buscar tots los germans per tota la sala, varen trobar á la noya y varen conèixer á la seva germana.

—He vingut pera desencantarvos—va dirlos hi.

Pero 'ls germans varen respondre ab tristesa:

—Estimada germana: no ho fassis, porque haurías de passar set anys sense dir una sola paraula.—

Pero la noya s'hi empenyá y desde aquell moment no va dir ni una sola paraula. Va quedar-se ab sos germans y 'ls hi feya de mestressa. Quan los germans, que de dia eran corbs, empenyan una llarga excursió, se'n anava ella al bosch á buscar pinyas. Un dia sentí de sopte los cassadors del rey del país ahont era 'l castell de vida. Corrents va amagarse dins d'un arbre buyt pera no haver de parlar llavors que ja havia passat bon xich dels set anys. Quan varen acostarse 'ls gossos, no feyan més que ensumar aquell arbre, de manera que 'l rey se 'n adoná. Aquest maná examinar l'arbre y la noya va quedar descoberta. Com que no va voler respondre á cap pregunta, lo rey va manar que la fiquessin á la presó. Pero fins á la mateixa presó, per més que l'atormentavan, no van poder lograr tréureli una sola paraula. Llavors la van condemnar á mort. Pero ja havían passat los set anys, y quan l'anavan á matar van arribar de sopte sos germans volant y li van salvar la vida.

Al saber lo rey la bona acció y'l gran valor de la donzella, la va pendre per muller. Llavors los germans varen anar á buscar á la seva mare y tots plegats van viure felissos y contents.

QUADRET

A DON CLAUDI PLANAS Y FONT

Lo camp es desert; los jornalers fora;
los arbres del prat al vent tots se gronxan;
al lluny s' ou lo llop que de fam bramola.

Camina plorant gentil donzelleta,
plorantne de por... ¡que llarga la vetlla!
com qui es perseguit sovint guayta enrera.

Y xiscla d' esglay, y corra y 's cansa,
del ayre s' ofen y l' ayre l' atrapa.
Al frech del vestit fa moure las plantas.

Arriva al torrent s' atura á la vora,
los brassos estén y plora que plora,
cabells erissats; ¡ja 's aoneix la boja!

Dos llops famolenchs ja l' han ovirada,
se 'n posa á cridar y 's fica á la balma;
la miran tantsols y llarch d' ella passen.

Punteja 'l nou jorn, la masía s' obra,
jornalers al camp regirant terrossos,
la donzella hi va, y plora que plora.

Tantost ha arriuat al peu de la cleda,
los gossos contents las mans ja li llepan,
y, fins la virám volant li fa festas.

Dos cops ha donat ben forts á la porta,
al cap d' un moment los mossos ja l' obran;
cridan los baylets: ja es aquí la boja.

ANTON BUSQUETS y PUNSET

L' HIVERN DE LA VIDA

¡Deu meu quina glassada!
¡quin temps tan fret!
en los pallers s' aplegan
los aucellets.
Per l' un escalfá á l' altre,
tots en gabell,
arraulidets s' ajocan
boy quietets.
Lo bosch sembla un sepulcre,
ni un piu s' hi sent;
tan sols lo vent hi ronda,
tot sol y vern.
No s' ou de la fontana
lo remoreix:
de glas es una llosa
tot lo torrent.
De morts seca ossamenta
semblan talment
los arbres; cap verdissa
treu un brot vert.
Perfums de primavera
no te 'l verger,

las flors ne son marcidas,
tot es ben sech.
¡Qué trista es ta arrivada,
que trista hivern!
á ta pesanta peja
tot se rendeix.
També rendeix al home
dels anys lo pes,
es carga més feixuga
que mil hiverns.
Tú fugirás de casa
quan vinará 'l temps,
riurán altre vegada
quants t' han sufert.
Vindrà la primavera
lo temps més bell,
rebrotarán los arbres,
y 'ls esbarzers.
Dels llavis amorosos
del astre rey
al rebre las besadas
prats y vergers,
treurán nova florida;
y 'ls aucellets,
vindrán á refilarhi,
llurs cants novells.
Torrent avall las ayguas
jugant suaument,
veurém torná lleparne
del marge 'ls peus.
Tot tornarà en sent hora,
ben cert, ben cert!
mes ¡ay! mos anys felissos
may més, may més,
¡Oh días de ventura,
amichs fidels!
¡oh joventut dítxosa
per sempre adeu.
Oh cel de m' existencia
que negre t' veig!

sepulcre que ja 'm cridas
jay que prop que ets!
Mos dias, ans corrian
poch á poquet,
ara no corran, volan,
com més va més.
La vida es un breu somni
somni molt breu,
del home l' existencia
n' es foch follet.
Ahir jo disfrutava
avuy patesch:
malalt y trist m' anyoro
pobre y vellet.
Sols m' ayda l' esperansa
de pujá al cel,
hont sempre es primavera
y may hivern.

FRANCISCO X. PUIG, PBRE.

L' ARPA

Es lo bon Jesús
l' amor que més ayma;
de tant estimar
sa vida s' acaba.

Vol ferme un llegat,
no sab de qué 'l fassa;
no tenint res més
la Creu me regala.

¡Quin present tan rich!
¡quina dolça càrrega!

Lo dia primer
jo la arrossegava,
lo dia segon
la duya á la espatlla,
lo dia tercer
la duya abrassada.

Veyent que Ell me fá
la mitja rialla,
al seu travesser
dono una estirada,
y de l' aspra Creu
me n' he feta una Arpa,

una Arpa real
que tremparé ab llágrimes.
Per clavies d' or
sos claus hi posava,
per cordes neguits
y plors d' anyoransa,
martiris del cor
y penes de l' ánima.

Devant de Jesús
me poso á tocarla,
y en himnes sens fí
lo meu cor esclata:
De penes, Senyor,
donéumen encara;
puig son vostre arquet,
l' arquet de la gracia,
feriulesne fort
les cordes de l' ánima.

Oh Creu, dolsa Creu,
si fosses de plata,
si fosses d' or fí
no 'm toras més cara.
Oh Creu, dolsa Creu,
de Jesús aymada,
puig sobre 'l meu cor
te tornas un' arpa,
voldria morir
tenint-te abrasada.

Brolléune, cansons,
sortíune, corrandes,
com aucells del niu
tot batent les ales,
y al pobre exilat
parleu de la patria.

JASCINTO VERDAGUER

(Del llibre *Flors del Calvari*).

A. THEURIET

LA CASA VELLA

COMEDIA EN UN ACTE

TRADUCCIÓ CATALANA

DE

NARCÍS OLLER

PERSONAS

Sr. GILBERT. — ALINA, SA NEBODA. — ROGER. —
SIMONA, CRIADA DE LA CASA.

La escena avuy, en un poblet.

Salta de cusir á peu plá de la casa. Al fondo, porta partida comunicant ab el recibidor que dona al pati d' entrada. A la esquerra, á primer terme, una tauleta ab llibres y una poltrona, amparadas per un paravent; á segon terme, porta de comunicació ab el pis de dalt.—A la dreta, á primer terme, una finestra que dona al jardí y al costat un canapé y un cusidor; á segon terme, porta-finestra que conduheix al jardí. Empaperat descolorit; mobles rancis, conjunt melancólich y ensopidor.

ESCENA PRIMERA

ALINA y después SIMONA

Alina sentada al sofà, brodant una franja de tapisseria. Deixa caure la feyna y 's queda pensant.—La porta del fondo s'obra y dona pás á la Simona que vé carregada de farsells.

La Simona té 40 anys.—Aspecte y vestit de pagesa del cantó de Tours; posat viu y cara alegre.—Aixís s'acosta depresset á la noya, qu'está distreta ab son somni.

SIMONA. Ah, que no m'esperavas?—Bon dia, bufona.

ALINA. *(sorpresa)* Ayay! Tu aquí?... No t'esperavam pas fins demà.

SIMONA. Ben cert, pero allà baix m'anyorava; tot el dia pensava ab la casa, l'hort y las bestiolas. Y á la nit ho somiava; veyá el gat á la finestra, els coloms á la teulada y trobava qu'estavan tan solius, que 'm tenia tota trista... Al últim, no m'he pogut aguantar, y jo que, ala, ala, he agafat el tren. Un cop á Tours, he saltat al carret y aquí 'm tens. *(Posa els farsells á terra y s'hi asseu demunt.)* Ah! que be s'está aquí! ¿Vritat, filleta, qu'en lloch se está com á casa?

ALINA. ¿Y la mama, qué fá?

SIMONA. Ni un gínjoll... L'haurías de veure tot el sant dia corrent pels carrers de París, regatejant ab els botiguers, havéntselas ab els escribans y rebent visites... Ja 't dich que n'hem fet de feyna!

ALINA. Y que tal París, es ben hermós, eh, Simona?

SIMONA. ¡Vethoallá! Ni sí, ni nó. Jo me 'l representava tot d'una altra manera... M'afigurava ¿sabs? una ciutat ¿cóm t'ho diré? tota lluhenta d'or y plata, y veig qu'encara hi há més fanch qu'aquí meteix; tothom sembla que te febres; están grochs!... tenen unas casas foscas!... Y 'l cel? Quín cel més trist! Tot entelat de fum... Ja 't dich jo que m'estimo bona cosa més el sol que tenim nantros.

- ALINA. (*suspirant d' aburrimient.*) Se veu que t' hi es-
playas. Com si 'n fes molt de sol aquí! Aquesta
casa es com un sepulcre; jo hi estich tan trista que,
si hi continuém gayre, crech que fins m' hi mo-
riré.
- SIMONA. Qué dius, nena? A la teva edat, á disset anys, pots
parlar així?
- ALINA. Sí, vès de que 'm serveix la joventut? Com si la
pogués aprofitar gayre en aquest poblet de gent
ensopida, que tots van com adormits per aquets
carrers plens d' herba? Cada dia 'm desperto desit-
jant que vingui alguna cosa nova á distréurem
d' aquesta soletat; cada dia, penso: potser serà
avuy!... Y cá, may vé res.
- SIMONA. (*rihent ab trapasseria.*) Ja vindrá...
- ALINA. Cá, may!... ¡París, París!... Vetaquí hont voldría
ser.
- SIMONA. Espérat, filleta, espérat. Potser hi serás més aviat
de lo que 't pensas... Escolta: jo sé que la teva
mare, se vol vendre aquesta casa y després... cap á
París.
- ALINA. (*mitj alegre y mitj incrédula.*) ¿De veras? ¿Quí
t' ho ha dit?
- SIMONA. Dingú... Pero ja sabs que no soch sorda. Y veyent
que m' ho volían amagar, me vaig plantar darrera
una porta y ho vaig sentir tot. La teva mama serà
aquí, demá vespre, y sé qu' os vol parlar dels seus
projectes á tu y al senyor Gilbert.
- ALINA. Ay, pobre oncle, cóm s' ho pendrá!
- SIMONA. Malament, vès, pobre senyor... Perque ell no es
com tu, ell; ell s'estima la casa. Compta que ja fa 50
anys qu' hi viu! Hi va venir ab el teu avi quan la
senyora encare era una nena, y d' allavors ensá, no
ha passat ni una nit fóra. Quan la teva mama 's
va casar ab el teu papa, qu' al cel sia, y se 'n va
anar á Anjou, el senyor Gilbert no 's va moure
poch ni gens d' aquí, y quan, després de viuda, la
teva mama va tornar ab tu, ja 's va trobar al seu
cosí á baix, al peu de l' escala. Allí, de centinella,
ni més ni menos qu' un gos guardiá. ¡Sant cristiá!

Ell que 's creya morirhi! Aixó li ha de partir el cor!

ALINA. ¿Per qué? Se 'n vindrà ab nosaltres... Mira, aixís qu' arribi, poquet á poquet lo decantaré á seguir-nos.

SIMONA. Ja farás prou si 'n surts! Veus qu' á la seua edat fan com los gats; entafurats al graner, no hi ha qui 'ls en tregui. Probaho, pero no 'm refío de que 'n surtis... Justament, miratel, com vé de fer lo seu passejet per l' hort, ab las mans creuhadas al derrerera y aquella cara de satisfacció. . Mentres valtres tindreu la vostra conversada, jo daré una ullada per dalt y faré feyna. (*prén los farsells y surt per la esquerra.*)

ESCENA II

ALINA, lo Sr. GILBERT

ALINA. (*contenta.*) Fòra d'aquí!... Viure á París!... No més de pensarhi, ja 'm sento la meytat més lleugera y més aixerida qu' un pinsá. (*se posa á cantar plegant la feyna.*)

GILBERT. (*Lo Sr. Gilbert, entrant per la porta del jardí, se para á escoltar.*) Bé, nena, bé! Aixís m' agrada! Ja m' estimo bona cosa més aquesta alegría que no pas el malhumor que tenías al matí... Eh, quina tarde, que hi fá de bon viure aquí?... Mira, are m' estava contemplant el frontis d'aquesta casa y 't dich que, entremitj dels arbres, ab el seu renaixement y la seva torreta punxaguda, á posta de sol fá un goig!... Hi ha una pila d'anys, que, á las tardes d'estiu, me la contemplo aixís, y cada cop me sembla veure que, als vidres de las finestras, hi rialleja la meva joventut.

ALINA. (*á part.*) Pobre oncle, com li faré saber? (*alt.*) Vosté si que se l' estima aquesta casa, oy, oncle?

GILBERT. (*animantse.*) Si me l'estimo?... Ja fá cinquanta anys que l'habito, hi tinch posada ¿qué 't diré jo? hasta la substancia del cor, sentiments, ilusions, pensaments... tota la meva vida. Me sembla que l'he criada á imatge meva, qu'está feta pera mí, com jo per ella.

ALINA. De modo que si may calgués deixarla...

GILBERT. (*interrompentla.*) Deixarla! Abont tens el cervell? Qui es que pot abandonar una casa com aquesta, vivint ab una antiga amiga com ta mare y una noya bufona com tú?... Y aixó sense comptar ab els hàbits contrets, qu'un no se'n pot desfer.

ALINA. (*insistent.*) Pero y si la mama, per exemple, volgués anàrsen á viure á ciutat després d'haver venut la casa?

GILBERT. (*indignant.*) Vés, vés!... Quína bogeria!... Vaja, nena, déixet de bromas pesadas, que'm posas neguitós... Té, (*li dona la mà.*) no més has deixat anar dos mots per riure y, ja ho veus: tremolo tot; donchs, vès que'm passaria si anés de debó... Y are, per qué posas aquesta cara tan trista y misteriosa? ho fas per broma, oy? (*l'Alina roda'l cap*) No!... Que voldrían vendre la casa?... (*l'Alina fá que sí.*) Es impossible, qui t'ho ha dit?

ALINA. La Simona, qu'acaba d'arribar. Ella ha sentit com ne tractavan... Ens en irém á viure á París.

GILBERT. (*esglayat.*) Donchs... y jo?

ALINA. Vosté, oncle? Ben senzill, vosté vindrá ab nosaltres. Li arreglarém un niuhet ben quiet, parat á gust seu.

GILBERT. Quan se té la meva edat, de nius ja no se'n fan; un s'enfonsa á n'el seu cau, y d'allí ja no'n surt més.

ALINA. (*ab tò carinyós.*) Aixó vosté s'ho pensa porque may n'ha sortit; però un cop allá, ja mudarà de parer... Es tan agradable tot lo nou.

GILBERT. (*rebifantse.*) Donchs, es á dir que no comprens...

ALINA. (*interrompintlo ab un petó á la galta y tapantli la boca ab las mans.*) Xit!... Y París y sas grande-

- sas, vosté no las té per res? Vaja, ja está dit, vosté se 'n irá ab nosaltres.
- GILBERT. (*trayéntsela de sobre y passejantse tot agitat.*) No, no, mil vegadas no!... No está dit, nó. Me'n vaig á escriure á ta mare .. Ella 'm sabrá escoltar y renunciará á aqueixa venda insensata, á aqueix pensament de boig ficat al cervell d' una noya consentida!
- ALINA. (*fent el bot.*) Vès que l' enfada?... Aqueixa venda... Ara 'm sab greu havernhi parlat... Assosseguis, home; no caldrá la mama, no... Ja procuraré fermhi ab aquesta vida de presó, veliaquí!
- GILBERT. Veurás, filla meva, escoltam una mica!
- ALINA. Nó, nó; per qué?... Ja estich resignada á morir-me de tristesa. Oncle, passiho be.
- (*Li gira l' espatlla y se 'n va per la esquerra.*)

ESCENA III

Sr. GILBERT, sol.

Alina!... No vol escoltarme, se 'n va!... Qué poden las meas rahons contra 'l seu capritxo? Ah, joventut egoista, edat frívola y cruel, que no respecta res! Sa mare cedirá á tot; com qu' está avesada á obehirla. (*sentantse á l'esquerra y llambregant tristement.*) Donchs, es á dir que 't veuré passar á mans estranyas, casa del meu cor! Parets estimadas, os hauré de deixar! Pero no me 'n iré lluny, no; qu' os vuy tenir sempre per horitzó. Als alts arrabals de París, jo hi sé un cert punt que domina aquest costat; m' hi llogaré un piset y no perdré de vista 'l fum de ma antiga teulada... Sí, però á tots los meus recorts qu' aniuhan per aquets recóns, caldrá que 'ls hi digui adeu!... Y la dolsa costúm de viure ab *ella* y la noya que davan á n'

aquestas velluries un nou atractiu, tot s' haurà perdut, tot, per sempre més! (*s' aixuga 'ls ulls ab la mà*) Je!... una llàgrima?... Quan m' estaré sol, foras més se me 'n escorrerán pe 'ls dits. (*s' aixeca.*) La tremenda nova, cayent al mitx d' aquesta vida tranquila, m' ha remogut tot... Pero, no m' haig de deixar abatre! (*caminant tot agitat.*) Coratje, coratje, no faltava més! Qué diable, encara no está tot perdut! Ben mirat, totjust se tracta d' una xafardería de criada, potser ha fet moure 'l picarol; aquella Simona es tan llenguda! Quí sab si s' ha volgut burlar de l' Alina! Y la noya se l' haurá creguda: lo que 'l cor vol, se creu tan facilmen!... Bah! Falornias! Esperém! (*Pi-can a la porta del fondo*) Qué, truncan? (*va á obrir.*) Entrin.

ESCENA IV.

Sr. GILBERT, ROGER, vestit de viatge.

ROGER. (*ab brusquedat.*) Perdoni! Madame des Aulnois?

GILBERT. (*estranyat.*) Es fòra per alguns días, pero jo só parent seu, y...

ROGER. (*interrompintlo*) M' han dit que 's vol vendre la casa?

GILBERT. (*tot esglayat, á part.*) Es á dir qu' era cert!

ROGER. Si fés el favor d' ensenyármela.

GILBERT. (*á part.*) Ja! (*alt á Roger.*) Veurá, senyor, potser trobará que só un xich indiscret... pero, perméim... duas preguntas.

ROGER. Diguei.

GILBERT. De primer: quí li ha comunicat tan aviat las intencions de la propietaria?

ROGER. Molt senzill! el senyor Moreau, lo notari encarregat de fer l' escriptura.

- GILBERT. (*aplanat.*) Just, just!... Y la gracia de vosté?
- ROGER. Roger, per servirlo.
- GILBERT. (*repetint maquinalment.*) Senyor Roger... Moltes gràcies, y perdoni! Tractantse d'un negoci important com aquest, ja comprendrà qu'un se permeti certes precaucions.
- ROGER. (*somrihent.*) Ho comprench; vosté téu que jo no vinguí prou seriament decidit... Donchs tranquil·lis, perquè, en materia de negocis, só molt clar, y una vegada convinguts de preu, no tindré cap dificultat en depositarlo á casa 'l notari. Explicat aixó, espero que vosté 'm permeterà veure la casa, tot el seu clós, anexos, dependencias, etcetera... Per de prompte, aquest lloch té bon aspecte; desseguida m'ha agradat.
- GILBERT. (*afalagat*) De veras! (*posantse sobre si.*) Donchs vosté no deu ser gayre dificultós, perquè miris que 'l carrer es ben trist, la casa bastant incómoda, fosca y construhida á l'antigua.
- ROGER. Aixó es bo! Justament lo que jo més detesto es aqueixas casques noves, totes talladas pe 'l meteix patró, ab aquelles fatxadas blanques que donan fret y aquells envants tan prims qu'un no hi pot ni estornudar que 'l vehí no 'l senti. Nó, nó, á mí, que 'm donguin aquestas parets gruixudas, antigues; aixó dura.
- GILBERT. (*animantse poch á poch.*) Sigles, sí senyor, sigles! (*posantse sobre si.*) Be que... no sempre; perquè, miris, las del hort are s'enrunan. En quant al jardí, lo trobará tan perdut que fa compassió; es humit, está ple d'herbotas, tot xuclat per grans arbres coberts de molsa; els quadros están farcits de pèl de boch, y 'l gasó fet un camp de roses;
- ROGER. Magnífich! Tota la vida que somio ab un gran jardí mal cuydat, ben espés, hont, cap al tart, á través dels arbres centenaris, sembla qu'un hi veu vagar generacions d'altres temps.
- GILBERT. (*conmós y enfadantse ab si meteix.*) Veritat?... (*á part.*) Aquest jove té pesquis. (*alt*) El

jardí, encare, passi; sab? pero la casa... Ay, que rónega, ab l'escala de mahó, los vidres de las finestras petits y ab plombs, que privan la claror y, en cambi, deixan passar un vent que no li dich si hi xiula.

ROGER. (*de bon humor.*) Bah! Txel Si aixó encara dona gust, sentir xiular el vent pe 'ls corredors, mentres un dins del quarto, ben tancat s'escalfa á la vora d' un bon foch flamejant.

GILBERT. (*rodant el cap.*) Prou, prou, quan la xemeneya es bona... pero las d' aquí fan un fum. (*á part.*) Aquest xicot m' encanta y 'm desespera! No 'n sortiré!

ROGER. (*á part.*) Quin vell més estrany! Vaya un modo d' atreure al comprador! (*alt y rihent.*) Vosté, vosté es ben franch; no podrán pas dir que fa l' article. Donchs, digui qu' aquesta casa vosté la de- testa?

GILBERT. (*entussiasmat é indignat.*) Jo? Si l' adoro! (*tor- nant en si*) Es á dir. . Veurá, jo no sé fer co- medias, li confessaré tot. Vosté té un gran cor y ho compendrà aviat!... Aquesta casa es testimoni dels meus primers goigs y del meu primer amor... Es á dir primer; primer y únich... Jo estimava á una cosina jove qu' havia conegut ja de petit. Me l' es- timava y no gosava á dirli; veyá com s' anava en- guapint més cada dia, y aixó sol ja 'm feya ditzós. (*ab un sospir*) Los tímits son uns tontos! Quan me li anava á declarar, vaig fer tart, ja era prome- sa. Un dia, vaig tenir de veure que se l' enduya 'l meu rival!... Pero la casa abandonada, pera mí en- car tenía vida. Van permetre que m' hi quedés y aquí 'm vaig recloure ab tots los meus recorts y re- liquias, fins que la propietaria, madame des Aul- nois, va venir á habitarla ab sa filla, una nena com un sol, que tots dos vam educar en la quietut d' aquestas quatre parets vellas... Pero la criatura s' es fet gran; á mesura que las alas li han crescut ha anat aborrint el niu; lo seu cor daleix per volar, per lo desconegut... y es per compláurela que sa

mare decideix vendre la casa... Véndrela! Lo sol pensament m'esborrona. (*dona las mans á Roger lo qui las hi estreny.*) M' entén? Vosté, m' entén. Vosté sent el respecte dels recorts y fa ben poch que trobava bonas paraulas pera expressar l' atractiu que tenen las cosas vellas. Vosté 's sabrá compadir de la meua pena y fins voldrá ajudarme.

ROGER. No demano pas res més; pero, cóm, senyor, cóm? Suposém que jo 'm retirí, deixaré la casa d' estar en venda?

GILBERT. (*ab tristesa.*) Certament! es ben veritat!

ROGER. No es pas als compradors que cal convencer; es á la senyoreta des Aulnois.

GILBERT. A l' Alina! Sí, té rahó; pero com ho farém? Jo, ja he gastat totes las meas retóricas. (*rumiant.*) Calli, se m' acut un pensament. Potser vosté se 'n riurá!... Si vosté, devant d'ella, fes la meua part! ..

ROGER. Jo? probemho!... Pero quina influencia vol que hi tingui.

GILBERT. Quina? la de ser jove! Jo so vell, y digui lo que digui, pensan que repapiejo. En cambi, vosté es jove y desconegut, que son duas grans qualitats. Per poch que 'n sápig, l' escoltarán y 's deixarán comoure. Un xich d' eloqüencia.

ROGER. Sí; pero ja 'n tindré prou? M' he passat casi tota la vida al mar y no estich gayre fet á tractar senyoretas.

GILBERT. Per de prompte, el desitj de comprar la casa ja li pot servir pera entrar en materia... Acabat, poquet á poquet y per insinuació, pot anar dihent á l' Alina, tot alló que 'm deya á mí y que, á n' ella, estich segur qu' encara li sabrá dir millor. Jo 'n responch, (*agafantli las mans.*) Miri, are baixa, vaig á presentar-lo.

ESCENA V

Los meteixos, ALINA. Ella entra per l'esquerra y's para, tota sorpresa, veyent que hi há un foraster.

GILBERT. Alina, filla, estás de sòrt ¿qué més desitjas? Mira com acuden ja 'ls compradors. (*presentant à Roger.*) Lo senyor Roger. (*baix à Alina*) Aquest senyor desitja veure la casa; jo no 'm sento ab prou humor per assistir á tan trista cerimonia; fes-me 'l favor d'acompanyarlo. (*alt à Roger.*) Senyor, aquí 'l deixo ab la senyoreta des Aulnois; ella li farà millor que jo 'ls honors de la casa. (*baixet.*) Coratje! estigui persuassiu, se tracta de la pau d'aquest pobre vellet! L'esperaré allà fóra, á la plasseta. (*Se'n va per la porta del fondo y l'Alina l'acompanya fins al llindar.*)

ESCENA VI

ROGER, mirantse la noya dissimuladament, mentres ella acompanya al Sr. GILBERT.

ROGER. Que guapa qu' es! Y vetemaquí tot torbat al moment d'empéndrela. (*En havent sortit el senyor Gilbert, l'Alina vé lentament cap á la dreta, després d'haver ullat ràpidament al foraster.*)

ALINA. (*à part.*) Es lletjet, pero sembla noble y franch. (*S'atansa à Roger, abdós se miran en silenci com preguntantse ab els ulls qui parlará primer, somrihent à Roger.*) Vol que comensém per la casa, ó potser pe 'l jardí?

ROGER. Si 'm permet, darém un cop d' ull al jardí—per pura forma—perque 'l conjunt m' agrada, y estich ja resolt.

ALINA. Y vosté es, qui vol viure aquí?

ROGER. Sí, senyoreta, jo, el meu gos y 'ls meus llibres.

ALINA. (*candorosament.*) Ah!... tan jove!

ROGER. (*fingintse resignat.*) Trenta anys! (*saludant.*) Encara massa aviat pera ferse ermitá, eh? Pero qué! la vida frívola y agitada de las grans ciutats me *fastidia*... Per la tardor, devegadas, tornant cap á París á tota máquina, entreveya á lo millor una casa antigua pe 'l estil d'aquesta. La veyia fugir entre las pollancras desfulladas... Com la de vostés, estava un xich al extrém del poble; el fum s' escapava de sa teulada plena de rovell, relluhían sos vidres enquadrats de parras, y aquell retiro, íntim, tranquil, ignorat, me feya enveja. Pensava entre mí, que si encare queda un xich de novelesch á la vida, era allí ahont se 'l podría trobar.

ALINA. Ah, y venint á viure aquí, 's pensa trobar una novela?

ROGER. N' estich segur.

ALINA. Donchs, no ho assegurí; me remordiría fins la consciencia de deixarlo viure ab semblant ilusió. Jo, jo no n' hi he vista may cap.

ROGER. (*à part.*) ¡Quin metall més bonich de veu y quina ingenuitat! (*alt*) Perque vosté no tindrà prou paciència, senyoreta. El sol pahís hont encara hi canta l' aucellet blau, es á fóra, no es á París. Sí, vosté ho vol, jo li provaré.

ALINA. (*à part.*) Qu' original! (*alt*) Veyám, ja l' escolto. (*repenjantse d' l' espatlla d' una cadira y mirantse d' n' en Roger.*)

ROGER. (*mirantla encisat.*) Donchs bé, posaré un exemple. Y aquest, si m' ho permet, será vosté. Vosté es guapa...

ALINA. (*torbada*) ¿Qué diu?

ROGER. (*continuant.*) Va cumplir 17 anys, are, pe 'l Abril.

ALINA. (*sorpresa.*) Es *vritat*... Pero, cóm ho sab, vosté?

ROGER. Li llegeixo en aquets ulls qu' están impregnats de

primavera... Jove y bonica com es, es impossible que no hagi pensat alguna vegada en casarse per amor.

ALINA. (*baixet.*) Ay, Deu meu! ¿Qué voldrà dirme? (*alt.*) Miri que 's fa tart; si anessim á mirar el jardí?

ROGER. Escoltim un xich més... Per ventura la paraula amor l'espàrvera? No es ben natural qu' el dia de la boda apareixi á las noyas precedit d' una aurora d' amor? El nom de promés no li ha promogut may cap tremolí dols al cor? No ha somiat may ab l' hora misteriosa del primer colóqui? Ab els confusos rubors del primer sí? Donchs bé, allá, á las grans ciutats, hauria de comensar per renunciar á la deliciosa novela del prometatge.

ALINA. Per qué?

ROGER. Perque en la bona societat, la rutina y la moda han despullat el casament del seu misteri y de la seva poesia; tot ho han reglamentat, taxat y fins omplert d' etiquetas com un viatge en ferrocarril: el dot, los rams y l' hora de la cerimonia. Tot es vulgar, desde 'l cotxe de lloguer que porta els nuvis á l' estació...—vull dir á l' Alcaldía—fins á la caseta amoblada de «Fontainebleau,» hont més comunment se sol passar la lluna de mel... Els nuvis, sense conéixers l' un á l' altre, tan plegats el trajecte del casament molt solemnes, com dos estranys que l' etzar hagués tancat dins d' un meteix compartiment; la campinya es monótona, la claror trista, totes las estacions s' assemblan... Y la lley, com un factor de diligencias, pesa brutalment en la báscula aquella delicada flor d' amor, de perfúm tan lleuger que no mouria apenas una balansa d' or, ni més, ni menos, que si 's tractés d' una caixa que no dugués escrita la paraula «frágil»

ALINA. (*ab estranyesa.*) ¡Oh, sab qu' es trist aixó que 'm conta! (*sospirant.*) Però, y que 's creu vosté, qu' al camp, la vida es molt alegre?.. En els poblets sempre 's corre el rísch de morir soltera, som com flor que ningú cull, com una planta salvatge perduda dins del bosch.

- ROGER. Vosté s' enganya... Mentres la flor boscana no passa de poncella, el vent la gronxa sol, y sol li fa companyia; pero vé 'l dia que la poncella ha esclatat, y totseguit, abellas y papallonas la rondan qu' es un gust. D' ahont venen?... Aquesta casa antiga ningú la coneixia, per sos camins hi creixia l' herba... De cop hi apareix una noya, els joves hi corren, y la novela, á que jo 'm referia, comensa.— No sab el quento de «La belle au bois dormant?»
- ALINA. (*somrihent.*) Ja endevino lo que vol dir... Que aquesta casa li recorda el palau encantat de la prímpcesa... (*sospirant.*) pero el fill del rey no hi vindrá, no. (*se 'n va á sentar al sofà.*)
- ROGER. Qui ho sab? Potser, quan menos l' esperi, trucarà á la porta. A lo millor veurá arribar un jove desconegut...
- ALINA. (*distretament.*) Com vosté!
- ROGER. Que s' asseurá al seu costat, aquí 'l sofà (*ell ho fa aixis meteix.*) devant d' aqueix gran jardí plé d' ombra, y, molt senzillament, pendrá la má de vosté y li parlará d' amor.
- ALINA. (*fent moviment d' aixecarse*) Ah! pero jo no l' escoltaré.
- ROGER. (*detenintla*) Per qué? Be m' escoltava á mí.
- ALINA. (*molt perturbada.*) Vosté, vosté, es diferent... Vosté no ha vingut sino per la casa.
- ROGER. (*á part.*) Y que maca qu' es! (*alt.*) Per qué he vingut, creguí que ja ni ho sé; me sembla que entre el moment en que he entrat y aquest en que li parlo, hi ha tot un abisme; vegi si n' ha fet de camí el meu cor. Lo qu' ara jo só, per qué dirho, si encare vosté no ho ha entés?... Vosté es un àngel, y jo l' estimo.
- (*Li vol agafar la má, pero l' Alina se li escapa bruscament y fuig cap á l' esquerra.*)
- ALINA. (*tota sofocada y ab veu tremolosa.*) ¡Qué s' ha figurat, vosté! Vagi á passeig.
- ROGER. (*suplicant.*) Alina!

- ALINA. No senyor, ni una paraula! Si s' empenya en quedar-se, jo me 'n iré.
- ROGER. No, no; si tant li desagrado, ja sé que 'm toca á mí. Als peus de vosté, senyoreta. Me 'n vaig, però... jo l' estimo. (*Surt per la porta del fondo.*)

ESCENA VII

ALINA, sola. Se passeja tota agitada, parantse de tant en tant pera escoltar, y, després, s' asseu á la finestra.

M' ofego... ¡Quina indignitat! ¿Quí s' ho havia de pensar, vejentlo tan prudent? ¿Si ho haurá fet per una juguesca ó per broma? No; estava sério, y quan m' ha dit l' estimo, l' estimo, la veu li tremolava... Y m' estrenyía la má!... Ah! es horrorós, m' enrabia veure que encare no estigui més enfadada!... Sí, perque, encare no li he respost prou fort! Las sevas paraulas y tot el seu posat tenían un no se qué que 'm fascinava. ¿Qué déu pensar de mí? ¿Y jo meteixa, qué pensava are? Sento una emoció que may havia sentit y que m' espanta. Tinch las mans geladas y la cara 'm bull... ¡Quína tarde més hermosa! ¡Quína fragancia las flors! ¡Dins del cor, quína alegría muda! ¡Ay Senyor, y els ulls m' es-purnejan! (*S' amaga la cara ab las mans.*)

ESCENA VIII

ALINA, després ROGER. Se fa fosch poch á poch. Roger treu el cap per la porta del fondo y avansa algunas passas.

ROGER. (*á part.*) M' he embolicat per aquells caminals y no he sabut sortir á la plasseta ni trobar al senyor Gilbert. Haurá perdut la paciencia y se 'n

deu haver anat á dalt. (*adonantse d'Alina.*) Ah! encare es aquí! Tota pensativa. Ignocent com es, la deu tenir avergonyida lo que ha passat. Y está compungida. Pobre criatura! He sigut massa brusco, li haig de demanar perdó.

(*Tanca depressa la porta; Alina aixeca el cap y, regoneixent á Roger, recula tota espantada.*)

ALINA. ¿Cóm, encare vosté?

ROGER. No s'espanti, no faig sino passar. Buscava al senyor Gilbert per un encàrrech que m'ha fet... pero ja que 'm trobo aquí—encare—permetim dirli que 'm sàb molt de greu haverla ofesa... aqueixas parets venerables, sens dubte deuben tenir un encís que m' ha embruixat.

ALINA. Calli, perque aquestas excusas m' acaban de confondre. Qui té la culpa d'haverlo deixat enrahonar só jo; ja m' ha passat pel cap que no li havia de permetre, pero no gosava.

ROGER. Donchs, que li feya por?

ALINA. ¿Por? No. Però el seu posat sério y formal, de prompte, m' ha imposat. Me pensava que vosté no era capàs de mentir ni de fer burlas, y me l' escoltava.

ROGER. Y tenia rahó, perque encare que potser hagi expressat la meua admiració ab massa vehemencia no per aixó es menos respectuosa... créguim, no'm guardi rencor (*fa moviment d'anarsen.*) y are permetim que 'm retiri.

ALINA. Estigui bó.

ROGER. (*sense moures.*) Passiho bé, senyoreta.

(*Se quedan l' un devant del altre inmóvils y silenciosos.*)

ALINA. (*timidament.*) Donchs, y l' encàrrech del senyor Gilbert?...

(*Acabará.*)

LA CASA VELLA

(Acabament)

ROGER. Ah! ja no hi pensava... Pero vosté 'm pot ajudar á reparar el meu descuyt... Al oncle de vosté, que té una indolatría per aquesta casa, lo desespera l'idea no més de tenirla d' abandonar. Com que li he llegit á la cara totseguít, no solament he renunciat á comprarla, sino qu' al pobre senyor, li he promés, fins, que faría lo possible pera que vosté no la vengués.

ALINA. Pobre oncle!... Ja 's pot tranquilisar... porque... vosté dirá que só llunática... pero are 'm sembla que no 'm sabrá ja tan de greu viure aquí.

ROGER. De veras? No farà poch ditxós al seu oncle.

ESCENA IX

Los meteixos, SR. GILBERT, entrant d'amagat per la porta del jardí.

GILBERT. (*à part.*) No puch aguantar més. Ahont déu ser aquell jove? Ah, calla! ¿no es aquell que s'está ab l'Alina?

ALINA. (*pensativa.*) Are trobo que tot aixó que 'm rodeja té uns encants que may ho hauria dit. La casa 'm sembla que s'ha tornat bonica, el jardí, jove.

GILBERT. (*apart, ple de goig.*) Qué diu? Si pogués escoltar d'amagat!

(*S' amaga poch à poch darrera'l paravent.*)

ROGER. (*somrihent á Alina.*) ¿Quína bona fada ha fet aquest miracle?

GILBERT. (*stantse al cayre del paravent; à part.*) Desde aquí ho sentiré tot divinament. El cor me bat com si no més tingués vint anys.

ROGER. (*á Alina.*) No m'ho vol dir?

ALINA. (*després d'un silenci.*) Es que explicarli lo que está passant pe'l meu esperit me costaria massa. Es encare tan confús! Sembla com que, de repent, dintre de mí, s'hagués despertat un mon nou. Aquest matí tot m'era indiferent; cap vellúria d'aquestas me deya res; are, tot d'un plegat, reparo que m'están parlant; jo meteixa 'm dich: quina ombra fan els tillolers! mira quina aroma tenen las flors! qué grills, cóm cantan!... Y ho comprench y m'agrada!

GILBERT. (*à part.*) Quina abrassada li daría!

ROGER. (*à part.*) Es encantadora! (*alt.*) Y está ben segura que fins avuy, aquesta tarde, res d'aixó tan bonich li havia may tocat el cor?

- ALINA. May, may!... Es quan vosté anava parlant, que jo anava pensant:—Te rahó—y mos ulls s' obrían... (*deixantshi anar més.*) Potser es mal fet que li expliqui aixó á vosté... pero no sé mentir.
- ROGER. (*entussiasmat.*) No, no; parli, parli. Deixi dir al cor: envihi á passeig els falsos miraments socials qu' obligan á las senyoretas á no sentir may, ni á ser espontáneas. (*agafantla per la mà y endu-héntsela cap á la finestra.*) Veu, á la claror de la lluna que s' aixeca, aquells grans lliris? Miri ab quina franquesa badan sas flors y deixan sens temor exhalar la seva aroma. Deixi aixís meteix explicar vosté, la seva joventut.
- GILBERT. (*aixugantse 'ls ulls, á part.*) Quin xicot! Tot lo que diu me fá venir las llágrimas als ulls!
- ALINA. (*mirant al jardí.*) Qué bonich ho fá tot el clar de lluna! Are, quin encant no té 'l jardí?
- ROGER. Sí, l' encant de las cosas antiquas. Las cosas envel·lidas, sota la pols guardan, com verdaders tresors, los recorts primaverals de las parellas enamoradas qu' antiguament van viure entre ellas. Aquelles primaveras, encar qu' esvahidas, hi dormen de modo que, en quant venen dos cors á estimarse, vosté veurá com dins de la casa antiga tot se desperta y torna á florir.
- ALINA. (*distretament.*) Com aquesta tardel!
- ROGER. (*prenentli las mans.*) Aquesta tarde?... Ah, donchs, digui que no soch pas sol aquí, á estimar; que vosté ja 'm mira d' altre modo! (*Alina, torbada, baixa 'l cap sense respondre.*) Alina, Alina, la meva vida, el meu cor, son de vosté... Escolti: soch sol en el mon y tinch suficient per viure ab independencia... Digui que sí y la meva sort quedará lligada ab la seva per sempre més.
- ALINA. Aquest sí ja no li haig de dar jo... Es la meva mare qu' haurá de pronunciarlo. Y que dirá de mí, quan sábiga las meas lleugeresas d' aquesta tarde?
- ROGER. No s' espanti, ll contarém tot y la desenfadarém aviat... Déixim exposarli 'l meu plan de conducta... Li haig de confiar mil cosas, mil; vull obrirli

'l meu cor y contarli la meua historia... Si vol, ne parlarém ab més esplay á l' ombra dels grans arbres, entre mitj de las flors... Miri, els caminals, quina claror més suau tenen!

ALINA. (*seguintlo á la porta.*) ¿No es massa tart per passejarnos?

ROGER. (*atravessant el llindar.*) Vamos, jo ll suplico... Ademés, recórdissen ¿no sab qu' havíam de veure 'l jardí? (*desapareixen.*)

ESCENA X

Sr. GILBERT, sol, després SIMONA.

GILBERT. (*sortint del amagatall plè de goig.*) Oh! fills meus! Estich eternit y boig d' alegría. Aquest jove ha caygut del cel, del cel! M' ha fet arribar á plorar... Y l' Alineta, quina gracia, quín candor! Quan deya ella, me semblava que 'l passat ressucitava y que sentia parlar á sa mare. Com la vaig estimar, jo també!... Que té d' estrany qu' aquestas parets estiguin amaradas de tendresa y qu' encomanin l' amor al cor d' aquets dos joves! Hi he estimat tant jo, qu' en l' ayre n' hi té de quedar alguna cosa. (*passejantse á grans camadas.*) Me sento tot rejoyenit, felís. Las paraulas d' ells, m' han rescalfat la sanch y tota la meua joventut me torna á pujar als llabis. Fins me sembla que sento cantar totas las cansonetas de quan tenia vint anys.

(*Tarareja.*) Resistí al amor
es resistí en vá,
qui no estima avuy
estimarà demá.

SIMONA. (*entrant per l' esquerra ab un fanalet à la mà sens adonarse del senyor Gilbert.*) Y ara! Ahont son? pregunto. Ja son las nou y encara no ha tornat ningú. (*sentint al senyor Gilbert*) Ah! ah! Mira com canta 'l senyor Gilbert! Sembla que 'l cor se li alegra aquest vespre, mentres qu' á mí se 'm refreda 'l sopar... Ahont es la senyoreta?

GILBERT. (*atantsantse à Simona ab ayre misteriós.*) Psit!... Es al jardí.

SIMONA. Al jardí, de veras, ab l' humitat que cau!... Donchs que ja no tem que la rosada li fassi malbé la pell! (*crident.*) Eh! senyoreta!

GILBERT. (*sempre ab misteri.*) Psit!... (*esclafint.*) Ay, Simona, si ho sabessis que felís só aquest vespre!

SIMONA. De debò! Poch era d' esperar, sabent lo que la senyoreta li havia de dir. Ja es estrany qu' un negoci que li toca tan d' aprop com la venda d' aquesta pobra casa, se 'l prengui tan bé!

GILBERT. La venda!... Pef! poch se tracta d' aixó! No n' han passat pocas de cosas de llavors ensá... Ens ha arribat un jove...

SIMONA. Portant contraorde?

GILBERT. Nó, pera comprar la casa.

SIMONA. Are ho entench menos.

GILBERT. Ell venia per véurela... Pero jo era aquí, jo: hi era l' Alina!... L' ha vista, li ha agradat y l' adora!

SIMONA. (*pasmada.*) Qué?... La casa?..

GILBERT. (*entussiasmantse més y més.*) Nó, dòna; l' Alina... Que se l' estima, que 's volen. Oh, que bé que ho he sabut portar! Avans d' una hora d' estar junts, ja 'ls tenia enamorats!... Adeu venda de la casa, fòra alló d' anarsen, himen... himeneu!... Té, allà 'ls tens, al jardí, fent ja castells enlayre.

SIMONA. (*aturdida.*) Y 'ls ha deixat tots sols?

GILBERT. (*sofocat.*) Te confesso que no m' han demanat pas permís.

SIMONA. Qué diu. are? Donchs si qu' ho ha fet bé, vosté. Estém ben frescos! Qué dirá la senyora?

GILBERT. No tinguis por, es un jove honrat, que du 'l cor á la má, ab tots los ayres d' una persona decent... Y

aquí, de tu á mí, baix al punt de vista positiu, un bon partit; no estranyaria gens que tingués molts, molts quartets...

SIMONA. (*impacient.*) Però, desgraciat, ni que fos més maco qu' un príncep y tan rich com un Perú, la senyora no 'l voldrà pas aquest partit, nó!... Ja ha fet tart, perque la noya está promesa ab un altre.

GILBERT. (*espantat.*) Promesa?

SIMONA. Sí, promesa: la senyora li ha fet un casament á París... Es cosa convinguda, el pretendent se diu senyor de la Brunie; allí 'ns va venir á visitar, jo l' he vist pels meus propis ulls, jo, la Simona!... Y ben aixerit qu' es. Ja li dich senyor Gilbert que l' ha feta bona. No s' enrabiará poch la senyora, ay, María Santíssima, ay!

GILBERT. (*deixantse caure á una cadira.*) Promesa!... Ay, Simona, si qu' estich perdut... Ni gosaré á presentarme devant de la meva cosina... Ahont tenia 'l cap, Deu meu?... Promesa!... Ay caseta meva, are sí qu' arribat l' hora de dirte adeu!... Y aquells pobrissons que s' estiman y no se 'n temen rés!... Cóm ho arreglo aixó? Qué succehirá?...

SIMONA. Cóm ho arregla? Y encare ho pregunta? «canariu,» cridantlos, y depressa! (*se 'n va cap al jardí.*)

GILBERT. Sí, tens rahó... Pero esperat, deixam anar á bus-un llum. Adeu, somnis celestials, tots per terra!

(*Pren un canalobre de la cónsola y ab la llum del fanal encén las espelmas. L' escena s' aclareix poch á poch.*)

SIMONA. (*empenyentlo.*) Vaja, corril... No 'ns en cal pas tanta de llum. Pera fer lluminarias a l' obra-mestra de vosté, encare n' hi haurá massa sempre!

GILBERT. Mira 'l que dius, Simona; de culpa ja sé que 'n tinch; però ¿quí ho podia preveure? Jo 'm creya obrar perfectament y salvar al meteix temps la casa que tant estimo... Qu' he sigut egoísta, ja ho sé. A la meva edat l' esperit s' apòca... Pobres xicots! Simona, ah! mira, que ja tornan. ¡Ay, Deu meu!

ESCENA XI

Los meteixos, ALINA, ROGER, SIMONA y GILBERT á l'esquerra, prop del paravent, observan als dos joves que están encare á l'ombra y qu' entran lentament parlant.

ALINA. Quina conversa més trencada! M'ha agradat. Hem parlat de cent cosas, pero veu, hem olvidat el punt més important: encare no sé com explicarém tot aixó á la meua mare...

SIMONA. (*avansantse bruscament.*) Permétin!

(*Mohiment d' Alina y de Roger. Simona los hi encara el fanal y, coneixent á en Roger, fa un crit.*)

Aquesta si qu' es bona! Si es ell!

GILBERT. (*ab veu trémula.*) Ell! .. Qui?...

SIMONA. (*á Gilbert.*) El senyoret de la Brunie, el promés de la senyoreta!

ALINA. Qué está dihent?

GILBERT. Cóml el senyor es la persona que... Senyor! Ay, jove, y quantas emocions no m' ha fet passar en una hora! Vosté no m' havia dit que 's diu Roger?

ROGER. Roger de la Brunie... (*á Alina.*) Justament aquesta es l' explicació que li anava á dar quan la Simona m' ha interromput. La mamá de vosté. á qui vaig ser presentat, no 's resistí á creure que li convenia jo per gendre... Pero jo, que só una mica... extravagant... he desitjat, abans, conèixer á la senyoreta de que 'm parlavan y no deure de cap modo la seva má més qu' á ella mateixa. N' he dit alguna cosa al meu notari, y m' ha tractat d' original; á la mamá de vosté, qu' ha somrigut; agafant-me del pretext de comprar la casa, he arribat en el moment just y més propici pera consolar al senyor

Gilbert y abogar per la causa de la casa vella, devant de vosté, Alina. (*à Alina.*) ¿He triomfat?

(*Ofereix la mà à la noya y aquesta li entrega la seva.*)

ALINA. (*al Sr. Gilbert.*) Ja veu si m' estimo la casa. No la vendré may!

SIMONA. (*picant de mans.*) Ah! millor, millor! Las mevas bestioles son las que n' estarán contentas demá!

GILBERT. (*besant à Alina al front.*) Veus, bufona, si tenen cosas bonas las antigüetats. Creume: pera ferhi niu, no hi há com un arbre vell, pregúntahó als aucellets; y pera estimar, res com una casa vella, pregúntahó á n' en Roger.

TELÓ

L L E T R A

Jo he vist un aucellet que en sa carrera
batent m'ix mort y ab gran fatich las alas
del esparver fugía y se allunyava,
y turbant al colós ab giravoltas,
lo camí de son niu cercava ab ánsia
guaytant enrera tot sovint, per veure
si 'l esparver, son enemich, encare
l' ullava, per seguirlo y alcansarlo:

Mes no l' ampaytà pes, donchs la anyoransa
y 'l amor als fillets que al niu patian
de fam y set, li va donar prou forsas
per poguerhi arribar ab la becada,
matar sa fam, besals y aconsolarlos;
y aquest mateix aucell, joyós y lliure
jo l' he sentit més tart, l lensar al ayre
himnes de gratitut y d' alabansa
que m' han sonat á prech, capás d' enténdrel
solzament aquell Sér qu' ha donat vida
als tendres rossinyols d' aquesta terra
y als hermosos cantayres de la Gloria.

Jo he vist á un pelegrí, de casa en casa,
en lo nom de Jesús cercant almoyna,
y alguns donarli 'l que de Deu reberen
y altres negarli lo que Deu va darlos
perque cumplisen la paraula santa,
Deu menjá á qui te fam, que se 'n oblidan.

Mes lo pobre romeu, sufrint las burlas,
miseria, escarni y tota la vilesa
que hi vuydan sobre d' ell gent que no creuhen,
passa descals per sobre las espinas
y ab la vista en lo cel sempre fixada
arriba plé de Fé y somrient á Roma.

Pelegrí de molts anys, l' hora ha sonada,
amich volgut, del fi de ton viatge,
tot ell, de cap á cap ben plé d' espinas
que si bé no fan sanch, á n' el cor punxan,
y avuy que 't veig al cim de tot pel terme,
extenentne les mans per rebre 'l premi
que 't costa mil pesars y més de llágrimas,
m' oblido de la lluya que has suferta
y al héroe victoriós avuy admiro,
encara mes que no admirar, envejo,

Oblida ensemps també eixas miserías
que posadas de Deu á la balansa
han pesat cent cops menys que ta ignocencia
que, com lo pobre aucell, també duya alas.

Ab ellas has sabut fugir del vici,
com del foll esparver l' aucell fugía,
per aturar lo vol al Port de Gracia
hont has deixat avuy ton vot solemne,
lo primer esgrahó que va á ta gloria.

Mercés don are á Deu que ha reservada
aytal ditxa per tú, ditxa inefable
per aquells que han sufert sols y en silenci
ans d' assolirla d' aquest mon las burlas,
per aquells que, com tú, han seguit la via
ab cara de desert, sens una ajuda,
sens una veu que anime á la esperansa,

sense una mare que ab tos ays de pena
hi barregi sas llágrimas amargas,
y en tos días hermosos de ventura
trovin ressó en son cor las ditxas tevas.

Orfe y sol has finit ja ta jornada,
benvolgut amich meu, benehit sias.

Ja ets sacerdot, ministre del Altísim,
del Senyor que t' creá, y t' ha donat forsas
solzament Ell, perque no decayguesses,
y, en lloch de ser avuy un seu ministre,
fosses un desgraciat tota la vida
y després de la vida més encare.

Tants cops, amich volgut, donchs, benehéixlo,
com minuts han volat de ta existència,
y quan ta llengua d' alabar-lo acabi
li obres del cor de bat á bat las portas,
que ab temps no pots pagarli 'l benefici
de reservarte un seti en mitx dels ángels;
y quan demá per primer cop celebris,
demá, molt més qu' avans, y més que sempre,
ja que t' estima tant, no ha de negarte
nous favors si ab confiança 'ls hi demanas.

Axís, pera las ánimas dels pares
que 't posaren al mon demana y prega
perque si están sufrint penas terribles
los deslliuri 'l Senyor y se 'ls endugue
á gosar en lo Cel la eterna vida,
y quan haurás pregat per sas dos ánimas,
la santa llibertat també suplica
ab tot lo cor per nostra aymada Pátria.
avans lliure y avuy entre cadenas
que han forjat mala gent per oprimirla
fentli l' amich y tot, com va fer Judas
per véndres, lo traydor, son Dívi Mestre.

Resa per tota causa santa y noble
y lo recort dels enemichs oblida,
mes si fos cas que d' ells fessis memoria

no vulguis pas tarar ta ditxa ab odi,
y, fent com Jesucrist que perdonava,
gira la vista en lo seu rostre, imítal,
de tot cor compadéxlos y perdónals:
y quan un dia, ohint la veu que 't mani
abandonarho tot, á la obediencia
abaixarás la testa, amích, llavoras
prega per mí, que hauré de guaytá ab pena
al aucellet muntant enlayre, enlayre,
fugint de la ciutat aixordadora
per respirar ab-pler á la montanya
l'alé més pur de nostra Pátria bella,
y per dur ab sos cants á gent senzilla
als llabis mel y al cor Fé y Esperansa.

Prega pel teu amich qu' ha de quedarse
admirat y envejós entre 'l bullici
de la ciutat que abandonar anhela
per deixarla per sempre y per seguirte.
Mes jah que no pot ser! que 'l mon me crida
y clavadas ja hi tinch del cor las alas.

P. ROCA y JORDÁ

LO PASTOR DE L' AROLA

Cada jorn á pích de sol
lo pastor de la montanya,
lo fluviol retilant
de l' Arola sol devalla.
Atalaya son remat
d' una trentena de cabras,
blancas com un glop de llet
y de cargoladas banyas.
Pastoreta quan lo veu
deixa á bell punt la quintana,
y ab lo cor tot follejant
refila gaya tonada.
—Pastoret, bon pastoret,
estona há que t' esperava;
á la font de Matagalls
pujem ab quatre gambadas,
que 't vull obrir lo meu cor
que no pot may oblidarte.
—Mon amor, lo que 'm vols dir

volia també contarho;
agafem lo viarany
que du á la font de l' ubaga.
Parlarém del nostre amor
Davant del cel que 'ns ampara.—

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

AMOROSA

Cent vegades t' ho he dit: no més que penas
t' ha de dú 'l meu amor;
estimantme ton ánima encadenas
fatalment al dolor.

La ditxa en mí, es com l' horisó, ma vida,
¡may la podré assolí!
Si á la vora la veig, es qu' es mentida...
¡sempre ha fugit de mí!

Porto la ánima y tot enmatzinada
¡ay de tu que ab mí vas!
faig com l' aygua del ferro per la prada
¡deixo per tot lo rastre del meu pas!

PONS DE SOLIUS

ÍNTIMA

Somnis d' amor m' inspiras, gaya nina,
endolsint lo meu cor.

Ahont ets, si 't cerco en va tota ma vida:
sombras ne veig tan sols.

Vina fins al jardí, que ab flors hermosas
coronaré ton front,

y allí tots dos solets seguts en l' herba
respiraré amor.

Los aucellets vindrán ab sas canturias
corrent á voliors,

y á nostre enfront cantars ab xisclet feble
cantarán prop la font.

Allí del mon no sentirém pas l' ayre
que ho logra marcir tot,

l' ambient tot perfumat de suaus aromas
per naltres será dols.

ASSUMPTA DE VALLORS

CAYGUDA

Era ella, *la cayguda*. Aixís la anomenavan al poble. Com boja corria pels viarans dels encontorns. Y cridava... Cridava com se crida en lo desvari, quan la febre encén lo rostre sens que 'l refresquin alenadas d'amor; sens que en nostre plor un altre plor nos acompanyi; cridava ab l'odi qu'engendra malediccions, ab l'horror del qui cau entre ombras, ab l'ansietat del qui ha sentit en sa fas un bes infame, sens passió que aquell bes purifiqui, sens amor qu'esborri'l deshonor... Cridava com crida qui en vá lluyta per alsarse del llot ahont ha caygut!

¡Pobre dona, que tojüst en los llindars de la vida, esfullada la flor de sa pureza, sentia dins seu quelcom d'infamant, portant com sagell de sa falta, juntament ab lo dolor, la fam devoradora; y ab lo dolor y ab la fam, també al fillet de sas entranyas!

Era ella, *la cayguda*. Jo la vaig veure aquella tarde: solta la cabellera y en la cara gotas de sa sanch, tant rojas com las rosellas que sos peus malmeties... La vaig veure, corrent com dayna ferida, ensopegar, caure, aixecarse altre cop, tornar á corre, perdres al lluny, tornar á apareixer y esfumarse com una ombra en las espessuras del bosch.

Lo sol s'amagava darrera la ratlla inmóvil que á nostres ulls limita la mar, y al enfonzarse tacava l'espai ab franjas de foch. La mar, ara avansant, ara reculant, bramulava als peus de la montanya, besantlos avassallada. Vols d'endarrerridas aurenetas, via drete á la mar, tallavan l'ayre, 's giravan de prompte, declinavan á terra, 's remontavan altra volta, passavan, fugian. Y 'l vent, estenentse pe'l bosch, cansat de lluytar, esbufegant, s'entretenia en jugar ab las fullas de las brancas, acometentlas, abatentlas, alsantlas. Y 'ls foscós pins semblavan monstres abrahonats ó munió d'espectres entregats á dansas infernals.

Al lluny trillejava la campana del convent. Los seus sons melangiosos, dilatats, anavan cayent, cayent acompassats de timba en timba, barrejantse ab lo soroll del oreig y la maror. En aquell instant, dins l'alberch sagrat devian aixecarse alhora 'ls núvols del encens y las pregarias dels frares que, á la groga claror dels ciris repassavan tal volta 'ls llibres sagrats, fent cruixir sos fulls. Y entre 'ls resos dels frares y 'l gemegar del vent, los tochs de la campana y la remor de las onas, l'encens que 's remontava y 'l sol que moria, semblava en aquella hora misteriosa, plena de sublimitats, recullirse 'l dia en oració avans de pérdrés en las ombras.

¡Hora d'inspiració! Poruga l'ánima, se sent trista ó's mira culpable, tem á Deu y s'abrusa en desitj foll de penitencias; busca un raig de llum y sols en ombras sent ella mateixa dilatarse; la soletat de lo infinit la esporugueix; se li fa eterna la idea del dolor... Y sab llavors per qué plora l'home y per qué 'l Màrtir, sens plorar, dona sa sanch... Y fou llavors quan aquella desvalguda, concentrant tota sa vida en un glatit, cri dá ab ansietat inacabable y 's posá á corre, espectre de sí mateixa, horloritzada de sa propia imatge.

¿Y ahont anava, desgraciada, com perseguida fera, veyent per tot arreu sa deshonra y en lloch una ánima que volgués ampararla?... Sos pares desde 'l clos la malehian, sos parents la rebutjavan, tot lo poble li tirava sarcasmes... ¡Si fos tantsols impura!... Mes també era mare!

¿Hont anirá, donchs, hont anirá ab lo fill volgut que á son contacte impur no 's taquí?... Al convent, á plorar?... Allí no ampararán al ser de son ser. Lloch d'ascetisme es lo claustre y 'ls crits de la carn afora 's quedan. ¿Anirá á vendre sa her-

mosura?... ¡Ni aixó podria fer! Lo dolor ha marcit sas gracias, y tints de rosa y blancor de lliri, si foren, ja no son auro-ra d' aquell semblant. ¿Anirá de nit, amparada en las ombras d' un carrer, á estendre la má ossosa, balva de fret demanant una almoyna en nom de Jesús y de sa Mare?... Sí, sí... hi anirá... Mes los dolors, quan fins en la carn arriban á mos-trarse, repugnan á la mirada y troban sols en la humana compassió, per gran caritat, un «Deu t' ampari.» Y tindrà de veure creuhant prop d' ella als que venen y van: al ball la donzella, á la disbauxa'l vell libidinós, lo jovenet á sos amors, tots estranys als seus mals, ó alegres ó enfadats ó impassibles, cantant ó malehint, com turba de bojos sense camisa de forsa que 'ls subjecti.

¿Ahont anirá, donchs, desventurada, que no deixi son hor-ror per totas parts, com roca pel llamp partida, fragments de sa massa per ahont rodola?... ¡Sols á morir!

Cansada l'ánima de lluytar, comensa á comprendre la ditxa del no ser, y se sent, en mitj de la febre de la vida, eixa altra febre que invadeix lo cervell y 'ns sugestiona: idea que silen-ciosa germina y 'ns atrau com l' abim, enfonzantse, enfon-zantse, tossuda ó falaguera, heróyca ó cobarda, dins l' esperit; conjunt estrany de sensatés y bojería; santa y hermosa per ser filla del dolor; com á filla del dolor, pahorosa y abominable.

Quan la esperança es ja inútil á la vida, com besos d'amor sobre un cadáver, inevitable es l' afany de trobar compensació á tant de fret en los ardors del darrer combat, concentrant tota la vida en un glatit suprem de coraje. ¿Cóm lliurarse d' eix encís que alenta la agonía com ratxas d' ayre á una flama que va morint? ¿Cóm apartar las visions de lo etern que es-parveran, mes que despertan un desfici que may se sadolla, per sondejar los amples mons, per rodar, per morir ab ells!... que sols á un immens dolor lo immens nos atrau!

• • • • •

Torná altre cop, arribá al cim d' un turó, y s' aturá de prompte, y 's mirá la mar, y 's mirá á son fill... mort! Intentá un crit... Ni cridar pogué. Ho vegí, ho vegí en la contracció de sa cara, groga, descomposta, monstruosa.

La vegí, la vegí rendida, desolada, imbécil de tant patir, bruta de sanch, convertir en fossa 'l pit matern, apretar al fill

estimat y acaronar-lo, essent a un mateix temps repulsiva y hermosa, ángel y furia, criminal y mare!

Y's rebaté al abim, y s' obrí la mar com titá que á una batzegada surt de llarch ensopiment, y s'agitá després formant onas concéntricas, com uns llabis mitj oberts per dols somriure, encar que desdenyosos, que la presa era ben mesquina.

Lo cos enfonzat aparegué de nou y quedá surant, surant sobre la mar. En lo cel lo sol fugia y alguns núvols s' anavan aixamplant per l' horisó; al mont y á la plana ombras cada cop més espessas; per tot arreu quietut y en la meva ánima esglay.

Mes l' últim raig del sol que s' extingia amortallá 'l cadáver ab llum alegre, senyalant sobre la verdor de las ayguas lo perfil y 'l clar-obscur del cos mort.

Vingueren las remors del capvespre: lo xisclar dels corbs entorn del cadáver, fent presa en ell ab menys feresa que 'ls homes, corbs de l' ánima; lo grinyol del llop acostantse y 'l lladruch del gos guardant las ramadas. Vingueren, cada cop més misteriosas, las lleugeras remors del bosch. Vingué la nit llánguidament, la nit, companya del dolor; per aixó es negra.

Rodará 'l temps per sobre meu; mes en tant que 'm resti vida recordaré aquell crit d' angunia, la trista grogor d'aquell cadáver, l' inmens sepulcre d' aquella mar y l' últim raig de sol d' aquella tarde, més amorós que 'ls homes á qui creá l' amor.

J. PASCUAL DE ZULUETA.

JA NO SOCH METJE!...

HISTORIA QUE SEMBLA CUENTO

I

HAVIAM estat condeixebles mentres cursarem lo batxillerat en lo Real Colegi de T... Lo doctor don Marcel·lí Mont-bell feya dos anys que s'havia establert, havent fet una carrera brillant en notes y estudis, essent lo cap de brot en totes las aulas á que havia concorregut. Tenia sa casa de curació oberta en un dels millors carrers de la capital catalana y pera sos ja numerosos clients un gabinet amoblat ab tots los aparatos y avensos que la ciencia aconsella, al nivell dels millors del extranger y que costava una fortuna. Sa especialitat eran malalties de criaturas, quina práctica havia fet en las millors clínics de París y Berlín, anunciantse á so de bombo per la prempsa de la capital al establirse, donchs avuy dia, quan no altra cosa, sembla que la moda ho imposa.

Ell havia seguit la carrera per pura afició, ó més be diríam

per verdadera vocació, puig ben mirat no la necessitava per viure essent fill d'un dels comerciants de més crit que embarcaven vins pera Cuba y las Repúblicas americanas, y tenint no més un altre germá, l'hereu.

Als dos anys d'establert, poch més, un jorn lo vaig topar á la plassa de Catalunya. Feya molt temps que no 'ns haviam vist. Lo vaig aturar y, després dels saludos de costum, vaig dirli:

—Noy, casi no t'hauria conegut. Te trobo vell!.... ¿Qué tal la familia? Ets casat ó solter?

—Soch solter, encara!... No m'atreveixo á enganyar cap dona... Visch ab mon pare y mon germá, familia d'un viudo y dos solters, y, per lo demés, cada día vaig posant cabells blanchs.

—Y la carrera, noy, com te pinta? Crech que vas començar per allí hont molts tantsols solen acabar, segons me digueren los Fonts?

—Tinch de dirte que ja no soch metje!...

—Y aixó! Qué t'ha passat de nou pera deixar la carrera ab tant profit seguida y ab tanta sort comensada?

—Noy, son molts los motius que m'obligaren á abandonar-la, mes un tantsols es lo que va decidirme. Si no vas depressa, acompanyam Rambla avall y te 'l contaré de pe á patal com me va passar. Un cas que sembla mentida, y quan hi penso encara 'm poso nerviós.—

Dit aixó tragué dos pursos de la butxaca, me 'n oferí un y encengué l'altre, y tot fent braset com en aquell ditxós temps en que eram estudiants, anarem caminant pera enfilar lo passeig central de la Rambla, á mitj pas y fent alguna petita parada de tant en tant pera donar lloch á més llarga conversa.

II

—Es lo cas, donchs, com tu ja sabs, que després de tants estudis y trenca-caps per ma part y no menos sacrificis de diners per la de mon bon pare, 'm vaig inaugurar per últim en

la carrera ab molt bon éxit, passant l' any primer — lo més difícil si es que encara vagi sol—ab la satisfacció de veure que 'ls clients venian cap á mí com las llimaduras de ferro van cap al imán, tant, que vaig sentir l' orgull de crearme un nom brillant, una reputació y un venturós pervindre. Mes Deu ha castigat mon orgull!... Fa deu setmanas que 'm vingueren á buscar per una nena, dihentme que fes l' obsequi de passarhi com més aviat millor, puig lo cas era urgent. Acabava de pendre xacolata. Com no era encara hora de despaig, m' also, m' abrigo, 'm poso 'l sombrero y escalas avall. Me fico al cotxe y... cap allí estén anant.

La malalta per qui se 'm venia á buscar era la filla única d' una rica viuda americana que tenia tota sa ilusió posada en sa *Ninita*. Realment era una criatura d' aquellas que no se 'n veuen gayres, tant per lo hermosa com per lo viva que era: lo mateix que un estornell. Era sa única esperansa sobre la terra, tenint per ella, no 'l carinyo natural de mare, sino una verdadera follia. Fins á cert punt tenia rahó de ser, puig, segons deya ella, era 'l retrato vivent de son difunt marit. Arribo á la casa, truco y 'm ve á obrir una de las duas cambreras, dihent al véurem:

—La senyora está despacientada!... L' espera ab neguit. Que li tardava!

Entro cap dins y la trobo tu per tu al corredor y li pregunto:

—¿Qué hi ha? Qué tenim de nou, donya Marcela?

—Que la meva filla se m' está morint; que se m' está acabant per moments. Ab quín neguit l' esperava! Entri, entri y sálmela ¡per Deu! ó sino jo 'm moriré darrera d' ella!—respongué ofegada pel plor aquella dona acompanyantme cap á la arcoba de la malalteta.

Realment la nena estava de cuydado. Una gástrica la tenia al llit abatuda ab una febre que la arbolava, pero 'l cas no era desesperat. Li vaig receptar lo que vaig creure ben prescrit pels síntomas que presentava; vaig animar á sa mare dihentli que si no venian novas complicacions tenia plena esperansa de salvarla y que no fora res, ajudant Deu; es á dir, una de freda y una de calenta, la veritat, perque la vida no la tenim pas á la má, si mirém, que ella sura ó s' enfonza malgrat tots los esforços humans y malgrat la ciencia quan la Vo-

luntat Suprema aixís ho vol y aixís ho mana en sos decrets plens de justícia.

La dona va quedar ben aconsolada y plena d'esperansas per sa *Ninita* y jo ben convensut de que la salvaria, puig lo cas se presentava franch, los medis hi eran de sobras y 'l temperament y la edat eran una garantia de bon éxit, puig la nena sols tenia dotze anys.

Hi vaig tornar un dia, dos, tres, fins á una vintena. Cada dia anava millor, fins que, vejentla ja fora de perill, un jorn vaig emprendre á donya Marcela y pera sa complerta satisfacció li vaig dir:—Tinch la gran alegría, senyora, de dirli que sa filla *Ninita* ha entrat de ple en la més franca convalecència y que la podém donar, desde ara, ab tota seguretat per cam-pada.—

La alegría de la mare va ser gran, com era de suposar, oferintme cinchcents duros y obrintme sa plena confiança y gran relació. Me vaig rentar las mans y, agafant lo sombrero, me 'n vaig anar ben convensut de que l'endemá la trobaria encara més millorada que aquell dia.

Arribá l'endemá y á l'hora de costum vaig tornar á la casa. Mon cor respirava satisfacció. Aquell dia donya Marcela m'esperava personalment al cancell del pis. Tal vegada desde 'ls balcons havia vist parar mon cotxe v sortia á rébrem ab cara riallera. Al arribar al replá, després de saludarla, li vaig preguntar, rialler també:

—Qué tal la nena?

—Molt be. Entri, entri... ha succehit tot lo que vosté va dirme ahir. ¡Qué consoladora es la ciencia de la medicina!... Vagi entrant, si es servit, veurá la *Ninita*, que ja l'espera riallera com sempre.—

Aixís aquella dona ab afalachs y finesas va anar introduhintme fins á la arcoba de la malalteta, que jo vaig atravessar ple de confiança y de goig, ple de llegítim orgull, mes... ¡Oh, Deu meu, quin quadrol...

Los mobles, miralls, quadros y demés, tot arrambat; las parets cobertas de negre; lo túmbol, alsat al mitj, voltat de ciris y flors y demunt d'ell la caixa oberta y á dins la *Ninita*, groga, erta... La sanch se'm glassá dins del cor, las orelles me xiulavan, las camas tremolosas no 'm volían dur... Atontat buscava la sortida sens trobarla...

Llavors aquella dona, aquella mare 's va desfer; Boja de dolor, me va dir que era l' assessí de la seva filla... que podia estar ben content de la meua obra... en fi, no sé ni recordo lo que 'm va dir, puig ni ho sentia ni me 'n donava compte.

Sols te diré que no sé cóm ni de quina manera 'm vaig trobar á la escala y esma-perdut vaig baixarla en mitj dels crits d'aquella dona, que al passar la porta del carrer per tot despidido 'm digué: — M' has mort la filla!... Monstre!... — Era folla.

III

Vaig entrar al cotxe conduhit maquinalment, y al preguntarmé 'l cotxer quina visita volia fer de las duas que 'm mancavan, vaig respondre secament:

—Cap més. A casa!—

Arrupit dins del llustrós carruatje, lo sombrero de copa abonyegat en un recó, 'm vaig quedar ensopit lo mateix que aquell que 's desvetlla apesarat d'un somni. Veya aquella dona escabellada com una furia; me semblava sentir sos passos.

Vaig arribar á casa. Estava nerviós, trastornat; tenia febre, lo cap apesarat y las camas mitj tulidas.

—Senyoret, me va dir la cambrera que llegí en ma cara 'l meu estat. Que potser ha volcat lo cotxe?

—No, estich malalt. Arreglim lo llit si no ho está.—

A la poca estona d'haverme ficat al llit vingué mon pare tot alarmat. Las criadas li havian notificat lo meu estat. Al entrar dins de ma cambra 'm preguntá:

—Y ara, noy! Qué es aixó?

—Tanqui la porta y segui que li explicaré.—

Llavors vaig relatarli 'l fet. Ell va escoltarme febrós com si s' engolís mas paraulas ab tot son afecte de pare, que tantsols se comprén quan se n' es.

—Miri, pare, si no es contra sa voluntat desde avuy he deixat de ser metje.—

Ell va mirarme; abaixá 'l cap, arronsá las espalllas y va quedar-se deu minuts com si reflexionés la resposta.

—Sobre aixó cal dormirhi y madurar la resolució ab més calma, puig es un pas de molta transcendencia y ara no es hora de determinarho.—

Aixó dit, tancá 'ls finestróns del balcó y, obrint la porta, se 'n va anar, sentint-se sos passos que s' allunyavan pausadament allí al corredor. Va entrar á la cuyna, se sentí parlar com si dongués ordres y després torná á sortir.

No cal dir que per més que vaig fer tots los possibles no vaig poguer cloure las parpellas. Tenia la imaginació preocupada. Sentia sempre 'l ressó de las paraulas d' aquella dona.

IV

—Y cóm va acabar á la fi aquell mal pas?

—Noy, tant malament com vulgas. L' endemá tota la premsa de la capital portava una gazetilla redactada en aquest sentit:

«Avuy á las nou del matí hi ha hagut una sensible desgracia al carrer de las C... numero... Una senyora molt coneguda en los rotllos aristocratichs de la capital, viuda d' un americá que morí fa pochs mesos deixantla usufructuaria de sa gran fortuna y mestressa de la dita casa, á causa de la pérdua de sa única filla, segons se diu, en un moment d' arrebato, mal resignada ab sa dissort, folia, ha pujat al terrat y s'ha llen-sat al carrer, morint al acte. Lo jutjat enten en l' assumpto. Se 'ns diu si la familia vol demanar responsabilitats al senyor que assistia á la malaltia, doctor B... Sense comentaris.»

Realment, mas receptas foren examinadas y las medicinas que quedavan somesas á un análisis, mes no va resultar res en contra meu ni del apotecari que va despatxarlas. Sols aixó va donarnos algun mal de cap y la publicitat del fet disgustos

impossibles d' evitar y que sempre fereixen l' ànima, essent com son de mal género. Aixís va acabar aquella tragedia.

Estich ben convensut de que si tots los millors metjes de Barcelona haguessin vist la *Ninita* la tarde última que jo la vaig visitar y vaig donarla per campada, haurian sigut de la meva opinió; pero, noy, no sé ni encara ho he sapigut entendre, ni ho entendre may, com va ser ni las complicacions que á la nit li sobrevingueren, que l' endemà era ja cadáver.

Respecte á mí la cosa ha caygut pel costat que volia que caygués, com ja t' he indicat avans. Mon pare y avuy més que no pas ell mon germá fan anar com sempre 'l negoci de vins molt en gran y per ara ab gran profit, encara que un poch trabats per las lleys que 'ns doblegan y la falta de tractats favorables pera nostre comers ab altrás nacions. Jo també he entrat á la familiar companyia y 'ls ajudo tant com puch en la tasca.

Nostra marca es una montanya florída; nostra rahó social *J. Montbell y fills*. Ma entrada á la companyia no més hi ha afegit una S y un zero á la esquerra que no val res y s' abandona. Ja veus, donchs, tot un senyor doctor cursat á París, Berlin y á més especialista convertit en comerciant de vins.

Cosas de la vida!... Qué hi vols fer? Tota ella es una comedia. Ay del que be ó mal no la representa!—

V

Al sentir la present narració de llabis de mon bon amich vaig quedar parat de sa ferma resolució y tantsols vaig tenir boca per contestarli:

—Quína llástima, després de tants sacrificis vensuts, de tants diners gastats y d' haver comensat la carrera tant brillantment!

—Qué hi vols fer? Son cosas de la vida!... No 'm parlis may més de medicina; la aborreixo de cor. Per no pensarhi més, m' he venut los llibres, aparatos y demés endróminas.

Tantsols m' he reservat los títuls. Es tot lo que 'm queda de mon passat de metje.—

Al trobar-me sol vaig pensar: Quina lluyta més estrafalaria la de la vida. Ves á aquest pobre xicot qui li havia de dir!

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

LO NIU DEL AUCELLET

La naixent llum ab sas hermosas galas
comensa á batre sas dauradas alas
dalt lo mont adormit
y 'l naixent dia á imperar comensa
ab claror poch intensa
que lluyta encara ab ombres de la nit.
Dintre sa cambra, tendre noy reposa,
novell aucell, tojüst florida rosa,
hermós com un estel,
d' ángel del Paradís te la figura;
de son cor la dolsura
be prou la mostra ab son parlar de mel.
Pel finestró que es mitj obert espía
la llum que vol donarli lo bon dia;
y vehentlo encar dormí;
«despertat, nin, li diu, de cabells rossos,
desclou tos ulls hermosos,
darás lo «Deu te guart» al dematí.»
Ell de la dolsa son ja trenca 'ls llassos,
y vestintse, á llensars corre en los brassos
del crepuscul naixent:
la finestreta de sa cambra n' obra,
y nou alé recobra

ab l' ayre pur del dia somrihent.
 Per tot arreu passeja la mirada
 veu á la terra en clarallum banyada
 que las herbas y flors
 ab pinzell ensenyat molt destre pinta
 de variada tinta,
 dántloshi á totas bonicoys colors.
 Lo blau dosser del cel y com se 'l mira!
 Cóm lo contempla y sa bellesa admira!
 Qué admira sa blavor!
 Y encara més bonich tal volta fora,
 si 'l sol ab má traydora
 no se n' hagués endut los estels d' or.

*
*
*

Allá al bell cim d' un mont, una caseta
 ell n' ha ovirat blanca com colometa
 que son cor li ha robat:
 ja has acabat lo despertar del dia
 de cantar, fantasía,
 d' admirar lo cel blau ja has acabat.
 Adeu! oh terra, de verdor cuberta
 á quí 'l matí ab sos raigs de llum desperta;
 hermosas flors, jadeu!
 puig sols dolsas paraulas vull dir are
 á ma estimada mare,
 font ahont ditxa lo meu esperit veu.
 Diu, y reman sas alas, ja fa via
 son cor cap al altar ahont María
 son trono senzill té;
 y ja respira ab plaher nou ayre
 perfumat per la flayre
 de flors que sembla copsan son alé;
 Y en amor abrassat lo niu, li canta
 cançons á la que estima Verga santa
 ab dolsa y tendra veu,
 com si del aucellet tingués la lira,
 y hagués, ardent guspira,

encés ab foch volcánich lo cor seu.
 Y d' ella al despedirs, ab ulls plorosos;
 «¿qué no hi fan lo seu niu aucells dltxosos,
 li diu, aprop de Vos?
 Donchs ¿per qué jo no puch com ells estarhi?
 Oh mare, de habitarhi
 si ho pogués fer, ¡qué 'n fora de dltxós!»

Sos tristos raigs de llum molt poch intensa
 sobre la terra 'l dia, mitj mort, llensa,
 sas forsas acabant;
 ja lo seu cor tot entristit sospira,
 y deixa anar com lira
 nota que es mot derrer d' un derrer cant.
 Sas urpas d' esparver la Parca fera
 sobre 'l cim te clavadas y ja espera
 copsar l' alé darrer:
 d' ell ploran la dissort, l' aucell cantayre,
 la flor que llensa flayre
 mare que pert lo seu fillet primer.

*
* *

Un colomet petit d' hermòs plomatfe
 que 'l color de la neu blanca aventaja,
 se 'n vola cap al cel;
 María, ab ánsia desde allí l' espera,
 y ab cara riallera
 lo contempla passar l' encés estel.
 Aixís que 'ls àngels l' au nevada oviran,
 de véurela tan bella se 'n admiran;
 «María ¿quí pot ser
 aquell aucell que cap aquí fa via?
 y així 'ls respón María:
 «es un aucell que aquí en lo cel l' esper;
 Es un pobre colóm que m' anyorava,

es un noyet devot que m' estimava;
 d' amor ab lo foch viu;
 anáusen cap ab ell: ben prest aydarlo,
 anáu á acompanyarlo
 á n' eix aucell que ve á penjar son niu.»
 Al arribá 'l colóm al cel, María
 li diu: «¿no te 'n recordas d' aquell dia
 que esser volías com la felís au
 pera aprop meu en ma hermita habitarne?
 Donchs, are, lo teu niu podrás penjarne
 ben aprop de mi, del cel en lo palau.»

F. VIVER

LO BALL D' EN SERRALLONGA

I

ERA un diumenge.

Tots semblavan músichs; no se sentia dir més que: «fa sol;»—«re, sol,»—«sí, sol fa.» Y en efecte, feya 'l sol més descarat que poguen figurarvos; anava net, *senza nube, é senza vel*, colrant las caras honradas y embutllofant lo clatell de tot bicho vivent. Fins los homes sabis deyan alló de: «¡quina calor!» y 'l vulgo repetia ab son infatigable instint:—«Demá la llista de calabras será llarga.»

La ocupació universal consistia en suar; las conversas, feridas de xafagor, eran flonjas é insulsas; las paraulas sortian de la boca á rossegons, com convalescents ab crossas. Tothom feya més badalls que preguntas. En un rotllo se passava mitja hora sense dir res. De lluny en lluny un dels presents, com si sortís de reflexions profundas, s' arriscava á dir:

- Potsér si plovia...
- Qui sap, si 'l temps refrescava...
- Pudé si parés aquest vent...
- Tal vegada al girar la lluna...

En los cafés era un poch més variat lo diálech. Per exemple:

—Ni en lo fort del Agost havíam tingut un dia tan calurós. Aaaah (*badall*) va llarga. Noy! una copeta de conyach.

—Aaaah (*badall*) A mi també!

—Jo no sé qué (*badall*) no sé qué pendre.—

Per fi tothom anava á poch á poch per la sombra, las camas com qui las llenza, los brassos penjim, penjam...

Tot de cop, ¡xinch-xinch! ¡reteplém! ¡Pim-pam! ¡Cata-plum!

Es dir: trompetas, timbals, corredissas, bombo y escopetadas, y entremitj, crits de: «¡Ay, Deu meu!—¡No alarmarsel!—Reyna Santíssima!—¡Deu ser lo cop!»

Jo que sento dir «lo cop,» me poso á corre cap al bulto tot content, pensant ¡ajá, ja hi som!... y ¡cá!

II

Era 'l ball d' en Serrallonga!

Tots som uns!

De prompte vaig quedar com si m' haguessen exhonerat dels vintísis graus (de calor) que duya á sobre.

Ara que ja ha passat... los dich que 'l ball d' en Serrallonga es cosa tan de gust, que sols de pensarhi, encara m'envío la escupina.

No han vist may un artifici més ignoscent, una composició més senzilla, un candor més inefable; y ab tot aixó tan honest, que las monjas poden véurel sens escrúpol.

¡Quína diferencia entre 'l refinament artístich dels grans teatros y 'l deixo patriarcal d' aquella comparsa!

Res d' actituds provocativas, res de glassas transparents y camas enlayre, res d' abressadas y torser lo cos...

Y aixó que hi surt dona Cuana Torrellas. ¡Vaya!

¡Dona Cuana!

¿Qué 's pensan que era alguna d' aquestas marcolfas totas

plenas de blanquet y carmí, que van pel mon sens pare ni mare, fent més mal que la pedra?

No. Era un gambirot de disset anys, ab cada má que 'n feya duas, ple d' enfarfechs postissos davant y darrera, vestint ab faldillas y gipó, tirabuxons y barret ab plomas. Y bona cara tenia 'l bordegás porque 'l poguéssen pendre per femella! com hi ha mon... vamos, los dich que ningú hi pendrá mal.

Portava 'ls brassos ben separats del cos com tot mascle, y al fer la relació los bellugava com 'hem fet tots quan deyam faulas de cor.

En Serrallonga era un minyonás espigat, ben segur lo millor mosso del seu poble; caminava ab garbo *xuleyantshi* á estil de festa major, y feya planta de veras.

Entre 'ls molts comparsas hi havia cada guimbarro com un Sant Pau. Tots portavan barba llarga, qui natural, qui postissa. Los que la duyan afegida no se la tocavan may, donant prova de prudencia; los que la tenian propia se la refilavan de tan en tan, fentne gala bisarrament.

Uns quants d'ells feyan de Mosso de la Escuadra, ab barrats de gresol ribetejats de galó vermell.

Los altres anavan de bandolers, ab unas caras molt propias y escopetas y trabuchs. En sa companya duyan un estudiant encongít y greixós, embolicat ab un manteu ple de tacas de tots colors; y per fi 'l qui feya la capta anava vestit de dimoni inofensiu: cua llarga y banyas forradas d' estopa. Era un dimoni que semblava avergonyit ó melancólich. Tractava de vosté á la gent, y no va fer cap més endemoniadura que demanar diners; que en aquest temps sols al dimoni li pot acudir semblant cosa.

Lo ball... ¡Oh, 'l ball!...

Se forman tots en duas filas, en Serrallonga y ella al mitj.

—«Serrallonga, Deu vos guard.»

—«Quí sou vos, que no us conech.»

Música y tiros.

Los que estavan á la dreta passen á la esquerra, los de la esquerra á la dreta.

En Serrallonga y ella se 'n van del capdemunt de la fila al capdevall.

Diu ella:

—«Jo, encara que sia dona,
hi pendré la meva part.»

Tiros y música.

Los de la esquerra van á la dreta: los de la dreta á la esquerra; y 'l dos protagonistas passen del capdevall al capdemunt.

Més parells de versos, més escopetadas, més cops de bombo, més anar y venir.

Y entretant lo dimoni aixeca 'l cap als balcons, procurant que'ls forats de la careta li vinguin dret als ulls, alsa la bassina y com un mortal pobre pregunta: «que no tenen voluntat?»

III

La premsa de Barcelona ha donat á entendre que no s'havia conmogut d'entusiasme ab *lo ball d' en Serrallonga*.

Cada hu pot dir lo que li sembli de las cosas; mes ¿es posible que una diversió tan antigua, tan loca, tan barata y tan senzilla, no hagi sigut del agrado d'aquellas personas que sempre están dolentse de que 's van perdent la senzillesa antigua, las tradicions locals, las festas que costavan pochs diners?

Jo 'm represento lo goig que 'ls nostres antepassats haurían de trobar per forza en aqueix manso espectacle.

En aquell temps ditzós del cuot y la calsa curta; quan los noys duyan cibellas al barret y 'ls homes a las sabatas, se viatjava en galera, lo qual tenia la ventatja de donar lloch á que un tant si volia com si no, s'hagués d'enterar de tots los barranchs y fangueras y camps y vinyas d'altri que pel camí 's trobavan. Devegadas fins feyan lo viatge sense ser robats, circunstancia que per sa estranyesa era objecte de mil variadas conversacions, y al arriar á un poble de festa major, ¿quí no 's dalia pera veure *lo ball d' en Serrallonga*? ¿quí no 'l tro-

bava bo, divertit, xocant y casi casi patriótic, en lo sentit més auster d' aquesta paraula?

¡Y ara no agradal

Lo *ball d' en Serrallonga* me transporta á aquells temps ditxosos en que eran vassalls penjables y tallables los que avuy venen vinagre ab un *don* com un temple, y s' esgargamellan pera fernos creure que tot lo nou es dolent.

Lo *ball d' en Serrallonga* vol dir que en aquells temps criticats, la gent trobava gust en lo que avuy fa asco. Vol dir convents y demés, mals usatjes, carrers sens llums, provincias sense camins ni correus, y llumaneras de quatre brochs; vol dir que l' ociós era persona y 'l laboriós canalla devant la lley. Vol dir penjats, degollats, escuarterats, llenguas traspassadas; vol dir mona, serp y gat, dins de la bota criminal... ¿y voleu que no m' alegri de véurel?

Bah: á mí m' agrada veure lluquets y esca, cogullas, tartranas, rems, ciutadelas y *balls d' en Serrallonga*; per poder dir ab gust: no n' hem de fer res de tot aixó.

ROBERT ROBERT

LOS SEGADORS DE LA GORGA

Es á mitjans de Juliol,
si l' ayre abrusa, 'l sol crema.
Los de Vilar no han segat
encara 'l blat de las feixas.
Volen llogar segadors
que 'ls hi fassan molta feyna,
segadors volen llogar,
no 'n trovan per tan com cercan.
Passan días, passen nits
y nostramo 's desespera:
—Los iré á buscá al infern,
llogaré á Satán, mestressa.—

¿Si n' eran tres segadors
que rondavan sense feyna,
y sota un roure ajeputs
en va cercavan la fresca.
Passa l' amo del *Vilar*,
galán mosso, amant de festas
y atent més al butxacó
que no pas á la conciencia.

Tant bon punt passar l' han vist
—nostramo, donéunos feyna;
no volém plata ni or
ni tampoch altra moneda,
sino un trist paper escrit
ab la sang de vostras venas.
Nostramo per vos vením,
nostramo, donéunos feyna.—

Ja s' enfilan rost amunt,
ab mitj dia, 'l blat á terra.
No groguejan pas los camps,
ja no 's veu l' or per las feixas,
La criada hi compareix
ab lo porró y la cistella:
—No tením gana ni set;
no volém menjar ni beure.—
La mnyona tingué por
y al instant se 'n torná enrera.

—Nostramo, qué passa aquí?...
qu' es lo qué hi ha aquí, mestressa?...
¡Quins mossos haveu llogat
Deu meu y la Santa Verge,
quins mossos tením al tros,
no volen menjar ni beure!—
L' amo ni tan sols respón...
la mestressa baixet resa...

Compareixen tots al punt:
—Nostramo, donéunos feyna:
tením ja 'l mestall segat
y traginat tot á l' era.
L' hem enduyt sense cavall,
ruch, parell, matxo ni euga;
nostramo per vos vením,
nostramo, volém més feyna!

—Trencaréu forsa rocám,
estellaréume las pedras

y al voltant de l' heretat
faréu una paret seca.—
Fujen tots com un llampech,
y no be som al cap vespre
compareixen altre cop:
—nostramo, donéunos feyna:
esberlat queda 'l rocám,
tením ja la paret llesta.
Nostramo, ja hem enllestit
nostramo, volém més feyna.

—Aniréu al bosch proper,
tallaréu á ran la llenya,
de la llenya 'n feu carbó
y 'l carbó l' aneu á vendre
als traginers de Rupit
del Esquirol y Cabrera.—
Just encara 'l sol no es post
—nostramo, donéunos feyna:
tením lo bosch espurgat
hem fet carbó de la llenya
y aquí teniu los diners
que 'ns han donat de la venda.
Nostramo, ja hem enllestit,
nostramo, volém més feyna.—

La mestressa al amo diu
al sentir tals estranyesas.
—No t' espantis, mon marit,
no t' espantis l' amor meya
tingas fé y confía ab Deu:
feslos vení á ma presencia.—

De tant lluny com los vejé
los demaná cóm se deyan:
—Tu que te 'n dius *Barrumbau*,
aquest pellot brut y negre
fes tornar blanch com la neu,
á cops de massa ó baqueta.
—Tú, *Banyeta*, aquest garbell

pendrás, y ab tota llestesa
l' ayga que corra al rieral
portarás á la cisterna,
fins á que s' omple á curull
y las Gorgas vajan secas.

—Tu que te 'n dius *Serrabom*
jo te 'n vull doná una feyna:
la doctrina ensenyarás,
per quan sia la Quaresma
á la minyona que al tros
vos haja duyt menjá y beure.

Quinze dias son passats,
quan pregunta la mestressa
als llogats, d' un trosset lluny:

—Com teniu, minyons la feyna?...

—Mala negada 'l pellot,
com més lo pico, més negre!

—Mala negada 'l garbell,
malvinatje vos, mestressa;
tant bon punt l' aygua es á dins,
com ja es fora, perque 's vessa!

—Cóm doctrina ensenyaré
si jo no 'n sé ni una lletra,
y á més la minyona ha dit
que ja la sab tota entera!

La tempesta brunz arreu:
xiscla 'l mussol per las penyas,
conmou lo tró 'ls abíms
de las Gorgas turbulentas;
al brau roure secular
lo llamp deixa fet esberlas
y á la furia del mestral
las parets del *Vilar* tembran,
mentres del rosari á dins,
la remor dolsa 's comensa...
L' endemá á punta de sol,
quin goig fa mirar la serra
clapejada pel fullam

que degota á dojo perlas,
ab l' armónich bat-y-bull
dels aucells que hi xarrotejan!

Qui 's recorda del mal temps,
qui recorda la nit negra
quan la terra vesteix d' or
y lo Cel está de festa?...

.
.

Dels tres mossos, ningú 'n sab
un borrall. La massa feyna
los ha fet tornar ganduls
y fugir á la francesa.

La mestressa al amo diu:
amor meu, com no t' alegras?...

Y nostramo respongué
mirant fit á la mestressa
y estampant un bés de foch
en sa boca de rosella:

*Muller qu' enganya á Satán
mereixeria ser reyna!*

M. FIUS y PALÁ

LO GALL Y 'L PLAT

FAULA

Sobre una taula hi havia un plat,
y á un gall va dir:
—En aquest dia tan senyalat,
vas á morir.

Sense las plomas, ab que 't presums
per tot arreu,
tas carns guisadas alsarán fums
per damunt meu.—

Lo gall, que frisa, salta al cridar:
—Abaix los ruíns!—
Y 'l plat á terra fa esmigolar
en mil bossins.

Mes duas horas sols han passat,
quan sens plomall,
al jou ¡malhaja! d' un altre plat
ha mort lo gall.

.....
Així es lo poble.—Mori 'l tirá!—
crida ab valor;
y abaix lo tira y á l' endemá...
ja está pitjor.

JOSEPH VERDÚ

SANTA CREU

Han vingut las pabordesas
de la Verge del Roser,
per guarnir á sas despesas
l' altar com un claveller.

Ab las rosas qu' he tramesas
l' altar semblava un verger,
y han fet garlandas estesas
ab rams d' eura per dossier.

La brivallada ben llesta,
ab lo platet de ginesta,
farigola y romaní;

arribá á punta de dia
y ab carona d' alegría
me 'l vingueren á oferí.

ARTUR MASRIERA y COLOMER

★
★ ★

Ja ve la nuvolada:
del cim de l' alta serra
se vessa al plà: sembla un torrent de fum
que l' infern va gitant sobre la terra
per robarli la llum.

Ja sento sa alenada:
lo vell cap de las rocas
se mou com testa de ubriach gegant:
dels roures forts las arreladas socas
se vinclan gemegant.

Apar que l' infern gite
arreu sas flamaiadas;
com si envejós dels qu' en la terra son
ab flochs d' estels y cintas inflamadas
volgués lligar al mon.

Ni un perfúm en lo ayre,
en lo cel ni una estrella:
per tot la nit, per tot lo llamp y 'l tró.
¡Oh, quín plaher! tot ara ha mort com ella,
tot ara es trist com jo.

Veníu ab mí tronadas;
volteu, oh llamps, ma testa
ab serps encesas... ¡no vos tinch pas por!
Mes fera que la vostra ma tempesta
udola dins mon cor!

Jo t' estimo, bellíssima donzella,
t' estimo de tot cor,
de dia, quan te trovo pensativa
pel passeig soleyós,
de nit, quan te somí arrebolada
de llum y de colors,
ab ta cara rosada y riallera
qu' esculpí la dolsor,
ab tos rossos cabells, tos ulls xamosos
d' angélica blavor...
Oh, tos ulls!.. com lo cel d'un bell mitjdia
son tot llum y xardor.
Molts cops entre la gent indiferenta
nos sorprendém tú y jo:
llampegan nostres ulls; cada mirada
un jurament d' amor.

E. M. B.

MONTANYANA

A MON ESTIMAT AMICH ANTON BUSQUETS Y PUNSET

Amich que ab mí cercares en esta bella terra
per cingles, puigs y comas recorts y tradicions,
deserta n' es la plana... nevada ja la serra...
y s' ha estroncat totduna lo remor de las fonts.

Com ángel d' extermini que extén sas negras alas,
hi brunz la tramontana... tornant ab son alé
en míseras despullas las que sigueren galas,
del arbre avans ombrívol, del prat y del vergé:

Y adalerada escampa 'l fullám de la verneda
embolcallat ab brossa que trova pel camí:
¿del temps de ta bellesa, Cerdanya, qué te 'n queda?
sols ¡ay, es un espectre de lo que sigué ahí!...

Puigmal ab blanch sudari de neu tot s' embolcalla
y endinza en mitj de boyra son front gegant al cel:
l' avans joganer Segre avuy com morent calla,
puig que l' estreny als brassos, com presoner, lo gel.

Las pradas delitosas que flors ans rumbejavan,
com fadas qu' engarlandan son front d' etern verdor,
ahir de dol vestidas extens ermot semblavan
sens gram, ni flors, ni l' herba, com signe de dolor;

Ni 'l rieró hi destría sos fils de plata fosa
jugant ab las floretas per saborí 'l perfum;
sols l' auba quan trespunta la plana ab gebre arrosa
que 'l sol, á la mijdiada, ab febles raig consum;

Ni 'l pastoret ensaja, segut en l' herba humida,
bells ayres de la terra, plascents, en son fluviol;
ni á l' ombra de verts sálzers á reposar convida
lo cant variat y tendre d' alegre rossinyol.

¡Es, ay, hivern!... lo núvol, com vel obscur, entela
lo cel d' aquesta terra, d' avans tant bell y blau;
lo raig de l' alegría als cors ja no hi riela.
ni en terra ab fret y gebre fins l' ánima s' hi plau!...

Sols, al matí y al vespre, com may potent sona
la veu de la campana, cridant á la oració,
com veu del cel s' escampa, duta del vent en l' ona,
per pobles y masías hont trova grat ressó.

AGUSTÍ PUYOL y SAFONT, PERE.

Bolvir 17 Febrer.

TRISTESAS

A MON BENVOLGUT AMICH Y CONSOCI, D. PAU TEIXIDOR

I

TAN jove y haver de morir! Verge Santa, tan jove!
Quí no 'l coneixía en Lluís, boy tothom. Los
d' eix poblet tots sabíam qui era, y cap hauría may
pensat que fossen ja sos días contats.

Quin Sant Antoni més diferent dels altres anys per ell al
recordar ab greu tristesa los més felissos jorns de sa infantesa,
los jóchs aquells qu' eran son goig quan, menut, ab la demés
patuleya corrian pels carrers y plassas empaytantse, jugant á
lladres y fusellers, al *cuyt de corre*, al *isca la colla*, ó tots
plegats buscavan los punts més plans pera fer ballar lo pitxo.

Aqueix any, sentat prop del foch, tot ho veyá ab visions
fantásticas, y fins sentí 'ls cants del sacerdot y coro al passar
pel carrer la professó, arriscantshi ell fins á guaytar per derre-
ra dels vidres del balcó.

Lo dia era magnífich. Talment semblava primaveral,
puig batía de fort lo sol ab forsa, y 'l calor se sentía bastant.

Pero en Lluïset tremolava boy embolicat ab la manta y

apoyat en lo bras de sa aymia que may l' abandonava y menos en sos últims dias de vida.

D' allá estant vegerea com arrengreradas passaren totas mudadas las noyas ab las cocas del *Pa-benehit*, al seu devant las grallas y las banderas de la parroquia, portadas eixas pels sagristans del sant patró de la festa, sense bellugarse gens, puig no 's respirava ni un alé d' ayre, y després venían fileras d' homes ab *manuals atxas y ciris*, quinas blanquinosas llums contrarrestavan la més natural del astre del dia, tot recorrent aquella volta blava tan pura com la carícia d' un infant. Quatre homes portavan lo sant dins lo tabernacle; á son darrera, sota tálem, venía 'l senyor rector revestit ab capa tot entonant himnes ab los cantadors y confonentse sas veus, aixecant, barrejadas ab las boyrinas d' incens, dolsas plegarias cap al cel.

Aixís que passá l' última dona de las rengleras formadas á espatllas del tálem, ja no pogué soportar més l' estarse dret, y mentres se girá envers la Marieta pera que 'l compregués y l' acompanyés altre cop al foch, lliscávanli cara-avall duas llágrimas...

¡Pobre xich!

No hi havia remey per ell, estava en l' últim período de la tísiss, y 'l doctor ja ho deya feya temps: D' en Lluís n' hi ha per poch dias. ¡Quína veritat més amarganta!

Eixas profecias s' haurían d' errar. Pero, cá! no fallan los cálculs del metje en eixos cassos.

Tenían ordre de combregarlo si li repetía l' atach que sofria, puig ja no 's responía d' ell si li tornava á venir tant fort.

Sos pares parlavan plorosos, sentats allá en la llar. Quan hi arribaren son fill y sa promesa pararen la conversa de sopte com si fos cosa qu' ell no devía saber.

Llarga estona restaren assentats tots quatre, en Lluís tremolant de fret, son pare apoyat lo cap en lo banch escó, sa mare trastejant per allí, y la María, cuydantse de calentar una mica de llet per ell. Ja casi no 's podia empassar res més....

Bell rato sense conversar ni atrevirse á mirar uns ab altres, cadascú sentía dirse ó preguntar lo que 's temían, y en Lluís tot silenciós com los demés, mirava ja feya rato lo flam d' un llum d' oli que poch á poch s' apagava. Sos pares s' aixecaren

y fugiren de la cuyna, se 'n anaren á missa y quedá allí per ferli companyia la Marieta.

Quan ja casi s' acabava de fondre la claror del llum, tot-duna 's girá y, somrihent tristament, agafá las mans de sa estimada. Conduhits sos ulls per los d' en Lluís signant á igual direcció, sentí ab veu apagada y trista: Aixís acabaré jo!

Y prompte solcaren per sas galtas algunas llágrimas que la Marieta aixugava ab dalit tot consolantlo, ensemps qu' en ella també se li escorrían com á perlas de sos blavets ulls, més transparents que 'l color d' aquell cel blavench, augmentant més sos plors y confonentse sos sospirs fins á quedar abdós abraçats.

¡Tant s' aymavan!

II

—Correu, correu...—

No més hauríau sentit eixos crits acabada la benedicció dels animals. Qui més podia més adelantava cap á la carretera pera formar á cada costat una munió de contempladors.

Com feya tan bon temps, vells y joves, petits y grans hi feren cap, mentrestant prenían allí 'l sol, que per cert hi batía bastant.

Aixó alguns amichs ho explicavan al pobre Lluïset, tot passant ab ell lo rato, fentli companyia pera distréurel.

Ell s' hi trobava, talment li semblava serhi y veure aquella colla de cavalls enflocats, plens de cintas de colors, que al impuls del mohiment del animal bellugavan y com si fossen raigs de sol brillavan.

Recordava d' ell que altres anys era 'l qui se 'n portava 'l premi; ell era 'l qui montava 'l més bell y ben plantat cavall del poble, y com tenia fama de bon genet, s' hi mirava y procurava sempre guanyar las postas.

Arrencavan del peu de cal «Pansa,» y carretera enllá fins á la masía nova del Ventosa y tornar després, venint ell al devant, ab lo cavall escumejant, seguit d' una polsaguera

llanguinosa qu' embolcallava las potas del cavall com si fos lo premi de la victoria. Després venían l' estol de cavallers enderrerrits bon tros.

També havia sigut sagristà de Sant Anton, y á fé que ja may hi havia hagut tan bon ofici com lo seu any.

Pero tot havia passat, tot se quedava pera no tornar, y com si la naturalesa se 'n volgués despedir, li regalá un de sos magnífichs dias.

III

Per la tarde, com era costum, anavan á donar lo tom pel poble los fadrins ab las grallas.

Ell no hi faltava tampoch, y á la vanguardia, montat com los demés, feya recargolar son fogós cavall, voleyant aquella bandera de la colla, de vius tons y sotraquejantse ab l' esparverament del animal, sentint l' estrident ressó de las grallas y 'l remor del tambal y encabritanse ab los cants de tots y las riallas de satisfacció que llensavan las noyas, recolzadas en los balcons y finestras, contemplant joyosas la colla d'endiumenjats fadrins, mentres qu' ellas acabavan d' arreglarse pera anar al ball.

Quantas voltas havia tirat ell algun ramet de flors á sa estimada desde dalt de son cavall, ó be li havia ella clavat en la bandera algun llasset en semblant diada, perque ells dos, de menuts xiquets que ni boy sabían parlar ja s' estimavan, y sempre 's feren molt, essent ja en la població lo cas tant vell, que ni se 'n resava.

Y ara, quan ja poch los hi faltava pera casarsa, ell se comensá á sentir malament, va anar á cal metje, y aquell bon senyor li doná esperansas y li digué que no temés res, pero d' amagat avisá á sos pares y 'ls tingué de comunicar la gravetat del noy.

Y sos pares que no 'n tenían d' altre y sempre havia fet bondat, se l' estimavan moltíssim, massa pera no plorar sa dissort.

D' ensà que 's pitjorà, la Maria ja no's mogué més de casa seva, sempre apunt, amatent á tot. Inteligent com era, tot ho sabia fer y ningú més qu' ella tenia trassa per aconsolarlo, puig sabia parlarli d' amor ab carinyo y 'l renyava ab dolsa veu, que més que reprensió eran suaus carícias.

Oh, y ningú ho haguera dit, tan hermosa com era la Maria avans de posarse malalt en Lluís que s'havía de trasmutar tant!

Sas galletas qu' eran pomell de rosas y assutzenas frescas y bonicas, se tornaren grogas, despullantse d' aquell color fresch, com las flors de fullas, perdentse quan fugí aquella vermellor de sos llavis, tendres com dos poncelletas de clave-ller acabat d' obrir, tot amagant ab ells dos collarets de grans de marfil, dins de una boqueta, niuhet de mel, d' ahont sols sortian aixams de paraulas impregnadas de néctar y ambrosia.

Aquells ulls, tant brillants com en la nit las estrellas, no semblavan pas los mateixos; mitj tancats, llensavan alguna espurna per entremitj de las sedosas pestanyas, pero no ab lo foch y forsa d' altre temps, qu' es cas! Tota la potencia se li concentrá en lo cor, y restava quieta, muda; obrava allí dins sense esment.

Sos cabells, més fins que la seda, rossos com á brins d' or, se conservavan lluhents com sempre pero, abandonats, queyan demunt sas espatllas com á cascada maravellosa, llensant raigs de llum, ab lo reflexo del foch que flamejava trencantse en pastorets que pujavan á pérdrer xamaneya amunt.

Fins al vespre casi estigueren sempre sols, y sempre parlaren de son amor; mil càlculs inútils se 'ls vingueren á formar en sas pensas y fins ella, tot y sabent qu' ell no tenia cura, deixá portarse també de la mar de las il·lusions pera estrellarse després ab la realitat.

Pero al últim, quan queya 'l dia y las ombras de la nit venían, li repetí á n' en Lluís una angunia que l' abatía, una suhor freda ab una perdua completa de forsas, tant, que ja 's cregué allavors ell arribar al últim moment de sa vida. Pero li passá al cap d' una hora, y 's torná á deixondir.

Després, quan la lluna ja era sortida, lo vejéren camblar, y desvariejava sense coneixer á ningú, pronunciant paraulas inintel·ligibles, calmantse á ratos y repetintli després.

Aprofitant un bon rato de serenitat, se li doná Nostre Amo y 'l sagramentaren.

Quan pel poble se sapigué que l' havían de combregar, se deixaren los quefers en especial los fadrins y las noyas acudinhi boy tots.

IV

Al cap de dos días morí y fou com ell digué sense adonárensen casi ningú, y aixó que estavan en son entorn.

Enrahonava tranquil y sossegat al pareixer, y s' estirá un xiquet, pronunciá un adeu á tots y 'l nom de la Marieta...

L' ensendemá 's feu l' enterro, y com de des que finá en Lluís havia nevat y no parava, fou més trist encara l' espectacle. No s' oirava res que no fos blanch; los camps, los arbres, las casas y 'ls carrers tots encatífats, y per tot arreu, de casa 'l mort á l' Iglesia y cap al fossar, las petjadas s' hi conegueren bastant.

¡Quína vista 'l cementiri!

Casi no 's conceixia res, los ninxos, las creus arreu plantadas, sostenían penjerolls de neu. Per terra no 's veyá ni una planta.

Lo fret se sentía penetrar cap dins dels cossos de la gent, y l' esglay de veure la caixa del Lluís coroná l' obra.

Los sacerdots entonaren los últims cants, los pares del difunt ploravan y no hi havia persona que no somiqués y li rodolessen llágrimas que ab la tredor se gebravan, á no esser la Marieta quina ja tenia 'ls ulls sechs de temps ha é inflamats, perque ja no volían eixirli llágrimas. Tan bon consol que li haurían donat!

Han passat vuyt anys, y avuy se sab lo fi de la historia.

Los pares d' en Lluís moriren poch temps després y anaren á reunirse ab son fill.

Sols un hi faltava en aquella familia, y una malaltia, lo vómit negre en l' Habana, hi ha enviat l' ánima de la Marieta.

Poch després de morir los que devían ser sos sogres se feu monja de la Caritat y aná á la capital de la gran Antilla, hont ha mort, víctima de son deber, al costat dels soldats.

Res més de bo feu la Marieta del fatal desenllás ensá. No tornaren á colrar-se sas galtetas ab la hermosura d' altre temps y com havia promés al seu aymat que no 's casaría ab ningú si no fos ell, ho complí.

¡Deu li haja pagat!

DAVIT FERRERONS

Rodonyá 27 de Janer de 1896.

LA FIRA DELS ENAMORATS

I

—Desenganyéuvs, Jan-Toni,
es precis que convingueu
que 'l partit que jo 'us proposo
per vostra filla Mercé,
no podíau pas trobarlo
milló en tot lo Panadés.
Bona hisenda; la masía
de tan gran sembra un convent,
porxada, corrals, pallissa,
trull, prempsa, cups y seller.
No hi ha sogra ni cunyadas
ni á la terra rabassers
ni fa censos ni més cargas
que 'l catastro á n'el Govern.
Cent botas de vi s'hi cullen,
los graners sempre están plens;
las ancollas may son buydas
ni 'ls corrals están deserts.

Vostra filla pot estarhi
lo mateix que á l' aygua 'l peix.
Si 'l partit no vos agrada,
no sé pas que més voleu! —
Aixís deya á n' el Jan-Toni
un d' aquells casamenters,
que 's creuhen que finiria
lo mon si no fossin ells,
que per tot arreu se troban
y no ignoran cap secret,
y saben tot lo que passa
y 'l que no passa també;
que escorcollan las conciencias
com aquell que no fa res,
y quan van en un enterro,
y d' aixó no 'us ne feu creus,
en lloch de dir pare-nostres
com mana la lley de Deu
per la difunta que enterran
cavilan ja 'l casament
del viudo que en lo dol llensa
plor amarch per sa muller.
—Lo partit nò 'm desagrada;
tot quan haveu dit es cert
y 'm plau—respón lo Jan-Toni
gratantse ab la mà 'l clatell;—
mes lo dot que á las minyonas
á casa nostra doném,
no es de molt lo que pertoca
al partit que 'm proposeu.
—Aquest punt no 'us dongui pena;
quan jo parlo sé 'l per qué.
Deixéulo per lo meu compte
y 'l negoci será un fet.—
Y cridant á sa presencia
lo Jan-Toni á la Mercé,
diuli aixís:—¿Coneixes, noya,
l' hereuhet del Mas Gatell?
—Pare,—respón la xicota
al devantal fenthi plechs,

més vermella que la grana
 com si un pecat confessés—
 per Sant Feliu vaig ballarhi...
 —¿Y no res més?...—Quan me veu
 m'atura y 'm diu tontesas...
 —Vaja, sí, no parlis més.
 Es alló que sempre passa—
 murmura 'l pare entre dents,
 la bugada va calenta
 y jo fet un innocent.—
 Y alsantse del banch hont seya
 y encarantse al foraster,
 li diu:—Respondréu al Gori
 que ab tot jo m'hi pensaré;
 que ho consultaré ab la dona
 puig just es que 'ns hi pensém,
 y que á fira á Vilafranca
 la resposta tornaré.

II

Vilafranca, hermosa vila
 del Panadés capital,
 ¡qui t' ha vist y no t' anyora
 lo dia primer de Maig!
 Los camins y carreteras
 de lluny se veuhen clapats
 per la gent que hi formigueja
 dels poblets que á fira va.
 Als arrabals de la vila
 quin embull, plens sa y enllá
 de carros y de tartanas
 que no caben als hostals.
 Pels carrers no pot passarshi
 de la gentada que hi ha,
 y en la Cort, la Parellada

y 'ls altres més principals
 las botigas no s' entenen
 venent y mercadejant.
 Quan s' es aprop de la plassa,
 prou que ho nota aquell que hi va;
 de trepitjadas y empentas
 prou que 'n rep qui 's vol fer pas;
 y 'l brugit y la gatzara
 la cridoria dels marxants,
 l'espignet de las trompetas
 lo soroll de cent tabals
 y 'l to trist y melancólich
 dels fiovols que s' ou tocar,
 forma tot una armonía
 que s' enlayra per l' espay
 surtint de sota las velas
 de las taulas dels marxants
 que omplenan tota la plassa
 escalfada per los raigs
 d' un bell sol de primavera
 que alegra y encén la sang.
 Mes no 'us cregau que 'ls firayres
 s' estigan tots al firal:
 per algun motiu ne diuen
fira dels enamorats.
 Aixís es que prop mitjdía
 sota 'ls porxos hi fa cap
 un be de Deu de minyonas,
 d' aquells pobles comarcans,
 rumbejant llurs millors galas
 passejantse amunt y avall,
 mentre 'ls fadrins se las miran
 ab lo cor d' un fil penjant.
 Lo del mas Gatell fa estona
 que ab la vista, ataleyat,
 busca quelcom que no troba
 per entre aquell bosch de caps
 que ab la blanca mantellina
 belluguejan, fen contrast
 ab las moradas y ayrosas

barretinas dels galans. En sentia el y
 Per fi lo que tant desitja agilitat
 se li presenta al devant; un y l'altre
 la Mercé y la seva mare
 també al jove han ovirat,
 la mare tota cofoya
 la filla mitj vergonyant,
 y á ell per més que ho dissimula
 també 'l cor li ha dat un salt.
 Fets los saludos de rúbrica
 y alló de com vé y com vá
 y tot parlant de la fira, y del temps,
 del poble y del mas,
 la conversa ja s' engolfa
 en cosas més importants
 que 'ls joves se las enrahonan
 l' un ab l' altre parlant baix,
 y que sembla que la mare
 no s' ho vol pas escoltar,
 puig s' atura en una tenda
 per comprar un devantal;
 y mentres ella fa fira
 los dos joves també la fan
 y quedan del tot entesos
per lo nen cego fletxats.
 Mes lo que pochells se pensan
 es que entesos també están
 llurs pares que una assentada
 han tingut ab don Pancrás,
 lo notari de confiansa
 de l' un y l' altre; y 'ls caps
 té presos ja dels capítols
 que junts han estipulat
 ab l' home bo que 'l casori
 entre 'ls dos va comensar,
 tot regatejant las robas,
 dot y creix, puig la veritat
 es que sensé aixó 'ls capítols
 foren menjá sense sal.
 Aixís, donchs, quedan sorpresos

los dos joves, quan plegats
veuhén arribá á la plassa
á llurs pares conversant;
y parantse y tots fent rotllo,
no sabent com comensar,
lo Gori ab cara de Pasquas
així 's va descapdellant:
—Ja deveu haver fet feyna
passejant tan animats,
mes jo vos ben asseguro
que per molt que hajau trescat
molt més n' havém fet nosaltres
á casa de don Pancrás.
¿Oy, Jan-Toni que n' hem feta?—
Y de conversa girant
sens esperar la resposta,
afegeix:—¡Qué hi fem parats!
Si 'us sembla crech que ja es hora
de posá al ventre un puntal
y de celebrar la fira
ja que en ella 'ns hem firat.—
Y anántsén junts de la plassa
cap al carrer de Sant Joan
á la *fonda de la Mieta*
tots sis dinan entaulats.

.
L' endemá la fadrinalla
contava que en lo sarau
del envelat de la Rambla
l' hereu Mas Gatell ballá
ab la Mercé del Jan-Toni
alegrement tots los balls,
y que en la má que á la espatlla
li apoyava per dansar,
rumbejava ella un topaci
en rich anell incrustat;
no faltant qui al admirarse
del brill que feya al voltar,
calificantlo de llum
dels que no s' apagan may,

va sentir que 'l Gori deya
als que tenia al costat:
¡Prou se jo l'oli que hi crema!—
sense blat no's pot fer pa.—

JAUME RAMON

A UN TORRENT

Quantas voltas, oh torrent!
boy mirante fit á fit
he volgut de ton burgit
entendre 'l mal sens accent!
Quantas voltas responent
á ta veu que m' aixordava
jo també ab afany cridava...
¿Qué 'n treya jo? y tú ¿qué 'n treyas?
Ni jo entenía 'l que 'm deyas,
ni tu 'l que jo 't contestava.

J. MARAGALL

ESPERANSA

—¿Per qué son los plahers y la riqueza,
honors y dignitats, si es tot mentida?—
esclama l' infelís que desagrahida
li nega la fortuna sa grandesa.

Y parla bé, que Deu d' un tronch sospesa
per ell y per tothom doná sa vida,
pro 'l mon no te memòria, te aborrida
eixa trista paraula de:—Pobresa.—

Per xó 'l viure en la terra es un calvari
que tothom ab sa creu suáu ó pesada
ha d' assolir ab fé y ab confiansa.

Aquell qui mire al Cel podrà arribarhi
perque la vía es llarga y tan cansada
que sols pot alentarla la Esperansa.

P. ROCA Y JORDÁ

¿PARE Ó FILL?

AL BON AMICH JOSEPH M.ª VIDAL Y POMAR

VAREN casarse que ja eran cullidors, val á dirho. Ell tenia los seus 40 anys y ella, segons una vehina desenfeynada que de molt temps la coneixia, no baixava pas dels 38. Mes la edat no era gens estremera porque ells no poguessin tenir familia. Y be n' havian fet de probaturas, mes, ¡ca! cap las hi recixia. No hi havian valgut ni 'ls set olis, ni 'ls pegats de la Santa d' Horta. Decididament, Deu no volia concedirlos hi cap fill.

Y tan be com l' haurian rebut lo senyor Sidro y la seva dona la senyora Munda.

Feya ja sis anys qu' eran casats y res; ni senyals. Tant mateix n' hi havia per encaparrarshi. Sense parents propers, ves per qui s' escorrassavan venent terrissa á la botigueta que, heretada dels seus, pares tenia lo senyor Sidro al carrer d' en Colominas, allí al devant mateix de la plassa de Santa Catarina.

Un cop fins van determinarse d' anar á Nuria. ¡Havia fet tants miracles la bona Verge!

Prou va costarlos de deixar la botigueta, mes que fos per

pochs días. Ells que may de la vida havían sortit més enllà del pla de Barcelona!

De tornada semblá que la senyora Munda tenia novetat. Se trobava malament, tenia mal gust á la boca, mareig, un pes al pahidor. Tot aixó foren motius d'alegría pera 'l matrimoni.

Ara sí que va de bó, pensavan. Fins s' atreviren á insinuarho á alguna parroquiana vella de la casa. Mes los mesos passavan, lo malestar creixia y, res.

Potser sí que será una malalía?

—¡Ah Senyor! y jo que resignadament esperava un fillet! s' exclamava la senyora Munda.

Decidiren consultarho á un metje, qui 'ls desenganyá resoltament.

Tot alló no era més que un defecte del pahidor, una dispepsia com ne deya ell. Cop d' aygua de Vichy, uns paperets després de cada menjar, bon régimen en lo menjar y paciencia; tot alló passaría aviat.

Y passá efectivament. Y á mida que anava trobantse millor, la pobre dona que may havia perdut del tot la esperansa, s' anava entristint, considerant que jamay tindria al seu costat un angelet á qui poder anomenar ab lo dols nom de fill.

Y si 'l seu marit i' aborría?

Ni pensarho. ¡Era tan bo!

Mes los homes devegadas... Y á més tan encapritxat ab las criaturas!

—Potser si prenguessim un bordet?—preguntá un dia la senyora Munda al seu marit.

—No, noya, no. O meu ó cap. Be sab Deu, lo que desitjaria tenir un fill, pero, posar carinyo á una criatureta que algú dia podrian reclamarnos sos pares, no ho vull de cap manera.

Ja casi no hi pensavan, puig s' havían arribat á fer lo conhort de no tenirne, quan totduna, nous mareigs, desgana, extravagancias y nervosismes en la senyora Munda feren sospitar novament al senyor Sidro si llavoras aniria de debó la cosa. Mes, volguent anar ab peus de plom, per por de fer de nou un mal paper, se 'n aná de dret á casa d' un conegut especialista acompanyat de la seva senyora.

Aquest li feu algunas preguntas y

—Res, senyora—li digué—lo seu mal li durará uns quants mesos; jo res puch ferli per ara, ni desitjo tampoch serli necessari més endavant. Aixó acabarà en bateig.

—Vol dir, senyor Doctor, que seré pare?—s'atreví á dir lo senyor Sidro?

—Seguretat complerta, mitjantsant Deu —

A tal resposta lo bon home no pogué contenir-se ja més y, foll d'alegría, abressá al metje y á la senyora Munda, com hauría abressat al mateix Negre de la Riba, si en aquell moment l'haguée tingut á tret. Pagá la consulta al Doctor, á qui no pogué menys qu' escapárs-li una rialleta al veure aquellas beneyterías, y, tot cofoy, agufá de brasset á la seva esposa y cap á casa, ab més inflor qu' un gall dindi y ab més magestat que la *Russia á caball* en dia de gala.

Desde aquell dia 's pot dir que 'l senyor Sidro, no visqué més que per la senyora Munda. Llogá una criadeta porque no 's cansés la seva senyora, no permeté que aquesta baixés á la botiga porque no tingués enrabiadas, y cada dia cap al tart, cap á voltarla una mica, ja que 'l metje li havia aconsellat que la seva esposa fes un exercici moderat. Semblavan dos casats de fresch.

Per fi arribá 'l gran dia.

Lo plor d' una criatureta li feu obrir las portellas de la cambra ab una fôrta estrevada, y, sens cuydarse de sa muller, volgué veure al fillet. Al saber qu' era un noy, ple de satisfacció se deixá caure á una cadira no tenint esma més que per aixecar los ulls al cel com donant gracias del present. Aquest estat de defalliment no li durá gayre. Sentía necessitat de respirar, d'esbargirse, de moures, de comunicar á tothom la seva diïxa, y, tot dihent:—Ja veurás, noya, tu ja tens qui 't cuyda, jo me 'n vaig á baix á veure si hi ha res de nou, se 'n baixá á la botiga, entrant en ella en lo precís moment en que lo carter, nou al barri, ab una carta á la mà preguntava si vivía allí lo senyor Ferrerons.—Entenemnos—respongué aquest.—Ferrerons pare ó Ferrerons fill?

PER LA SENYAL DE LA SANTA CREU

A UN... COM MES DE QUATRE.

(Mirant son retrato).

Lo teu front gens no m'agrada,
sempre 'l veig qu'está emboyrat:
prou es blanch y prou es ample,
mes l'orgull hi tens pintat.
Ta mirada sempre es fosca
com un cel entenebrat.
¿Quánt temps fa que no 't persignas?
Dígas-m'ho, en veritat.

Tens la boca enribetada,
la rialleta hi fa costat:
mes d'aquesta mitja rialla
¿quí n'ha vist l'altre meytat?
Ta paraula es verinosa
com d'un llop enrabiat.
¿Quánt temps fa que no 't persignas?
Dígas-m'ho, en veritat.

Lo teu pit sembla una torra
jni un castell enmarletat!
mes si un jorn dintre hi vivian
fe, esperansa y caritat;
avuy sols hi fan posada
odi, enveja y malvestat.
¿Quánt temps fa que no 't persignas?
Díasm'ho, en veritat.

ENDRESSA.

Torna, torna á persignarte.
créume, créume, germá meu;
d' enemichs si vols lliurarte
per senyal prenne la Creu.

TERENCI THÓS Y CODINA.

LO LLAS BLANCH

—Nunci, anáu, féu una crida
sobre un llas, un llasset blanch.
qu' he trovat damunt la humida
verda molsa del barranch.

D' una noya enamorada
quan passéu aprop del hort,
deteníuvos: trompetada,
y japa, nunci! cridáu fort.

Si 'ls fadrins vos escarneixen,
un n' hi haurá de bén callat;
si las mares vos segueixen,
¡calláu, nunci, per pietat!

Si las noyas, esglayadas,
tremement cercan lo llas séu,
¡trompetadas! ¡trompetadas!
¡no pareu, nunci, per Deu!

Si una noya avergoniŷda
fuig, sentintvos, totseguir,
diguéu baix que 'l llas que 's crida
s' ha perdut aquesta nit.

Que unas gracias ben donadas
vol de trovas lo qui 'l té;
que sé cosas per calladas,
y, si tarda, las diré.

¡Au, donchs, nunci! Feu la crida
y á la fleca no anéu pas.
La fornera Margarida
massa sab de qui es lo llas.—

FREDERICH SOLER.

ÍNTIMA

¡Oh, tu, que vius en lo convent reclosa,
veyent marcir ta joventut florida
per poder dirte de Jesús esposa:

escolta avuy ma veu adolorida,
que será, per ton goig y ma amargura,
de mon cor, que 't vol tant, la despedida!

Jo no sé quín doló' y quína tristura
sento dins meu, pensant, nina encisera,
que has de fer vida y mort en la clausura;

que no veuré may més ta cabellera,
ni 'ls negres ulls hont lo desitj vivia,
ni aquell somrís que tan agradós m' era.

¡Oh la que fores altre temps m' aymía,
cor de mon cor, estrella lluminosa
qu' en lo cel de mas ditxas resplandia;

la que obrires mon cor, com fresca rosa
al dols alé del Maig que las flors bada,
á l' alé del amor qu' en tot se posa;

la que ab aquella veu enamorada
que t' esqueya tan bé, «calla y espera,—
deyas,—que tot no ve d' una vegada».

¡Quí ara á llavors tornés! ¡quí la vejera
per un instant la tarde encisadora
en que 't trobí del riu á la ribera!

Era entre dos foscans, y del defora
caminant cap al poble atrafegada
retornava la gent treballadora.

¡Cóm te vegí de bella y agraciada!
¡cóm lo meu cor enamorat batia
anant al costat teu per la pujada!

Y mentrestant dels valls la nit venia
y sospirava l' aura remorosa,
y al mitj del riu la lluna resplandia.

Recordarlas ma ment casi no gosa
las diadas d' amor y de ventura
d' aquella primavera deleytosa;

somni m' apar avuy, que l' amargura
com tenebrós aucell extén sas alas
y d' ombra ompla mon cor y de tristura!

F. BARTRINA

LO PITXER DE FLORS

(DE TRÉFIL GAUTIER.)

Trobada per un noy petita grana
y enamorad de sos brillants colors,
la planta en un pitxer de porcellana
guarnit de drachs blavenchs y estranyas flors.
La arrel serpeja y va escampantse y brota;
floreix y 's torna un arbre rabassut
y sempre creixent més la arrel desbota
fins que 'l pitxer s' esquerda y s' ha romput.
Y 'l noy sorprén la planta ja molsuda
entre 'ls bossins sas punxes brandejant;
la va á arrencar: la soca es más forsuda;
la estira més y 'ls dits té sanguejant.
Així á mon cor l' amor assageteja:
la que al plantarli creya flor d' Abril,
es atzavara que ab sa arrel trosseja
l' hermós pitxer, lo de dibuix gentil.

Trad. de JASCINTO TORRES Y REYATÓ.

RECORT

VETLLADA LITERARIA MUSICAL, EN CONMEMORACIÓ DEL XXII ANIVERSARI DE LA MORT DEL POPULAR MÚSICH-POETA, EN JOSEPM ANSELM CLAVÉ.

De recort es avuy dia,
de recort per tots present;
tant pel que l' ideal seguía,
com per l' ardorós jovent,
que ha vingut á afiliar-se;
que ha cregut dignificar-se,
ab *Progrés, Virtut y Amor*.
Vintidos anys que expirava!
y en la orfanesa 'ns deixava,
nostre immortal fundador.

Fou tan gran la sotragada,
com de nau que se 'n va á fons,
pel rocám dur estellada,
conmougent nostres ascons.
Humils, lo cap acotárem,
un hivern llarch suportárem,
tots ab lo cor oprimit:

mes, primavera xamosa,
ha dut tanyada utanosa,
y 'l gran arbre hem vist florit.

La florida es tan notable,
que s'ovira als quatre vents;
cants de pau ab só agradable,
que 'ns embauman sos accents.
Al esclat d'impulsos nobles,
un sol coro fan cent pobles,
pel gran Geni vislumbat:
tanta colla enrobustida,
no pogué véurela en vida;
la seva obra ho ha lograt.

Nostra *Associació* es fadrina,
filla del bell ideal;
nostra ayrosa barretina,
passejada es triomfal.
Boynas blavas y vermelles,
s'hi han confós, com las rosellas,
dins del camp de rich conreu.
No fem via pas per pacte;
germanívol es lo tracte,
y al immortal Clavé 's deu.

De goig es la nostra festa!
l'obra va repercutint,
que encoratja y nos apresta.
á nostra terra enaltint.
Vibri l'armoniosa lira
d'en Clavé, que 's diu admira,
tant á propis com á estranys.
Mes, no es tot lira armoniosa;
ja que ab nota esgarrifosa,
hem passat dels *Goigs* als *Planys*.

Un temor afligeix rostres;
á través del ample mar,
nos hi han dut á uns germans nostres,

per la guerra á batallar.
A mils cartas van y venen,
que á families y amichs tenen,
constantment ab l' ay al cor.
¡Soldats de pau per fer guerra!
un tribut nos los desterra,
perque 'ls manca un grapat d' or!

D' aquest arbre que ab cent branca,
forma nostra *Associació*,
com flors novellas y blancas,
ells ne son rich branquilló.
Que aviat y ab enhorabona,
los veyém en la rodona.
entonant los nostres cants.
Entre 'ls mils á terra llunya,
son molts cents de Catalunya;
y tots son nostres germans.

Y en tant deplorém sa ausencia,
per tot quant vingui á la má,
fem que no manqui asistencia,
per quí plora aquí ó allá.
Som soldats d' idea noble,
arrelada en nostre poble,
travallém per cumplir be:
sempre esfors comú 'ns auni;
per socórrer l' infortuni,
nos agermaná en Clavé.

JAUME CASAS PALLEROL

¡POBRET!

Ja no tench mare, ningú m' estima,
l' enamorada m' ha abandonat!...
¡Oh, vida mia, per qué no acabas!
Aquí á la terra, qu' es lo que hi fas?

Ahir, la festa major del poble
tot sol á casa la vaig passar;
¡Oh, vida mia, que n' ets de trista!
Ja s' acabaren cansons y balls!

Que ningú culli las flors que adornan
la creu més nova que hi ha al fossar;
¡Oh, creu volguda!... ¿No coneguéreu
la fadrineta que hi dorm devall?

RAMON PICÓ Y CAMPAMAR

LO PRIMER BES

A flor del llavi me 'l sento encare
fresch com la rosa, dols com la mel;
encare 'l sento com si fos are
plé de delicias y olors de cel.
Impresió dolsa ja may sentida,
no haig d' oblidarte per un may més,
que va donarme més que la vida
ton primer bes.

Eran tos llavis flor ponsellada
que 'l tendre cálzer anava á obrí;
fou per mí 'l néctar de sa rosada,
son primé' aroma fou tot per mí.
Vaig aspirarlo foll de ventura;
torná á la vida mon cor oprés
y un cel va obrirme de diuix pura
ton primer bes.

Son suau efluvi mos dols desterra
y ma alegria torna á florir;
un cel me donas demunt la terra;
jo vull gosarlo fins á morir.
Quan net de culpas, odís y agravis
la mort ofegui mon derré anhel,
posa tos llavis demunt mos llavis
y ta besada m' obrirá 'l cel.

MANEL RIBOT Y SERRA

UN BIGOTI

SEMBLA que era ahir, y ha passat més de mitj sigle.
¡Qué bonichs son los recorts de la jovesal! ¡Qué bonichs son!

Allavoras lo jovent se divertía, y ab pochs cuartets.
Res més bonich que'ls balls de disfressas del Saló de Llotja, ó sino que ho diguin los pochs que quedan per contarho, avis y avias que havian ballat allí y ara ballan arrossegant los peus *el pasapié*, per forsa, per aqueixos carrers de Deu.

Lo ball de Llotja no tenía pretensions.

Penjavan de la barana de la galería uns draps vermells y del artesonat aranyas de cristall, y en la barana y columnas palmatorias. Y en paus ab Deu.

Se guarnía'l tablado pera la música, que era la del Teatro, y endavant.

Toihom que volía, pagant duas pessetas, presentantse decent, ja ab disfressa, ja vestit ab son propi trajo, entrava allí: los homes ab sombrero de copa, las senyoras que no volían disfressarse ab trajo de societat.

Avans de comensarse'l ball la orquesta tocava un minuet, que ningú'l ballava per haver passat de moda lo ball dels nostres avis.

No sé si fou á un jove ó á una senyoreta, que se li oco-

rragué, en l' any á que 'm refereixo, l' idea de que 's ballés lo ball antich, y avans del Carnestoltas se feu corre la veu entre la jovenalla de que 's ballaria 'l minuet, pero que, tant joves com noyas, vestissen á la moda del temps de Felip V.

Quina alarma, quina gatzara s' armá. Tot eran enrahonamentas.

—Si portarás casaca brodada, y la perruca ab polvos, y si voste Pepeta, Mercé, Emilia ó Mundeta, portará lo tontillo, los rissos empolvats y las sabatas ab civellas. Y de las casas antigas sortían faldellins de las avlas, joyas preciosas, arracadas de tres atmetillas, collarets sols y llunas de diamants montats enlayre; y totas las noyas se proposavan imitar á las damas de la Cort.

Los senyors foren constants, pero nosaltres los joves, ferem lo que diuhen á Castella: *pata de gal o*.

Al emprobarse uns las calsas curtas los altres moríam de riure.

—Hont vas ab aqueixas camas tant primas? Ves á comprar unas pantorillas, ahont ne venguin! Si las camas se 't veuhen contra claror!—

Y com per dissort nostra las pantorillas de cabrit estavan en majoría, varem obter, per no véurens en un afront, conservar lo nostre vestit, es á dir, lo frach negre y pantalón llarch.

Lo que 'ns dígueren las noyas, no es per escrit, pero nosaltres, ab las galtas rojas, las hi contestarem: que no volíam ensenyar caramuixas en lloch de camas, perque las bonas pantorillas escassejavan y no era cosa de posarse coixinets dessota las mitjas, que tot ballant las pantorillas relisquessin cap avall.

Essent lo burlot de las noyas, determinarem vestir á la moderna, mentres ellas, decididas, vestiren á la antigua.

Y 'l minuet se ballá, que 'ns l' ensenyá un mestre de dansas, com li deyan allavoras.

Hermosas eran las noyas, ab los vestits á la Isabel Farnesió, ab los tontillos, las tapicerías, las puntas de ret flandés, la riquíssima joyería que brillava entre mitj dels bucles empolvats, los llassos y plomas. Res més bonich.

May se sentían crits y no s' ha tornat á veure un ball tan lluhit.

Quan al acabar lo minuet besarem las mans á nostras parellas, un aplauso gran ressoná desde la galería escampantse per tot lo saló.

Encara recordo que la meva parella, al acompanyarla al costat de la seva mamá, me va dir rihent:

—Si l' any que ve torném á ballar lo minuet procuri avans engreixarse, pera que li surtin pantorillas. Aixís podrá portar calsa curta.—

Un epissodi succehí á un amich meu, ab qui 'm passejava durant lo descans.

Una máscara de las que havían ballat lo minuet, que may s' havia tret la careta, comparegué á esbrincar al jove, que feya brasset ab mí.

—Estás neguitós—li digué.—Te manca la teva estimada, la Layeta.

—Vas errada, máscara, que no tinch res ab ella.

—Que 'm dius á mí! Si ho sé tot.

—Ca!—feu lo jove;—ja es maca la Layeta, pero te aquell bigoti!

—Míratel—contestá la máscara trayentse la careta, morintse de riure, mentres que 'l meu company hauría volgut que la terra se l' hagués dragat.

Res queda de lo passat

Dels que ballarem lo minuet á Llotja, ni d' ells ni d' ellas, casibé no 'n queda cap.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA

LA NADALA

D' un roser á l' ombra,
d' un roser de Maig,
n' ha florit un Lliri,
la nit de Nadal.

Bonica es la Rosa,
més ho es lo ram,
més ho es lo Lliri
que floreix tot l' any.

Las fullas son verdas,
lo cálzer n' es blanch,
la mel de son cálzer
n' es mel celestial.
Abellas que 'l besan
son Angelets sants,
Angelets lo volen,
pastorets l' haurán.
Los tres Reys arriban
sols per olora'l;
ja 'n veuhén la Verge
que 'l va ab plors regant:
—¿De qué ploran, Verge,

de qué plorau tant?
—Perletas de l' alba
lo solen rosar,
y avuy, que es divendres,
son gotas de sanch.

Lliri que floreixes
la nit de Nadal,
jay! allí al Calvari
com t' esfullarán!
Bonica es la Rosa,
més ho es lo ram,
més ho es lo Lliri
que floreix tot l' any.

JASCINTO VERDAGUER

TRADUCCIÓ

Un vellet de barba blanca,
que Sant Joseph pareixia,
al toch de Missa primera
trucava per las masías.
—Deixau las pallas, minyons,
y á la parroquia feu vía;
saltau de lo llit, mestressas,
que las ánimas vos cridan—
deya repicant las baldas
de las casas de la vila.
—Jo lo tinch d'escarmentar,
cridá un mal cor que 'l sentía,
mala espurna del vellot,
ja sabrá per hont camina,
dalit no li romandrà
per fer de campana viva.—
Calderó d'aygua bullent
l'endemá aprontat tenia:
—Amanits estigau, mossos,

á bon punt lo bateig sia.—
Trau lo cap á la finestra
per guaytar si 'l jay venia,
mes de sopte se 'n retráu
com si fos picat d' ortigas.
—Aquest home no va sol,
diu ab veu esporuguida,
lo carrer de dalt á baix
tot es ple d' artilleria,
de remor gota no 's sent,
bruixots sembla que caminan.—
Concirós un rato escolta,
ni una mosca s' ha sentida,
altra volta al carrer guayta,
ni ombra humana s' ovira,
sols la lluna trista y freda
que tot lo poble illumina,
y l' hermós estel de l' alba
tot fentne la despedida.
Poch á poch deixa sa casa,
y á l' iglesia s' encamina;
allá essent, troba al bon vell
que d' aquella ja sortia.
—Germanet, que Deu vos guart,
y sa Mare benehida;
un favor vull demanarvos,
que molt os lo agrahiria:
¿ahont escampa aquella tropa
que á punta d' alba us seguia;
ahont intentan allotjarla,
si no hi cap en nostra vila?
—No entench, jove, 'l que 'm diheu,
algun somni vos fascina;
no us burleu de la vellura,
qu' es pecat que Deu castiga.
A missa tot sol me 'n vaig,
no he menester companyia,
per las ánimas resant,
qu' es en mí costum antiga.

—Jo vos jur qu' en veritat
los meus ulls la tropa han vista,
com los vostres podran veure
que jo may faltaré á missa.

VICTORIA PENYA D' AMER

A UNA HERMOSA

Més blanca que la neu de l' hivernada,
 més fina que 'l satí;
tos ulls son més brillants que la rosada
 que cau al dematí,

Per tú no passa 'l temps; sempre ets hermosa,
 engendras mil passions;
igual com del jardí reyna es la rosa,
 ets reyna dels salons.

Mes jay! que si d' espléndida hermosura
 model te feu l' Etern,
ton cor degué forjarse en la negrura
 dels antres del Infern.

¡Qué 'n treus de ta elegancia y boniquesa
 si tens malvat instint!
¡Qué 'n treus de semblar gran si ta baixesa
 ja 'l món va descobrint!

¡Superba dona de radiant figura!
apréssat á gosar;
¡visca 'l plaher! Derrotxa eixa hermosura
que 'ls cuchs s' han de menjar.

DOLORS RIERA Y BATLLE

LA MEVA CANSÓ

Cada dia 'l mateix: «*Varios á Varios;*»
Just, «*Debe;*» Poch, «*Haber;*»
y regira 'l «*Major;*» y assenta 'l «*Diari;*»
y emborrona paper.

Duch escrits cent *in folios*, á lo menos...
de millions n' he sumat...
á centéssim de duro per cinquena...
—Roschild!... ¿No has tremolat?

Cada dia 'l mateix: repren la ploma,
encofórnat al niu,
esmola 'l tamboret, las unglas gástat,
y escriu... y més escriu!...

Algun cop, si 'm distreu la llum sobtada
qu' un balcó ha reflexat,
veig dessota dosser de campanetas
un rostre delicat;

y m' acut, jo no sé com enllasantse,
que visch fet un mussol,
tenint cor, tenint seny, frisant als trenta...
ja trenta pel Juliol!...

Mes totduna la récu de fantasmas
que jauhen á mon prop,
estornudan, s' adressan y estalonan
en furiosa galop.

L' una 'm diu: «acreditam la remesa.»
«Contéstam!...» l' altra fa.
L' altra furga l' assiento de son *saldo*,
y vinga fressejá'.

Aixordat y retut per la cridoria,
sossego mon esprit,
y suco 'l *cap de mort*, y 'l front acoto.
y reprench mon escrit.

Devegadas lo colze de la dreta
dolorós se remou,
y eternit, somiqueja, passant ratlla:
«aném!... ¡que ja n' hi ha prou!...»

Miro entorn, per si resta algun fantasma
que 'm puga amenassar,
mes, contents y agrahts á ma llestesa,
m' invitan á fumar.

Esbufego, m' estiro y contemplantme
com un hom satisfet,
verdúm ensinestrat, rodo la gabia
cremant un cigarret.

Allavors me concentro y dich, ab pena:
«Ton passat, ¿qué es?... Sols fum.
¿Ton pervindre?... Per avuy, pregona cova
hont s' hi apaga tot llum.

Sols me plau lo present. *Patir es viure...*

—No te 'n rigas, amor,
serafí d' ulls y trenas d' assabetja,
butxinet de mon cor...»—

A patir com lo juheu de la llegenda
visch tot temps condempnat,
m' esperona 'l desitj... y lo fré 'm tasca
la terca adversitat.

Mes, s' acaba 'l cigarro, m' avalotan
de nou per tot indret,
y obro 'ls llibres, y assento, y més assento...
clavat al tamboret.

Y sempre lo mateix: seguint mon viatge
entre colls y barranchs,
tot sumant per las penas mos desitjos,
y 'l temps pels cabells blanchs;

fins qu'un jorn la mort diga:—«Pons á *Caja*,
su entrega...» ¡No hi ha més!...
Fins que *venci* lo *plasso* de ma vida!...
¡Fins que torni al *no res!*...

JOAN PONS Y MASSAVEU

ENTRADA DE FOSCH

Lo sol s' ha post: derrera la montanya
grogueja l' horitzont;
la nit s' estén: demunt de l' erta platja
s' estrella sa negror.
Tot va callant, Lo salze entre la fosca
brandeja silenciós,
dessota cada fulla, dalt de l' arbre,
las moscas prenen joch.
Magestuosament, dretas las banyas,
la closca de gayró,
crusa 'l cargol passions y maresselvas
tot babejant sas flors.
L' aranya á baix y á dalt teixeix y fila
y ho entrenyina tot;
¡ay del insecte qu' ensomiat travessi
buscant joch per' quets volts!
Tot va callant, tot dorm. Las lluhernetas
fan la ronda al entorn;
y en tant lo grill, plegant sas llargas serras,
renova sa cansó.

APELES MESTRES

CANSÓ DEL EXCURSIONISTA

Cap ahont vas, excursionista?...
amunt sempre, si Deu vol;
á esplayar millor la vista,
á acostarme més al sol;
á enfortir ma carn migrada,
á té' aplega de virtut,
á guaytar millor l' amplada
de la terra hont he nascut.

De puig en puig, de freu en freu
jo de la pátria só 'l romeu.

Per las valls y las alturas
vaig corrent assedegat
abeurantme á las veus puras
del llenguatge qu' he mamat;
pe 'ls conreus en fentse dia,
cap al vespre pe 'ls escons,
y 's nodreix ma fantasía,
de rondallas y cansons.

De puig en puig, de freu en freu
jo de la pátria só 'l romeu.

Faig beguda als hermitatjes
y faig nit als monastirs
y 'ls castells y 'ls ruinatjes
m' aixaplugan dels tempirs.
L' enderroch torna á la vida
ressonant sota mon peu,
y la pedra vella 'm crida:
—¡Benvingut, tu ets mon hereu!—
De puig en puig, de freu en freu
jo de la pàtria só 'l romeu.

Vaig de pau pel plá y la serra,
tots me reben de bon grat,
perque es bona nostra terra
com lo pá de bon llevat.
La faysó no es pas mudada,
y si es cas, lo cor m' ho diu,
no cal més qu' una bufada
per encendre aqueix caliu.
De puig en puig, de freu en freu
jo de la pàtria só 'l romeu.

FRANCESCH MATHEU.

LA ÚLTIMA PESSA

TRADUCCIÓ

A l entorn de la taula, tacada per las gotas del café aromós y'l digestiu cognac que lliscavan pel marbre, lo doctor Alcaide y alguns de sos millors amichs concertavan la primera partida de cassa després del llarch període de forsova veda. Lo recort de graciosos successos ocorreguts en anteriors casseras, mantenía la conversa. Saltá un nom. Al sentirlo:

—En Lluís Bendanya, en Lluís Bendanya será dels nostres—un va dir.

—Excelent cassador.

—Gran company; sabi y alegre, cosas ben difícils de trobar unidas.

—Queda acordat. M'erigeixo en secretari de la junta y prometo, en compliment de mos debers, enviar al nostre amich la oportuna citació.—

Lo doctor Alcaide, que durant l'anterior diálech guardava silenci, va rompre la bulliciosa alegría de sos companys

pronunciant lentament, com si fes un pronóstich grave y terminant, aquestas paraulas:

—En Lluís Bendanya no tornarà á agafar una escopeta mentres li resti vida.—

Las riallas s'extingiren en tots los llabis; las miradas de tothom varen clavar-se en la cara del doctor; y rápida, atropelladament, va caure demunt d'ell una pluja de preguntas.

—Donchs ¿qué li passa?

—¿Qu'está en perill de mort?

—¿Que ha suferit algun accident terrible?...

—Menos que aixó y més que tot—va dir lo metje. Ni está malalt (per lo menos en lo sentit que donéu á cixa paraula), ni ha suferit accident personal de cap mena; que jo sápig-a, ey.

—Y donchs...

—No tornarà á cassar porque aborreix la cassa.—

No fou admiració la que's revelá en tots los rostres! Lo tirador notabilíssim, lo práctic sens rival, lo coleccionador maniático é impenitent que tenia en son museu desde la ballesta al rifle de repetició, los models de todas las edats, odiar la cassa! Era senzillament incomprendible. A no haverho dit lo doctor, home sério, incapás de mentir, no ho hauria cregut ningú. Aixís es que aquells cassadors suspengueren la relació de sas proesas y'l repás de cuentos y cassos alegres, pera obtenir del bon Alcaide la explicació del enigma. Fet lo silenci, lo doctor encengué l' indispensable cigarro, s'acomodá en la cadira, y s'explicá d'aquesta manera:

—No es discret que jo digui, encara que be podria, per qué y cóm nostre amich Lluís, solter als quaranta, abomina del matrimoni; pero sí que us diré que lluny del bullici social, entre aquells paissatjes deleitosos de Galicia, tant rica en maravellas de la naturalesa y en un reconet de Pontevedra, en Lluís hi tenia un niu: una torre de recreo, meytat castell berroqueny, meytat casa de camp. Y en aquell oassis de sas ditxas passadas, trist avuy com un cementiri sense flors, va originarse l'odi qu'ara sent en Bendanya pel que fou son exercici favorit y sa contínua diversió.

Allá va estimar en Lluís com los homes estiman, allá va gosar las calladas ditxas de sa passió única, y allá, en fí, va saber, si son dolsas las tendresas de la paternitat.

La última primavera, en Bendanya va despedirse de tots precipitadament; sens dubte ho recordéu. Va omplir las maletes y va fer via cap á sa propietat pontevedresa. Allá l'esperava l'amor de sa filla, que, amagada en aquellas soletats, era com dolsa panseta preservada, entre aromas boscanas, del baf impur dels homes. Precaució inútil: la nena havia heretat de sa mare, ab tota la hermosura que la divinisava, 'l gérmen de rápida consumpció que la igualava al més infelís dels mortals. Y aixís visqué setze anys, ara animantse en forsa d'agotar los recursos de la farmacopea, ara cayent en fonda postració quant la malaltia anava triomfant de la darrera fórmula. Jo vaig assistir-la y vaig agotar en ella ma escassa ciencia sens tréuren millor fruyt que mos companys. Ja, per l'últim hivern, la mort de la donzelleta anava rápidamente atansantse. Cas previst: extinció inevitable. Que son tristas las certesas de la ciencia!

Cap als primers de Maig, en Lluís va rebre un telégrama alarmant. Alló s'acabava. Fou llavors quan va despedirse per tot l'istiu. Ab sos freqüents viatjes no podia tranquilisarse y's decidí á permanéixer prop de sa filla fins l'últim instant. Los graves quefers, los compromisos del trevall pendent, tot quedá estancat, tot posposat á son amor paternal.

Ja en la torre, no hi hagué cuydado que no estremés en lo de sa filla. Tota sollicitut li semblava poca, tot gasto mesquí. Mes la mort venía tan depressa, tan depressa, que quan eran majors los esforços del pare més pròxim semblava 'l fi de la noya. Y en una lluyta d'ansietats y temors, en eix combat d'un esperit vigorós y enterch contra la materia en manifesta rebeldía, arribá una tarde de las primeras de Juny. Calors tropicales atemperadas per las alenadas salitrosas del mar proper; explosió de la naturalesa en gèrmens fecundats que produheixen flors á ran de terra y núvols de fullas en las altas brancas. Tot un concert de vida exuberant corejant la agonía d'un àngel de galdas grogas, hermosos ulls enfonzats en las concas y membres débils y tremolosos. Aquella tarde, la última de la escena, tingué aquesta un capritxo; y com pareixia que ab la reacció de la naturalesa 's revifava també aquell cor ja del domini de la mort, son pare va accedir, casi ab goig, á lo que ella va demanarli.

—Si no 't sap greu, papá...

—¡No ho diguis aixó, ánima meva! Si tú saps que deliro per la cassa y fa mesos que no etjego un tret.

—Donchs ves, corre, que al capvespre 't vuy aquí.

—Aixís serà, filla meva.—Y va besarla en lo front, y li passá la mà pels cabells destrenats, humits de la suor constant, que 'ls deixava lasos, aplatats en munyochs als polsos de la nena, y sortí al bosc, arma al bras y plorant, jo no sè si de pena ó d'alegría.

¡Cassar! No, no estava l' ánima disposta. Tenía 'l cor oprimit per la angunia y 'l cervell caldejat per la eterna preocupació. Aquella desesperada lluyta restava forsas al cos y vigor al esprit. ¡Cassar!... ¿Ahont la serenitat, ahont la pols, ahont la mirada poderosa y fixa?

En Lluís va caminar d' un lloch al altre de la montanya, ensá y enllá del rieral claríssim que fecundava las plantacions de la masía circuhint com anell de transparent crestell lo propietat d' en Bendanya: límit y valla natural de lo seu; recorregué, ara precipitat, ara peresosament, tota la extensió del bosc sens que una sola vegada se li acudís apuntar á cap pesa. Y aixó que 'ls aucells, com segurs de sa impunitat, casi arribaren á fregarli ab las sevas l' ala amplíssima del barret.

Ja al cayent de la tarde emprengué 'l retorn. Sa filla l' esperava á la finestra, asseguda en ample setial, la mirada fixa en l' horitzó per véurel en lo moment d' apareixer. Ell no se 'n doná compte.

Ja aprop de la casa, tan aprop que podia parlar á sa filla, se 'n adoná de que venia sense cassa havent sortit sols per ella. Mirá entorn precipitadament y vegé en una branca dos ó tres aucells que piulavan gronxantse, batent las alas y arquejant lo coll estarrutat, com satisfets de sí mateixos. Los ulls de Teresa varen seguir la mirada de son pare. Va endevinar sa intenció, y apoderantse d' ella eixa llástima infantil de las ánimas nobles y senzillas pels animals inofensius á qui l'home fa víctimas de son capritxo, al temps qu' en Bendanya apuntava cridá ab forsa, abocantse al empit de la finestra:

—¡No tiris, papá, no tiris!—

Aquell crit anguniós arribá tart: se confongué ab lo disparo; y al desferse 'l fum, pogueren véures dos aucells fugint esverats com enjegadas fletxas, y un altre, menos felís, ale-

jant en terra, perdudas moltes plomas, ab lo bech desesperament obert y 'l pit tacat en sanch d' un vermell obscur.

Quan en Bendanya arribá prop de sa filla, l' esforços superior á sas energías la havía postrat.

Basta una bufada per matar una llum: una impressió per acabar la vida. Y aquella del aucell mort va dar en terra ab las migradas forsas de la pobra filla d' en Bendanya.

Lenta, dolsament, sense fatich, sense repetits ofechs, sense convulsions agónicas, volá á sa llegítima llar, més enllá de la blavor d' aqueix cel, que ni es cel ni es blau, l' ánima de la nena. Y poch avans, ab l' últim alé, posant tota sa vida en la veu y en los ulls, li va dir á son pare, á aquell mártir del dolor que aparentava una tranquil·litat tant temps fingida y ja inútil:

—«Quan me mori enterral ab mí...»—

Lo darrer capritxo fou complert com tots. Prop de la nena dorm l' aucell, y tots dos entre flors mústigas y fullas secas que ha portat la tardor, allá en aquell recó de la hermosíssima Pontevedra.—

Al acabar sa relació, digué'l doctor Alcaide als seus silenciosos companys:

—¿Compreneu ara perque en Lluís Bendanya no tornarà á cassar?

J. PASCUAL DE ZULUETA.

LA VIDA Y MORT DEL AVARO

Un gros rellotje de caixa que en un recó assenyalava pausadament las horas, acabava de tocar las quatre de la tarde, d' un dia fret y nuvolos del més de Febrer, quan en Martí dava la darrera badallada.

Martí ó Sidro, puig ab los dos noms se 'l coneixia en tota la afrau del baix Empordá. Era un vell d' uns xeixanta set ó xeixanta vuyt anys, petit, magristó, de barba grisa y cabell castany.

Son front punxagut, cubert d' espessa cabellera y la deformitat de son cap senyalavan, á primera vista, escassetat de juhí. Uns llabis grossos y abultats enfora 'l feyan encara més antipátich y repulsiu. Pit estret, ample d' espatllas, camas primas com boixets, peus com llahuts d' anar á l' encesa, ulls de gat y mirada de mussol, deyan totseguít lo poch que de aquella aberració fenomenal de la naturalesa podía esperar-sen, á no ser lo fer recons y amagatalls dels objectes que á sas mans queyan, ó l' embóssament del diner que arreplegava. Era més previsor que cap formiga.

Havía fet en sa juvenesa de sabater, ó millor dit, d' atacador, arribant en aquells sos primitius temps á serne mestre en l' art de gansolar esclops y clavetejar sabatas; més tart

abandoná l' ofici, ó carrera com ell solía dirne per poch lucratiu y prengué lo de cuydar malalts de malalties encomanadissas. Aixó era més humanitari y després de tot y sobre-tot donava més.

Quan la mort vingué á buscarlo, lo trobá retirat á una casa forana, ahont cuydava de la virám, buscava herba pera mitja dotzena de cunills casulans, netejava la gabia del canari al que portava tots los matins un parell de matas de *caps blanchs* pera estalviarne la fulla d' escarola, puig aqueixa li dolía se la menjés á petits pessichs, mentres saltironejava per los barrons de sa gabia y distreya ab sas ximplerías á un parell de criatures, nen y nena, que tenían los amos de la casa.

Aqueixos eran los travalls ó feynas del Geperut, del Manut ó del Escrapuló, que ab tots tres noms l' anomenavan los altres mossos y criadas de la casa, ab quins sols vivía en pau y quietut si al acabar lo repás li allargavan la petaca. Era massa gasto comprar-se tabaco ó *patraca*, que tot era lo mateix per ell, y li deixavan fer un cigarret per més que pera cargarlo necessités l' ajuda d' un ganivet ja que sense tal eyna no n' havia sapigut may. Las criadas lo tenían content clavantli de temps en temps algun botó á la roba, que pera rentársela be prou qu' ell sabia fersho.

Sos parents y amichs eran aquells que més li donavan; de germans, si 'n tenía, no se 'n recordava; feya temps que havia cobrat del gran la llegítima y ja no calía pensarhi més.

Y, quí tenía de dirho? Quí hauría endevinat ni jamay cregut que sota d' aquellas robas plenas de bruticia, que aquell home que no fumava per no gastar, que no coneixía germans ni parents per por de que no li demanessin un xavo, fos amo d' algunas mil pessetas, fruyt de sos estalvis y resultat de sa avaricia, estalvis y avaricia que sols debían servir pera ser lo dia de sa mort sa propia befa, lo motiu més poderós pera son escarni y burla.

Atacat per una malaltía de cor, ni volgué metje ni medicinas. No volgué fer llit per no gastar los llensols.

De la mateixa manera que havia viscut va morir, pobre ab molts de diners; ple de miseria ab medis per tot lo que li fos menester; deixat y abandonat de tots poguent estar ben servit y auxiliat, ab aquells diners que tenía soterrats pera

fer la felicitat dels seus mateixos enemichs lo dia de la seva mort.

La nit ans de morir li donaren entenent d'anar al llit d'hont sols debíen tréure'l pera endúrsel al fossar.

Ajegut sobre d'una márfega de palla, abrigat sols ab una manta de bou que feta á bossins li feya de mortalla en vida; ab la sola companyia d'un Sant Crist clavat á la paret, los ulls oberts mirant las escletxas de la teulada y 'ls brassos estirats y ab las mans obertas com si cerqués quelcóm, dongué sa darrera badallada.

MIQUEL TORROELLA

Fitó, Febrer de 1896.

L' APLECH DE SANT MATEU

De ma juvenil edat
un recort trist y estimat,
com tots los meus, m'acompanya;
es la historia d' un amor,
que va naixe' y morí en flor
en un poble de montanya.

Al aplech de Sant Mateu
si va pujarnhi ¡bon Deu!
aquell any de gent pagesa;
l'avi Ton de Passanant
may n' havia vista tant
y ja queya de velleça.

Ab lo matxo més lleuger
va portarnhi 'l masover
aquell jorn ab lo meu pare;
allavors, si fá no fá,
¿que podía jo contá?
sobre uns disset anys... y encara.

De la vila al Segaró
era alló una professó
de fadrins y noyas macas;
vía amunt del alzinar
quina fressa y quin trotar,
quin repet de xurriacas.

D' arribada á mitj camí
nos va un carro aconseguí
que darrera, al lluny, venía;
al sonell dels picarols,
¡cóm volava pels revolts
de la riera, cóm corría!

Ni avuy puch di' clarament
lo que veyia en tal moment,
que sentía y que pensava;
no més sé que 'm vaig trobá'
ab las bridas á la má
y una tralla que petava.

Y, mirantme 'l carro aquell,
desbocat darrera d' ell
lo meu matxo anar jo feya;
¡válgam Deu! havia vist
lo color trencat y trist
d' una cara que 'm somreya.

—Es la filla del flequer,
deya 'l nostre masover
al meu pare á cau d' orella,
venturós de qui l' haurá,
gropa y trista com está
no hi ha cor com lo cor d' ella.—

Jo, com fent lo desentés,
afluixava sens dir res,
al cavall, tota la brida;
per ser d' ella ben aprop,
hauria anat al galop
valdament tota la vida.

—Noy! 'l pare 'm va cridar,
 i ves alerta ab lo volcar!...
 Jo, be prou que l' entenía;
 mes del carro del devant
 ab veu dolsa javant, avant!
 la donzella 'm repetía:

Y com si plaure volgués
 á aquell cor que havia entés
 tot lo meu desitj quin era,
 sempre anárem desbocats
 y arribárem boy plegats
 al bell peu de la dressera.

Allá, en terra vam saltar;
 la donzella va esclamar
 somrihent:—¡Quina pujada!—
 Jo, no sé que vaig sentir
 ni tampoch qué pogué dir;
 que 's posá tota rosada.

Costa amunt, pujant lleugers,
 per gatells y atzerolers
 teixint rams nos ajupíam;
 quan trobavam una flor,
 ab lo llenguatge del cor
 y dels ulls ja 'ns enteníam.

D' una tofa de timons
 bojejar dos papallons
 ab deliri ella mirava.
 —¡Com s' estiman! me va dir;
 ells també deuen sentir...—
 y tombantse sospirava.

Al ohirla, no sé com,
 de la má 'm va caure 'l pom
 de las flors de ma cullita;
 lo meu pare 'm va tocar
 á la espatlla, 'm vaig girar...
 y eram ja prop de la ermita.

De la porta al bell devant
l'avi Ton de Passanant
resava fent cantarella;
y, prenentme pel promés,
nos va dir, trencant lo res:
—¡Per molts anys! ¡quina parella!—

Al sentirho, avergonyits
l'un del altre y enrogits
per lo foch que 'l Ton va encendre,
nos girarem de moment
temerosos que la gent
aquells mots pogués entendre.

—¿Qué us ha dit ¡vatúa 'l mon!
per feus riure, l'avi Ton?—
lo seu pare 'm preguntava;
jo, ni vaig gosá' mirá 'l
y, cap baixa, 'l devantal
ab sos dits ella amotxava.

—Vaja entreu: plantats aquí
no fem res, nos varen dí'
nostres pares ¡pit y fora!
si de cor us estimeu
demaneuho á Sant Mateu
y caseus quan siga l' hora.—

A la pica, ja al entrar,
nos varem entrebancar
per da'ns l'aygua benchida;
aygua pura del amor
que ella 'm donava ab lo cor
y jo l'hi dava ab la vida.

De genolls á Sant Mateu,
¡cóm seguía lo cor meu
las promesas que ella feya!
fins la imatge del altar
á tots dos nos va semblar,
al mirarnos, que somreya.

De sortida, á quatre pams
no 's passava; 'l ball de rams
encantavan ja á la plassa;
la sardana y tirabou
feyan anar en renou
dels fadrins y 'ls vells la trassa.

Cap al tart, ponentse 'l sol,
firedayres d'aquel: vol
plegaren tots las barracas;
y al acabarse l' aplech,
vágans Deu quin espetech
altre cop de xurriacas.

Alló, va trenca'ns lo cor;
la diada del amor
per nosaltres ja finía;
me 'n anava jo á ciutat,
y ella, ab cor apesarat,
se 'n tornava á la masía.

D' una flor que duya al pit
fulla á fulla 'l seu neguit
la bellesa despullava.
—Mira—'m deya—ab mos petons
l' he rublerta d' ilusions...
tu te 'n vas y tot s' acaba.

Ja may més hi pujaré
aquí dalt; jo 'm moriré
com se mor aquesta rosa;
moriré pensant en tú
sens que ho sápigas ningú;
¡la ilusió que 's pert no 's gosa!—

Son color trencat y trist
d' allavors, no l' ha pas vist
persona nada en la vida;
á mí 'l cor se 'm va nuhar...
ni vareig poder plorar...
¡quina trista despedida!

Ja l'aplech finit del tot,
nostre matxo anava al trot
y 'l masové 'l dirigia.
—L'any que vé si hi arribém,
deya al pare, hi tornarém,
l'any vinent... que trigaría!

Y l'any aquell va arribá;
l'avi Ton, Rosari en má,
de la ermita era á la porta.
—Avi Ton, y la Rosé,
váreig dirli, que no vé?—
y ell plorant me va dí: ¡es morta!

Al aplech de Sant Mateu
fa molts anys que no m'hi veu
ja la gent que 'm coneixia;
l'avi Ton... ja deu ser mort,
y jo 'n tinch ¡ay! un recort
que no 'm deixa nit ni dia.

De ma juvenil edat
es lo recort estimat
que tristament m'acompanya;
es lo perfum d' un amor
que va naixe' y morí en flor
en un poble de montanya.

ANTONI BORI Y FONTESTÁ

VISANTETA

FRAGMENT

(Valenciá.)

En blanca barraqueta, de sech pallús cuberta,
baix una gran figuera que la porta entreoberta
guarda en l' ivern dels aires y del sol en l' estiu,
al costat de sa mare, que la defén y cuida
la hermosa Visanteta, la filla més polida
de tota l' horta, viu.

Té setze anys y es airosa; com un pí, dreta y alta;
blanch lo front y daurada per lo sol cada galta;
los ulls grans, vergonyosos, plens de llum, plens de foch;
y quant algú la guaita y els baixa tota inquieta,
pareix que ab orgull diguen: «Es que encara la neta
dels fers alarbs jo soch.»

Tant lleugera com vola l' aucell de branca en branca
creuha els camps y al bras porta la cistelleta blanca,
al compás dels seus passos agrunsant l' altra má;
y reina sobirana que camine ab més aire
no l' ha vist en ensomnis d' amor ningun trovaire,
no l' ha vist ni vorá.

Quant saluden al auba los ausselletes de l' horta,
 en pobra cadireta sentada está á la porta,
 ab les faldetes rojes y el mocador al pit;
 y son cabell negríssim, llustrós més que la seda,
 fins á la terra penja y allí en les flors s' enreda,
 en dos trenes partit.

Demprés los brassos alsa, blanchs com neu, y la rulla
 cabellera en mil voltes enrolla, y ab l' agulla
 clava, que té de perles coronat lo cap d' or;
 y el front baixa y sa imatge contempla esbalahida
 en los espills de l' aygua, que s' atura adormida
 entre 'ls lliris en flor.

Agennollada en terra, doblat lo coll, caiguda
 la má, está allí mirantse, mirantse complaguda:
 filla d' Eva, ¿en qué penses? ¡En qué pensa! ¿Quí ho sap?
 sense que ella mateixa s' adone ni repare,
 se contempla, y encesa se posa si sa mare
 trau per la porta 'l cap!

Quant l' altre jorn anaves ab dos ó tres vehines,
 la cistelleta plena de tendres clavellines,
 á vendre allá en la plassa les primerenques flors,
 los fadrins que 't miraven botar l' aygua lleugera
 de marge en marge, alsantne la falda bufanera,
 ¿qué 't digueren llavors?

¿Qué 't digueren llavors, que desde l' hora aquella,
 si te mira ta mare, te fas tota vermella;
 y ella, la pobra dona, que te coneix tan bé,
 sense poder l' origen de ton anyor comprendre,
 pregunta á totes hores, ab só queixós y tendre:
 «Esta xica, ¿qué té?»

¿Qué es lo que té? Digauli, pregunteuli á la rosa
 ¿qué té, quant esclatantse, l' estret capoll destrossa;
 digauli qué té al álga al mampendre son vol;
 digauli qué té al arbre que 's vestix,—¡oh alegría!—
 de nous brots y de pámpols; digauli qué té al dia
 quant surt triomfant lo sol!

TEODOR LLORENTE

PER PUNT

A benefici de tres sèries de raclocinis més ó menos lògichs en Sobeyas, estudiant del quart de Medicina, havia arribat á las tres conclusions següents: Primer, que dintre 'l gènero *Mulier* especie *laborans* (*vulgo* trevalladoras á jornal) s'hi podían considerar quatre varietats, á saber: Noyas que 's guanyavan la vida servint (*vulgo* criadas) que se la guanyavan en oficis més aviat propis d' homes (*vulgo* xinxas), que se la guanyanvan en oficis del art de la agulla (*vulgo* modistas) y finalment planxadoras.

Segon, que de la mateixa manera que en *Historia Natural* en cada especie hi ha una varietat *tipo*, que es la més genuina y bella representació de la especie, aixís en la esmentada la varietat planxadora era la més bella y genuina de totes.

Y tercer, que era molt natural que fos aixís y que 's comprenia perfectament que las planxadoras constituïssin la més bonica varietat de la especie.

En efecte, se deya ell. Las planxadoras no van encongidas com las modistas, no portan lo cap tan baix, ni son curtes de vista com la majoria d'aquestas. Y ho comprenia perfectament en Sobeyas fentse càrrech de las rabons següents:

Las modistas treballan tot lo dia ab la espinada doblegada damunt lo vetillador y la vista fixada en unas minuciositats

que 'ls produheix los dos mals del encongiment y la miopía, vicis que no son més que la reflexió d'un moral murmurador y *cosica* com per força l'han d'adquirir en uns treballs tan minuciosos.

Las xinxas, fetas á tractarse de tú ab l'oli, 'l seu y una pila més de porquerías, avesadas á vestir com un fregall, arrossegant uns mals espartenyots y desfardadas, no es molt que vagin sempre ab aquell deixament, arrossegant los peus y ab aquell desmanegat abandono. Además, la costúm d'estar llargas horas guardant la vertical, fa que la columna vertebral cansada d'aquella *inercia*, se dobli formant una curva tan anti-estética que fa perdre la bellesa de perfil á la noya més ben tallada.

Finalment, las criadas, ab aquella falta d'independencia del qui está al servey continuat dels demés, no poden dur marcat á la cara més que 'l segell d'un continuat embotziment.

No hi havia dupte: lo tipo de la especie, la genuína varietat, la més bella, la constituíen las planxadoras y es molt natural.

La majoría d'ellas treballan al peu de la porta sens falta d'ayre y calor, van y venen del fogó á la taula y de la taula al fogó; l'ofici es *pulcro* de sí y permet anar netas y endressadas á las que l'exerceixen; es altament higiénich y obliga á una série de moviments variats y estétichs.

Miréulas, sino, alsant quan l'una quan l'altra espatlla, amagant lo cap á l'un costat per fugir al fum de la planxa, la má esquerra aplacant la roba y la dreta esmunyint la planxa, ara depressa que sembla no hagi de deixar temps á l'altra má de fugir, ara ab tota calma y suavitat, portarla tan aviat de cantell com de cayre ó de punta, agafarla després ab totes duas mans pera donarli un lleugeríssim moviment de va-y-vé y tlfarse endavant descansant lo cos sobre las mans mirant de regull per alsarse de revolada y doblar lo coll ó puny ab un rapidíssim moviment de planxa.

L'ofici de planxadora es réalment la Estética del treball.

Satisfet en Sobeyas ab la conclusió precedent, encengué 'l cigarro cotidiá, y, asseyentse en un balancí, se disposava á seguir l'estudi filosófic social emprés ab tant profit, quan fou

interromput ab l'arribada d'en Farrés, son company íntim, al qual comunicá lo fruyt de las sevas observacions.

—Y be—digué en Farrés—tu has procedit en aquesta cuestió com acostuma sempre á procedir l'home en los seus raciocinis. Imagina ó pensa que una cosa es veritat y ab facilitat se la demostra. Per aixó tu si haguessis continuat en tos raciocinis, hagueras vingut á una conclusió final, ó sia, que un cert individu de la varietat tipo era la més guapa de la varietat, de la especie y del género. Y ¿per qué hagueras arribat raciocinant á tal solució? Perque ja n'estavas persuadit avans de comensar á rumiar tota aquesta série de disbarats.

Y realment no es lletja.

—¿Quí—demaná en Sobeyas.

—¿Quí vols que sigui? ella, l'objecte de totas las tevas disertacions de la vetllada.

—¿Ella? pero ¿quí es ella?

—Vaja, no fassis lo desentés ¿vols que 't demostrí que la coneix?

—Ab molt gust.

—Agafa 'l barret y segueixme.—

Dos minuts després ja eran al carrer.

¿Quí sap?—pensava en Sobeyas—potser algún dia t'ha estat observant com li feyas l'os? Pero quin es lo carrer de Barcelona ahont tu no l'has fet més ó menos?

De totas maneras anavan per lo bon camí. Havían ja deixat aquets carrers que van á tot arreu y passavan per un carrer tan concret com lo carrer de Lladó, y en Sobeyas comensava á temer que realment son company la coneixia. Pero després se deya: «Bal si passa per aquí es per anar més de dret al passeig de Colón com cada vespre y un cop sereu allí se 't posará á riure de la teva credulitat.» Mes aviat sortí de duptes. En Farrés l'havía fet trencar á la dreta, després á la esquerra, altra vegada á la esquerra. Ja hi eran. Vaja, no quedava ja més esperansa que la de que passés de llarch.

En lo precís moment de passar per devant del portal de casa d'una planxadora, sortia d'allá una noya d'uns vint anys, alta, ben plantada, vincladissa y riallera, d'ulls negres y bellugadissos, vestida ab ayre y elegancia.

—Aquí la tens—digué en Farrés encarant á en Sobeyas ab

una revolada de cara á n' ella dihentli ensemps:—Aquest jove está enamorat de vosté.—

Avans de que en Sobeyas tingués temps de referse y enfiarse, com li corresponia, lo seu company havia desaparegut per la vehina cantonada.

—Dispensi...—

No pogué acabar. Una franca y picaresca rialla lo va interrompre.

—Que no 'm coneix? ja no 's recorda de quan anava á estiuhejar á Ripoll?

—Ah, sí, te rahó, la Pepeta.

—Sí senyor. Sí, la Pepetè.—

Varen quedar parats un moment mirantse fit á fit y rihent. De sopte ella li demaná:

—¿Cap ahont va vosté?—

En Sobeyas compregué que lo que devia respondre era que al cap de cinch minuts tenia d'esser á la plassa de Catalunya, *verbi gratia*, pero ella 'l mirava ab tanta picardia, que respongué:

—Anava cap á... á cualsevol puesto, y tú?

—Jo anava á sopar, pero no tinch pressa. Com los dissaptes no tenim hora fixa de plegar, no 'ns ve a' una hora. ¿Cap ahont vol anar?

—A tot arreu.

—Donchs si no li fa res deixaré aquest farsellet aquí al carrer Ample y després podém anar allá ahont vulgui á passejar, porque tinch ganas de contarli com vaig venir á Barcelona.—

Aixó li digué mirantlo de reull y rihent ab molta malicia.

Tot anant al carrer Ample tingué temps de dirli que l'havia vist diferents vegadas desde que era á Barcelona, y que molts havia estat á punt d'escometrel, pero que, vejent que se la mirava y no li deya res, s'havia cregut que 's donava de menos d'aturarse á enrahonar ab una pobra planxadora, acabant per dir.—Ara mateix sentiria que per mí fes un paper ridícul. Una devegadas no ho coneix...—

En Sobeyas no li va tapar la boca ab la má, porque eran al carrer; pero li va dir que 's tenia per joyós d'anar ab tan bona companyia.

Al dir aixó passavan per devant d'una escaleta fonda.

—Si 'm vol esperar un moment baixo totseguít—digué ella.

—Sí, sí, ves, ja t' espero. Y, caragolanthi un cigarret, la mira desapareixer escalas amunt.—

Aquell cigarro deya á n' en Sobeyas:

«Créume, vésten, y si algún día la trovas pel carrer li donas una excusa cualsevol. Mira que l' home es frágil y la dona més; mira que la gent es maliciosa. Vaja, créume, vésten.» Pero en Sobeyas l' escoltava rihent y fins ab cert ayre de conquesta semblava que li digués que 'ls grans homes son per las grans ocasions, que ell se coneixía de sobras, y fins al passar la llengua per clóurel li va dir que potser la convidaría á sopar. Pero no sé que més li devia dir lo cigarro, que 's va posar pensatiu y mirava ja carrer amunt y carrer avall com si mirés per ahont se 'n aniria, quan del tons de la escaleta sentí la alegre veu de la Pepeta que deya:

—¿Ja 's devia cansar d' esperar?—

Y donant quatre salts se li posá al costat demanantli tranquilament:

—¿Cap shont vol anar?

—Has dit que encara havías de sopar?

—Sí, pero no 'm ve d' un' hora.

Mira que 't perts—li deya 'l cigarro á en Sobeyas.—Pero no tingué temps de donarli un bon concell.

—¿Vols venir á sopar á un restaurant?

—Aném—digué ella.

Y l' insidiós cigarro li feu observar que no s' ho havia fet repetir duas vegadas, y que semblava que 'ls restaurants no li feyan frente.

—Bueno, donchs, aném—digué ell marxant carrer avall, portantla á n' ella á la dreta.

—Ja fa dos anys que som á Barcelona.

Aquell estiu que vosté va venir á estluhejar á Ripoll fou lo darrer que vaig passarhi, perque per l' Agost del altre any ja vaig baixar.

Y no diria may que 'm va fer venir. ¿Se recorda d' en Peret?

Es á dir, vosté no es fácil que 'l conegués, perque aquell estiu trevallava á Campdevanol y no venia més que 'ls diumenges. Era nebot de la senyora Clareta, y 'ns havíam anat

fent tan amichs que 'ns varem prometre, y no esperavam més que ell estés ben llest de la quinta pera casarnos.

May més he sigut tan felissa. Ell feya de paleta y cada diumenge passavam la tarde plegats tirant plans pera quan seríam casats.

Pero va venir l' hivern, y aquell any fou un mal any per la montanya, y en Peret se va quedar sense feyna. Dos ó tres companys seus n' havían trovat per avall, y ell va determinar d' anársenhi.

Creguí que'n vaig tenir un disgust. Tenía una por de pér-drel, que no més de pensarhi m' esparverava.

M' ho va dir un diumenge al sortir de missa, y recordo que allá davant de la porta del jardí, allá que ningú 'ns veyá, vaig plorar com una Magdalena.

Li vaig dir tot alló que diuhem las noyas en aquets cassos: que ja 's coneixía que m' estimava forsa, que al cap de vuyt días d' esser á Barceloua ja no 's recordaria de mí, que 'ls homes ray aviat ho tenen arreglat, que no 'ls hi costa gayre de donar una paraula, que á n' ells tot los hi está be... que sé jo lo que li vaig dir. Lo cert es que 's va arribar á enfadar.

—Sembla que me 'n vagi á América—m va dir.—Quan jo dono una paraula l' atench. Tú si que has de fer per manera de no distréuret mentres sia á Barcelona, y no m' amohinis més, que no m' agradan cansonerías. Ab aixó, fora cansons y mira que quan torni no hi trovi impediments.

—Sí, vosaltres aviat ho teniu arreglat—li vaig dir—y m vaig posar á plorar com una ximpla.

—Si ploras pleguém—me va dir—que quan te vaig dar paraula no vaig dártela de no móurem de Ripoll.—Y com jo no parava de plorar y de ferme la enfadada m digué que hi dormís, que l' endemá m' ho miraría ab mellors ulls.

L' endemá quan va venir á despedirse jo ja m' havia conformat. La despedida fins va esser alegre. Ell me prometé es-talviar una quarentena de duros, y que al tornar nos casaríam totseguit.—

En Sobeyas mentrestant mirava en quina classe de restaurant la devía acompanyar.

A la tí's decidí per un restaurant de primer ordre, pero de poca concurrencia; puig li feya vergonya que 'l pogués veure algú conegut.

—D' escriure—continué ella — ja 'm va dir que no ho faria, pero que com venían coneguts prou sovint, de recados no me 'n mancarían.

Al principi, tothom que venia de Barcelona y que l' havia vist me duya espresions y també va enviarme un mocador de seda, pero als tres mesos d' esser fora no'n vaig saber res més.

Allá per l' Abril, quan jo ja 'm creya que del un dia al altre m' enviaria á dir que tornava, va arribar un seu company y 'l vaig trovar un matí tot venint de plassa.

Al véurel, totseguit li vaig preguntar si 'n sabia res.

—Cada diumenge 'l veig á la Palmera.

—Y no saps quan pensa tornar?—

Se 'm va posar á riure y 'm respongué:

—D' aquí á un parell ó tres d' anys si allá se li acaba la feyna. Hi fa molt fret aquí dalt. Y després, aquí un jove si no va á missa y á sermó y es gayre amich de saraus y fer broma es molt bescantat, mentres que allí pot anar á ferse uns bons tips de ballar cada diumenge y ningú 'l moteja.—

Me vaig encendre com una magrana de rábia y de vergonya. Com que som decidida aviat vaig haver pensat lo que tenia de fer.

—¿Qué vares pensar? de segur algún disbarat?

—¿Qué? anar á Barcelona.

Saps de cuynar, de planxar y de cusir més que la majoria d' aquestas cambreras y cuyneras tan estarrufadas que pujan cada estiu, vaig pensar, molt será que no trobis una familia ab qui anártenhi aquest estiu. Y miri si 'm vaig passar ánsia, que pel Setembre ja marxava ab un marit y muller sols que 'm varen posar desseguida molt afecte.

Y ja som á Barcelona.

(Seguirá).

A LA DIVINA PASTORA

Quan d' escolanet servia
no 'm descuydava cap día
de venius á visitar;
me 'n recort, com si fos ara,
que al mirar la vostra cara
no'os sabia com deixar.

Quan l' Ave Maria 'os deya
me semblava que 'm somreya
vostre Fill agraciat;
jo que sí, en vostra faldeta
m' adossava una estoneta
contemplantvos admirat.

Qué 'os ne deya ¡oh sí! de cosas!
prou las guardo ben reclosas
com reliquias dins mon cor:
iqu' es plascent, gentil Princesa,
del bell temps de ma infantesa
fullejar lo llibre d' or!

Quan lo Maig sas flors me dava
sovintet encatifava
vostre regi setial,
mentre 'os deya: Dolsa Reyna,
feu que puga semblant feyna
fe' en la Patria celestial.

Tots los dissaptes venía
á la tarde quan sortía
d' estudi á guarnius l' altar,
y en estant llest, Verge hermosa,
trobava ditxa amorosa
en besar la vostra má.

Quan venía vostra festa
¡oh quína diada aquesta
més ditxosa pel meu cor!
¡Au companys, deya, qu' es hora,
donem gloria á la Pastora
celestial, repiquem for!

Y las campanas voltavan
y llurs ecos convidavan
com veus d' ángels al vehinat,
que á postrars joyós venía
á vostres peus ¡oh M-ría!
ple de fe y entusiasmat.

Jo t' anyor, edat primera,
sempre dolsa y encisera
de ma vida bell matí;
com son rush d' amor l' abella,
com al sol tendra ponsella,
¡quí 't pogués torná' assolir!

Sols m' anima que ab ternura
m' aydau sempre, Verge pura.
de la vida en lo combat.

Seguíu, Mare, defensantme,
gentil Pastora, y guardantme
del fer llop del vil pecat.

Y tal com en ma infantesa,
aydáume en ma juvenesa;
y, en sent vell, siau mon nori;
feu que en vostres brassos moria,
que 'm desperte á dalt la Gloria,
de delicias felís port.

FRANCISCO X. PUIG, PBRE.

LO VENT Y LA NAU

FAULA

Una encallada nau
demaná vent en popa,
y 'l vent presumtuós
son buf remou de sopte.

Mes tant son buf remou,
que alborotant las onas,
contra 'l rocám s' estella
la nau que feya corre.

.

Polítichs qu' encegats
creyeu que molt més prompte
s' alcansa lo progrés
alborotant lo poble:

si be no l' amansiu,
encomanantli l' ordre,
la nau de vostra patria
s' estrellará en las rocas.

JOSEPH VERDÚ.

EN TRES BANOS

En ton bano de nena van pintarhi
flors y aucellets, estels y papellons,
y en el altre costat varen deixarhi
un lloch per' dibuixarhi
l' ideal que formés tas il·lusions...

Lo bano ja es romput, tú 'l destrossares
jugant ab las vernillas y las flors;
ni rastre dels paissos hi deixares
tant sols, tant sols guardares
lo costat sens dibuixos, qu' es ton cor...

.....
Gelosa d' una rosa jo he vist á una poncella
morir, perque avans d' hora volgué tornar-se flor:
¡Quants cors encare tendres cercant sa il·lusió bella
se troban ans de néixer, en brassos de la mort!

Sia lo vent que 's vulla 'l foch atia
¿no es vritat Assumpció?
Donchs llensa 'l bano, llénsal quant t' adones
que tens encés lo cor;
y si apagarlo sabs, ayga es que manca
no pas un «venta-fochs»
l' ayga d' uns ulls rublerits fins á vessarse
de llágrimas d' amor...

J. CENDRA Y MUNTADAS

EMBLEMAS VEGETALS ⁽¹⁾

I

LA VIOLETA

(Sonet.)

Miréula: alegre, ruborosa y pura;
bella com sol ixent de primavera,
jamay alsa sa fas sempre encisera,
sempre amagada y sola en la espessura.

Quan li ha mancat la matinal ternura
sols en secret se queixa y desespera;
quan lo malvat li'n don petjada fera,
llavors vessa ab son baume sa hermosura.

Si del oreig la dolsa y suau besada
no li robés sa essencia embriagadora
sería al bosch la flor més ignorada.

Aixís si la virtut encantadora
sota l' herbey del mon viu amagada
l' aura sutil la escampa y la avalora.

(1) Obtingué premi en lo Certámen de la «Societat Barcelonina protectora dels animals y de las plantas», de 1895.

II

LO ROURE

(Sonet.)

¡Quí fos com tu!... Ta corpulenta soca
delata ton poder dintre l' arbreda;
y sempre s' alsa altiva la roureda
quan l' huracá furiós tot ho enderroca.

¡Quí fos com tu!!... Lo teu brancám de roca
á la drestral brunyida son pas veda,
y si en la heroica lluyta vensut queda,
l' home sa fusta ab la mellor col·loca.

¡Quí fos com tu de pródiga energíá
per posar fré á la ardenta rierada
de las passions que 'l meu esprit destría;
y aixís seguir dels mártirs la petjada,
y lliure de tirans aspirá' un dia
de la virtut la mágica alenada!

III

LA FLOR DEL TARONGÍ

(Sonet.)

Galana flor del camp de la ignocencia,
ab ta blancor m' atraus y m' extassías,
y transportantme á més ditxosos días
invoco á Deu y penso en sa clemencia.

Preciós estotx de perfumada essencia,
tu la hermosura del esprit ansías;
y ets clau d' amor qu' acull las energías
d' altre nou mon qu' encara está en potencia.

Hi ha en tos rassers tal pau é il·lusió tanta,
que 'l goig pel cel, supréu é indefinible
com més aumenta encara més encanta.

Tu ets l' aura omnipotent é imperceptible
que fa dels sers humans materia santa
y sols devant del just fa á Deu visible.

IV

LO LLORER

(Sonet.)

¡Qu' hermosa estada en ton ramatje ombrívol!...
Per tu 'ns apar la vida més plascenta;
lo cobdiciós y 'l noble orgull alenta;
y á la lluyta 'l soldat se 'n va agradívol.

Per tu vetlla ab delit l' home pensívol,
solca 'l colrat marí la mar furienta;
y 'l fill del art lo seu enginy ostenta,
y 'l poeta 's mostra en sas cançons planyívol.

Mágich dosser qu' aculls plabers sens mida,
febrós desitj que no pot ser que mória,
en dols romiar tens m' ánima adormida.

Si 't cercan ciencias y arts, mes no l' escoria,
¡un brot tantsols!... ¡Arbre ditxós, dom vida!...
que tu ets lo simbolisme de la gloria.

ANGEL RIUS VIDAL

PER PUNT

(Continuació.)

Al restaurant—digué en Sobeyas sentenciosament y fificantse en un de bon aspecte, quedant estranyat al veure que no feya la més petita impressió en sa companya l' entrar en un restaurant d' aquella qualitat, ahont no's podia suposar que disposés de medis pera anarhi cada dia.

Ella mateixa se'n va anar de dret á la taula més arreconada y com si conegués que en Sobeyas podia donarse vergonya de que 'ls vejessin, va asséures d' esquena á la paret á fi de que poguessin estar de cara donant ell la esquena als demés concurrents.

Compareix un mosso y pregunta ab decisió:

—Dos sopars?—

Si 'l mosso sap la seva obligació, en Sobeyas també coneix la seva conveniència y diu que ell ja ha sopat, y que ella potser s' estimi més menjar á la carta, insinuant que potser pendrá un *beefteak*... ó una truyta... ó las duas cosas.

A ella tot li es igual.

—¿Una truyta y un *beefteak*?—diu lo mosso.

—Sí—diu ella—una truyta y un *beefteak*.—

LA RENAIXENSA.—Any XXVI.

Pero 'l mosso, més complacent de lo que En Sobeyas tal vegada voldria, demana si avans no pendrà un arrós.

—Arrós?—diu ella fent com indecisa.

En Sobeyas, que comprén que esguerra 'l negoci, diu:

—Mellor será un sopar.

—¿De catorze?

—Sí, de catorze y un café per mí.—

Lo mosso marxa triomfant, en tant que ells dos se miran mitj rihent.

Ella 's treu lo mocador de llana y 'l mocador gran que posa en un munyoch á son costat y després de mirar lo café en totas direccions, girantse á n' en Sobeyas, exclama:

—¿Qué n' era alashoras de beneyta! fos ara!

—Fos ara? qué farías?

—No m' haguera mogut de Ripoll.—Y mirantlo de regull tant com ell no se la mira, diu al observar que ell se li gira de cara:

—¡Pse! Deu nos guard d' un ja está fet.

—¿Qué 't va succehir?

—Tot li explicaré:

Havía vingut per minyona ab uns senyors que vivían al *Ensanche*. Era sola y havia de ferhó tot. Pero encara que no m' estigui be 'l dirho, la feyna no m' ha espantat may, y haguera corregut molt be si no hagués sigut que volían que 'ls diumenges sortís ab ells.

Los primers diumenges m' hi vaig conformar, pero tan aviat com vaig saber per una amiga meva que en Peret cada diumenge anava á la Palmera, ahont se feya un tip de ballar com un ximple tota la tarde, y lo que es més que ballava sempre ab la mateixa, no 'm vaig poder aguantar, y, fentme venir á buscar per aquesta companya, que li deya, fentnos passar per cosinas, vaig poder lograr que la senyora 'm deixés sortir, si be que hi vingué molt malament y va manarme que fos á casa á las sis.

Eran ja dos quarts de quatre y jo 'm fonía per arribar al ball, tant que la meva companya al véurem tan neguitosa y esparverada, me deya:—Mira no fassis bestiesas.

—Me la pagaré—deya jo—me la pagaré, t' ho asseguro.—

Ella prou volía sossegarme. Pero no va pas poder y varem arribar al ball.

—L' arrós—diu lo mosso.—Y posa sobre la taula l' arrós junt ab tota aquella bateria de plats de raves, llangonissa, olivas, etc., y coloca en son puesto l' arrós. Després serveix lo café á n' en Sobeyas, y 's retira comprenent que destorba.

D' aquí en enllá la historia es contada ab las interrupcions indispensables per menjar, y ab tota la tranquillitat possible si be que ab la vivesa propia d' un geni obert y decidit.

—Com li deya (posantse arrós al plat) á mí 'l cor m' anava com unas devanadoras.

Figuris que no havia estat may en cap sala de ball, y al veure tota aquella colla d' homes rihent y fumant, que 'm miravan ab aquell descaro (com que 's coneixia d' una hora lluny que era forastera), la cara 'm queya de vergonya, y si no hagués sigut per la quimera que tenia, n' hauria fugit d' avergonyida.

Sí, sí, creguim, n' haguera fugit.

—No 'n fugirías ara, no.

—Que n' hi ha de diferencia, que n' era de ximple!

Veura que feya cosa de cinch minuts que havíam arribat, y ja cinch ó sis m' havian vingut á buscar per ballar, y no me 'ls podia traure d' aprop, ni dihentlos que no 'n sabia, quan veig á en Peret tot satisfet de brasset ab una mossa (para de posarse arrós) ¿qué 's pensa? ab una mossa d' aquestas tot sarrell y postissos. Las mánegas no li arribavan á mitj bras, justas, que semblava que anessin á reventar (animantse); un cos aixís (fent un cercle ab las duas mans); portava mitja arropa de cotó fluix com si tingués por que la esclafessin ballant, y un polisson que 'l que menos hi devia portar tots los draps de la cuyna; las faldillas curtes, ensenyant unas mitjas ratlladas, y unas sabatas escotadas y tan justas que ab prou feynas la deixavan caminar.

Quan me la veig ab aquell posat de bleada, mitj rihent ab aquella fanfárria, y gronxantse ab aquell deixament, las sanchs varen pujarme al cap. M' hi acosto per darrera, l' agafó pel bras y li dich:

—Dispensi, aquest jove te compromís ab mí, es lo meu promés.

Va semblar que 's donava de menos de mirarme.

—Y ara, qué li ve á aquesta noya? qué s' ha tornat ximpla?

—Y ara—vaig repetir jo escarnintla y rihentme del róssech ab que parlava—y ara, deu esser vosté la ximpla.

—Vagi d'aquí, vagi, poca solta.—

Al sentir que 'm deya aixó, vaig perdre 'l tino.

—Deu esser vosté la poca solta—li vaig dir—ja 'n fa la cara. Y girantme á n' ell:—vergonya te 'n haurías de dar de ferte ab aquest trastol!

Ella 's va tornar de tots colors y estrenyentli 'l bras com si tingués por, digué:

—Ho deu esser vosté mala...—

No va tenir temps d'acabar, porque jo ja li havia donat una bofetada tan forta, que la vaig deixar entontida

Ell me va deturar de donarhi un'altra, y vaig esbravarme dihentnhi quatre de frescas. Pero al girarme y veure 'l rotllo de joves y noyas que s'havía fet al meu costat, com reyan y m'atïavan com si fos un gos, va venirme una vergonya que ab quatre revoladas vaig esser al carrer.—

Al arribar aquí ella 's posá á riure com una boja...—Pero, quina bofetada li vaig dar! Es que tenía una rábia. Ara quan hi penso 'm sembla mentida.

—Be ¿qué vares fer després?

—Després? al sortir del ball ja vaig trobar la meua companya á la porta, que 'm va fer ficar á una escala y allá 'm vaig fer un bon tip de plorar.

¡Qué l'estimava á n' en Peret! Sembla mentida que 's fassin aquestas cosas!—

Va quedar parada un moment y una broma de tristesa passá per sos ulls. Després ofegá un sospir, y, posantse á riure, agafá la forquilla y 's posá á menjar.

Acabá l'arrós tranquilament en tant que en Sobeyas la contemplava, pero ab cert desassosiego. Com que no era home d'aventuras y 's feya foraster ab aquella companyia...

En aquest moment lo mosso porta la truya.

Ella, veyent á En Sobeyas tan moix, semblava que l'anímés ab la mirada.

—Quina llástima que vosté ja hagi sopat. Casi 'm fa vergonya ferho tota sola.

Está molt preocupat ¿qué pensa ab la xicota?

—¿Xicota?—repetí en Sobeyas com un eco—no 'n tinch.

—Ditxós de vosté.

—¿Ditxós?

—Mentres no 'n tingui no corre perill de que li prenguin, y además un home 'n te tantas com ne vol de xicotas, ¡xicotas ray! Y sent jove y rich com vosté! A las noyas mateixas, y tanta diferencia com hi ha, may 'ns ne faltan de xicots y galants y espléndits.—

En Sobeyas no s'animava á dir res, y com més anava menos. Mirava tot encaterinat com ella 's menjava la truyta. Se la menjava á tall d'estar per casa: fins menjant feya goig. Era polideta, y en Sobeyas, com á bon observador, examinava 'ls més petits detalls per hont poder endevinar la fí de la historia.

No tenia las mans escribelladas com las criadas, y á bon segur que feya ja temps que no rentava plats. Pero si be es veritat que estava en lo restaurant com á casa seva, menjava no obstant ab ayre casulá tan propi de las donas menstralas de la nostra terra.

Los colzes en l'ayre y 'ls dits en enfilay, ab lo dit xich apartat dels altres com si fos més polit y tingués por d'embutarse, la forquilla á la dreta, y un tros de pa á la esquerra, menjant y rihent á petits bossins y aixugantse á cada punt.

Aixís acabá la truyta y aixugantse cuydadosament en tant que esperava lo *beefsteak* prosseguí.

—Aquell vespre al arribar á casa ja no se 'm coneixia en res que hagués plorat, pero en havent sopat quan ja havia rentat los plats, al anármen al cuarto, hi vaig arribar totjust per deixar lo llum sobre la tauleta y posarme á plorar com una boja.

Primer, plorava de neguit, devía semblar la Dolorosa (rihent.)—

Sembla que á n'en Saboyas la comparació no li plau y respón en sech.

—Sino que la Dolorosa plorava dolors y tu ximplerías.

—Sí, ja te rahó, ja, plorava ximplerías. ¡Era tan beneyta!

—Be y qué va passar?

—Que quan vaig estar tipa de plorar...

—Te 'n vares deixar ¿no fa?

—Sí, me 'n vaig deixar, per despullarme. Pero, un cop ficada al llit, vaig posarme á plorar de químera.

Jo no sé si un sant ó un diable 'm va ficar un pensament al cap que...

—De segur que era 'l diable.

—*Bueno*, donchs, lo diable 'm va ficar un pensament al cap. No es ella, no, 'm deya jo qui 'n te la culpa. Es ell, sí, sí, ell. Y, recordantme alashoras del paper que m'havía fet en lo ball, vaig pensar que 'l dia que 'l veuria las hi cantaría claras y que li diría que volía que 'l primer diumenge que tingués per mí havia d'acompanyarme al ball y ballar ab mí tota la tarde.

En tota la setmana no 'l vaig veure, pero 'l diumenge al dematí, quan me 'n vaig anar á la Boquería á comprar, vaig anarhi molt esmolada, perque 'l cor ja 'm deya que li trobaría. Y no 'm vaig enganyar.—

Aquí una pausa. Tenía lo *beefteak* devant, y, agafant lo gabinet y torquilla, comensá á tallarlo ab un ayre que desdanya de la ignorancia de las donas de casa en menjar plats de restaurant. Demaná mostassa francesa, costúm no generalisada en los dinars casulans. En Sobeyas que ho estava observant cuydadosament, va quedar sorprés y molt més encara al veure la *parsimonia* y desenfado ab que 'l menjava.

Fos la ajuda del *beefteak*, fos lo nou aspecte de la narració, fos, en fí, lo que 's volgués, lo cert es que ab una maliciosa indolencia y sens lo més petit arrebató, comensá ab lo consabut:

—¡Que n' era de beneyta!

Com li deya, me 'n anava cap á la Boquería. Devían esser envers las set del dematí, y al entrar á la Rambla dels Estudis me 'l veig plantat devant d'una parada d'aucells, pero mirant amunt y avall. Tan aviat com me vejé, va dirigirse cap á mí ab la mitja rialla al llavis.

No 'm va enganyar de res. Quan vegí que reya, ja 'm vaig pensar tot lo que 'm volía dir. Ja 'm va semblar que sentía: ¿Cóm es que vares fer aquell paper? Pero mitj rihent, com aquell qui vol dir «me l' has feta grossa, pero te la perdono.» Y 'm vaig exaltar. Es á dir, qu'era ell qui m'havía faltat y encara m' havia de perdonar.

No 'm vaig enganyar, no, aixís mateix succehí. Pero encara ell no m' hagué preguntat: ¿Cóm es que vares fer alló? ja vaig esser al punt de dalt.—¿A mí m' ho preguntas?—li vaig

dir—¿á mí? Encara 'n vaig fer poch; ara fos, no á n' ella (que encara que sigui una marfagassa no hi te cap culpa), si no á tu l' hauria donada la bofetada.

—¿A mí?—'m digué rihent.

—A tu, sí, á tu—li deya jo cada vegada més exaltada.

—Escóltam—me va dir.

—No, no, no tinch d' escoltar res, tot lo que 'm vols dir ja ho sé: que ab ella no més hi anavas per passarhi 'l temps; que may hi has fet cap pensament; que no hi ballarás més. Bueno ja ho sé tot aixó, pero no ets tu qui s' ha de queixar, y ja t' ho dich: si ara fos á fer, á tu te l' hauria dada la bofetada.

Ell m' escoltava ab calma y rihent, y quan vaig estar ben esbravada me va dir que m' havia de fer cárrech que alló era un entreteniment, y que si hagués sapigut que jo era á Barcelona ja la hauria donada á dida lo mateix dia. Pero—afegí ab resolució—aixó sí, no m' agrada que 'm fassin fer papers com lo de diumenge, que me 'n vaig tenir d' anar del ball tot corregut, y val més que no 'n torném á parlar, que jo seré 'l primer de tirarhi terra á damunt.

—Ja ho crech que serías lo primer de tirarhi terra, aixó sí que ho crech—li vaig dir—pero jo no n' hi vull tirar, avans vull que m' accompanyis á la Palmera lo diumenge que vé, que faré per manera de que 'm deixin sortir, y vull que 'm vegin ballar ab tu tota la tarde, y ella, si hi es, també. Sí, sí, vull qu' ella 'm vegi ballar ab tú.—

Va dirme que alló no podia esser, que si 'm pensava que s' havia tornat ximple.

Ximple ó no, jo hi vull anar.

Alashoras va semblar que s' enfadava y va repetirme que no podia esser.

—¿No?—vaig fer jo.

—No—va dir ell tot sério.

—Bueno, bueno, no faltará qui m' hi acompañi.

—Mira que...

—No, no; no 'm tens de dir res. ¿No vols ferho? no me 'n faltarán d' altres que m' hi accompanyin. Quan jo no era aquí per anarhi no te 'n han pas faltadas. Donchs, ara que tu no vols anarhi, tampoch á mí me 'n han de faltar.

—Quí serán aquets altres?—me va demanar rihent.

—No n' has de fer res.

—¿Es á dir que no 't faig cap falta?

—¿Vols anarhi ó no?

—No pot esser, no veus que...

—No vull saber res més, ves ab aquella fardassa que t' aconsoli.—

Me va mirar rihent, y, coneguent jo que 'm volia tornar á guanyar de bonas en bonas, me 'n vaig anar tota decidida Ramblas avall sens dirli adeu, pensant que 'm cridaria ó seguiria. Pero no ho va fer. Després creya trobarlo á la tornada, pero 'm va enganyar y al no trobarli 'm va entristir.

¡Que 'n vaig esser de ximpla!—

Feu una pausa, durant la qual era l' objecte de sa preferent atenció lo *beefsteak*. Ell havia caygut en un encaparrament estrany, mes de sopte ella alsá 'l cap y rihent com per espantar algún pensament que li volgués enterbolir prosseguí.

—Mal va quan me fico una cosa al cap.

Havia dit que l' altre diumenge aniria á ballar á la Palmera, y fos ab qui fos, costés lo que costés, hi havia d' anar.

Cabalment en lo mateix carrer hont jo m' estava hi havia una cotxeria, y un dels cotxeros no 'm veyia passar may que no 'm digués alguna cosa. Jo may n' havia fet cas. Com tots los del seu ofici tenia roba de fanfarría, y 'l diumenge portava uns penjoys de cadena, que semblavan qui sap qué. Era bon mosso, y si no era guapo, tenia unas patillas rossas que feyan qui sap l' efecte.

No 'm va costar gayre de conquerirlo fent veure que 'm deixava conquistar. Devia esser fill de Barcelona, y ja sap que aquí á tots los n' hi falta un bull, que encara no veuen una noya que ve de fora, ja 's creuen que no han de fer més que allargar la má per haverla.

Me 'n anava jo 'l dilluns á casa de la lletera, quan me 'l veig ab un vas á l' una má y un llnoquet á l' altra, y vaig pensar totseguit que ni pintat me venia tan be.

Es clar; tan bon punt me vegé va posarse á dir bestiesas. Que si la lletera tenia sort de que hi anessin noyas com jo, que li *llamayan* parroquia, perque lo que es ell mal que li des per llet aygua blanca no sabia cambiar tantsols per veure la meva cara... que sé jo 'l que va dir.

Jo vaig seguir la comedia, y fent lo paper de blea tan be

com vaig saber, li vaig dir: Sí, ¡vosté ray! á totas ho deu dir, pobra de la que 'n fa cas dels homes!

Vaig conèixer que s'havia empassat l'am, perque 'm va voler fer creure que m'ho deya de debò, y jo, seguint ab lo mateix posat, li vaig dar á entenent de que me 'l creya de tot.

Me sembla que l'he vist á la Palmera—li vaig dir.—¿Eh que hi va?

Anava á dir que no, pero vaig conèixer que 's repensava y digué que sí que hi anava. ¿Y vosté?—'m demaná—¿hi va sovint?

—Quan trobo un jove que m'hi vulgui acompanyar...

Ja 's pot pensar l'acabament. Mitj quart despres, jo, tot burlantme d'ell desde la cuyna, sentia pel cel-obert com ell se burlava de mí ab los demás fadrins de la cotxeria.

Lo diumenge á las quatre 'ns trobavam á la plassa de Junqueras y va acompanyarme tota la tarde. Pero per més que mirava no vaig veure á n'en Peret. Al sortir volia ferme anar al café, pero li vaig dir que no tenia temps, que ja hi aniria un altre diumenge.

La funció va durar tres festas y com no hi veyá may al que buscava, me 'n vaig cansar. Per altra part lo meu company comensava á despacientarse de que no 'l volgués seguir més que á la Palmera y varem renyir.

Encara tenia esperansas de tornar á veure á n'en Peret y ferhi paus, pero varen passar dos mesos y ja 'm comensava á despacientar quan un diumenge al dematí se 'm presenta tot d'un plegat y al primer *Deu te guard* me pregunta: ¿Be, que encara vols anar allá ó qué? ¿T'ha passat encara la fal-lera?

(Acabarà.)

A TYNDARIS

Sovint corrents al Lucretili ameno,
del Liceu se 'n vé Faune, y á mas cabras
de la xardor defensa
y 'ls vents que duhen pluja.

Llavors, sens por, del boch pudent las donas
pel bosch s' escampan y 'ls ocults arbosos
y farigola cercan.

Ni á las serps verdas fujen
sos cabridets ni al llop des que ressona
lo dols fluviol del Deu, oh ma Tyndaris,
pels valls y rocas llisas
del planejant mont Ustich.

Los deus me protegeixen: Ells acceptan
ma pietat y mos cántichs. La abundancia
aquí 't dará ab benigne
corn sa opulencia rústica.

Aquí á un recó de vall, prenent la fresca,
ab la lira de Teos, de Penélope
dirás, y Circe falsa,
l' amor que á un mateix duyan.

Sota l' ombreta omplenarás la copa
de Lesbos innocent, sens por que Baco
ab Mart la guerra exciten,
ni que ab sas mans goludas
Cyro atente, insolent, á ta feblesa
esqueixant la corona ab que engarlandas
tos cabells, ni ta closa
y recatada túnica.

Trad. per J. SARDA

LA DEL PARE Y FILL

I

Vet' aquí que una vegada
eran un pare y un fill,
lo pare, ple d'anys y xacras;
lo fill, cor-sech y cuquí.
Diu:—Pare, ¿sabeu qué penso?
que gastém sense profit;
al hospital de la vila
s'hi fan curas á desdir.—

II

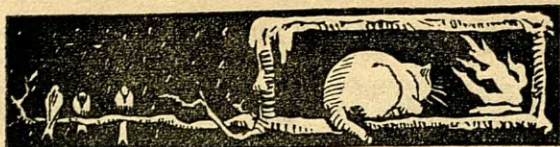
L'endemá á punta de dia
pare y fill van de camí;
lo pare, á collbé, ¡cóm plora!
y, ab lo feix, ¡cóm sua, 'l fill!
Diu:—Tant mateix aixó cansa:
reposém aquí al pedrís.—
Diu:—¡Ay! quan jo hi duya al pare
també vaig reposá' aquí.—

III

Ell que 'l fill pensa llavoras:
aixó 's veu qu' es un seguit;
jo tinch fills, y si algún dia
fessin lo mateix ab mí?
Diu:—Pare, ¿sabeu qué penso?
que jo 'n tindria un fatich;
pujeu y torném á casa,
mal que 's gastí 'l darré' ardit.—

PAU BERTRÁN Y BROS

ESPERANTLO

Las vuyt! L' hora més hermosa
que la nit guarda per mí;
l' hora que á mí 'm fa ditzosa
perque ell me la ve á endolsir.

Ay! quin goig, quina alegrí,
quin está 'm dona més bell;
es de nit y 'm sembla dia;
no 'm fa falta 'l sol senthi ell.

Vindrà ab aquellas paraulas
de cosas d' enamorats,
que encara que sigan faulas
jo las prenh per veritats.

Vindrà sos ulls á clavarme
y 'm dirá qu' estich tan bé;
voldrá agafarme y besarme...
y allavors jo 'l renyaré.

Mes no 'm creguis, no; es mentida
lo renyarte; al ferho aixís
encara 't vull més ¡quí 'm crida!
¡Deu nos ne guard que 'm sentís!

¡Cóm triga! y no 's veu enfora
per tot lo llarch del carrer;
ja passa un minut de l' hora
de se' aquí ¡y encar no vé!

¡Y 'l temps fuig! me desespera
que se 'n vaji tan aviat:
¡si aturant la minuteria
pogués deixá' al temps parat!

Si es que ab un' altra ensopeguis
que sos amors te vol dir,
no la creguis; no la creguis;
no 'n creguis cap sino á mí.

Mes ja 'l veig: ¡quinas miradas!
va ab lo barret de gayrell,
¡quinas passas tan ben dadas!
¡Qu' es bonich! ¡Es ell! ¡Es ell!

J. FRANQUESA Y GOMIS

Una nusosa arrel arrán de terra,
que s' arrossega y s' alsa sá-y-enllá,
partint d' un tros de soca sense sava,
ja mort y esbadellat;
me fa esclamar:—¡Aquí ha viscut un arbrel...
tal volta un bosch gegant!—

Fustam desballestat que 's remolina
entre las onas d' una ayrada mar,
y un tros de pal romput, tot á flor d' aygua,
sumergintse y surant;
me fa exclamar:—Per 'quí ha passat un dia,
mariners, una nau.—

No vulga Deu, ma vida, qu' algún dia,
mústich, marcit, ressech y desfullat,
lo brot de mareselva qu' ahir vespre
per mí vas esqueixar,
fassi exclamar:—Un cor que esperansava
pero ¡fa molt temps ja!—

APELES MESTRES

PER PUNT

(Acabament.)

Jo anava disposada á fer las paus y á no recordarme més de la Palmera. Pero quan ell me 'n va parlar no vaig voler que fos dit que havia passat la seva, y vaig dir que sí que hi volia anar y que ja devia saber que no m' havia faltat acompanyant.

—Sí, pero sembla que se 'n han cansat—va dir burlánten.

—Ja li som dit que jo anava disposada á fer las paus. Pero al sentir aixó, li vaig fer saber que no era ell qui s' havia cansat de mí, sino jo d' ell y que ja faria per manera de buscarne un altre que no me 'n hagués de cansar.

—Es l' última paraula?—me digué.

Ah! Si jo m' hagués pensat que era l' última, no la haguera dita tan de fluix, pero 'm pensava que encara 'm tornaria á buscar més amansit que may. Y, donantli un sí rodó, vaig tirar Rambla avall.

Varen passar quatre mesos sense saberne res més, sino que trevallava á Sans. Y ja estava resolta á anarlo á buscar y á fer las paus mal que li hagués de demanar perdó, quan un dissapte compareix la meva companya, que'l seu xicot li havia dit que en Peret havia caygut d' una bastida y que era al Hos-

pital.—Mira—afegí—demá qu' es diumenge hi deixan entrar. Si vols véurel veshi al dematí de deu á onze.—

En aquest moment li portava 'l mosso lo rostit y contrastava lo giro que anava prenent la narració ab la tranquil·litat ab que ella la comtava, podentse ben dir que semblava més part interessada en la mateixa en Sobeyas, que no ella, puig que la escoltava ab verdadera atenció.

Veyent ella que en Sobeyas no la interrompía, y, desitjant reposar un xich, li sortí ab un estirabot per mudar de conversa.

—¿Fa molt temps que está á Barcelona vosté?

—Cinch ó sis anys ¿per qué?

—Oh, m' ha vingut aixís y... deu fer molta bondat vosté?

—¿Cóm s' entén molta bondat?

—Vull dir que deu esser molt bon minyó... ja que deu portar una vida molt arreglada y... vamos, deu esser d' aquells que ni 's gosan mirar las noyas.—

Com compendrá lo discret lector, aquestas observacions las feya ella en to de sarcasme, burlantse de la tímidesa d' en Sobeyas.

De sopte, en Sobeyas, com qui diu desensopintse y rihent mirantla tan maliciosament com sapigué, li va dir:

—Tú sí que deus haver donat molts disgustos á la teva familia. Ja t' ha ben passat la poca ó molta vergonya que portessis de montanya.

—No, senyor, no s' ho cregui: de disgustos á la familia no n' hi som donats, perque no me 'n queda cap de viu. Y de vergonya... Ba, ja ho sap vosté; la vergonya fa mal any.

—Dius que no tens familia. Crech que t' ha fet molta falta. Pero aixó sí, si 'n tinguessis y la conegués, saps lo que 'ls aconsellaria?

—No. M' agradaria de saberho; de segur qu' es alguna cosa bona.

—Que se t' emportessin á Vallfogona com més aviat mellor, y cada dia á las quatre de la matinada peus á terra y al camp á cullir trumfas, á herbejar ó garbejar, segons lo temps. Tonarias á agafar colors y t' farías forta, créume.—

Aixó li deya en Sobeyas, baix, com si tingués por de que algú més que ella 'l sentís, pero ab una mitja rialla de satisfacció que semblava que s' hi trovés.

—M' agradaria de véureho. Cal hauria de fer vosté! Si 'ls homes diuhen, diuhen, pero no fan res.

—¿No?—

Lo mosso en aquell moment va estroncar la conversa mentres ella reya encara picarescament y dihent á n'en Sobeyas mirantlo fit á fit.

—Seria l' home més manso de la terra. Com un anyellet—

Veyent que'l mosso ho podia sentir y donánsen vergonya, en Sobeyas per canviar de conversa li demaná:

—Be, qué hi vares anar lo dissapte al Hospital?

—Sí que hi vaig anar, pero no haguera dit may que 'ls estudiants de metje fossin tan bestias.

—¿Per qué?

—Ja veurá, jo no sabia sino que buscava un malalt que 's deya Pere Sayols y que havia entrat al Hospital lo dijous avans ab duas costellas enfonzadas. Entro á la primera sala, y quan veig aquelles rengleras de llits, vaig pensar desseguida: pobra de tu, com ho farás pera trobarlo. ¿Hi ha estat may al hospital?

—Sí, més que no pas tu.

—No digui, que quan una veu aquelles rengleras de llits que ab prou feynas hi caben, ab aquell ayre tan espés, que l' un jemega per aquí y l' altre plora per allá, sense ningú que 'ls aconsoli y sens altra companyia que la dels *hermanos*, y la d' aquells desanimats estudiants que s' entretenen á burlarse dels malalts, fentlos broma de que 'ls enterrarán aviat y de si la guitarra los vindrá á buscar avuy ó demá... fa molta llástima. Es que ho son de bestias los estudiants que 'ls cuydan.

—Encara no ho saps tan be com jo. Y no solsament los estudiants, algún metje los hi ha acompanyat alguna vegada. Mira; jo coneixia un estudiant que ab silicat de cals va fer una careta á una malalta que tenia una erisipela, que ni per carnestoltas, y un senyor metje que no més per veure plorar de vergonya á una pobra noya s' entretenia á ferli dibuixos á la esquena ab yodoformo per fer riure una estona.

Y no es un cop cada any que passen aquestas cosas.

—¡Oh sí, ja te rahó, ja, es molt trist!

Com li deye, al entrar vaig quedar com atontida y comen-so á demanar á dos estudiants que estavan allá fent broma ab

un malalt y ells vinga riure y dirme tonterías.—Vagi á *Cirurgia*—me va dir un á la fi—Pero en lloch de guiarme á *Cirurgia*, varen ferme anar á un altre cantó d' Hospital. Y roda que rodarás, jo 'm fonía. Pregunto á un *hermano* y 'm va acompanyar allí, y demanant al practicant vaig saber lo número del llit y al dírmel ja me 'l varen senyalar.—Veu—feu lo practicant—es aquell del recó.

Quin salt me va dar lo cor, quan lo vaig veure. No estava sol, parlava ab una xicota d' uns vinticinch ó vintisis anys, petita y seca y una dona vella que semblava la mare d' aquella li arreglava 'l llit.

Es la estona més amarga que he tingut en la vida. Pero 'm vaig saber contenir y no 'm va escapar ni una sola llàgrima, ni un sospir, quan ell, vejentme dreta al seu devant, me va dir: «ja ho veus Pepeta, ab una mica més m' hi quedo. Pero, gracias á Deu, ja estich fora de perill y d' aquí un mes penso tornar á trevallar.» Pero, quan me digué que tan aviat com estés refet se casava ab aquella xicota, me va venir com un corbiment de cor y 'm pensava ben be que cauria en basca.

¡Ah! sols Deu ho sap lo que vaig patir, quan ella, vejentme tan encantada, me mirava ab aquells ullets com puntas d' agulla. Li asseguro que vaig passar un mal rato y que las llàgrimas me venían als ulls sense poderme dominar.

Després ell, com responent á las paraulas de la seva promesa, li va dir que jo era una noya del seu poble que 'ns coneixíam de petits.

Vejent que feya un mal paper, vaig fer un esforç de flaqueza per dirli que m' alegrava de la mellora y que fos la enhorabona del casament y me 'n vaig anar casi corrent porque no podía resistir la seva mirada. En ella veyia ben clar que 'l casament que feya era de conveniencia y que encara m' estimava més á mí que á la seva promesa, pero que ja era tart.

Quina malicia me varen fer alashoras aquells estudiants de medicina!

Ells ab las sevas ganas de bromejar m' havían fet arribar al seu llit prou tart porque no hi poguéis parlar á solas tot y havent sigut dels primers á entrar, y quan al sortir me deyan amoretas, al passar los hi vaig donar una mirada, que si ab ella 'ls hagués pogut fóndre cregui que á horas d' ara cap d' ells se burlaria dels malalts ni dels que 'ls van á visitar.

¡Qué he cambiat d' alashoras ensá! Alashoras ab una pa-raula que m' hagués dit en Peret m' haguera fet un tip de plorar d' alló més. Era ben be d' aquellas que sempre duhen la esponja molla al clatell, mentres que ara, (rihent) ara... al menos fa un any que ni me 'n recordo. Ay, no, ja li dich que m' ha ben passat. Veurá: tinch més experiència.

—Vetaquí una cosa rara—digué en Sobeyas—una noya ab experiència ni coberta d' or la voldría. Déixat d' experièncias. Qué va fer en Peret, se va casar?

—Sí, y se 'n va anar á viure á Moncada, que ella n' es filla y crech que hi te casas ó terras. Vaja, un bon passament. Y ben fet que va fer. Si s' hagués casat ab mí, á bon segur que ara tots dos patiríam gana y com que allá hont no hi ha pa tot son rahons, ja no seríam tan amichs com avans, mentres que ara tots dos nos la passém molt be. Fins me 'n alegro de que 's casés ab aquella, ben cert.

—Be, pero, cóm va anar tot aixó?

—Oh! molt senzill, als primers días vaig patir molt d' esperit, pero aviat me va passar.

Veurá que jo, ab la dalera d' en Peret, ni tampoch m' adonava de la feyna, ni havia pensat may si estava be ni malament. Pero tan aviat com me va haver passat, encara no feya dos mesos que havíam renyit, que ja 'm vaig adonar de que estava en una casa que hi tenia molt poca llibertat, molta feyna y poch diners, y vaig anármén á un' altra.

D' alashoras ensá, en poch temps vaig mudar tres ó quatre amos. Pero, vaja, jo no servía per criada; tinch un génit massa independent. Aixís es que quan la planxadora hont trevallo va ferme proposicions de llogarme, totseguit las vaig acceptar. Ella mateixa va buscarme una dispesa y estich com lo peix á l' aygua. Se que anant á las vuyt á trevallar, ningú 'm demana comte de res.

Oh y si vejés lo be que s' hi passa lo temps en aquella botiga. Miri, hi venen molts joves á passar lo rato y fem una brometa!...

Al arribar en aquest punt en Sobeyas s' alsá com picat d' una vespa y, ficantse la má á la butxaca, tragué un duro, y, tirantlo sobre la taula, li digué:—Paga y quan coneguis que ja tinch temps d' esser al carrer de Fernando, vésten allá hont

vulguís. Y si algún dia per casualitat me trobas pel carrer fes com si no 'm coneguessis.—Y sortí sens esperar resposta.

Feya temps que no havia rebut una impressió semblant. Primerament li sortí á la cara la rojor de la vergonya, pero aviat li vingué la reacció y cinch minuts després ho esplicava al mosso rihent com una boja.

*
* *

Han passat dos anys. Una vesprada de tardor en Sobeyas va arribar á casa seva molt tart y forsa capficat.

En lloch de llegir un rato com tenia per costúm, se deixá caure en un balansí y encenent maquinalment un cigarro quedá abstret en fonda meditació per llarga estona.

Després s' alsá rihent y exclamant un ¡válgam Deu! ¡quí ho haguera dit! apagá 'l llum, y, despullantse ab una esgarrapada, se ficá al llit.

L'endemá quan va arribarhi son company en Farnés, li va contar poch més ó menos lo que segueix:

Ahir quan te vaig deixar, tot anántmen cap á casa vaig passar per devant del café d' Orient, y en las taulas que miran al carrer hi havia asseguts fent gran brometa quatre ó cinch joves, entre ells en Peret, lo xicot de la Pepeta, aquella noya qual historia 't vaig contar. Donchs be, tu ja saps que molts vespres la Pepeta passava per allá devant y vaig pensar desseguida: veyám si per una malehida casualitat ell la veu passar quin paper se faran. Y al objecte de véureho vaig entrarhi, y com estava segur de que ell á mí no 'm coneixeria, vaig col·locarme en una taula al seu costat. Aviat vaig coneixer que no era necessaria cap casualitat porque 's trocassin.

Ell y un altre seu company seyan á la part del carrer hont miravan ab molta atenció.

—¡Si la Toneta 't vegés!—li va dir un rihent estúpida-ment.—Se feriria de rábia.

—Tantdebó—va respondre com picat d' una vespa.—Aixís pot esser acabaríam d' un cop. ¿No diu qu' es tan desgraciada al costat meu, que la faig patir tant?

Donchs al millor dia la planto y no 's podrá queixar. Mala negada, potser se pensa que porque 'm va portar una dotzena d' unsas...

—Míratela—li dígué son company signantli una noya que, mirant descaradament á dreta y esquerra, anava Rambla avall ab tota calma.—

Ell se va alsar precipitadament y, deixant als companys que 's reyan de la ocurrencia, sortí al carrer.

Jo també vaig sortir del café y tirant Rambla avall vaig veure que ja la havia atrapada y que feyan brasset enrahonant ab molta afició.

A la claror d' un fanal del carrer Nou de la Rambla vaig veure la cara d' ella.

Era la Pepeta.

LLUÍS AROMÍ

CÁNTICHS DE MOISÉS

ACCÉSSIT AL PREMI DE «FÉ» EN LO CERTÁMEN CALALANISTA
DE LA JOVENTUT CATÓLICA DE BARCELONA, DE 1891

Alabém al Senyor, cantémli alhora
que avuy nos ha mostrat clara y patentá
lo brill de sa grandesa y de sa gloria.
Genet y brau corcer, han tingut suara
per mortalla y fossar, onas rojencas.
Lo Senyor es ma forsa en aquest día
y eternament tindrà mas alabansas
qu' ell ha sigut mon salvador invicte.
Eix es mon Deu, á qui mos llavis pregan,
lo Deu de mos passats, que mon cor colra.
Com valerós capdill de forsa hercúlea
s' es presentat avuy devant ma vista,
son nom omnipotent; tots los seus carros
á Faraón li arrenca y sas hosts fortas
en l' abím de la mar ha sepultadas,
sos mellors capitans lo fons cercaren
del mar Roig, com s' enfonza grossa pedra
per no torná may més á eixí' á flor d' aygua.
Ta destra avuy, Senyor, hem vist qu' es forta

puig que de mort als enemichs fería,
y ab l' esclat de grandesa de ta gloria
á tos contraris has vensut per sempre,
y al devallar ta cólera divina
los ha abrusat á tots, com débíl palla
que 'l foch ardent la converteix en cendra.

Al buf de ton furor, las ayguas totas
á un costat s' arrambaren com montanyas,
l' onada joguínosa que may para
á ton voler se deturá tranquila,
y 'l fons del mar á un sol mot te'n pujava
convertit en polsosa carretera
per fugir del traydor que 'ns perseguía.
Y l' enemich ha dit:—Jo sas petjadas
podré seguir y 'ls copsaré ben prompte,
ab lo botí de guerra, faré meas
sas riquesas sens fí, y de mon ánima
la set apagaré que 'l cor me xucla,
y de la veyna despullant mon glavi
tots un á un, los llevaré la vida.

Bufá de nou, ton esperit de fúria
y 'l mar se torná á omplir de platja á platja,
dragantlos en son fons, als qui 'ns seguían
com esquinsall de plom, que 's precipita
al fons del riu, d' onadas turbulentas

¿Quí ab tú entre 'ls forts, Senyor pot compararse?
¿Quí á tú semblant en santetat insigne,
terrible y digne d' alabansa eterna,
obrador de prodigis y miracles?

Extenguerés ta má y á tots la terra
los dragá dins son sí, per may eixirne.
Y tú llavors tornat misericórdia,
te feres lo capdill del nostre poble
qu' un jorn vas redimir y vas guiarlo
ab fort poder á ta maysó sagrada.

S' aixecaren los pobles y furiosos
de ta misericordia feyan mofa,
los Filisteus, plens de dolors intensos,
se revolcavan en angúnia y febre;
tots los prímpceps d' Edom, se confonían;
los robustos de Moab, tremolejaren;
y tots los habitants de Canaán, foren
presos d' espant que 'ls hi glassá las venas.

Cayga sobre ells, Senyor, tota la cólera
que ton bras poderós puga enviárloshi.
Queden tots ells erts y quiets com pedras,
mentres que passa joh Senyor meu! ton poble,
ton poble qu' es tot teu, porque t' estima.
A la montanya santa, Senyor, guíal,
es montanya sagrada de ta herencia
y en ella tinga sempiterna estada.
En Sió, joh Senyor! tens lo Santuari
que han construít tas mans que tot ho poden.
Allí 'l Senyor hi regnarà á tot' hora,
tota una eternitat y més encara.
Puig á Faraón que, cavalcant, volía
passar la mar ab carros y quadrigas
y peons y genets, sa forta destra,
després d' haver passat lo fidel poble,
feu regolfar la mar y, revolcantse
al llot fangós, precipitá l' exércit.

Mes als fills d' Israel que son nom cobran
nos ha obert pas aixut entre las ayguas.

Perxó Senyor lo cántich d' aquest dia
es sols de gratitut y d' alabansa.

LLUÍS TINTORÉ MERCADER

IDILI

—¿Ahont vas ab lo gipó, boy trasmudada
pubilleta gentil?—Vaig á ciutat.—

¿Veus com la gota d' aygua que al riu corra
deixant serras y valls, va fins al mar?
Donchs, la mar que la pren, ni se 'n adona
que ha aumentat son caudal.

Pastoreta gentil que ab la remada
no vols abandonar aqueix serrat,
fes com la gota d' aygua que 's detura
per nodrir la llevor que troba al pas,
la llevor granará, dará pastura
al famolench remat,
l' anyell te dará abrich ab que guardarte
del fret que tornarà.

Y quan aixaplugada dins la bauma
vegis corre la pluja riu avall,
beneix la goteta que 's detura
y compadeix lo riu que 's pert al mar.

M. ARCH

LA PASTURA

I

En altas terras de frescor eterna,
per aspres cims serenament vetlladas,
lluny del combat del mon, tantsols hi regna,
profonda pau, inalterable calma.

Allí hont l'arbre no hi tindrà la vida,
hi vindrán los remats, trobant de sobras,
tot'hora á son dalit, taula amanida,
que l'aygua no malmet ni 'l torb s' emporta.

II

Qué hermosa es la pastura! Ve lo día;
lo remat deixondit reprén sa tasca...
á poch á poch la boyra se retira,
y ab tota sa ufanor se veu la prada.

Bat lo sol l' herba mitj humida encara,
que brilla arreu, arreu... y 'l cel blaveja,
la alegría vessant sobre la prada,
que un fresquet ventújol mansament besa.

III

La tarde cau. Arreu sonan esquellas,
lo remat pressurós va y vé; escorcolla
l' herba més tendra, que á menjar s' apressa...
puig ja lo sol se 'n va cap á la posta.

Solempne quietut per la montanya...
arreu la boyra apar... La llum ja minva...
turons y serras lo seu cap amagan,
en tant las ombras de la nit arriban.

IV

La nit s' ha extés. Profondament dormida,
reposa la remada, mentres vetlla,
lo valent gos, que ronda y la vigila,
atent á sa missió, fins que 's desperta.

EMILI TARRÉ

VOCACIÓ ⁽¹⁾

DEDICADA ALS MEUS BENVOLGUTS PARES

—No tingas por; fugim, donzella aymada;
fugim ben lluny del mon, com més millor;
jo 't portaré, si vols, á la morada
hont, sols, nos parlarem de cor á cor.

¿No veus los aucellets quieta verdissa
cercar pera dictarne amorós cant,
y ensemps parar sa alegre xarradissa
quan los baylets s' hi atansan tot jugant?

Aném al meu jardí, que allà de día
pot viures ab quietut tant com de nit;
no 'ns'entendríam pas prop de l' orgía
en que 'l mon corromput s' ha convertit.

Vlurém vida d' amor; la passionera,
violas y llirs serán nostres companys;
allà no passa may la primavera
y ni una sola flor amaga enganys.

(1) Premiada ab la Flor Natural en lo Certámen catalanista de Ripoll, celebrat lo dia 19 de Mars de 1895.

Allá no 'ns distraurá 'l fressós bullici
d' aquell corral de galls que al mon pudreix,
ni sentirem tampoch l' etern defici
dels que la febre d' or los consumeix.

Sols sentirás paraulas amorosas,
y flayres purs, y goigs y benestar,
quan díns mon cor obert com ram de rosas
la flama del amor podrás mirar.

Coronaré ton cap ab flors sagradas
que creixer entre 'l fanch no ha vist ningú,
ni marcirá lo bes de las ventadas:
tu sòls viurás per mi y jo tot per tu.

Y quan de flors veuré qu' ets prou guarnida,
de joyas resplandent com gay estel,
devant la cort dels àngels desseguida
d' esposa 't posaré incorrupte vel.—

Aixís parlá Jesús per llarga estona
del temple excels en mitj de la foscó
al cor tendre y senzill d' una minyona
qu' estava ab gran fervor fent oració.

Lo que li va passar á la donzella
desde allavors, ho sab sols l' Infinit,
qui li mostrá de jorn aqueixa estrella
que la tragué del mon hont sempre es nit.

Y va passar poch temps, quan ja trucava
al portal del jardí de son amat
y á cullir flors que no 's desfan hi entrava
pel jorn dels desposoris cobejat.

Era de bon matí; d' espessa reixa
posada á l' altra part se la vegé
com poncella de llir que 'l sol esqueixa,
mitj somrisent, cap baix y 'l front seré.

L' anell al dit y al cap una corona
de flors li va posar lo Sacerdot,
y li digué:—Com á senyal se 't dona
de que, si ets fael, tindrás lo cel per dot.—

Al cap de poch, joyosas, sas germanas
del seu convent la van portar endins,
fugint del mon y de sas pompas vanas,
tot psalmejant com vol de serafins,

BERNAT FARGAS y ADAM.

GUTENBERG NO DESCUBRÍ LA IMPREMTA

EXTRET D'UN LLIBRE INÉDIT

PERA jutjar ab acert dels orígens, propagació y progressos de la impremta, s' han de tenir en compte algunas cosas, que no recordan los que se 'n ocupan seguint sols la tradició y guiantse per los llibres coneguts ab data certa ó probabilitat aproximada.

S' ha d'atendre principalment al modo d' esser de la época y sas necessitats, als medis ab que podían contar los diferents que indubtablement s' ocupavan de satisfer la de la multiplicació de *llibres escolars*, á las qualitats particulars de cada una de las personas á qui s' atribueix la invenció, y á las circunstancias especials de cada localitat.

En lo sigle xv la impremta estava en la atmósfera, la multiplicació de llibres d' ensenyansa era una necessitat apremiant á causa de la creació d' Universitats y altres centres de instrucció imposats per los avenços de la civilització. Sens dubte sigueren diferents los que s' ocuparen de buscar lo modo de satisfer aquesta necessitat, com ho demostran las pretensions de diferents ciutats á la gloria d' haver sigut cada una

d' ellas la primera en haverla tinguda: Strasbourg, Harlem, Maguncia, Roma, Venecia y otras entre las que s' hi contava Praga d' ahont procedía l' impressor de qui fan esment los documents de 1444 trobats en los Arxius d' Avignon no fa gayres anys.

Sempre que 's fa alguna invenzió ó descubrimient, l' objecte inventat ó la idea del descubrimient no quedan concretats á un sol punt ni 's determinan de cop. Son menester lo concurs de determinadas circunstancias, l' exámen de diferentes opiniones, successius estudis y experiments pera que 'l descubrimient resulti viable. Pera l' inventor d' una máquina lo difícil es construirla lo més senzillament possible.

L' haverse cregut que desde un principi la impremta s' havia inventat de cop perfecta, ó poch menos, per no tenir-se noticias concretas d' ella, ha donat lloch á molts controversias sobre qui 'n fou l' autor y ahont siguié inventada, sostenintse opinions diferentes, més ó menos fundadas, per tots sos historiadors ó crítichs que 's redueixen á meras suposicions ó conjecturas basadas principalment en lo que diuben escriptors bastant posteriors á la época de sa invenzió.

Avuy dia, en que, aumentada la facilitat dels medis d' investigació, se fan més accequibles las comparacions y estudi de textos y edicions contemporáneas dels mateixos suposats inventors y propagadors del art de la impremta, se pot jutjar ab una mica més de just criteri lo que pot haverhi sobre 'l particular. Pero encara la major part dets escriptors continuan escribint per rutina, seguint una ó altra tradició, no cuydantse gens d' investigar, no fixantse sino en cosas secundarias que no aclareixen res y embolican més y donan com seguras moltes afirmacions que distan molt de serho.

Ultimament las tradicions quedaren reduhidas á duas: la de la invenzió, per Llorens Coster de Harlem y la de Gutemberg, que la inventá á Maguncia. Pero fa poch anys que 'l doctor Van-der-Linde, fill de Harlem, bibliotecari de la Biblioteca de Berlin, en sos articles de periódichs y en son folleto «La llegenda de Harlem», dona probas tan evidents de lo infundat de la tradició Costeriana que á mon entendre queda completament fora de combat.

Van-der-Linde sosté á peu y á caball la tradició Maguntina, fent un héroe de Gutemberg. Pero no es tan felís en sos-

tenir y reedificar com en destruir, com veurém més endavant.

L'apassionament y la rutina fan que cada dia 's presenti més confós y enredat l'origen de la impremta ab caràcters mòvils.

Es una veritat que, com diu lo professor Francisco Berlan, la impremta *formigueja* d'asserccions gratuïtas, suposicions, inverossimilituts y contradiccions que son la base falsa en que descansen las rahons principals dels defensors de la invenció de la impremta, tant dels que volen sia de Coster de Harlem, com dels que sostenen la tradició Maguntina de Gutenberg.

La causa principal d'aquestos embolichs es lo confondre la xilografia ó estampació ab bloch de fusta ó planxa de metall, ab la tipografia ó estampació per medi de tipos mòvils metàlichs fosos, y l'haver comensat á parlar de la historia de la impremta dos escriptors de duas diferentes nacions, un holandés y altre alemany, en época ja avansada, que son Junius que escrigué sa fabulosa narració, origen de la tradició de Harlem ja ben entrat lo sigle xvi, y l'escriptor anónim de la «Crónica de Colonia» publicada en 1499, mitj sigle després del any en que 's suposa que Gutenberg inventá la impremta, y es lo caball de batalla de sos partidaris, á pesar de ser un document que ells mateixos convenen esser en part contradictori, que realment no precisa res y del que 's serveixen en lo que 'ls convé y rebutjan en lo que no 'ls afavoreix.

Com he indicat, un nou descobriment ha vingut á complicar més la cuestió. Fa quatre ó cinch anys l'abat Raquin furetejant en los arxius d'Avignon trobá documents del 1444, que parlan del establiment en aquella ciutat, en lo mateix any, d'un argenter de Praga nomenat Procopi Waldfoghel, qui, juntament ab un estudiant de la Universitat, de nom Mandarus, treballavan en l'art ú ofici d'estampar, com se desprén dels contractes encara existents en los que s'esmentan abecedaris, formas d'estany y altres materials pertanyents al *ars artificialiter scribendi*, com lo nomenavan llavors.

Aixó pera mí sols eran ensaigs que no donaren cap resultat satisfactori y no pot demostrar més sino que á mitjans del sigle xv eran diferents los que s'ocupavan de resoldre 'l problema de la multiplicació dels llibres d'un modo fácil y ba-

rato, perquè lo cert es que, ni d' Avignon, ni del resto de la Fransa, se coneix cap llibre estampat ab caràcters mòvils anteriors als impresos á París, en 1470.

De pas faré observar que entre 'ls descobriments prèvis que feren possible y viable la impremta, se troba principalment lo del paper que doná 'is medis de produhir llibres baratos y sólits per los progressos efectuats també en la fabricació del paper. Si un enginyós experimentador hagués descobert l' art d' estampat ab tipos mòvils pochs sigles avans, lo descobriment difícilment hauria donat resultat; hauria mort com una bonica, pero inútil obra d' ingeni. La abundancia de paper era tan necessaria pera invalidar l' art dels escriptors, com ho era la invenzió de la premsa; de modo que en lo fons, la invenzió de la impremta no deu atribuirse ni á una persona ni á un poble determinat, sino á las necessitats de la época y als progressos de la civilisació.

Es molt significativa la incertitut é indiferencia que demostren los escriptors del sigle xv respecte al inventor y al descobriment, com també la poca importancia que donavan á un y altre, no ocupantse tampoch dels procediments. Son pochs los que 'n parlan y ho fan pasmantse de la invenzió. La admiraven per sos resultats: res més.

Sols, com ja he dit, per las noticias vagas, escassas y atrasadas d' escriptors posteriors, los primers l' autor de la «Crónica de Colonia» del 1499, y Adriá Jongle, conegut per «Junius» que escribía en 1570, s' han fet suposicions, conjeturas y fundat hipòtesis que han originat las tradicions Holandesa y Maguntina, las solas que han quedat de las antigas, abandonada la teoria de Strasbourg y descreguda *injustament* la de Italia. Algunas circunstancias especiales podrían demostrar que las primeras tentativas pera provehir de llibres d' una mateixa classe per un nou procediment se feren á Holanda y Flandes y no á Alemania.

He cregut convenient tots aquestos preliminars perquè 'l lector se fassi més càrrech de lo que diré després y pugui jutjar ab coneixement de causa.

Las primeras tentativas pera multiplicar llibres, no manuscrits, se feren ab lo grabat en fusta tosch, tal com lo coneixian llavors y s'empleava desde molts anys pera la estampació d' imatjes ab curta llegenda ó sens ella, y comensaren estam-

pant abecedaris, silabaris y algún petit llibre doctrinal. Lo llibre xilografiat més antich de que 's te noticia es lo «Doctrinal» fet ab motllo esmentat en l' any 1446 en lo dietari del Abad Jean le Robert de Cambray, Paissos Baixos.

Harlem, creguda per molt temps, y encara avuy per alguns, la patria de la impremta y la que més ha sostingut la competència ab Maguncia per la primacia de la invenzió, es indubtablement la que menos drets te á semblant pretensió, porque ni la invenzió de la xilografia ni son perfeccionament pot reclamar ab justicia, porque la invenzió del grabat sobre fusta se pert en la fosca dels temps y son perfeccionament aplicat á la estampació de llibres ningú'l pot disputar á Fust y Schœffer com no sia Gutenberg, probablement son iniciador sens haverne tocat los resultats.

Van-der-Linde diu y repeteix ab rahó, que la cuestió Costeriana may s' ha tractat históricament, sino com á dogma y cosa de fé. De las 43 obras que componen la colecció denominada Costeriana, del tesoro de Harlem, las 26 son fragments d' un tros de full á quatre fulls y pocas son complertas: s' han armat polémicas y disputas sobre l' origen y data d' un senzill fragment sens cap rahó fundada.

No hi ha cap rahó que dongui dret á concedir á la Costeriana un período primitiu. Per las 43 obras diferentes atribuidas al *reputat inventor* tením las datas certas del 1471 al 1474 trobadas en pocas d' ellas y la manufactura del llibre en que 's troba la data més antiga está en armonía ab lo de tota la colecció, lo que posa fora de combat la prioritat de Harlem sobre Maguncia y muchas otras ciutats d' Europa.

Los mateixos harlemesos no están d' acort ab la personalitat de Coster. Gerritz, Thomaso y Junius en lo sigle xvi digueren senzillament que un tal Koster ó Coster de Harlem havia sigut l' inventor de la impremta. Primerament se cregué á Coster candelero y sagristá, pero posteriormente s' han dividit las opiniones, seguint uns la de Scriverius 1628, y de Urus, que 'l cambian en Llorens Janson Koster sherif y hostaler, y altres la primitiva. Pero ningú 'l fa tantsols grabador y estampador ab motllos de fusta.

Més de 40 autors han escrit desde 1540 á 1870 á favor de Harlem, pero en tots ells no s' hi troban sino suposicions y contradiccions. Res de concret. Y sobretot, per las polémicas

sostingudas entre 'ls mateixos escriptors de Harlem al tractar-se de erigir una estàtua al *inventor* de la impremta, per la història de la creació de la mateixa estàtua y xiu-xius tinguts al efecte, resulta que 'ls harlemensos en 1856 erigiren en Harlem, en «Homatge de la Nació Holandesa», una estàtua á «Llorens Janson Koster» que no sabían qui havia sigut.

Verdaderament Harlem no te cap dret á reclamar la primacia de la invenció de la impremta y la cuestió Costeriana ha d'esser relegada al imperi de la ficció, com la suposició feta per alguns de «que Gutenberg havia après ó *robat* á Coster lo secret d'estampar ab caràcters mòvils.»

Descartats Llorens Koster y la ciutat de Harlem, passém á examinar lo que pot haverhi de positiu de lo obra de Gutenberg, tant á Strasbourg com á Maguncia, comensant per algunes observacions necessàries y aclaratòries.

S'han fet alguns ensaigs pera indagar de quinas materias foren los primers punxons, matrís y tipos; pero tots sens resultat, inclosos los del celebrat tipógrafo y llibreter de París Ambros Fermi Didot, qui 's posa algunas vegades en contradicció ab sí mateix. De tots los sistemes imaginats per los bibliófil, suposantlos empleats per los primers impressors pera estampar ab tipos ó punxons de fusta, cap es admissible, ni atmet lo tipo mòvil metàlich directe.

Lo tipo mòvil metàlich directe fos, vingué més tart de lo que generalment se creu y d'ell los estampadors de Maguncia no comensaren á vanagloriarsen fins al any 1468. Los cinch experts reunits á Milán, en Febrer de 1882 pera jutjar sobre la classe d'estampacions de las obras anteriors al 1467, declararen xilográficas totas las conegudas fins al 66 inclusive y també alguna posterior al 1467 com es «Las Instituciones de Justiniano» estampadas á Maguncia, per Pere Schœffer en l'any 1468, de la que Berlan ne doña una plana de fac-simil comparantla ab altre de las «Epístolas familiares» de Cicerón, estampadas á Roma per Sweyheyn y Pannarzt en 1467, qu'es un llibre indubtablement tipogràfic, resultant que á Roma s'estampava ab tipos mòvils quan á Maguncia encara s'estampava ab blochs de fusta ó planxas de metall grabadas. Aixó ve confirmat per los colofons d'alguns dels mateixos llibres primitius especialment per lo que alguns pretenen sia lo primer llibre estampat ab caràcters mòvils que es lo «Cice-

ro de officiis paradoxa», edició del 1465, no fixantse que en son colofon Fust enlayra 'ls mérits de la *má de son dependent* Pere Schœffer «*arte manu pulchra pueri mei feliciter effeci finitum*» lo que demostra que lo Cicero induptablement es xilográfich y que 'l *manu pulchra* certament se refereix al bonich caràcter de lletra trassada per Pere Schœffer qui, es sapigut, era un excelent calígrafo y dibuixant y com á tal, havia entrat al servey de Fust qui en aquest colofon encara l'esmentat com á dependent seu *pueri mei*; posant de manifest al mateix temps la impossibilitat de la tan manossejada societat «Gutenberg, Fust y Schœffer» de que parlan molts escriptors partidaris de la tradició Maguntina.

Per aquesta rahó no poden esser producte d'aquesta societat las duas celebradas Biblias de 36 y 42 ratllas que Fust y Schœffer portavan á vendre á París, de las que, ni una ni altra portan data ni nom del impressor encara que la primera es creguda del 1456. Ni aquesta ni la de 42 ratllas nomenada de «Mazarino» son tipogràficas, podent esser, la última especialment, estampada ab planxa de metall grabada per los medis que havia Finiguerra descubert á Florencia en l'any 1452. Com creuhen alguns, ho es lo colofon del «Psalterium Codex» de Fust y Schœffer del 1457, essent xilografiat tot lo cos d'aquest llibre.

Aquí se m'ocorre una idea. Posavan aquestos la paraula «Codex», tros de fusta, pera indicar que la estampació era feta ab motllo de fusta y no ab planxa de metall? Es molt possible, com ho es també sia lo primer llibre estampat per la xitografia perfeccionada com ho indican lo luxo de lletres majúsculas, no repetit en las estampacions dels mateixos impressors durant molts anys y esser lo primer llibre conegut ab la data y nom del impressor.

No es possible que cap de las duas Biblias fos producte de la Societat Gutenberg, Fust y Schœffer porque aquesta no ha existit may, porque Schœffer entrá de dependent á casa Fust quan aquest estava ja separat de Gutenberg y, com ja he dit, continuava com á tal en la mateixa casa l'any 1465.

Ni Fust ni Schœffer posaren may en cap dels colofons que fossin los autors de la tipografia, com diu Fr. Francisco Mendez en sa «Tipografía Española» ni tampoch que fossin los perfeccionadors de la xitografia. De la primera no 'n fan

esment fins al any 1472 en lo colofon de las «Instituciones de Justiniano» que posseheix la Biblioteca Arús donantho com á cosa nova de poch anys.

De la relació del Abad Tritemio esmentada per Fr. F. Men-
dez, resulta clarament que Gutemberg no tingué cap part en
la invenzió dels tipos mòvils, puig segons ell, Fust y Schœffer
foren los que pensaren en los caràcters mòvils de fusta, ploms
ó bronze, que no donaren resultat fins que Schœffer trobá 'l
medi de vèncer totas las dificultats molts anys després de la
separació de Fust y Gutemberg, es dir, l'any 1462, lo que
tampoch es aixís, donchs ja havém vist que Schœffer en
l'any 1468 encara estampava ab motllos de fusta.

Los comentaris d' Enrich Salmud de la «*Opera nova re-
perta sive rerum memoravilium inventorum*» en la part «De
Typografia» diuhen, que Joan Fust de Maguncia comensá á
mirar de multiplicar llibres per medi de motllos de fusta y
lletras talladas y arregladas en columnas ó formas. A aquest,
Gutemberg li demana associarse, resultant d' aquesta tradició
que Fust siguié l' iniciador de la idea, y Gutemberg lo soci
capitalista, al revers de lo generalment admés.

Com he dit, los autors antichs parlan molt poch de Gu-
temberg y sols per incidència, discordant sempre en lo que
encara s' empenyan en volernos donar com á cert é incuestio-
nable, En lo «Cronicon» del any 1474 de Felip de Lignamine
—tipógrafo y cronista—al esser al any 1458, s' hi llegeix lo
següent passatge: «*Jacobus cognomento Gutemberg patria Ar-
gentinus et quidem alter cui nomen Justus—Fustus?—im-
primendarum literarum in membranis cum metallicis formis
periti, trescentas cartas quique eorum per diem facere in-
notescunt aput Maguntiam Germanie civitatem: Johannes
Mantelinus, aput Argentinam ejusdem provincie civitatem
ac in eodem artificio peritus totidem cartas imprimere agno-
citur.*» Aquí tenim altrás noticias que cambiant lo nom y pa-
tria de Gutemberg, nos fan saber que en 1458, aquest treva-
llava separadament de Fust y que, ab aquell, hi havían tres
impressors que, en duas ciutats diferentas cada un d' ells es-
tampava tres cents fulls de pergamí, que 's consideraria lo
máximum que 's podia estampar cada dia, segurament ab
planxas de metall, no podent de cap modo enténdres ni tra-
duhirse en cap llengua, com diu molt be Berlan, *metallicis*

formis per caractères fondus com fa Mr. Fermin Didot. Aquest passatge demostra que en son temps Gutenberg era poch conegut, no era sol en practicar y estudiar la estampació y que la tipografia ó impremta ab caràcters móvils metàllics fosos no havia sigut descoberta. D'altre modo Felip de Lignamine, que era tipógrafo, ho hauria dit d'altra manera.

Las noticias históricas, escrits d'autors contemporanis, colofons dels primers llibres, y exámen tipogràfic dels mateixos tot concorda en que las primeras impressions de llibres d'alguna importancia, durant al menys deu anys, totas foren fetas per medi de blochs de fusta ó planxas de metall gravadas y que la tipografia ó estampació ab tipos móvils metàllics fosos, no fou descoberta ó posada decididament en práctica avans de 1466, quinze ó setze anys després del que suposan que Gutenberg la descobrí.

Ja es hora que 'ns ocupém d'aquest personatge.

De Gutenberg s'ha escrit molt, pero molt poch de veritat y ab verdader coneixement de sa historia y sos fets. La passió y la fantasía han entrat per molt en tot lo que han escrit sos partidaris *enragés* y 'ls que de bona fé han volgut trassar sa historia, seguint la tradició y ab l'intent de conciliar las opinions de Holandesos y Maguntins. Si son escriptors d'imaginació, com en Lluís Figuer, no han fet més que poetisar totas las suposicions perpetuantlas y aumentar la confusió fentnos rodar sempre en un cercol viciós.

Jo, anant sempre al grá garvellat, donará un breu extracte de la historia de Gutenberg tret del historiador modern Duller «Historia del poble alemany fins al any 1846», no porque estigué en lo cert, sino porque es una modificació de la tradició generalment acceptada.

«Gutenberg, jove, abandonant Maguncia, se'n va á Strasbourg ahont cultiva moltes arts útils y busca 'l medi de *multiplicar per milers* los escrits ab més rapidesa y menos fatiga que la dels amanuenses.

»Coneixentse desde molt temps lo modo de multiplicar las imatges y ratllas enteras d'escriptura per medi de motllos de fusta grabats nomenats *informes*, aixó hauria conduhit á Gutenberg á pensar en la invenzió de la impremta ab caràcters móvils fent al objecte innumerable tentativas. Par últim graba sobre pasta de fusta páginas enteras, las serra lletra

per lletra, (?) afilera 'ls caràcters que pot compondre y descompondre novament, á voluntat—cosa que segons Gilberti y altres experimentats tipógrafos seria un absurdo sols imaginarla—y, arribat á aquest punt, estampa per medi d'una premsa de la seva invenzió.

»L' any 1444 torna á Maguncia y *gasta tot son cabal* en gran número d' experiments. En 1450 se associa ab Johan Fust, qui avansa 'l diner pera instalar lo taller.

»Poch després Gutenberg imagina un modo més fàcil y expeditiu pera obtenir un gran número de caràcters més solits y elegants que 'ls de fusta. Fa fondre matris en metall, y per medi d' ellas las lletres—sap aquest senyor lo que diu, puig no parla de punxons, base principal de la tipografia?—Ab las lletres tretas de la matris l' any 1452 comensa la impressió de la Bíblia de 42 ratllas, goig de Gutenberg y de Fust.»—Pero aquella *obra mestra* del art, no porta 'l nom del un ni del altre.

»Pere Schœffer *escribent dependent* de Fust, en aquell temps, imagina'l modo de fondre 'ls caràcters ab més facilitat. Graba en bronzo las formas d' acer, punxons y obté matrís més precisas.

»En 1455 Fust mou rahons á Gutenberg; li posa plet, li segresta las eynas tigráficas. Gutenberg queda despullat dels instruments necessaris pera exercir son art.

»Fust y Schœffer continuan estampant, y en 1457 publican y *firman* una obra espléndida, lo «Psalteri.»

»Gutenberg confia en Deu; y un benefactor, Humery, li dona diners pera que pugui procurar-se nous utensilis. Llavors Gutenberg torna á trevallar y en 1460 acaba la impressió del «Catolicon...» que tampoch porta son nom, quan ja Fust y Schœffer firmavan totas sas publicacions.

»Del 1460 al 1467 no 's diu res referent á Gutenberg ni se 'n té cap més noticia, sino que probablement morí del 1467 al 1468, pero aixó no te importancia,» diu estóycament l' historiador.

»Separat Gutenberg de Fust y conquistada Maguncia, los operaris d' aquella estamperia s' *escamparen* per totas las nacions portanthí l' art que es honrat per tot arreu.»

Aquest es lo resúm de la historia de la impremta més generalment admesa, la que analizaré després, concretantme

de moment á preguntar: ¿quina era la impremta de Gutenberg de la que no 'n sortí sino un llibre, y encara duptós, «Lo Catholicon,» y quins operaris podia haverhi ab prou coneixements y práctica pera convertirse en los apóstols de la prempsa?

Es veritat que, com diu Berlan, la figura de Gutenberg guanya ben poch per la ploma de Duller, qui la reproduheix, no com fa la fotografia, que en las reduccions conserva la estructura y proporcions de las parts, sino practicant grans amputacions en la *gloriosa persona del predilecte* de la tradició, y que aquest aixís mutilat, probablement per no fer mal á Schœffer, ab prou feyna pot aguantarse apoyat en la prempsa?

Al signor Berlan no li hauria encara ocorregut la idea, que, á propòsit d' aixó, consigna després, «que no 's pot estar á caball de la crítica y de la tradició, si aquestas no están de acort y que es menester escullir la una ó l'altra», puig negant, com nega en absolut, que Gutenberg hagués estampat ab caràcters mòvils, no ve al cas defensarlo pera rebaixar á Schœffer al que sembla te particular inquina igualment que á Fust, estant en contradició ab lo total de sa obra la especie de panegírich que fa de Gutenberg en la nota que posa á sa observació sobre la obra de Duller en la que diu:

«A la figura de Gutenberg pera esser la d' un geni li faltan algunas qualitats características. Aixó pot esser culpa de la historia ó del mateix Gutenberg. Aquest te la potencia de concebir una gran idea, pero no te la prompta aptitut d' escullir los medis necessaris pera la realisació de la mateixa. Es apátich, indecís, preocupat per la investigació fundamental, dissipa sas forsas y las dels altres.»

Aixó no indicaria sino ignorancia. Lo concebir una idea, per gran que sia, no demostra un geni si á la concepció no acompanyan los medis de realisarla. Tots pensém que podria ó deuria ferse aixó ó alló, pero ningú s' emporta la gloria de haverho pensat sino 'l que ho ha posat en práctica, porque una cosa es lo pensament y altra la aptitut de posarlo en obra que es precisament lo que constituhex lo geni y l' art.

«Finalment arriba á un bon resultat, diu Berlan, ab la estampació de la Biblia, pero, com si tingués por, s' amaga y no sab agafar aquella ocasió pera rehabilitarse devant de sos contemporanis que l' havían vist sucumbir en lo procés de Stras-

bourg. Cóm traure, donchs, del dupte á la posteritat que, fent sortir aquella obra sens cap firma que assegurés de qui era, no obehís á la veu de sa consciencia que li privava d'apropiar-se lo que en gran part era degut á sos associats en l'art? Aixís ho pensa poch més ó menos Tonelli »

«No després del procés de Maguncia—1455—sino avans del trevall de la Bíblia, hauria fet be en separarse de Fust. Aquesta separació tardana pot esser causa dels duptes sobre-dits, perque demostra que á la admiració de la idea havia poch á poch substitubit en los consocis lo menyspreu del home que no havia satisfet llurs interessadas aspiracions.»

«Ab lo «Catholicon» hauria tingut altre medi de rehabilitarse ó venjarse noblement de sos adversaris. Pero ho descuydá, y aquesta vegada no pot dirse que *no estigués en us lo firmar las obras*, perque en tots temps se usaren las protestas de la veritat contra la falsetat, y del dret contra la injusticia.»

«Una sola espléndida idea acompanyada d'una pesadés de ingeni, debilitat d'ánimo, é incuria de la propia reputació no constitueixen may lo que 'n dihém un home superior. Després del Catholicon *que's pot dir se li atribueix gratuïtament*—al igual que la Bíblia—Gutenberg s'eclipsa del tot. En lo restant de sa vida no l'acompanya cap d'aquellas grans desgracias que casi sempre son la recompensa del geni. La mort troba sa impremta secuestrada y á ell canceller pensionat á la Cort del Elector.»

JOSEPH BRUNET Y BELLET

(Seguirá).

D' UN BERCOCH

De aquell bercoch qu' entre 'ls llabis,
ubriach de goig, se 'ns fongué,
la hermosa atmetilla bessona
jo en mon jardí avuy he fet.

Ja veurás quin' arrelada
que treurá, y quin brot tan vert,
quanta fló' á la primavera,
y en sent l' estiu quant esplet.

Com que ha d' esse' 'l que ab més ánsia
cuyde 'l novell jardiner,
á qui feres tantas voltas
jurament d' amor etern.

Jurament, nina, que sembla
qu' en oblit gayrebé tens,
des que la dissort traydora
me robá al dols costat teu.

Des que la ciutat enveja
ta masía com un cel,
perque veu ta bella imatge
dins mos plors d' anyorament...

¡Ay, Deu vulga, donchs, Deu vulga
que 'l fruyt de mon bercoquer
siga dols com una bresca
y no amargant com un fel!

PAU BERTRÁN Y BROS

A LA VERGE

De dins l'avench d'ignominia
cementiri d'esperansas,
hont de sempenta en sempenta
mals esperits m'abismaren;

á poch á poquet s'aixeca
una colometa blanca,
lo bech d'or, los peus de rosa
y á n'el front estrelles blavas.

¿Quínas mans cruels l'han ferida?
A ne 'l pit du set espasas,
á la dreta ne du tres,
á la esquerra du las altrás.

Es l'amor á la Bellesa,
es ma darrera esperansa,
pura, dolça, adolorida
que vers lo cel bat sas alas.

La devoció es que vos tench
desde nin, Mare de mares;
ay, no li tanques las portas
dels teus palaus, Verge clara.

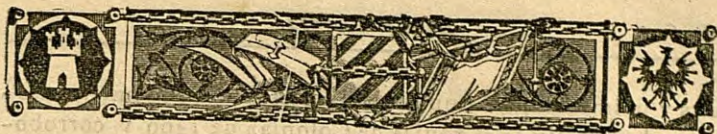
Obrali 'l bech suplicant,
pósali una sola branca
del arbre *Misericordia*
qu' es lo més celest dels arbres;

Ella tornarà gojosa
com la coloma del arca;
y en oblit de sas ofensas
aquell brot son bech portantne,

las potentats infernals,
retudas en la batalla,
baix de mon peu quadarán,
baix de mos peus esclafadas.

GUILLEM FORTEZA

GUTENBERG NO DESCUBRÍ LA IMPREMTA

EXTRET D' UN LLIBRE INÉDIT

(Acabament.)

Si aixó es una defensa de Gutemberg trobo que Berlan no li fa més favor que Duller, puig no fa més que posar de relleu los defectes personals de Gutemberg, si es que 'n tenia, ó be demostrar que si havia concebut una idea no coneixia ni sabia posar en práctica los medis de realisarla, havent sigut sos consocis (?) los que 'ls trobaren y 'ls hi posaren, y que no fou ell que 's separá de la societat, sino que foren los altres que 'l despatxaren com á persona inútil.

Tampoch val més la arriscada, y poch honrosa pera Gutemberg, suposició de Fermin Didot de que «Gutemberg va vendre sa gloria á Fust *per necessitat de diners.*» Quina apoteosis! Deu nos guard d'amichs massa cuydadosos!

Prescindint dels errors històrichs en que incorre Berlan del mateix modó que tots los defensors de Gutemberg, passém á analisar la llegenda Maguntina, servintnos dels mateixos documents y rahons alegats per sos defensors.

Gutemberg, jové, se 'n va á Strasbourg á practicar varias

arts y la impremta. Aquesta opinió está principalment basada en lo que diu la «Crónica de Colonia» de 1499 y corroborada, volen los moderns, per lo verídich ó apócrif, plet de Strasbourg. La Crónica de Colonia es un document extemporani del que ja he parlat y probablement tornaré á parlar. Del plet de Strasbourg no se 'n treu res en clar sobre cap classe d' estampació, de la que no se 'n resa sino en l' últim testimoni. Las declaraciones dels primers son vagas y confosas. Se parla per incident d' una premsa y de quatre pessas que hi havia sota d' ella, que no 's trobaren, ni tampoch se diu per qué podían ó debían servir. Se tracta d' una societat pera explotar alguna ó algunas industrias, que Gutemberg coneixia ó tractava d' explotar y de restitució de diners. Fins al onzé y tretzé testimonis no 's posa en clar lo que realment se tractava respecte la industria explotada per la societat «Gutemberg, Dritzehen y Helman» que no era altra que «la fabricació de miralls de plom», es dir, de capsas de plom que exportavan y enviavan á vendre á las grans firas d' aquell temps. Sería una cosa nova, ja que Gutemberg temía la prenguessin com cosa de bruixería. La premsa en cuestió y las quatre pessas referidas, servirían pera enmotllar los dibuixos á las capsas de plom, utilitat ben diferent de la que li volen suposar.

L' últim testimoni es qui únicament parla de la impremta d' un modo vago y sospitós, en una declaració que no te cap conexió ab la dels altres ni ab l' assumpto principal del plet y que Van-der-Linde diu que sols se pot pendre com á relacionada ab la compra de metalls, tot lo que fa sospitar que aquesta declaració es una intrusió ó mala traducció, si no es apócrif tot lo procés com alguns creuen.

Lo mateix Van-der-Linde, gran entusiasta y defensor á peu y á caball de la tradició á favor de Gutemberg, opina que aquest en Strasbourg no practicá ni la xilografía ni la tipografía, y que las industrias que ensenyá ó devia ensenyar á sos consocis no foren altres que la fabricació de miralls y puliment de pedras dures d' adorno, ónix, agatas y altres semblants, que's troban per las immediacions de Maguncia, que es lo que resulta del plet.

A Gutemberg lo trobém sempre faltat de diners y enmatllevantlos. Després del plet dels germans Dritzehen se 'l troba

esmentat en documents de recepció ó afiansament de diners á Strasbourg fins al any 1443. Desde aquell any no se'n sabres més fins al 1448 que 'l torném á trobar á Maguncia enmatllevant 150 guilders pera los que un amich seu li fa fiança sobre una casa que posseheix en la mateixa ciutat. Es molt probable, diu Van-der-Linde, que aquesta continuada necessitat pecuniaria tingué bastant que veure ab los infatigables experiments industrials de Gutenberg. Altra suposició que á mon entendre no diu res á favor de Gutenberg. Al verdader geni, al home de las qualitats ab que 'ns pintan á Gutenberg, no se 'l troba sempre entrampat. A Gutenberg los escriptors, sos partidaris encomiastas, nos lo presentan com un home intelligent, pensador, íntegro, desinteressat y víctima de son excelent carácter. Tot son suposicions gratuïtas, perque Gutenberg sols es conegut principalment per lo context dels dits plets que sostingué l' un ab sos consocis de Strasbourg y l' altre ab Fust, son associat de Maguncia, los que no li fan cap favor, puig donan á comprendre tindria un carácter repropí ó poch formal, puig sols lo trobém disputant per cuestió d' interessos ab aquells ab qui s' havia associat. Ademés tampoch dona mostra de bona fé y formalitat lo que Anna, la que després sigué sa esposa, tingués de requerirlo á la Curia del Bisbe de Strasbourg perque li complís la paraula de casament que li havia donada perque ell evadia son compromís.

Malgrat algunas observacions que poden ferse, que podrian fer duptar de la autenticitat del procés de Maguncia, en lo que no están ben claras las condicions de contracte entre Gutenberg y Fust, resulta que en lo tal procés no s' hi troba res que remotament fassi referencia á la impremta ab caràcters mòvils, y que, si realment se troban en ell esmentats en l' original y no ategits per los interessats, una máquina ó premta que serveix de garantia, pergami, paper, tinta, etc., sens dupte 's refereix á la industria de la xilografia, com ho demostran las rahons avans donadas y ho confirma sens adonarsen lo mateix general en quefe dels campeon de Gutenberg, lo doctor Van-der-Linde quan diu: «Després d' aquest plet, lo taller d' estampar de Gutenberg entrá en possessió de son prestamista, qui trobá en l' enginyós Pere Schœffer, instruhit per l' inventor (?) y que 'l sobrepujá en las particularitats de la execució, la persona més á propósit pera continuar-

lo.» Sapigut es que Schœffer no formá part de la societat Guttemberg-Fust, que son mérit era esser un excelent pendolista y dibuixant y ja havém vist que en 1468 encara estampava ab mouillos de fusta ó planxas de metall, indústria que exercí comensant per lo «Psalteri» de 1456 fins á las «Institucions de Justin!» del sobredit any. Es á dir, la friolera de doize ó catzorze anys. Y en lloch consta que en cap ram d'aquesta indústria Pere Schœffer fos deixeble de Guttemberg.

Guttemberg entrá de familiar del Elector, Arquebisbe de Maguncia Adolf II en 1465, á títol d'almoyna, com consta per l'acta d'admissió d'aquell any. No crech del cas las consideracions que sobre aixó continúo en la obra.

Johan Guttemberg, l'últim descendent d'una branca de la família Gensfleisch, lo descubridor de las minas d'or, morí en 1468 carregat de deutes, viudo y sens fills, y *fou promptement olvidat*, segons son mateix panegirista Van-der-Linde. Poch cas farían de sos mérits y descubriments sos contemporanis, y per lo tant es duptós li erigissin l'epitafi que hi ha en la iglesia de frares menors de Maguncia, en lo que se li dona lo títol d'«inventor del art d'imprimir.» Aquest epitafi, indubtablement apócrif, no fou publicat fins al any 1499, mitj sigle després de la data en que's suposa fou inventada la impremta, quan se publicá la «Crónica de Colonia» y estavan en son major grau de calor las disputas de preeminencia entre diferents ciutats.

Guttemberg es una especie de sombra ó fantasma de qui tothom parla per lo que han llegit ó sentit á dir. Los que sostenen sa primacia, havent fet alguns estudis, se fundan en lo que diu la «Crónica de Colonia» del 1499 y en lo context dels dos processos de Strasbourg y Maguncia dels que no'n surt massa ben lliurat, y ni del un ni del altre pot remotament deduirse que sigués lo primer que ideá y posá en pràctica ls tipos mòvils pera la multiplicació de llibres. Tot lo més que lo de Maguncia podria induhir á creure, estirantse una mica, es que tractava de perfeccionar la estampació ab planxas de fusta ó metall, aplicanthi la premsa en substitució de la massa ó corró fregador.

Resultat, que tot lo de Harlem es un cuento y que aquella ciutat no te cap dret á la reclamació de la primacia ó invenció de la impremta. En igual cas havém vist se troba Strasbourg,

que ab tot continuá reclamantla y es gráfich lo que passá anys enderrera, en una sessió dels membres del Institut d' aquella ciutat en la que Hoc proclamava que Strasbourg era 'l bressol de la estampa á lo que Shaab lo va interrompre dihent: «lo bressol sí, pero sens la criatura.» Berlan creu que una cosa semblant pot dirse de Gutenberg *pare putatiu* del mateix art, quals fills no portan son nom ó portan lo d' un altre.

En efecte, no existeix ni s' ha conegut may cap llibre, ni tipográfich ni xilográfich, que porti la firma de Gutenberg ó son nom com impressor ó estampador d' ell; ni tampoch en los colofons ó context d' altres llibres se parla d' ell com á tal fins al any 1499, en lo que la celebrada «Crónica de Colonia» li atribueix la invenzió d' una manera vaga y confosa, mitj sígle després del any en que diuhen la inventá.

Dels processos de Strasbourg y Maguncia no se 'n treu en clar res que demostrí que Gutenberg estampá y molt menos que estampés ab tipos móvils. Del mateix modo que la Costeriana, tampoch s' ha tractat may históricament, sino com á dogma y cosa de fé, la cuestió Maguntina, la que sols es sostinguda per la rutina ó fanatisme envers Gutenberg, y fins ara ningú la ha tractada ab los coneixements necessaris y la imparcialitat y bona fé que exigeix.

Si be podria resultar que Fust y Schœffer fossin los perfeccionadors de la xilografia y haguessin sigut los primers en trobar los medis de multiplicar los llibres d' un modo més correcte y més económic, ni l' un ni l' altre junts ó separats s' alaban may d' aixó y menos d' esser los inventors de cap sistema d' estampació. Fust únicament, com havém vist, alaba la «pulchra manu» de son dependent, y Schœffer encara en la edició de las «Instituciones de Justiní» de 1475 que posseeix la Biblioteca Arús, dona la impremta tipográfica com á cosa de son temps y de poch anys, sens fer cap mérit d' haver intervingut per res en la invenzió.

En efecte, tant per lo que diuhen los autors contemporanis com per l' examen tipográfich de tots los llibres anteriors al 1466 ó 67, resulta que son xilográfichs, es á dir, estampats ab bloch de fusta ó planxa de metall, havent contribuít aquest últim medi al millorament de la multiplicació dels llibres per lo descobriment de Finiguerra de Florencia en l' any 1452, havenise estampat per aquestos medis tots los lli-

bres publicats á Alemania durant dotze anys, inclosos los dels mateixos Fust y Schœffer, comensant per lo celebrat «Psalterium» de 1456 fins á las «Instituciones de Justinia» de 1468.

La generalitat dels impressors anteriors al any 1467, comensant per Schœffer y acabant per Sweynheyn y Pannartz, eran calígrafos, dibuixants, ó grabadors. Sapigut es que Schœffer avans d'entrar al servey de Fust exercia de copista á la Universitat de París. Los altres, si be estamparen á Roma ab tipos móvils avans que 'l primer á Maguncia, quan anaren á Subiaco cridats per lo Cardenal Torquemada, estamparen allí xilogràficament, y quan després, en 1473, per causa dels mals negocis, se separaren, Sweynheyn se guanyá la vida grabant al metall y publicant una série de mapas ó cartas geogràficas. De cap d'ells se parla com á fundidor de tipos com no sia de Jenson de qui m'ocuparé després, com també de son llibre «Decor Puellarum» del any 1461 únich tipogràfic que 's coneix anterior al any 1466 y del que diuen n'ha fugit una X com de la «Gramática de Barcelona» del 1468 y dels llibres de Ausbourg, Basilea y Oxford, del mateix any de nostra Gramática.

Ara 'm preguntarán: Donchs qui descobrí ó posá en práctica la impremta ab caràcters móvils y ahont? Dificil es assegurarho; pero donaré compte d'una série de fets que ab fonament poden fer presumir qui 'n siguié 'l verdader inventor y ahont ho posá en práctica.

Ja he dit que la tradició italiana de la invenzió de la impremta havia sigut injustament abandonada y me 'n he convensut per algunas de las rahons avans exposadas y per las que poso á continuació. Lo professor Francisco Berlan en sa obra «La Stampa á tipo mobile revindicata da Italia», fundantse principalment en lo que diu lo Bisbe de Aleria, reclama pera Roma y 'ls impressors Sweynheyn y Pannartz la preeminencia de la invenzió; pero lo que diu lo Bisbe de Aleria no demostra clara y terminantment que aquestos fossin realment los inventors, ni las demás rahons en que Berlan apoya sa tēsis son prou convincent per resoldre definitivament la cuestió, además de poderse aplicar á sos impressors predilectes las mateixas faltas d'apritut y qualitats indispensables pera poder portar á bon fí semblant descobriment.

Cap dels alemanys á qui s'atribueix la invenzió de la im-

premta se 'n vanta ni en lo prefaci ni en lo colofon d'alguna de sas obras primitives cregudas tipogràfiques, y Pere Schœffer, en las que realment ho son, com las «Institucions de Justiní» de la Biblioteca Arús demostra tot lo contrari.

De Jenson se 'n coneixen algunes obras en las que son corrector Ognibene Leonicensi, lo proclama «inventor de la impremta» com en lo prefaci del «Quintilià» del 1471 á que's refereix la «Crònica de Colonia» del 1499, dihent *no es veritat*. Perque ha d'esser creguda y seguida per nostres contemporanis la tant celebrada Crònica escrita per estranys y en època molt adelantada, y no 'l prefaci del «Quintilià» y altres llibres estampats trenta anys avans que la Crònica, quan aquesta mateixa confessa que Jenson anà á Venecia ahont comensá á «grabar y fer lletres?»

Com es que cap de sos contemporanis escriptors ó impressors protestá ó reclamá contra tal afirmació? Passém á examinar lo que hi ha de positiu respecte á Jenson.

No está de cap modo demostrat que 'ls alemanys portessin á l'altra part dels Alps l'art de la impremta ab caràcters mòvils del tot madurat, com es la opinió general porque Sweynheyn y Pannartz que foren los primers que se sap passaren á Italia y dels que son los llibres tipogràfics més antics coneguts, exceptuat un, comensaren estampant xilogràficament á Subiaco. Llur celebrat «Lactanci» es xilogràfic, per lo que, ben estudiat, potser trobarém que la Italia més que la «dida» de la impremta com la anomenan, ne podría esser «la mare.» Pero no Roma, com pretén lo professor Berlan, sino Venecia que reunía més qualitats pera alimentar la criatura y á la que anà á viure, molt avans á mon entendre, son verdader pare Jenson.

Quan lo rey de Fransa Carlos VII, amant de las lletres y las arts, sapigué que uns alemanys—Fust primer y després Schœffer—portavan á vendre á París llibres elaborats per un nou procediment—que venían molt cars—comissioná á Nicolau Jenson pera passar á Maguncia á estudiar aquest nou procediment. Jenson era grabador, director de la fàbrica de moneda de Tours y per lo tant intelligent en lo grabat en metalls, fundició y aleació d'aquestos, circumstancias que s'han de tenir molt presents pera estudiar ab profit la historia de la impremta.

Los partidaris de Gutemberg suposan que Jenson aná á estudiar al taller del mateix Gutemberg, quan Gutemberg ja no tenia taller, y altres que a casa dels mateixos Fust y Schœffer. Pero no se sap de cert, sino que Jenson passá efectivament á Maguncia.

Al tornar á París en 1458 havia ja mort Carlos VII y, no trobant allí la protecció merescuda que esperava, ni probablement las condiciones necesarias para establir ab profit la industria que havia anat á estudiar á Maguncia, s'expatriá y no's tenen noticias positivas d'ell, diuen, fins al any 1471, en que se'l troba á Venecia ab una impremta ben montada é imprimint tant y mellor que ningú. Ahont aná, estigué y qué feu pera guanyarse la vida y fer fortuna durant aquestos set anys?

Venecia en aquell temps era 'l principal mercat del mon sobretot per Orient y era especial per la compra y venda de paper de las fábricas de Italia que 'l fabricavan de diferentes classes y á més bon preu que en molts altres nacions. Per altra part la industria de la estampació de cartas de jugar, estampas y petits llibres xiligráficos estava allí molt desenrotllada y protegida per lo Senat Veneciá.

Jenson, home intelligent y laboriós, coneixeria totes aquestas circumstancias per las que sens dubte triá á Venecia com á lloch més á propòsit pera exercir sa nova industria ab ventatja, aprofitantse dels coneixements que en los progressos de la mateixa havia adquirit á Maguncia.

Establert á Venecia y treballant prosperament en sa dita nova industria, Jenson, grabador en metalls, fundidor, coneixedor de las aleacions y sos efectes, es la persona més indicada pera fer creure haver sigut qui, durant molt temps, ab profit estudiés, tot treballant en lo sistema tabulari, la estampació ab tipos móvils fosos, de metall, permetentli son bon passament fer los gastos necessaris per las costosas y repetidas provas indispensables, puig la invenzió de la impremta ab tipos móvils metálichs fosos, no sigué, com dihém aquí, y alguns creuen «cosa de bufar y fer ampollas» sino cosa de coneixements y gastos que no tenían ni podían fer los primers impressors á qui s'atribuheix, que, com he dit, no eran més que simples grabadors en fusta, escribents, dibuixants, ó res.

D' aixó 'n podría esser una prova lo llibret «Decor puella-

rum» estampat en Venecia l'any 1461 al que, com á totes las impresions que contrarian una opinió establerta, li suposan una X fugitiva á pesar de tenir totes las senyals d'una impressió primitiva sens foliació, signatures ni reclams y expressar ben clar en lo colofon, tot ab lletres majúsculas, lo nom del impressor y l'any de la impressió.

Si la obreta fos del 1471, com pretenen, portaria 'l lloch de la impressió—Venecia—com portan totes las obras de Jenson d'aquell any y además signatures ó reclams que també usava Jenson en aquell temps. Se descuydá de tot aixó com se descuydá de la X? Aquest descuyt se fa més estrany per quan Jenson en aquell any ja tenia á Ognibeni Leoniceno per corrector d'Imprempta y las obras de Jenson eran massa ben estampadas pera deixar passar aquestos descuyts, Además, estampat á Venecia en 1471 haurian los successors de Johan de Spira deixat passar sens protesta un erro que treya tota la gloria á son primer llibre «Epistolæ ad Familiares» pera 'l que havian obtingut privilegi, com á «primer llibre estampat á Venecia» segons diuen los adversaris de Jenson? Per altra part, si Gutenberg, Fust y Schœffer havian descobert la imprempta del 1450 al 1455 y estampat ja ab tipos móvils, perque Jenson que suposan havia après l'art d'imprimir en casa d'aquestos en los anys 1456 á 1458, no podia haver exercit aquest art en 1461 fos allá ahont fos? Aixó 'm sembla que no te retop.

Dels diferents datos y documents contemporanis que acreditan que Jenson estampá á Venecia molt avans del 1469 any del privilegi concedit á Johan Spira, del que m'ocuparé després, sols citaré la «Crónica Sanuda» del distingit y verídich contemporani Marina Sanuto, en la que, exposant lo regnat del Dux Malipiero al esser al any 1461 diu: «et in tempo di questo Doxe Venexia stete in paxe et in guiette, et in questa terra poi per tutta l'Italia fo principiá l'arte del stampar bilibri, qual haué principio da alcuni Todeschi, tra quali uno chiamato. *Nicolo Jenson fo' il primo* que in Venexia facese *stampar libri* et vadagnó assaississimi denari siche vene richissimo.» Y al esser al any 1469, en lloch de contradir lo sobredit, com volent suposar, ho confirma quan diu: «fo presso attento l'arte del stampar sia venuta a luce, que sia conces-

so a Zuane de Spira stampá l'Epístole de tullio et plinio per cinque anni altri no stampino.»

Aquest testimoni contemporani no solzament nos fa saber que Jenson y altres impressors s'establiren ó estavan ja establerts á Venecia en 1461 sino que'l privilegi concedit á Johan de Spira en 1469 era pera las obras de Plini y las Epístolas de Cicerón.

Aquest privilegi es lo caball de batalla dels adversaris de Jenson, los que, interpretant á sa manera lo preámbul y agafantse en la vaguetat de la concessió, pretenen que'l privilegi per estampar durant cinch anys en tots los dominis de la Senyoria de Venecia, comensant en 1469, *era pera tota mena de impresions*, es dir un privilegi general pera poder imprimir ell sol en tots los dominis venecians, y d'aquí deduixen y estableixen «que la impremta fou introduhida á Venecia en 1469 per Johan de Spira y que aquest sigui 'l primer impressor que estampá en ella.

No es aquest lloch de continuar lo preámbul del privilegi y en quant á la vaguetat de la concessió puch dir sería costum d'aquella Senyoria no precisar las obras en los privilegis, porque jo tinch una «Summa Beati Antonini» del 1503, en qual colofon hi ha també la concessió del privilegi pera l'impressor d'un modo general, «qui obtinuit a dominio Veneto que nullus possit imprimere nec imprimi facere in eorum dominio etc.» sens expressar la obra.

La Senyoria de Venecia no podia concedir á Johan de Spira l'imprimir ell sol en llurs dominis durant cinch anys haventhi establert en ells anteriorment altres impressors dels que's coneixen Nicolau Jenson, Baltasar, Cristoforo y Bianco Zuanne, cap d'ells alemany, que exercían llur art á Venecia en 1469, ó avans. Per altra part, ¿quin privilegi era aquell que durant los cinch anys de la prohibició permeté s'establissen a Venecia durant lo primer any cinch impressors, en lo segon doze, en lo tercer vuyt y en lo quart dos, de modo que avans d'acabar lo terme de la prohibició del privilegi treballavan á Venecia trenta impressors á més de Windelin de Spira possessor del privilegi com hereu de son germá mort en 1470? En la obra continuo los noms de tots aquests impressors y l'any en que s'establiren.

Johan de Spira tampoch en cap dels colofons de sos llibres

reclama la prioritat de la invenzió dels tipos mòvils, no comenta lo privilegi, concretantse á enlayrar lo perfeccionament y avens de la escriptura per medi del bronze y en un d'ells diu: «descansi la ploma ja que 'l treball ha cedit al estudi y al ingeni.»

Se pot entendre, diu, sigué 'l primer en imprimir ab tipos de bronze. Pero no diu fossen invenzió d'ell, ni que ell los hagués fosos. D'ahont los va treure? Sapigut es que Jenson es lo primer y més antich fundidor de tipos pera estampar, y es possible que s'hagués fet rich més per la venda de tipos fosos als altres impresors que per lo que li produhía son establiment de impremta. A Jenson los compraría probablement Johan de Spira y no 'ls portaría d'Alemania ahont encara no 's coneixia cap fundidor de tipos, y ab prou feynas feya un any havían deixat d'estampar llibres xilogràficament. Com en aquell temps la importancia dels llibres era *relativament* insignificant, no 's doná al modo de multiplicarlos be y barato lo mérit que realment enclohia y á Jenson li tindria més compte vendre lletres de motllo pera estampar que impresions en lletres de motllo, fins al any 1470 en que, generalizada la afició als estudis de tota mena per la institució de las Universitats y altres centres d'ensenyansa que havia facilitat lo descobriment y aplicació de la impremta, llavors sigué quan prengué major desenrotllo. Jenson no solzament no 's quedá endarrera, ni 's contentá ab pararse al nivell dels demás impresors, sino que 'ls superá en perfecció y hermosura de sas publicacions.

De Jenson se 'n coneixen moltes obras desde 1471 ab iguals tipos que la de 1461, que donan per equivocada de data. Sempre usá 'l mateix tipo romá celebrat per sa hermosura y, «encara que ab frecuencia copiat, may sigué igualat» segons sos mateixos adversaris—lo que demostra se 'ls fabricava ell mateix y per si sol.—Sigué 'l primer en emplear tipos grechs y en 1474 comensá á usar los bonichs tipos gòtichs nomenats en Espanya «lletra de Tortis.»

Ara pregunto, per qué ha de ser creguda la «Crónica de Colonia del 1499 y no lo que diu Ogniben Leonicens en lo prefaci del «Quintiliá» del 1471, y altres llibres, en que declara que Jenson sigué'l descobridor del admirable art, y con-

fessant la mateixa «Crónica» que Jenson anà á Venecia ahont comensá á grabar y fer lletres?

Tots los datos y noticias contribuïeixen á demostrar que Jenson siguié 'l verdader inventor de la impremta ab tipos móvils, metálichs, fosos, y que Venecia tingué la gloria de acullirlo y facilitarli 'ls medis de desenrotllar son ingeni, essent aixís la llegítima mare de la impremta.

En atenció á las pocas, confosas y contradictorias noticias que 's tenen de Gutemberg y de las molts positives, verídicas y terminants que tením de Jenson, no podém menos de decantarnos á creure que aquest te més drets á la gloria de la invenzió de la impremta que Gutemberg, qui no se sap positivament inventés res.

Resumint en pocas paraulas tot lo avans exposat, trobarem, que per lo que toca á Gutemberg tot son suposicions y conjecturas mentres que respecte á Fust, Schœffer y Jenson existeixen fets y noticias positives que donan per resultat «que Maguncia te la gloria d' haver sigut la primera en haver trobat los medis de multiplicar los llibres ab més facilitat y menor preu, substituhint la xilografia ó sistema tabulari perfeccionat al antich manuscrit, y que Venecia te encara major gloria per haverse trobat en ella la verdadera impremta, ó sia estampació ab tipos móvils metálichs fosos, que facilitá molt més la multiplicació de llibres, y produhí una tal baratura que posá al alcans de totes las classes socials tota mena de llibres y permeté la formació de llibrerías particulars y bibliotecas generals.

Per acabar, crech que ab menos fonament se pot atribuhir á Gutemberg la aplicació de la premsa á la estampació, que 'l perfeccionament de la xilografia á Fust y Schœffer, y la solució del problema de la aplicació dels tipos móvils pera la impremta á Jenson. No penso haver dit cap heretgia, perque estich enterament d' acort ab lo professor Francisco Berlan: «Que la tradició, sia la que sia, no te dret d' imposarse quan se troba en contradicció ab fets rigurosament demostrats.»

Escrit ja tot lo procedent treball sobre 'l descobriment de la impremta ab caràcters móvils he adquirit alguns altres in-

cunables—llibres del segle xv—de molta importància pera l'estudi de la invenció de la impremta.

Entre ells hi ha los «De Civitate Dei» de Sant Agustí, estampat per Windelin de Spira á Venecia en 1470.

«Luctus Christianorum ex passione Christi», estampat per Nicolás Jenson també á Venecia en 1471. Lletina rodona.

«Institutiones Justiniani», per lo mateix també á Venecia del 1474 al 77. Gòtic.

«Epistolae familiares» de Ciceron, estampadas per Johan B.^a de Tortis. Venecia, 1482.

Aquest últim sols l'he posat perquè 'ls que 's trenquen lo cap buscant quin es lo caràcter gòtic ó semigòtic designat en nostra terra per aquest nom, sàpigan que 'ls tipus usats per «de Tortis» en sas edicions, eran lo caràcter rodó, romà, igual al que empleá casi sempre Jenson qui no estampá ab caràcters gòtics fins al any 1474.

Los de Windelin de Spira de 1470 y de Nicolau Jenson de 1471 y'l gòtic de 1474—77 tenen interessants colofons que han confirmat mas opinions respecte al que judico lo verdaer inventor dels caràcters mòvils, puig mentres Windelin en pomposos versos s'accontenta ab fernos saber que son germà en Johan de Spira, cregut lo primer impresor de Venecia, havia fet veure als venecians que en tres mesos havia pogut estampar cent volums de las obras de Plini y altres tants opúsculs del gran Cicerón, havent comensat á estampar lo «De Civitate Dei» morint avans d'acabarlo, Jenson en lo colofon de «Luctus Christianorum» s'accontenta ab titularse *insigne grabador de llibres*.

Per los colofons d'aquestos llibres he vist que van errats los que, ó per ignorancia ó per fins particulars asseguran que Jenson siguió sempre modest en sos colofons, perquè 'ls de las duas úniques obras que jo tinc d'aquest impresor demostren tot lo contrari.

Ja he dit que en lo del «Luctus Christianorum» se posa «grabador de llibres—ab lo calificatiu d'insigne—*præ clarissimo librorum exculptore*—y en lo de las «Institutiones» no s'accontenta ab calificar-se de «ilustre é insigne ingeni» sino que hi afegeix, «que en sa industria—*in huius rei*—aventatja fàcilment als demés industrials.» Si aixó es modestia no sé lo que será la vanagloria.

Los dos colofons de Jenson donan bastant que pensar. Què vol dir lo «grabador de llibres» del 1471 y per qué en aquest no s' alaba d' aventatjar als de son ofici com ho fa després del 1474? Jo no m' ho explico sino del modo següent:

Lo «exculptore librorum» se referiria á la industria de Jenson de grabar y fondre tipos metàlichs, y no á grabar planxas de metalls ó fusta de las primitivas impresions com se podria creure: perque Jenson, á pesar de totas las oposicions es reconegut per amichs y contraris com lo primer fundidor de tipos mòvils y sens dupte no sols fonia caràcters pera sas propias edicions, sino que además ne vendria al altres impressors que encara no 'n coneixerian lo procediment. A Jenson li produhiria tant ó més la industria de fundidor que la d' impresor, y aixís s' explica la gran riquesa que adquirí, y com venia llettras de fundició als demés impressors, no li convenia al principi, del 1467 al 1471, indisposarse ab aquests reclamant la primacia de la invenzió y 'l perfeccionament de la Tipografia.

En 1474 ja era altra cosa. Son silenci, sens dupte, havia donat lloch á la incertitut de qui havia sigut lo verdader inventor del noble art, y algunas ciutats, sens cap prova positiva, 'n reclaman la gloria Strasbourg, Maguncia, Roma y alguna altra volen haver sigut las primeras en tenir *Impremta*, pero cap diu quin havia sigut l' inventor, fins que en 1499 vingué á acabar d' embullarho la Crónica de Colonia, fent sortir de tras cantó á Gutenberg de qui ningú s' havia recordat que hagués vingut al mon. Desgraciadament un fet sentat sense cap fonament y sols per un «m' han dit» doná origen á una falsa tradició, que pera la majoria de las nacions se convertí en historia y continua encara essentho ab la major injusticia del mon, perque, ho repeteixo sens cap reparo: «Gutenberg es qui menos dret te á la reclamació de la invenzió de la *Impremta*.

En los fac-símils dels colofons de la Biblia de Fust y Schœffer de 1462 y del «Decor Puellarum» de Jenson, del 1461, se manifestan clarament l' art xilográfich en lo primer y l' art tipográfich en lo segon; com se distingeixen en las duas páginas de las obras de Roma, 1467 lo primer, y de Maguncia, 1468 lo segon, ab que Berlan ilustra la obra.

Mon amich, lo digne Director del Arxiu de la Corona de

Aragó, don Francisco Bofarull y Sans me comunicá, fa poch, que, havent examinat detingudament la Gramática del 1468 que posseheix la Academia de Bonas lletres de Barcelona, que tant ha donat que enrahonar, trobá «que 'l paper en que está impresa te marca y que aquesta es la del paper empleat en aquell any, lo que es un bon dato més pera demostrar la autenticitat de la data—1468—del llibre, la mateixa en que Pere Schœffer, suposat un dels inventors de la impremta encara *estampava xilogràficament* las «Institucions de Justiniá» de lo que indubtablement resulta que Barcelona conegué la «Imprempta ab caràcters móvils, metálichs fosos, sino avans, per lo menos al mateix temps que Maguncia.

JOSEPH BRUNET Y BELLET

Amunt y avall tranzita gent inquieta
com un riu que s' escampa desbordat,
y en mitj de tanta vida, so un asceta
que viu de soletat.

Que 'n vingan de gentadas; la ferida
que causa 'l desengany d' un ver amor
es un buyt que no s' ompla; no te mida
la soletat del cor.

* * *

Ja torna 'l bon temps, ja torna la vida,
aucells y cansons y flors y perfums,
las nits del hivern tan llargas y fredas
empayta lallum.

Ja torna 'l bon temps y ab ell la alegría,
l' oreig es més pur, més tebi y més dols;
obríuli los cors que os porta la ditxa,
que os porta l' amor.

A mí no 'm cerqueu que so com l' oruga
que dorm lo seu son á dins del capoll,
la joya de tòts, me dona tristesa,
jo so lo dolor.

J. NOVELLAS DE MOLINS

UNA DESGRACIADA

I

SOTA dels porxos de la plassa la vaig topar un cap-al-tart del mes de Mars. Anava acompanyada d'un subjecte que prou coneixia de vista, encara que may hi havia tingut paraula. Un tipo d'aquestos solterots viciosos que fan més mal qu'una pedregada de Juliol y que duya, segons jo sabia per confidencias d'un íntim amich, una vida de tro, de verdader *bohemi*, d'orgia, joch y demés; tant, que no li quedava res per apendre de mal y que may havia après ni sentit paraula de be. Anavan agafats fortament de braset, com si tinguessin por de pérdrés. Caminavan á pas llarch y callats, puig de segur que ja s'ho havían dit tot.

Al toparnos me llensá una mirada de fussina, una mirada de reull, ab una mitja rialla que s'escorregué de sos llavis com si 'm volgués dir: «ja veus quin un ne porto de més xixarel-lo!»

Pobra Rosaria!... En sos ulls mitj entelats, voltats de negrencas ulleras, s'hi llegia aquella mirada fosca com l'amar-

gant misteri de la díssort, apagada y freda com la de una estatua de marbre; aquella mirada que traduhida en paraulas volía dir moltes cosas trístas. La rialla superficial de sos llavis, tantsols responía al forsament adulador de la vanitat. No volía dir res, perque ja no podia dirho, puig que pertanyía com tota ella á tothom. La part moral y fins la individual havia desaparegut. Era ja aquella dona un moble que's venía al més dihent. Quina rialla la del vici quan porta ja tota la sanch enmatzinada! Qué 'n son de xorcas las petxadas que senyalan lo camí corruptor de la carn sobre aquestas desgraciadas donas qu' han sigut sempre sobre del mon lo bressol del pecat y que desgraciadament tenen per fatal destí la trista condició de riure per fora, quan més deurían plorar.

Pobra Rosaria!... Portava ja l' ànima corrompuda... Ella y jo passarem sens badar boca. Mes quelcom me deixá son rastre que per més ó menos temps entretingué mon pensament.

Feya ja uns quants anys que no la havia vista. No semblava la poruga pageseta de montanya d' altres temps, tan senzilla y ben vista de tothom. Ab son vestit de novetat carregat de bonichs barroers y enfardegats; sas polacras de xarol; sos guants de color de canari; sos brassalets, arrecadas y agulla ab brillants y perlas; son pentinat encastellat á la moda; lo front ple de rulls empolsinats d' or y 'l cap coronat ab son brillant y reclamós sombrero ab auranetas, més semblava en conjunt una gran senyora que no pas una *Ivette* de café cantant, per no dir cosa pitjor.

¡Si sa mare la vejés avuy llemsada al llot, quina pena li faría, Verge Santa!... Més val que s' hagi mort la pobra viuda Dolors, avans de veure profanada sa propia sanch per sa sanch mateixa. Ella, que tan be va procurar criarla, que tants esforços, desvetllaments y sacrificis s' havia imposat per sa salut moral y material, una volta mort son pare! Ella que, vistosos mals instints, tant la havia renyada y que fins en los derrers moments en son llot de mort li va dir al despedirsen de camí cap á la eternitat...—¡Ay de tu, si un dia fas parlar!...

Tant de be li va fer Deu que va estalviar al cor de la bona mare tan crudel pena!...

Aixís anava pensant, tot fent via. Mes lo trágul y bullici de la capital tot ho esborra y unas novetats empenyen á las

altras sense que apenas hagin lograt interesarnos del tot. Aixís fou!...

De la Rosaria no vaig ocuparmen més.

II

Era en plena bullida de joventut, quan més tenia 'l cap curullat de somnis de color de rosa. Era en aquella ditxosa primavera de la vida, que ni may que hagués passat, en que 'l mon tot nos sembla pla, bell, adulator, misteriós y poétich, porque ho mirém tot ab lo vidre enlluhernador y enganyós de la ilusió y del amor. Me trobava á ciutat, y, pregat per mos amichs y, la veritat, ganas també que jo 'n tenia, vaig anar á un ball de disfressas del Liceo. En sent l' hora, mitj disfressat de senyor, be ó malament, allí 'm vaig trobar ab los demés companys.

Lo ball havia ja comensat. La gran sala bullia de parellas abigarradas. La llum hi era á dojo. Estava ple com un ou, tant, que casi no 's podia donar un pas. La orquesta allavors preludiava los primers acorts d' una americana del *Escalas*. Las parellas ja estavan amanidas y á un compás precís comensaren á móures garvellant com si fossin onadas de caps humans, atropellantse 'ls uns als altres. Per fí va acabar, y allavors la massa de curiosos de la qual formavam part, com una onada inmensa invadí 'l saló. Jo 'm sentia atret per lo curiós dalé de veure y apreciar los trajos de máscaras. No sé encara com fou, que 's fixá en mí una que, invitantme al ball tot tirantme amoretas, vulgas ó no vulgas me feu asseure á la seva vora ab empenyo decidit,

Mos amichs al véu'em pescat me digueren:—Vaja, quédat!... Ja 'ns veurém després?... Nosaltres aném per las nostras en busca de fortuna... Que 't diverteixis ab aquesta rossa!...

—Sí, home, sí, quédat!... Tens de venir á ballar ab mí 'l wals que ve!... Vull dirte moltras cosas...

—Be, dona, si hem de ballar ballaré... Mes, la veritat, no he vingut pas per aixó!...

Me vaig trobar, diabòlicament llessat als brassos d'aquella dona sens adonármene, barrejat en mitj del torbellí foll de la dansa, seguint lo compás viu y arrebatat de l'orquestra que tocava un *wals* de Strauss, que semblava una ventada de tardor. En mitj del remolí endiablant ballavam á centas parelles, lo mateix que si fossim fullas.

—No 't coneix máscara!... Per las dents y la manera com apretas los llavis al riure per dessota la careta endevino que ets jove y hermosa. Mes de debó que no caych en qui pots ser, de veras!... ¿Vols dirmeho... Te'n rius, traydora?

—Prou que m'ho penso, mes no vull declararme fins que 'm contestis las preguntas que vull ferte á cau d'orella, baix, ben baixet, que no més las sentím tú y jo... Digas!... ¿Cóm es que tu no estimas, cóm es que tens lo posat tan retret y trist que no 't coneixen las riallas?... Van dirme que n'estimavas una de dona, mes que se't va morir y que desde allavors no fas cas ni esment de cap més... Es veritat? .

—Es veritat aixó, noya!... Jo n'havía estimat una, y la estimo y la estimaré sempre, puig era la dona que més m'havía parlat al cor, y mentres se'm bellugui á dins del pit, resaré y estaré d'esperit, ja que no pot esser d'altra manera, sempre en sa dolça companyia. La volia com no's pot explicar... mes va morir, y desde allavors que porto dol á l'ànima...

—Be, no ploris! ... ¿Be, no te 'l treurías per mí?...

—Si no sé qui ets?... mes vaig á dirte que ni per tú ni per cap dona de la terra!... Ja veus!... Que no saps qu' es pecat en aquest mon estimar duas vegadas?

—La máscara llessa una riallada y després, agafant de nou las cartas, continuá... Que n'ets de bo y de manso... ratolinet meu!... Mira, ja s'acaba 'l *wals*... ¿Qué no vols acompanyarme á refrescar?... Allí parlaré més á solas; que 't tinch de dir moltes cosas dolsas, entre recorts y esperansas...

—Com si 'm parlessis de la Habana!...—

La orquesta llessá las últimas notas, semblant los brams d'un monstre marí al faltarli l'aygua.

Llavors en mitj del tríngul d'aquellas onadas humanas de carn nos esmunyirem com bonament poguerem á empentas y rodolons, logrant surtir al cap y á la fi d'aquell xuclador remolí de follia més ó menos mal parats.

Lo saló del café estava brillant de llum, mes casi solitari.

Tantsols algunas parellas escampadas pels ànguls mantenían conversas entre dents, mitj vergonyosas, y 'ls mossos drets, lo toballó á la espatlla, los brassos creuhats, esperavan ja amants y llestos de tota preparació de servey que arribés la mitja part pera servir puntualment als concurrents. Nos assegurem en un recó del estrado, costat per costat en la toba otomana, demanant unas copetas de *Crema de Cacao*. Allí fou quan la máscara, rompent l'incògnit, se tragué la careta de la llengua del tot, ja que no la de la cara, y per espay de més de mitja hora, llarga é interminable, feu mon martiri. Aquella desgraciada 'm feu proposicions infames, criminals, que vaig rebutjar ab tota sanch freda. Emprenentla de fort y de ferm, ll vaig recordar son passat tan digne, la seva mare, la pendent en que relliscava cada dia més, la balsera en que s'estimbaria finalment y son trist destí y horrorosa mort. Res; era picar ja en ferro fret...

Sols responía ab estrafularias riallas... Son cap era buyt, son temperament l'arrastrava al vici. Pobra Rosaria!...

Vaig esmunyirme de la millor manera que puguí fent via envers ma posada.

Entre las ombras de la nit me semblava encara sentir lo retró de la orquesta, las petjadas d'aquella dona que 'm seguía, los esgrips de las máscaras, lo tebi alé, per no dir sofocant, de la sala.

Quan me ficava al llit, ja desenterbolit de cap á causa del ayre fresch de la nit, vaig pensar en mos amichs abandonats sense una paraula de despedida, y altre cop, per centena volta, passá per mon pensament y carregada fantasía qu'anava parant son bull, la imatge temptadora d'aquella dona desgraciada, de la Rosaria, la pageseta d'altres temps, avuy llensada de plé al llotós xuclador del vici y en ell pudrintse desgraciadament. Malehits balls de máscaras!... ¡Vosaltres sou la gola corruptora de la societat, alé que puja del mateix infern!

III

Havían passat quatre anys de la troballa d'aquella dona en lo ball del Teatro del Liceo, quan rebí una carta d'un de mos amichs que parlant d'ella 'm deya entre otras cosas:

«Ja saps poch més ó menos, la funesta historia de la Rosaria y la terrible devallada per hont relliscá, sobre tot en aquestos últims anys. Mes te falta sapiguer son desventurat epílech.

Fa tres setmanas que, malalta y sense cura, va entrar al hospital. Allí en la sala de donas de mon la vegí per última vegada. Tenia'l número 33... Ja no era ella!.. Feya basarda de mirar, créume, tan desfigurada. ¡Pobra Rosaria! Tant va trasbalsarme sa vista, que vaig pregar á mon company Planas, qu' en calitat de meije m' acompanyava, que 'ns retiressim després d' haverli fet caritat; mes ell, ab to indiferent, ab aquell ayre gens compassiu y menos escrupulós, propi dels homes de mon, en veu baixa y tombántsem, va dirme:—Es un tros de carn que sols espera estar colgada per podrirse!... Hi ha homes que fins de la dissort fan befa, com si no tinguessin cor ni ánima...

Ans d' ahir va morir... Son cos trossejat ha servit d' estudi.

No sé pas si va acabar be; mes desgraciadament no es fácil, puig com se sol dir: *Talis vita, finis ita!*...

Aquest ha estat lo trist fi seu. Ja veus, amich, ahont arrastra la pendent esgarrifosa del vici. Tu que tens gust y afició d' escriure algun quadret, crech que tindrás bon argument ab tot lo que sabs de la pobra y desgraciada Rosaria, que Deu perdoni, pera presentar una bona lliissó als ulls del mon...

A. M.»

IV

Altra carta:

«Altras cabórias, amich, m' han destorbat d' agafar la plovera fins avuy. Ab aixó, perdónam.

La Rosaria, aquella filla dels passats masovers del mas Fiter, ha mort al hospital abandonada de tothom, fins del mateix mon que tant havia estimat. Quína lliissó!.. Quín quadro més trist, pero á la vegada més consolador! M' explicaré. Jo

que per rahó de mon delicat ministeri he tingut baix mon càrrech l'obligació, consól y deber d'ajudarla en sas últimas horas, he tingut la satisfacció de dirte que afortunadament va acabar be y d'aixó tal volta 'n tens tu, després de Deu y de mos petits esforços, l'honrós reconeixement d'ella y l'eterna gratitut de son ánima allí al cel.

Tot ho sé!... 'm deya en mitj de sos sufriments, de sa soletat, de sos recorts y de sos conformatos neguits casi quan ja estava á punt de traspasar, ara avans ara, la esgarrifosa porta de la eternitat....—«En lo camí de mos pecats, jay quan llarch per ma dissort!... que avuy m'horroritzen, perque sospeso sa maldat, ja que'l bon Deu ha permés que obrís mos ulls avans cegos, revolcantme en lo negre bassal del vici, en un ball de disfressas, que recordo be, y desde 'l qual sempre he sentit lo crit de ma consciencia que en va tractava jo d'ofegar ab lo brujit de las disbauxas, un home tantsols trobí que 'm parlés de mon passat, de mon present y pervindre trist que avuy palpo, evocant en tot aixó los dolsos recorts de ma mare, y avuy vos sou lo ressó repetit de lo mateix, per grat consol de mon cor. Aquell home que tractava de redimirme del vici y que jo en mala hora vaig despreciar y que, burlant mas xorcas proposicions, arrancá dins ma consciencia aquell plany que avuy m'ha portat als vostres peus arrepentida y penitent... vos saveu qui es!... vos heu dit que també 'l coneixíau!... Si aquí fos li besaría las mans!... Si may lo topeu pel camí del mon, en nom meu benehiulo!... Primer á Deu, després á ma mare, ahir á ell y avuy á vos, tinch que deure y agrahir que hagi entrat ma desballestada barca dins del port de la fé altra volta, y que, redimida en lo tribunal consolador de la penitencia, puga tornar á trobar lo recte camí que allí en mon bressol va ensenyarme la meva mare... aquella dona santa, de la que jo tant malament he conservat son recort, menyspreuhant sas profitosas ensenyansas, llençantme desenfrenada al bullidor riu del vici y de la deshonra... Dels demás homes res ne tinch d'agrarhir, puig tots han procurat tantsols embrutirme, may redimirme, tractantme com un moble de plaher corruptor y fals... Mes á tots y tothom perdono y demano que ab mí ho fassin y aixís moro arrepentida de tot cor de mos escándols, demanant perdó y donant gracias

al bon Deu que m' ha fet la misericordiosa gracia de morir ab ell...»—

Aixó, amich meu, me deya pocas horas avans de morir. Sa ánima havia encara conservat en mitj del mal baf del gran mon un vestigi de verginitat; tant sols sos instints, sos sentits, y en part son cor, estavan entumits per l' hábit, pel temperament del vici.

Deu hagi tingut misericordia de sa pecadora.

J. T. Pvre.»

V

Avuy que, havent passat molt temps, ja d' ella no 'n queda sobre la terra ni rastre, á no ser que sia alguna petjada dels seus pecats y son nom malaguanyat estampat en aquestas planas; avuy, que sos més pròxims parents son morts també, y si algun ne queda sols se 'n recorda per oblidarla ó malehirla, avuy, dich, compleixo sa senyalada voluntat donant publicitat baix la forma que he cregut més convenient, al croquis é impresió més surtida de sa vida pera que serveixi de lliíssó y obri 'ls ulls del exemple á tanta dona com va ab lo ronsal al coll per aquestos mons de Deu.

Ara com á punt final, lector meu, copio la petita nota poética que son recort y la contemplació de sa desgracia va dictarme un jorn.

TRACTE DE BLANCAS

En lo fondo d' un bordell
per la dissort garrotada,
hi viu la dona del crim,
la dona del vici esclava.

Es vas d' or ple d' escorsos
que rosegan sas entranyas,

es la miseria més vil,
de la humanitat la nafra.

No te afectes, no te amor,
no te consol ni esperansa,
la seva fi es l' hospital
quan la bellesa li manca.

Es la despulla del mon
que l' humanitat arramba
perque lo seu baf malmet
y enmatzina sa mirada...

¡Qué negra es sa condició
y qué xorcas sas disbauxas,
puig quant més li plora 'l cor
l' ofega fent més riallas!...

—¡Vergonyosa esclavitut
de nacions civilisadas!...
¡Sigle que lliuras esclaus,
redimeix estas esclavas!...

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

Torre-Blanca (Bruch), 1896.

GOTJOS

A LA SANTÍSSIMA VERGE MARÍA MARE DELS DESAMPARATS

(Valenciá.)

I

Reina, pels àngels servida,
plena de gràcia de Deu,
que entre totes escullida,
en la eternitat triomféu:
vostra amorosa mirada,
que al sol guanya en esplendor,
la vem sempre ennuvolada
per fondíssima tristor.

Si vos causen pena dura
nostres greus calamitats,
*amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.*

II

Vostres llaus entona y canta
tot lo cel en divins cors,
y en lo mitj de gloria tanta
plens los ulls tenu de plors.

Es que en la vall lacrimosa
entre penes y perills
sempre veu, Mare amorosa,
los dolors dels vostres fills.

Puig la humana criatura
vos mereix tantes bondats,
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

III

Sempre l' home pena y plora;
plora 'l gran, plora 'l petit;
plora aquell que son be anyora,
plora qui 'l gotja cumplit.
Plora 'l saber sa impotencia,
plora 'l pecat sa inquietut,
Ses tentacions la inocencia
y ses lluytes la virtut.

Eixos plors sols tenen cura
si per vos son aixugats.
Amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

IV

Quants pateixen en la terra
en Vos busquen son conhort;
lo soldat, quan va á la guerra,
lo nauíer, quan ix del port;
la donzella enamorada
que ha dubtat del seu promés,
y la mare desdixada
que á son fill no vorá més.

Sols, en lo mal que 'ls apura,
son per Vos aconhortats:
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

V

Entre la misèria humana
y lo just rigor de Deu,
Vos, Patrona sobirana,
vostres llègrimes poséu;
y á ningú oblida ó condena
vostre amparo y vostre amor:
quan més gran es nostra pena,
es més gran vostre favor.

Ell es l'ancla més segura
en les nostres tempestats;
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

VI

Tots portém á vostres plantes
com si foren mirra y flors,
les ofrenes molt més santes,
de oracions, gemechs y plors.
Sols volém, á cambi d' elles,
esperansa, amor y fé,
per gotjar les maravelles
que Jesús nos prometé.

Per mereixer tal ventura,
porgant be nostres pecats,
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

TEODOR LLORENTE

ALS ESCRIPTORS

DEL «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA», LLOREJATS EN LOS
JOCHS FLORALS D' ENGUANY

Al fons d' una vall gerda que 'l vell Montseny vigila,
vegí d' aquesta vida la primerenca llum;
ma preuhada infantesa que la passí tranquila!
del romaní y lliroya capsant lo suau perfum.
De sava van nodrirme, de sava catalana;
per çó de la montanya vos porto rústechs cants;
jo no coneix encara companys moda forana,
segueixo las petjadas del catalá d' avans.
De nin que ja rondava l' hermosa Guillería
cercant de poble en poble tonadas d' ayre bell;
y quan en la bressola la mare m' adormía
dels cants de la montanya me 'n feya gay joyell.
Després, vostras cantadas, companys, sentía á l'ombra
d' un roure centenari, propet de fresca font;
y jo entre aquellas plantas que 'm van serví d' alfombra
sentí'm naixe unas alas que 'm duyan á altre mon.
Esma perdut á voltas rondava la boscúria
cercant la fonda gorga de fadas lliit joliu;

y al véurelas xamosas surtir á voladúria
dalintme m' escoltava gentil llur cant festiu.
En tant jo feya trovas, d' amor l' ánima encesa
volava á un cel sens núvols, á un mar sens cap escull,
y are de plé al trobarme en tendra juvenesa
aquest esbart d' alosas mon cant humil acull.
Enguany la vostra testa de llor vos han gornida;
lo geni os acompanya, la fé es vostre esperó;
avant, avant la tasca; la via are es florida
de nostra terra forta, enlayre lo penó.
Qu' es grata nostra feyna! Trescant per las montanyas
lo dring de las esquellas nos vé á sorprendre al pas,
la nit passant á voltas per dintre las cabanyas
ó be sentint lo jayo vora la llar del mas.
Capellas derrocadas, castells de forsa altiva
menhirs ahont los *celtas* adoravan llur Deu,
y tal esclat de joyas nostre coratje aviva
y'l temps que en aixó 'ns passa que 'l ne trobém de breu!

Deu fassi que altra anyada, seguint aquesta via,
lo front altiu mostrantne rublert de poesia,
hi torni á rebrotarne potent lo branch de llor;
refermaré allavoras l' esguart qu' enguany vos dono
y d' aquella regina seguda en poétich trono
podreu flayrar gojosos lo ceptre en gaya flor.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

3 Maig de 1896.

ENGRUNAS

I

Soch un náufrech, com tants n' hi ha en la vida
que fins la platja sens pietat l' escup,
y espero 'l cop de mar qu' ha de llensarme
á las platjas sens fí d' eterna llum.

Y no sé perque 'm sembla que llavoras,
vaga esperansa que á mí 'm resta avuy,
aquí baix en la terra, alguna volta,
ha de plorarme algú.

II

Fou un golg ben estrany, crudel tal volta;
mes te 'l vull confessar.
May ditxós m' he sentit com quan vas dirme:
Avuy per tu he plorat.

III

Al tombá una cantonada,
aquest matí 'ns hem topat,
—«Dispensi», m' has dit
—«Perdoni»,
jo t' he respost al instant.

La gent que passá prop nostre
«iqué galans!» degué esclamar...
Jo no recordo en la vida
havernos tan mal tractat.

A. JULIÀ POUS

LO PANYO DEL BILLAR (*)

I

Lo negoci de ferreteria á la menuda, anys enrera donava molt. Per xó no es estrany que 'l senyor Bages, essent-ne ben antich, estigués calentó de butxaca, y veyent satisfeta aixís la principal déria de la seva vida, ambicionés per l' únich hereu que Deu li havia concedit cap á sas vellesas una carrera científica ó literaria, ó, quan menys, una bona instrucció, perque, com ell deya sovint als amichs que á diverses horas li feyan tertulia á la botiga: «Lo negoci va cada dia apitjorant. Si 'l noy vol seguirlo, á tot' hora hi será á temps, y, sino, ab lo que jo li deixaré, ja 'n tindrà prou pera viure. Si pren una carrera, encara que no li produheixi gran cosa, li proporcionarà entreteniment y consideració. Si no vol carrera, qu' estudihi, que aprenga bona cosa, sobretot que no sia un ase com lo seu pare.»

Y, cofoy com si vegés ja realisat lo seu daurat somni, anava passantse la má per las blanquinosas patillas.

Consequent ab tal propòsit, lo senyor Bages va matricular

(*) Del llibre *Dotzena de frare*, editat per don Antoni Lopez.

á son fill al Institut, y, pagant matrícula, llibres y lo demás necessari pera la ensenyansa, va créures que ja tot ho havia fet, es á dir que al noy li tocava aprendre, als mestres ensenyarlo, y santa y bona María.

Era de la mateixa opinió 'l fill?

Aixó es lo que ara aném á veure.

II

No 's pot dir que 'l Francisquet comensés á anar á l' aula á gust ni á disgust. Fins llavors no havia tingut voluntat pròpia y era un fill sumís á las ordres dels pares y alló que 's diu un noy bo é ignocent. No es estrany: no havia rebut altrás influencias que las del mestre de primera ensenyansa y las de la familia, si bonas las unas, las altrás millors.

Als primers días tot anava be: assistía á las lliçons ab puntualitat, y totseguit se 'n tornava á casa á estudiar; fins se li notava un gran dalé per aprendre. Pero aixó va acabarse tant bon punt feya coneixensa ab tres ó quatre noys del mateix curs, fill de nobles l' un y tots ells de casas bonas.

Ja 'l nostre minyonet comensava á fer ab ells alguna campana: ja 'ls altres li feyan caragolar y fumar algun cigarret: ja 's parlava de noyas bonicas y de festeigs: ja 's bevia de tant en tant alguna copeta... Vaja, s' anava progressant qu' era un gust.

Lo senyor Bages notava que 'l seu fill havia cambiat molt de posats; pero ho creya bonament efecte dels estudis que, desplegant la inteligencia del noy, li comunicavan aquell aplom en lo dir y en l' obrar, propi dels homes ja fets. També trobava que las demandas de diners per llibretas, paper, etcétera, sovintejavan cada dia més; pero 's feya càrrech de que aixís ho exigía la mateixa naturalesa de la cosa, es á dir, que, creixent la importancia dels estudis, era natural que ocasionessen majors despesas.

Segons quin pare, hauría mirat si verament lo fill aprenia; pero 'l senyor Bages creya á ulls cluchs en la docilitat de son

hereu y, per altra part, no tenia coneixements pera subjectar-lo á un lleuger exámen. Qu' entenía 'l quinquillayre de llatí? Ab prou feynas lo sentit d'*amen, ora pro nobis y Dominus vobiscum*

No sabia, per consegüent, lo confiat menestral la desaplicació del estudiant, com també ignorava que las peticions de diners acostumavan á ferse en doble, es á dir, lo mateix sempre al pare igual que á la mare. Ay si ell n' hagués tingut esment! Si ell hagués olorat lo frau, y més encara si hagués sabut aquell frau pera qué servia!...

III

Prop de la Universitat hi havia cert establiment que ostentava una mostra pintada ab art rutinari de la següent manera: una xicra de xacolata y melindros en un platet, un vas d'aygua ab un bolado y, á dalt, escrit en grossas lletras lo títol LA GLORIA.

Allí cursava son primer any de batxillerat en Francisquet Bages.

Vejám los cursos que seguía, cómo eran los professors y la disposició de las cátedras.

Pel seu aspecte, *La Gloria* era una xacolateria com qualsevol altra y ab no tantas pretensions com la major part de semblants establiments. Al peu de la porta, una taula de begudas, quasi sempre desamparada; á dins una botiga com un cop de puny, hont, sols una que altra vegada, se veyia algun passavolant; pero alló no era res. *La Gloria* no era allí, y per xó en Francisquet ni s'hi deturava.

Per dins, la casa era ampla y encara molt més fonda. Passada la botiga, per escala de caragol se pujava á una sala gran ab taules de fusta pintada y cadiras vellas sense pintar. Era l'aula de la *gastronomia*. Mestres: un qu' exercia las sevas funcions tot vestit de blanch, desde un lloch separat preparant los materials necessaris sens dir res, y un altre encarregat de la explicació.

Aquest era un vell que, si be no tenia l'aspecte molt venerable, en cambi no li mancaven condicions en lo ram á que 's dedicava. Tenia per obras de text: truytas, bifechs, pa, vi, café, cervesa, licors y cigarros, á voluntat de cada deíxeble y *mediantibus illis*; pero lo més admirable d' ell era la doctrina y la elocuencia ab que solia exposarla. Vaig á darne una petita mostra.

«Aprofiteu la joventut—deya—que 'l temps passa, y, sens adonárvosen, vos trobareu vells, com m' ha succehit á mí... Jo, ja he fet la meva tant com he pogut, y 'n tinch de cosas per contar!... Pero si hagués sigut d' una casa bona, com vosaltres, d' altra manera ho diria... Eh! no us encaparreu; divertíuvos, divertíuvos y fora. Vosaltres ray que teniu los diners guanyats! Ja pagan los vostres pares.»

Los arguments no podían esser més persuassius, y per xó l' orador recullia dels seus oyents abundosos picaments de mans y, de tant en quant un cigarro ó una copeta. Allí tot eran satisfacció y riallas. Per xó aquell sol endret de la casa s' havia apropiat lo nom de tota eila, per xó d' aquella sala 'n deyan la *gloria*.

IV

Un dia que 's trobava en lo lloch descrit l' hereu Bages ab sos companys, un d' ells va dirli:

—Ara qu' hem menjat y begut, podriam baixar al *purgatori* y fer unas quantas carambolas.

—No pot esser, noy—en Francisquet va respondre,—tinch de pagar, y no 'm quedarà un céntim.

—Home, aixó ray! Ja pagarás un altre dia—replicava 'l que havia fet la proposta. Ep! vos—feya dirigintse al mosso—aquest jove avuy vos queda á deure. Be deu tenir crédito. No es veritat?

—Corrent—mormolava 'l vell;—pero sobretot, que hi haja memoria.

—Entesos. Si molt convé, avuy mateix pagarà; es cuestió

no més de fer *bonas*—va observar lo qui duya la iniciativa, tot baixant la escala ab lo seu amich.

Al ser á baix, passant un corredor llóbrech, trobavan lo billar, com si diguessen l' estudi de matemáticas, perque tota la geometría y l' aritmética que sabia en Francisquet allí las havia apresas.

Ja avans d' entrarhi, havían sentit soroll de bolas, y quan varen serhi trobavan la taula ocupada per dos altres joves d' alguns més anys qu' ells.

—Haurém de fer festa—indicava l' amich del hereu quin-quillayre.

—No—va respondre un dels jugadors,—aném á acabar desseguida.

—Está be. Esperémnos—feya 'l company temptador.

Mentres estavan aixís, los uns esperantse y 'ls altres acabant lo joch, entrava un minyó que ja comensava á tenir barba, preguntant á n' aquets:

—Ahont es en García? No ha vingut?

—Al *infern!*—exclamava ab accent teatral un dels jugadors, apuntant lo taco y ni mirantse tant sols á qui 's dirigía.

Y sens mitjansar una paraula més, l' arribat de nou va desapareixer ficantse corredor endins. Se sentía obrir una porta empenyentla, tancarse de cop desseguida y res més...

Aixó donava qué pensar á n' en Bages.

—«Al *infern!*» li han dit—discorria.—Y ell s' ha ficat á dintre sens més ni més... L' *infern* deu esser allí, no hi ha dupte... Ah! vetaquí perque devegadas veyá entrar y sortir!... Pero qué deu haverhi? Deu ser cosa superior, perque 'ls entrants y sortints no son dels més criaturas... Jo he de saber aquest *infern* ahont cau y qué hi ha allí de bó.—

En aquest punt, havían acabat la partida los qu' estavan jugant, y en Bages y l' altre se disposavan á comensar la seva.

—Qué jugarém y de cuántas?—preguntava en Francisquet.

—Com sempre, home. No ho saps?—va respondre l' altre.

Y varen comensar *com sempre*, es á dir, fent en Bages duas caramolas per cada quatre ó sis que ja 'n tenia l' altre de fetas.

A tot aixó, lo mosso que feya allí de catedràtich, un jove desagradable per son aspecte d' home gastat en lo vici y, més

que tot, pel seu ayre de brétol, contribuïa á desconcertar al hereu ab las sevas bromas.

—Alsa, que aquesta va be—li deya.—Ara! ara! ara... No hi arriba. Malament.

Aquesta si qu' es bona. Encara no se 'n ha faltat mitja cana. Un altra anirà millor.

Fort aquí, que no s' escapa! Home, home, no tant, no tant. Si no arriba á ser per la paret, aquesta bola se 'n va al pla de la Boqueria.—

Y aixís seguidament lo joch anava com *sempre*, es á dir, pagant *sempre* en Francisquet.

Després de molt jugar, aquest va ficarse la má á la butxaca, y, trayentne las últimas monedas, va posarlas damunt del billar, dihent ple d' angúnia:

—Si no tinch més sort que fins ara, *fnis*.—

Com *sempre*, l' adversari del nostre héroe anava tranquilament fentse carambolas, mentres lo qui perdía cada vegada tirava ab més ceguera y ràbia. Eran ja al últim, poca cosa faltava per acabar, quan en Francisquet tira ab tota la forsa de la desesperació, lo taco li rellisca de la bola y se li queda agafat á la taula.

—Ep! Qué fa?—crida 'l mosso ab tots los seus pulmons á n' en Bages, que s' ha quedat com una estàtua.

—Has estripat lo panyo—diu lo seu company.

—Y quín estrip!—afegeix lo mosso.—May n' havia vist cap de tant gros.—Qué s' ha de fer ara?

—Arregléuvos que jo tinch tart y he d' anármen—pretextava 'l guanyador escorrentse, al moment que compareixía un home gros, vermell de cara, que duya un casquet de vellut de seda. Era com si diguessim lo rector d' aquell centre d' ensenyansa.

—Qué hi ha? ¿qu' es aixó?—interrogava ab ayres d' autoritat.

—Que aquest *xambó* (*), ab una mica més estripa 'l panyo de cap á cap. Vejéu.

—Si qu' es una mica massa—observava l' home gros, sens desconcertarse gens. Y be: ¿ja saps tu aixó que has fet quant val?

(*) Novici, inexpert, ignorant, entre 'ls jugadors.

—Jo no ho sé. Si no ho he fet expressament! Si ha sigut!.. —exclamava més mort que viu lo noy.

—Oh, ja, ja! Ja ho sé que ha sigut una bestiesa teva; pero 't costará un duro. Si 'l tens, págal; si no, ja coneix al teu pare, y 'ns veurém ab ell.

—Per amor de Deu, no diga res al pare! Esperis uns quants dias, que ja li portaré 'l duro—suplicava 'l noy.

—Ves, ves en nom de Deu. Y, créume, pórtal, que aixís no hauré de venirlo á cobrar—li aconsellava ab tó filosófic l' home gros.

V

Eram á fi de curs quan en Francisquet encara no havia pagat los seus deutes á *La Gloria*. D' aquell dia ensá, may més va entrarhi, lo que no vol dir que per xó anés á l' aula seguidament. Devegadas s' hi deixava caure y quasi sempre s' esqueya á ferli 'l mestre alguna pregunta, qu' ell may contestava be. Sia la seva desaplicació, sia que 's trobava complicat en algunas travessuras que durant l' any s' havían fet en aquell centre d' ensenyansa, lo cert es que varen condemnarlo á perdre 'l curs.

Va venir la época dels exámens, y, veyent lo quinquillayre que l' estudiant no li parlava de res, va interrogarlo tocant al particular, a lo que 'l noy no va saber de prompte qué respondre, tanta era la seva confusió. Per abreviar, dirém que, al últim no va tenir més remey que confessar la seva desgracia, pero callantse las causas que li havían dut, fingint no saberlas.

Llavors, lo senyor Bages va corre á veure als mestres pera informarse de cóm alló havia estat, y, al saber la desaplicació y 'l mal comportament de son fill, va pendre una enrabiada que ab un xich més li costa una malaltia.

«Me la pagarás, me la pagarás, gandul, estrafalari!—li deya.—Podía jo viure confiat y gastar las pessetas pera... res, com aquell que las tira al mitj del carrer!... No, no. D' aquí

endavant ho arreglaré d'altra manera: ja sabré jo si perts lo temps ó l'aprofitas.

»Si no t'aplicas com se deu, te posaré á escura xemeneyas, ó á menar un carro, ó á cullir escombrerías. Ho sents? Pero no, has d'estudiar tant si vols com si no vols; y, si no estudias, t'he de rompre tants ossos com tens.»

En aquest punt del discurs era, quan entrava un seu dependent ab ayre contrariat, expressántseli en aquets termes:

—Veja si vosté entén aquest embolich. He anat á n'aquell café á dur las culleretas y safatas y, després de desenbolicarho y portársenho á dins, l'amo s'ha mirat la factura y m'ha dit que havia de rebaixársen no sé quant d'una truyta, un es-
trip... Jo ho sapigués lo que s'ha patollat.

Ja veurá, ja veurá, á mí no m'explica res—he contestat.—Lo senyor Bages m'ha dit que cobrés lo que diu lo compte, y jo no'm propasso ni en lo que's diu una malla. Vinga á casa vosté, y tots dos s'arreglarán.

Pero cal s'excusa dihent que té feyna, y no se'l pot treure d'aquí. Arríbishi vosté. A veure si sap de qué li parla.

—Jo? Si en ma vida he fet res més que vèndreli! Si may he entrat á casa seva! Y si sé ahont está, es d'avuy, d'ara, que m'ho ha dit perque li fes portar aquestas safatas y culle-
retas; que avans sempre ell ho pagava y se'n ho duya... Hi aniré, hi aniré. Per forsa aquest home s'ha tornat boig ó ha begut massa.—

Quínas angúnias passava 'l Francisquet veyent ja descubertas totas las sevas picardías! Sentía esgarrifansas de fret, alternadas ab accessos de calor; li venían tots los mals. Hauría volgut disminuhir de tamany, poder ficarse en un cau d'aranyas ó be fòndres, desapareixer del mon, pera sostréures á las justas iras del seu pare.

VI

—Ola! Quí hi ha aquí?—feya 'l senyor Bages entrant á la xacolateria de *La Gloria*.—Qué dihéu que aquest compte no está bé?

—Jo no he dit tal cosa—responia l'amo del establiment ab aquella mesura que li era habitual.—Tot está be, no tinch res qué dir; no més hi ha una petita dificultat: d'aquest compte ha de rebaixarsen... Ja veurá, ja li diré. Una truyta, atmetllas, pa, vi y... Quatre, cinch y mitj, sis... Sis y vint del estrip del billar, son vintisis. Vintisis rals ha de rebaixársen.

—Qu' emboliquéu aquí de truytas y panyos de billar? Qué somihem? Dech haver vingut may á menjar ni á pendre res a casa vostra! No sabeu que ara hi he entrat per primera vegada á la vida?—replicava 'l menestral, tant enfadat com sorprés.

—Jo no li dich que vosté haja vingut ni deixat de venir; pero ja ha vingut lo seu fill que m' ha fet aquest deute, y, si ell no me 'l paga, ¿quí ha de pagármel sino vosté?

—Lo meu fill deutes? Lo meu fill venir aquí á jugar ni á menjar res? Ja li dich de barra á barra qu' es mentida—replícava 'l quinquillayre furiós.

—Poch á poch, poch á poch, y miri com parla, que jo no só amich de soroll. Lo que li dich es la veritat pura—afirmava sens descompóndres l' home gros.

—Y vos me probaréu que 'l meu fill ha vingut á casa vostra alguna vegada y tot lo demás que dihéu?

—Li provaré sempre que vulga davant del mateix noy, y no 'm deixarán mentider ni ell ni 'ls seus companys l' Esplugas, en Costa, en Pujol y una pila d' altres que quasi tots los días eran aquí plegats.

—Es á dir, donchs—observava 'l pare afligit y remenant lo cap, veyent la cosa certa,—es á dir que després que han vingut aquí 'ls noys sens experiencia á ferse malbé, á corrompres, encara 'ls deixeu endeutar y teniu prou barra (per no dir altra cosa) per anar á treure 'ls diners dels pares de la manera traydora com havéu fet ab mí?

—Pst! pst! Alerta ab lo parlar—prevenia novament lo de la casa.—Aquí no som á missa, es veritat; pero tampoch s' espatlla ni corromp á ningú...

—Ja 's veu—va respondre 'l pare ab amarga ironía.—Venen á instruhirse en tot lo que no 'ls convé, en lloch d' estudiar: venen á apendre de gastar inútilment, de jugar, de parlar com á brétols; y vos, noys com ells son, ho permetéu sabent que la majoria dels pares no ho voldrían, y més, sa-

bent que quasi tot lo que 'ls noys gastan aquí prové d' enganyos ó robatoris fets á las sevas familias.

—*Salencio!* senyor Barges ó senyor Farges—exclamava ab tó solempne pero mesurat lo cafeter.—Vosté 's proposa ferme incomodar, y jo no 'n tinch ganas. Tinch l' establiment pera guanyarme la vida, y no es obligació meva esbrinar si cada hu dels qu' entran te permís ó no del seu pare. Tot lo que 's fa á casa es ben legal, y per xó pago la contribucio al govern... Y acabém d' una vegada: aquí te 'l seu compte, rebalxadas las sis pessetas y mitja. Vinga 'l rebut y en paus. ¿Que no? Vosté mateix, tiri per allá hont vulga.—

Al senyor Bages li bullía la sanch al veure tant poca vergonya. Com si li acudís una idea lluminosa, va expressarse aixís:

—Vosté te tanta serenitat que 'm faría perdre la meva. Fem un' altra cosa. Quan val lo panyo tot sencer?

—Home! qué té que veure tot lo panyo? Jo no li demano sino lo que va costarme de surgir l'estrip—exposava estranyat de la pregunta 'l de la casa.

—Es que vull tot lo panyo, pagantli lo que valga—insistía l' altre.

Pero si'n surtirá més malament aixís... Jo ho crech, home! Si en lloch de donarli diners jo, hauría de cobrarnhi, y bons xichs, de vosté! ¿Sap quant costa tot aquell panyo? Vint duros.

—Valdament cinquanta, ni cent! ni mil! Vinga 'l panyo, y 's pagará. Trayéulo tant sencer com se puga, y enviéumel, si pot esser, desseguida—ordenava resoltament lo pare del noy.

Lo cafeter va provar encara de dissuadirlo de sa extranya pretensió, pero en va. Veyentho aixís, lo propietari de *La Gloria*, que no volía soroll, va prometre formalment al quinquillayre que al endemà tindria 'l panyo en poder seu.

VII

En Francisquet va véures fora de tot perill quan, al tornar, son pare no va badarli boca: va créures bonament, encara que trobanto estrany, que 'l de la xacolateria, havent mudat d' intent, voldria estalviarli un disgust.

Al dia següent son pare enviava á cercar al sastre, y, fent-lo pujar al pis, hont en Francisquet també 's trobava, li deya:

—Prenga la mida per un vestit al noy: *Pardessus*, armilla y pantalón.

—De quína roba 'l farém?—lo sastre va preguntarli, un cop llest d' amidar y plegant la cinta.

—D' aixó—va respondre 'l vell, trayent un paquet del armari.—

Lo Francisquet quedava com mort al veure que la roba ab que havían de vestirlo era 'l panyo del billar; pero no gosava á revelar-se contra semblant determini. Lo sastre sí que, extranyat, anava á ferhi una observació que creya justa; mes lo cap-de-casa 'l ne va guardar, saltantli aixís:

—Sé tot lo que va á dirme; pero no 's cansi, que no l' escoltaré. Aquesta es feyna del seu ofici com un' altra; fàssila, si vol ferla, y en paus, sens mirar si es dret ó tort lo que demano, que cada hú en aquest mon sap lo que li convé.

Ey! una observació. A la roba hi trobará un surgit, y es condició precísisa ferlo anar al mitj de la esquena, no dissimulat, sino que 's veja ben be... Ah! tampoch s' oblidi de que, encara que sia posant al vestit afegiduras, ha de sobrar panyo suficient per eixirne una gorra.

Pera fer aixó no dono més temps que de dos á tres dias.—

Dihent aixís, acompanyava al sastre cap á la porta.

En Francisquet llavors corria desatinat á demanar á sa mare que, per amor de Deu lo deslliurés, ab la seva intercessió, de la vergonya á que volia exposársel, afegint als seus prechs propósitos d' aplicació y bona conducta per d' allí en avant. Prou va intentarho la bona dona; pero lo que va tréuren era una ordre terminantíssima de marxar á la torra al endemà, ella sola, porque 'l noy aquell any no havia d' anarhi.

Y aixís hagué de ferse. porque 'l senyor Bages, que acostumava á trasgír sempre que ho volia sa esposa, en aquest punt va posarse enterch com un ferro.

Un cop llest lo trajo, lo Francisquet no va tenir més remey que vestirlo, y desde llavors totas las altrás robas van desárseli tancadas ab pany y clau, fentli saber son pare que no hi havia esperansa de mudar de roba, donchs ab la feta

novament hauria d'anar també á l'aula al vinent curs. Aixó últim, aixó era lo que al noy més li dolia!

Lo temps de las vacances va poderlo passar encara no sortint may que no li fos precís, y en aquest retiro va donarse á repassar de tant en quant los llibres d'ensenyansa, que varen arribar á servirli de distracció. Ay! Quánt hauria ell donat pera que las vacances s'haguessen fet eternas!

VIII

Darrera del istiu venia la tardor y ab ella la obertura dels cursos oficials.

Lo Francisquet, per manament terminant del seu pare, tornava al Institut pera estudiar las assignaturas mateixas del any passat.

Al presentarshi vestit d'aquella manera va succehirli lo qu'ell massa 's temia: tothom reya més ó menys dissimulat; pero 'ls seus antichs companys varen extremar la burla fins á un deplorable excés, batejantlo desseguida ab lo nom del Verdúm.

La vergonya y 'l despit que aquest experimentava lo feyan retreure de tot tracte ab sos iguals, sobretot ab los que avans creya sos amichs y llavors se portavan ab ell d'una manera tant indigna, després d'haverli ocasionat la desventura que 'l tenia afligit. Aixó y la severitat ab que 'l tractava son pare, punxantli l'amor propi, varen induhirlo á ser aplicat. Tal va ser l'aplicació, que á fi de curs, presentantse á exámens ab l'invariable vestit vert, ne sortia ab los calificatius més honrosos que pot alcansar un estudiant.

«Mira 'l verdúm que be ha cantat aquesta vegada!» deyan tots los seus condeixebles.

Aquell any lo Francisquet passava l'istiu á la torra, y, lo qu'es més, lo seu pare li feya un vestit nou per anarhi; empero fentli posar lo vell en lo penja robas, com una amenas-sa contínua que 'l guardés de caure novament en lo llibertinatje y la desaplicació.

Gracias, potser, á semblants midas, no va haverhi recayguda, perquè l' escarmentat jove d' any en any va anar guanyantse 'l grau de batxiller, y, entrant després als estudis majors, arribava ab lluhiment á ser advocat, no quedantse ab la sola llicenciatura, sino graduantse de doctor.

Sos extensos coneixements no sols en lo dret sino en diversos rams de la ciencia y la literatura, li han obert las portas de moltes academias y avuy que son pare ja no viu, avuy que ja ha desaparegut la botiga de quinquillayre y qu' ell es home justament considerat pel seu talent y pel seu carácter, se complau en contar lo fet, afeeginthi:

«Com veyeu, si jo no he sigut un ignorant viciós, gracias, un milió de gracias dech donarne á la decisió ab que 'l meu pare va condemnarme al afront de vestirme ab panyo de billar.»

FREDERICH SOLER

LO PRIMER AMOR

Per qué no tocas lo piano
que tancat y plé de pols
te sas notas adormidas
y somniant ab ton recort?

Lo canari no refila
pres de fúnebre tristor,
perque dintre ta boqueta
ja no li portas pinyons.

Per un oblit qu' es diari,
ara no regas las flors
que 's marceixen en los testos
cremadas pels raigs del sol.

Aquella nina tan mona,
d' ulls blaus y cabell tan roig,
ab una cama trencada
tirada está en un recó.

Y al costat de la finestra
tens captiva la atenció,
entelant lo frágil vidre
sospirs que 't surten del cor.

Quína estranya malaltía
s' ha possehit de ton cos
y d' alegra y joganera
t' ha tornat séria d' un cop?

Si fos metje, al consultarme
no 't voldria pendre 'l pols,
sino que del mal diria
qui es que 't pot donar rahó.

Sino, ¿per qué va esser presa
ta má d' aquell tremolor
al pendre l' aygua beneyta
d' un jove tot temerós?

Per qué en comptes de, devota,
portar aquella aygua al front
l' aproximares als llabis
y 's va sentir un petó?

FREDERICH RAHOLA

LA ETERNA ENAMORADA

De negre va vestida
passant lo llarch camí de nostra vida,
son cap voltat de llum
una figura que ab llurs suaus petjadas
fa créixer per hont passa flors moradas
de delicat perfúm.

Te trista la mirada
perque sent los neguits d' enamorada
per tot lo mon en pés;
folla d' amor demunt un cos se llensa
y omplintlo de petons lo recompensa
dantli la llum després.

Molts que no la coneixen
pensant si 'ls besará s' esporugueixen
tement si se 'ls endú;
altres la cridan quan encar no es hora,
mes ella, enamorada pensadora,
te un bes per cada escú.

Y ab llurs suaus petjadas
fa créixer per hont passa flors moradas
de delicat perfúm;
y per sobre 'l camí de nostra vida
de negre va vestida...
Son cap, voltat de llum.

A. GUAL.

PREGARIA

A NOSTRA MADONA SANTA MARÍA DE RIPOLL

Llegida en la festa literaria celebrada á Ripoll ab motiu de la traslació del vas
sepulcral del compte Tallafarro.

¡Verge dels catalans, Santa María
Madona de Ripoll!;
gentil estel y aubada del nou dia;
del mon, rosa y capoll;
al trovador, fill vostre,
que á Vos acut, no li girau lo rostrel

Soch lo romeu qu' assedegat camina
buscant ab viu anhel
la deu eterna d' aygua crestallina
més dolsa que la mel,
que brolla inagorable
del cor qu' obrí Longino inexorable!

Ohíume, donchs, Regina bondadosa
escut dels catalans!:
si á una mare li plauhen amorosa
sos fills petits y 'ls grans,
¿cóm desconfiar podria
de vos que sou, oh Verge, Mare mia?

Un jorn va ser, Senyora, en que envilida
la rassa del Pilós
oblidant de sa historia benehida
tot lo més gran y honrós,
del Temple vos l lensava
mentres en quera y runa lo tornava;...

Y en tortilló espantable, las despullas
de Reys y prous... guardadas
vora de Vos, com al brancám las fullas,
gentotas depravadas
que res d' humá tenían,
esventantlas arreu, las escarnían!

Mes... ¡no foren, Senyora, los fills vostres!
no... no eran catalans
aquells vils que tenint de fera 'ls rostres
y los instints de cans,
van fer semblant ultratge
á la pátria infelís y á vostra Imatge!

Los vostres, son assí... los que, afanyosos,
esguardan delirant
l' aubada d' aquells jorns totjorn hermosos,
en que 'l vostre nom Sant
los duya á la victoria
ó be á morir lluytant per vostra gloria!

Los vostres son los que ¡oh libánich Cedre!
vos tornan á bastir
carreu sobre carreu, pedra per pedra,
lo noble Monastir
qu' avuy, per arts divinas,
ha renascut d' en mitj de sas ruínas!:

Los vostres, son assí;... son los qui us parlan
per l' alt voler de Deu
qu' als aucells dona 'l cant ab lo que garlan
quan Vos los escolteu,
aquesta llengua santa,
símbol d' un poble que, tot plorant, vos canta!

Los vostres, ja ho veyeu! son quins recullan
ab filial amor
las cendras dels passats y las curullan
de palmas y de llor
tornantlas, així honradas,
al dols rasser de vostras suaus miradas!

Los vostres, son assí... son los que viuhén
d'eix ayre del terré'
ab que las flors del bosch totas reviuhen
quan lo bon temps revé,
perque llur pátria altiva
renaix, per Vos, al crit d' un altre Oliva.

¡No 'ls desohiu, Senyora y Verge Santa,
font pura de bondat!
ab vostre mantell blau qu' als cels encanta
y vens la malvestat,
cubríulos amorosa
escoltant llur pregaria fervorosa.

Mirau benignant á Catalunya
y ab vostre esguart plascent
que copsa 'l llamp, qu' aplaca 'l tro, y allunya
lo torp y 'l vent ponent,
y 'ls mals guareix y guía
fins á l' aucella qu' en los espays fa via;...

Salváula d'eix universal naufragi
d' horribles convulsions
hont, com si 'ls comanés un fer contagi,
van pobles y nacions
avuy ¡ay! oblidadas
del Deu que llurs fronteras ha fixadas!

Pensau en los captius qu' ella algún dia
va deslliurá ab amor
quan per los seus reyalms lo sol eixía
besant son ceptre d' or...
y puig rompé cadenas
trenqueu, Regina, avuy las de sas penas!

¡Trenquéulas prest, Senyora!... y assenyalin
 las fitas de Ripoll
 ab las de Montserrat—¡sempre s' igualin
 la flor y lo capoll!—
 La redempció esperada
 d' esta terra, per Vos, assoleyada!

JOSEPH M.ª VALLS y VICENS

L' ESCALA DE LA FORCA

(HISTORIA D' UN MAL CRIAT)

I

Va néixer en Pere
la nit de Nadal;
son pare y sa mare
se 'l miran cofats
al véurel tan *mono*
tan ros y tan gras.
Damunt de la llengua,
sota 'l paladar,
hi te una creu negra;
«fatídich senyal»
van dir las comares
del poble y voltants...

II

Tres anys té en *Perico*;
lo bordegassot
es de lo més murri
que s' ha vist en lloch.

Sovint lo seu pare
se 'l posa al genoll
y boy trontollantlo
pregunta al xicot:
«¿Qué tens?... Si algú 't renya
pendrás un bastó
y sense avisarlo
li donas un cop...»
Si may somiqueja
son pare no vol
que plori. L' agafa
y mitj neguitós
li diu: ¿qué vols, maco?...
vols cuartos?... Té, noy;
té, prenlos y calla
no vull sentir plors.

Sa mare plá ho mira
ab neguit y pena;
son fill ja riu massa
si may ella 'l repta.
Y quan lo baylet
fa cap malifeta,
celebra son pare
que la *bona pessa*
á l' endemá torni
á fer la mateixa.
Per ell las maldats
son grans ardidesas.

III

Lo temps descapdella
son trocall etern...
y gira que tomba,
te 'l noy dotze anys fets;
ni á pare ni mare

respecta per res,
ni va may á estudi,
y sempre 'l veuréu
com un perdulari
vagant pels carrers.
Ell tira las *bitllas*
ell juga al *canet*,
també sap fe 'l *burro*
y fins vota á Deu
á tall de bagarro
y á tall de valent.
Ja fuma *cigalas*,
sovint va al *café*,
retira á la una
y beu l' ayguardent.

Lo temps passa... passa...
y ja á n' en Peret,
no l' escomunica
ni Papa ni rey.
Per obrir la caixa
es molt amatent;
avuy, trenta céntims,
demá, tres ralets;
més tart pren mitj duro
y al fi, un de sancet.
Sa mare, un cert dia,
los furts descobreix
y al Pere *ipso facto*
m' aplica un revés.
Recorra á son pare
plorant en Peret
y... ay fills! de camorra
may n' heu vista més:
—en Pere no es lladre
puig roba 'l qu' es seu!—

Y un' altra vegada
afana uns quartets...
Son pare que ab joya

los furts descobreix,
alegre com pasquas
diu per tot arreu:
qué viu y qué dutxo
se 'ns torna 'l Peret!

IV

Lo noy es un jove
pintat com ell sol;
no es altra sa feyna
qu' estar sempre ociós.
Frecuenta tertulias
y casas de joch.
y lo qu' es de lletra
no 'n resa ni un mot.
Te amichs que l' adulan
y 'l fan riure molt,
amigas d' aquellas
no pas *comme il faut*;
los deutes l' abrumen
y enganya á tothom.
Vergonya y escrúpuls
no 'n gasta ni 'n vol;
traficas y escándols
y joch y més joch...
aixó vol en Pere
aixó y sols aixó.

Son pare comensa
á compéndreho tot
y aixís enrahona
capficat y moix:
—ja es tart per reptarlo,
lo roure ja es tort!—
Si aixís en bon' hora
li hagués dit jo: «noy,

aixó no pots ferho
si tu ho vols, jo no;
travalla y olvida
á tants companyons
y deixa trifulcas
que no fan honor»,
be fora distinta
sa tan negra sort...
mes, ara dibuixa
son rostre la mort;
ja es tart per reptarlo,
lo roure ja es tort!—

V

Llarch temps ha passat:
la mare ja es morta;
los neguits del fill
l' han duta á la fossa.
Ni 'l fill ni l' espós
la mort d' ella ploran
puig tenen lo cor
més dur que las rocas!
Al morir quedá
tan sola, tan sola,
que ja de sa mort
ningú se 'n recorda.
Al ser fosca nit,
igual qu' á una borda
la van enterrar
al recó dels pobres...
Per 'xó, no ha quedat
tan sola, tan sola,
car, diu que damunt
mateix de sa tomba
hi naixen las flors
de més grat aroma:

clavells boscatans
y frescas violas
que al cor de la nit
l'aura pura amoixa,
y 'l púdich rellent
las vesteix y arrosa...

VI

De bon dematí,
no be 'l sol escampa
sos almos llambrechs
per cingles y planas,
tres tochs funerals
ha dat la campana
qu'en son ample pit
las oracions guarda.
Arreu pels carrers
passejan las *papas*
portant un Sant Crist
en mitj de quatre atxas.
De brassos estés
damunt la Creu Santa,
resplandeix la llum
divina, sa cara.
Lo Crist de la mort
y la Mare Santa
que als fills desvalguts
ajuda y ampara!
Al punt de las vuyt
arriba á la plassa
—'hont s'aixeca 'l pal
que hi penjan als lladres—
un mosso que 'l front
de vergonya abaixa.
Lo portan lligat
al cim d'un ruch magre

que marxa al bell mitj
dels mossos d' Escuadra;
lo portan lligat
de brassos y camas,
vestit tot de groch
y ab catxutxa blanca.
De sos térbols ulls
las llágrimas baixan
silenciosament
avall per la cara.
Ja arriban al lloch,
ja 'l baixan del ase,
ja 'l pujan amunt,
amunt de l' escala;
ja es al escambell...
llensa un crit de *¡mare!*
qu' al àmbit retruny
de tota la plassa
y arriba á enternir
l' inmensa gentada!...
No passa un minut
qu' al toch de timbalas
comensa 'l butxí
sa fúnebre tasca;
tantost me l' empeny,
ja 's gronxa 'l mal lladre!

A posta de sol
arriban confreres
y al lladre han ficat
á dintre la caixa.
S' acosta la nit;
s' extén per la plassa
un' ombra mortal
que dona basarda.
Al ser nit enllá,
las dotze tocadás,
—á l' hora fatal
que surten las ánimas—
en mitj la foscó

horrible y callada
 la forca s' hi veu
 gronxarse fantástica,
 llensadas al vent
 las cordas de cánem...

.

VII

Algún temps després
 del trágich fracás,
 un vell per las portas
 passava captant.
 Lo vell miserable
 era un pobre orat
 que sempre escarnía
 los tochs del timbal
 y veyia una forca
 ab son fill penjat!

J. BAUCELLS Y PRAT (1)

Roda (Vich).

(1) La llegenda *Los Segadors de la Gorga* publicada en aquest folletí, pàgines 166 á 170, que apareix ab la firma M. Fius y Palá, es deguda á la ploma del Sr. Baucells y Prat, de Roda. Ho fem constar aixís pera donar á cada hù lo que li correspon.

EN LO BALCÓ

Ella no sé qué mirava,
jo mirava, mes no veyà.
De sopte va concentrarme,
ferint mon cor ab aspresa,
la veu d' un cego, d' aquest
apóstol de la miseria.
Cantava del desengany
l' interminable poema:
al concloure sa corranda
ella, ab pausa, com distreta,
damunt sas mans apoyantla,
baixà poch á poch sa testa;
y dirigintme sos ulls,
ab son brill semblá que 'm deya:
«Aquesta cansó fa temps,
molt temps, que la tinch apresa...»
No sé qué passá per mí
allavors. Dins de ma testa
bullían mos pensaments
ab la xardor de la febra.
No més sé que dins mon cor

una veu, la de la pena,
de quart en quant ressonava:
«Jo també la tinch apresada.»
No més sé qu' alsí lo cap
vers lo cel, y que no 'l veyia
perque cubrí ma retina
d' una llàgrima lo cercle.

JOAN PONS Y MASSAVEU

LA ORACIÓ DEL MATÍ

L' ayre blanqueja ja. Com vels de randa
van desplegantse 'ls raigs del sol pel cel:
á cada raig obra una flor son cálzer,
á cada raig son brill un estel pert.

Uu de aquells raigs desperta á la campana,
que desperta á son torn ab trémol veu
als moixonets perque al sol cantan joyosos,
als homes perque 'ls cors alsan á Deu.

Los moixonets, deixant llurs nius, refilan
per salutar al sol llurs cants més bells;
los homes jay! ¡quí sap quants maleheixen
la veu que 'ls ve á trencar un somni ardent!

¿Quánt los caurá la llengua á eixas campanas?
¿A qué eix recort molest dels antichs temps?
Be prou que l' alba 'ns diu que torna 'l dia,
y ab ell l' enuig, l' afany y 'l dol ab ell.

¡Oh! ¿Sabeu per qué tocan? Perque encara
quan llur veu onejant pel cel s' extén,
y á llur concert, del mon que 'l jorn saluda
per salutar á Deu la veu se uneix;

Troba al marí en la mar, espill que porta
escrit en llums d'estels lo nom de Deu,
que, barretina en má baixa la vista,
prega al quí en la tempesta es son estel.

Troba en lo camp espurnejant de gebra
al llaurador que prop dels solchs que ha obert,
resa á Deu perque done á aquells solchs pluja,
sol a sas garbas, ditxa als seus fillets.

Troba en la llar del foch de las cabanyas,
altar que fou d'amor en lo temps vell,
al avi que, voltat de sa maynada,
prega á la Verge, mare dels pobrets.

Troba ánimes per tot qu'encara creuhen,
cors purs d'amor de Deu encara plens,
ulls que ploran, mortals que encara esperan
perque no creuhen que 'l dolor sia etern.

¡Oh! benhajan tots ells. Mil y mil voltas
benhaja eix toch al hom sens fé molest,
que desperta als moixons perque al sol cantan,
als homes perque 'ls cors alsin al cel.

Per ell, junt ab la veu de las campanas,
junt ab los cants dels joganers aucells,
junt ab lo dols perfum de las floretas,
junt ab lo raig més pur del sol naixent

Puja al cel santa y rica en esperansas,
pura essencia dels cors, núvol d'encens,
la oració del matí qu'acull María
y en rosada d'amor torna al mon Deu.

JOAQUÍM RUBIÓ Y ORS

ESTIUHENCA

CANTS DEL BON TEMPS

I

Y qu' es hermós l' estiu y qu' es bonich lo camp. Com m' enamora quan m' hi trobo, quan me 'n recordo sols! Quín bo que dona l' esclat de llibertat que s' hi respira, qué espléndit tot, quanta grandiositat, quanta pau! Y qu' es hermós l' estiu y qu' es bonich lo camp!

II

Ja veig la collada de pagesos seguint al gos, ja 'ls veig com passen á la primera llum d' aubada, despertats de sos somnis per lo trinar del aucellám explorador del dia. Com m' agrada mirarlos tant carregats d' aixadas y rasclets, plens los sarrons y las cistellas, ab llurs barrets de palla, ja penjats al bras ja per la esquena. Semblan talment un altre vol d' aucells que buscan la brossalla per niuhada d' hivern... Y qu' es hermós l' estiu y qu' es bonich lo camp.

III

De la menuda com llunyana vila, arreplech de quatre cases esgarriadas, se sent lo toch tranquil d' una campana que sembla una veu que canta l' himne de pau y de bon' hora.

Lo sol ja es alt, molt alt... Y qu' es hermós l' estiu y qu' es bonich lo camp.

IV

Camina per hont vulgas y sentirás per tot aroma recremada que tot y essentho encisa. Quasi cap aucell canta; se sent tant sols lo cant de la xardor, la sabuda cansó de la cigala que quan passas calla y s' hi posa de nou quant ja t' allunyas.

Branças, fullas, herbas y terra, tot, tot sent la forsa del sol, per tot estampa lo seu bes de foch y á lo que sia que sos llabis clavi, sembla que li contesti: «lo teu bes m' ha cremat, més ay! que t' aïmo, torna demá.»

Lo sol ja va abaixantse... Y qu' es hermós l' estiu y qu' es bonich lo camp.

V

La blavor d' aquell cel de mitjdiada ja s' esllangueix y com á galta vergonyosa se posa roja la de ponent; sembla una donzella sofocada de dormir ab lo sol.

Una ventada derrera l' altra, ventada fina y fresca, somou las fullas y ab delicat passar besa las herbas que de goig se blincan. Y l' cel se torna vert y s' amorata y del blau del dia casi no se 'n recorda.

Los aucells van passant y gosan l' ayre d' aquella hora, comensa l' grill á fer la feyna la cigala, la fresca creix y ja veig lo gos y torna la collada que de bon matí he vist, cantant felissos, buyts los sarrons y las cistellas, carregats d' herbas ells, ellas despentinadas. Sas caras no gens netas per lo suar de sa

penosa feyna, reben contentas aquell oreig que Deu ha fet per dalshi, y passen y s'allunyan... Y qu'es hermós l'estiu y qu'es bonich lo camp.

VI

Lo cel no es vert ni morat: es un teixit d'estrellas; se veu que ha sigut blau, ara es d'un blau fet pera guardar dormidas. Canta'l grill, una granota canta vora un pas d'aygua, tot son estrelles... quánta quietut! Allá s'alsa la lluna roja de goig al véures sola, envejosa com es... lo campanar llunyer toca la una... quína pau hi ha per tot... Y qu'es hermós l'estiu y qu'es bonich lo camp.

ADRIÀ GUAL

LA VEU DE LA CAMPANA

MOLTAS vegadas, quan petiteta, despertava á la Mercé lo só de la campana de la fábrica, y veyá com á las primeras batzegadas, sa mare, posant los peus en terra, se vestía á las foscas, á corre-cuyta. ¿Qué deu voler dir aquest tritlleig?—se preguntava. Perque creya que cada drinch-drinch, cada toch, rondinava, com las nenas á estudi, sílabas soltas, qu' ella, per més que á voltas se sentava al llit per escoltarlas y recullirlas millor, no comprenía.

Y cosa estranya, al passar pel seu carrer lo combregar, s' amagava sota 'ls llensols, puig lo *trinch-trinch* de la campaneta li donava por; y quan l' hermitá de sant Joan cap á la vesprada feya gemegar la esquella, trobava la Merceneta certa dolsor, cert plaher en escoltarla, sortint de sos llabis l' Ave-Maria ab ver goig.

Y per qué, donchs, lo llenguatje de la campana de la fábrica, aquell llenguatje mandrós, monótono, no li deya res? Y era 'l cas, que ab tot son aspecte catxassut, capás d'enganyar á cualsevol, ab que 'l batall tocava á mitj-ayre, era un

déspota, un tirá, ja que quan enrahonava sas ordres s'obehian ab gran relligiositat.

A un toch se deslligava la esposa dels brassos del espós y 'l nin, ab l' últim glop de llet á la boqueta, 's veyá apartat sotadament del pit de la mare.

Son poder era molt gran. Totjust comensava á espolsarse las primeras paraulas, ja tothom endevinava lo que volía, y sens dir ni un mot, sens replicarla, era obehida.

Be prou que ho sabia la Mercé, puig sovint á l' hora de dinar anava á esperar á que sa mare sortís del trevall, y alas-horas, sentadas á terra,—buscant l' ombra si era al estiu, ó un lloch que hi toqués lo sol si era al hivern,—veya qu' encar que estigués ab lo menjar á la boca, quan la campana tornava á cridar, sa mareta, alsantse depressa y donantli un petó, se 'n tornava cap á dintre, ahont pareixia á la petiteta que si hi entrés se marejaría.

A n' ella li feya por aquell bum-bum de las máquinas qu' encara que somort per la distancia arribava á fora com gemechs d' un animal que udolés. Y més que may als vespres, quan encenían la llum eléctrica y per las renglas dels innumerables finestrals eixían llenguas de claror platejada, la fàbrica semblava un immens animalot de lluhentas escatas que jagués, enllá, al marge del Llobregat, quins cants may deixava sentir lo burgit de la maquinaria.

La Mercé moltes vegadas ab esgarrifansas de pahura la havia ovirada en eixas horas per entre las escleixes dels finestrans, y al veure aquella lluhentó en mitj de la foscuria, creya que d' allí dins tenia que sortir en banyeta á buscar las nenas ploraneras, com tantas voltas pera que callés, quan ploriquejava per no volguer menjar lo plat d' escudella, li havia amenassat sa mare.

Figúrintse, donchs, lo parada que 's va quedar quan un diumenge aquesta li digué que al endemá aniria ja á trevallar á la fàbrica.

Qué plors, quins crits, y quins tremolors!

¿Ella tenir d' anar al ventre mateix del trevall, á n' aquell lloch que sempre mormolava y rondinava com un vell? No; no hi volia anar.—Qué 'n trauria?... ¿La setmanada?... ¿Tenir diners per anar bonicoya y poguerse comprar cintetas per subjectar lo cabell y guarnirse 'l coll? Aixó 'n trauria?

—Sí, dona, sí—li respongué sa mare.—Tindrás lo que vulguis... Y quan vingan las festas majors del entorn podrás lluhir com la més rica pubilla, y ab més orgull, Merceneta, ab més orgull, ja que t' ho haurás guanyat tot.

Aixó la arribá á convéncer una mica, casi del tot. Y la veritat: ¿á qué venía tanta por? ¿no hi anava la seva mare cada dia, y al ésser al dissapte... diners?

Ja se 'ls veyá á la má, estrenyentlos fort perque no s'escapessin, qu' ella sentía á dir que 'ls rals fujen sens qu' un se 'n adongui.

Arrivá 'l dilluns, y á l' hora ja esperada ab neguit se tingué de llevar. Encara era fosch. Se vestí ab angúnia, que 'ls ulls li cremavan; y ab las pressas se distreya de cordarse 'ls gafets del cosset y 's deixava fluixas las faldilletas.

Fredolica, ab lo cap omplert d'una cosa que se li passejava pel cervell, pessigollantlo, y estrenyent entre sa maneta 'ls dits de la de sa mare, entrá á la fábbrica.

Quin rebombori, sant Deu, quin rebombori aquell! Va creure perdre l'esma.

Lo voltejament de rodas y corretjas, lo batre de las maquinarias, com bategaments de naturalesas de ferro, tot li va pareixer com gemechs y moviments d' una aranya colossal, que teixís continuament una gran trenyina. Aquest efecte li feu aquell lliscar del corretjám que s' enfilava fins al sostro, ó crusava en tots los sentits, produhint rodaments de cap, las llargarudas cuadas...

Al mitjdia quan eixí á dinar duya la diadema de trevalladora: uns quants borrellons de cotó lluhían en sos cabells y son vestidet havia ja rebut alguna taca d' oli.

Pero ni aquell dia, ni l' altre, ni molts més que 'n van venir, pogué endevinar lo llenguatge de la campana.

Quan lo va comprendre va ésser un dia hivernench en que sa mare, consumida pel treball, anémica, caygué malalta.

En la matinata d'aquell dia, com qui's burla de tot, també parlá ab son tó ferreny la despota campana, pero enrahoná per la Mercé ab més claretat.

—Sí, ja vinch, ja vinch—digué la bona filla acostantse fins al balconet de son cuarto, y amenassant ab sa má closa la

feixuga fàbrica, que apareixia entre boyras, enllà, á baix, al marge del Llobregat.—Sí, ja vinch, ja vinch, per guanyar diners ab que cuydar á ma mareta, y perque á cambi de mon trevall mie marceixis las galtas.

M. RODRIGUEZ Y CODOLÀ

LO REY DELS VERNS

(BALADA DE GÖTTE.)

¿Quí va de camí á deshora,
ab pluja y vent pel viarany?
Es lo pare que cavalca,
es lo pare ab son infant;
li fa un niu entre sos brassos
y l' abriga del mestral.

—Fillet meu, ¿per qué t' amagas?

—¿No 'l veyeu aquí devant,
lo rey dels verns, com me mira,
ab corona y mantell blanch?

—Fillet meu, si son uns núvols
que passen per allí dalt!—

«Bell infant, vina ab mí, vina:
jugarém tots dos plegats;
de joguinas y de festas,
si vens ab mí, te 'n farán
mos marges ab flors vermelles,
ma mare ab vels d' or brodats.»

—Pare, pare, ¿no 'l sentíau?
Lo rey dels verns m' ha parlat;
¿no l' heu entés lo que 'm deya?
—Fillet meu, déixaho estar:
es lo vent qu' arremolina
las fullas secas pel fanch.—

«Bell infant, vina ab mí, vina;
mas fillas t' enjoyarán;
mas fillas, qu' en la nit fosca
fantasiejan ab llurs balls,
te bressarán en la dansa,
t' adormirán ab llurs cants.»

—Pare, pare, hi ha las fillas
del rey dels verns allí baix;
¿no las veyeu fent rodona?
—Fillet meu, déixaho estar:
son los sálzers que l' oratje
gronxa allí vora l' estany.—

«Bell infant, ta cara dolsa
m' agrada y 't vull besar;
vina ab mí, jo vull tenirte
per forsa, si no de grat.»
—Lo rey dels verns ja m' agafa.
¡Pare, pare, que 'm fa mal!—

Lo pare d' esglay tremola,
esperona son cavall,
estreny lo fill entre 'ls brassos,
vola y vola desalat...
Quan es á casa, entre 'ls brassos
se troba mort son infant.

COLOMETA

Ayguat ha vingut
Gerona 's negava...
Qu' es trista la nit
quan ve la riuhada!...
Solemnes clamors
los campanars llansan,
gemechs de gegant
qu' escampan l' alarma.
Quan Coloma 'ls sent
desperta esverada;
veu que ja en lo riu
va surant son catre.
—Donéume socors,
oh Verge dels Angels;
lo riu se m' endú,
ningú pot salvarme,
ningú sino vos,
oh Verge dels Angels.—
Tot resant resant
la nina 's desmaya.
Al tornar en sí,
no sap qué li passa.

Se troba en la mar
damunt d' una barca;
la barca es d' argent,
de vellut folrada,
de seda 'ls estrobs,
daurats los escálams,
los rems per sí sols
van palejant l' aygua:
no 's veu cap remer
que 'ls done estrabada.
Lo sol es hermós...
La mar está en calma...
Quin brandar més suau!
Quina dolça marxa!
Com aucells lleugers
las horas passavan.
Lo sol ja s' ha post,
la nit ha arribada.
De sopte 'ls remers
Coloma ovirava;
llurs cossos de llum
la nit los aclara;
son sis àngels bells
que guíen la barca.
Quin brandar més suau!
Quina dolça marxa!
La riba al tòcar
la nina s' hi encanta,
s' encanta ab las flors
qu' enjoyan la platja.
Las flors d' aquell mon
flayre y llum vessavan.
Una dama surt...
Quina excelsa dama!
—Vínaten ab mí
Colometa maca;
ja órfana no ets,
jo seré ta mare.—
Li ha fet un petó...
D' olor s' ompla l' ayre.

Tot Gerona ho sap,
oh Verge dels Angels,
tot Gerona ho sap
que feu molts miracles.

J. RUYRA

PLUJA DE TARDOR

Son las primeras plujas del Octubre.
Lo cel es grís; seguidament llampega,
y 'l tro que ronca fa conmour 'ls vidres
y trepidar la terra.

Dalt del arbre las fullas més tardanas
del més espléndit vert se revesteixen;
en tant las fullas grogas, arraulidas,
cauhen, y rodan... y se 'n van per sempre.

Las flors, pétal per pétal, se desfullan;
en vá á fiblarlas tornarà l' abella,
y en vá vindrán demá, batent sas alas
los vols de papallonas llamineras.

Una gota de pluja ofega enlayre
un mosquit fugitiu: ella mateixa
destruhint ab son pes una trenyina
salva un altre mosquit que hi esbatega.

Son las primeras plujas del Octubre!

—¿Recordas tu, com jo, que temps enrrera
en días com aquest t' esgarriavas
de cada llamp á la claror feréstega?

. . . . ¡Com passa 'l temps, com passa!
Y 'm sembla qu' era ahir que me 'n enreya.

APELES MESTRES

PLUJA DE TARDOR

TÓ DE RENY

No 'n siguéu més, no, creyéume,
pabordesa del Roser,
que si son cabal no hi guanya,
nostre amor encara hi pert.

Puig la gent que ja sabia
sense guaytarho ni res
qui 'l plat d' argent cada festa
feya cantar més primer;

Ja comensa d' adonarse
que densa que vos capteu,
ha perdut la Santa Verge
lo seu devot més fidel;

Que us torneu tota una rosa
quan passeu pel devant meu,
que 'ls aspres grans dels rosaris
se m' empassan á parells.

Y comensa de lasheure
 si 'ns tením algún secret,
 si vos feu com qui no 'm mira,
 si jo faig com qui no us veig.

Creyéume, donchs, amor mia,
 que hi farém tots bon esmers:
 no 'n sigueu més pabordesa
 de la Verge del Roser.

Tal m' esclamo un dia y altre
 á compte de bon consell,
 ¡ay! y un día y altre 'm sento,
 ¡ah, juheu, més que juheu!

Mes ma tasca assermonayre
 pú que minva ni escarment!...
 ¡dels llabis que axí m' agreujan
 es tan dols de beure 'l greu!

PAU BERTRÁN Y BROS

CORONAS

DESDE la més remota antiguitat ó tal volta, més ben dit, desde que l'home 's constihí en societat ha sigut la costúm de distingir al gefe d' una agrupació, tribu, regne ó imperi, per medi d' un distintiu portat al cap, més ó menos complicat, desde la doble mitra—psent—del faraons d' Egipte ó la voluminosa tiara dels monarcas persas, especialment las dels Sassanides, que semblavan bombas de gas, fins al senzill cércol de metal llis ó ab puntes que portaven los reys de Assyria y Babilonia y continuaren portant los reys de Grecia y emperadors romans, ó la senzilla cinta lligada al voltant del cap del gefe d' una tribu ó governador de provincia.

No es mon intent ocupar-me d' aquestas insignias d' autoritat ó dignitat, ni tampoch de las de recompensa donadas per los pobles antichs als héroes ó vencedors en las batallas, perquè, encara que sobre aixó hi ha molt que dir, á pesar d' haber tractat alguns autors d' aquest assumpto diferentas vegadas, mon propòsit es més modest, reduhint-se á parlar de las coronas populars, usadas per lo comú de la gent, en festivitats, convits y ceremonias religiosas; assumpto que crech més nou ó menos conegut.

Las coronas de flors y garlandas eran d' us molt comú en
LA RENAIXENSA.—Any XXVI.

l'antich Egipte desde una época molt llunyana, y encara que pera aquest objecte era preferida la flor del lotus, com se veu per las representacions en los monuments, s'empleavan també al objecte moltes altres flors y fullas com acácia, anémonas, olivera, murtra, amaranto, lloer y altres. Mr. Wilkinson fa observar (1) que algunas de las coronas trobadas en las tumbas son de lloer y que encara que aquest arbre no es indígena del Egipte podía haver estat cultivat allí. Plutarch nos diu que quan Agesilao visitá l'Egipte se va complaure tant ab las coronas de papirus que li enviá'l rey, que se n'emportá algunas quan se'n torná á Esparta. També's colocavan en los altars coronas y garlandas de flors ofertas á las divinitats que ab frecuencia eran coronadas ab las mateixas. Se triavan las més agradables ó útils al home com més acceptables á la divinitat, y baix aquest serían induhits, mes per la utilitat que per la fragancia á triar las sebas com á objecte preferit pera las ofrenas. Aquestas las oferían d'una á una, en forchs llarchs ó rodons, y per los sacerdots vestits ab la pell de llopart en grans manats lligats pel capdemunt, formant una anella com la de la creu ansada y las sebas penjant ab una cua molt llarga; posat lo manat sobre del altar tapava tot lo que hi havia sobre y las sebas lo voltavan tot com unas faldillas; una especie de corona-casquet que cubría casi tot l'altar d'un modo molt especial.

Es una de las tantas mentidas que conta Herodoto, 'l pare de la Historia, lo de las donas coronadas de corda, colocadas en lo temple esperant al extranger que volgués pagar lo preu de la prostitució sagrada obligatoria.

Los juheus en las festas dels primers fruyts s'ordenavan en professó, portant los de prop de Jerusalém paneras de figas tendras y raims, y 'ls de lluny pansas y figas secas. Al devant de la professó hi anava un badell ab las banyas dauradas y sobre d'ellas una corona de brancas d'olivera. D'aquest modo entravan á Jerusalém ahont eran aclamats benvinguts pel poble y 's dirigían al temple en lo que 'ls esperavau los Levitas que á sa arribada entonavan lo Psalm XXX que diuhen fou compost pera la inauguració de la casa de David.

(1) En aquest estudi suprimiré las citas comprobants perque crech que mos lectors no pensarán pas que inventi res, sino que 'm serveixo d'autors d'autoritat reconeguda.

Los Etruschs que son lo poble únich d' indutable civilisació contemporánea ab los antich regnes d' Egipte, Babilonia y Assyria, eran molt aficionats al us de las coronas no sols en los convits y festivitats, sino també com á ofrenas funerarias, com se manifesta no sols per las moltas trobadas en los sepulcres, sino per las representacions de las mateixas tant los caps y mans de las personas com figuradas penjadas en las parets.

S' ha observat que en las tombas més antigas las garlandas, tant de las estátuas ajegudas sobre del sarcófach com las de las pinturas, sempre son de llana, may de fullas ni flors. Avansant los temps, allí com per tot arreu avansaria 'l gust y la vanitat. Aixís es que no sols se troban en las sepulturas restos ó pinturas de coronas de fullas ó flors, sino que també se n' hi han trobat de dauradas y d' or pur. En lo Museo Gregoriá de Roma son l' admiració de tots los visitants las coronas de metall daurat y d' or pur imitant garlandas d' alзина, llorer, murtra y eura, tan justa y delicadament trevalladas que qualsevol las pendria per mostrars d' electro-tipia dauradas en branques de la planta natural.

Encara que 'ls etruschs com després, en lo temps de son gran luxu, sos successors los romans usavan aquestas coronas y las de flors naturals en las grans festivitats públicas y familiars y en escenas de convits ó balls, estant representadas portantlas los personatjes pintars en las sepulturas etruscas, Mr. Dennis, ab molta rahó, diu que las coronas en las tombas etruscas han d' esser més que festivas y deuen tenir una importancia túnebre sagrada. Si es aixís, tenen analogía ab las *infulæ* dels romans, que s' usavan en los ritos solempnes y festivitats, penjantho en las estátuas dels deus, en los altars, en las portas dels temples y sobre las víctimas que debían esser sacrificadas, ó portadas per los sacerdots en lo front ó usadas com símbol de suplicació. Plini—XXI, 8—diu que las coronas eran ofertas en honor dels deus, dels Lares públichs y particulars, dels sepulcres y dels Manes. També 'ls romans y grechs acostumavan coronar las urnas cinerarias, devegadas ab tal profusió, com en la de Philopæmen, que segons Plutarch la tapavan casi tota. També 'ns diu lo mateix autor que Hannibal coroná la urna de Marcelo, y fins als mateixos morts los posavan, devegadas, coronas. Climent d' Alexandría explica aquesta costúm de coronar los morts per esser la corona 'l símbol de llibertat y deslliurament de tota molestia.

Los grechs, igualment que 'ls romans, se posavan las coronas després del dinar ans de la estona de beguda que seguía á cada menjar, per lo que portar la corona era equivalent á estar de beguda. Generalment eran fetas de brancas de murtra ó d'eura, cregudas una y altra un antídoto contra 'ls efectes del vi. Per aquest motiu veyém en totas las bacanals los personatjes coronats ab coronas d'eura y aquesta planta era dedicada á Baco. Algunas vegadas eran adornadas ab cintas y entreteixidas ab flors, rosas ó violetas, per las que Aristophanes dona á Atenas lo epiteto de «coronada de violetas.»

En las ceremonias de matrimoni entre 'ls grechs, al tornar á casa, 'ls nuvis se posavan adornos de colors y coronas ab garlandas d'herbas y flors: las herbas feyan referencia al matrimoni ó á Aphrodita que presidía la comitiva. Los beocis usavan garlandas d'espárrechs silvestres, que encara que plens de punxas tenen un fruyt exquisit y per aquest motiu eran considerats com típichs pera la núvia, que, havent tingut alguns disgustos durant lo festeig, eran després recompensats per la afectuosa amabilitat y agradable conversació del marit.

En los monuments antichs d'Italia 's troban unas figuras de dona representant unas vegadas las horas de Pindaro, lo desitj de bailar, y otras las Estacions. En un y altre cas van coronadas ab una corona que sembla composta de ganivets encreuhats. Winchelmann diu que al considerar aquestas coronas, la primera idea que li vingué siguió la noticia que doná Luciano dels guerrers etiopes que anavan á la guerra ab las fletxas lligadas tot voltant del cap posadas dretas de manera que semblavan raigs; y aquestos pobles, segons conta 'l mateix autor, no anavan al encontre de llurs enemichs sino ballant. Pero 's distingeix be que son coronas de fullas, probablement de fullas de palma, que, atesa la qualitat dels personatjes que las portavan, sa actitud y la mauera d'estar colocadas las fullas, es possible simbolisessin lo moviment. Las forma d'aquestas fullas se sembla més á las del eucaliptus que á las de la palma.

L'us y l'abús de las coronas estaría molt extés en los primers sigles de nostra era en totas las classes socials, inclosos los cristians, quan Tertuliá se vejé obligat á escriure un llibre expressament contra l'us de las coronas, en lo que entre otras cosas diu (De Corona XIV): «Si la dona no deu apareixe

ab lo cap destapat per rahó dels ángels, menos ho deu fer encara ab lo cap coronat. Compareixent ab la corona al cap será causa d' escándol y tal vegada donará ocasió de parlar mal d' ella, perque ¿qu' es una corona en lo cap d' una dona sino la insignia de sa hermosura, una senyal de sa gran lascivia, abandono de tota vergonya, forn y fundició de provocacions? Seguint l' avís del Apóstol, la dona no deu adornarse molt y procurar que l' artífici de son pentinat no sembli una corona.

Poch cas farían los cristians de las observacions de Tertul·liá y predicacions d' alguns pares de la Iglesia en lo mateix sentit, puig Sant Domingo de Guzmán en lo sigle XIII fundá la institució del Rosari pera desterrar l' us y l' abús de las coronas que en aquella época y en los païssos meridionals serían generalment de rosas perque va prescriure resar tantas Ave-Marías, quantas eran comunment las rosas que entravan en la composició d' una corona. D' aixó ha quedat com testimoni 'l nom de Rosari ó Corona que en tota la cristiandat se dona al reso de cert número d' Ave-Marías que dirigim á María Santíssima. A Espanya y Alemania 'n dihém Rosari y á Fransa é Inglaterra 'n diuhén *chapelet* (corona) y corona 'n dihém també en catalá al total de la oració, de la que generalment no se 'n resa més que una tercera part per lo que dihém, resar una part de rosari. La paraula *chapelet* vol dir corona d' adorno, completant las duas paraulas la significació «corona de rosas». Lo Rosari era també litúrgicament «Psalteri de la Verge María» perque 's resavan cent cinquanta Ave-Marías, número dels Psalms de David.

La institució del Rosari causá una resolució en l' esperit religiós de la época augmentant la devoció pera 'l cult de María Santíssima, havent sigut lo Rosari acceptat y practicat ab molt entusiasme per tota la cristiandat. Mes sembla que á mitjans del sigle XV aquesta entusiasme s' havia afluixat molt á pesar dels beneficis espirituals obtinguts per son reso y las indulgencias concedidas per los SS. PP. y fins descuydat lo reso de las Ave Marías com se desprén de las paraulas dirigidas per la mateixa Verge María al Reverent P. Alano de las costas de Bretanya, doctor en teología de la Congregació d' Holanda, en sa miraculosa aparició á dit frare Dominich, allá per los anys 1470, en la que li digué las següents paraulas: «Fill meu molt estimat, no saps que 'l meu Psalteri y Rosari,

instituhit y predicat ja fa molt temps per mon fill predilecte Domingo, pare de la tua ordre, y per los frares de la mateixa ordre, que m'era tan agradable y accepte y tan útil y saludable á vosaltres, per negligencia y per poca devoció dels cristians ha sigut oblidat.» A lo que responent lo bon frare: «Ho sé, Mare de gracia, y 'm sap molt greu», la Verge Santíssima li recomanà 'l prediqués novament junt ab los frares de sa ordre que ella 'ls ajudaria ab portentosos miracles pera que ab la eficacia del Rosari se conegués la regeneració y salvació del género humá que era tot lo que Ella desitjava.

Desde llavors s'empengué novament ab fervor la predicació del Rosari, los Papas concediren grans indulgencias, y 'ls emperadors y grans protegiren la Congregació del Rosari que renová sos vots, se publicaren llibres y estampas alegóricas y 's regularisá 'l modo de resarlo.

Segons lo llibre de Jakob Spenger, lo primer, ó un dels primers llibres que 's publicaren sobre 'l Rosari, cada setmana 's debían resar tres rosaris es dir, tres vegadas cinquanta Ave-Marías y tres vegadas cinch pare-nostres, y en cada série d' un pare-nostre y deu Ave-Marías fer una meditació sobre 'ls misteris de la Passió de Nostre Senyor Jesucrist ó de la vida de la gloriosa Verge María, pero alternat tot y barrejat sens un ordre determinat. Després se regularisá l'ordre del modo de resar lo Rosari component los misteris de Goig, de Gloria y de Dolor, pera meditacions en determinats dias de la semana tal com lo resém avuy dia. Jo tinch un curiós llibre del Rosari estampat en 1521 en que las meditacions están ordenadas component tres rosaris: lo primer de Goig, lo segon de Dolor y 'l tercer de Gloria.

Jo tinch lo fac-símil d' una curiosa estampa del Rosari que confirma lo qu' he dit é indica lo que observaré després, publicada á Ulm l' any 1485. En lo centro de la estampa se troba la Verge María ab lo Jesuset, á la que coronan dos àngels ab una corona imperial y agrupadas á cada costat personas de totes las classes socials inclosos lo Papa y l' Emperador oferint coronas al Jesuset y á sa Divina mare. Volta aquest grupo central una gran garlanda ó corona de flors de la que componen la part més important deu rosas, cinch vermelles y cinch blancas. En lo fons de cada rosa vermella está representat un pas dels misteris de Goig de María Santíssima,

com la Anunciació, Nativitat, etc.; en lo de las blancas un pas dels de Dolor, lo camí del Calvari, la Crucificació, etc.; omplint las cantonadas los símbols dels quatre Evangelistas.

D' una manera semblant á aquesta estampa están compostas las tres portadas que van al devant de las meditacions ilustradas de cada una de las parts de Rosari en que está dividit mon llibre de que avans he parlat. Forman la portada, deixant á part la orla, un gran roser en mitj del que está sentada la Verge ab son Diví fill, viu ó mort segons los misteris, coronada sols ab l' aureola y voltada per una corona d' espinas en los misteris de Dolor y una corona radiada (lluminosa) en los de Gloria (1). De las brancaes del roser, y formant una corona unida per un rosari, 'n surten cinch rosas al voltant de la Verge, en cada una de las quals está representat un pas dels misteris corresponent á aquella part de Rosari.

Tot això fa comprendre que es una gran impropietat representar á María Santíssima coronada de rosas, com fan alguns artistes, y un contra sentit posarli una corona al cap y uns rosaris á las mans, puig los rosaris simbolisan la devoció y la corona la vanitat ó la disbauxa. Com de Mare de Deu no n' hi ha més qu' una, entench que, no figurant en algun passatge de sa gloriosa vida, ó de la vida, passió y mort de Nostre Senyor Jesucrist, sa representació deuría esser única, sempre la de la Inmaculada Concepció, y en las invocacions especials ab los atributs de la respectiva invocació, com per exemple en lo cas de que tractém podria representarse ab rosaris á las mans com símbol de devoció y la corona de rosas als peus simbolisant la humillació y ofrena en sacrifici voluntari, demostrant sempre que la que s' ha de venerar en aquest cas es la Mare de Deu del Rosari y no la del Roser com vulgarment s' anomena.

Avuy dia, deixant á part als *laureados poetas*, als que casi sempre se 'ls recompensa ab coronas compostas de lletres d' estampa, se pot dir que l' us de las coronas queda reduhit á la importació francesa, de posar coronas de flors de taronjer á las noyas al fer sa primera comunió y á las núvies al acte d' anar á casarse, perque suposan ser lo símbol de la verginitat, sens dupte per sa agradable fragancia, ó be á las ovacions,

(1) Per las aureolas y coronas radiadas vegis ma publicació «La Creu».

honors ú obsequis tributats en los teatros á las bailarinas y cantants, y també á las que, á la memoria d' una persona estimada se posan sobre las caixas dels morts al anar á enterrarlos ó en la part forana de las sepulturas y en l' interior de las capellas sepulcrales. Mes en aixó també havém arribat al excés per no dir abús. En los teatros es tanta l' abundancia de coronas y rams que en ciertas ocasions se tiran al beneficiat, y especialmente si es beneficiada es tanta la profusió, que després es menester un carro pera emportársen la farda del escenari, y casi sempre 's sap ó 's comprén que, aixís com en las sebas d' Egipte hi entrava per més la utilitat que la fragancia, en moltas d' aquestas coronas hi entra per més l' interés personal que l' admiració per l' artista. En los enterros també no sols se veuen las caixas y cotxe conductor del difunt materialment cuberts de coronas, algunas d' ellas colossals, sino que també algunas vegadas ha calgut menester un carro supletori pera conduhir la munió de coronas presentadas pels parents, amichs y correligionaris polítichs del finat. En moltas d' aquestas coronas també, com en las de las donas de Tertuliá, hi entra per més la vanitat ó desitj de ferse veure, que 'l bon recort á la memoria del mort.

Las coronas sempre han simbolisat las aureolas ó coronas radiadas, la divinitat ó santetat; las dels magnats, esperit de domini; las dels héroes, amor á la gloria; las de flors y fullas en lo comú de la vida, la vanitat ó disbauxa y las funerarias respecte y veneració á la memoria dels passats.

JOSEPH BRUNET Y BELLET

A VALLVIDRERA

I

Montanya bonica, perla catalana
la dolsa natura teixeix tas garlandas.
Aquí tot s'hi troba, tot hi trau brotada:
jardins, flors, arbredas y auras embaumadas.
T' aixecas ayrosa demunt la mar blava
mentres Barcelona 's condorm á tas plantas
y ab tos jolius boscos y ab tas flors boscanas
n' ets la diadema d' aquesta encontrada.
Salut Vallvidrera! benhajas, benhajas!

II

Los qui á la natura rendím homenatge,
los qui ab l' armonía gosém de tos marges
vením y en tos boscos de ufanós brancatge
llohém al Altíssim lo cor esplayantne.

Primavera eterna tenen tas montanyas,
mostrant á tot' hora sos hermosos sálzers
romaníns flayrosos, aucellets cantayres
y aygua sanitosa, fresca y regalada.

III

Aquí s' hi respiran dolsas alenadas,
tot pren nova vida, tot pren nova sava
respirant la essencia sempre perfumada
dels pins y dels roures esclatants d' ufana.
Montserrat altívol afanyós t' esguarda
enviante onadas d' alé que 'ns ubriaga
mentres Barcelona somrihent d' esperansa
espera 'l nou dia, espera nova auba.

IV

Aquí l' honradesa no ha finit encara,
la fe encara niuha en tas llars cristianes,
la creu del Altíssim tos portals senyalan
y ornan las finestras del llorer la branca.
Als fills d' eixa terra no 'ls manca coratje
que s' han fet atlétichs per tas serraladas,
trecant per sos boscos, saltant sas montanyas
y nodrintse sempre ab l' amor de patria.

V

Los minyons del poble son ben be de casa
roja barretina rumbejan encara,
duhen á l' orella lo brotet d' aufábrega.
vejentshi velletas ab caputxa blanca.
En aplechs y festas moventne gaizara
ballan las fadrinas sempre enamoradas
cantantne joyosas alegres corrandas
icansons de la terra no heu mort pas encara!

VI

Bella Vallvidrera!; que Deu guarde ufana
ta hermosa boscúria, ta tradició santa.
Ell fassi que sempre ne sías com ara
creyent, senzill, lliure y allunyat d'oratjes.
Ell fassi que sempre la gent ciutadana
vingui 'ls jorns de festa per més esplayarse
á gosar tos boscos y á ferne fontadas
que així 'ls bons aprenen lo bell á estimarne.
Salut Vallvidrera, benhajas, benhajas!

J. BLANCH Y ROMANÍ

*
*
*

Nineta dels meus ulls ¡quina vesprada!
May havia trobat
tan hermosa la nit y la estelada;
tan bell lo Montserrat.

Repenjada a mon bras jo 't sostenía,
y, no 't sábiga greu,
lo cor me tremolava d' alegría
al sentir batre 'l teu.

Miravam las estrellas infinitas
en bellugós conjunt,
y 'ns agradavan més las més petites
perque son més amunt.

Tu 'm deyas:—¡Quina nit per un poeta!—
Jo 't deya:—¡Quina nit
per rabejarse l' ánima inquieta
en onas d' infinit!—

Y 'l misteri del vespre, las perdudas
notas del rossinyol,
l' aroma de mil flors desconegudas
que no ha vist may lo sol,

tot feya un paradís de la montanya;
y ab vagarós anhel
pensava:—Ja qu' un ángel m' acompanya,
no deu ser lluny lo cel.—

Y m' he adonat després, quan nos deixavam
ab tendre tremolor,
que del cel ab los llabis conversavam,
pero ab los ulls d' amor.

F. MATHEU

*
* *

Refila rossinyolet
ves refilant dintre l' horta,
refila dolsos cantars
cansonetas ben hermosas,
que bressolin lo meu cor
com los sospirs de las gojas,
qu' endolseixin mon esprit
com lo perfúm de las rosas.

Refila rossinyolet
refila cansons hermosas,
jo 'ls teus cants vindré á sentir
vindré á escoltar ta veu dolsa,
cap allá á la mitja nit
de puntetas dintre l' horta,
dessota un roser florit
ple de poncellas de rosas.

Refila rossinyolet
refila trovas hermosas,
voreta 'l teu niu d' amor
voreta 'l teu cel de gloria,

refila dolso cantars
ben apropet de ta esposa,
perque la fassin felis
perque la fassin ditxosa.

Rossinyol que dintre l' horta
refilavas dolsament,
ta companya deu ser morta
que no 't senti en eix moment.
Ab tos cántich alegravas
alegravas lo meu cor,
rossinyol que be cantavas
las passadas del amor.

Estima la nina,
estima 'l donzell,
estiman los joves
estiman los vells;
lo cor sempre estima,
estima ab anhel,
l' amor es essencia
que baixa del cel.

Las flors més bellas tenen espinas
espinas tenen totas las flors,
vostras miradas, hermosas ninas,
son las espinas dels nostres cors.

Las papallonas y las abellas
festosas volan de flor en flor,
nosaltres ninas volém com ellas
damunt la branca del vostre cor.

FRANCISCO X. MAJUELO

LO BURINOT

FAULA

Al mesurat compás de sas antenas
y ab negligent brunzit
un burinot llustrós, sobre unas malvas,
gravement deya aixís:
—No 'm digueu burinot; ¿sabeu vosaltres
lo cas que 's fa de mí?
Dels entomologistas que 'm coneixen
repasseu los escrits;
en ells veureu los títols ab que m' honran
si sabeu be 'l llatí.

Potser so injust, pero 'm fan sempre llástima
animals presumits.

APELES MESTRES

ELEGÍA

I

Ni un sol bossí de gleva:
era de roca viva á tot arreu
y trevallant sens treva
ne vaig fer una terra de conreu.

De pámpols corullada
me sembla encara que la veig ahí';
de lluny, á la mirada
pareixia florit y bell jardí.

Recorts de benhauransa,
que agreujan la fal-lera que 'm consúm,
com fibla la recansa
del cego quan li parlan de la llum.

¡Qué trist, qué fosch lo dia
en que vaig descobrir ab desconhort
que la vinya tenia
la palidesa, filla de la mort!

L' aixada brilladora
va caure de mas mans sense dalit,
y vaig sentir alhora
llàgrimas y singlots trencarme 'l pit.

¿Cóm no plorar sens mida,
mon trevall de vint anys aniquilat,
y la suhor trahida
en lo fons d' aquest tros malaguanyat?

¡Quína inclement feresa
portava la malura en aqueix sol!
no don pas més tristesa
un cementiri, quan se porta dol.

Gira l' esguart hont vullas
y en lloch de lo vinyar joliu y vert
veus rublert de despullas
un terme desolat com un desert.

S' ajauben las rabassas
mortas, ellas mateixas en sos clots
y per tot allí hont passas
trepitjas argelagas y escardots.

No venen las parellas
de perdiu á niuhar en sos recons
ni las tendras novellas
corren entre sos ceps fent saltirons.

Al mitj alsa sas brancas
la figuera, que un temps hi vaig plantar,
com aquellas creus brancas
que de llum assenyalan un fossar.

Encara algunas voltas
m' apar. entre la febre dels recorts,
que brotan las rodoltas
y 's vesteixen de pámpols los ceps morts,

enverinant ma pena
l' idea de que aquí no hauré may més
la negra carinyena,
'l moscat d' or y 'l virolat mancés.

¡Quín golg, quan se botían
escalfats per las ratxas de calor
y quan los cups omplían
ab cent cargas de vi de lo mellor!

Si sense pedregada
arribava la brema, no 's pot dir
al ser la matinada
del dia que teníam que cullir,

en sent allá tres horas
la gatzara que armavan y esvalot
quan ab las cullidoras
marxavan junts los traginers d' Olot.

Enflocada la cua,
de borlas agensats y penjarells,
venía la currúa
de matxos sorollant los cascabells.

La quitxalla 'ls seguía
arrencántlosi borlas dels costats,
en tant que feyan via
ab duas portadoras carregats.

Arreu dolsos rajavan
de vi los vermellosos regalims,
mentres que tots saltavan
com endimoniats pitjant rahims.

¡Ben diferenta es ara
la brema quan arriba, per mon cor!
dol en lloch de gatzara,
per compte d' alegría, la tristor.

Buydas las duas tinas
si las guayto me semblan dos abims,
y trobo sols espinas
allí hont tot eran torias y rahims.

II

Com lo jutglar, qui un dia
morí de fan y fret damunt la neu,
y encara l'alegría
transporta als cors ab las cansons que feu,

aixís tú de tas venas
nos has llegat lo such ubriacador,
que endolsa nostras penas
y embelleix aquest mon ple de dolor.

De tos rahims d' un dia
guardo encara la sanch en mon celler,
remey de melangía,
que avar conservo per mon temps darrer.

Allá d' allá quan tota
la munió de mos nets guayti ab amor,
encetaré la bota,
que 'm tornarà la joventut del cor

y la memoria ardent
despendrá sos recorts com al estiu
ab lo sol que ruhenta
las boyras s' alsan dels bassots del riu,

y revindré alashoras
d' aquells matins de gresca y esvalot
quan ab las cullidoras
marxavan junts los traginers d' Olot.

Mes ¡ay! será follía
d' un moment y no més ditxa tant breu,
y arrera l' alegría
més freda sentiré del pit la neu.

Lo fret que 'm don á voltas
á las vetllas d' hivern prop de la llar
no veyent tas redoltas
com encesas serpents flamarejar.

Que glassa y desespera
veure que nostras obras han finit.
ja avans que la mort fera
nos retorni á la pols d' hont hem sortit.

FREDERICH RAHOLA y TREMOLS

ANARQUISME

La tabernota bull, los cervells rodan
dintre dels caps emborratxats d' ideas;
los llavis sechs recitan de memoria
proclamas totas sanch, destrucció y guerra.
«Avuy te d' esse 'l cop. Aqueixa es l' hora
de netejar lo mon de gent perversa;
¡quin goig lo contemplarla feta á trossos
bategant en un mar de sanch bullenta!»

De prompte, una remor que 'l cor trasbalsa
desvía 'l pensament; tothom s' aixeca;
gemechs y crits s' acostan, son de dona
que un obrer tremolant diu que es la seva.
Surt depressa al carrer, rublert d' angunia.
y 's topa ab un cos ert que 'l pren y 'l besa...
es sa tendra filleta que agonitza...
¡ara... 'l mon ja está net de gent perversa!

J. NOVELLAS DE MOLINS

14 Juny 1896.

LO PAS DEL RIU

Sos amples peus de roca
recula la montanya
pera deixá 'l pas lliure
al riu que cantant baixa.
—Segueix, segueix ta via
—li diu la serralada.—
corre á la mar que 't crida,
banya la seca plana,
segueix tot fent la ruta
que 'l gran Deu te senyala;
las lleys que l' Etern dicta
saviesa es respectarlas.

També á ma blanca sima
fa pas la nuvolada
y al sol lluhint hermosa
mirant al cel s'encanta.

Corre á mos peus que s'obran
á la corrent preuhada,
ves á la mar que 't crida,
ves á regar la plana.

COSME VIDAL

AL SAGRAT COR DE JESÚS

Ja l' he trobat lo niu
hont l' aucellet hi viu
la vida dolça;
lo niu de mon amor
es de Jesús lo Cor...
¡ay quina gloria!

La brossa del niuhet
hont canta l' aucellet
son claus y espinas;
mes ay no punxan, no;
que ho fa tornar l' amó
de ploma fina.

Lo niu lo trobaréu
penjant dalt d' una creu
arbre de vida;
allí qui hi volará
del niu be trobará
la sua delícia.

Mes ay qui sabrá di'
a dintre 'l Cor diví
l' amor que hi cova?
Quí la escalfor dirá
que fa ressucitá'
l' ánima morta?

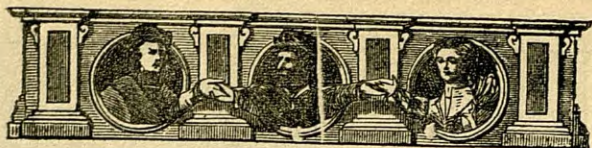
Canteu, aucells, canteu
vosaltres que 'n sabeu
ánimas puras
no 'n sab lo pobre aucell,
qu' encara n' es novell
d' eixas canturias.

Encara ha de oblidá'
cançons que réfilá
quan, trist, volava
per llocs ahont perdut
lo niu de quietut
may encontrava.

Ja l' ha trobat lo niu
y l' aucellet joliu
sas alas plega;
no vol volar may més
per hont los esparvés
hi fan l' aleta.

Assí dintre un recó
del Cor del Redemptó'
¡ay quina ditxa!
d'amarlo n' aprendrá
y amors hi cantarà
de nit y dia.

Y amant y refilant
l' aucell ira esperant
qu' arribi i' hora
d' alsá' son derrer vol
y anar á veure 'l sol
d' eterna gloria.

LA SALVE A MONTSERRAT

La sombra puja y vé dels plans. La onada
de fosca, de la aubaga fondalada,
va pujant fins als pichs de la carena.
Ja abriga la planura.
Ja 'ls ramells d' olivers son una obscura
taca dels camps. Sobre 'l serrat s' atura
un raig de sol, color de foch, llumena
un moment la montanya y vola, vola,
com una au, que va á joch, mentres feixugas
d' or y grana las boyras s' encastellan
com exércit, que vé de la victoria.
Brillan sas armas ab esclats de gloria,
las banderas al vent, las armaduras
llampegants de claror, las vestiduras
de porpra, y va allunyantse, va fonentse,
Ja l' or es porpra... ja es violat la grana,
ja 's confón ab la broma tot perdentse
en la fosca dels ayres sobirana.
Ja 'l sol es lluny y en la planura inmensa
lo gegant himne de la nit comensa.

Himne fet de gemechs, himne que canta
la terra entera, que la sombra abriga;
per sentirlo més be dalt la geganta
montanya un temple hi te la gran amiga
dels que ploran... María,
la estrella de la nit, lo sol del dia.
Temple immortal. Del rocatám vehinas
sas parets com las rocas gegantinas,
s' alsan altivas pels mestrals besadas.
Es la iglesia dels cims, dolça y feresta
com ramell d' *edelweis*, que s' han badadas
en lo marge espadat d' una congesta.
Entrém, entrém á dins, que la orga canta.
Una onada potentia d' armonia
vaga en sas voltas. Es la cansó santa
la cansó del que plora y que confia.

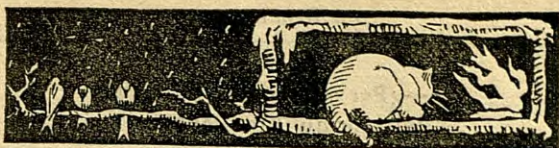
«Salve—'l chor va cantant—Salve regina.
»Salve vida y consol, dolça esperança.
»A tu clamám, emperatriu divina,
»los malalts en la terra d' anyoransa.
»Desde eixa vall, per llágrimas regada,
»la prole d' Eva son remey implora.
»Gira tos ulls d' angelical mirada
»vers la vall de gemechs, hont tothom plora.»

Y la cansó segueix, com magestuosa
marxa d' un riu que vers la mar camina.
La orga omplena los ayres misteriosa,
lo chor dels monjos á son tí declina
y en lo temple ressona poderosa
la última nota, que á los cels fa via.
«Oh, tu, clement, oh pia,
dolça verge María.»

Ja 'l cant s' ha mort. De música una onada
resta encara en las voltas escampada.
Un á un se moren al voltant del ara
los cirís de llum clara,
y dels llantions á la claror incerta

la inmensa nau queda després deserta.
Mes l' himne dura encar. Negra y callada
besa la nit los gegantons de roca.
Majestuosa y pausada
la roda colossal de la estelada,
de plata ab franjas la montanya toca.
Lo vent d' alas lleugeras
s' ha adormit en lo cim de las cingleras,
presoner de las matas d' argelagas.
Silenciosas y vagas
las aus de nít travessan la planura.
Dormir semblan los cels y la natura.
Tantsol veïlla geganta
la cansó que se 'n puja vers la altura,
la cansó del creyent que plora y canta.
Es l' himne del dolor. La trista queixa
del malalt en las horas del desvari.
Es lo crit del cautiü rera la reixa,
lo clam del náufrech que la mar abriga,
la veu del orfe que un consol demana,
l' absent que anyora una abrassada amiga,
la queixa gran de la tristesa humana,
l' himne de plors que per muntar s' afanya
los rocosos grahons de la montanya.
Y quan mória la nit, quan la darrera
estrella tanqui 'ls ulls, quan joganera
s' alsí la brisa despertant las rosas,
quan prenguin formas y contorns las cosas
vindrá 'l consol als cors; que al pendre vida
la bella albada, que pel mar s' atansa,
s' aixecará vestida
ab los mágichs colors de la esperansa.

GUILLÉM A. TELL Y LAFONT

ROMANCET À LA VERGE

La Mare de Deu
quan era xiqueta,
anava á costura
á apendre de lletra.

Tan bona minyona
la veyà la mestra,
que sempre li dava
pinyons y ametlletas.
En tant sas companyas
jugavan y reyan;
tristeteta y plorosa
s' allunya la Verge.
Cerca llochs ben tristos
per estar soleta
¡que be li plau sempre
tot lloch de tristesa!
Totas sas companyas
riuhen de sa pena,
la mestra qu' es bona
las repta y las renya.

—¿Per qué heu de burlarvos
del plor qu' Ella llena?
¡tant qu' Ella os estima
y á todas os besa!
Son cor es dolcíssim,
més dols que una bresca,
sa trista mirada
los cors atravessa.
Si somriu de joya
riheu junt ab Ella;
ploreu si Ella plora,
com ella estiméula.
Lo sol se colgava
derrera la serra;
al bell peu d' un arbre
la Verge s' assenta.
Lo tronch mira trista,
s' hi abraça y 'l besa,
las tortras que hi nían
plorant li contestan!
Volant pel brancatje
fan caure als peus d' Ella,
espinas y fullas,
las fullas mitj secas!
Veyent las espinas,
suspira la Verge,
ni gosa á cullirlas
d' esglay que li feyan.
A l' ombra del arbre
s' es adormideta,
las tortras s' arrupan
per no moure fressa.
Sa boca petita
com closa poncella,
com flor que ja esclata
se mitj entrobeya.
Tan punt somriu dolsa,
tan punt suspireja,
¡quin somnis més tristos!
¡quin somris més tendre!

Los somnis que brollan
del cor de la Verge,
als cels darán joya,
tristesa á la terra!
Lo sol va colgantse,
la fosca estenentse,
los plors de las tortras
la Verge despertan.
Tan dolça las mira,
que baixan lleugeras
y als peus se li acotan
boy fentli mil festas.
La Verge amorosa,
las plega de terra
y tot 'manyagantlas
al niu las enmena.
Cam troba á faltarla
la mestra, la cerca
y encara la troba
plorosa y soleta,
al arbre abressada
besantlo ab dolcesa.
¡Retorna, oh Maria!
retorná á costura
retorna á la mestra,
qu' encara ets xiqueta!
No es hora que ploris,
no es temps de que penis,
que ja 't vindrán días
de dol y tristesa!
Torném á costura
que un ángel t' espera,
que ha entrat oh María
per la finestreta.

EMILI COCA Y COLLADO

LA HISTORIA PATRIA

Quan més vaig acostantme á la vellesa
més amo ton esguart; més adorada
ets pera 'l cor rendit, noble primpcesa
de llor y verda murta coronada.

Tos secrets ressegueixo ab ardidesa,
ploro tos dols ab ánima atristada,
y, veyent no es eterna cap vilesa,
l' ánima en tu se sent aconhortada.

Forsa brutal un dia 's fa senyora
d' un poble digne y lleal; al fí s' anyora
lo poble á qui vil forsa encadená;

y tal coratge trau d' injustas penas,
qu' altre dia 's deslliura de cadenas
ab lo sol moviment del despertá.

JOAQUIM RIERA Y BERTRÁN

LOS BUSCADORS D' AMAGATALLS

I

BOJERÍA y de las més grossas es posarse á buscar lo que un hom no ha desat; y aquesta bojería, desde 'ls temps de la conquesta, ha sigut epidémica al Perú.

Llavors de Pizarro no 's parlava més que de cabals extrets de las *huacas* ó fossars dels indis per aventurers sortosos; de tressors amagats per emissaris de Atahualpa, que no arribaren á Cajamarca á son degut temps, y de projectes pera desaygar lo Titicaca ó l'estany d' Urcos, llochs hont se suposava que s' anava cubrint de molsa la macissa cadena d' or ab la que 's diu que 's rodejá la plassa del Cuzco en las festas ab que fou galejat lo naixement d' un inca.

Comensava á minvar aquesta febra, quan vingué á renovar-la lo present que un chimu ó cacich de Trujillo feu á un espanyol de la huaca coneguda per *Peje chico* ó de Toledo. Llavors revisqué també la fábula de que pels voltants de Casma ó Santa hi havia enterradas un centenar de llamas carregadas d' or pera 'l rescat del inca, fábula que en 1890 torná á ressucitar, organisantse una societat per accions pera embestir la troballa, mentres se formava á Lima una altra companyia

pera descobrir los tresors de la cacica Caterina Huanca. No cal dir que fins avuy no se n' ha tret altre resultat que surtir-ne algú ab lo cap pelat y las butxacas vuydas.

Quan la persecució dels portuguesos en la época del virrey marqués de Mancera, corregué la veu de que 'ls aquissats minayres, pera salvarlas de la Inquisició, havían enterrat barras de plata á Castrovireyna, á Ica y á altrás provincias. Molt las han buscadas després, sobretot las que 's suposa existeixen en los indrets anomenats Poruma y Mesa de Magallanes; pero tant com més se las busca menys se las troba. Sembla que hi ha un dimoni que no te res més que fer que vigilar los tresors amagats y fer perdre als escorcollayres. Fins se diu que alguns lo coneixen y que hi han enrahonat una vegada qu' altra.

Vingué la espulsió dels jesuitas y á tothom se li clavá al cervell la idea de que en las voltas ó soterranis dels seus convents hi deixaren enterradas veritables riquesas de prímpcep. No sabían de segur los que feyan corre aquestas mentidas que 'ls jesuitas no hi son aficionats á las gerras y que aixís que disposavan d' una quantitat que valgués la pena la feyan treballar ó se 'n fincavan. Donchs no fa pas vint y cinch anys que ab permís del govern s' organisá á Lima una societat pera buscar los tresors amagats á Sant Pere, y aná molt prim que furgant furgant no se 'ls ensorrés la iglesia. Y si s' hagués ensorrat de segur que no la hauríam tornat á veure dreta.

Encara hi ha molta gent que creu que 'ls jesuitas enterraren totas sas riquesas. A la época de la independencia hi va haver bona cullita d' aquesta fruyta. Cualevol espanyol que, fugint dels patriotas y dels patrioters, s' embarcava cap á Espanya, ja se sabia: la darrera feyna avans de sortir de casa era la de enterrar en un cuarto ó á la eixida las joyas y la plata treballada y amagar á las vigas del sostre las unsas de perruca que no se 'n podía endur.

Per no anar més lluny. Pochs son los anys en que la autoritat no concedeix dos ó tres permisos pera desenterrar riquesas amagadas al castell del Callao per los companys de Rodil. Y lo singular es que tots los que demanan permís coneixen lo camí ab lo que á ulls cluchs poden determinar l' indret del amagatall, camí que 'ls han senyalat desde Espanya ó que d' una manera casual pogueren saber. Als buscadors, que solen ser uns picaportas, no 'ls falta may un soci capitalista. Ja

ve que un dia aquest se cansa d' afliuixar la bossa, pero 'l co-neixedor de la trasquera no s' hi amohina, perque no te de tardar gayre á trobar á un altre aucell á qui plomar.

Als presiris d' Espanya n' hi ha que no paran may en la feyna de buscar trasqueras. Com ploguda del cel un dia li arriba á un vehí de Lima una carta de Cádiz ó de Barcelona, en la que després d' una narració més ó menys verossímil, li parlan d' un próxim envió del dibuix del camí. May falta qui pica l' am y eavía alguns duros pera 'l que te de fer lo plano. Aixó sí, no s' ha dat lo cas de que 'l dibuix deixés de venir, perque 'ls presidaris son gent de conciencia. Per sort n' hi han haguts tants d' enganyats, que la mina ja 's va negant de mica en mica.

N'he conegut alguns que sacrificavan no sols lo supérfluo, sino fins lo necessari, pera buscar amagatalls. Fins á 1880 visqué á Lima un enginyer italiá, Saliní, descubridor de riquíssimas pedreras de marbre entre Chilca y Lurin. Aquest beneyt del cabás, que pogué ferse rich esplotant las pedreras, s' estimava més passar mesos y mesos á Chuñeros buscant un amagatall, que no tenia més guía pera ser descubert que una tradició popular entre 'ls indis de Lurin.

Los buscadores de riquezas amagadas fan com los minayres: may se donan.

II

Los amagatalls doméstichs, á Lima principalment, comensan ab cops misteriosos que se senten á mitja nit, aparició d' ánimas ó de focs follets. Quan es aixó derrer, llavors surten las varas imantadas, ja que no 's troba una bruixa per remey; y si alguna cosa logra descubrirse es la calavera d' un gos ó d'una altra bestia. No es dir que entre cent cassos no n'hi haja hagut un en que la fortuna haja afavorit als buscadores de lo que un altre desá; pero, apuradament, la noticia de que un jugador va treure la grossa es lo que fa que tothom compri bitllets.

—Aquí no s'hi pot viure. En aquesta casa hi ha ànimes en pena y las mevas fillas están sempre ab l'ay al cor. Demá mudo de casa—deyan las nostras ávias.

—No, filla, no ho fassi—contestava la persona á qui's feya aquesta confidencia. No diga res que aquesta nit vindré ab un subjecte molt entés en aixó de las barretas, y qui sab si 'l trobarém l' amagatall. Ja pagaré jo 'ls gastos. Per suposat que la meytat de lo que trobém será meu.

—Ah no, la meytat no. Li donaré la cuarta part.

—Pero, dona, no siga d' aquesta manera.—

Y comensavan la fábula de la lletera, fins que, per últim quedavan avinguts.

A la nit hi compareixia ab l' home dels estros que no 's descuydava may lo pa, 'l formatje, las olivas y las salsichas, perque tenint de passar la nit despert no era cosa de anar desprevíngut. Esperavan que tot estigués quiet, y desenrajola per aquí, proba la barreta allí, trevallavan fins que s'hi veyá, y la casa que quedava ensenyant tots los fonaments no queya perque Deu no ho volía. La vella y las noyas s' entretenían en tapar los forats que 'ls altres abandonavan, y de tant en tant també s' aferravan á la minestra.

La desenganyada familia 's mudava totseguit, deixant la casa inhabitable, y al propietari escabellantse.

Pero, per molt que fos lo cuydado, sempre 's sentía algun soroll pel vehinat; y al veure la desferra ja á ningú li cabía cap dupte de que havían trobat un cau y no petit.

—¡Digui eh! qué li sembla! Cinch centas unsas hi han trobat: Cada una com un ull de bou—deya una vehina.

—Si que está mal enterada, donya Custodia. Se queda curta de la meytat.

—Qué diu santa cristiana! Mil unsas?

—Jo no sé fixament las que hi havia, salta una altra trpassera; pero lo que 'ls hi puch assegurar es que á la carreta ab que 's mudavan hi anava un baguet que 'm va semblar dels de guardar joyas.

—Jesús María Joseph! Si hi ha personas que neixen vestidas. Ahir no podían pagar al tender de la cantonada y demá 'ls veurém en cotxe! Res, qué hi vol fer? Cosas del mon!

—Ja veurá, que no 'ns prenguessin per envejosas. Las han trobadas? Ben sevas son.—

Y seguía la xafardería fent sonj camí sobre un tresor que qui sap hont era.

III

Ogorqui, en la provincia de Huamachuco, era en 1817 una caseta ó xacra d' un mestís que 's deya Joan Príncipe. A la naya del bosch de Collay hi havia una altra xacra que pertanyia al indígena Joan Sosa Vergaray.

Vetaquí que una nit aquest tingué de saltar del llit y eixir fora, y fixant per casualitat la mirada en una huaca de Ogorqui la vejà iluminada per una flama molt viva que brollava de terra.

No sols la preocupació popular, sino la ciencia, diuen que hont hi ha una jassa de metalls ó d' ossos, no te res d' estrany que s' hi vejin focs follets. A Sosa Vergaray se li ocorregué que Deu l' havia baixat á veure, deparantli la possessió d' un tresor, y, no pensant ja en altra cosa, corregué á la huaca. No tenint á má res més pera senyalar l' indret hont havia vist lo foch follet, hi deixá las calsas, tornánsen á casa seva ab lo vestit ab que havia vingut al mon.

Despertá á la seva dona y als seus fills y 'ls hi esplicá la bona nova. Segons ell, á punta de dia ja serían ríchs, puig ab una barra imantada, un picot y una pala ó una aixada ne tindria prou pera desenterrar lo tresor.

A la matinada, al obrir la porta de la xacra passá per casualitat lo seu amich y vehí Anton Urdanivia y després de darse 'l bon dia, Vergaray li esplicá lo que havia vist. Si que la va haver treta!

—Pero qu' es boig ó 'l fa—li digué Urdanivia,—proposantse anar de dia á descubrir l' amagatall! Que no sab que la huaca fuig ab lo sol? Esperis á las set del vespre que l' acompanyaré.

—Te rahó—contestá Sosa Vergaray—y que deu li pagui lo bon consell. Ho deixarém per la nit.—

Urdanivia era un garneu ab més ganas de fer diners que

un usurer y s' encaminá á casa de Príncipe. Com que sabia que l' altre havia deixat las calsas al indret hont hi havia l' amagatall, estava segur de que obtindria una bona mota avans de fer la revelació. Príncipe convingué en cedirli la meytat del tresor, pero com Urdanivia no 's fiava de la seva paraula, dihent que las paraulas lo vent se las emporta, li exigí que formalisés la promesa devant del governador, á lo que Príncipe no hi oposá 'l més petit reparo.

Pero 'l cas es que al governador li vingué també salivera, y digué que á la autoritat li pertocava avans anarho á veure, y cobrar los quints que segons la ley tal article qual de la Recopilació de Indias, corresponían al Rey. Urdanivia y Príncipe, que no esperavan aquest cant, se quedaren veyent visions. Pero quin remey los quedava?

Lo governador ab los seus agutzils y tota la gent del poble que no tenían res que fer se dirigiren á la huaca. Ho sapigué Sosa Vergaray y 'ls sortí al encontre. Sostingué que 'l tresor era seu y molt seu porque fou qui tingué la sort de descobrirlo, com ho probavan las calsas, y que en quant als quints del Rey, no era pas cap cicater ni cap estafa pera no pagarlos. Príncipe digué també que 'l terreno era seu y que no consentia que ningú se li fiqués en sa propietat.

Lo governador, fent un punt d' autoritat, digué que no sabentse ben be de qui era, se 'l quedava en nom del rey.

Los interessats l' amenassaren ab empaperarlo y pujarho fins á la Audiencia si convenia. Lo governador los hi contestá: «Protestin tant com vulguin, pero 'l tresor me 'l quedo.» Y ho hauria fet tal com ho deya, si 'ls vehins, armantse ab garrots no s' hi haguessin oposat, amenassantlo ab arreglarli allí mateix los comptes. Aixó 'l convensé més que mil resmas de paper sellat.

Llavors lo governador resolgué que las calsas no 's toquesin de puesto fins que la justicia fallés y que al que anés á cavar per aquell indret se 'l ficaria á la presó y se 'l penyoraria.

Y 'l plet durá tres anys. Vergaray y Príncipe, pera anar atipant al advocat, al procurador, al escribá y á tota la demés llopada se tingueren de vendre la casa ab pacte de retrovenda: aixó es pera rescatarla ab lo tresor que cada hu 's creya seu.

La resolució fou que Sosa Vergaray era amo de las sevas

calsas y que se las ne podía endur; y que Príncipe era amo de la huaca y amo, per lo tant, de ferne lo que 'n volgués.

No cal dir que aquest, satisfet del fallo, doná una *pachamanca* en la que hi gastá lo que li quedava quedant encara endeutat.

Y del tesor, qué me 'n diuhen?

Que n' han de dir, si 's reduhí tot plegat á unas quantas momias de gentils!

Ni tant sols s' hi trobá cap objecte curiós de cerámica.

RICART PALMA

FEL PER FEL

Per tot lo poble va que un donzell queya
en grossa basca ahí' al ofici sant,
en sent que 'l bon rectó á la trona deya:
¡matrimoni, oyents cars, se n' es tractat!

Y ¡estrany cas! jo que al poble, de tornada,
al sant ofici també vaig anar,
no sé esmentá eixa feta tan notada
que ressona com trench d' un nus sagrat.

Per xó vaig preguntant quin donzell era;
mes la gent, sempre xueca, abaixa 'l cap,
fentme ab veu que talment 'par llastimera;
be prou que ta promesa t' ho dirá!

Hála donchs, hála donchs, la meva hermosa,
desclou ta boca regalada aviat,
que ja saps quant m' encisa una amorosa
historia de tos llabis xarrupar.

Fes que se 'i sembli en gracias la traydora
perque á mon cor més puga interessar
lo fat cruel que al trist donzell acora,
al trist donzell quín nom tu be 'm dirás...

Y no 't tornis tan blanca com qui afina,
que si l' ignoras jaixó sí que ray!...
ja qu' es cert que ton cor tot ho endevina,
pregúntali á ton cor, y de ma part.

Y no giris en blanch ta bella vista
que si ara ell falla jaixó sí que ray!...
cántali ab mí, ab veu xuecament trista:
«¡cor de donzella n' es lo cor més fals!»

PAU BERTRAN y BROS

JULIOL

La calda abrusa, la llum ofega,
las fonts son secas, tot sembla mort,
ni 'ls aucells cantan, ni 'l riu jemega
ni 's balandrejan los fruyts del hort.

Per la campinya tot dorm, tot calla
tot se 'n ho enxucla la xafagor,
y tantsols canta mentres trevalla
pel plá de l' era lo batedor.

Pagés de mena tot ho aprofita
trevallant sempre vol passá 'l mon,
salut y feyna y bona cullita
que per suar forsa li han fet lo front.

Fá rodá' 'ls matxos folls de dalera
trinchant la palla que 'l trill remou,
cau l' espigada y á sobre l' era
tot una estesa de blat hi plou.

Y quan las tandas veu que ja avansa
pera rependre lo seu valor,
dubent la minestra sent com s' atansa
una donzella com una flor.

Una donzella que quan se 'l mira
son sas miradas brasas de foch,
ell se l' aguayta y ella suspira
mentres s' hi acosta poquet á poch.

De carns molsudas, de cara plena,
de galdas rojas mateix qu' un sol,
torrada y guapa, rossa y morena
sembla que digui:—«Jo só 'l Juliol.»—

F. FRANQUESA Y GOMIS

PERQUE HO SÁPIGAS

T' he buscat á totas horas
per la plassa y pel carré,
y no m' han faltat á fé
cent ulladas temptadoras,
y no m' han faltat á fé
cent perills, que no 't diré.

Per més y més que he guaytat,
no t' he sabut veure en lloch
potsé es que, quan saps hont soch,
tiras pel altre costat,
potsé es que, quan saps hont soch,
te frisas perque no 'm moch.

Es que no has sortit encara
de desde ahir dematí,
¿ó que has trencat de camí,
perque no 't vegés la cara?
¿ó que has trencat de camí
per no havém de veure á mí?

Donchs mira 't faig á saber,
que estich resolt y segú
de donar l'amor algú
que 'm trobi al mitj del carrer,
de donar l'amor á algú...
que 'm sembla que has de ser tú.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU

LAS AURENETAS

PREMIADA EN LO CERTÁMEN DE BLANES. ANY 1895

Cada any las hi som vist las aurenetas,
en arribant l' estiu d' ardentia calda,
venirhi á fer lo seu niuhet de brossa
al teu balcó xisclant ab alegría.

Als matins quan te veyan, destrenada
ta cabellera de rissats negríssims,
entreobrint lo seu bech, piant amorosas
te donavan ab joya lo «bon dia».

Aquest any han vingut igual que sempre,
mes en sent al matí ja no 't saludan;
lo teu balcó es tancat y no s' hi ovira
com ans ton rostre de bellesa espléndida.

Ellas prou han tornat. Mes sens tu serhi
ja no xisclan alegres com solían,
y en ton balcó qu' avans tot era gloria
sembla sol com es ara un cementiri.

Aviat farà un any: quan de las brancas
las fullas, rondinant son *de profundis*
cauhen al sol caragoladas, ertas,
al buf de la tardor que las mutiga,
deixaren los seus nius de fanch y brossa,
y las de ton balcó també 'l deixaren
«á reveure» xisclant á la partida.

Tu també vas partir darrera d' ellas,
y travessant com ellas la mar blava,
allá d' allá 't portá la nau ayrosa
ab sas alas blancoyas que 'l vent infla,
allá d' allá 't portá á llunyanas terras.

¡Mes ay! que ni un somrís brollá en tos llavis
per dirnos «á reveure», com ab xiscles
las aurenetas al partir digueren.

Y sense veure en lo balcó ta cara,
d' incitadora espléndida hermosura,
he trobat crú l' hivern y llarchs los días
y ¡may la primavera s' acostava!

Quan va arribar l' abril ab lo seu trajo
endamascot de rosas y violetas
omplint lo mon d' aromas y de flayres,
ab l' alé de sa boca coralina,
també las aurenetas missatjeras
varen tornar y son niuhet de brossa
altra vegada al teu balcó penjaren.

Pero tu no has tornat. Espero, espero
y ton balcó, donzella, barrat sempre.

Aviat farà un any que va tancar-se
y 's tancá del meu cel també la porta.

May t' ho vaig dir que desde 'l punt y l' hora
en que mos ulls per cop primé' t vegeren
de pur amor se va omplenar mon ánima
y sols la teva imatge, que jo adoro,
he portat en ma pensa nit y dia.

¡Ay que potser no tornarás com tornan
 cada any las xiscladoras aurenetas!
 pero me dicta 'l cor qu' altra vegada
 mos ulls enamorats tornar á veure
 podrán, oh donzelleta, ta hermosura
 allí en un lloch hont may lo goig acaba,
 allí en un lloch hont sempre 'l goig comensa
 y ahont podré dirte que mon cor t' adora,
 presoné' eternament en los teus brassos.

NARCÍS DE FONTANILLES

Barcelona, 1894.

L' ANYORAMENT

UNA vegada, ab un antich company d'excursions, varem determinar de recorre la frontera nort de la nostra llengua. Volíam passar las Corberas; teníam desitjos de saber qué era aquell seguit d'amplas serras que separan lo Rosselló del territori que 'ls catalans de Fransa anomenan vagament la *Gabatxeria*.

¡Quántas vegadas, al passar las frescas Alberas y al ovirar de sopte la hermosa y verdejant plana rossellonesa, havíam volgut atravessarla, per anar á corre á peu, de poble en poble, 'ls miserables vilatjes de las ermas y pedregosas Corberas! A peu, es la sola manera de ferse un hom cárrech d'un país. A nosaltres, recorrent aixís lo Rosselló y 'l Conflent, comarcas de llengua catalana que pertanyen avuy al Estat francés, ja 'ns havia vagat de coneixer las diferencias de carácter que apartan lo catalá del llengadociá limítrof. Fins hi ha poca simpatía entre uns y altres: be ho denuncia la corranda que més d'una vegada hem sentit cantar als pagesos conflentins:

Ay mares que teniu fillas!
no las doneu als gabaigs.
A las primeras renyinas,
«adeu! A Fransa me 'n vaig!»

A la fi ja estava decidit. Disposats á fer llargas marxas per
LA RENAIXENSA.—Any XXVI.

montanyas peladas y aixutas y á deixarnos estebornir per las soleyadas, varem anar un dia á Salses, aquell tan anomenat Salses que durant sigles va ser límit de la nostra nació y que encara segueix sentho de la nostra llengua.

Varem visitar lo grandió castell, aquell agombolament de pedra que tants setis y tants adobs ha sofert en lo temps, colocat com está en lo que avans era entrada de Fransa. ¡Tantas vegadas que l'havíam ovirat ràpidament aquell castell, passant ab lo carril! Ara hi eram, y, enfilats en la torra més alta, contemplavam las Corberas de ben aprop, nuas de vegetació, inexpugnables, formant la més gran frontera natural que puga separar dos pobles. Pero la espléndida plana del Rosselló 'ns cridava somrient ab los seus camps fructificants, los seus rengles d'arbres, las sevas carreteras cobertas, limitada per l'imponent isolada massa del Canigó y per las Alberas, que 'ns senyalavan l'Empordá. No 'ns cansavam pas de mirárnosho en lloch de las Corberas. Semblava que ab la seva hermosura lo Rosselló 'ns volgués fer desistir de la nostra excursió per malas terras.

Després varem seguir la carretera en direcció á Narbona. Quin camí! A l'una banda, las abruptas Corberas mostrant la seva immensitat calcaria; á l'altra, l'insalubre estany de Leucata ab sa gran y trista extensió, confonentse al lluny ab la mar.

Costa d'imaginar que per aquest estret passatge, just l'espai per la ruta y 'l camí de ferro, hagin hagut de venir tots los exércits que la Fransa ha enviat per invadir Catalunya y que per aquí se n'hagin hagut d'entornar los que han pogut. ¡Que ben resguardada per la Natura era un temps la nostra terra! Y que poch li va valdre! Pero 's necessitavan ben be las maquinacions del etern enemich nostre, 'l vehí de la banda de ponent, pera que 'ns desfessin aixís la patria. Al menos si per las Corberas ha vingut alguns cops la malaventurosa guerra, també las han atravessadas las grans ideas qu'han d'ajudar á la nostra regeneració.

Se fa difícil passar lo que alguns han dit Termópilas del Rosselló, sense qu' un pensi en aquestas cosas. Quan la natura es hermosa, ella sola acapara tot lo sentiment y no deixa que la pensa s'esplahi en cap altra ocupació. Mes aquí, en mitj de tanta tristesa, á punt d' assolir las fitas étnicas de Catalunya, 'ns recordém de que som catalans.

Varem arribar al Fitó, lo primer poble llengadocià. Quina altra cosa! No es sols lo cambi bruschi de llengua lo que 'ns allunya de Salses, pero la gent te un ayre més pesat, las cófias de las donas no son alegres.

Un altre dia varem recorre 'ls vilatges catalans fronterissos més endinzats en las Corberas: Opul, Perillós. Per tot arreu runas de castells, l' idea de separació d' un antich estat. Ne varem devallar lassos, assedegats, fugintne de cara al gay Roselló y vejent sempre al lluny lo Canigó, com un amich que, plé de magestuosa benevolensa, 'ns digués: «Veníu als meus brassos; las meas fonts estroncan la set; demunt dels meus prats y á l' ombra dels meus boscos lo cansat hi troba repós.

Altres dias los varem destinar á coneixer la regió de las Corberas passat lo riu de la Gli. Nos va animar de veure l' aygua al ser á la Torra de Fransa y varem seguir més refets la ribera fins á Casanyas *de la Frontiero*; d' allí varem pujar la costa fins á Balestá, ab lo propòsit d' entrar al límit del Conflent d' una vegada, desitjosos de tornar á sentir parlar catalá.

Balestá *de la Frontiero* era 'l darrer poble gabaig pel qual havíam de passar: ja 'ns trigava de baixar cap á la ribera de la Tet, de veure arbres y ayguas y camps conresats; porque 'l darrer poble hont nos havíam aturat estava també en plena Corbera, en plena regió calcària poch entretinguda per la vista y molt fadigosa pels peus.

Anavam cercant hostel quan varem veure que 'l rector se 'ns acostava com reconeixentnos, y ben oberts los brassos nos donava 'l Deu vos guard en bon catalá. Feya poch dias que no la sentíam parlar la nostra llengua, y 'ns semblava que ja feya molt temps: estavam en la seva frontera y l' anyoravam aviat, cosa que potser no 'ns haguera succehit estantne ben lluny y en lo cor d' una nació estrangera.

La franca fesomia del bon capellá no 'ns era desconeguda. ¿Hont l' havíam vist avans? Ell mateix nos va treure aviat de dubtes.

Era avans, dos anys enrera, rector d' un alegre poble del Vallespir deliciosament recolzat en la falda del Canigó, y allí era hont l' havíam trobat en una excursió que hi varem fer y en la que 'ns va vagar de passar tot un dia en la seva companyia agradable.

Alashoras, en mitj de la exuberant natura canigonenca, 'ns explicava las sevas caminadas als rochs de Rotlú y al Costabona, ab la seva bondadosa paraula, filla d' una clara intel·ligència, disposada sempre á véureho tot de color de rosa, tot her·mós. De las aficions á vagar per las montanyas, á conversar ab los pastors, á veure saltar l' ayrós isart, n' havia agafat un gran entusiasme per la llengua que continuament parlava ab los seus feligresos, á qui tant estimava. Los feya sovint explicacions de l' antiga historia catalana, barrejant d' una manera curiosa la defensa del coll de Panissars ab lo combat de Peirestortes, lo fet d' en Bernat d' Oms ab la represa de Bellaguarda: fets que tan aviat eran contra espanyols com contra francesos, pero que sempre hi ressaltava l' esperit heroych del poble catalá. Havia estat á Barcelona, y 'ls comunicava ab vera simpatía 'l seus recorts de la gran ciutat. Temperament poétich, havia fet molts versos cantant la cassera de l' álga, 'l refilar del rossinyol, las grans vistas que desde 'ls cims se descubreixen y, sobre tot, las excelencias de la llengua catalana, l' objecte principal de la seva afecció, llevat l' amor á la Verge.

Alashoras l' havíam conegut sapat, robust, empenedor; ara 'l trobavam desfigurat, decaygut y groch. ¿Quin misteri havia sigut causa d' aquella trasmudació? Prou ho varem des·xifrar de las sevas paraulas.

La seva propaganda del propi idioma en menyspreu del oficial, no va semblarli be al bisbe de Perpinyá, y, sens dupte després d' un madurat exámen, va resoldre expatriar al pobre rector que havia comés la falta d' estimar massa la llengua dels seus administrats y de casi tot lo bisbat. Venturosament per aquests cassos, lo bisbe te sota 'l seu domini unas quantas parroquias del antich comtat de Fenolledes, y allí, entre gabatxos, monsenyor va resoldre trasplantarhi al seu rector, com un cástich, pensant tal volta corretjirlo d' una manía que no entrava en lo criteri del estat del qual era funcionari.

Y al bon rector, que prou procurava resignarse ab la seva creu per forsar la voluntat, se li eclipsava 'l temperament actiu, se li apagava l' intel·ligencia y se li doblegava 'l cos. Ell concretava tots los mals dihentnos:

«Anyori el Vallespir! Allí es hont voldria morir, non pas en aquest desert.»

Vetaquí la gran alegria que havia manifestat al véurens á nosaltres! Era porque 'ns va reconèixer com á paisans trobats en terra estranya; per xó 'ns va saludar ab la cara riallera y ab los brassos ben oberts.

Si monsenyor pensava en que 's corretgiria, segur qu' anava errat. L' anyorament augmenta l' amor á lo que 's deixa. Si monsenyor, preocupat per altres assumptos, allargava 'l cástich, potser no s' hi fora á temps, porque devegadas l' anyorament també mata.

A nosaltres, acullits á la rectoria, 'ns va semblar arribar á un oasis. Nos hi varem estar fins á mitja tarde. A l'hora trista nos ne varem despedir, y ell nos va acompanyar un bon tros en lo camí d' Illa. Després varem veure una estona la silueta del bon rector, despedintnos de lluny. ¡Quin be li havíam fet ab la nostra visita improvisada, y quin mal ab lo nostre comiat!

També nosaltres, com ell, estavam assedegats de veure arbres verts y casas blanques y caras alegroyas; pero al arribar á la primera vila catalana, Illa, ja era fosch.

L' endemà ja caminavam en direcció á las Alberas, y la alegre y accidentada serra semblava cridarnos amorosament:

«Per vosaltres no som una frontera: nosaltres som verdas, som pobladas, som alegres y oferim al vianant, fins en lo cor del hivern, colls y ports de bon passar. ¿Qué hi fa que de l' una banda siguém de Fransa, de l' altra d' Espanya, si 'ls estats mudan y nosaltres som catalanas y ho serém eternament?»

Al acostárnoshi, deliciosament atrets, recordavam la negrosa silueta del bon rector castigat pel crim d' estimar massa la seva llengua, á viure estranger en un recó y entre gent que pertanyen al mateix departament, expatriat ab tota intenció pel seu bisbe, conscient de que 'l cástich li havia de doldre y arribar al fons de l' ànima.

Y varem anar fent camí, pensant qu' aixó dels grans estats es cosa capritxosa y tranzitoria, y qu' en l' arrel dels pobles, sota la petjada dels exércits y las rodas de las máquinas governamentals, hi ha una cosa més fonda: la rassa.

LO REY NO HO CREU PAS TOT

RONDALLA POPULAR DE LA BAIXA AUSTRIA

(Traducció directa del alemany.)

UNA vegada era un rey que 's creya tot lo que li contavan. Donchs aquest rey va prometre la seva filla y 'l seu trono á qui li contés alguna cosa qu' ell no s' ho cregués. De totas las parts del mon hi va anar gent á contarli tota mena de mentidas; pero ell s' ho creya tot. Heus aquí que passá per la terra d' aquest rey un xicot que era un pobre trevallador y 's va enterar de que aquell que contés al rey alguna cosa que ell no la volgués creure se casaria ab la seva filla.

En Joan, que aixís se deya 'l xicot, va pensar:—Es cuestió de probar si tinch sort.—Y ell que 's presenta devant del rey y li diu:—Rey! vull contarte una cosa que no ho voldrás creure.—Está be—va dir lo rey, pero si arribo á creure lo que 'm diguis te faré tallar lo coll.—En Joan s' hi va conformar y ell que comensa á contar.

—Una vegada vaig anar al camp y vaig ferhi cánem y,

mira, lo cánem va creixer fins á ferse tant alt com un campanar.—Ja 't crech, ja,—va dir lo rey.—Llavors, jo que probó d'enfilarmhi y ho vaig lograr, perque 'l cánem era groixut y fort y creixia dret com un ciri. Quan vaig arribar á dalt, vaig veure una pila de vilas y pobles, pradas y boscos, montanyas y valls, torrents y rius y, quan me vaig cansar de mirar, volia baixar; pero, distret, deixo d'agafarme be, caych daltabaix y vaig á parar vint pams sota terra. Me vaig espantar molt, me poso á corre cap á casa, agafo una aixada y ab penas y trevalls arribo á desenterrarme y me 'n torno á casa meva tot cansat.

—Ja't crech, ja—va fer lo rey. En Joan seguí:—L'endemá, quan vaig tornar al camp, ab molta estranyesa vaig veure que 'l cánem s'havía fet tant alt que arribava fins als núvols. Una vegada m'havía passat pel cap anar á veure com estava 'l cel y ara se 'm va acudir que lo més senzill era aprofitar la ocasió; pero 'm va semblar que potser lo cánem no era prou alt. Al cap d'un parell de dias, jo que torno al camp, pensant que 'l cánem ja arribaría fins al cel y jo que m'enfilo amunt y amunt y vaig trigar tot un any en arribarhi.

—Ja 't crech, ja—va fer lo rey. En Joan seguí.—Allá dalt tot era molt hermós y un may se cansava de mirar. Los ángels volavan d'una banda á l'altra y cantavan cançons y alabansas á Deu. Allá vaig veure á una pila de coneguts y tots duyan vestits molt macos y 's passejavan en cotxes de plata. ¡Quína alegría! vaig veure als pares que anavan dalt d'un cotxe d'or á passeig. Vaig seguir caminant y també vaig veure al teu pare y á la teva mare, rey; tots vestits de pellingos y guardant porchs!

—Aixó no es veritat—va cridar lo rey tot enrabiat,—aixó sí que no ho has vist.—Sí que ho he vist—va respondre rihent en Joan. Pero no oblidis la prometensa que tens feta y donam la teva filla per muller.—

Lo rey li va haver de donar, perque no s'havía volgut creure alló.

LO PATRÓ

¿Quí 'ls hi vegé may tant fera
la mar, tan obscur lo cel,
y la gent tan cara-tristos
per la platja de Lloret?
Onadas venen furientas
encalsantse arreu arreu,
que 's barrejan, s' inflan, tomban
damunt l' arena, y, sens temps
d' entornársen mar endintre,
altras las van empenyent,
escumas entorn y enlayre
rebotent en forts bruels...
¡Sant March, quina llevantada!...
Ni que una ratxa d' infern
prenent á la mar per sota
per volcarla, si pogués,
la regirás, sachsejantla
de baix dalt, per tots indrets.
¡Ay de la nau sens ventura

sorpresa per lo mal temps!...
Duas á la platja 'n mancan,
¡hont serán, Reyna del cell!

Tot plegat sembla ovirársen
una, allá d' allá... sí, ho es;
mes va esgavellada y sola,
sense pal, vela ni rem.
¡Quina esgarrior, quins xiscles
arrebassantse 'ls cabells
los pobrissons que á la platja
llambregan!... Miréu, miréu,
allá va l' altra... la vela
feta esquinsos y rebrechs,
com serpassas que 's retorsen
del llevant als forts bruels.
Perdut lo timó, quatre homens
cridant socors, per si 'ls veu
algú de prou cor que 'ls duga
un calabrot.—¿Qué es que fem?—
diu un mariner d' altura
á un pilot que al costat té.
—Córrehi, ¡mala andanada!
—li respon.—Donchs ja som tres—
fa un patró á qui dirs' podría
Sant Cristófol de Lloret,
alt de pit, ample d' espatllas,
bona grapa y cor sencer.
Y totseguít mans á l' obra:
llanxa avall, ab llivants, rem
y ganxos d' arrastr... Senyantse
lo patró la canya pren;
los remers, venta estropada
á boga llarga de ferm...
y allá vá l' amor al próxim
á lluytá' ab los elements!

La barqueta pescadora
corre tant que arriba á frech
de la barra, que val dirse

de la tomba, en tal moment.
Los que frisan per salvarla
contra mar bogan de ferm,
ara en l' esquenall d' una ona,
ara en lo fons d' un avench,
lo timó partint las ayguas
per en mitj, de dret á dret,
que 'l patró torser de rumbo
no 'l deixa gota ni gens.
¡Bé cal tenir má de ferro!
¡Bé cal tení 'l cor en Deu!...
Ja s' acostan, ja s' acostan
las barquetas per moments;
los mariners d' una y d' altra
glatint, xops y febrosenchs,
manobran escarrassosos
com si no rugís entre ells
lo temporal, que á la barra
alsa murs y aixampla avenchs,
capdellant montanyas d' onas
qu' en trombas borbolla arreu.
Mes la Caritat té alas,
com ángel qu' es del bon Deu,
y per conseguí aturarlo
ni murs ni avenchs poden res.
—Aixís que la onada tombe
—fa 'l brau patró—aplanar rems,
que, com lo timó no 'ns falli,
som fora malgrat l' infern!...—
Y pit avant, los que bogan,
fort estampits, bras enterch;
quan lo patró 'ls crida ¡upa!
ventan cop; en un moment
muntan y baixan, la barra
deixant endarrera d' ells,
y á la barca desvalguda
tiran caps, salvant la gent.

Ja era hora... lo llahut capbussa
d' un cop de mar sota 'l pes;

la llanxeta del auxili,
com per un voler de Deu,
en lo solch de dos onadas
vira sopte, pica rems,
y altre cop ¡que Deu li valga!
la barra á guanyá' embesteix.
Y creix la onada, ja s' infla,
ja tomba, barqueta y gent
aguantantshi en la carena
com poden, mes ¡oh sort cruel!
altra al demunt se 'ls ne tira
ab horrorós espetech
y, si eran onze en la llanxa,
ja son nou tan solament,
ja son vuyt, que 'l patró al véureho
home al aygua totduna es.
Y s' enfonza, sobrix, palpa,
cota, neda, sura, 's treu
un cap de faixa y 's capbussa
estrenyentla entre las dents,
mentres la llanxa, arrastrada
pel llevant deixa anar rems,
amolla trissa, fa senyas
á terra... mes la mar creix
y fan prou los de la platja,
ben bé prou, per salvá' á n' ells.
—Quí una corda pogués dulshi!...
—exclaman.—Jo ho provaré—
diu un minyó, á la cintura
voltántsen un cap...y pren
embestida, corre, llensas
per dessota la rompent,
anant sortir lluny, endintre,
com un dufi joganer,
y...—¡Upa 'ls de la barca!... ¡arrambal!...—
allárganli un tros de rem,
ell s' hi aferra, salta l' orla,
estreva 'l cap lo proé;
desde terra tiran, tiran
tants com son, jovens y vells,

y la llanxa al fi en l' arena
amorra.—¡Alabat sia Deu!

Mes ¿y 'ls tres homens que mancan?
¡Misericordia, bon Deu!...
Dos families sense pare
un patró que deixa 'ls nets
ab la mare, que ja es viuda.,
¡qué será, qué será d' ells!
¡Ah mar traydora, mar falsa,
que, essent lo mirall del cel,
als que en tu 's fian devoras
com un monstre pogués fer!
Mes no per xo te 'n ufanis:
Deu un jorn per damunt teu
caminava, y la seva ombra,
qu' es la Caritat, com Ell,
avuy hi fa vía encara
y n' hi farà sempre més,
que, ab tant y com pots, subjecta
estás al voler de Deu!
Mireu, sino, cors piadosos,
sensibles tot' hora al bé
mireu al patró com brega
per salvá 'ls dos mariners.
L' una má partint las ayguas,
un cap de faixa á las dents
y agarrat d' ella un pobre home
que per miracle 's sosté;
l' altra má al bras arrapada
del altre náufrech!... ¿Quí es
que, com ell, sa doble presa
per disputar al avench,
fins á la mort plantás cara
corrent al perill seré!
¿Quí li dona pit y grapa?
¿Quí tal brahó li infundeix?
Lo sant amor al prohibisme,
la Caritat, que per res
abandona als que conservan

una espurna del foch seu,
que ni'ls huracans l' apagan
ni 'l temporal la extingeix.
La Caritat, qu' en la fosca
mostra de son front l' estel,
signant lo rumbo al que brega
per ser d' altri 'l salvament,
com un vesllum, tant que 's vulga
llunyá, mes vesllum del cel.

A la sorra per fi 'ls náufrechs,
llarchs com son cauben tots tres,
y no 'n mancan pas de brassos
que 'ls acullin ¡nom de Deu!
ni qui de genolls en terra
llense plors d' agraphiment.
Als de la barca primera
guarí 'ls de l' altra la gent,
y á tots plegats la llanxeta
del bon patró de Lloret,
qui boy sent un sant Cristófol
de pit y de bras ferrenys,
assegut damunt la sorra,
mirant la mar, vá dihent:
—¡Bé ha costat!...mes tots en terra
tornam véurens.—Molt qu' es cert:
mes, diguéume: ¡hi tornariau
—exclama algú si 's vegés
en perill un' altra barca?...
—¡Llamp no 'ns toch! ara mateix,
—respon—que Deu may se cansa
d' ajudar als que fan bé.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

QUADRET

A la vora del pont ellas s' estavan...
Era á boca de fosch, y contemplavan
los barquets riu amunt y riu avall.
A esquerra y dreta Tarascó y Belcaire
ab sas campanas aixordavan l' ayre
fent ressonar los ecos de la vall.

Sant Joan de Juny y 'ls segadors venían
tot d' un plegat, que 'ls blats novells s' ohían
moventse en onas ja madurs y sechs;
y per las Creus de terme y per las eras
comensavan á véureshi fogueras
y á sentirshi del foch los espetechs.

Rhódano avall depressa feyan via,
per no torná' á pujar fins al ser día,
las collas de fadrins festejadors,
y als masos riberenchs á aixáms se veyan
las noyas y 'ls noyets que alegres feyan
pel dia de Sant Joan ramells dè flors.

Y mentrestant al pont ellas s' estavan
contemplant las barquetas que passavan
del crepúscol á l' última claror.
Tot s' anava fonent en la negrura,
y alguna estrella qu' altra per l' altura
comensava á llensar sa resplandor.

F. BARTRINA

APOLONIA

(DE TEÓFIL GAUTIER)

M' encisa lo teu nom, bella Apolonia
de la sagrada vall es eco grech;
atret per lo que ho canta sa armonía,
d' Apolo com germana 't regonech.

En lira de brunyit plectre d' ivori,
ton nom sublim y en magestat tan rich,
bell com l' amor y com immortal gloria,
te 'l metálich ressó d' un bronzo antich.

A son clássich conjur los elfos baixan
del llegendari estany al fons llotós,
y solzament la sacra Pitia á Delfos
podría durlo encar per molt honrós,

Quan de sa vesta antiga alsant las voras
en lo trípode d' or ella s' asseu,
y en sa actitud fatídica y augusta
pera donar l' oracle espera al deu.

Trad. de JASCINTO TORRES y REYETÓ

LO CABELL Y LA BARBA

Lo cabell que á primera vista sembla una cosa insignificant ha jugat un gran paper en la historia de la humanitat. No ha sigut sempre indiferent lo portarlo curt ó llarch y arreglat d'aquesta ó aquella manera, sino que en certas épocas l'arreglo del cabell tenia sa significació especial, com encara en cert modo la té avuy dia y ha sigut objecte predilecte d'ofrena á la divinitat.

Los egipcis per netedat s'afeytavan tot lo cap y tota la barba y únicament als nens petits los deixavan una mata de cabells al darrera ó al costat, essent aquesta última distintiu de divinitat ó de príncep de la casa real. Horus—lo sol á la sortida,—es representat ab aquest risso mamant en los pits de sa mare Isis—la nit.—Aquesta mata de cabell en lo pols, en forma de trena ó cargol, encara que un de sos principals caràcters es indicar la infantesa, no está confinat á Horus. També era donat al membre més jove d'altras trinitats egipcias que en forma y atributs eran similars als del fill de Isis. La porta també Khonsu lo descendent de Amon y Mut en la gran Tria de Thebana, y 'l gran sacerdot que oficia ab la pell de lleopard, encara que fos lo mateix rey assomia aquesta divisa de jove, probablement emblemática d'aquella pura ignocencia

ab la que 's feya pontífice supréu para acostarse á la presen-
cia dels deus.

Per lo que acabo de dir se pot comprendre la impropietat en que moltes vegadas incorren los artistes quan, volent representar un egipci, li encaixan aquest floch de cabells en forma de trena ó cargol sens cap criteri. Avuy dia s' ha d' anar ab molt cuydado quan se tracta de la antiguetat, per no cometre disbarats, com per exemple lo que, entre molts altres, se comet en la representació de la «Aida» de posar al cap de la donzella filla del Pharaó lo casco format per un volter, no sabent que aquest casco era 'l símbol de la maternitat, portat sols per una divinitat. Lo mateix esdevé ab la serp ó escorsó sagrat, que'l posan á tort y á dret, ignorant que sols lo portavan en son cap los deus y 'ls pharaons porque eran considerats fills de Deu y també deus després de morts.

En Egipte, no obstant lo calent de son clima, la gent acomodada portava sempre perrucas mes ó menos complicadas segons las circunstancias. Los reys hi portavan lo Vreus lligat ó cusit y la de oficiar com gran sacerdot tindria sols lo rissó de la ignocencia. D' aquestas perrucas se n' han trobat de diferentas formas en las sepulturas que figuran en los Museos de París, Lóndres, Berlin y altres. Totas están confeccionadas de manera que facilitin la circulació del ayre, deixant passar la calor del cap y protegintlo dels raigs del sol.

Los egipcis eran tan amichs de la netedat que molts d'ells, especialment los sacerdots, s' afeytavan tot lo cos duas vegadas á la setmana y 's banyavan duas ó més vegadas cada dia mudantse també la roba. Consideravan y ridiculizavan com á bruts á sos vehins los asiátichs y als grechs de cabells y barba llarchs. Segons Herodoto II, 41 y 91, cap egipci d' un y altre sexe per res d' aquest mon hauria fet petons á un grech, usat son ganivet, ast ó caldera, ni menjar carn de cap animal mort per la má d' un grech.

Los egipcis sols se deixavan creixer lo cabell y la barba en senyal de dol, pero en lo general de la vida s' afeytavan cap y barba y era indici de deixadesa y baixa condició descuydarho, de modo que fins obligavan á ferho á sos esclaus y criats, y als extrangers que eran portats com esclaus á Egipte, ab los cabells y barba llarga, desseguida d' arribats allí y empleats en lo servey d' aquell civilisat poble, se 'ls obligava á adoptar

los hàbits de netedat de llurs amos, fentlos afeytar cap y barba y adoptar una gorra estreta.

Herodoto II, 65, diu que 'ls egipcis quan cumplían sos vots afeytavan lo cap de sos fills, tot, la meytat ó la tercera part. Posavan lo cabell en una balansa y una cantitat de plata d'igual pes en l'altra que dedicavan al animal sagrat ó la divinitat invocada. Es probable que Herodoto com en moltes altres coses no sabia be lo que escribía, y en aquest cas, com observa justament Wilkinson, se referiria á la mata de cabells deixada als joves prímpceps y representada en las esculpturas de Thebas. Las donas sempre portavan tot son propi cabell y may eran afeytadas ni per dol ni després de mortas.

Sí, com creu Wilkinson, los barbers poden esser considerats com uns agents de la civilisació, la costúm d'afeytarse nos indicaria 'ls progressos d'aquesta en cada poble. Son ofici no ha sigut molt productiu desde un principi, segons se desprén dels antichs monuments. En Egipte era nomenat *hag*, estava continuament ocupat y escenas d'afeytament son repetidas en las esculpturas. Los instruments y navajas cambian de forma en diferents temps: unas vegadas una curta destraleta ab lo mánech retorsat y altres vegadas una especie de ganivets; los portavan en una bossa ó saquet obert. Un papirus, traduhit en «Records of the past» 1.ª série, vol. III, pág. 148, lo descriu com un ofici pesat, anant de l'una part á l'altra, corrent pels carrers del dematí al vespre buscant feyna.

La més singular costúm dels egipcis era la de posarse barba postissa, feta de cabell teixit y d'una forma particular segons la persona que debía portarla. Los particulars la portavan curta d'unas duas polsadas escassas; la dels reys era considerablement llarga, acabant cuadrada, distingintse de las de las figuras dels deus que terminavan ab una punxa caragolada. Ningú s'haguera atrevit á posar á una figura de persona la barba d'un deu; pero després de morts era permés substituir aquest emblema diví en las estàtuas dels reys y de totes aquellas personas dignas d'esser admesas en los Elíseos futurs, per haver assumit lo carácter de Osiris al que las ánimas dels justos tornavan al deixar la mansió terrenal. Per lo tant, la forma de la barba distingeix clarament las figuras dels deus y dels reys en las sagradas representacions dels temples y la alegórica conexió entre la esfinge y 'l monarca es manifestada

per la barba real, com també per la corona y altres símbols de la soberania.

Lo tallarse 'ls cabells en senyal de dol es procedent del antich sacrifici de la sanch propia. La lley dels Hebreus prohibia donarse punxadas y ferse talls en senyal de dol y honor al mort, practicas que evidentment acompanyavan als ritos gentilichs y que indubtablement estigueren en us entre 'ls juheus fins á la cayguda del antich regne com ho llegim en «Levitic XIX, 28 y XXI, 5. Entre 'ls árabes, del mateix modu' entre 'ls grechs y altres pobles antichs era costum en los cassos de dol esgarraparse la cara fent sortir sanch, sens dupte derivació de la de tallarse un tros de carn en presencia del difunt, ó de sacrificarli algunas personas tallantlos hi 'ls caps com encara practica algun poble salvatge d' Africa.

La destrossa de la carn anava y encara va en algun poble acompanyada de la tallada de tots ó part dels cabells. Los juheus continuaren afeytantse solzament la part frontera del cap en senyal de dol, pero no se sap de cert, si deixavan lo cabell tallat en la sepultura del mort com s'acostumava en Arabia en temps del gentilisme y fan encara algunas tribus de beduins, ab la característica costum d' embolicar lo cabell tallat ab un drap tacat de sang propia. Lo cabell, en efecte, era mirat pels pobles primitius com una part del cos vivent é important y com á tal era objecte de moltes supersticions y taboos (1), per lo que quan lo cabell del vivent es depositat en lo mort y 'l cabell del mort queda ab lo viu, los uneix un lligam de conexió permanent.

De Simsonsage ha colleccionat molts datos pera demostrar que 'l cabell es molt sovint mirat com residencia especial de la vida y forsa. Pot considerarse que aquesta idea está relacionada ab lo fet que 'l cabell continúa creixent, manifestant que viu encara en la edat avansada, y la conjectura es apoyada en lo fet que las unglas son entre molts pobles objecte de supersticions parescudas. La practica de tallar tots ó part dels cabells als morts está molt extesa sobretot los de las donas pera vendrel. Wilken suposa que 'l cabell era originariament tallat al cadáver ó al agonitzant pera facilitar á l' ánima la sortida del cos. Aquesta noció pot molt be recomanarse per ella ma-

(1) Paraula esquimal adoptada que significa interdicció per impuresa.

teixa á la imaginació salvatge, sobretot perque 'l cabell continúa creixent després de la mort. Pero quan trobém los cabells dels morts empleats com medis d'adivinació ó bruixeria, com los usen en molts pobles, som conduhits á creure que'l principal objecte de tallarlos havia d'esser guardarlos com un medi d'estar en continuada conexió ab lo difunt. D'aixó previndrà la costúm encara en us entre nosaltres de guardar las mares rissos de cabells de criaturas que han perdut y las noyas enamoradas donar una mata de sos cabells al objecte de son amor pera que la guardi en prenda de son afecte. La possessió de cabells del cap d'una persona ó be de las talladuras de las ungles son en la mágica primitiva medis poderosos d'obtenir y guardar influencia sobre d'ella. Suposo que aquesta es la rahó perque un árabe avans de deixar lliure un captiu li talla 'l cabell y 'l guarda en son buirac. Per la mateixa rahó 'ls cabells de Mahoma foren guardats per sos successors que 'ls portaven sobre. Un d'aquestos cabells es la famosa reliquia de la Mesquita del company en Cairawan. Lo guardar un sol cabell com reliquia es característich de la India; de las setanta mil stupas (1) que 's diu maná construir Aroka en honor de Buddha, la major part d'ellas sols contenían en dipòsit un cabell del mestre.

La ofrena de cabells entre 'ls semitas y altres antichs pobles era comú no sols en los cassos de dol sino igualment en lo cult dels deus. En un y altre cas los detalls del ritual son los mateixos exactament, de manera que no pot duptarse enclouhen un mateix principi. Los cabells d'Aquiles estavan dedicats al deu vin Sperchens, en honor del qual debían esser tallats pera segura tornada de Troya; mes, sabent certament que no 'n tornaría may, l'héroe transferí la ofrena á la mort de Patroclo y posá sos rossos bucles en las mans del cadáver.

Las donas árabes deixan llurs cabells en la tomba del mort; los joves d'abdós sexes de Syria se tallan llurs bonicas trenas y las depositan en los temples en caixetas d'or ó plata. Nosaltres ho fem més al natural penjantlas en las capellas ó altars de las iglesias com á presentalla á algun Sant. Los hebreus, com ja hem dit, s'afeytavan la part frontera del cap en

(1) Per las Stupas vegis mon estudi «Los Monuments Megalítics.»

senyal de dol, y'ls árabes, sos contemporanis, adoptavan habitualment una especie de tonsura en honor de llur deu Orotal, que suposavan portava d'aquell modo 'l cabell. Aquesta particular tonsura's troba en altrs parts de la antiguetat y es esmentada per Jeremías. Deduhir paralelisme entre las costums de dol y la religió y que 'l cult dels deus está basat en lo dels morts es casi evident. Lo que sembla es que 'ls mateixos medis que's creyan eficassos pera mantenir pactes continuats entre 'ls vius y 'ls morts, servían també pera 'ls efectes religiosos de lligar en estreta unió lo Deu y 'l devot.

Baix aquest general principi podém explicar sens dificultat las duas principals maneres d'oferir los cabells que ocorren en la religió. La ofrena del cabell sempre es personal, es dir, en nom y benefici del que l'otereix, may en lo de la comunitat, essent son objecte particular posar en relació un individu ab lo Deu, y per medi d'aquesta ofrenda procura estrenger més fortament lo nus que 'l lliga ab la divinitat. Aixís en la religió grega s'ofería 'l cabell en lo moment en que un jove entrava en la pubertat y per lo mateix entrava de plé en la participació dels debers religiosos y en la responsabilitat política de ciutadá. També era 'l compliment d'un vot fet al moment en que un home's troba en especial necessitat del auxili divinal.

A Delfos ahont eran conduhits los *ephebos* grechs pera oferir llurs llarchs cabells, era nomenada *teseis* aquesta tallada particular, porque's deya que Theseo havia solzament deixat en lo temple 'ls rissos de son front. Entre 'ls curetas los guerrers portavan lo cabell tallat d'aquest modo. Los joves deixavan creixer sos cabells de devant que sacrificavan al entrar en la pubertat del mateix modo que entre 'ls árabes los dos rissos de cada costat son lo distintiu de la infantesa.

Sería molt llarch y pesat explicar l'origen de la ofrena dels cabells dels joves que, segons las circumstancias, s'efectuava en diferents edats, si 'l rito implicava significació política ó era un acte purament religiós, en qual cas los pares no havían d'esperar que son fill arribés á la pubertat pera que sa pietat pogués dedicar l'infant á la divinitat com més aviat millor (1).

(1) Lo mateix esdevenia ab la circumcisió; primitivament era un preliminar del

Entre 'ls árabes del temps de Mahoma, al néixer un noy, era comú sacrificar una ovella, afeytar lo cap del acabat de néixer y untarlo ab la sanch de la víctima. Aquesta cerimonia era nomenada *acica* «tallada del cabell». Era practicata pera preservar al infant de desgracias y evidentment un acte dedicatori per lo que la criatura era posada baix la protecció del deu de la comunitat.

Los syriachs del temps de Luciano deixavan creixe 'l cabell á noys y noyas, sens tallarlo com á cosa sagrada fins á la adolescencia y era tallat y dedicat al santuari com un preliminar necessari al matrimoni. En altres termes, la ofrena de cabells de joves y donzellas era una cerimonia d' iniciació religiosa per la que 's debía passar avans d' esser admesos al estat de maduresa social.

Sembla que alguna cosa per l' estil era costúm en Phenia, á lo menos per lo que toca á las minyonas, que, segons Luciano, en las festas de Adonis á Biblos se 'ls exigía sacrificar en los santuaris ó sa cabellera ó sa castedat. D' altrás relacions se desprén que aquest acte de devoció de las donzellas phenicias era sols exigit com preliminar del matrimoni del mateix modo que á Syria.

Se comprén que la cerimonia del *acica* entre 'ls árabes era també originariament una cerimonia de iniciació á la virilitat que, com la circumcisió, fou posteriorment transferida á la infantesa, puig los joves árabes y syriachs deixavan creixer llurs cabells y la senyal de no haber arribat á la maduresa era la retenció dels dos bucles dels costats que 'ls guerrers adults no portavan. La tallada dels bucles de cada costat debía esser en temps de Herodoto la formal iniciació al cult de Orotal. D'altre modo no 's comprén la importancia religiosa que l' historiador grech dona al front pelat dels árabes; per lo que debém concloure que la ofrena del cabell, precisament equivalent á la *acica*, tenia lloch á la entrada de la virilitat y que després continuavan portant lo cabell tallat curt en memoria permanent del sacrifici dedicatori. Es indubtable que en los últims temps, la cerimonia d' iniciació s'efectuava invariablement durant la infantesa, porque la paraula *acica* que en árabe

matrimoni, aixó es, una cerimonia que indicava la introducció á la plena prerrogativa de la virilitat. Actualment, per lo general, los mahometans la practican en los noys molt joves y 'ls hebreus als vuyt dias de nascuts.

vol dir lo primer cabell y també la cerimonia religiosa de tallarlo, es algunas vegadas aplicada als aspres caragols d' un jove pròxim á la virilitat, y, figuradament, á las plomas d' un lleuger avestrús jove, ó als grupos de pels d' un ase, res de lo que te molta semblansa ab l' escás y fí cabell del cap d' un acabat de néixer.

Lo lligament del devot ab la divinitat per la ofrena dels cabells es espressat en diferentas formas. Los habitants de Taif en Arabia acostumavan afeytarse 'l cap en lo santuari de la ciutat sempre que tornavan d' una expedició. Aquí la idea sembla esser que la ausencia del lloch sagrat podia haver desfet lo nus y era menester tornar-lo á lligar. Del mateix modo la ofrena de cabells formava part del ritual de tota pelegrinació dels árabes, igualment que de las grans festivitats de Biblos y Bambyce, que no eran meras celebracions locals, sino una especie d' aplechs als que acudían devots de molts diferents punts. En aquest últim cas s' oferían las cellas dels ulls, qual ofrena 's troba també en las lleys dels incas del Perú. En una inscripció pintada de Citium, los barbers están inclosos en lo número de ministres del temple. Lo devot en aquests cassos lo que volía era unir-se lo més ferm possible ab la divinitat, deixant en lo lloch sagrat una part d' ell mateix com llas permanent d'unió, ja que no li era possible visitar ab frecuencia la sagrada capella. En lo cult d' Ocasir apareix clarament que 'l cabell era afeytat y ofert com ofrena barrejar ab una oblació de llet.

Las peregrinacions arábigas y syriacas que anavan acompanyadas de l' ofrena de cabells eran serveys escepcionals. En molts cassos, son objecte era posar al devot baix la protecció d' un deu foraster qual cult no era practicat ni en lo lloch ni en la religió naturals del pelegrí, y en tots cassos lo servey no formava part dels debers religiosos ordinaris del home sino qu' era un acte especial de pietat voluntari.

Los pelegrinatjes dels juheus á Jerusalem no implicavan la ofrena de cabells. La ley del Pentateuch sols reconeix la ofrena dels cabells en lo cas particular del vot dels nazarens, qual ritual está descrit en los Números VI, 4. Los detalls donats aquí no 'ns ajudan á compendre quina part tenían los nazarens en la vida religiosa dels juheus en temps de la ley, mes per Flavio Josepho trobém que 'l vot era generalment fet en

cas de malaltia ó altra calamitat y que, per lo tant, era exactament paralelo al ordinari vot grech d' oferir lo cabell pera lliurarse d' un perill imminent.

Baix l' antich punt de vista, lotrobarse un home en necessitat ó perill es una prova de que 'l poder diví del que dependeix sa vida está apartat ó indiferent del home, y un vot es la manifestació del fort desitj de posarse en íntima relació ab lo Deu del que está separat. La ofrena del cabell procura los medis naturals per aquest fi y si la ofrena no pot esser completa desseguida ha d' esser objecte d' un vot porque un vot es lo medi reconegut d' anticipar un acte de servey venider y fer que la eficacia d' aquest comensi totseguit. Un vot d' aquesta naturalesa, desitjant la reintegració de las normals relacions ab la divinitat, es naturalment alguna cosa més que una senzilla prometença: es lo compromís pera qual cumpliment se comensan á fer activas preparacions de manera que la vida del que fa 'l vot, desde 'l moment en que l' ha fet está fora de la existencia y 's converteix en un continuat acte religiós.

Desde 'l moment que una persona fa 'l vot de tallar sos bucles en lo santuari, 'l cabell es una cosa consagrada y com á tal inviolable fins al moment de cumplir lo vot, y per lo tant los caragols flotants del Nasaren hebreu, del efebo grech, ó del que, com Aquiles, n' ha fet vot, son senyals visibles de sa consagració. Del mateix modo al pelegrí árabe qual resolució de visitar un santuari allunyat era pràcticament un vot, no li era permés tallar, ni tampoch pentinar ni tallar sos bucles fins haver efectuat la peregrinació. Baix lo mateix principi, durant tota la jornada, desde'l dia que comensava á anar de cara al temple ab la resolució de tributarhi homenatge, era un període de consagració durant lo qu' estava subjecte á altre cert número de restriccions cerimonials de la mateixa classe de las que li imposava sa actual presencia en lo santuari. En son orígen la ofrena de cabells y la de sa sanch propia, teníen precisament la mateixa significació. Pero la ofrena de sanch al mateix temps que presenta la idea de la unió de vida ab lo Deu en la forma més tortament possible, es massa bárbara pera ésser retinguda llarch temps com un acte ordinari de religió. Continúa entre 'ls Semitas civilisats, en algunas corporacions sacerdotals y societats de fanátichs, pero en l' habitual cult dels laichs caygué prompte en desús ó quedá en una

forma molt atenuada en la costúm del tatuatge punxant la carn en honor de la divinitat. Aquesta costúm d' origen relligiós molt extesa en la India es practicada entre nosaltres per los gitanos y presidarís. La ofrena de cabells que per altra part no oferia res d' ofensiu á las costums civilisadas, continuá jugant un important paper en la relligió fins á la cayguda del paganisme y fins entrá en lo cristianisme en la tonsura dels sacerdots y de las monjas. La última era practicada en temps de Sant Geroni á lo menos en los monastirs d' Egipte y Syria. Ara sols se tallan los cabells deixantlos curts.

Deu observar-se que per tot lo mon lo cap y 'ls cabells de personas, baix *taboo*, interdicte, son particularment sagrats é inviolables y que las primitivas nocions de considerar lo cabell com assiento especial de la vida y forsa, son suficients pera compendre per qué 'ls guerrers de molts pobles portavan los cabells llarchs, alguns oferintlo á llur consagració, y que un home, qual vida es consagrada, com un gefe Mahorí, lo Flamin Dialis, y en lo camp Semítich personas tals com Samuel y Samsó estiguessin privats de tallarse 'ls cabells, ó be obligats á ferho ab certas precaucions pera evitar la profanació de la sagrada vegetació, creixensa del cabell. Los epissodis bíblichs de Samsó y Absalon nos indican que també entre 'ls hebreus lo cabell era considerat com residencia especial de la forsa. Per Ezequiel XLIV—20—se pot deduhir que alguns sacerdots hebreus no 's tallavan may los cabells y que altres s' afeytavan lo cap com los Egipcis. Abdos usos poden esplicarse baix un mateix principi, puig lo perill de profanar lo cabell pot evitarse no deixantlo creixer de cap modo, com no permetent tocarlo. Entre 'ls hebreus los prímpceps, del mateix modo que 'ls sacerdots, eran personas sagradas, y *nazir* algunas vegadas significa prímpcep, mentres que *nazer* «consagració» significa diadema. Com aquesta, en son origen, no era més que una cinta pera subjectar lo cabell, que portavan llarch, se comprén que antigament lo cabell d' un prímpcep hebreu era sagrat com lo d' un gefe mahorí y que la llarga cabellera de Absalon—II Samuel XIV—26—era la senyal de sas pretensions políticas y no de sa vanitat. Quan tallavan lo cabell á un gefe mahorí lo recullían y l' enterravan en un lloch sagrat ó 'l penjavan á un arbre; y es de notar que Absalon se feya tallar lo cabell cada any per cap d' any, es dir,

en la sagrada estació de las peregrinacions y que era recullit y pesat lo que sugereix la creencia qu' era un rito relligiós semblant al esmentat per Herodoto II—65.

Potser no anava del tot errat Wilkinson considerant als barbers com á uns agents de la civilisació, ó, més be, expressat en altres termes, considerar la costum d' afeytarse com una mostra d' avens en la civilisació d' un poble. Si es veritat que 'ls primitius romans, com los grechs y altres pobles, se deixavan creixer los cabells y la barba y sols lo jove romá, arribat á la edat de la virilitat, se tallava la barba y la otería á alguna divinitat en recort d' haver sortit de son estat d' infantesa, per lo que's pot suposar que aquest poble guardava un resto de son primitiu barbarisme, no pot esser veritat que Publio Ticinio Mena introduhís á Roma la costum d' afeytarse portant barbers de Sicília en l' any 299 a. C., si s' entén per Roma tot l' Estat romá ó l' Italia, perque 'ls monuments de Etruria nos donan á coneixer que'ls etruschs, antecessors dels romans en lo domini d' Italia, s' afeytavan y tallavan lo cabell, portantlo curt com lo portém nosaltres. En las pinturas sepulcrales, en las de vasos, estátuas, etc., se troban infinitat de personatjes representats afeytats y ab lo cabell curt, lo que 's fa més patent y significatiu en las estátuas recolzadas d' alguns sarcófagos y urnas cinerarias de personas importants, lo que corrobora la opinió d' ésser la costum d' afeytarse una mostra d' avens en la civilisació d' un poble, puig no hi ha cap dupte que 'ls antichs etruschs eran més civilisats que llurs hereus los romans del sigle iv, a. N. E. y que havían estat en continuadas relacions ab los antichs egipcis entre 'ls que, com havém vist, la netedat y costum d' afeytarse havían arribat al excés. Scipió l' Africá, segons diu Plini, sería 'l primer romá que adoptá la costum d' afeytarse cada dia, pero no siguié 'l primer italiá que va afeytarse.

Posteriorment los romans adoptaren la costum de deixarse creixer lo cabell y la barba en senyal de dol semblantse en aixó més als egipcis que als grechs que com los juheus en semblants cassos, s'afeytavan. Los romans, sens dubte per distingirlos, obligavan á llurs esclaus á deixarse llarchs cabells y barba, y las matronas romanas al fer sa *toilette* s' estalviavan las tobollolas aixugantse las mans en las llargas cabelleras de llurs esclavas.

Los romans del temps del Imperi també adoptaren una classe de perrucas anomenades *capillamentum* ó *galerus*, encara que sembla eran més especialment portadas per las donas que per los homes, Juvenal nos pinta á Messalina posantse una perruca de cánem, rossa, pera amagar sas negras matas de cabell quan sortía disfressada de son palau. Sembla que las damas romanas donavan la preferencia á las perrucas rossas pera tapar son cabell negre que no sapigueren may tenyir prou be del color ros qu' era de moda. Las perrucas en temps del Imperi estigueren en boga, portantlas també la major part dels emperadors perque en aquells temps la calvicie era una malaltia molt comuna á Roma. La costum més singular dels romans era certament la de posar perrucas á las estátuas de la que 'ns ne quedan encara algunas mostrás, tals com lo busto de Lucila del Capitoli y 'l de Julia Mammea, mare d' Alexandre Sever dels jardins de Postdam.

Quan las romans arribavan á la major edat y revestían la toga oferían als deus, no llurs cabells, com los grechs ho feyan, sino la barba. Neron consagrà la sua á Júpiter Capitolí en una capsà d' or guarnida de perlas. Per altra part tots los primers emperadors romans abdícaren, igualment que 'ls cortesans, aquest ornament civil fins que Adrià, pera ocultar una excrecencia ó desitj, que tenia á la barba, se la deixá creixer. Ab aquest motiu la barba llarga 's feu de moda en Roma adaptantla tots los magnats y palatins.

Los grechs, com ja he dit, portavan los cabells y la barba llarchs. Quan Alexandre—lo Gran—se tirá com torrent desbordat sobre l' Assia, s' adoná que la barba y cabells llarchs eran un gran destorp pera sos soldats al mateix temps que un perill en las agarradas; per lo que després de la batalla d' Arbela doná ordre á sas tropas d' afeytarse y tallarse 'ls cabells, donant ell mateix l' exemple; lo que li valgué 'l sobrenom de *esquilat*, nom que també donaren á Napoleon primer.

Alexandre manava també moltes vegadas tallar la barba als asiáticos vensuts, afront supré m més dolorós per ells que la mateixa derrota: era'l cumpliment de la predicció dels profetas quan amenassavan á Tyr y Babilonia ab la gran navaja del rey de Occident «que arrasaria las ciutats y deshonraria las barbas.»

A Madagascar esdevingué un fet semblant al d' Alexan-

dre que tingué un desenllás més trágich per no mostrarse 'ls cingalesos tant dócils com los guerrers del conquistador grech. Los antichs guerrers de Madagascar acostumavan portar los cabells en llargas trenas nuadas per un llas al capdevall. Lo rey Radama coneixent, com Alexandre, que aquesta moda era un inconvenient pera son exércit, publicá un edicte manant que tots sos soldats se tallessin las trenas. Aquesta lley, no obstant, trobá molta oposició no solzament en los homes, que estavan tant cofoys ab aquest adorno capilar com nostres antichs «gnardias walons» ab llurs cuas, sino també en las donas que tenían una vanitat en que 'ls cabells de sos marits estiguessen ben trenats y ben untats d'oli de coco. Lo rey Radama, vejent que las vías legals no produhían efecte, acudí també al exemple y un dia 's va presentar á una revista del tot esquilat. Los que no volían embolicarse, ab pena ó ab dolor feren lo sacrifici de llurs trenas, pero 'ls més obstinats encara resistiren atíats per las donas que s'havían amotinat pera sostenirlos. Lo bon rey, pera acabar, doná senzillament l'ordre á sos guardas de conduhir als recalcitrants á un bosch d'allí aprop y tallarlos los cabells de manera que no tornessin á créixer. Los inteligents encarregats, ab un zel digne de tal amo, executaren sas ordres al peu de la lletra «tallantlos lo cap.»

En aquells temps tenían també á Persia una costúm ben bárbara. Los generals que's creya no havían complert son deber eran condemnats á arrencarlos un per un tots los cabells y pels de la barba.

Totas las naciones asiáticas estimavan en gran manera llurs cabells, y contan que Mausoleo, rey de Caria, en certa ocasió sapigué aprofitarse d'aquesta predileció per lo cabell en benefici del erari de son imperi. Havent fet una gran provisió de perrucas en sos magatzéms, feu publicar un edicte manant á tots sos súbdits afeytarse 'l cap. Los desdixats caris no tingueren més remey que obehir y 's consideraren prou ditxosos los que, alguns dias després, pogueren comprar á pes d'or las cabelleras postissas que anavan á oferirlos los agents del gobern.

Berenice, reyna d'Egipte—época grega—alarmada per los perills á que anava á exposarse son marit, Ptolomeo Evergetis, en sa expedició contra Syria, feu vot, si tornava ab vida

de sacrificar sa hermosa cabellera en lo temple de Venus. Quan lo rey retorná victoriós, Berenice cumplí fidelment sa promesa, pero l' endemá la cabellera havia desaparegut del temple. Aquest fet causá gran emoció entre 'ls cortesans que 's perdían en conjecturas pera esplicarse 'l rapte. Mes Calimaci, poeta de la cort, d' acort y complicitat ab lo astrónom Conon de Samos, lograren persuadir á la reyna que sos cabells havían sigut pujats al cel á una constelació que desde llavors prengué y encara porta 'l nom de «Cabellera de Berenice.»

Sería tasca interminable volguer tractar dels diferents pentinats ó manerar de portar lo cabell. Aixó 'ns daría materia pera omplir un gros volum. Unicament esmentaré un dato històrich que demostra que las modas també 's repeteixen. Flavio Josepho conta que quan Salomó sortía de gran cerimonia l'acompanyavan quatrecentas personas joves de familias distingidas, ab llurs cabells sembrat de pols d' or que lluhian ab los raigs del sol.

Actualment encara 's troban en lo mon nacions que 's distingeixen per la manera d' arreglar-se 'l cap, conservant son modo especial unas per restos de preocupacions relligiosas y otras p'r costum.

Los Orientals tenen en gran estima 'ls cabells de llurs donas, mentres qu' ells se privan d' aquest adorno. Los turchs s' afaytan tot lo cap á excepció d'una llarga metxa que deixan al cim per la que l' Angel Azael deu agafarlos al acte de la mort y portarlos al altre mon.

Los xinos, á pesar d' esser un recort de llur sumissió als tártars, están molt orgullosos de la llarga cúa que 's deixan, afaytantse lo demás del cap, y quan per la edat se 'ls aclareix, y 'ls que de natural la tenen clara, hi barrejan seda ó clín pera que tinga una espessor respectable. Quan una dona xina pert son marit, s' afayta part del cap y porta 'l restant dels cabells ficats en un ret aguantat per un sens fí d' agullas de cap.

Los persas s' afaytan tot lo mitj del cap, del front á la nuca, deixant una grossa mata á cada costat que baixa carregada sobre 'l coll y que devegadas tenyeixen de blau.

En cambi la barba es pera 'ls orientals objecte de molts cuydados, y seguint en aixó, com en otras cosas, l' exemple de llur Profeta, no se la tallan may. L' escrúpol arriba al extrém que alguns quan se la pentinan estenen sota d' ella un

mocador pera recullir los pels que cauhen, los que recullen y guardan pera que sían enterrats juntament ab son cadáver.

Lo mussulmá jura per sa barba, qu' es per ell lo jurament més solempne, y, al anar á trobarlo, sa muller y sos fills li besan la barba en senyal de respecte, del mateix modo que nosaltres besém la má á nostres pares naturals ó esperituals. Entre 'ls mahometans sols los esclaus van afeytats. Afeytar á un home lliure es lo més gran afront que se li pot fer. Los persas son celebrats per la hermosura de llurs barbas que cuydan ab gran esmero, y l' empleo de barber del Sha es dels més lucratius, de manera que 'ls barbers del actual Sha y de son pare se feren prou richs pera ferse construhir sumptuosos palaus prop del de son august client.

Entre'ls europeos, si be en general es cuestió de moda, encara en cert modo pot indicar un determinat grau de civilisació. Los inglesos, que son tinguts per un dels pobles més civilisats, son los que més s' ataytan—y políticament ataytan als altres—mentres que 'ls moderns grechs, qual grau de civilisació está distant de la dels inglesos, segueixen la costúm dels antichs, portant los cabells y la barba llarchs. La majoria dels espanyols aném bastant esquillats pero encara no som prou nets de clatell.

JOSEPH BRUNET y BELLET

LA TRONA DESERTA

Prop de Ciurana, l'alta cinglera
son pit avansa sobre 'l torrent:
per dalt la boyra cobre la sima,
per baix l'abisme li xucla 'l peu.

La vall immensa m'apar un temple
que alsaren genís, tot d'una nau;
sos murs robustos son las montanyas
y es sa ampla volta la del cel blau,

Una gran trona de roca viva
guayta al abisme del temple inmens;
sobre la trona, clavada al cingle,
colossal llosa s'endinza al cel.

Y allí cent sigles y altres cent sigles
s'está la trona guardant potser
la veu sagrada que expliqui al home
lo gran misteri del mon y 'l cel.

La veu sagrada, prou gran, prou digna
d'aquella trona, del temple excels
que te per volta la volta blava,
y nuvoladas te per incens.

COSME VIDAL Y ROSICH

LA SEGA

NOTAS

Lo dia apunta. Ja clareja en l' horitzó lo crepúscol matinal. L' oreig botzina en mitj del fullatje y 'ls segadors, deixant lo jas, s' aixecan y van al camp pera comensar la segada.

Com tot es fresch, ¡ab quin dalit! se posan á trevallar! ¡Com branda la fals, tallant la palla que s' esbossina y cruix, resseca per las soleyadas del Maig y Juny! Los lligadors, no podent donar l' abast, s' atrafegan per fer via y portar las garbas apilonadas als qui prompte comensarán á fer los garballons. Lo dia puja. Lo cel ja es clar. Las montanyas se dibuixan grises y s' allunyan tapadas per las boyras del matí. La guatlla canta dintre 'l sembrat, los ballesters xisclan per l' espay, las xamaneyas fuman, los cans lladran, dringan esqueles, sona 'l fluviol, y 'ls camps de blat se veuhen plens de segadors que 's bellugan y cantan, animantho tot.

Lo sol ja surt y estén sos raigs vermelloos que donan lo bes matinal á las puntas de las montanyas tenyidas de color de foch. Ja es ben clar; no hi ha misteri. Tot viu y pren color. La Naturalesa es ben deixondida y arreu mostra las bellesas encantadoras dels jorns d' estiu. Tot es hermós, frescal y dona pler contemplar la vall olotina ab sa verdor, que 's va

animant á mida que 'l sol s' enlayra y va iluminantho tot d' llum potentia que fa tornar vaporosas á las montanyas de *Finestras*, *Corp*, *Cabrera* y *Santa Magdalena*, *Puigsacau*, *Coll de canas* y la tirallonga del *Canigó*, que darrera s' ovira confós, perdut per las calitjas y núvols blanquinosos, que cambian de forma sovint, desapareixent de cop, á voltas, pera donar pas á altres que de darrera pujan tornant á tapar aquella tira blavenca que sembla una estría del mar gran. Lo plá contrasta ab los últims termes, resultant un cuadro hermós contemplar las *Deus*, lo *Prat*, la *Muxina*, lo *Bo de tosca*, ab sos turons, sos bosquets, sas vinyas y fruyters, *Sant Roch*, la *Vila d' Olot*, lo *Montsacopa*, 'l *Plá de llachs* y *Montolivet* com s' armonisan per gradacions imperceptibles fins á las montanyas del fons y aquestas ab lo cel fí y llis que la vista no s' hi atura, sobre 'l que 's destacan las aurenetas y 'ls ballesters.

*
*
*

¡Qu' es fort lo sol cap al mitjdía! La terra bull, las pedras creman, l' ayre asfixia, la calor ho blaheix tot, atuhint las plantas que assedegadas se colltorsan esperant la fresca de la nit.

Mes los segadors no s' espantan. Llavors va be. Las eynas son calentas, la fals talla més, y, suant, vermells de clatell, espitregats, ab la barretina posada porque 'l sol no 'ls hi entri al cap, cantan fent caure 'l blat que dringa com vidre, al ser tallat per la fals que lluheix tocada del sol. Mes fa calor, la feyna es cansada y sovint lo cap de colla, rendit de cantar, atrona 'ls ayres ab son crit característich y original ¡¡¡*Garba!!!* que es respost per los demés de la cobla ab un ¡¡*Bona!!!* la senyal de deixar per un moment la feyna y fer trago; de posar oli á la máquina, de reforsar la naturalesa dissipada ab tant suar. Y tornan á la feyna segant ab dalit, omplint lo camp de pilons de garbas que van desapareixent de terra, per esser api-lonadas y formar los garballons. Lo cap de colla, donant exem-ple, branda la fals ab fúria y ab forsa canta la cansó interrom-puda pera reposar, contestant tota la cobla, las últimas ratllas de la estrofa:

s' anomena don Lluís
servidor del rey de Fransa.

Després torna á cantar ell sol:

Ara sí que be 'l coneix,
menjat só á la seva taula;
la filla del rey francés
per esposa li han donada.

Las últimas notas de la cansó, baixan, baixan, pianíssimas, fins á pérdres llansadas pel vent que se las emporta barrejades ab la fressa de las espigas y trencadas de cop per las veus dels de la cobla que á chor repeteixen:

la filla del rey francés
per esposa li han donada.

Un moment de quietut. Tothom bleixa; no més se sent lo *sech, sech*, de la pal·la quan peta trencada per la fals.

Malhaja qui te galan
y més qui li ha donada,
que una dama com so jo
per altra m' hagi deixada.

Y al cantar, com si 's compadís de la dama ultratjada, donava sentiment á la entonació posanhi tota la expressió d' un cor gran, que, si no estima, ha estimat ab passió y s' endevina en son accent, ab la manera de dir lo vers, un ayre amarch de recordansa, una melangía causada potser per la imatge d' una dona hermosa, que en sos primers anys estimá y no pogué assolir, lo que fa resultar més trista y més interessant la cansó que la cobla repeteix tan bon punt ell ha acabat:

que una dama com so jo
per altra m' hagi deixada.

La xardor es forta. Los raigs del sol cauhen com fils de plom demunt dels camps, pesant en la esquena dels segadors que, desitjant acabar aviat, cridan *¡blat avall y fora, blat avall!* Las cigalas rascan á reventar. Los grills deixan sentir lo *rich, rich* metàlich de sas alas. Las guatllas cantan á més no poguer, y las oranetas cansadas, asfixiantse dintre aquella atmósfera pesanta, bullenta, que ofega, no xisclan com al matí,

ni 'ls ballesters fendeixen l' espay brunzents com á la sortida del sol, sino que, assedegats uns y altrás, cercan la fresca, mes no la troban porque tot crema y l' ayre mateix sembla que sia l' alé del infern que tot ho mustiga ab son escalf abrusador.

Lo cap de colla hi torna:

Ja no n' hi ha cap més al mon,
sino una meva germana;
ella es la llum del sol
y jo l' estrella de l' alba.

Ara ningú l' acompanya. Tothom está cansat. Ja casi no poden més sota aquell sol flamejant que 'ls torra ennegrintlos y fentlos suar de tal manera, que traspuant la humitat demunt la camisa, aquesta se 'ls hi enganxa á la pell y no 'ls deixa trevallar ab desembrás lligantlos de totes maneres, per la angúnia, la calor y 'l defalliment que 'ls ve á forsa de gastarse la vida d' aquella manera bárbara á plé sol y sol d' estiu, de Juliol, lo més fort, lo més cremant del any, y sota aquell cel sens un núvol que vinga á obrir un paréntesis en aquelles horas pesadas en que l' astre del dia brillant ab potencia desde son zénit ho abrusa tot.

Mes lo cap de colla hi torna:

Ella es la llum del sol
y jo l' estrella del alba...
y á n' á mí la set me mata.

—¡Garba!

—¡Bona! ¡Bona!—

Tots plegan, y alguns aixecan los brassos cridant fort:

—¡Ja la veig!

—Uuuum!...—

Es que ve la criada ab lo cistell acurullat, tapat per blanch tovalló, que no pot amagar ben be 'ls brochs de dos porrons verts que á un costat y altre surten.

—Ja la veig!

—Ja vé.

—Tením gana!—

Y allavoras, arresserantse tots á l' ombra dels garballons, menjan ab gana y aixecan lo porró sovint.

—Noys, ara ve 'l volcat; es mala segada.

—Si ahir hagués sigut com avuy, no 'm contracto; aquesta malehida cugula lo te lligat que cansa 'l doble.

—Feu las garbas massa grossas—diu lo capitá.

—Lo rem s' ho porta; veyeu que hi ha tanta palla! Pero si no vos agradan, portéulas á casa ¡veureu quina batuda faig!

—Ara comensarém allá y 'l natxarém avall.

—Sí, sí, no deixar-lo, seguir lo rem del volcat. —

Y enrahonant, menjan, beuhen, burxant ab una agulla 'ls talls de seba que desapareixen depressa de la plata, lo mateix que 'l vi, del que ja casi no 'n queda en los porrons, los quins torna á omplir la noya, d' una garrafa coberta de bims, que reposava dins un garballó.

—No hi ha pas massa grá, tot es palla.

—¡Si ha fet un temps tan tótil!

—Tot s' ha buxat, no més se veuhen espigas xofas.

—Perque 'n sembran tant. Fesin com l' empriu de casa, que hi tiro 'l fems ab una fona.

—Jo lo que voldría, es veure 'l blat alt.

—Jo també.—

Lo recapte s' ha acabat. Ja no queda sino un xich de such á la cassola, que un escura ab pa moreno, y unas quantas figas secas que ben prompte no 's veuhen en lloch. La mossa endressa las platas. Ells s' aixecan, y, de dins la barretina, traohen llibret, paquetilla y mistos de vent. Fan un cigarro, l' encenen, jencara un trago! y—*¡Blat avall, noys, que 'l vespre 'ns hi atrapa!*—

Torna á sentirse lo carriqueig de las espigas, la fals talla arreu; algú prova de cantar, mes plega.

—No dona gust, diu, ab tanta calor.

Y es veritat. Ara es quan ne fa més de tot lo dia. Lo sol cau á plom y bat demunt la terra sos raigs de foch, no fent casi ombra 'ls objectes que abrusa ab son escalf. La terra calla ensopida, resseca. Los terrossos s' esberlan com la cals ab la mullena y fuman també calitjas que tot ho allunyan velantho per tintas rossas, boyras de foch y flam potentia com pluhas d' or fos. Res se mou, ni l' ayre gronxa las espigas. No més los segadors bleixant, tallan pera apretar la feyna y, no poquent més, sovint cridan *¡Garba!* pera beure y refrescar lo ganyot, febrosench y cremat. Sols las cigalas, desafiant la calor, rascan fort, molt fort, fins á reventar.

Lo sol ja es post. L' ayre de marinada comensa á baixar refrescant la terra. Las flors tornan á aixecar lo cap. Las guatllas cantan y las oranetas xisclant se perden en l' ayre com picapatróns. Los garballons ja s' arrestellan de cap á cap dels camps y las espigas reposan cansadas del *va-y ve* que 'ls hi ha fet fer lo vent petonejantlas, tant com han estat al camp.

Lo sol ja es post. Lo dia s' acaba y torna á entrar lo misteri de la nit. Lo cap-vespre es sugestiú. Los grills cantan pausadament; las cigalas no ho fan tant fort; los segadors á mitja veu entonan tendra cansó.

Lo sol es post. Ja casi es fosch y encara en un camp los segadors treballan porque falta poch per acabar. Tot es calma, calma; tot indica repós. La terra calenta encara exhala vapors xafagosos que s' escampan y serán las calitjas del endemá al matí. Ja no s' ou ni una esquella, ni un cá, ni un fluviol. No més l' oreig pentonejant las fullas, fa una fressa sorda, una remor dolça que con mou.

De prompte, en lo camp que encara hi treballavan hi ressonan riallas y un fort crit fet per tots los segadors.

¡Biell! ¡Biell! ¡Biell!

Es que han acabat. La última garba ha sigut posada pera coronar lo darrer garballó.

Llavors tots plegan. Recullen lo fato y ab sos garrots, lo tapa-bocas, lo sarró y la fals y didals penjats á la esquena, fan via cap á Olot, pera esperar nova contracta, cantant alegroya una cansó que vibra en mitj d' aquella grandiosa quietut:

N' han baixat tres segadors
d' aquí dalt de la montanya,
n' han baixat aquí al plá
per seguirne las segadas.

¡Ay, seguéu arran!

¡Seguéu arran, que la palla va caral!

¡ay, seguéu arran!...

LO CAP DEL PEIX

ERA en los felissos temps de la Reconquista: en lo sigle ix.

L'emperador Lluís lo Piadós celebrava sas victorias á Aquisgran, llavors capital del imperi d'Occident, y á la taula s'hi asseyan tots los guerrers més valents y 'ls nobles més distingits no tantsols d'Alemania sino també de Fransa, Italia y Espanya, figurant entre altres un hermós jove anomenat Bernat de Barcelona, fill de Lyó, molt benvolgut del emperador, y més encara, segons malas llenguas, de la emperadora Judit d'Astor, filla del comte de Welf, dona jove y hermosa á la que son marit l'emperador podia serli avi.

Lo soberá seya al mitj de la taula, tenint á un costat á sa hermosíssima esposa y al altre á en Feld-Reick, bisbe de Utrech, quan dos esclaus negres portaren dins d'una gran safata de plata un peix gros, cuyt tot sencer. Era una obra magna de la cuyna gòtica.

Lo peix havia sigut agafat en lo Rhin, lo famós riu d'Alemania, y com era una pessa may vista fou destinada á la taula del soberá.

Al veure aquella raresa tots los convidats picaren de mans, cridant: «Visca l'emperador!»

La emperadora Judit agafà una copa de vi vert del Rhin y entonà una cansó ab sa hermosa veu.

Era costum en los convits d'aquell temps que 'ls amos de casa, al arribar l'últim plat, ells mateixos servían á sos convidats, trinxant la pessa, fos de cassa, pesca ó virám; mes una cosa tant grossa may s'havía presentat devant del vell emperador, y 's vegé confós pera trinxarla y repartirla, per lo que, dirigintse al bisbe d'Utrech li digué:

—Tu que ets més jove, ¿cóm ho farías pera tallar aquest peix y repartirlo entre 'ls teus convidats si 't trobessis en ton palau episcopal?—

Lo prelat s'aixecá y contestá ab veu solempne y ab tota la intenció:

—Comensa pel cap, oh piadós emperador! Comensa pel cap y destrossa sense compassió y després reparteix. D'aquesta manera farás contents á tos convidats y donarás un bon exemple á molts d'aqueixos nobles guerrers destinats un dia á governar pobles conquistats, y á aquestos sacerdots que regirán parroquias y monastirs, veyent en la acció teva que quan tingan de castigar malifetas en los pobles, rectorías ó monastirs comensin sempre pel cap, puig las més de las vegadas lo mal exemple ve de dalt, y en las cosas del mon, com en tot lo de la vida humana, tallant lo cap queda tot acabat.—

La emperadora Judit quedá esblaymada y 'l comte Bernat de Barcelona 's torná roig.

La música entoná 'l cant de la victoria y en ricas copas d'argent se begueren los més preuhats vins d'Alemania, Espanya y Fransa.

Quan los convidats sortiren del palau imperial n'hi havia poch que poguessen tenirse drets, porque en aquell temps, com ara, no era cap estranyesa que un senyor abusés de la beguda.

Lo saló quedá desert y 'ls esclaus moros negres, als que la lley de Mahoma no permet beure vi, arreplegavan lo que havia sobrat del convit, quedant escandalizats de veure fer tintinas á aquella gent.

Per un corredor del palau una dama 's dirigía á sa cambra, trobantse avans d'arribarhi ab un caballer que anava en direcció oposada.

—Has sentit al bisbe d' Utrech?—digué ell.—S' ha lluhit per cert!

—Lo sermó del cap del peix no m' ha plagut pas mica—contestá ella, afegint:—No 'n farà cap més.—

La emperadora y 'l compte Bernat, puig eran ells, se separaren.

Tres dias deaprés se trobava 'l bisbe en son palau, quan li digueren que 'l demanavan dos homes que duyan cusidas en sas vestas las armas del Sacro Imperi.

Feld-Reick s'agenollá y pregá com un desgraciat destinat al suplici, dirigintse totseguít á la capella del palau, ahont tenía preparat son sepulcre. S' hi ajegué y avisá que ja podían entrar los enviats de la Emperadora.

—Vaig parlar massa clar—digué 'l prelat,—y 'm costará la vida. Feu vostre deber—afegí,—y que Deu ampari la seva ánima.—

Los dos butxins se tiraren demunt del mártir, clavantli una punyalada al cor y una altra al ventre.

—Deu meu, Deu meu!—cridá 'l bisbe morint.

Los butxins sortiren del palau per entre 'ls horroritzats vassalls del bisbe, portant á las mans lo pergamí en que estava escrita la sentència.

Deu venjá terriblement la mort del sant prelat á qui venera la Iglesia ab lo nom de Sant Frederich, bisbe y mártir, tenint actualment un altar dedicat en la iglesia dels Sants Just y Pastor de Barcelona.

La emperadora, acusada d' adulteri, tingué de compareixer devant d' un tribunal, que li feu confessar sos crims aplicantli 'l torment, essent tancada al convent de Santa Radegunda y publicada sa infamia per tot lo Sacro Imperi.

Bernat de Barcelona fugí.

Mort Lluís lo Piadós, son fill Carles lo Calvo matá devant de sa mare Judit al comte Bernat pera venjar la honra de son pare.

Demunt d'aquella familia hi pesava la maledicció de Deu. Carles lo Calvo morí enmatzinat á Manresa per son metje, lo juheu Sedecías.

LO NEN MORT.

No ploris, mare, no ploris
que ha finat fa pochs instants!...
Los angelets en la terra
anyoran lo lloch payral.

Deu los vol allá en sa gloria
y per có se n' hi es volat:
allá llum, assí tot fosca,
assí lluytas, allá pau.

Dintre una caixeta blanca
guarnida de llassets blaus,
dorm lo nen lo son dels ángels,
iquina joya al despertar...!

Las manetas te ereuhadas
y 'ls llabis amoratats,
semblant duas violetas
que la fret hage assecat.

Las parpellas mitj caygudas
sos ullets van amagant
ja avesat á véuret sempre
fins clohentse t' van cercant.

Una medalla ab la Verge
sobre 'l pit justa li cau:
¡quín amor lo d' esta Mare
que ni mort lo vol deixar!

Com damunt lo pit la duga
ja no cal que 'l plores may:
de prop d' Ella qu' es tant dolsa
ja maymés s' anyorará.

Mentres tu penas y ploras
ell, prop d' Ella quin jugar!
tot es llum, cántichs y joya,
tot amor, tot dolsa pau.

.

La xinxeta espeternega
ja cansada de cremar
y una xica papallona
perdent l' esma cau al flam.

Un pardal ab qui ell jugava,
arrupit, pobret pardal,
piula trist vora la caixa
com cridantlo per jugar.

Sas joguinas oblidadas
pels recons, ¡ay! s' han quedat,
las joguinas de tants somnis
que 'ls sants Reys li van portar.

Los vehins entran y surten,
sa mareta suspirant,
lo pardal piula que piula,
lo llum ja s'es apagat.

Cada petja que ressona
¡pobre mare, quin esglay!
sempre veu dos homens negres
que 'l fillet li han de robar.

Com més horas son passadas
més hermós s' ha anat tornant:
sas parpellas s' han ben closas,
sa boqueta s' ha badat.

Apareix que dols somriga
y que aixís vulla explicar
tota l' amor y alegría
qu' allá al cel está gosant.

Ja arribada es l' hora trista
ja 'ls dos homens pujan dalt
y 'l trespol, á sas petjadas,
tot ressona tremolant.

Dos noyets que ab ell jugavan
l' anomenan boy plorant;
sas mares los aconsolan
dihent que al cel es á jugar.

Per darrera volta 'l besa
sa mareta suspirant...
lo darrer petó, en la gloria,
ell un jorn te 'l tornarà.

EMILI COCA Y COLLADO

A LA VERGE DE NURIA

Antany jo la visití
en sa Vall hermosa y fresca,
la Vall de més atractius
de las vessants pirenencas.
Vorejant del gay Fresser
las alegroyas riveras,
dels aucellets tant jolius
sentía las cantarellas,
y fins vey a somni gay
lo rostre hermós de la Verge
que de gracias ompla 'ls cors
dels devots que ab fé li pregan.
Pera que m' omplís lo meu
que ab malvestats sempre brega
vaig pujá á son camaril
una matinada fresca.
Tant bon punt jo hi arribí
de Catalunya l' estrella,
cantavan tots los fidels
flectats los genolls en terra
¡Ab quín goig vaig ajuntar
al chor ma veu tremolenca!
¡Quin contrast los rossinyols
ab eixa griva roquera!

Lo trono que n' ha escullit
en que hi manquin l' or y perlas
es lo més gran y sublim
de la catalana terra.
Te sempre los pastorets
qu' arrostrant diadas fredas,
travessan lo Pirineu
sens témer las neus eternas
de qu' es fet en ple d' hivern
lo seu pur mantell de reyna.
Y si al pich del fret está
sens hermitants la capella,
te 'l Puigmal d' altívol front
que de nit y jorn la vetlla,
coronat de blanca neu,
clar espill de llur puresa.
A sos peus te de Sant Gil,
la fonteta remorera,
son gotám al clar del sol
apar enfilall de perlas
que las fadas van pulint
sobre 'ls brins de l' herba tendra.
Era ple de gom á gom
quan jo hi pují, 'l presbiteri,
entremitj de nostra gent
vegí la rosellonesa
de Ribas y de Caralps,
y de rocosas Alberas.
Ab un cant de germanó
l' amistat més se referma;
del *Barretinayre* donchs
las notas tan enciseras
pel pati van ressonar
bon punt eixiren del temple.
Allá vaig gosar de bó
als peus de la moreneta;
de montanyas entremitj
hont la fé més s' hi reflecta.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

LA VINYA

En las vessants nombrosas de la costa,
rebert del sol espléndidas ruixadas,
ó be en la regió mitja ben reclosa,
h! viu lo cep, é hi dona sa cepada.

Ell arreplega un día y altre día,
lo bés ardent y sostingut del astre,
y 'l concentra en lo grá, dolsa ambrosía
que generós lo cor ha de ter batre.

Preuhat conreu! quan vingui la hivernada
tu dormirás d' un profundíssim somni;
més altre cop desplegarás ta ufana,
quan novament la primavera torni.

EMILI TARRÉ

EN LA ENTRADA DE LA NOVA IMATGE

DEL SAGRAT COR DE JESÚS EN LA IGLESIA DE VILASSAR

'Vuy la Sant-Tem y la Genissa, juntas
han repicat ab armoniosos tons:
poséuvos donas, vostre vel de puntas
y ab domassos cubriu vostres balcons.

Sembráu carrers y plassas ab ginesta,
vostras parets ab brancas enramau
que 'l Rey de reys arriba ab to de festa
á pendre possessió de son palau.

Porta consol per totas vostras penas;
cors apenats, anéunhi á demanar,
¿qui us ha donat á doll sanch de sas venas
al óure vostres prechs qué us pot negar?

La porta de son Cor es sempre oberta,
l' Iglesia 'hont vos espera no te clau;
¡vilassanenchs, no la deixeu deserta,
déuli l' amor y Ell vos dará la pau!

ÁNGEL GARRIGA, PBRE.

LO CID Y DON JAUME

¿Á QUÍN DEU MÉS VALENCIA?

A B motiu de la projectada aneixió del Grao y lo Cabanial á Valencia, lo doctor Escuder ha publicat un hermós article, parlant ab entussiasme del pervindre que té la ciutat de Valencia.

Aqueix article acaba del modo següent:

«Y com Valencia es una ciutat d'artistas, de pintors y escultors, deurían aquests pendre la iniciativa, reclamar la prioritat, y dedicar son talent al embelliment de sa ciutat nadiua, deixant en ella perpétuo recort de son geni. Valencia deu al Cid una estàtua ecuestre, millor si cap y en més vistós lloch colocada que la que va aixecar á don Jaume. Lo Cid es la figura més arrogant de la Edat Mitja, es una llegenda nacional, es tota una poesia, es una font inagotable d'ahont eixí tota nostra literatura. Per lo Cid 'ns coneixen á Europa. Lo Cid 'ns va aliar á Castella: en ell encarná la epopeya nacional, lo romans castellá, la formacio del idioma; la métrica y lo ritme de nostra versificació, l'esperit cavalleresch, lo coratge y la valentia, la lley del honor y la independencia de l'ánima. Te, además, lo Cid una significació tradicional y

ensemps moderna: es la personificació de la democràcia, del poble, d'aquell poble que feya jurar als reys avans de cenyí-loshi la corona. Es lo vassall independent, aventurer, que conquistà un regne ab sa espasa; l'etern cavaller andant, sens màcula y sense por, audàs y heróich, valent com Aquiles, traydor com Ulisses, que va ensenyar als espanyols á reconquistar la pátria del poder dels serrahins. Pogué don Jaume conquistar á Valencia porque 'l seguía un regne; pero ¿no es més admirable la conquista feta per un desterrat, á qui sols acompanyavan uns quants aventurers, sens altre aguant que la terra que trepitjavan sos corcers y sens més dret que sa espasa? ¿Quí no veu en lo Cid l'exemple que després imitaren Hernan Cortés, Pizarro y Magallanes? Y com Valencia es la Troya d'aqueix únich poema nacional, be mereix lo Cid que 'ls valencians li aixequin una estàtua en lloch tant preferent com lo romancer la delineá en l'altiu pensament d'aqueixos heróichs soldats nostres qu' en la llegenda aprengueren á no midar los perills, llensantse ab l'esfors de son cor á las épicas aventuras d' América.»

*
* *

Res tindríam que objectar á lo que diu lo doctor Escuder en los anteriors párrafos, reproduhint una idea que fa temps concebiren alguns artistes valencians, y que llavoras no pogué realisarse, si, al enaltir la llegendaria y gloriosa figura del Cid, no la posés devant de la del rey don Jaume primer de Aragó, en lo que 's refereix á la conquesta de Valencia, escatimant quelcóm los llegítims prestígis del fundador del regne valenciá.

Nos sembla que no es rahó adecuada pera regatejar al magnánim monarca la gloria de sas conquestas, la circumstancia de tenir un regne darrera seu. Precisament la oposició qu' en sos Estats trobava pera aquellas patrióticas empresas, posa més de relleu la iniciativa y l'esfors personal del excels monarca en tant gran obra.

Com aquestas cuestions históricas son tant interessants

pera Valencia, aném á copiar alguns párrafos que á ella's refereixen, d' un llibre del Director de *Las Provincias* (1).

Fou Valencia, com diu un de sos millors poetas:

Dues voltes esposada ab lo Cid de Castilla
y ab Jaume d' Aragó (2).

Las esposallas del Cid acabaren prompte y malament entre las flamas del incendi; las esposallas de don Jaume foren benehidas pel cel; donaren á la captiva del Islam, redimida pera sempre, llibertat, pau y gloria. Relatar eixa reconquesta no enfosquida ni desfigurada, com l' altra, per fabulosas llegendas, encara que revestida per la tradició ab alguns rasgos maravillosos, no entra en lo plan, ni cap en los límits de nostre llibre.

Obra difícilíssima, en la qual hi tingué tanta part la prudencia com lo coratge, fou restaurar lo poder real, y sobreposarlo á las triomfants exigencias de la noblesa; y arranch tant polítich com patriótic, utilisar lo recobrat prestigi de la Corona pera la empresa verament nacional (si es lícit emplear calificatius llavoras desconeguts), y eminentment cristiana, de la conquesta de Mallorca. Los richs-homes aragonesos, mal disposats pera aquella campanya, profitosa principalment pera la comercial y navegant Catalunya, demanavan que's dirigissen las armas contra 'l regne de Valencia, acceptant las ofrenas del destronat Abu-Zeit, que cedía al rey d' Aragó la quarta part de sos Estats, si l' ajudava á recobrarlos.

Pero, feta la conquesta de Mallorca per la voluntat inquebrantable del rey y 'l concurs entussiasta dels catalans, ja no manifestaren igual desitj d' acometre á Valencia los procers d' Aragó. Semblavan rezelosos de la gloria adquirida pel monarca. Li varen concedir, sí, en Corts los impostos indispensables pera la campanya de Valencia, decretada, com la de Mallorca, per iniciativa y decisió de don Jaume, y'l seguiren ab sas hosts senyorials al siti de Burriana; pero ben aviat se vejé allí, y després en lo campament del Puig, sa mala voluntat ó sa escassa decisió.

(1) Valencia. *Sus Monumentos y Artes, Naturaleza é Historia*.—Tomo primero, cap. 3.º.

(2) Vicente W. Querol, *Rimas*.

Tancats en sas tendas, devant de Burriana, com lo mal-humorat Aquiles, deixavan que s'estrellessin contra sos murs los atrevits propòsits del rey, qui apartava desesperat de son pit la rodella, demanant á Deu que 'l ferís una sageta serrahina pera retirar-se ab honra.

En lo Puig, tramavan l'abandono de la plassa d'amagat de don Jaume, y li feyan passar desvetllat y febrós aquella nit d'angoixa que refereix en sa crònica; quan, revolcant-se pel llit y subant á mars, renegava de la *mala gent* ab qui se las havia, *car lo mon no ha tan sobrer poble com son los cavallers*.

No tenia de lluytar solzament lo Conquistador ab la amagada oposició dels magnats. Altra dificultat gravíssima pera sos complicats plans, era la falta de diner. L'impost del bobatge qua votavan las Corts pera sas guerres, resultava insuficient, y 'ls recursos propis de la Corona eran llavoras limitadíssims. Don Pere II, rey pródich, havia deixat sa hisenda entre las urpas dels usurers juheus y moros. Don Jaume totjust podia sostenir als cavallers de la mesnada real y als almogávans assalariats. Pera prosseguir sas campanyas tenia de demanar á cada pas diner enmatllevat als mercaders y bankers de llavoras, baix sa propia garantia y ab rédits crescuts. Pero ab totes aquestas contrarietats lluytava sens desmayar, ple de fé en la Providencia y segur de l'èxit de sa empresa, que creya divínament inspirada. La va veure cumplida 'l dia que Valencia li obrí sas portas, y aquell dia fou doble sa victoria; triomfá dels moros, enemichs declarats de la pátria, triomfá dels nobles, enemichs no declarats de la realeza. Un matí sortí de la ciutat sitiada un vistós mussulmá, nebot y favorit de Zeyan, resguardat per altres onze, cuberts tots de seda, or y pedreria, y genets en hermosos corcers. Se va presentar á don Jaume, li feu sas *zalemas* y quedá sol ab ell en la tenda real. Quan va eixirne, la capitulació de Valencia estava convinguda. Pero ningú se n'enterá més que la reyna. Disposat ja á tot, lo rey comunicá la fausta nova á sos richs-homes. Al sentirla mudaren de color, com si 'ls hagués ferit en lo cor, y fent escepció del Arquebisbe de Tarragona y d'alguns bisbes, no n'hi hagué ni un que alabés al Senyor y li dongués gracias. Al contrari, á ningú li semblá be lo fet. Era que, á la gelosia dels nobles, «perque n'hi havia molts, diu lo

rey, á quins no 'ls agradava de cap manera que prenguessen á Valencia, y la volíam més aviat en mans dels serrahins que en las nostras», s' unía la sorpresa dolorosa del cop d' Estat (com diríam avuy) que donava 'l conquistador, al prescindir en tant solemne ocasió de la consulta als varons, sos naturals concellers.

.
Aquest exacte compliment de lo pactat, y la suavitat ab que tractava als que de bon grat se sometían, facilitaren molt la reconquesta. Los serrahins, principalment los del camp, víctimas de las continuadas bregas y de la frecuent rapinya de sos emirs y walis, s' entregavan sens gran repugnancia á aquell rey «Gacum» (com ells l' anomenavan)

tres elements constitutius de la comunitat espanyola, han anomenat á Valencia «la del Cid», perque, desde son punt de vista, aquesta llegendaria figura es la que en ella sobressurt més. Nosaltres, sens disputar al guerrer-tipo castellá los timbres de la historia, ni 'ls de la poesia, sí hem de posar algun nom al costat del de Valencia, prou ilustre y gloriós per si sol pera no necessitar aditaments, no 'n posarém d' altre que 'l de son verdader llibertador, lo de son legislador insigne, lo del millor de sos monarcas, Valencia, si es d' algú es de don Jaume, lo rey de la Conquista, lo rey dels Furs.

(De *Las Provincias de Valencia.*)

VERGE, MARE Y... MÁRTIR

POEMET EN PROSA)

Mares... ¡crieu fillsl...

I

MIRÉUSELA!... Lo vestit modest, lo pas segur, lo cap cot, la mirada á terra, una rosa á cada galta, las trenas caygudas á la espatlla, la bossa penjada de la má... Va cap á costura á las monjas... Te quinze anys... Es un idilli... Es la modestia, la gracia, la bellesa que encarnada camina sobre la terra... Ditjós qui d' ella podrá obtenir l' amor!... Felís homel... Venturosa llar!.. Descubrimnos que ella passa. Saludém respectuosos sa virtut. La flor va á obrir son cálzer pera embaumar lo mon ab sos richs flayres... Respirém en dols éxtasis!...

II

Miréusela!... Als vint anys estaqueta de bressol... gronxa que gronxa... canta que canta... No 's vol adormir... Lleva á son fillet, li dona 'l pit, l'amoixa, 'l petoneja, li fa mil manya-guérías... Ell sempre rebech, ploraner, neguitós y pernejant...

Es que no está bo!... ¡Deu meu, quant costan los fills als pares!... Quína sollicitut, quant carinyo, quantas nits en vetlla!.. Quantas quimeras, quantas engunias, quantas cuydados y horas de neguit!... Y tot per qué?... Per la paga d' una rialleta, d' una mirada, d' una paraula á mitj dir... Per un afecte sublim... La maternitat!.. Quín nom més dols... mare!... Quína esperansa pera la vellesa... Esperém!...

III

Lo fill es ja home... Cap satisfacció dona als seus pares. Es jugador, esgarriat, calavera... No li queda cap vici per aprendre. Porta demunt seu lo mal nom, la deshonra, lo germen d' una trista fi seguida de la miseria y la ruina moral y material. Parla mal de las donas com si no fos fill d' ellas. Son pare es un monstre, sa mare un mal fástich, sa familia tota, una dula de criminals... Qué será ell?... Lo deshertan... lo maleheixen... ni 'l volen per fill, perque 'ls ompla de vergonya... Mes ell sempre de mal en pitjor... Com si fos un cástich de Deu!... Pobres pares!... ¡quín martiri per son cor!... Pobre fill lo que ha de servir de verí pel cor d' una mare!... Primer que Deu se l'emportés!... Vetaquí la paga de tantas quimeras, de tants sacrificis, engunias, neguits, amor, afanys!... Y pensar que fins las feras estiman, consideran y portan menjar als seus pares, quan, ja vells, no poden sortir de sas covas... ¿D' aixó se 'n diu home?... Miserias de la vida... miserias!... ¡Quants exemples!...

EMILI PASCUAL

DE LA VINYA A CAL RECTOR

Avuy que no hi es ta mare,
perque es dia de mercat,
hem d'aprofitar la estona:
ja veurás qué tinch pensat.

Au, Quimeta, ja qu' es hora
aparella 'l cistellet,
que anirém vers á la vinya
tot parlant y fent brasset.

Vull omplirlo bé de figas
d' aquellas d' alló mellor.
y á l' hora del xocolate
las durém á cal Rector.

Ab l' excusa de portarli
com qui res, nostre present,
farém caure la conversa
sobre 'l nostre casament.

Li dirém que quan ta mare
vagi ab ell á confessar,
que á las bonas li aconselli
que 'l milló es deixáns casar.

Que no fa de molt bon veure
cosas que duren tants anys,
que las donas de la vila
poden fer mals avaranys.

Que 'l xiu xiu, á una donzella
no li fa may cap favor,
que molts cops un cop de llengua
pot posá' en perill l' honor.

Si logré'm que hi prengui cartas,
podém dir que som salvats;
tot lo més, dintre tres mesos
si Deu vol, viurém plegats.

Ja sabs tú que per ta mare
lo qu' ell diu, es manament:
si diu no jadeu esperansa!
si diu sí, ja es casament.

Com qu' es fruyta que li agrada,
sobre tot de bon matí,
au, Químeta, á la figuera,
las millors li hem de cullí.

Ja veus que no val la pena
per tení al Rector content,
¡cóm nos tocará l' espatlla
quan veurá 'l nostre present!

Ja m' apar que sento dirli
catxassut, fregant de mans:
—¡No veniu pas per estampas
com soliau vení avans!—

.

Ja hi som: deixa que jo puji
y ompliré bé 'l cistellet;
tú, si 'n veus de ben maduras,
m' anirás dihent l' indret.

Quan remoga ferm las brancas,
para bé lo devantal,
perque las més secallonas
s' esclafan si cauhen d' alt.

En tant jo 'l cistell ompleno.
cull, tu, Quima, algun ramell,
de xaretlo y pansa rossa
pera engarlandá 'l cistell.

Demnos, noya, bona pressa
per pogué enllestí aviat,
pel camí vull dur catxassa
pera estar al teu costat.

Parlarém d' aquellas cosas
que 'ns posan de bon humor,
del dia de nostra boda,
d' estrená 'l vestit millor.

Dels regalos de las tias
que avuy arman tant embull;
de la enveja dels que 't volen
y de las que jo no vull.

Y aixís, recordant la ditxa,
que lo cel nos portará,
nos trobarém á la porta
de cal rector sens pensá'.

Tots dosets ab alegría,
lo cistell presentarem;
mes avans, com solém ferho,
la má 'ls dos li besarém.

Si es que 'ns posa bona cara
res del fet greu no 'ns sabrà,
si la posa d' aquell modo...
pit, Quimeta, y Deu farà!

EMILI COCA

¡POBRETA!

Aquella que ahir al véurem,
vers á mí, com corra 'l poll
á darrera de la lloca
venia ab ulls alegroys;
aquella de rossas trenas,
de galdas totas rojó,
qu' una rosella semblava
voltada d' espigas d' or;
la que un jorn «so teu», va dirme
y un altre jorn, per dissort,
«la flama del mon m' enlluerna,
perdónam, soch papalló»,
vora meu ha passat are,
ull baixos, tombat lo coll,
depressa, com si sentía
de la frisansa l' assot.
Al véurela, lo sarcasme
m' ha mirat ab ulls de goig,
y assenyalant sa miseria,
m' ha dictat aquestos mots:
«T' ho deya fa temps, t' ho deya.

*Si passas del mon pel gorch
arreplega be tas alas
no t' enfanguis Tens recort
de mas paraulas?... No juguis
ab l' honra que perdre pots...»*
Mes al veure de son rostre
desencaixat lo grogor;
de son cabell, ja tot aspre,
aquell gris empalagós,
moguentse mon cor de pena,
com quan s' emportan un mort,
he confegit ab mos llabis:
«Pobreta!... Deu la perdó!!...»

JOAN PONS Y MASSAVEU

Í N T I M A

Quan la mare agonisava
una llàgrima llensá...
com llavors que la mirava
tot sovint la veig brillá'.

Fou sa llàgrima darrera,
del cor neda en lo més fon'
¡tan petita, Deu meu, qu' era
y portava tot un mon!

Tot un mon de recordansas,
de tristesas y dolor,
de temors y d' esperansas
de son ánima y son cor.

Pobra mare! Ni un mot deya
ni feya cap moviment;
no més la llàgrima 's veyá
cristallina, resplandent,

á la claror tremolosa
del ciri de vora 'l llit
que feya més espantosa
la soletat de la nit.

F. BARTRINA

CARTES DE SOLDAT

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

CARTA PRIMERA

Mare meua, aquesta carta
está escrita en l' hospital;
me la escriu una monjeta
segons se la vaig dictant.

Mare, vuy á matinada
hem tengut un foch molt gran;
cayguí en les primeres files
lo bras dret atravessat.

Per poch me dessangre. Al vórem
me va dir lo capitá:
*«Bien, muchacho! No te abraço
por temor de hacerte mal.»*

Mare, escrigáume, perquè are-
les cartes m' arrivarán:
digáume tot lo de casa,
lo de casa y del veynat.

Digáume si la batuda
del forment doná prou gra,
si ja veremen les vinyes,
si están bons los olivars.

Digáume si mes germanes
festejen, com l' any passat;
si s' aplica ó no s' aplica
mon germanet l' estudiant.

Digáume si Visenteta,
la cosina, 's casa ja:
no tingáu que dirli, mare,
que per ella he preguntat.

Digáume si está acabada
la obra del nou campanar;
si ha segut bona la plega
pera la festa d' enguany.

Digáume quina es la música
que los fadrins han llogat,
y qui durá la bandera
que á mí 'm tocava portar.

No puch seguir, mare meua,
de tant com me dol el bras;
esta nit dormir confio:
al vespre me 'l tallarán.

CARTA SEGONA

Mare, 'l capellá de casa
es un valent, y es un sant!...
té unes paraules tan dolces,
que fan riure y fan plorar.

Tots los días moltes hores
passa 'l pobre á mon costat;
me fa parlar de la terra:
¡jo no acabaría may!

Li explique com es lo poble:
lo riu y l' horta davant;
darrera 'l secá y la lloma,
y 'l castellet allá dalt.

La esglesia en mitj de la vila;
passat lo pont, l' arrabal,
allá hont viu la Visenteta,
si encara no s' ha casat.

Seguint son carrer, les eres;
la devesa més enllá,
hont buscavem nius de merles
quan els dos eram infants.

Lo bon Pare me pregunta
per les festes que allí 's fan;
li conte albares, coloquis,
processons, castells y balls.

Els carros de la enramada,
els dolsayners, tan templats,
els jochs de la moxiganga,
els passos dels tornejants.

La fadrinalla, 'ls confreres,
ab los ringlots y fanals;
y entre llums y flors, darrera
la imatge del Titular.

Les eixides xiuladores,
qu' en pluja d' or se desfan;
la traca, que ompli la plassa
d' esclafits y trons y llamps!

.

Al contarliho, casi plore,
y ell, los ulls també aixugant,
me diu que tornaré á casa,
y que no ho passaré mal.

Tindrè una creu pensionada,
me donarán un estanch...
¡ay, bandera dels fadrins!
¡no la podré portar ja!

CARTA TERCERA

Mare, esta carta la dicte
combregat y pernollat.
¡Morir tan lluny de ma casa!
no més tinch eixe pesar.

Vos torne l' escapulari
que 'm donáreu mitj plorant:
mare meua, en vostra cambra
penjéulo vora 'l capsal.

La creu vos enviaría
que tots diuen he guanyat.
Uns papers faltan a vindre,
¡Deu sap quan arrivarán!

Mes germanes, si se casen
y me guarden voluntat,
al primer nebot que 'm donem
lo meu nom vullguen posar.

Si 'l germanet canta missa
¡el Senyor el fassa un Sant!...
la primer missa que cante,
que sia per son germá.

A Visenteta, que rese
per mí, que aixó no es pecat:
ja qu' en vida no 'm volíá,
en la mort no 'm pague mal.

Que per ella sentí plassa,
no ho nomenéu ni ho digáu;
no vull què per mí patixca,
si ell, que es tan gelós, ho sab.

Mare, á la Verge del Carme
encomanéume, si us plau;
dos ciris de mitja lliura
porteu per mí á son altar.

Y ja qu' en terra llunyana
los meus ossos quedarán,
poseu una rajoleta
en la paret del fossar;

Y la rajoleta diga:
«Pregueu tots per un soldat
que al morir lluny de la terra,
en ella estava pensant.»

TEODOR LLORENTE

CEPTRE Y LLORER

POESIA QUE OBTINGUÉ LA «FLOR NATURAL» EN LOS JOCHS FLORALS
DE VALENCIA D' AQUEST ANY

Alt lo front, ahont la sabiesa
brilla com espurna d' or,
ayre ver de gentilesa
y en lo cor la flama encesa
de Patria, de Fé y d' amor,

Camina ab lo pas lleuger
lo trovador enviat
per la cort del Gay Saber,
y acompanya al mitsatger,
fentli escolta, un Rat-Penat.

A sa cara plaherosa
fan de march llarchs cabells rulls,
la barba es curta y sedosa,
lo color de neu y rosa
y de blau de cel los ulls.

L' oreig que les flors regala
refresca son cutis blanch;
va vestit de tota gala,
du en la gorra una cigala,
y en los pits los Pals de sanch.

Sostenint ab la má esquerra
la preuada mandolina,
distráu l' anyor de la terra
cantant los llors de la guerra
en sa llengua llemosina.

Passa vilages y pobles
deixant arrere 'l camí,
á desheretats y nobles
atrahent les dolses cobles
del trovayre llemosí.

Y arribant de son viatge
á la fi de la jornada,
sens pendre descans ni hostatje,
corre á cumplir lo missatge,
de la excelsa Cort aymada.

.
.

Al aguaytar el alba rient y encisadora,
sense poder contindre lo bategar del cor,
á les daurades portes de lo jardí de Flora,
ab má febroza truca lo jove trovador.

Lo dupte y la impaciencia reflecta en sa mirada
l' ánsia que té en traspondre lo misteriós cercat,
quan una má invisible de la regió encantada
les ben tancades portes desclou de bat á bat.

Movent llavors sa planta, per la emoció insegura,
com lo profá en lo temple, penetra en lo verger,
hont creixen, formant pòrtichs de flor y de verdura
celindes y magnólies, jameles y llorers.

Per tot arreu s' aixequen matolls de margarides
que besen al gronxarse los perfumats clavells,
catifan la planura menudes «no m' oblidés»
y baixan fent garlandes, les roses á pomells.

Y s' veuen á rengleres pel clar de les arcades
sens fi d' arbres frondosos cuallats de fruyts y flor,
contines d' esmeraldes d' un raig de sol penjades
hont ha brodat natura ramells d' argent y d' or.

Y s' miren los nenúfers en l' aygua cristalina
que dolsament sorolla dels gorchs entre 'l verdum
y en los espays ressona la música divina
que los aucells entonan á la primera llum.

Confós al contemplarne tan ideal bellesa,
lo missatger no gosa sisquera respirar:
quan s' apareix de sopte la mágica deesa
seguida de les fades que estan á son manar.

Hermosa com lo somni de verge enamorada,
graciosa com les gales del esplendent abril,
ab magestat aixeca la testa, coronada
de roses, gelendrínes y d' olorós gesmil.

Dels genís y les ninfes lleugera un pas avansa,
y ab veu que sembla notes de timbre encisador,
y bondadós sonriure, qu' enclou una esperança,
—¿Qué vols? ¿d' ahont vens? ¿quí eres?—pregunta al trovador.

De cortesia en proba, baixant al punt la testa,
lo foch en la mirada y ab vibrador accent,
—jo soch, oh sobirana,—lo missatger contesta
—D' Amor, de Fé y de Patria adorador fervent.

«Lo meu cor afalaga la dolsa poesia:
»deixeble de les Muses, humil aixequé 'l vol,
»y cante de ma patria les glories nit y dia
»com cante en la boscúria l' aucell de sol á sol.

»Jo vinch d'aquella terra qu' En Jaume rescata-
»Un jorn ab má valenta de captiverí amarch;
»que la fermesa admira de Vineata encara,
»hont los llores rebroten de Polo y Ausias-March.

»Jo vinch de vora 'l Túria, de la lleal Valencia
»d'aquella qu' ennobleixen los sanguinosos pals
»y 'l Rat-Penat corona; m' envía á ta presencia
»lo sabí Consistori dels nostres Jochs Florals.

»A tú, que rodejada de tantes maravelles,
»com Primavera broda en ton mantell preuat,
»inspires al artista les creacions més belles,
»qu' en lo trascurs dels segles lo mon ha contemplat,

»Pera premiar al geni per mitj meu te demana
»penyora que servesca ensemps de ceptre y llor:
»ilo ceptre que ha de durne la hermosa sobirana
»qu' en la joyosa festa proclama 'l vencedor!»—

Callá assí lo trovayre, y la gentil deesa,
que complaguda admira son entussiasme ver,
arrenca la més pura, la rosa més encesa,
que esmalta sa corona, y diuli al missatjer:

—«Aquesta flor hermosa prengau, y qu' ella sia
»de la regina 'l ceptre, de lo poeta 'l llor,
»perque son feble cálzer, rublert de poesía,
»es símbol de la flama que inspira al trovador.»

ANTON PALANCA

CANT AL TREBALL

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

Vingáu els qu' en la terra sou órfans de fortuna:
deixéu qu' al front se seque vostra suor, vingáu;
deixéu l' eyna pesada qu' al bras vos importuna;
vingáu assí y oixcáu.

Vos contaré les glories d' aquell que 'l pa vos dona,
del que vingué á la terra com un cástich de Deu,
y de índomable ferro forjá noble corona
y rey del mon se feu.

Del que plantá la parra que 'l vi novell vos cria.
del que llaurá les hortes; del que creuhá la mar;
d' aquell que vos desvela quan se desperta 'l dia
y encén son lluminar.

Es un gegant disforme, d' altura prodiglosa:
ab sola una brassada, lo mon sancer estreny,
te per palau espléndit la fábrica fumosa;
per ceptre 'l mall ferreny.

Del sabí dins l' estudi misteris interpreta,
y obra ab sa má á la ciencia nous y amples horisonts,
s' alberga dins la cambra del menyspreat poeta
que viu entre visions.

Penetra en les entranyes de l' aspra y dura roca
per negra y fosca mina d' hont trau lo diamant,
y útil ó bell se torna tot quant ab sa má toca,
lo prodigiós gegant.

Ell burla de les ones la indómita bravura,
y ses cançons barreja del mar ab lo rugit;
y 'l raig de les tempestes en son camí 'l detura
y aguayta al infinit.

Ell conta 'ls sols que roden del cel en l' ample volta;
mirantlos averigua d' hont venen y qué son:
en res encontra obstacles sa voluntat resolta
qu' ha dominat lo mon.

Ell cega 'l fondo abisme y aterra la montanya
que á la estrelada volta fa de potent pilar;
ell munta fins los núvols guiat per forsa estranya,
y baixa al fons del mar.

Acurta les distancies, miracles fa increïbles:
per fils d' arám endebles transporta 'l pensament,
y ab foch, ab ferro y aygua, crea titans horribles
que corren més que 'l vent.

Aydat pel bell ingeni, en ones d' armonía
bastix els murs de pedra dels temples y 'ls palaus,
y agota les belleses del art y la poesia
en ses esbeltes naus.

Es font inagotable d' hont la ventura mana;
la roba que os abriga pera vosaltres tix;
sols ells la pau engendra, als homens agermana
y als pobles enriquix.

Ell fa les arracades que ostenta la donzella;
vos guarda de les plujes y vos guarix del sol;
lo frut sabrés que un dia sembrá enfonzant la rella,
vos penja del trespol.

Ell es qui tots els dias vos posa 'l pá á la taula;
pá que l' amor trosseja, y 'l dona á vostres fills,
y al pare vell que os conta ab balbucient paraula,
sos ja passats perills.

¿A qué seguir contantvos, si may acabaría
de dirvos les conquestes y 'ls llors que va alcansar
Aquell que vos desvela quan se desperta 'l dia
y encén son lluminar?

Ell es y ha sigut sempre l' escut dels fills del poble;
els que sabeu ses glories, jamay lo desaméu;
Penséu, si algú desmaya, que aqueixe treball noble
lo santifica Deu.

RAMON A. CABRELLES

LA MILLOR FLOR

OFRENA Á MON BENVOLGUT AMICH, EN ANTON BUSQUETS
EN LO JORN DE SON SANT PATRÓ

Las flors de mon jardí, las més flayrosas
cullí aquest dematí per féus un ram;
quan lo lligavan ja mas mans joyosas,
una idea 'm ferí ¡ay! com un llamp.

—¿Quí li durá aquest ram?—ma pensa 'm deya;
quí, per fer tan llarch viatge, pendrá 'l vol?—
Y mentres que l' aurora me somreya,
jo plorava, plorava sens consol.

Lo ramell en mos dits se mustigava,
de llágrimas amargas amarat,
—¡Ayl tot es pols!—mirántme 'l exclamava...
¡fins la flor que tan rica s' ha badat!

¡Totas las flors son cendra! menos una
quina llevor del cel nos devallá;
flor que sempre té flayre y may s' engruna
y que fins extassía á Jehová.

Es la flor que jo he vist de més valia,
es la flayrosa rosa del amor,
cullida en lo verger ahont se cria,
cullida en lo jardí florit del cor.

Donchs, 'vuy que celebráu la noble festa,
oh bon amich, de vostre sant Patró.
vos oferesch, humil, la flor aquesta
per festejáus ab un xich més d' oló.

Rebéula d' estas mans que us la ofereixen,
sens que cap vent d' hivern l' hagi esfullat,...
encar que més flayrosa la mereixen
las virtuts ab que 'l cel vos ha enjoyat.

Aquesta es, donchs, la més preuhada ofrena
que de mas pobres mans rebre podeu...
¡Si Deu volgués que 'n fos una cadena
que vostre cor lligués per sempre al meu!...

JOSEPH CONDÓ SAMBEAT, PBRE.

LA CAMPANA QUE CAMINA

DE GOETHE

Si n' era un noy qu' en lloch d' anar
á missa á la capella,
sols se dalía per fugir
del poble, cada festa.

La mare diu: «Escolta bé
la veu de la campana;
en vá voldrás fugirne lluny:
allí vindrá á cercarte.»

Pensá 'l baylet: «Del campanar
no hi ha por que s' allunyi.»
Y fuig corrent, sempre corrent,
com si fugís d' estudi.

Del campanar no 's sent la veu:
«Desvariejá la mare»;
mes, encalsantlo, ¡oh quín esglay!
brandant va la campana.

Lo pobre noy se sent glassar
la sanch dins de las venas,
y, ab por de véures assolit,
va y ve, perduda l' esma.

Mes se refá tot d' un plegat,
y, ab embranzida forta,
camps y bardissas á través,
cap á l' iglesia corra.

Y cada festa de guardar,
lo noy, com vol sa mare,
no espera, no, sentir tan prop
la veu de la campana.

Traduhida per PAU J. RIERA

UN MIRACLE

Jo benehiré 'ls llochs hont sia colocada la
imatge del meu Cor.

(Paraulas de Jesucrist á la B. Margarida.)

I

FA molts anys que un diplomátich italiá 'ns contá aquest cas curios. Cert extranger descregut, y célebre per més d'un concepte, visitava la Ciutat Eterna. Parlant un dia ab un cardenal romá, li manifestá sos dubtes respecte de la canonisació dels sants, y de la estranya y á son juhi culpable lleugeresa ab que aprobava la Iglesia católica los molts miracles que se 'ls hi atribueixen.

—Heu llegit algun procés de canonisació?—li preguntá 'l Cardenal.

—May n' he vist cap.

—Donchs llegiu lo que us enviaré,—li replicá 'l Cardenal fent la mitja rialleta.

Al cap de pocas horas rebía l' extranger un voluminós in-folio que llegí ab verdadera atenció. Al tornarlo al Cardenal,

hi escrigué al marge: «Si tots los processos de canonisació s'han fet com aquest, no tinch cap inconvenient en creure en las virtuts dels sants y en la veritat de sos miracles.» Lo Cardenal li contestá per escrit: «Lo procés de canonisació que tant vos ha plagut, no ha satisfet de la mateixa manera á la Iglesia católica. Fa alguns anys que fou rebutjat.»

Aquesta es la historia de la major part dels incréduls: l'orgull y la ignorancia. Humiliat aquell, vensuda aquesta, los resplandors de la fé brillarán en lo cor del incrédul, si no es la malicia la que hi dicta sas negacions. Per desgracia, la mala fe es lo sagell característich de tots los descreguts perillous. N'hi ha alguns que ho son d'ofici; es á dir, incréduls que s'alaban de serho d'ensá que sentiren pregonar á la filosofia moderna que la credulitat es sinónim de pobresa de coneixements y no de puresa de cor com creyém nosaltres. A aquets pertany lo gran número d'ignorants que's pensan aixecar lo poch nivell de sa estatura intelectual enfilantse sobre l'exceptisme, y 'l no menos petit de despiadats que negan ab descaro tot dogma, tota moral, tot miracle que destorba sos vicis ó posa entrebanchs á sa ambició. Entre 'ls primers, dir *no ho crech* es sinónim de *no ho entench*; entre 'ls segons, lo *no ho crech* equival á *m' incomoda* ó *ho temo*. Uns y altres forman l'estat *pla*, ó per dirho mellor, la populaxeria baladrera del exércit de la impietat.

Ab tot, no son aquestos los més temibles: hi ha altres incréduls que forman la aristocracia de la impietat, lo foc de *homes serios* de son numerós exércit. Aquestos no prenen part en las bullangueras manifestacions de la canalla que ja troba á Deu massa vell. Al contrari, l'han pres baix sa protecció; han restablert son trono de gloria que antigas supersticions anavan esllavissant, y ab una generositat verdaderament... humana li han concedit àngels que 'l distreguin al só d'arpas d'or, y fins llamps y trons que 'l diverteixin, com aquí baix nos diverteixen los focs artificials. Han fet més: recelosos de la dignitat d'aqueix Deu que s'humiliava fins á alimentar als aucells y vestir als lliris del camp, li han establert una Constitució que tira per terra l'antich y modest régimen que anomenavan *Providencia*. Ja no intervé Deu pera res en las cosas d'aquí baix: recolzat ara en las alas d'un serafi, compta las estrellas de la vía láctea, mentres los restaura-

dors del seu honor aclaman en cátedras y ateneos al *Deu Constitucional* dels homes sensats, enemichs de supersticions, y joh interés de la casa de Deu que 'ls abrusa! *pera be de la fe y de las creencias rasonables, entregan á la befa pública (risée publique) los absurdos miracles que per ignorancia ó debilitat autorisa la Iglesia Católica, mare per altra banda amantíssima y digna de tot respecte.*

Aixís ho diu cert académich extranger en un discurs que ve a desfer aquella enginyosa observació d' un autor festiu: «Los ignorants se diferencian dels homes de talent en que 'ls primers *diuhen* las ximplerías y 'ls segons las *fan* » Heus aquí un home de talent,—¿quí no l' ha de suposar en un académich?—que las deixa anar fins en lletras de motllo. Perque aqueixa *risée publique* á que aquest carinyós y sumís fill de la Iglesia vol entregar los miracles que aproba sa Santa Mare, es una maldat pensada y una ximplería dita: es una mena d' *enfant terrible* que posa de manifest la rectitut y la santedat de las intencions d' aquest protector de la fe y de las *creencias rasonables*. Sa molta sabiduría li ha fet trobar ignorancia ó debilitat en la conducta de la Iglesia. Es difícil suposar bona fe en aquesta calumnia; pero suposemhi. Son extremat amor envers aquesta Mare santa é infalible li fa atraure sobre ella l' escarni públich, tantsols ¡quina bondat! en be de la fe, de la que ella es la única depositaria...

Qué hem de suposar ara? Lo que hem de suposar es que sos fondos estudis orientalistas no ensenyaren al académich aquell hermós proverbí árabe: «Quan cau una taca en la preuhada catifa d' Estamboul, lo sabí la amaga ab la capa; l' ignorant la senyala ab lo dit.» Lo que hem de suposar es que al *escorcollar* las Escripturas no notá que 'ls dos fills bons de Noé amagaren sa vergonya; sols se 'n mofá Cham lo malehit!

Ab aixó n' hi havia prou; y pera revelar sos fins no li era necessari á aquest carinyós fill de la Iglesia, que calumnia y escarneix á sa mare, afegir totseguít: «May m' han presentat los taumaturchs moderns un mort resuscitat: lo dia que me 'l presentin creuré en sos miracles.»

Ah, senyor académich! Si un mort resuscitat anés á trucar á la porta de casa vostra, potser no us agradarían gayre las noticias que podría donarvos de las mansiones eternas!...

II

No obstant, los morts resuscitan á la claror dels brochs de gas del sigle XIX, lo mateix que resuscitavan á la claror de las llántias romanas de la Iglesia de las Catacumbas. Nosaltres n'hem vist un aixecarse de la caixa al impuls d'una veu misteriosa: la primera mostra de sa inteligencia fou regonéixer al seu pare; lo primer impuls de son cor fou tirar-se als seus brassos... Si no haguessem cregut d'avans, haurían cregut llavors!

Aquesta es la historia que aném á esplicar, no als protectors del Deu Constitucional dels homes de seny, sino als partidaris del antich régimen, que permetía á Deu portar pes y mesura de las accions del home; als humils, als que la fe alimenta; als senzills, tant disposats á creure perque no saben dir mentidas; als del Sagrat Cor, que sentirán aixamplarse sos cors al veure la fidelitat ab que compleix lo Senyor la promesa que serveix de lema á aquestas ratllas.

En Felip era á primera vista un típo ordinari: estudiant á fons era un tipo original que no 's troba gayre sovint entre 'l jovent. Apassionat pel *sport*, ballador incansable en las reunions de la *high life*, coneixedor de totas las intrigas de saló y de tots los enredos de bastidors, semblava un de tants joves inútils als que 'l pler lliga ab llassos de flors. Ab tot, no eran las passions de la juvenesa las úniques que esclavisavan aquell cor de temperament estrany: per demunt de totas y avans que totas hi tenia son trono una altra passió que anomena la Sagrada Escriptura *putredo ossium*: podridura dels ossos. ¡La insaciabile ambició propia de la edat madural!

Als vintidós anys, época en que 'l coneixém, en Felip s'havia proposat ja un objecte; y, calculador y reservat en gran manera, subordinantho tot á son egoisme, anava de dret envers ell ab aqueixa pausada activitat del prudent que vol conseguir un desij; ab aqueixa ferma constancia propia dels caràcters de ferro, que no consisteix en fer sempre lo mateix,

sino en dirigir-se sempre al mateix fi. Son talent natural, son galán tracte y més que tot son prematur coneixement dels homes, que un do d'observació estrany en sos pochs anys li havia proporcionat, li aplanavan tots los camins. Pera ell, todas las cosas y personas eran diferentes pessas d' ajedrez que movía de prop ó de lluny pera adelantar una jugada: una visita, una volta de vals, una invitació feta ó acceptada, eran sempre en Felip cosas previstas y pensadas.

Solzament en una cosa no havia pensat may: en que tenia un cor.

En Setembre de 187... arribá á Madrid la viuda de Z..., senyora principal, amiga d' en Felip, qui la aná á visitar tot-seguit. Tornava aquesta senyora d' Inglaterra y portava un encàrrech de las relligiosas del Sagrat Cor residents á York pera la superiora del col·legi que ditas relligiosas tenen establert á Chamartin de la Rosa. Pregá á en Felip que la acompanyés al col·legi y aquest acceptá de molt bon grat. S' educava allí la filla d' un noble, de qui en Felip esperava molt, y trobá en aquesta visita ocasió oportuna de guanyarse la voluntat del pare fent alguns compliments á la filla.

En Felip no havia vist may de prop una monja; aixís es que al compareixer la superiora en lo gran saló de visites, la mirá ab curiositat (1). Aquell posat magestuós ensemps que modest, aquell saludo en que s' hi deixava veure cert *chic* del gran mon, impossible d' amagar á un observador tan consummat com en Felip, li feren pensar avans que la relligiosa parlés: «Es una senyora.»

Ab tot, no era home á qui enganyavan apariencias; y encara que la relligiosa parlava 'l francès com una parisenca del *faubourg*, y saludava ab lo senyoriu d' una infanta d' Espanya, en Felip exigía y esperava més d' aquell hábit negre, y ho trobá en efecte. Trobá una serena gravetat que may havia vist més que en las imatges sagradas; una afabilitat ingénua que l' atreya imposantli respecte; un *no sé qué* que no no sabia esplicarse, ab tot y sa astucia, y que no era altra cosa que l' aroma de las virtuts que florían en aquell cor.

«Sens dubte es una santa,» pensá llavors en Felip; y tro-

(1) Aquesta digna relligiosa viu encara y ocupa actualment un important càrrech en sa ordre. Tantsols per no ofendre sa modestia callém son nom.

bantse encongit per primera vegada en sa vida, no s' atreví á preguntar per la filla del seu amich.

La superiora 'ls invitá á veure 'l colegi, y 'ls hi esplicá la historia de sa fundació. L' edifici pertanyia á la casa de Pastrana: desitjaren adquirirlo las relligiosas y per vias d' una tercera persona sollicitaren del duch que 'ls hi vengués. Lo propietari s' hi negá; pero enterat al cap de poch temps de quinas eran las sollicitadoras y l' objecte á que volían destinar la finca, contestá que insistia en no véndrela porque las hi volia fer donació, com aixís ho feu (1). En aquest edifici s' hostatjá Napoleon I. quan la energia dels madrilenys de 1808 lo feu deturarse á Chamartin y emprendre desde allí aquella famosa retirada que tingué, als ulls d' alguns, caràcters de fugida. No fa molt temps encara s' ensenyava la arco-ba, teatre llavors dels dubtes del César que, després del cólera morbo, ha escombrat la humanitat ab més gloria.

Al despedirlos en la portería, la relligiosa oferí á la senyora algunas medallas y varias estampas. Mostrant després un petit escapulari del Sagrat Cor, preguntá á en Felip si fora indiscret oferirli aquell recort. Lo jove l' acceptá ab entussiasme no fingit y se l' acostá als llabis, guardantlo després en sa elegant cartera de pell de Russia, entre las tarjetas de visita y algunas cartas de lletra menuda que despedían una suau fragancia de finíssim *pachouli*.

La relligiosa somrigué ab tristesa.

III

Passaren dos anys sens que hi hagués cap cambi notable en la manerá de ser d' en Felip. Lo present l' afalagava, lo pervindre li somreya y aquella vida de plahers y de intrigas

(1) Devant d' aquesta propietat ne possehia 'l duch de Pastrana una altra, anomenada la *Quinta del Recort*, la que, ab generositat gens estranya en lo duch, cedí fa anys á la Companyia de Jesús pera que hi establis un de sos colegis. Serveixi aquí la commemoració d' aquest generós fet com una petita proba de la gratitut que li deuen y li professan los fills de Sant Ignasi.

absorbia tot son esperit, perque li era genuina, natural, com la escuma al torrent.

A mida que anava logrant sas primeras esperansas, augmentava sa ambició, y semblant á la planta viciosa que arre-bassa á totes las que la voltan lo such de la terra, sols ella tenia frescor, sols ella tenia sava que li dongués vida y ufana. Un títul de comte que en altre temps havia portat sa familia, era l' objecte á que, com á medi d' arribar més lluny, se dirigia llavors en Felip; mes pera recobrarlo era necessari pagar los tributs endarrerits, y las ja minvadas rendas del ambiciós no permetían aquest considerable gasto. Pera salvar aquest inconvenient, en Felip s' havia guanyat la confiança de cert home polítich, comte de fresch, y á fi d' activar son negoci, determiná passar la primavera en la populosa X..., hont llavors se trobava 'l personatge. Aquest era un d'aqueixos homes vulgars als que la previsió d' altres més espavilats coloca en alts llocs pera que serveixin de cobertora á sos *negocis*. En Felip, que trobava sempre en las flaquesas dels demás poderosos auxiliars pera 'l seu profit, havia estudiat lo punt débil del senyor comte, y al cap de poch temps tenia tota sa confiança.

Marxá, donchs, cap á X..., emportantse un objecte bastant estrany en un home del seu caràcter: l' escapulari del Sagrat Cor que la superiora de Chamartin li havia donat. De llavors ensá la moda havia substituhit en la butxaca d' en Felip una llarga série de carteras de totes mides y classes; mes en totes hi trobava lloch lo petit escapulari. Perque aquell home que may barbotejava una oració; aquell home que may dirigia son pensament al cel, y no comprenia perque de la terra 'n diuhen vall de llágrimas, no 's podia avenir á separar del seu pit lo Cor de son Redemptor brollant flamaradas que no l' abusavan y sanch que despreciava. Quina pogués ser la causa d' aixó, ni ell mateix ho sabia. Solzament Deu hauria pogut esplicarho!

Una nit en Felip se dirigí al teatro: cantavan lo *Faust*, la famosa partitura d' en Gounod. La *Diva* feya prodigis; ningú havia interpretat fins llavors ab *floriture* més dolsas y refilets més difícils l' ignocent desvergonyiment de la heroína d' en Goethe.

Milers d' ánimas, redimidas ab la sanch de Jesucrist, tira-

van flors y joyas als peus d'aquella dona ruhi, quin mérit consistia en fer al vici agradable y á la immoralitat delitosa...

En Felip no era intel·ligent ni aficionat; pero era de bon to serne, y, estripats los guants de tant picar de mans, enrogallat á forsa de cridar ¡bravo!, al final del tercer acte pujá al palco de son amich lo flamant comte. Allí dalt estavan entussiasmats de debó: la filla del comte havia colocat una anell de brillants en son *bouquet* de violetas primerencas y l'havia tirat als peus de la *Diva*; la comtesa, senyora molt reposada que s'adormia en tots los *andantes* y 's despertava en tots los *allegros*, tantsols s'havia endormiscat una mica, y fins lo grave comte, desarrugant aquell front que tancava, com lo d'en Napoleon, la sort del univers, y evocant antigas reminiscencias de fusas y semifusas, corxeas y semicorxeas, havia dit entussiasmat:

—Es una veu pastosa, que...—

Y res més digué sa excelencia, porque res més li inspirá Euterpe, la musa de las armonías, inventora també, segons diuen, de la flauta.

—Felip!—cridá la comtesa totjust lo vegé arribar al palco. —Ha sentit alguna vegada una cosa semblant?... Quína veu! Quín art! Quína manera de vocalisar!... Y al mateix temps es una actriu consumada! Quína manera d'expressar la passió!... Y quína elegancia en lo vestir! Aqueix escot baix y al mateix temps quadrat es una *gracieuse creation* que s'ha de posar de moda. Llástima que á Espanya no se sápigam premiar lo mérit!

—Dispensí, Mariquita,—interrompé en Felip. Ovació com la d'aquesta nit en pochs teatres n'haurá conseguit.

—Aixó no es prou!—cridá sofocada la entusiasta *diletante*. Cal ferli un present regi si no volém fer riure á la gent. Cincuenta mil franchs costá l'adrés que regalaren á París á la Bribonini la nit del seu benefici. Cal fer una subscripció. Papá: tu t'hi apuntarás per deu mil rals. Mamá: tu deu mil més.—

Lo front del senyor comte s'arrugá com si vegés que s'anava á destruir l'equilibri europeu; y la comtesa 's desvetllá de tal manera que no pogué dormir en tota la nit.

—Qué va que 'ns dirán que no?—seguí la comteseta fent

una monada. Que us fa donar deu mil rals? No tens d'esser aviat ministre?—

Lo comte somrigué ab la serena magestat de Júpiter Olímpich y, animada la senyoreta, afegí:

—Aquesta artista val tots los diners del mon, y si en altrás cosas de menos importancia 's malbaratan diners, ¿per qué no s' han d' emplear en aixó?... Sols per una novena la mamá doná abir cinquanta rals y jo vint... No hi ha remey, aném á fer la llista: papá deu mil rals; mamá deu mil més y jo dono 'ls dos mil que 'm va regalar lo papá 'l dia del meu sant. Vosté, Felip, dos mil pel cap més baix... Vaja; donguim la cartera, que jo mateixa vull fer la llista.—

Soptat en Felip ab aquell devassall de paraulas, doná la cartera á la comteseta; mes de cop se recordá de que hi havia l' escapulari del Sagrat Cor, y 'l tragué ab la lleugeresa d' un prestidigitador avans d' entregarli. Després lo deixá caure á terra y empenyentlo ab lo peu lo feu anar dessota d' un tamboret.

Li feyan por las burlas d'aquella noya poch devota si veyá 'l sant escapulari á la cartera d' un elegant; temía, més que tot, que la tonta ignorancia y perversas ideas del comte s'alarmessen si trobava demunt seu aquell piadós emblema de que 'ls reaccionaris feyan gala. Ab tot, s' apoderá d' en Felip un mohiment de despit y de vergonya. Li semblava com si hagués fet trayció al seu més bon amich.

—Després lo culliré,—pensá. Pero per més que diferentes vegadas probá de ferho, los dibuixos de la catifa li privavan de veure aquell bossí de roba, y al acabar la ópera 's vegé obligat á oferir lo bras á la comtesa pera acompanyarla fins al cotxe. Totjust arrencá aquest, torná en Felip al teatro. Tot fosch y desert presentava aquest l' aspecte del cor, quan, esvanits los brillants fantasmas de la temptació, queda solitari y á las foscas en las amargas tenebras del pecat.

En Felip encengué alguns mistos y buscá l' escapulari per tots los recons del palco, mes ja no 'l pogué trobar. Sens dubte 'ls róssechs d' aquellas donas se 'n havían endut la sagrada imatge del Cor de Jesús.

En Felip, trist y de mal humor, se n' entorná á casa seva.

IV

No li durá molt á n'en Felip aquella impressió saludable, perquè si be es veritat que 'l seu caràcter no era gens lleuger, s'aniavan massa maluras en aquell cor pera que hi pogués florir lo lliri sant d'un bon pensament. Ab tot, moltes vegades, acudí á sa memoria 'l recort del escapulari perdut.—Quí me 'n donará un altre?—s deya llavors ab certa tristesa.

Aquella tarde en Felip baixá, com de costum, á dinar á la taula rodona. Per un caràcter observador com lo seu, era dig-ne d'estudi aquest seguit moviment que 's nota en las grans fondas. Aquella munió de tipos diferents en sexe, en edat, en classe y en idioma, ofería ample camp á las sevas observacions. Pero may se li ocorregué comparar aquell tráfech, que no parava may, ab lo tráfech, que tampoch may para, de la vida humana. A ella arriba l'home de pas, igual que á la fonda: descansa, paga y se 'n va pera no tornar may més!... En aixó en Felip may hi pensava.

Devant per devant, se li asseya cada dia á taula una riquíssima dama nort-americana que viatjava per Europa. Era Mistress W... una velleta católica y piadosa á més no poder, que duya sos cabells blanchs ab la mateixa dignitat d'na corona en que Deu hi hagués grabat la paraula: *experiencia*, pera que 'ls homes contestessen ab la de *respecte*. En Felip havia lligat ab ella aqueixas relacions que ab tanta facilitat se lligan en la vida de fonda, tantols pera evitar l'aislament que s'hi troba. Mistress W... devía anársen l'endemá, y convidá á en Felip á que entrés á pendre 'l té en las sevas habitacions. Aquest no pogué dir que no; pero 's despedí de la velleta aixís que pogué pera córrer cap al teatre, hont l'havía citat lo comte.

Mistress W... l'acompanyá fins á la porta de sa cambra y, entregantli un sobre tancat, li digué:

—Li deixo aquest recort, perquè estich certa y segura de que sabrá conservar-lo.—

En Felip, que's consumía, pujá de dos en dos los grahons de la escala que anava á sas habitacions, renegant de las atencions de la bona Mistress W... Llensá demunt de la taula 'l sobre sense mirarlo y cambiantse cuyta-corrents lo vestit, se 'n aná al teatro. Lo comte també l'esperava anguniat: aquell matí havia rebut una carta del ministre encarregantli una missió massa difícil pera ell y creya trobar ajuda y secret en lo talent d'en Felip. Lo ministre afegí també com postdata que 'l negoci d'aquest li era molt fácil y que n'hi havia prou ab una petita ilegalitat pera posarlo en possessió de son antich é ilustre títol sense necessitat de cap desembols.

Lo comte comensá, com era natural, per llegir á en Felip la postdata del ministre y acabá per proposarli 'l negoci que li interessava. En Felip no's doná pressa á acceptar: fret y traydor com sempre, conegué totseguit las ventatjas de la seva posició y resolgué tréuren tot lo partit possible. Sorprés lo polítich improvisat, se vejé en la necessitat d'accedir á tot lo que en Felip demanava y per últim se cloqué 'l contracte no sense grans protestas d'amistat paternal per part del comte vell y de generós desinterés per part del comte jove. A las dotze torná aquest á la fonda més satisfet que may: ab las mans á las butxacas del seu abrich forrat de seda, anava taral·lejant l'ária de Desdémona *assisa al pie d'un salice*, que acabava de sentir en lo teatre, portant al cap aqueix immortal canti de la lletera que no acaban may de rompre 'ls homes.

Al entrar en sa habitació encengué una espelma que trobá demunt d'una taula: als seus peus vejé llavors lo sobre que tres horas avans li havia donat Mistress W... Un moviment de curiositat l'impulsá á obrirlo; esqueixá 'l sobre, y un escapulari, del tot igual al que havia perdut, se presentá als seus ulls. Vermell com una taca de sanch fresca se destacava lo cor sobre la franela blanca: dessota hi havia 'l mateix emblema: *Párat: lo Cor de Jesús está ab mi.*

En Felip quedá una estona sense veu y sense moviment: de mica en mica s'aná revenint, y un sanglot com lo brahol d'un lleó ferit, s'escapá dels seus llabis, cayent després agenollat, apretant l'escapulari entre sos dits y amagant lo cap en una butaca. Un dolor agut li traspassava 'l cor com ab un ganivet, y una angunia horrible li pujava á la gola com si

l'anés á ofegar. En Felip cregué que era arribada sa hora darrera y gemegá entre sas dents que las tenia apretadas.

—Are no, Deu meu!; are no!... ¡Una hora tantsols!...

Passá una hora y una altra, y aquell inmens dolor se regirava en lo pit d'en Felip buscant sortida com una fera en sa gabiá, deixant escapar tantsols alguns sanglots rogallosos, sense llágrimas, sechs com trons sense núvols y sense pluja. Un riu de llágrimas brollá per fí dels seus ulls, y desfogat son pit, respirá ab llibertat. S'anaren llavors apagant de mica en mica aquellas inmensas onas d'amargor, pera deixar lloch á un dolor sossegat, tranquil, pero amarch y fondo com ho son també las onas de la mar en calma. La memoria li posá llavors devant de sa vista lo número inmens dels seus pecats; la reflexió li feu comprendre sa grossa enormitat; y la voluntat, la cobarda voluntat, reyna del home, tant atrevida pera 'l mal, tant débil pera 'l be, se sentí sense forsas.

—¡No puch! no puch!—gemegá 'l malaventurat. ¡Pera mí ja no hi ha perdó!...

Y 'l cuch del remordiment, prenent en sa consciencia las proporcions d'un escorsó, matava en aquella ánima la santa y dolsa esperança. Llavors vegé 'l desgraciat representarse ab claretat en sa imaginació un Cor resplendent, cenyit per una corona d'espinas; tenia una ferida en la part superior y no en la inferior com s'acostuma á pintar, sortintne una flamarada. Una papallona de pintadas alas voleyava al voltant y desaparegué per últim dintre de la ferida, atreta y abrusada per aquell foch diví. Al mateix temps una viva claror resplandia en l'enteniment d'en Felip pera ferli comprendre que 'l pecador es lo cuch fastigós: la penitencia, 'l capoll en que s'hi tanca, y 'l perdó aquellas hermosas alas que s'enlayran fins al mateix cor de Jesucrist. En lo més fons de la seva ánima li sembla sentir llavors aquellas paraulas del fill pródich que may havia sentit ni llegit: *surgam et ibo ad patrem meum*. (M' aixecaré y aniré á buscar al meu pare.)

Y en Felip s'aixecá. Lo dia comensava á clarejar: encara tenia posats sos finíssims guants de pell de Suecia; encara hi havia en lo trau de la levita duas violas mústigas, ofrena de la filla del comte. Se tregué aquell vestit pera posársen un de senzill y 's dirigí á la catedral. Lo grandió temple estava desert y la escassallum del naixent dia que entrava pels finestrals

de llevant donava á las majestuosas voltas aqueix aspecte de divina sublimitat que fa flectar los genolls involuntariament y posa en los llabis espontáneas alabansas á Deu. En Felip s'agenollá devant d'un confessorari buyt, devant del qual se veyá una imatge de la Mare de Deu ab un punyal clavat al pit.

—¡Jo t' he ferit!—esclamá en Felip ab greu sentiment. Cóm te podré dir Mare?... Y malgrat aixó ¡Mare! Mare! á tu m' encomano.

Llavors brollaren dels seus ulls llágrimas més dolsas y al invocar á la Mare de Deu li semblá que fins avans de donar-li 'l perdó, allá al fons de l' ánima ja li prometía.

Per últim aparegué un sacerdot. En Felip s' aixecá totseguit y li demaná que 'l confessés. Lo sacerdot semblá duptar un instant; pero al fixarse en aquell rostre esgroguehit, al veure aquells ulls vermells y plens de llágrimas que 'l miravan ab angúnia, acotá 'l cap y entrá al confessorari. En Felip s' agenollá á sos peus y va fer confessió general de tota sa vida.

Admirat lo confés de tant dolor, sorprés de tant lloable propósit, li preguntá ab dolsesa:

—Quina causa li ha mogut á confessarse...

—La vista d' aquest escapulari, contestá en Felip ensenyantli amarat de llágrimas.

—Y li tenía alguna devoció?... Havía fet en hoñor seu alguna práctica piadosa?

—May. Tantsols lo duya sempre. Ahir lo vaig llessar y ell m' ha vingut á buscar avuy.

—Lo Senyor ha complert sa promesa, ategí 'l sacerdot aixecant las mans al cel: *Jo benehiré 'ls llochs hont sia posada la imatge del meu Cor!*—

Dos anys després en Felip morí en terra estrangera com moren los justos: mirant cara á cara á la mort, lllindar pera ells de la vida eterna. En sas llargas y frequents conversas ab lo relligiós que l' assistía li esplicá aquesta historia que podém comprobar ab fetxas exactas y noms prou coneguts.

V

¿Y aixó es la resurrecció d' un mort? Sí! Es la resurrecció d' una ánima morta, miracle més sorprenent que 'l tornar la vida á un cadáver; perque si pera aixó 's necessita tot lo poder de Deu, pera alló 's necessita á més de tot son poder, tota la seva misericordia.

Aquest fenómeno no l' explica 'l fisiólech ni l' entén lo psicólech, ni l' arriba á comprendre lo més coneixedor del cor humá. Algunas vegadas la lectura d' un bon llibre, la paraula de Deu predicada al temple, la mort que avisa al home ab son terrible *memento*, lo dolor al recordarli que sa patria no es la terra, lo desengany, etern enmatzinador de tot goig, poden apareixer als ulls dels que, sense profundisar, tantols observan com á causas naturals d' aqueixos cambis del cor, que fan d' un Saulo un Pau y d' una María pecadora una María penitent. Pero que un home oblidat del tot de Deu, sota 'l jou de totas las passions de la joventut al mateix temps que de la ambició, potser la més perillosa de la edat madura; que un home á qui lo present afalaga y 'l pervindre somriu deixi de sopte tots los plers y abrassi totas las penitencias, ofegui tots los vicis y fassi espontáneas totas las virtuts solzament perque trobi un escapulari dintre d' un sobre, es un prodigi més que humá. Es que aquella veu que cridá á Llátzer *¡Ecci foras!* pera ferlo sortir del sepulcre, ha cridat també á aquella ánima morta: ¡Creu, perque soch jo qui 't parla! ¡Espera, perque soch jo la esperansa! ¡Estima, perque jo 't vaig esperar primer! ¡Viu, perque vull que viscas pera mi!

Tantols aixís se comprén que aqueix Llátzer invisible s' aixequi d' una tomba de vicis pera anarse á tirar net y purificat als peus de Jesucrist.

P. LLUIS COLOMA, S. J.

LA ROSADA

Quan lo jorn se 'n va,
quan lo sol s' amaga,
quan la trista nit
cubreix prats y planas,
la natura en pes
amarch plor ne llansa.
Per xó, al despertar,
en totes las plantas
veyém brillejar
perletas rosadas...
¡Llágrimas de fel
que la nit arranca!

Ja reuiu la llum,
ja punteja l' auba,
de la nit nos deix
la negror qu' espanta.
La boyra decreix,
la claror avansa,

para 'l plor amarch
de las tendras plantas.
En l' espay inmens,
com divina flama,
brilla l' astre rey,
deu de l' estelada,
veyent bondadós
plorosas las plantas,
ab son bes ardent
asseca llurs llágrimas.

J. BARNEDA

POEMETS DE TOURGUENEFF

UN LLOGARET

PELS darrers de Juny. Tinch entorn meu mil lleguas de
Russia, de sol nadiu, de patria.

Lo cel está ras; no veig més que un nuvolet nedar
allà al fons. Gens de vent; l'ayre te una tebior de llet; tot, una
dolsor manyaga, y res dorm ni vol dormir. Las alosas piulan,
las orenetas van y venen silenciosas, pupurran los coloms tot
fent papada, los cavalls, grassons y lluhents, renillan, y 'ls gos-
sos, tots quiets, mouhen la cua sens lladrar.

Sento fortor de fum, d'herba, de maduixa, una mica de
quitrà y una mica de cuyro. Lo cánem, que ja es alt, escampa
també la seva fragancia forta pero agradable.

La riera es fonda y de pendent suau. Rengleras de sálzers
ufanosos y de soca esberlada la borejan y per són llit borbo-
lla un reguerot d'aygua tan clara que s'hi veuhen tremolar
los més fins palets de sota. Lluny, ben lluny, á ran d'horitzó,
clapeja la taca blavosa d'un gran riu.

A un costat de la riera, masos molt endressats y barraque-

tas ab las portas ben tancadas; á l' altre costat, cinch ó sis *izbas* de soca de pí y cubertas de pots... Al cim de cada cuberta hi ha un pal dret ab un niu pels estornells y á cada portallada un cavallet de planxa de ferro molt arquejat de coll y de cua molt llarga. Los vidres desiguals de las finestras tenen reflexos d' iris; á cada batent hi ha pintat un cetrot de flors rojas y devant de cada *izba* un banquet ben nivellat. En los pedrissos de terra de devant de las finestras, los gats, tots capdellats, are l' un, are l' altre, redressan l' orelleta transparent, y pels alts trespols s' endinza la fresca ubaga dels passadissos.

M' he ajegut demunt d' una manta de cavall á prop de la riera. Ensá y enllá, grans munts d' aufals verda, dallada de fresch, llensan una fortor capassa de marejar. Los han fet devant dels *izbas* porque l' aufals s' assequi un xich més al sol, y després, d' allí al paller. ¡Quin bo havia de dar dormirhi al demunt!

De l' herba d' aquellas pilas ixen caparrons escabellats de nens. Un cadellet de morro encara blanch hi esbatega ab poca trassa pera desentrabancarse dels brins enmaranyats; las gallinas de monyo hi papan mosquits.

Minyons ja espigats, mudats de camisa, lo cinturó fluix y ab feixugas botas de forro roig, abocats als pals d' una carretoyna desjunyida, se llensan, rihent, ximpleras y acudits.

Una fadrineta, rodona de cara, guayta per una finestra y riu. De lo que diuen aquells minyons? O be dels jochs de la maynada á l' herba?

Una altra, de bona munyeca, tira del pou una gran galleda mullada. La galleda tremola y s' abalansa á la corda llençant devassalls com llengaradas de foch.

La vella del hostel me compareix ab son gran devantal de cuadros y groixut calsat nou. De son coll arrugat y moreno penjan tres enfilalls de balas de vidre. Un mocador roig ab topos grochs, tirat endevant, li amaga la grisor del cabell y ombreja 'ls ulls apagats.

Mes, apagats y tot, aquells ulls com tota sa cara arrugada, somriuhen afables. Se 'n va á tenir los seus setanta anys y encara 's veu que als seus bons temps degué ser guapota. No n' ha passadas pocas la pobra; pero las penas no han lograt pas aixafarla del tot.

Me porta del celler un pot de llet freda curullat de nata,

que aguanta aixamplant molt los dits curtits de sa mà dreta. Lo pot regala unas gotetas espessas que semblan perlas petites.

Y oferintme una gran llesca de pa moreno encara calent que du extesa al palmell de la mà esquerra, 'm diu:

«Hoste de pas, ménjatel á la teva salut!»

Llavors, un gall se posa á cantar, espolsantse ab gran bruyt las alas; un badell establat li respón bruelant indolentment, y sento al meu cotxer que exclama:

«D' aixó 'n dich un bon formatjel»

Quina gaubansa, quina tranquil·litat, quin benestar, lo d' un poblet rus esdevingut lliure, quina pau y satisfacció!

Y jo pensava:

¿Per qué, per qué desitjar la creu de la cúpula de Santa Sofía y tot lo que tant y tant gruém nosaltres, los homes de ciutat?

MACHÁ

Trobantme á Sant Petersburg, fa ja molt temps, cada vegada que prenía un *isvostchik* (1) conversava ab ell.

M' agradava sobretot enrahonar ab los de nit, humils pagesos dels voltants, que venen á la capital ab mals trineus pintats d' ocre groch y una miserable rossa, pera guanyarse la vida y 'l tribut del senyoriu.

Un cop ne vaig pendre un que era un minyó de vint anys ben sapat, robust, ab ulls blaus y roig de galdas. La rossa cabellera se li sobreixía en petits rulls molt cargoladets per des-sota la gorra que duya apedassada y enfonzada fins als ulls... Y Deu sap com aquell *caftán*, estret y esqueixat, arribava á cobrirli las amplas espatllas!

Era guapot, mech y 'm semblá que estava trist y capficat.

(1) Cotxer de trineu.

Varem comensar á enrahonar y vaig notar sons de tristesa també en sa veu.

—Y donchs, germá—vaig preguntarli—per qué estás trist? Tens algun disgust?

Lo xicot trigá á respondre.

—Prou, senyor, prou lo tinch—digué á la fí.—De tal manera que no se 'n pot desitjar un de pitjor. Se 'm va morir la dona!

—Y tú te la estimavas, eh?

Lo xicot no gosa tombarse á mirarme; sols abaixa un xich lo cap.

—Sí, senyor, que la estimava. Miris, ja fa vuyt mesos y no la puch oblidar. Es un dolor que 'm rosega, y veliaquí! Quí s' h'ó havía de pensar que hagués volgut morir-se?... jove y sanitosa que era?... Y en vinticuatre horas, té, 'l cólera, pernas enlayre.

—Era una bona dona, eh?

—Ay, senyor, si 'n vivíam de be, plegats—exclamá 'l pobre sospirant fondo.—Y morí essent jo fora! En sabent que... pot pensar... que ja la havían enterrada, vaig marxar corrents cap a fora, cap á casa. Quan hi arribava ja era més de mitja nit... Entro á la meua *izba*, me planto al bell mitj, y tot baixet, aixís com are, jo que exclamo: Machá!... ep!... Machá!... Per tota resposta lo grill d' un recó, rich, rich! Llavors vaig rompre á plorar; m' assech per terra y, danthi cops de puny, li dich: Ala, famolenca, tu, que me la 'has devorada, devóram també á mí!... Pobra Machá!... Pobra Machá!...—repetí ab una veu per demés entelada.

Y sense deixar anar de las mans las regnas de corda, s' aixugá ab lo guant de cuyro una llágrima que se li escapava dels ulls, la espolsá llensantla de costat, va remoure las espalllas y ja no va dir res més.

En baixant del trineu, li vaig dar quinze *kopechs* més de propina, me digué adeu tot baixet, trayentse la gorra ab las duas mans, y se n' entorná á trot pausat per la llampa glassada del desert carrer, que las negrosas boyras del fredós Janer havían ja invadit.

LLEGENDA ORIENTAL

A Bagdad, ¿quí no coneix al gran Giafar, sol del Univers?

Un jorn, d'aixó ja fa molt temps, en Giafar, essent encara ben jove, se passejava pels voltants de Bagdad. De cop li fereix l'orella un crit esgarrifós: algú demanava socors ab desespero.

Giafar se distingia entre 'l jovent de la seva edat per sa prudencia y discreció; era además molt compassiu y 's podia refiar de la seva forsa.

Acudí corrents y vegé que un parell de lladres tenian á un pobre vell arrambat á una paret pera saquejarlo. Giafar empunyá 'l sabre, embestí als malfactors, ne matá un y feu fugir á l'altre.

Lo jayo, aixís deslliurat, s' agenollá als peus de son llibertador, y, besantli un pany de la túnica, exclamá:

«Valerós jove, la teva generositat no quedarà sens recompensa! Encar que jo sembli un pobre mendicant, no ho só pas. Só molt diferent dels altres homes. Demá á punta de dia, vina al gran basar. T'esperaré prop de la font y 't podrás convéncer de lo que 't dich.»

Giafar pensá: tot podria esser; ¿per qué no ho haig de probar, donchs? Y va respondre:

«Está be, avi, no hi faré falta.»

Lo vell lo fixá un instant la mirada y se 'n aná.

L'endemá, al ferse dia, en Giafar cap al basar. L'avi l'esperava ja recolzat á la pica de la font. Sens badar boca, agafá al jove per la má y 'l conduhí fins á un jardinet reclós entre parets molt altas.

Al bell mitj del jardí hi havia un arbre estrany voltat d'herba. Semblava un xíprer, sino que tenia las fullas d'un blau clar. Tres fruytas, tres pomas, penjavan de sas branca

altas y primas: l' una, mitjaneta, llargaruda y blanca com la llet; l' altra, grossa, rodona, roja com un carmí; la tercera, petita, arrugada y esgroguehida.

Tot l' arbre 's sorollava ab tot y no corre gens d' ayre; las brancas feyan un dring dring fí y planyívol, com si fossin de vidre. Hauríau dit que l' arbre sentía la proximitat d' en Giafar.

«Te, jove, li digué 'l vellet, tría d' aquestas fruytas la que vulga. Tinch conegudas llurs virtuts. Si culls y 't menjas la poma blanca, tindrás més talent que tothom. Si culls y sit menjas la poma roja, serás tant rich com lo juheu Rothschild. Si culls y 't menjas la poma groga, agradarás á las vellas. Decideixet aviat, perque ans d' una hora las pomas s' haurán podrit y fins l' arbre s'ensortará, xuclat per las sordas profondors de la terra.»

Giafar abaixá 'l cap, tot rumiant. «Qué farás?» se preguntava entre dents com consultantse á sí mateix. «Si tens massa talent, potser no voldrás viure més. Si ets més rich que 'ls altres, tothom t' envejará. Valdrá més que cullis la pometa arrugada.» Y ell que la cull.

Llavors lo vell fent una mitja rialla, li digué:

«Alabo'l teu bon seny; has fet la millor tría. De qué t'hauría servit la poma blanca, si saps més que Salomó? Igualment inútil t' havia de ser la roja; sens ella també serás rich. Solzament que á ningú se li acudirá envejarte la riqueza.»

«Avi, feu llavors en Giafar, redressantse, ara ensenyéume ahont viu la respectable mare de nostre califa, que Deu guardi molt anys.»

Lo vell abaixá 'l cap fins á terra y mostrá al jove lo camí del palau.

A Bagdad, qui no coneix al sol del univers, al gran y omnipotent Giafar?

UNA TRAVESSIA

Anant d' Hamburg á Lóndres en un vaporet, no eram més que dos passatjers, jo y una mona petita, que un comerciant d' Hamburg enviava de regalo al seu corresponsal anglés.

La bestiola, lligada ab una cadeneta á un banch del pont, saltironava y xisclava ab tó planyívol com un aucell.

Y quan jo hi passava aprop, m' ofería la maneta freda y negrosa guaytantme ab ullons tristos y casi humans. Si li prenia la mà, aquell desfici li passava.

Feya una gran calma; la mar s' extenia al voltant nostre com una planxa de plom inmóvil. Vorejava l' horitzó una boyra espessa que, enflocantse á las puntas dels nostres pals, s' havia anat esllanegant y ajeyentse á l' aygua, cansant y enllubernantnos la mirada ab los tons humits de sas tintas grisas.

Com bala rubenta y opaca, nadava per aquellas tenebras lo sol; y al atansarse á la posta, tota la massa de boyra s' encenia, despedint lluhissors misteriosas y estranyas.

Unas tiras llargas y dretas com plechs de gruixut setí, corrian aixamplantse sempre devant del vapor; s' aplanavan, se gronxavan... y 's fonían. La escuma fuhetejada, bullía al monótono retop de las rodas... y, blanquejant com llet, ab candenciós remor, se desfeya en angulosos regalims peia fondres també després ab la humida fumareda de la boyra que se la xuclava.

D' un modo trist é incessant, com los xisclets de la mona, la campana de devant del barco no parava de tocar.

De tant en tant, ben aprop nostre, botía de l' aygua algun dufí que, capbussantse bruscament, desapareixía sota la plana boy ni remoguda de la mar.

Y 'l capitá, home de pocas paraulas, torrat de cara y ferreny, vinga xuclar la pipota y escupir com un foll á la mar

inmóvil. Quan li preguntava alguna cosa, no 'm responía sino ab un regany. Aixís, involuntariament, me vaig veure obligat á reunir-me ab lo meu únich company, la bestiola.

Me vaig seure al costat seu, y ella totseguit pará de plányers y m' allargá la má.

La boyra 'ns anava enervant ab sa humitat ensopidora; y presos de la mateixa somnolencia inconscient, nos varem quedar l' un al costat del altre, ni que parents fossim.

Are me 'n rich; mes, llavors, jo pensava: tú y jo som fills de la mateixa mare, y m' agradava sentir que 'l pobre animaló 's calmes y s'apoyés confiadament en mí, com si, en efecte, jo fos parent seu.

NARCÍS OLLER

LA ENAMORADA

BALADA EN PROSA

Qué sola estich, qué sola! Fredor de mort corra per mas venas. Pero somrich y canto.

Canto y somrich. Mos cants vos semblan alegres; jo 'ls trovo tristos. Per aixó canto.

Quan se mor lo dia y s'apagan las remors y s'adorm lo vent, jo pujo als marlets de mon castell y miro al lluny.

A ponent se 'n van mas miradas; porque allá s'ha amagat lo sol y allá hi viu mon estimat. L'envoltan camps de llum y l'anima calor d'alegría.

Qué sola estich, qué sola! En mos llogarets hi veig galans ardots y hermosas donzellas. Pero ell se 'n ha anat y estich sola.

Apartéuvos los que sentiú calor d'alegría; apartéuvos que qui 'm toca 's gela.

Rosas eran mas galdas y lliris eran mos pits. Ara groguejan com las semprevivas. Pero en mos llabis hi ha encara mel de sos llabis, y ma tristesa es dolça com mon amor.

Vull plorar, y somrich, y pateixo més. Quedi 'l plor dintre 'l pit; y 'l somriure y la mel en los llabis.

Perque 's morirá 'l dia y s' apagarán las remors y s' adormirá 'l vent.

Y voltada per las ombras y acompañada per mos recorts, ploraré alashoras.

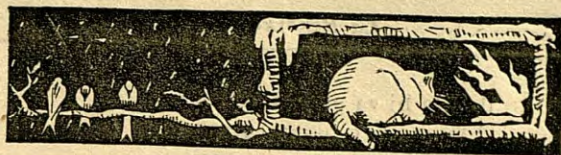
Y devallaré per la montanya cercant los llochs de nostres amors; y allá hont cayguin mas llágrimas hi naixerán violas.

Fins que, rendida, torni als marlets de mon castell y endressi á ponent mas miradas.

Perque allá s' ha amagat lo sol y allá hi viu mon estimat.

LLUÍS VÍA

LO NIU D' ORENETAS

Dessobre mon finestral
á aixapluch de la teulada
hi fan niu las orenetas,
perque ha passat l' hivernada;
y jo que ho estích veyent
me moro d' anyorament.

Busco anyorarme quan no m' anyor,
y quan m' anyoro pateix mon cor.

Abantes de sortí 'l sol
ja sento sa xerradissa;
l' una porta fanch al bech,
l' altra tronchs d' una bardissa:
jo m' ho contemplo plascent,
y 'm moro d' anyorament.

Busco anyorarme quan no m' anyor,
y quan m' anyoro pateix mon cor.

Trevallan ab molt afany
tot dihentsen amoretas;
mentres l' una hi posa 'l fanch,

l'altra hi va posant palletas,
si 'm veuhen fugen corrent
y 'm moro d'anyorament.

Busco anyorarme quan no m'anyor,
y quan m'anyoro pateix mon cor.

Per dintre hi posan plomall
plomall y borra desfeta;
per defora 'l van pulint
fins que surt obra perfeta;
y encantat mentre' ho van fent
jo 'm moro d'anyorament.

Busco anyorarme quan no m'anyor,
y quan m'anyoro pateix mon cor.

Satisfetas del trevall
tot volant se 'n van y venen,
iquins alegroys y cridoria
perque 'l niuhet fet ja tenen!
Mes jo son goig entenent
me moro d'anyorament.

Busco anyorarme quan no m'anyor,
y quan m'anyoro pateix mon cor.

BLAY PADRÓ

¡PER UN PUNT!

¡Malhaja la sort irada,
que la ditxa se 'ns ne dú,
flor d'amor, la vida meva,
dolsa anyella, raig de llum!
Per un punt no som felissos,
coloma meva, jo y tú;
per un punt no 's tornan glories
los nostres somnis volguts,
y aquells juraments que 'ns feyam
toch de fallas, han sigut.
Tú tenías de ser meva,
¡y 'ns veyam ja tant segurs,
jo en tos brassos, tu en mos brassos,
sens que 'ns separés ningú!
¡Ara 'ls brassos que t'estrenyen
son d'un altre! Tot en fum,
se n'ha anada la esperansa
del goig que esperavam junts.
Ara t'perdo, y lo que 'm mata
es que t'perdo per un punt...
jo tenia 'l mil cent vint,
y ha eixit 'l mil cent vint y hu.
¡Jo hagués pres tota la dena,
que no t'hauria perdut!

EN UN ÀLBUM

Las llàgrimas dels quinze anys
son gotas d' aygua florida,
com més sovintet se banyan
més y més los ulls nos brillan.

Espinas son las dels trenta
qu' endolan las pobras ninas
ab un dol que may se trauhen
per més que 'ls duri la vida.

Mes, ay Deu, las dels quaranta
creman lo cor, son matzinas...
ulls cansats, mirém al cel,
que la terra es massa trista.

GIRO MÚTUO

Com nostre alé; com per l' espay, besantse,
nostres sospirs y mots,
la lluna, projectantnos, confonía
ab lo seu món contorn.
Jo deya: «Seré teu mentres alenil!...»
Ella: «Fins á la mort!...»
Aprés nos separám. Lo temps va corre...
Ella lluny... Viatjant jo...
De l' ausencia al oblit sols hi ha una passa...
Y la férem abdós.
¿Per quí fou que 's trencá la prometensa?...
Per mi?... Per ella?... Nol...
Y es per xó, si 'ns topém, que, disculpantnos,
rihém alhora 'ls dos!...

JOAN PONS Y MASSAVEU

CAN SÓ

DEDICADA ALS ORFEONISTES DE TABERNES DE VALLDIGNA

Vall de Tabernes, la riallera,
la més hermosa d' estos contorns,
la més florida de la Ribera
que prop la platja tranquila dorm.

La de les aygües més cristalines,
que de la Umbria brollen sens fí;
la flor y nata de les fadrines
que son les gracies d' estos jardins.

La que té serres, marjals y horta,
reblides sempre de fruyts daurats;
la dels aromes que 'l vent nos porta
d' arrós y fraures, taronja y blat.

La qu' en grat dia fou conquistada
per aquell noble Jaume primer;
y allà en flayrosa serra escarpada,
de reyna mora guarda 'l castell.

Cantém alegres per despedida
la darrer cobla que naix del cor;
pera la patria la nostra vida,
pera les xiques cansons y flors.

JOSEPH BODRIA

LA BATALLA DELS CUYROS

EPISSODI HISTÓRICH

I

Sanctiago fú Freyria
faciendo gran mortandad.
El alférece aquel dia
mostrando muy gran bondat.
el Pendon iba alçando
e con plazer lo blandiendo,
e los Freyres lo guardando
en los moros bien feriendo.

(Crónica rimada d' Alfonso XI.)

En aquells temps de grans virtuts y de grans vicis, pero que molt pocas vegadas conegueren baixesas ni mesquinas passions; quan lo rey Sabi acorralava als moros y encara no 's planyía en sas *Querellas*, apareix en la historia lo Jerez cristiá y cavaller com lo terrible guayta de la frontera, voltat de murallas, coronat de llors sangnants, arbolant una creu y soplujantla ab un penó demunt del qual los sigles y la sanch hi han escrit una gesta gloriosa.

Lo temps cubrí ab sa pols de magestat aquellas glories, y l'oblí y la indiferencia las enterraren més tart, sens que las eternisi cap epitafi, ni cap poeta las canti, ni cap historiador diga als que venen darrera nostre que avans de ser rica y poderosa, Jerez fou noble, lleal y heróica.

Los anys demanaren ajuda al home pera arrencar al héroe cristiá son cinturón de marlets, y aquest acotá impotent lo cap, cambiá la llansa per la filosa, per coronas de pámpols las de llorer dels seus fills, y roig de vergonya vejé que las arnas corcavan son penó, y cubrían sos honrats blasons ingratas sacas d'or.

Los homes d'avuy oblidaren als héroes d'altre temps, y aquella terra ingrata que ensenya al viatger sos cellers, no li pot mostrar la tomba de Diego Herrera ni la estàtua de Garcí-Gomez Carrillo.

¡Ab quanta més rahó que Escipió á Roma pogueren dir á aquesta mare desmemoriada sos fills d'altre temps!—*Ingrata patria, no guardarás los meus ossos!*

II

En aquells temps hi havia vora de la porta del Marmolejo, que després s'anomená del Real, una capelleta que s'amparava á las parets, de la mateixa manera que la fé s'ampara á la fortalesa, venerantshi una imatge de la Mare de Deu de la Mercé, y era costúm dels antichs cavallers que havían d'anar á la guerra, demanar á la Verge son amparo en la lluyta y son aussili en la victoria. Per aquest motiu, coneixían á la capella ab lo justificat títol de la Humiliació; puig aquells homes tan superbs en la terra, sols miravan al cel ab humilitat.

Lo dia 11 de Juliol de 1325 la capella tenia obertas sas portas, vejentse pel seu voltant confosos grupos d'homes cuberts de ferro que formavan en tots indrets boscos de picas y

llansas amenassadoras; onejavan sa y enllá banderas y estandarts de classes variadas, colocats tots al voltant d'un penó de preuhada tela vermella, quins amples plechs queyan al llarch del pal, com si 'l vent no pogués moure 'l pes de tanta gloria.

Era 'l penó de Jerez, avans de que en la batalla del Salado n'arrenqués un altre als moros.

Los jeressans vejeren venir la nit negra y fosca, puig may veuhen estrellas los ulls entelats pel temor, y no 'n tingué may tants Jerez d'ensá que sos cavallers, en carta escrita ab sanch de sas venas, demanaren ajuda del rey Sanxo contra l'Emir-al-Moumenin del Marroch que 'ls assetjava.—*Ja que sou lleons de Castella, defenséuvos com á tals mentres reuneixo forsas pera auxiliavros*,—contestá en Sanxo 'l Brau á aquell missatge; y animats los de Jerez ab la promesa del seu rey, no hi hagué cap moro que arribés á posar son peu en las murallas.

Mes en aquella ocasió 'l perill era molt diferent: los cristians escassos, pochs los queviures y no hi havia promesa de rey que allargués las esperansas ni aussili d'homes que sostingués lo valor. Los moros d'una y altra banda del mar havían passat lo Guadalete en número de 70,000, colocant son campament desde Martelilla fins al riu y arribant en alguns atachs fins á las mateixas portas de Jerez.

En ocasió tan apurada, l'alcaide Simon dels Cameros convocá als homes de paratje y principalment del poble, y ab grans desitjos tots de pendre venjansa, sobrats de valor y faltats de prudencia, no s'avenían á rahons de prudencia, volent, si no fos possible triomfar, morir com á bons cristians.

Mes un noble cavaller anomenat Cosme Damiá Dávila, valent en la lluyta y prudent en paraulas, los parlá d'aquesta manera: «Es ben cert que contém ab molt pocas forsas pera vèncer als enemichs que tením al devant; pero, ¿quántas vegadas han triomfat de molts més las armas cristianas, encara que pocas, ajudadas per las divinas? Y aixís lo meu parer es que implorém la ajuda de la Mare de Deu de la Mercé y sortím á lluytar, valentnos dels caballs fréstechs que tenen los vebins: los portarém lligats al camp y quan siguém vora dels enemichs los hi lligarém á la cua esbarzers y cambronerias

y 'ls enjegarém ahora, perque ab aquest arbitri portarém la confusió entre 'ls moros, sos escuadrons quedarán desordenats y lograrém la victoria atacantlos.»

Aquest rahonament de Dávila doná novas esperansas als reunits, perque 'l desitj sempre dona lloch á esperar; y tant s'hi entussiasmaren los cristians, que corregueren á pendre las armas nobles y plebeus y fins la gent de Caldefrancos cambiá son tranquil ofici de mercader per la llansa del soldat. No criava aquella terra cobarts ni indiferents; que la indiferencia sempre ha sigut cobardía disfressada de fredor, y, en cassos de perill, somni de cor villá que sa pobre sang condorm.

La nit ofería ab sas tenebras nou aussili als nostres quan arribá Simon dels Cameros á la porta del Marmolejo seguit dels quatre alcaides dels portals, dels cavallers del feudo y demés noblesa de la ciutat.

Pararen á sa arribada las naturals remors de la espera y al refrech de las armas seguí lo silenci solemne que precedeix al tro quan los núvols enjegan centellas. Baixaren los de cavall y 'ls plomalls orgullosos tocaren á terra, las espasas s' inclinaren, las llansas caygueren á terra y aquella valerosa noblesa, més gran encara en sa humilitat cristiana que en sa caballeresca arrogancia, flecta 'ls genolls devant del altar que sostenía la imatge de la advocada llumenada per duas llántias de plata: l' altar que aixecaren pera humiliarse los héroes d' altre temps y enderrocaren pera enfilarse alguns denarits d' avuy dia.

Y ¡lo que es la veritat de las promesas de Jesucrist!... La humilitat dels uns los omplí de gloria, y la superbia dels altres los ha cubert d' ignominia.

Allí flectá 'ls genolls Diego Pavon, lo jovencel, quíns avis s' encaravan ab los reys; allí demaná ajuda al cel aquell Herrera, que d' una llansada matá després en son propi camp al infant Abdo-'l-melic, lo borni; y allí també Fernan Nuñez-Dávila, humiliá en la pols los roels del seu escut, memoria d' altrás tantas mitjas llunas guanyadas al moro.

Allí abaté sa arrogancia aquell Alonso Fernandez de Valdespino, que guanyá en la batalla del Salado la envejada banda daurada; y pregá genolls en terra Garci Perez de Burgos, que s' anomená Rendon en Tarifa, y besá la terra Joan Gai-

tan, que de mare 's deya Carrillo, y plorá com una criatura aquell valerós vell Gutierrez Ruiz de Orbaneja, que, no podent aguantar per sos anys lo pes de la armadura, entrava sens ella á la batalla.

Allí resá Diego Zurita, abaixá son urch lo fill de Perez Ponce de Leon; fou amorós lo ferotje Mateo, y per no trobarshi Llorens Villavicencio no vejé á sos peus la Verge, com altrás vegadas, la millor llansa de totes.

Passavan volant las horas, com passen sempre las que 'ns acostan al perill; pero la oració feya certas las esperansas, lo fervor aumentava 'l coratje, y 'ls nostres s' aixecaren per fi, més fermes quan més cristians se sentían, y més arrogants com més cavallers se trobavan.

Prengué llavors Simon dels Cameros de mans del alférez major, aquell penó jeresá que galejava la sang de Fortun de Torres, y fentli tocar tres voltas la terra, cridá ab veu que mitj semblava un brahol.

—Senyora, ajúdans!

—Senyora, ajúdans!—repetí aquell grapat de valents.

Y al sortir per la porta del Marmolejo, quan ja la nit los cubría y 'l perill los amenassava, arriba á sas orelles, com una promesa de la Verge, lo ressó apagat de la invocació que li feyan las damas y las donas del poble:

—¡Senyora, ajúdals!

III

Caminavan sens moure fressa 'ls de Jerez, seguint lo camí de Vejer, pera pendre després lo de Medina y agafar al moro per derrera. Anava devant l' alcaide, montant un cavall que duya per manta una gran pell de tigre, presa á un xech moro, quinas potas queyan nuadas á las cadenas del pitral ab urpas d' or; lo seguían en duas alas los de cavall portant en mitj la peonada que portava la recua de potros fréstechs, que per consell de Davila devían pendre part en la batalla.

Los moros se trobavan en son real allá prop del estany de Medina, tant confiats en lo seu valor ó menyspreant lo d'altri, que no 's donaren compte del enemich que arribava ja al alcans de las sevas esconas.

La prudencia demanava treva al valor dels nostres, y sols bramant de coratje pogueren seguir tranquils fins al quart de l' alba, que 's disposaren á lluytar lligant als potros, no esbarzers y cambroneras, sino cuyros sense adobar que ja portavan.

En tant la ciutat havia quedat custodiada per alguns homes d' armas, á las ordres de una ilustre y sabia dama que exercia d' alcaidesa. S' amparavan ab ella las donas y 'ls noys, que la prudent dama feu tancar en las casas de por que 'l seu ploriquejar descubris al enemich, si aquest s' acostava, lo desamparo en que 's trobavan.

Atenta sempre á prevenir tota sorpresa que posés en greu perill la ciutat, s' havia retirat la noble dama al Alcazarejo que com á las demás portas, tancava y defensava la de las Cruces que avuy s' anomenava de Sevilla. Mes no fou de durada 'l seu repós: feya tres horas de la sortida dels nostres, quan los homes d' armas, que per acostarse més á la batalla no desamparavan la torra, sentiren gran munió de gent de guerra que arribavan fins á la barbacana de refors de la muralla.

S' avisá á la alcaidesa que inútilment volgué amagar lo fet fins á estarne ben certa y segura: las malas novas corren més que 'l vent que las porta, y s' espargí la alarma pel poble augmentada per la incertitut. Glassada aquella gent, demanava á crits que s' entregués al enemich de bon grat lo que per forsa havia de pendre.

Mes la valerosa dama li parla y la domina: comunica á tots lo seu valor; y'l perill, la por, la mort, las passions débils desapareixen, y 'l crit de la patria, més fort y més imponent que l' aspre cruixir dels alfanchs, extén per un instant sobre Jerez l' omtra gegantina de Numancia y de Sagunto.

Pujá llavors aquella valerosa dama á la torra de la muralla, sola ab dos donzells que li feyan llum: la nit era fosca, y nuvolots negres y atapahits cubrían de tant en tant la escassa blavor de la lluna. A son reflexo se veyá escamparse á lo llarch de la barbacana un numerós estol d' homes de guerra,

quinas armas relluhían y topavan amenassadoras com nos avisa la tempesta ab un llampech.

Mes sense por de cap mena y ab veu sencera, cridá la noble dama sente resguardarse ab los marlets:

—Aquí 'ls valents!...

—Córdoba per Jerez!—cridá una veu al peu de la muralla.

Y al mateix temps onejava al vent un penó, que desplega-va un cavaller.

Era la gent de Córdoba, que fins sense esser cridada, venían en ajuda de sos germans en Deu, en Patria y en Rey.

IV

L' esglay se convertí en alegría, y en seguretat de victoria la por de morir. S' obriren las portas ab crits d' alegría, y la alcaidesa mateixa baixá á obrir á aquell salvadors que á sa lleal ciutat enviava sa advocada.

Baixa de cavall lo noble que 'ls capitanejava, pera fer honor á la alcaidesa, puig tantas finesas se tenían en aquells temps per las damas com per las donzellas.

Mes aixís que 'ls valents cordobesos conegueren lo propòsit dels nostres, ja no volen descansar, sino que demanan un guia, puig la guerra no te espera. Passan lo riu al trot y 's pararan en un puig, desde hont veuhén al moro, esperant que 'ls de Jerez, que estavan al altre cantó donguessin la senyal d' embestir.

De cop trenca la traydora quietut un gran soroll de trompetas y cridoria, de tabals y de brahols, y ab tal furor embesteixen los nostres als moros, que durant tres quarts s' allargan las ombras de la nit. Fugen los poltros arrossegant ab estrépit los cuyros que 'ls doblegan y esglayan; los hi aumenta l' esglay ab la fugida, y tant s' espahordeixén los cavalls agarens

que ab lo seu mateix esparverament desbaratan lo real dels sectaris de Mahoma.

—*Santiago!*—cridan los nostres; y 'l moros ni saben llen-sar son crit de guerra.

S' empenya per fí la lluyta ab tanta ventatja pels cristians, que ja te set serrahins morts sense que Dávila hagi tingut de treure sa llansa de la bossa. En un altre indret se bat Herrera com sempre; dona cop d' espasa y s'obra camí y per un cuixal que li arreballan, arrenca al moro tres banderas y centenars de vidas.

Aterrats los enemichs de la fe fugen vers Jerez sens ni saber hont van, anant á caure sota las llansas cordobesas, que'ls reben ab tal furia que no sembla que defensin una causa d'altri sino la seva. Se dirigeixen llavors vers lo vell Margarigut, llogaret de Pere Gallegos, propi de Valldespino; mes allí los segueixen los cordobesos y jeressans, que encara no 's coneixen pero que 'ls llansejan ab igual furor.

Allí caygué lo fill de Joan Gaitan, que no li apunta 'l pel encara: la pols li doná mortalla digna d'un cavaller y no faltá qui guardés pera sa mare la Sarmiento, la trencada llansa del jovencel y pera sa dama Agnés Zurita, unas cintas verdas que 's tornaren vermellas de sanch.

Creix lo furor mentres més s' acosta la victoria, y corra tanta sanch per aquells indrets que borra per un may més son antich nom, grabant en son lloch lo terrible de *Matanza*. Vensuts, pero traydors sempre los moros, fugen á guarirse en uns torrents sechs: mes allí 'ls atrapa la ira dels cristians y corre encara prou sanch pera donar corrent al aixut llit, y á aquella terra, borratxa de sanch mora, lo nom de *Matanza*.

La nit corra esverada á explicar á las altras nacions las gestas de la nostra, y quan apunta 'l dia troba l' estandart d' Ismael romput, la creu arborada y 'l camp sembrat de cadàvers que cubrí la terra fins á la alsada de la llansa més llarga que hi havia al camp, que era la d'aquell bon Lopez de Mendoza que més tart tingué en sas armas la gloria del Ave-Maria.

Y després, quan cordobesos y jeressans, jurantse germanor eterna, llensen als peus de la Mare de Deu de la Mercé, que de llavors ensá ho fou dels Remeys, un feix de banderas

moras xopas de sanch cristiana com de reliquias, y de sanch
agarena com de trofeus, escriu la Fama en son llibre la *bata-
lla dels Cuyros*, y crida al mon ab sas cent trompas: *Tot ho
alcansa 'l valor si la fe 'l manté.*

LLUÍS COLOMA, S. J.

LA LLIBERTAT D' ARMENIA

(DEL POETA ARMENI KAMAR KATIBA)

Aixís que ha parit la mare,
pera premiar son flagell,
posi en mans del nin, lo pare,
un ben esmolat coltell.

Quan ja al home s' endevina,
ajogassat, viu, inquiet,
déuli per tota joguina
un fusell que tiri dret.

Quan, més grandet, fora casa
un mestre li heu d' escullir,
que aprenga á tirar la espasa
primer que escriure y llegir.

Saber de lletra es gran cosa,
pro quan l' exámen vindrá,
preguntéuli avans si gosa
de veure la sanch rajar.

Sols aixís no será vana
pera l' Armenia la pau:
lo ser lliure no 's demana;
sols mendica 'l vil esclau.

Trad. per S. FARNÉS

*
* *

Mil llevoretas sembrava
vers lo jardí del teu cor:
llevoretas que cullía
vora del rech de mos plors.

Nasqueren las llevoretas
á la calor del sol,
y plantas y arbres se feren
d' ombra fresca y dols renou.

A la frescor de l' arbreda,
hi bastí l' ánima ab goig,
ab torras de fantasia
lo castell de mos recorts.

Cada marlet porta escrita
una lletra del teu nom,
la senyera es l' esperança,
de sospirs s' hi es fet lo pont:

y allá 'l trobador hi canta
sos amorosos descorts;
mes sols tu los pots entendre,
y tu jamay hi respons.

GERONI ROSSELLÓ

A UNA MORTA

Ni un núvol lo cel entela,
l' oreig passa rondinant
y 'l seu alé apar que jugui
sobre las onas del mar.

Mes jo sé un náufrech que passa
tot lo dia brassejant;
que pert las forsas al véures
entre las onas esclau;

que mira aprop seu la platja,
que bat l'aygua ab més afany,
y arriba al rompent de l' ona
y 'l mar lo torna á xuclar.

Y veu lo cel sense núvols,
y 'l sol clarejant l' espay,
y sent l' oreig que rellisca
sobre las onas del mar.

Pobre esclau! que no daría
perque 'l vent la mar inflás,
la inflás, y empesas las onas
lo llensessen al sorrall!

*
* *

Oh que bell es sentir en nit de lluna
cantar un rossinyol,
y tenir al costat, per més fortuna,
al angelet que un vol.

Si ab tu podía may hermosa nina
sentirlo refilar,
la tristesa que avuy lo meu cor mina
voldría desterrar.

Sota un arbre florit de primavera
que dona encís al cor,
ma vida fora ab tu, nina encisera,
un idili d' amor.

*
* *

Voldria en tos ulls enmirallarme
bonica nina de llustrós cabell;
si 'l sí de ton amor volguesses darme
jo podria besar lo teu front bell.

Com aucella que vola enamorada
voret a l' ayre hont ha penjat son niu,
apropet del teu cor, ma dolsa aymada,
jo voldria volar hivern y estiu.

X.

MARIA ASSUMPTA

Aucells que refileu entre 'l ramatges
¿m' hauríau vist l' Amor?
¿hauríau vist lo Sol de mas delicias
que 'm te robat lo cor?

Jo 'l cerco adelerada nit y dia
en poble y despoblat,
mes ¡ay! ningú sab dirme ahont descansa
mon Fill agraciat!

Pero, per qué buscarvos en la terra,
Fill meu, si sou al Cel?
¿per qué buscarvos entremitj del homes
si 'os daren mort crudel?

Escórrat un instant, blava cortina
del ample firmament;
deixa que puga lo meu cor contarli
son trist anyorament.

Tot obeheix al prech d' aquesta Tórtora,
prompte apareix l' emplr,
y al seu Amat allá en la Gloria ovira,
y exhala est greu sospir:

¡Oh! ¿quán será, Fill meu, que 'ns poguéu veure
per no deixans may més?
¡ay! defallesch d' amor porque ab mos brassos
no 'os tinch lligat y pres!

Be la coneix aquesta veu que puja
del trist desert del mon.
«Mare, ja es hora, diu, que immortal gloria
corone 'l vostre front.»

De las tribulacions l' hivern tristíssim,
gosauvos, ja ha passat;
som ja al bon temps: alsáuvos, Mare meva,
veniu al meu costat.

De flors guarnit, de nuviatge al tálam
veniu á descansar,
las celestials delicias del Empiri
be 'os cal, be disfrutar.»

.
.

¿Heu vist un riu al mar quan llest arriba
donarse un etern bes
ab l' aygua qu' en sos brassos apar rébrel
per no deixarlo més?

Aixís llavors aquella Augusta Verge
vola ab son Fill á unir-se á dalt del Cel,
entre 'ls acorts d' angélicas tonadas
més dolsas que la mel.

FRANCISCO X. PUIG, PBR.

UNA IL·LUSTRACIÓ

Á LA

HISTORIA D' EN SERRALLONGA

La figura d'en Serrallonga es, ha estat y será molt escatida. No s'han acabat ni molt menys los comentaris que van afegintse á la seva historia, que, ab tot y lo que d'ell s'ha dit, y tal vegada porque s'hi ha dit massa purament á capritxo y sens fonament de cap mena, nos resulta avuy per avuy bon xich fosca y embrollada.

Res te d'estrany que la figura del famós bandoler nos resulti novelesca, no solament ara al cap de prop de tres centurias de sa epopeya, sino alashoras mateix, entre la multitud de successos polítichs y complicacions interiors de la primera meytat del sigle xvii, preludi de grans y trascendentals successos per l' historia de Catalunya.

S'es discorregut y enrahonat molt sobre las verdadera intencions del legendari guerriller y sobre 'l calificatiu que hem de donarli. Ara mateix acaba de parlarne una persona molt competent, lo senyor Barallat y Falguera, y no será ell certament l' últim que 's dediqui á esbrinar quina era l' empena que havia mogut al temible fill de la Sala de Viladrau y qui-

na relació podia tenir ab ell aquella célebre enemistat de *nyerros y cadells*, que ara com ara ha donat en rigor més past á la literatura que á la historia.

No tracto jo de ficarmhi ni sabria tampoch cóm ferho. Me faltan llums y 'm falta trassa. Mon objecte es més senzill y vulgar. No es més que dar compte d' una interessant troballa referent al terrible bandoler, un document prou interessant al meu parer pera ferne cas y no deixar-lo amagat entre 'ls fulls del polsós cuaderu hont l' he trobat. Se tracta, com veurá 'l lector més avallet, d' una crida manada fer per la noble senyora donya Marianna Vila, la qual, segons informes comprobats del nostre benvolgut arxiver don Joseph Serra y Campdelacreu, era la Baronesa de Sabassona.

Aquest document l' he trobat sol y diríam com esgarriat dintre un llibre vell que res te que veure ab las malifetas d'en Serrallonga y en lo qual buscava jo cosas ben distintas. Es un full de paper en foli, molt ben conservat y ab lletra molt llegidora. No hi ha firma de ningú ni la més mínima senyal de sa procedencia. Pero, com es trobat á Vich y á Vich residia ordinariament la senyora Baronesa de Sabassona, no es estrany que 'l tal paper, copia de segur, y no única, de las cridas originals, s' haja conservat y haja tingut jo la fortuna de trobarlo.

Duríssima, com veurá 'l lector, es la calificació que fa d'en Serrallonga la senyora Baronesa, pero cal fixarse en que donya Marianna Vila no es persona imparcial. Ja es sabut que alguns han suposat que las intencions d' en Serrallonga y sos companys tenían cert carácter popular y anti aristocrátich, y no m' atrevesch á dir socialista. Aixís fora possible que 'l poble califiqués ab més benignitat al terror de la Guillería. La calificació justa, áduch ab todas las llums de la historia, considero jo que será sempre difícil pronunciarla.

Deixémnos ja de preámbuls y aném al document, advertint avans que l' any no hi consta. Jo crech ab fonament que 'l 22 d' Octubre de que 's parla es del 1629. Nota, lector, que no 'ns avenim ab en Bofarull, qui dona la data de 1631 al primer pregó real contra en Serrallonga, y, com tu veurás en lo meu document ja 's fa referencia á las ofertas del Rey.

Diu aixís lo tal paper, copiat al peu de la lletra:

Se han de fer unes crides de part de la sora. dona marianna vila, les quals dema diumenge que comptam als 22 de octubera se han de publicar á Vilanova, contenint en efecte que dita Sora. ademes del premis se donan per part de sa mag^t de les persones de Joan Sala y Serrallonga bandoler, lladre de pas y capdequadrilla, y de los companys ab qui va aquadrillat matant, robant, composant y totalment desacreditant y arruinant molta gent del principat de Cathalunya, y en particular los termes de Sau, tauertet, serarols y sauasona, los quals te, y poseex vuy en dia dita noble Sora. qui desitjant la total destructio, y ruyna de tant innfame gent, y de los consellers, mandataris, fautors y ajudadors, ademes del que per part de sa mag^t se dona (1) com dalt sta dit ella de sos bens propis promet donar, y pagar sempre y quant se prengue la persona de dit Serrallonga viua en algu de dits sos termes doscentes lliures moneda bar.^a y si se pendrá mort cent lliures, y dels demes de sa quadrilla 50 lliures vius y 25 morts, *y de Jaume fadri de Sau 100 lliures viu y cinquanta mort*, entregantse empero dites persones, o les cadauers de aquells á dita Sora.; no entenent en aso perjudicar a ninguna persona fara les tals captures en los demes premis, que tant en comu, com en particulars se son offerits per dits lladres, y bandolers, antes se offerex de ajudarlos en cobrar aquells de qui los deura pagar respectiuament. Volent esser duradora esta promesa per temps de un any comptador del dia de la publicacio de dites crides.

També m.^o Ribot fará un memorial per los balles de dita Sora. apart, encarregantlos lo bon cuydado, y continua vigilancia tenen de tenir en la persecutio de dits bandolers, y sos factors, haurisant a dita Sora. del que de uns y altres sabran, y entendran pera que se pugue provehir de remey: advertintlos fasan tencar, y si sera menester paredar, y clauar ostals, tauernes, y altres cases sospitoses, de les quals se presumira que

(1) Segons lo pregó á que 's refereix en Bofarull, lo premi real era pera en Serrallonga viu de 600 lliuras y de 300 pera en Serrallonga mort.

dits lladres no sien ajudats, y afavorits, fent per aso los manaments aparexera als balles ab les penes a ells ben vistes pera fer buydar cases, y que no obrin aquelles sens llisentia de dita Sora., eo de dit balle, executant rigurosament als qui no acudiren als somatens.

*
* *

Tal es lo context d'aqueix paper curiós. Lo subratllat referent al Fadre de Sau vá al marge, mitjantsant una postila, segurament perque s'havían descuydat de posarli, ó perque no pensavan de bon principi ferli més honor que als soldats raso de la temible companyia.

Diguem avans d'acabar que 'l poble no necessita que 'l bandoler menés intencions polítiques y socials pera revestirlo del pertum de la poesia. Tot home valent y atrevit que s'encara desproporcionadament contra un ordre de cosas establert que posseixeix la llei y la forsa alcansa aviat dintre l'imaginació del poble gran singular de verdadera grandesa. Y no ja en l'imaginació del poble: l'art y la literatura de tots los segles han tingut per héroes afavorits als que s'han posat en lluyta contra 'ls poders socials, que algunas vegadas, per be ó per mal, no han resistit á las embestidas de forsas primera-ment mesquinas y després agegantadas y ofegadoras. Los mateixos vulgars *trabucayres*, que son d'ahir, umplen tota la montanya de la fama del llur valor y de las sevas fetas verament arriscadas. ¿Qué ha de passar ab en Serrallonga, al cap de trescents anys d'haver existit? Avuy y potser cada dia ab major interés, los viandants que pujan á Sant Segimon, s'ensenyan los uns als altres la Sala de Viladrau, feréstega sols pel recort, dibent: *Aquí nasqué en Serrallonga*. Més trista y excomunicada es la verdadera casa de Serrallonga, perduda en aquells daltibaixos de Carós per hont salta y rondina 'l Ter y en la qual, com ja avisa l'incansable excursionista Osona, no trobará 'l caminant res que puga animarlo ni refer sas forsas.

Y ara prou. Perdona, amich lector, l'impertinencia, es dir lo farsiment; que ab regalar te cópia de la crida ja hauría fet lo degut y potser tu haurías quedat més satisfet.

LLUIS B. NADAL

(De *La Veu del Montserrat*.)

A SITGES

COMPOSICIO DEDICADA Á SON ILUSTRAT AJUNTAMENT
EN L' ANY DE GRACIA 1896.

Qui 't veu, joyosa vila, enamorat pondera
l' atret d' eixa encontrada, l' encís de la Ribera
y 'l teu bellíssim mar.
Si arreu de l' ampla terra tens fama de bonica
no menys ho es la rondalla que ta naixensa explica
y que are vull contar.

Tenint per marineras á ninfas enjoyadas,
bogava, un jorn, gronxantse en mitj de las onadas
lo més gentil vaixell.
Bastit de mareperla, l' arch iris reflectía
y al peu del arbre-mestre de toldo li servía
riquíssim brocatell.

L' estol de naugeretas de Grecia retornava
cercant l' illa famosa, perduda en la mar blava,
que 'ls fruyts empolsa d' or.

Llavors veyan la plana que un vent de mort infesta
 aprop la vall tranquila nombrada *La Ginesta*
 per sa groguenca flor.

Garraf apareixia. Com mur de penya dura
 lo veyan enlayrarse y cloure la planura
 de lluminós satí.
 Devant *La Falconera* viraren esglayadas
 semblantlas aquell cingle que escuitza las onadas
 un monstre gegantí.

Y quan, encar pahorosas, creuhavan *La Bufera*,
 l' estrany bramit que llena soptá á la timonera
 que 'l governall deixá;
 la nau, perdut son guí, feu prora envers la roca
 que separant dos platjas l' enuig del mar provoca
 y allí s' estabellá.

¡Quín dol las pobras náufregas al veure feta astellas
 llur nau y en terra estranya abandonadas ellas
 tan lluny de sos indrets!
 Ab plors y crits mostravan quanta era sa agonía,
 corrent desalenadas la platja tot lo día
 com esperits follets.

La trista nit encara vingué á enfosquir l' escena...
 Per fí la mes discreta, volent minvar llur pena,
 á totes las cridá,
 y al véurelas sentadas per memorable junta
 sobre 'l planell de rocas que avuy forman *La Punta*,
 aixís diu que parlá:

«Germanas, com lo vostre mon cor endolat plora
 que lluny de las Hespéridas, plé de recansa, anyora
 aquell preuhat jardí;
 mes ¡ay! ¿á qué las llágrimas y 'ls planys que 'ns afligeixen
 si ni 'ls escampats trossos del rich baixell uneixen
 ni mudan lo destí?

Lo fat aquí 'ns trasporta. Sabém lo que 'ns destina?
 tal volta en semblant terra, hont nos creyém joguina

de la implacable sort,
se 'ns obra un dols pervindre de pau no interrompuda
y un jorn sia esta platja de totes més volguda
que 'l més anyorat port.

Arreu sos fruyts dolcíssims lo cep aquí 'ns ensenya,
entre timons y palmas he vist que en l' aspre penya
floreixen romanins...

Obrím, obrím germanas lo cor á la esperansa
puig son per qui desitja trobar la benhauransa
incertos los camins.»

Aixís parlá la ninfa y las demás alhora
volaren á sos brassos per darli una penyora
de viu agrahiment;
després, en gentil coro, la destra alsá cada una
com si enlayrar volguessen fins á la blanca lluna
la fé d' un jurament.

Vingué, més tart, de l' auba la dolsa llum primera,
y quan daurava 'ls lliris sembrats per la Ribera
lo sol del dematí,
plegant los menuts trossos en que 'l vaixell s' esberla
las ninfas fabricaren niuhets de mareperla
y... ¡Sitges existí!

—

Aixís joh hermosa vila! ton gay passat comensa
segons diu la rondalla que esplica ta naixensa
allá en lo temps primer:
niuhets de mareperla ho son tas casas blancas,
de nintas enciseras... ¡be prou es cert que 'n tancas
en ton joliu resser!

D' antich á tots los pobles reberes com hostesa:
fenicia fou, tal volta, qui al veure ta bellesa
t' anomená *Subur*,
l' amparo d' eixas platjas Cartago 'l coneixía
obrintse per tas costas Aníbal una vía
solcada en marbre dur.

Sabían los procónsuls de Roma que en ta plana
s'hi cull una *ambrosia* del Falerno germana
més dolsa que la mel,
que al mar Tirrene iguala ton mar en hermosura
y que 'l mateix Neápol's no 't guanya en la blavura
de ton puríssim cel.

Soná l' hora inefable de quan l' humá desvari
feu caure gota á gota en l' afrentós Calvari
la sang del Redemptor,
cumplintse aquell misteri de sens igual clemencia
en que 's venjá la Víctima deixantnos per herencia
sa dolsa lley d' amor.

¡Ditxosa lley, oh Sitges! Al ser per tu acullida
De Jericó la Rosa volgué traure florida
en eix gentil esplet:
trovalla fou d' un moro, y tota l' encontrada
piadosa 'l trono ensenya hont guarda sa estimada
la Verge del Vinyet.

La fé dada á eixa reyna, que miras com patrona,
tas nobles costums guía y un nom d' honrada 't dona
que res no pot tacar.
¿Com may lo vilipendi del crim entrar podria
en lloch que per defensa la imatge de María
te al cim del campanar?

Perxó una Arcadia fores sens l' ambició que allunya
tos fills á ingrata terra, fossar de Catalunya,
llegat trist de Colón.
Per ella 'l desespero endola tas moradas
¡be saben prou tas mares las llágrimas vessadas
que costa aquell Nou mon!

Rebutja ¡oh noble vila! eixa fatal quimera.
¿Ahont may pot l' aureneta mellor que en ta *Ribera*
penjarhi lo seu niu,
ni ahont cercar l' abella espígols de més flayre
que en la gentil floresta estesa de *Bellcayre*
A *Miralpeix* joliu?

Avuy ab tots los pobles cintas de ferro 't lligan...
 si 'l noble avens que mostras folls odis no 'l mustigan...
 com tens *casa payral*
 y *arxiu de preuhats ferros* ben prompte una memoria
 tindrás que al mon publiqui l' indisputable gloria
 del Greco, l' immortal;

y 'l que l' etzar prepara tal volta alegoría
 será d' aquesta terra hont llum d' intens mitjdía
 lo sol hi resplandeix:
Si aquella antiga Grecia, que en l' Art cap poble iguala,
caygué desfeta en runas, lo Greco aquí 'n senyala
una altre que floreix.

SEBASTIÀ SANS y BORI

ALS JOVES

Ara es temps: brandeu, espigas,
y enlasséuvos tot brandant;
compartiu vostras fatigas
y endolsíulas ab un cant.
Los pardals y las formigas
ja os espían mentrestant.

Altre temps nostra planada
era un camp també espigat,
cada espiga ben granada,
cada gra ben espletat.
¡Deu me valga! aquella anyada
si 'n daurava 'l sol de blat.

Eram joves, eram bellas
y 'ls capets plens d'ilusions;
al capvespre, las estrellas
despertavam ab cansons,
qu' eran nostras las rosellas
y ben nostres sos petons.

Aquell temps, aquells bons días
foren breus y van passar;
las més dolsas armonías
un mal vent las va allunyar;
esperansas y alegrías
una nit las va matar.

L' endemà d' aquella feta
no eram gayres sobre 'l camp
—al demunt de la desfeta
bramulava encara 'l llamp—
quan tocarem á retreta
¡que mermat lo nostre aixám!

D' aquella host tan aguerrida
los millors no 's van alsar;
ab la pensa adolorida
frets d' esglay nos vam contar...
Eram pochs, tan pochs en vida,
que la lluyta 'ns va espantar.

Las espigas, una á una,
s' ajegueren suspirant;
la ventada que 'ns engruna
sobre 'l camp passá udolant.
Quan son ull obrí la lluna
va mirarnos ab espant.

D' aquell fort, d' eixa muralla
van faltarne los més braus;
quí morí d' un cop de dalla,
quí caygué d' un cop de faus.
¡Es tan trista la batalla
quan los somnis son tan blaus!

Quan guaytareu enderrera
se 'ns glassá la sanch al cor:
un fossar nos semblá qu' era
lo que era antes bressol d' or.
¡Dorm en pau, pobra garbera,
pobre blat segat en flor!

Lo temps passa y 'l mon volta
y 'ls que som estém cansats,
¡bé provém alguna volta
de cantar enjogassats!...
nostre cant sembla una absoluta
que 'ns retorna als temps passats.

Som espigas secas, vellas
y orfanetas d' ilusións,
no son nostras las rosellas,
ni son nostres sos petons...
Altras nits, altras estrelles,
altre blat, altres cansóns.

¡Tantseval! allá hont nosaltres
hem cantat goigs y dolors
uns blats nous, encara uns altres
ara hi cantan sos amors.
¡Blats novells, cantéu vosaltres,
vostres cants serán millors!

APELES MESTRES

PREGUNTAS Y RESPOSTAS

(POPULAR)

I

- Senyor Rector, ¿qué li 'n sembla
si 'm casaré?
- Filleta, á semblant pregunta
no hi puch dir res.
- Vosté te lletra menuda...
¿Cóm ho sabré?
- Solzament ne te 'l breviarí
per pregá á Deu.
- Mes ¿no pot camí donarme...
Ni caminet?...
- Sí: pregunta á las campanas
á sol ixent.
- Y... ¿vol dir que 'm dirán ellas...
¿Sí? ¡Grans mercés!

II

—Senyor Rector, vinga... escolti:
complert está.

Las campanas á trench d' auba
m' han contestat:

«¡Cásat, noya, cásat, noya,
cásat aviat!»

Senyor Rector, en la vida
may donará

un consell de més sablesa,
ni més bondat.

Senyor Rector, Deu li pagui:
visca molts anys.

J. RIERA y BERTRAN

EN LA PRIMERA MISSA DEL BON AMICH

LO PREBERE VENANCI TORRAMILANS

¡Ja l' has trovat! La mística rosada
t' ha devallat al cor,
entre tas mans un Deu ha pres posada
al sacrament d' amor.

Míratel be: n' es ros, blanch y hermosíssim
com triat entre mil,
y te l' aroma son alé puríssim
d' un roseret d' Abril.

Sas galtonas bonicas son duas rosas,
son front lliri badat,
sos llavis, ab sonrisas amorosas,
clavell esbadellat.

Míratel be. L' espós que tant buscavas
ja 'l tens, per l' amor prés;
ja l' amant s' ha abrassat que n' esperavas
ab tu per sempre més.

Dols amor per amor donli per paga
y, obrintli lo teu cor,
dígalí á cau d' orella ab veu manyaga,
tots los dictats d' amor.

Feixet de myrra d' olor encisera
que deixa ubriagat,
rahim de xipre de la parra vera
que en lo cel s' ha criat.

Deu suau y verdader que al mon don vida
ab son alé gegant,
bellesa, far de llum ja may finida,
etern, inmens y gran.

Dígalí ab dols festeig amorosíssim
com no li ha dit ningú,
que tu ets per Ell y son amor puríssim
qu' es solzament per tu.

Y dígalí per mí quelcuna cosa,
que jo també per ell moro d' amor
—¿á dalt del cel—ja que cantars ús glosa—
no hi tindrà un reconet aqueix cantor?

NARCÍS DE FONTANILLES

PER UNA CARGA DE LLENYA ⁽¹⁾

Los boscos pertanyents al monastir de Poblet eren inmensos. Bastará dir que comprenían las dilatadas valls que s'estenen desde l cim de las montanyas de Montblanch y de Rojals fins als límits de Prades, Vilanova y Valldara, tancantlos per la banda de baix los termes de Vimbodí y de la Espluga. Si imponents eran per l' extensió que agafavan, més imponents eran encara per la espessedat d' arbres y arbusts de tota mena que hi creixían, en termes que molts afraus eran gayre be verges dels raigs del sol y de las petjadas del home: tanta era sa ufanía.

D'allí eixiren los roures centenaris que en lo sígle xvi serviren pera entallar los magnífichs sillons ab esculpturats, respallers y doselets que decoravan lo chor; y de las abundants y ricas pedreras d'aquell bosch ne sortiren no sols las grandiosas fabricas del monastir, sino també los marbres y'ls jaspis que arreu escampats estavan per tots sos àmbits.

Avuy poca cosa, ben poca cosa 'n resta de tants y tants llegendaris roures y alsinas. La má foradada de la desamor-

(1) Forma part de la obra *Narracions de Poblet*.

tisació fentne bossins y venentlos á cara ó creu, per una part; y per l'altra la codícia del pagés, atent no més que á omplir los cups de brema y de vi 'ls cellers, acabaren ab aquella immensa riquesa forestal, ab dany evident de la comarca entera.

Aquellas montanyas avans tan cabelludas y foscas, hont semblava enmirallarshi la negra nuvolada, brollant arreu fonts abundosas que donavan vida y sava á las extensas hortes de tota la conca del riu Francolí, avuy semblan de lluny gegantinas y peladas calaveras, hont la vinya hi viu per forsa ab lo constant treball del home. Lo pámpol es la única clapa verda que en lo bon temps las abriga.

Mes si la actual generació no ha sabut, ó, millor dit, no ha volgut conservar aquella riquesa que sens cap esforç li donava la pródiga naturalesa, no podém dir lo mateix dels frares, que en tot temps se mostraren molt gelosos de llurs boscos. Degut á aquest esperit, per ells foren sempre un cau de disgustos; y desde la més remota antigüetat, lo monastir degué batallar sempre sostenint plets y més plets en totas las épocas ab las universitats limítrofes de Vimbodí, Espluga y Montblanch, que ja desde 'ls albors de la reconquesta pretengueren tenir més ó menys drets sobre 'ls tals boscos.

Aixís, per exemple, la vila de Vimbodí amparantse ab la carta de donació que pera poblarla li feu lo comte Ramon Berenguer, may desistí d'anarhi á fer llenya pletejant constantment aquell dret per espay de sigles.

En una inscripció del any 1460 que hi ha en lo clàustre del monastir, s'hi llegeix: «Aquí jau frare G. Tort, qui pera demanar justicia y per defenció del bosch de Poblet, por homens de Prades fou mort.»

Los vehins de la Espluga de dalt, se creyan tenir dret á cullir diariament una carga de llenya perduda, y 'ls de la Espluga de baix á «fer tots jorns ó cada dia dues càrregues de llenya en lo bosch de Poblet, é si los frares, monestir ó altres per ells los feyeu empaix, en tal cas los podia llevar la post del trestallador del molí de la vila situat prop de la font», que era propi del monastir; segons tot aixís se llegeix en los documents antics y llibres de cabrevacions de la referida vila.

Un dret consemblant pretenían tenir los de la vila de Montblanch, y l'exercían segons la tradició conta, més ab la condició de que al passar las càrregues de llenya pel devant del

monastir, havían de deixar lo tronch més gros que cada una contenía, lo qual sempre fou motiu de disputas entre dita universitat y lo referit monastir.

Un jorn baixava pel camí de Prades un montblanquí me-nant lo matxo carregat de llenya, y al esser devant de la porta forana de Poblet llensá de mala gana lo primer tronch que li vingué á má; lo qual vist per un dels monjos que allí estava, lo reconvingué pera que cumplís fidelment ab la consuetut establerta, y, negantshi lo de Montblach, se travaren de paraulas que degeneraren en fortas disputas, com á consecuencia de las quals fou aquell obligat á descarregar la llenya pera escullirse 'l frare lo tronch més gros de la carga.

Mentres lo monjo estava encorvat y ajupit á terra en tal ocupació, lo montblanquí, cego d'ira, brandant la destrál que per fer llenya en lo bast del matxo duya penjada, la dirigí ab tanta furia y certera sobre'l cap del frare, que allí mateix quedá cadáver en mitj d' un bassal de sanch.

Moltas foren las rancúnias y 'ls apassionaments que d' aquest fet se 'n seguiren, tant per part dels de Poblet com per part dels de Montblanch, bastant dir que en l' aula ó sala capitular del monastir poch temps després s' hi votava una constitució disposant que cap montblanquí pogués en lo successiu ingressar de monjo en lo monastir; mentres lo Concell y jurats de la Universitat de Montblanch, al saberho, reunits á só de campana, deliberavan que fos privada en tot temps la entrada á la vila dels monjos, donats, mossos y demás habitants de Poblet, encar que de pas anessin. Aixís es que quan tenían necessitat de trasladarse al Camp de Tarragona, al esser devant de Montblanch, deixant lo camí ral que per dins de la vila passava, trencavan per un camí morraler que 'n deyan dels Esmoladors y que hi ha encara á l' altra part del riu.

Desde llavors los fills exters ó *cabalés* com ne diuhen en la comarca, de las casas bonas de la referida vila, casi tots foren naturals de la Guardia dels Prats y altres llochs situats á curta distancia d' aquella.

¿Quina relació pot tenir la una cosa ab l' altra? se preguntarà 'l lector sens dupte.

Molt senzilla es la resposta. Com las familias acomodadas es ben sabut que sempre destinavan un dels fills externs al

servey de Deu, en alguna de las ordres religioses, essent tan proper com era lo monastir de Poblet y gosant de tanta fama, no volían véures privades de poderlos fer ingressar en aquell, y las mares se prenían la molestia de portar llurs fills al mon fora de casa seva, per deslliurarlos d'aquell *pecat original* que 'l monastir havia fulminat.

Aixís ho conta la tradició; y que deu tenir quelcom de fonament ho demostra la circumstancia d'estar molt arrelada en la vila de Montblanch, y que fins en lo present sigle algunas eran, segons diuen, las montblanquinas que en l'últim periodo d'embrás marxavan de la vila.

JAUME RAMON

LO SOPAR DEL MAL REY

POESIA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE LLEYDA
DEL ANY DERRER

Pres á Fraga n' es l' Infant,
baix lo jou de la madrastra;
á Lleyda lo Senyor Rey
te Corts, de prou mala gana.
Per culpa dels catalans,
que son de la pell del diable,
te de dexar la muller,
te de véures sol á taula,
te d' anar d' assí d' allá
portant pres al de Viana,
perque aquells darrera seu
fa mesos, ab embaixadas,
volentlo ensenyá á ser just
com á Comte y com á pare,
desde Lleyda hasta Alcanyiz,
de Saragossa hasta Fraga,
de Fraga á Aytona y de nou
á Lleyda, ja may li callan

que ha mancat als juraments
y las lleys ha falsejadas,
que ha de respectar los furs
y ab lo fill te d' esmenarse.

Mes de Corts, de parlaments,
de consellers y embaixadas
pla se 'n riu... ¡Ja 's cansarán
si Deu vol, un dia ó altre!...
y si 's cansa primer ell
ó s' enfada la madrastra,
llavors, ¡ay dels catalans!
¡ay del Prímpcep de Viana,
«que allá hont va la ira del Rey,»
«no hi triga la mort pas gayre!»

Avuy, ab la rabia al cos
assentas aquest á taula.
De llinet adamascat
n' es lo parament; de plata
la vaixella, ab un croster
de ciselladuras guapas.
Dos canalobres d' or fí
ab vint candelas prisadas
y en la llar, del rehinós
boscall, l' amorosa flama,
donan llum y bon escalf
del vell palau en la sala;
y enfonzat en un silló
de brassos, folrat de grana,
los peus en brodat coixí,
de colzes demunt la taula
ab lo cap entre las mans,
quédas mut com una estátua.
En aixó ressona al lluny
lo crit vigilant del guayta:
corra al Rey per tot lo cos
una esgarrifor estranya...
Com som al cor del ivern
será lo fret, Deu me valga,
que 'l qu' es por, tot y fers' vell,
no la coneix pas encara.

Mes per aixó, fos aquí
sa muller, la Reyna Joana...
parlarían d' en Ferrán,
lo seu fill qu' ella tant ayma,
lo qui podría sé hereu
del trono, si disposava
promptc Deu Nostre Senyor
del Prímpece Carles de Viana,
en Ferrán sí qu' es bon fill!
no s' assembla de ré ab l' altre;
d' aquest n' está tot gojós
sentir que 'l nomena pare...
del de Viana solzament
vol serne lo Rey... y es massa:
si fins y tot ha malehit
lo jorn en que l' engendrava!
Ja té rahó sa muller,
ja té rahó la madrastra:
per bons Reys los castellans,
ell castellá no n' es gayre;
en Ferrán, gracias á Deu,
n' es de pare y n' es de mare.

Soná altre cop llunyadá
lo crit vigilant del guayta;
deixóndas lo Rey y veu
fumar lo repás á taula,
prop seu lo mestre dels cochs,
lo camarlench y los patges,
—Menja tú d' aixó primer.—
fa 'l Rey al coquer, senyantse,
mes sopte hasta 'l llabi 'l dit
aixecant, silenci mana.
—M' havia semblat que algú
á corre-cuyta muntava.
Ja pien lo drap de torcar,
ja la má al plataró allarga
y á la boca 'l primer mos
acosta, quan de la cambra
vehina arriba una veu,
que 'l mos dels dits li fa caure.

— ¡Senyor Rey! ¡Senyor Rey!... — ¿Qu' es aixó? fa aquest al qui entrava, servent d' ell, prou conegut, baldament difressat vaja.

— Cal que de Lleyda fugiu totseguit; ara com ara podeu, més després... — So 'l Rey y fugir!... — Sense tardansa.

— ¿Quí s' atreveix contra mi?

— Los Pahers y la Embaixada.

— ¡Ira de Deu!... — Ans de poch,

Lleyda entrarà en esta cambra;

ja son prop los cerverins,

també 'ls de Manresa avansan,

per tot móuse 'l sometent,

per tot las campanas brandan,

Barcelona dotze naus

ha manadas tirá á l' aygua,

y al portal lleva 'ls pendons

de Sant Jordi y Santa Eularia.

De Tortosa al Rosselló,

¡Visca 'l Prímpce! tothom clama;

Cabrerassas, Rocabertis

y Pallars han pres las armas,

la Iglesia los beneheix,

los monastirs fan pregárias

y ve 'l Prímpce, resolt

á tot per lliurá al de Viana.

¡Fugiu, Senyor, mentre es temps,

fugiu, Senyor, sens tardansa!...

Mentres parla 'l missatger,

la color lo Rey mudava:

com una cera de por,

com una grana de rábia,

esquina lo torcamans,

rebat la copa argentada

y picantse ab los dos punys

al cap: — No soch rey, exclama...

Dolsa esposa del cor meu

¡oh dona meval ¡Oh ma Joana,

tu tens rahó! lo mal fill,
lo mal fill de tot es causa!
mes encara en poder meu
tínch l' Infant y, Deu me valga,
que á tenirlo d' entregar,
no se 'n gaudirán pas gayre!
—Al eixir jo de Sant Joan
per venir se preparavan.
—¡Qué he de fer!—Seguirme á mi.
—Aném!... y tot embossantse
en un tabart de burell
que 'l missatger li portava,
de Lleyda pels carrerons
dins la foscor amagavas
com puga fe 'l criminal
que de la Justicia escapa,
del mur dels predicadors
fins á la portella falsa,
per hont fuig, de nit, á peu
y tot sol, camí de Fraga,
clapint com un ca rabiós
ab tot un infern á l'ànima
y estrenyent dessobre 'l pit
lo punyal dels Trastamaras.

Feya una nit de Febrer
que de tant fosca espantava;
á sé 'l Rey quelcóm de bó,
moría á las quatre passas
y si no 'l rendeix lo fret,
que pot dirse talment talla,
quin volcá més espantós
deu recremar sas entranyas!
Si del fret no, del enuig
be li caldrá retornársen;
es vell y sens tastar res
tingué d' escapar de taula;
mes que sian curts moments
va per sentarse en un marge,
quan sent altre cop al lluny
lo crit vigilant del guayta;

fa un esforç y tira avant
barbotejant ab frisança:
—Es massa prop, massa prop;
cal guanyar forsa avantatge...—
De tant corravent com vá,
ell mateix se 'n admirava;
passa un' hora, duas, tres...
ara sí que ha de sentarse!
Cerca un roch... treu del tabart
un panelló que 's guardava
del sopar ¡ab quín dalé,
ab quín dalé va á menjársell!
Mes ¿qu' es aixó?... Lo brugit
que en l' arbreda mou l' oratge;
¡y de quín mal empassar
li ha fet lo mos, la basarda!
—Que 's tinga de veure aixís
un Rey d' Aragó!... Malhaja
cents voltas qui á tals extrems
m' ha duyt!... com arribi á Fraga,
be me 'n sabré revenjar!—
De sopte una idea estranya
corprenlo... Per eix camí
també fa pochs anys passava
lo Comte d' Urgell, l' hereu
del trono qu' ell usurpa ara,
vensut, presoné', insultat...
per anar á morí' á Xátiva
de sas propias mans, las mans
que 'l ceptre avuy dia infaman...
Sona un lladruch .. Si fos cert
que de nit surten las ánimas!...
La d' en Jaume 'l Desdixat,
lo camí qu' ell segueix ara
prou lo conegué; com fou
son Calvari, ¡Deu me valga!
Ja li cau lo pa dels dits,
la suor son front amara,
se li dressan los cabells,
lo cor desbocat sent batre;

y al escorcollá' ab los ulls
la fosca, altre cop posavas
á corre, com del infern
mogut per la esperonada,
que no 'l deixa sossegar
fins que á la claror de l' auba,
veu alsarse al horitzó
las vellas torras de Fraga.

.
Del sopar d' aquella nit
no 'l Rey, l' Infant s' empatxava!...
¡Ja 'n dará son compte á Deu
de com va ser, la madrastra!

FRANCESCH UBACH y VINYETA

DE LA MASÍA À SITGES

Tant bon punt llustreja 'l dia,
y 'ls aucells van refilant
pels voltants de la masía,
també entono aquí mon cant;
perque dins tinch l' aymadeta,
que d' amor tendre 'm somriu,
y jo só com l' oreneta,
que vá y vé sovint del niu.

Niu d' amor, ferm com un roch
hont sols privan à moretas,
y á la orella, poch á poch,
referím nostres cosetas.
¡Qué bé 's passa allí 'l ratet!
¡Quan se gosa estant allí!
Fa molts anys que 'l niu es fet,
y ara 'm sembla qu' era ahí....

Mes avuy sortím del niu
perque Sitges fá sa festa;
puig segons programa diu
no hi ha festa com aquesta....
Desitjem pels sitgetans,
rius de pau, goig y ventura.

.
¡Un recort pera 'ls germans
que tením lluytant á Cuba.

F. HUGUET y MAINER

À LA POESÍA

¿Per qué 'm deixas, amiga, per qué 'm deixas
si lluny de tu m' acora greu dolor?
¿Cóm aspriva te mostres, de qué 't queixas
si jo 't doní la vida del amor?

Lo dols escalf de ton abrás sentía,
donavam joventut lo teu alé,
era la nit alegre com lo dia
y ab tu 'm trobava nit y dia á pler.

Torna, torna, germana benvolguda,
que de mos ulls la vida s' extingeix,
torna, torna á mon cor, dónam ajuda,
que l' esperit de pena defalleix.

Alegres pujarém dalt la montanya
y la eixida del sol contemplarém,
fins que al veure com en la mar se banya
á dintre la ciutat no tornarem.

Ensemps per praderías solitarias
tot remoyent la terra d' asseguts
petxinas trobarém de formas varias
que nos remembrarán los temps perduts.

Trescarém per vergers, fent rams flayrosos,
fins á trobar la flor del infinit
que mostrant sos emblemas misteriosos
encendrà en santa amor lo nostre pit.

Tu 'm contarás las gestas ab bell ayre,
perque las puga noblement cantar,
de damas qui morian de desayre,
de ninas qui vivían per aymar.

Pórtam lo teu davall, lo qui recorre
llest com sageta 'l blau del firmament,
lo qui al Cel puja y dins l' abís s' escorre
portat de lo seu vol omnipotent.

Anem d' un cel al altre y podrém veure
baix nostres peus auroras boreals,
y sobre daurats núvols podrém seure
essent nostras carrossas ideals.

Pórtam allí hont las ayguas se congelan,
allí hont arranca 'l llamp y romp lo tro,
allí hont lluytan los vents quan se rebelan,
allí hont nasqué dels ecos lo ressó.

Volém d' un pol al altre de la terra,
del mar baixém al fons si així te plau,
sabrém si 'ls reys marins se fan la guerra
y ahont de Faraó l' exércit jau.

Aném, aném al temple hont Deu habita
bells psalms com lo sant Rey per entonar,
que si ab tu lo meu númen ressucita
com ell devant de l' Arca vull ballar.

Pórtam allí hont te placia, sols que puga
eixir del meu mortal defalliment;
trist es lo mon, la vida fort feixuga
mes ¡ay! pitjó' es morir d' anyorament.

M' acaba 'l desconhort de ton desayre,
tórnam, tórnam ta noble inspiració,
déixam sentir de ta virtut la flayre
que jo sens ella no puch viure, no.

De tu m' enamorí ja en l' infantesa
y sempre més y més t' he anat aymant,
l' essencia veig en tu de la bellesa,
filla de Deu, com Ell tens lo semblant.

De los bens que 'm regale la fortuna,
lluny de tu, vida mia, ¿ qué 'n faré?
Las coronas dels Reys una per una
me las mir com las llosas d' un carner.

La que tu portas sí que m' enamora,
no pesa sobre 'l cap ni sobre 'l cor,
bella sens may marcirse no 's desflora
y brilla més que las de plata y or.

Al seu contacte al punt tot se fondria
lo gel que 'm paralisa per dissort.....
Cenyéíxmela un instant, aymada mía,
y ressucitaré d' aquesta mort.

VICTORIA PENYA D' AMER

*
* *

La lluminosa estela de la gloria
per lo cel de mon front parpellejava
com lo raig de la lluna
en lo bres de las onas columpiantse.

Armónica, suau, en amplex cercles,
semblant al ploure d' un estany las ayguas,
la veu del goig, lleugera,
per lo vuyt de mon cor se dilatava.

Un aroma sens nom, pur, tot essencia,
com l' alé del estiu al trench de l' auba,
prop de mí s' espargia
misatger d' altres mons aparentantme,

y en las regions etéreas, transparentas,
hont reposa tranquila la meva ánima,
per la primera volta
lo geni del somris hi aletejava.

Avuy, al esmentarho, melancólicas
per mon rostre las llágrimas devallan:

—«Io t' am!»... «Jo t' am» nos deyam...
Oh jornl... ¡que tinga sempre d' anyorarte!...

JOAN PONS Y MASSAVEU

POEMETS DE TOURGUENEFF

LA FI DEL MON (SOMNI)

VAIG somniar que m'estava en una senzilla masía del bell cor de Russia. Una gran cambra á peu plá ab tres finestras. Té las parets emblanquinadas; ni un moble. Devant la casa, nua plana inmensa, una del tot; en ajupintse gradualment se pert de vista. Demunt d'ella s'extén un cel descolorit com una cortina esblaymada.

No estich sol; hi ha á la cambra unas vint personas més. Tots gent qualsevol, senzillament vestida. Tots hi vagan silenciosos. May topan l'un ab l'altre, y, no obstant, no paran de mirar-se ab gran recel.

Cap d'ells sap perque 's troba en aqueixa casa, ni qui son los que hi ha ab ell. Regna en totas las caras una tristesa ansiosa. Tots, l'un després del altre, s'atansan á las finestras, mirant, mirant, com si esperessin quelcom qu'ha de venir de fora. Després tornan á vagar per allí, á lliscar com ombras.

Compareix no sé cóm un noy petitó, y ab una veu monótona y glassada, gemega casi sens parar: «¡Pare, pare, jo tinch por!» Aqueix gemech plorós m'apreta 'l cor; y fins jo

comenso á tenir por... De qué? Ni ho sé... Pero jo presento qu' una desgracia, una gran desgracia, va venint, va venint.

Ja 'l xicot torna á gemegar! Ah! si un pogués fugir d' aquí! Quin ayre més pesat, quina xafagor—quin desfici! Pero es impossible anársen Aqueix cel es com una mortalla!... Ni un alé d' ayre... Re 's mou... Es que fins l' ayre mateix s' haurá mort, donchs?

Totduna aquell noy petit salta á la finestra y crida ab la mateixa veu esferehida.

—Miréu, miréu! la terra s' ha esberlat!

—Cóm s' es esberlada?—

En efecte: adés, devant de la casa, hi havia una plana, y are 'ns trobém sobre 'l molló d' una montanya inmensa! L'horitzó ha caygut, ha fugit... y un avench negre, abrupte, xuclador, bada devant de la casa.

Tots corrém á las finestras: la basarda 'ns glassa 'ls cors.

—Mira, la desgracia, mírala—rondina 'l meu vehí.

Y heusaquí que tota la ratlla llunyana del horitzó comensa á móures, á aixecarse y abaixarse ab petites curvas arrodonidas é inquietas.

La mar! vam pensar tots alhora... Ay, que vé á engolirnos á tots... Mes... cóm podrá creixer y arribar fins aquí dalt?

Y per tant ella creix, s' enlayra d' una manera espantosa. Ja no son aquells mamellons isolats que 's mouhen; una sola ona, enorme, monstruosa, abarca de cap á cap l' horitzó. Vola... se 'ns tira demunt. Un torb geliu, tomballont per las tenebras la precedeix... Tot á son entorn tremola, y dins d' aquella espessedat negra que se 'ns vé á sobre s' hi amagá 'l terrabastall del llamp ab lo bram de sas mil golas de ferro!

Ah! quins bramuls, quina tanahor! Es la mateixa terra que gemega d' espant. Es sa propia fí, la fí de tot!

Lo noy llença 'l darrer xiscle... Vull aterrarme ab los meus companys; pero tots hem caygut ja aixafats, xuclats, negats, emportats per aquella onada negra com la tinta, glassada, braholadora...

Las tenebras... las tenebras eternas! ..

Y 'm desperto, gayre bé sens alé.

L' INSECTE (SOMNI)

Teníam las finestras obertas y dins d' aquella gran cambra me semblava que eram una vintena de personas.

Entre ellas, hi havia donas, nens y vells. Debatint tots un assumpto, cridavam y no 'ns enteníam.

De sobte, entra volant ab un soroll de xarrach un insecte que tindria al menys dos travessos de dit de llargada. Donà alguns toms per allí y s' arrapà á la paret.

Era 'l tal insecte per l' estil d' una mosca ó vespa; tenia 'l cos d' un ros brutench; d' igual color sas alas, amplas y dures; y vermells d' un roig de sanch son cap gros y cantallut y sas potas peludas y apartadas.

Aqueix burinot estrany, un cop á la paret, no parava de rodar lo cap, á dalt, á baix, d' un costat y altre; després se llansava de sobte á volar, y ab lo mateix brúgit de matraca s' entornava á la paret á comensar sos odiosos moviments de cap.

A tots nos feya fástich, por y fins basarda; may cap de nosaltres havia vist res semblant; tots cridavam: Trayeu aquest animalot... Tots l' embesíam ab lo mocador, de lluny, per por d' acostantshi, y quan lo fastigós burinot se deixava anar, reculavam involuntariament.

Sols un entre nosaltres, un jove esgroguehit, nos mirava tot parat. Arronsava las espatllas, somreya, y decididament no arribava á comprendre qué 'ns agafava, per qué estavam tan esverats.

Era l' únich que no veyá l' insecte, ni sentia 'l soroll amenaçador de sas alas.

Totduna, sembla que la terrible mosca fixa sobre ell los seus ullots... fuig de la paret, y llensantse al cap del jove, li pica al front, entre las cellas. Lo jove exhala un ¡ay! molt débil y cau mort.

L' espantosa bestia escapa desseguida, y fins llavors no vam comprendre qui era la que 'ns havia visitat.

LA NATURALESA (SOMNI)

Me trobava dins d'una inmensa sala subterrànea de volta altíssima. Tota ella estava banyada d'una llum igual, que semblava venir de sota terra.

Al bell mitj hi estava asseguda una matrona d'aspecte grandíós que duya un gran vestit vert. Ajegut lo cap en lo palmell de la mà, semblava tota meditosa.

Totseguit vaig creure que la tal dona era la Naturalesa, y, totduna m'entrà fret y s'apoderà de mí un temor reverenciós.

M'hi vaig atansar y saludantla ab respecte:

«Mare de tots, vaig dirli, en qué pensas? En los futurs destins de l'humanitat, potser? O potser en las condicions que li calen pera conseguir tota la perfecció y tota la felicitat possibles?»

La dona girá cap á mí lentament sos ulls sérios, penetrants y terribles; mitj badá 'ls llabis y vaig sentir una veu estrident com la de ferro contra ferro.

«Pensava en lo medi d'augmentar la forsa als muscles de las potas de la pussa, perque puga més fácilmente salvarse de la persecució de sos enemichs. L'equilibri entre l'atach y la defensa está romput; cal restablirlo.

—Cóm!—vaig gosar dir.—Y are! Aixó 't capfica? Es, per ventura, que 'ls homes no som tos fills preferits?

Boy ni arrugant las cellas:

—Tots los animals son fills meus—replicá ella.—Tots m'interessan igualment y 'ls extermino á tots per un igual.

—Peró... y 'l bé... y la rahó... y la justícia... vaig tornar á murmurar.

—Son paraulas humanas—exclamá la veu de ferro... Jo no conech ni 'l bé ni 'l mal. La vostra rahó no es pas la meua lley, y qué vol dir justícia? Jo que t'he dat la vida, te la pendré y la daré á d'altres, als cuchs de terra, á homens, tantseval. Tú, tot esperant, defénsat; no 'm busquis rahóns.

Jo anava á contradir; pero, la terra que 'm voltava va fer un bram sort que m' esporuguí...

Y 'm vaig despertar.

STCHI (SOPA AB COLS)

Una pagesa viuda acabava de perdre un fill de vint anys, lo més trevallador del poble.

La senyora del poble, havent sabut la desgracia de la viuda, va anar á visitarla al mateix dia del enterro, y la trobá á casa.

Dreta al mitj de l' *izba*, devant de la taula, la pagesa, sens inmutarse, ab la má dreta, y molt tranquilament (l' esquerra li penjava inmóvil) pouhava del fons d' una olla fumada sa pobra sopa y l' anava xarrupant á culleradas.

Teníá la cara estirada y trista y 'ls ulls roigs é inflats; pero s' aguantava dreta y séria com á l' iglesia.

«Deu meu! pensá la senyora, pero cóm es possible que mengi en un moment aixís! ¡Quíns sentiments més grossers!»

Y 's recordá de com ella, anys enrera, havent perdut una nena de nou mesos, quedá tan afligida que deixá de llogarse un hermós *chalet* al voltants de San Petersbourg, y no 's mogué en tot l'estiu del poblet. Y aquella pagesa continuava endrapantse la sopa!

No podent més, á la fi esclamá la senyora:

«Déixamho dir, Tatia... estich parada! Es possible que no estimessis al teu fill? Y, sino,, cóm encara tens gana? Cóm te pots menjar aquesta sopa?

—He perdut lo meu apoyo—feu la pagesa, á poch á poch y escorréntseli cara avall las llágrimas. Prova que la meva fi s' acosta! M' han pres lo cap, deixantme viva! Pero s' ha de perdre per ventura aquesta sopa? Hi havíam posat sal.—

La senyora aslá las espatllas y 's retirá.

La sal á n' ella no li costava cara!

L' EGOISTA

Tot lo que cal per arribar á ser la plaga de una familia ho tenia ell.

Havia nascut fort y rich. Durant lo curs de sa llarga vida, sempre rich y ab bona salut, no va donar un qué dir. Procurá sempre no faltar ni de paraula ni d'obra.

Irreprotxablement honrat, y orgullós de tindre fama, n' embafava á tothom, als de casa, als amichs, als coneguts. Aquella honradesa era un capital del que 'n treya rédits usuraris. Li dava 'l dret d'esser implacable y de no fer sino 'l be prescrit, y ell era implacable, y si no feya 'l be era perquè 'l be prescrit no es pas lo be.

Devant de una perfecció tan exemplar, may s' havia ocupat sino de sí mateix.

Y s' indignava ab la major sinceritat si 'ls altres no 's prenián igual interés per ell.

No obstant, lo qu' es ell no 's tenia per egoista. Precisament l' egoisme y als egoistas no 'ls podia veure, los atacava sempre. Y 's comprén; l' egoisme d' altri feya nosa al seu.

No coneixentse cap flaqueza, no comprenia ni 'n perdonava cap dels altres. En general no comprenia res ni á ningú, perquè per tots cantons, per la dreta, per la esquerra, per dalt, per baix, per devant y per darrera estava rodejat de sí mateix.

Fins ni comprenia lo qué vol dir perdonar; puig, no haventse tingut de perdonar á sí mateix, per qué redimoni havia de perdonar als altres?

Ab aquest judici de sa propia conciencia, de son propi Deu, ell, aqueixa maravella, aquest fenomen de virtut, se posava la má al pit, alsava 'ls ulls al cel y ab veu clara y forta, exclamá: «Sí, jo só un home digne de respecte; jo só un home moral.»

Y aixó ho repetirá fins á morir, y ni allí, al llit de l' agonia, sentirá tremolar res en son cor de pedra, en aquell cor sens mácula ni senyal.

Ah, lletjor de la virtut contenta de sí mateixa, inflexible, comprada als encants, no ets casi més repulsiva que la franca lletjor del vici!

LLUYTARÈM SEMPRE

La coseta més insignificant, com pot canviar l' humor del home!

Un dia anava jo per un camí, entregat á caborias tristes. Fers pressentiments m' oprimían lo cor. La melangia s' apoderá de mí.

Aixeco 'l cap. Devant meu, entre dos renglas de pollan-cras, la carretera s' estenia al dret fil com lo vol d' una sageta.

Y á deu passas de mí, daurada pels resplandors del sol d' estiu, l' atravessava saltironant y fent ballar la cúa com un ventall tota una familia de pardals, contenta, ardida, sense por.

Un d' ells, sobretot lo vell, avansava ab una resolució en-diablada, un xich decantat de costat, lo pit endevant, piulant ab atreviment.

Y mentrestant, pels ayres anava gronxantse y dant voltas un esparver, preparantse sens dupte á devorar á aquell pinxet fatxenda.

Me vaig posar á riure y, esparvilantme, 'ls pensaments tristos se m' esvahiren arreu, recobrant lo coratje, l' ardiment y 'l goig de viure.

Y quan veuré que 'l meu esparver m' espia desde dalt... qué dimoni, seguiré lluytant!

¡QUE 'LS PENJEN!

—Era l' any 1805, poch ans d' Austerlitz, comensá mon vell amich. Lo meu regiment estava acuartelat á Moravia.

Se 'ns tenia prohibit severament inquietar als habitants, que ja 'ns miravan prou de mal ull per més aliats que fossim.

Jo tenia d'assistent un antich servidor de casa, anomenat Jegor, molt fíat y quiet. Y com que 'l coneixia de menut, lo tractava com á un amich.

Heusaquí que un dia sento al allotjament grans crits y planys; havían robat duas gallinas á la patrona y aquesta n'acusava al meu assistent. Ell se defensava y 'm treya per testimoni. ¡En Jegor Autamanof, un lladre, ell! Vaig dar á la patrona tota mena de seguretats sobre la probitat del meu assistent, pero aquella no 'm volia ni escoltar.

De cop, sentim al carrer gran trepitx de caballs: era que passava 'l general ab son estat major. Anava al pas xano xano, rebentat, cap moix, ab las xarretas caygudas al pit.

Lo veu la patrona, y ella que, saltantli al pas, s'agafa del estrep, cau de genollons, y tota desaforada, ab los cabells desfets, comensa á cridar, signant ab la mà al meu assistent:

—General, Vostra Excelencia: judíquins, defénsins, sálvins. Aqueix soldat m'ha robat.—

En Jegor s'estava al llindar de la casa, dret com una I, lo pit enfora, los talons tocantse, la gorra á la mà; y... ni un mot.

Es que la vista de tots aquells generals, parats devant d'ell al mitj del carrer, lo tenia torbat? O que, vejentse ja demunt la pedregada, s'havia quedat sense sentits? Lo cert es que 'l pobre Jegor seguia quadrat, inmóvil, batent parpellas, blanch com un llensol.

Lo general li pegá una mirada ferrenya y distreta y ab un regany grunyí: «Bé y qué?»

Pero en Jegor se manté ert é inmóvil, ensenyant las dents com un beneyt, en forma que, veyentlo de perfil, hauriau dit que reya.

Llavors lo general ordená bruscament: «Que 'l penjín.» Esperoná 'l cavall y continuá 'l camí, de primer al pas, després al gran trot. Tot l'estat major se llensá darrera d'ell. No més un ajudant, tombantse desde la sella, llensá una mirada á n'en Jegor.

Desobehir era impossible! Agafan á n'en Jegor pera durlo al suplici.

Ell se torna groch, crida duas vegadas tan fort com pot: «Ay, pares!... ¡pobres pares meus!» Y després murmura:

—Deu sap que no só jo!—

Y plorava amargament tot fentme adeu, y jo 'm desesperava!

—Jegor! Jegor! Cóm es que no has respost al general?

—Deu sap que no só jo—repetí 'l pobret plorant.

La patrona mateixa estava esglayada. May s' hauria esperat una ordre tant crudel. Y plorant y xisclant á sa vegada, comensá á suplicar á cada hu de nosaltres qu' estalviessim aquella mort, assegurantnos que ja havia trobat las gallinas, que ho explicaría tot.

Naturalment, tot aixó de res servía. Exigencias de la guerra, amich meu! La disciplina! La patrona plorava de bo y mellor.

En Jegor, á qui 'l capellá havia ja confessat, girantse cap á mí:

—Fassi 'l favor sa senyoria de dirli que no 's desesperi aixís, que ja l' he perdonada.—

Lo meu amich va repetir las derreras paraulas del seu assistent y murmurá:

«Pobre Jegor, era un colomet, un sant!»

Y una, darrera l' altra, li rodolaren las llágrimas cara avall.

¿QUÉ PENSARÉ?

Quan estaré á punt de morir, si puch pensar, ¿qué pensaré?

Pensaré en que no he aprofitat la vida, que se m' ha passat dormint, com un somni, sens haver sabut ni tastar los seus fruyts? Cóm! la mort aquí? Tan aviat! Impossible! Si encara no he tingut temps de fer res! Si totjust anava á fer alguna cosa!

Me recordaré del meu passat y 'm detindré á pensar en los pochs moments brillants que so tingut en vida, en los semblants é imatges que jo estimo?

O be se 'm reproduhirán á la memoria las meas malas

accions, y l'angoixa d'un remordiment tardá m' ofegarà, invadintme l' ànima? Pensaré en lo que m' espera més enllà del sepulcre y en si, en efecte, m' hi espera alguna cosa?

No... Me sembla que deuré procurar no pensar en res, y que deuré esforsarme en recordar una ximpleria qualsevol pera apartar la meva atenció de las tenebras amenassadoras que negrejan devant meu.

Una vegada vaig veure un agonitzant, que no feya sino planyers de que no li volguessen dar avellanas torradas. Y sols allí, al fons dels seus ulls ja entelats, mentres rondinava aixís, pernebatia y tremolava un no sé qué, com ala trencada d'un auell ferit de mort.

NARCÍS OLLER

LO PIRINEU A LLEYDA ⁽¹⁾

(AB MOTIU DE LA APROBACIÓ DEL FERRO-CARRIL DEL
NOGUERA - PALLARESA)

Véusela bella, altiva y somiosa;
en la riba del Sícoris s' asseu;
son front nevat cengeix corona hermosa,
ofrena que li fá si n' es sa esposa
enamorat l' altívol Pirineu.

¡Recolzada ab sa vista cóm somía!
¿qué somiará l' aymada sinó amor?
en sos ulls blaus l' aymat s' hi axtassía
robanthi en ells un cel sa fantasía
y d' amor un Eden son verge cor.

En dols col-loqui 'l jorn del maridatge,
se dirán mots com rajolins de mel:
—Ans que 'm pujes presents de nuviatge,
Ilerda bella, en ton ferreny carruatge,
escolta—exclamará mirant al cel:

(1) Poesía premiada en los Jochs Florals de Lleyda del any darrer.

—Aquí per tu, si estar vols en ma altura,
tinch de granit y marbre extens palau;
quan passa á Occident lo sol s' hi atura
per mirar d'est alcássar la hermosura
que té per brillant sostre lo cel blau.

Tinch per tos ulls, si 't plau, Ilerda aymada,
un rich balcó que arriba al cel blavís
que espurnejat veurás per la estelada;
y amunt, amunt si endressas ta mirada
hi veurás los cancells del paradís.

Per sobre de mon front veurás boyrinas,
barquitxons que creuhan l' ampla mar:
més avall, en ma falda, fent joguinas
las áligas reposan, com gavinas,
no poguent á mos cims d' un vol pujar.

Mos cims ribetejats tinch gayre gayre
de garlandas de flors per lo teu front,
de rosas y clavells que bressa l' ayre
y bressantse esbadían dolsa flayre
que embauma cims y valls y abim pregon.

Si música n' anyoras tinch niadas
de merlas, cadeneras, rossinyols
qu' enlayran sas melosas refiladas;
assaboreix sas célicas posadas
puig en terra n' ourás cántich més dols;

y al grat ressó d' est himne tas parpellas,
com ángel que 'l vol plega, se clourán
y vetllarán ta son las fadas bellas
en cambra de dosser de mils d' estrelles,
hont en somnis d' amor te bressarán.

Tinch en mos cims d' altívola grandesa
cents estanyols de pur y rich argent,
fonedissos miralls per ta bellesa
hont la lluna s' hi mira, 'l sol los besa
bon punt en carro d' or munta en Orient.

Si 't toqués ab sos raigs l' astre del dia
tinch per ton cap ombrel-la de verdor;
entre olímpichs abets y altius pins tría,
si 't semblan xichs uns altres te 'n duría
per ferte 'n present digne de ton cor.

Com fils d' argent s' escorren á ta plana
rius y fonts que hi destrían mon tresor;
ans que l' Ebro 'ls engulli ab fúria insana
te 'n farás rich collar, com de sultana,
d' eixos brins argentats y arenas d' or.

¿T' agrada mon present, bella regina,
com un somni del cel, candi y florit?
per mantell d' esposada una boyrina
te duré, com un vel de glassa fina
per mans de fadas cándidas teixit...

Endressa á mí 'l motor ferro-viari
en retorn d' eix present rich y nuviat;
com morts que altre cop surten del ossari
mos pobles llensarán lo trist sudari
per mirar sa vinguda triomfal.

AGUSTÍ PUYOL Y LAFONT, PBRE.

RECORT

Anavam al aplech. Lo jorn naixía,
besava nostras fonts la llum del auba,
la fresca del matí, que 'l cap revifa,
omplía 'ls cors de benestar y calma.
Anavam xiuxejant y de parella,
com los moixons que l' ample espay creuhavan.
Junt á las tápias del fossar del poble
s' enterbolí ta cándida mirada,
y agafantme pe 'l bras—*Vina*—'m diguéres—
—«*que avuy just fa quatre anys vam enterrarla.*»—

.
Trencárem de camí, mentres la colla
vinya á través pujava la montanya,
festosos ells y enjogassadas ellas,
plens los cistells y plenas las senallas.

.
Férem via al fossar, allí hont per sempre
en santa pau y quietut descansa
la qui va darte 'l ser. La freda reixa
va privarnos lo pas, no la pregària
que dels llabis eixia tremolosa
com invisible incens surtit de l' ànima.

¡Quín moment fou aquell! La melangia
humitejá mos ulls ab tendras llágrimas
y als nostres cors que al unissó esbategan
els punyiren antigas remembransas.

.
No ho dubtis, vida meva, des la Gloria
van contemplar 'ns aquella matinada,
y ta mareta y tot va benehirnos
veyentnos junts y á frech á frech las galdas.
¡Potser de goig s' estremirá en la fossa
al cumplirse en lo fons sas esperansas!

J. HERP

ENTRADA DE FOSCH

Lo sol s' ha post: darrera la montanya
grogueja l' horitzont;
la nit s' estén: damunt de l' erta platja
s' estrella sa negror.

Tot va callant. Lo salze entre la fosca,
brandeja silenciós;
dessota cada fulla, dalt de l' arbre,
las moscas prenen joch.

Magestuosament, dretras las banyas,
la closca de gayró,
crusa 'l cargol passions y maresselvas
tot babejant sas flors.

L' aranya á baix y á dalt teixeix y fila
y ho entrenyina tot;
jay del insecte que ensomiat travessi
buscant joch per' quets volts!

Tot va callant, tot dorm. Las lluhernetas
fan la ronda al entorn;
y en tant lo grill, plegant sas llargas serras,
renova sa cansó.

APELES MESTRES

LO SOMBRERO DE COPA

Fa algun temps que en un dels periódichs locals varem llegir que 's tractava en lo mon elegant de suprimir lo sombrero de copa, per incómodo en los carrers, iglesias, teatros, reunions y per tot, porque las més de las vegas un no sap qué fer d' aquella baluerna y l' embrassa á més no poder.

L' idea 'ns semblá magnífica, en quant á comoditat; pero los que contém ja las set creus y la torna, y havém assistit als bons temps del sombrero de copa, sentírem en nostre cor una tristesa, com lo que 's despedeix d' un amich antich y de tots los recorts de la nostra juvenesa y d' aquells temps de l' antiga cortesía catalana, que no van per camí de tornar; porque 'l sombrero de copa simbolisa en nostra Catalunya unas costums que per dissort nostra 's van perdent.

Molts observarán que 'l vestit no influeix en la educació de la persona y en sos modals.

Donchs nosaltres sostindrém á peu y á cavall que aqueix es lo principal sino 'l tot, que guía al jove desde petit fins á la vellesa.

Aixís pretendrém probarho, y fer veure la diferencia de costums, que ja comensavan després de treure al nen lo vestit

de calsar y posarli per primera vegada lo que'n deyan las calsas en nostres temps.

Unas calsetas y una bruseta era 'l nostre vestit de nen, pero la bruseta anava cenyida al cos per un cinturón de cuyro ó be de xarol, cordat al devant per una civella d'acer ó daurada.

Una gorreta d'escocés, posada sobre nostres cabells llarchs, feya que 'l nen semblés un petit patge de la Edat mitja.

Venía la edat d'anar al col·legi, ja no á primeras lletres, y llavors lo vestit cambiava, y un jequet de panyo blau fosch, cenyit, ó be ab ermilla, aquell ab botons daurats, era 'l nostre vestit, portant una gorreta inglesa ab un galó d'or.

Lo pantalón variava, essent al hivern de panyo y al estiu de tela crua per diari, y, pera mudar, blanch, portant nosaltres los cabells tallats, ab clenxa, fins que vingué la moda del romanticisme, que's portaren un poch llarchs, formant un bucle tot al voltant del cap, com se veu en las pinturas dels segles mitjos.

Venía 'l temps en que d'un infant se'n feya un jovenet, y que 'l gech curt descobria unas formas ja massa marcadas, y que 'l pel muixí negrejava demunt dels llavis del que fou un nen.

Llavors lo trajo mudava enterament, y 'l jovenet vestia d'home, quin vestit també ab més ó menos elegancia, lo vestían lo seu papá y 'l seu avi, y venía 'l sombrero de copa, que 'l portava per tot dia, porque no se'n usava d'altre, desde 'l noble senyor fins al dependent d'escriptori y estudiants de totes las carreras, menestrals d'oficis lluhits, y tothom que no havia de fer un ofici mecánich pera guanyarse la vida.

Lo trajo nostre era per diari una levita negra, cordada ó ab armilla, pantalón ab travas de color ó negres, corbata de llás, que nosaltres mateixos lo feyam, mudant lo pantalón al estiu, que en lloch de ser de panyo era de fil, y pera vestir blanch.

Mudava també 'l sombrero que al hivern era de pelfa negra, y al estiu de castor blanch, mudant lo sentit del color, segons era 'l jove, porque si era moreno triava un color café ab llet, clar, y si era blanch y ros color de perla.

Llavors vingué la moda dels bigotis, que nostres pares no

'ls portavan, y á causa d' anar á la milícia, tothom que tingué mostatxo se 'l deixá.

Per anar mitj mudats los joves portavan una casaca blava, verda, ó marró, ab botons daurats y ermilla blanca ó groga, de piqué, ab corbata clara ó bé ab una xalina ab una agulla de pedrería.

Per vestir anavam com van avuy los joves per assistir á un ball: frach, pantalon y ermilla negres, ó aquesta blanca y corbata blanca ó negra.

Aixís nos passejavam per la Rambla ó Muralla del mar, en dias de festa, assistíam á bateigs, enterros y visitas, portant guants blanchs ó canya, segons era més ó menos d' etiqueta la persona que anavam á veure.

Al hivern duyam una mena de levita forrada, no negra sino de color blau ó marró, la qual, cordada, s'anomenava paletot, un sobretodo com ara y rarament capa, la qual havia tant passat de moda que no 'n duyan més que 'ls vells.

Los jornalers portavan gechs curts, gorras planas ab visera, que las anomenavan catxutxas, y 'ls d' oficis menos lluhits barretina, com los pagesos, y may brusa, porque deyan que feya carreter francés.

Quan los milicianos armaren lo batalló dit de la brusa, hi aná á allistarse *lo millor de cada casa*.

Fins als anys 1843 y 45, subsistí aqueixa moda, y llavors comensá á compareixer la americana y 'l sombrero baix, anomenat per despreci bolet ú hongo.

—¿Hont vas vestit ab aqueix gech llarch que semblas un majordom d' una casa bona?—déyam burlantnos de la americana 'ls joves d' alashoras que no arribarem may á rebaixar-nos fins á vestir aquell trajo.

—Y á tú qui t' ha enganyat posante al cap aqueix barret de pagés mallorquí?—afegíam rihentnos del que portava hongo.

Pero la moda pogué més que las preocupacions de la antiga etiqueta catalana, y, malgrat lo bon pareixer, tranzigírem ab lo gech llarch dels majordoms, y ab lo barret del pagés mallorquí, y aquí estém en nostras vellesas, vestint ab resignació la americana, y cubrint nostres caps blanchs ab lo sombrero baix, mirant que 'l masover, l'aprenent de casa, los jor-

nalers, y fins l'escombrariayre, y, lo que es pitjor, lo butxí de Barcelona, vesteix igual que nosaltres.

Ab lo sombrero de copa s'han perdut en part las bonas costums. Avuy tothom vesteix aixís mateix, pero també ab aqueixa democracia tothom ha oblidat part de la educació que rebé de sos pares, y joves y altres que no son joves se permeten certas espressions y accions molt ajenas de la posició que ocupan al món.

Es veritat que aqueix excés de democracia's deu á tanta fortuna improvisada, y que un que ahir anava ab espartenyas avuy día va en cotxe, y que la fortuna s'improvisa y la educació no; pero de tots modos nos havém democratísat tots massa.

Ab sombrero de copa ningú hauría entrat á cap taberna; ab sombrero baix y americana, hi entra tothom.

Las senyoras tingueren més bon sentit que nosaltres, y no cambiaren son vestit. Sombrero y mantellina portavan las nostras avias, mares y esposas, y sombrero y mantellina usan avuy las nostras fillas y netas.

Es veritat que las modistas, cambreras y fins las venedoras de la plassa avuy vesteixen com ellas; pero aixó es molt diferent. La criada, la obrera se n'ha pujat fins á la senyora, pero may la senyora ha baixat com havém fet nosaltres fins á la criada y la obrera. Per aixó las senyoras han conservat la educació que reberen, y nosaltres, malgrat no volerho, la hem oblidada massa. Hem nivellat las classes, y per aixó 'ns doném vergonya de portar sombrero de copa.

Moltas familias de bona educació, al veure tanta democracia, pera diferenciarse, determinaren deixar nostre llenguatge y parlar en castellá en familia y fins en societat, porque per dissort nostra no mancá qui fes gala de llenguatge més que vulgar pera donarse ayres de bon catalá, pero com no manca qui ha vist la verdadera educació catalana, ha cregut que no hi havia necessitat de canviar nostre idioma, porque pera parlar en bon catalá, no's necessita apéndrel en las cuadras de las fábricas ni á la platja de Barcelona.

LA FI D' UN POBLE

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE LLEYDA DEL ANY DARRER

Per ff 'l capdill caygué, la Lloba fera
unglas y dents posá sobre 'l cadavre
y al vent llensá sas carns en tant glatían
los negres corbs batent sas amplas alas.

¡Lo romá 'ns ha trahit, guerra sens treva!
¡ha mort, ha mort! los lussitans cridavan
y 'l ressó, lluny, molt lluny, trist, responía:
¡ha mort, ha mort! per concas y per planas.

«Guerra al poder de Roma, baix sa petja
los ibers masegats, cerquém venjansa,
primer que 'l jou d' esclaus, ferro y foguera
molt primer que romans, morí la rassa.

Nostre bras es per tu, feresta Iberia,
los coltells cercan carn pera clavar-se,
avans que esclavitut, morím á l' una,
cos contra cos, espasa contra espasa.»

La Lloba s' arquejá; d' entre las urpas
li fugía 'l botí que cobejava,

un ronch potent feu trontollar la terra
y totduna 's trobá enfront de Numancia.

¡A terra la ciutat! las catapultas
com máquina infernal, pedras llansavan
que al rebotre en los murs, queyan á trossos
semblant de runa los carrers y plassas;
brunsían las sagetas voladoras
á dins lo cos dels sitiats clavantse
que á terra queyan, aixecant la destra
al crit de llibertat y de venjansa.

¡A terra la ciutat! Pompéu, Calpurni,
Popili, Lenas y Filó cridavan;
já terra la ciutat! mes ayl, glatía
dins de sos murs l' aspiració geganta
d' un poble que ha viscut lliure, com viuen
lliures al cim d' un penyalar las áligas.

.

S' ha ennuvolat lo cel, lo tró rodola,
lo jorn vesteix de dol ¡trista diadal
los corbs creuhan l' espay, xisclan, s' allunyan
cercant l' inmens carner ahont jau la patria.

Be prou que 'l trobarán, ays d' agonía,
imprecacions, renechs, horrors, carnatge
y sanch per tot arreu, ferits que cridan,
mares besant als fills de sas entranyas,
cadavres ja glassats; nobles esposas
lluytant ab son espós dalt las murallas,
vells ja retuts que encara 'l ferro aixecan
cercant lo vil romá y ab ell, venjansa;
infants abandonats sota la runa,
cossos erts y ensagnats sens sepultarse.
fedor de sanch que 'l negre espay apesta,
desolació y horror, miseria y rábia...
mes ¡enrera tothom! qui exiranger sia,
mentres visca un ibér, no entra á Numancia.

Escipió l' africá, ¡rendició! crida,
¡jamay! respón Alur dins de la plassa
y ells ab ells se trossejan ab las unglas,
devoran las carns fredas dels cadavres
y s' esqueixan los pits mares y esposas

per dar beure als guerrers que sedents cauen.

Rendició altra vegada 'l romá crida;
¡jamay! respón l' espectre de Numancia,
flestoma Escipió y á dins flamejan
fogueras que 's cargolàn y s' enlayran.

Perdut resta ja tot; la inmensa fossa
ja s' ha badat al fi, manca 'l cadavre;
y mares ab sos fills clavantse 'l ferro:
¡jamay de Roma, llibertat! esclaman:
y esposos á sa esposa entre sos brassos
estrenyen lo seu cos fins ofegarlhas
y germans ab germans somrihents se matan
als crits de ¡llibertat! y de ¡Numancia!,
y es en va que las reixas forgi Roma,
dels pelendons, ni un sol hi anirá á caure,
que al cor de la foguera tots se llenzan
que 'ls besa amorosida, cargolantse.

Lo núvol s' ha esboyrat, lo tró s' allunya
y s' acostan los corbs; fuman encara
calsinats los cadavres, y l' incendi
ja es amo dels carrers y de las plassas.
Las portas han caygut. Entra la Lloba
y al costat Escipió, glatint de rábia;
Roma ha vensut, los seus augurs entonan
un himne de triomf als Deus que l' aydan;
y al vol del Capitoli s' hi agombola
l' odi d' un poble que ha caygut matantse.

Roma ha vensut; ¡qu' es trista sa victoria!
los seus sayons contemplan á Numancia
y escoltan encar lluny, perdut pels boscos,
com ressó misteriós que fa basarda:
¡primer que 'l jou d' esclau, ferro y foguera!
¡molt primer que romans, morí la rassa!

¡MONTSERRAT!

A vostre palau, María,
pují, lo cor ple de goig,
d'esperansa falaguera,
d'ensomnis d' un altre mon.

Veyent de lluny eixas rocas
qu' en desordre grandíós
se desplegan, com las runas
de Babel, diguí molts cops:
¿quán pujaré, Mare mía,
Senyora de mon amor,
á besar vostras mans bellas
enmorenidas pel sol,
á ohir de l' escolanía
lo Virolay amorós,
á sentir la Salve santa
que porta bálsam al cor?
Moreneta de la serra,
¿quán volaré á ton redós?

Jo os vey a rocas altivas,
inmóviles en l' horitzó
com fantasmas llunyadanas,
com núvols d' etern repós,
com las portas de la gloria
obertas per sant favor;
un gran desitj me punyía
de pujar á vostre front
per veure tota una patria
dalt d' aquells singles pregons
y 'l cel inmens que blaveja
arranat ab ells... ¡oh goig,
com hi anirían mos somnis,
com esbart de papallons!

Jo pují la serralada
mogut per un dols amor,
jo volí per las alturas
ab un vol fantasiós,
lo fort batech de las alas
lo sentía dins mon cor;
semblava lo vol de l' ànima
vers al tálam del Espós...
¡qué 'n somihí de venturas
ben llunyanas d' aquest mon!...
Mes quan en somnis de gloria
m' acostavan al Senyor,
á un derruit ermitatje
girava mos ulls, plorós.

Y 't vegí, Verge, en lo Temple
voltada de tos devots,
los cirials y las llantias
donavan trista claror,
boyras d' encens s' apinyavan
á Tú, que ab esguart hermós,
serena y encisadora
brillavas en la foscó.
Los monjos, y escolanía
cantavan la *Salve*, á chor...

Y jo Salve, també 't deya,
Regina dels pecadors,
Mare de misericordia,
vida, esperansa, dolsor...

María, Verge María
Mare del amor hermós,
de las flors d' aquesta terra
l' aroma no 'm cova prou;
jo t' olori, flor eterna
del jardí del Creador;
y des llavoras, sospiro
per olorarte mil cops.
Las rocas de la montanya
par que dibuixan ton nom,
mon desitj també 'l dibuixa
d' aquests llums en la foscó
¿quán pujaré á refilarlo
ab ton seráfich estol?

Adeu, mare, com las boyras,
que 't veïllan per la tardor,
avuy infernal fumera,
vol cubrir ton rostre hermós,
mes las boyras ja s' allunyan
fosas pel sol del amor.
Adeu, gentil moreneta,
devant teu y de genolls
jo 't prego que may me deixes,
guarda, guarda lo meu cor,
lo meu cor que tant t' estima
la joventut sent aprop,
la mar del mon ja s' acosta
y m' m' esglaya sa maror.

De vostre palau, María,
baixí, lo cor ple de goig,
d' esperansa falaguera,
d' ensomnis d' un altre mon.

L' AURENETA MALALTA

ALEGORÍA

¡Quant trista es la jornada
que emprén ajamolida l' aureneta!
Se 'n va tant contristada
que apenas la pobreta
ab gran esforços pot bellugar l' aleta.

Emprén lo llarch rumiatge
volant sobre la mar pregona, inmensa;
se 'n va al país salvatge,
y á tremolar comensa
com la fulla esgroguida que 'l vent llença.

«¡Hont vaig—diu conmoguda—
tantsols l' instint natal enllá me guía:
mes ¡ay! que estich perduda
y jo salvám voldría:
si un arbre sech tantost jo n' assolía!

»¡Adeu masía hermosa!
voltadeta de flors y enmirallada

per gorch de la resclosa,
jadeu! may més tornada
seré á ta sombra fresca y regalada!

»Ma niuerada bella
al ráfach del teulat se sostenía;
de jorn, ab ma parella
cent cops 'nava y venía;
de nit, ab mos fillets m' hi encodormía.

»¡Recorts plens de puresa!
¡inagotable font de l' alegría!
¡d' amor la flama encesa
jocada en tu hi sentía,
oh niu escrostissat de pedrería!»

»¡Oh romanins flayrosos
que ab vostre olor mon pit s' afalagava!
¡oh riuerals blavosos
que aletejant rondava
des que naxía 'l sol fins que tombava.

»L' adeu postrer us dona
malastruga y cansada l' aureneta;
puig ja pérvida l' ona
me detura l' aleta
y bramullant apar que 'm diu ¡pobreta!

»Ja tinch l' esma perduda;
mon vol la cel escup, y 'l mar lo crida
y 'm diu que hi tinch cabuda...
¡Adeu, la meva vida!
jadeu plahers del mon, tots sou mentida!»

RAMON MASIFERN

BON VIATJE...

Ja l' avia es molt vella,
molt vella y malalta;
sos nets y sas netas,
tot fentli companya,
li demanan sempre
que 'ls conte rondallas;
iy qué ha de fer ella,
si aquesta es sa tasca
y 's troba tant trista
soleta en sa cambra?

«Aixó era y no era.....
bon viatge fassa
la cadarnera». (1)

Se conta d' un home
que totes las festas
tenía la mánia
d' anar de cassera;
carregat de gavias,
de besch y de telas
avans de trench d' alba

(1) Rescobla ab que s' acostuma á comensar los cuentos á la isla de Mallorca.

en son lloch ja era.
 Per reclam tenia
 una cadarnera,
 cantava..... cantava
 com jove, essent vella.
 Un senyor ricatxo
 per ell va volguerla,
 y d' or una gavia
 li feu fer expressa.
 Al véures tant sola,
 la pobre aucelleta,
 ja no refilava
 com avans, y 's veyia
 poch poquet qu' anava
 morint de tristesa
 —¡que 'ls aucells, á voltas,
 també tenen penas!—
 y al fons de la gavia
 la van trobá' extesa. .

.

Al esser en aquest punt,
 l' avia per tres cops badalla
 y mor, com morí l' aucell
 tancat dintre de la gavia,
 y en va los infants esperan
 que s' acabe la rondalla,
 repetint tots á la una,
 com si fos una pregaria:

«¡Aixó era y no era.....
 bon viatge fassa
 la cadarnera!»

PERE VILA y GIBERT

INTIMA

¡Prou qu' ho sentía que 'l cor m' ho deya
que hi tornaríam al seu costat!

¡Tantas anyadas que no la veyá
la *Moreneta* de Montserrat!

¡Tants anys!... Dels díes de juvenesa...
de la vesprada d'aquell jorn trist
que per ser monja marxá d'Olesa
la que un temps era tot mon encís.

¡Y quina tardel!—L' hivern venía...
prop teu, oh Verge. ¡qué poca gent!...
ni llums ni cántichs... no més s' oía
pujant dels boscos la veu del vent.—

Peró tot muda; y avuy s' aixampla,
sols al mirarte, mon cor sens dol;
y com may trobo ton cel tan ample,
tot net de núvols, tot plé de sol.

Com may ta casa bonica miro;
y quan trepitjo ton camaril
m'apar qu' un ayre millor respiro
y 'ls olors sento de tot l' Abril.

Pau y alegría tinch á ta vora
com en la terra may ne tinguí,
que 'l cor que 't prega de ré's' anyora
ní en lloch se troba bé com aquí.

¡Sempre hi sería dalt de ta serra!
¡May me 'n mouría del teu costat,
que no m' agrada res á la terra
com la montanya de Montserrat

F. BARTRINA

LO SR. D. JOAN SENTÍS

BISBE DE BARCELONA Y LLOCH-TINENT Y CAPITÀ GENERAL DE CATALUNYA

FILL DE CHERTA

CARTA OBERTA Á DON FRANCISCO FLÓS Y CALCAT

Cherta, Setembre de 1896.

MOLT distingit sènyor meu: me complasch en donarli mil enhorasbonas per la publicació de la *Geografia de Catalunya*.

Lo bort afany castellà, que constitueix tot un malehit sistema d'absorció ab més mala intenció que la d'un *toro* Miura ó Veraguas, 'ns porta al vergonyós estat de que morim de vells sense sapiguer llegir ni escriure català, desconeixent tot lo referent á nostres pares, y 'l com y 'l qué de la formació y creixensa de nostra patria petita, tant més estimada quan majors excomunions fulminen los Nuñez, Martos y demás Quiñones; que si no negan lo nostre dret al enunciat amor, segons ells casi culpable, volen que sia més intens lo que 's deu á la patria gran: com si ells, ¡bárbaros! poguessen estimar més á la Gran Patria de la rassa llatina que á la Espanya, part d'ella.

Si s' escrigués un *Himne oficial europeu*; ells, apassionats de las grandesas, encar que sian de carbassa buyda, haurían de desar á recó lo *Cádiz*, que passaría á ser la expressió ó crit d' un regionalisme de á *perro chico*. Y si 's posavan á pensar en la *Mare humana*, s' abismarian en cavilacions y filosofías... passant á tindre per passió regionalista y per tan per un sentiment d' un orbe ínfim l' amor honrat y verdadera condensació de tot lo més noble que pot sentirse per la *mareta* que 'ns parí, alletá y defensá ab anhel incansable contra las morals y materials ensopegadas que 'l mon ofereix al home, y que la elevan á un grau de *santedat*.

Lo treball de vosté es doblement meritori; perque al ensempe que proba la seu talent pera la concepció y desenrotllo de sa instructiva obra que vé á omplir un buyt que'ns deshonrava, demostra lloable amor patri y pit valent pera exposarse á gastos que no sempre resultan retribuïts.

Esperant que no ho pendrá á mal, perque la meua intenció es sana; vaig á posarli uns petits reparos, que pera res han de desllubir lo seu treball.

Al *claro ó blanch* de «la Ribagorsana» podía ben be afegirhi, seguint Ebre avall á la dreta, un extens trós ab una trentena de pobles, que per més que *ara* siguin de Zaragoza y Terol, de allá del riu Algás, parlan lo catalá com nosaltres los de la ribera del Ebre: Miquenensa, Fayó, Nonasp, Fabara, Maella, Massalió, Calaceit, Vall del Tormo, Codonyera, Mas de Llauredó, Arenys, Lledó, Queretas, Torra del Comte, Fresneda, Portellada, Vallderrobres, Beceit, Rafels, Penarroixa, etc., etc.

Los polítichs enemichs de Catalunya y aferrats á la manía de la cuadrícula, van desagregar certas comarcas, creant antagonismes provincials y relaxant los llassos de germanor que deuen regnar entre pobles de igual llengua, que es lo que pinta més que res son caràcter; fent servir de divisor provincial un riuet de mala mort, quant lo caudalós Ebre ni tant sols serveix pera límit municipal, com se veu á Benifallet que extén son terme, per motius difícils d' esplicar, á la dreta del riu estant lo poble á la esquerra.

Per lo que toca á Tortosa; encara que 's digui en «Col·loquis de la Ciutat de Tortosa» que 's troban en son terme *ga-*

reta y argent-viu, no crech que sia veritat, y segurament vosté's refereix á lo que allí's diu.

En compte de tindre sols un pont de ferro ne té dos: lo del carril y 'l de la Verge de la Cinta, que s'estrená al Maig de 1895 y es propietat d'una Societat anónima per accions.

Cherta (ans Xerta) á 12 kilòmetres de Tortosa y éxtrém alt de la hermosa vega tortosina, ab Estació telefónica; té á 2 kilòmetres riu amunt lo *Port ó Assut*, obra ja comensada en temps dels moros, y acabada ab projecte complementari, sols comensat á executar, d'un canal de rech á cada banda del riu, per concessió (15 Febrer 1443) de la esposa d'Alfons V donya María d'Aragó, que accidentalment se trobava á Tortosa per rahó de las Corts convocadas pera Ulldecona y trasladadas després á Tortosa.

Aquest *Assut* ofereix una vista admirable y prou digna de que la visitin los Folkloristas. Lo xoch de sas ayguas, que's vessan per damunt y per los intersticis dels grans blocs que forman la parada á través del riu, s'ou ó sent, quant bufa un poch la tramontana, desde dos y tres kilòmetres: y es ben de dordre que per falta de capitals y d'esperit d'empresa permaneceixquí sens utilisar la inmensa forsa que tal caudal y corrent desenrotllaria pera un sens fi de aplicacions, proporcionant forsa, llum y calefacció á Cherta, Aldové y á Tortosa; y no ara, que sols fa moure mandrosament las pedras del molí de don Jacinto Andreu á la dreta, y las del molí dels germans senyors Gonzalez á la esquerra.

Aném ara al reparo que més m'ha mogut á pendre la ploma. A la negació de lo que afirma en la nota de la pàgina 141.

Se diu allí que don Joan Sentís fou fill de Lleyda, y assó no es cert; si be es veritat que 'l volían tant, que al cap d'un mes d'estar á Barcelona, lo Capítol de la Seu de Lleyda pregá al Rey que donés lo bisbat vacant de Lleyda á don Joan Sentís en atenció á las simpatías que allá gosava y á sos grans prestigis.

Per saber que havia sigut beneficiat de la Seu de Tortosa pogué créurel tortosí don Anton Bofarull (*Historia de Catalunya*, tomo séptim, pág. 360.)

Pogué créureho també lo Capítol de Lleyda 'l dia 29 de Desembre de 1588, al enterarse de duas Butllas del Papa

Sixto V, en que's feya gracia y solació d'un Canonicat y una Prebenda á favor de don Joan Sentís *Clérigo de Tortosa*, que alashoras se trobava á Roma, prenentne possessió lo delegat don Quiles Escoda.

També pareix resultarho per lo que en las Constitucions sinodals de la Seu de Barcelona's diu: «...Joannes cognomento Sentís, dertusensis in Cathalonia...»

Lo mateix ó també, de lo que en «Nomina et acta Episcoporum Barcinonensis» diu Aymerich—Joannes Sentís dertusensis ..—

Y sols ve á apuntar quelcóm de veritat Villanueva en sos «viajes literarios,» al dir que era natural «de Orta ó de Cherta junto á Tortosa.»

No cal haver tullejat gayres llibres pera saber que en assumptos històrichs se cometen molts erros, y es cosa engorrosa ficarse en compulsas de llochs y feixas.

Torres Amat te á don Joan Sentís en lo *Diccionario crítico* com autor catalá; y havent jo prenguntat á molias personas y buscat en varias bibliotecas res he pogut trobar de aquell com á escritor.

Tamayo Salazar lo fa morir al Juliol de 1651, essent aixís que morí'l 7 d'Octubre de 1632, y diu «Joannes VI. Episcop. Barchinon. XCIII»; quan l' Arxiu de la Seu de Barcelona porta «Joannes VIII, CXXIV Barchinon Episcopus.»

Donchs be. Per sobres de totas aquestas afirmacions y contradiccions en que s'oblida que un clergue ó beneficiat, de Tortosa, v. gr., no ha de ser forsosament tortosí de naixensa... tinch lo gust d'assegurar á vosté que en Joan Sentís, fill de la familia més principal de la vila, fou nascut y criat á Cherta, si be es veritat que á Horta hi vivía una familia d'igual nom de casa un dels quals fills, D. Lluís Sentís, era Canonge de Lleyda l'any 1627.

Al ser agraciat l'any 1588 ab lo Canonicat y Prebenda deuría tenir de 30 á 40 anys, y per lo tant naixería dins lo deseni de 1540 á 1550.

Sa té de batisme es inútil buscarla, perque á primers de Desembre de 1640 los llibres parroquials guardats á la sagristia de l'iglesia, *totalment y sens salvarsen un sol full de paper* desaparegueren quan los castellans assaltaren la vila. Y encara que sens trobar resistencia, per quant la forsa popular

cataloganaque la guarnia, veyent sa inferioritat numérica se'n passá á l'altra banda del riu. no fou tot aixó obstacle pera que 'ls malehits instruments que l'infame y orgullós Comte Duch vomitá contra Catalunya, que, menos Tortosa, tota en pes, eclesiástichs y láychs ó paisans no feya altra cosa que defensarse de la brutal y traydora destrucció dels furs y llibertats portada á cap per l'ídol d'un Rey, que, abandonant als apetits de son favorit los sérios interessos de la governació del Estat, se rodejava de comedians y comediantas... no obstá, com deya avans, pera que sens haver suferit cap baixa s'entreguessin aquelles feras á la matansa de chertolins, calant foch per tot-arreu, violant donas y robant.

L'iglesia la convertiren en cuartel y corral de sos cavalls, y á ben segur que 'ls llibres parroquials degueren augmentar lo foch per coure las viandas d'aquella soldadesca desenfrenada, ó be servir de brossa pera 'l femer en que convertiren lo temple.

¿Quí li havia de dir al il·lustre chertolí y venerable Bisbe de Barcelona, quan lo 26 de Mars de 1626, á la Seu y en mitj de tota aquella pompa y magestat, prenía al Rey Felip IV lo solempne jurament de respectar y fer guardar los furs y llibertats que 'l poble s'havía guanyat y 'ls Reys de sang catalana y catalano-aragonesa gustosos regoneixían... qui, qui del mon podia augurarli que aquell Rey al qual joh sarcasme! un vanitós favorit volía apellidar «Felipe el Grande» (¿?!) .. cóm y d'abont havia d'esperar que als 14 anys y quan ell ja sería mort, afegiria als perjuris anteriors lo de ser botxí de sa predilecta Cherta, sa patria estimada, de la qual guardá sempre fervorós recort, a qui afavorí ab valiosos regalos, penyora viva de son tendre amor; y que, en últim terme, no feya més que, com tota Catalunya, defensar lo patrimoni sagrat de las lleys pátrias y llibertats sempre atacadas per una rassa superbiota y absorbent.

Prou haguera ell tingut per boig al que li digués... ¿veus aqueix rey que tan respectuós compareix á ta sagrada presència posant á Deu per testimoni de sa bona té?... Donchs, mira: l'iglesia abont te portaren pera rebre l'aygua del baptisme, l'iglesia que tú consagrarás d'aquí á un any ananthi, vell y desvalgut, desde Barcelona y de la mala manera que ara 's viatja... se veurá afrontada y envilida per las potas dels seus

cavalls y 'ls renechs d' uns homenots deixats de la má de Deu. Aquells carrers que en ta alegre infantesa recorriás plé d' il·lusions, cantant y jugant ab los amiguets... se veurán plens de runas, vigas encesas y cossos humans mutilats pels soldats d' aquell que, com oportunament recorda l' anyorat senyor Coroleu, manava 'l 3 d' Octubre de 1639 ..

«Que en orde als ferratges, si no hi havia carruatges pera portarlos, tenían obligació 'ls catalans y devían portar á las espatllas quant blat, palla y civada fos necessari: que las tropas devían allotjarse ab tota comoditat, donantlos los llits dels cavallers més principals, y si per cas los naturals no sabían ahont jaure, que dormissen en terra.»

Consentida aquesta digressió y desfogament del meu patriotisme, permétim afegir, que dominat aixó pels castellans, Cherta mantingué contra d' ells ferma lluyta per espay de nou á deu anys; vivint més en despoblat que á la vila, ab escassos naixements y dos anys alterns sens cap casament, que, com las defuncions, no 's registraren fins l' any 1643 en que 's van obrir los llibres parroquials nous.

Essent solament beneficiat de la Seu á Tortosa, tals devían ser sos mérits y tan influenta sa familia assí y á la Cort, que aná á Roma, viaje allavors bon tros difícil. Allí obtingué l' any 1588 del Papa Sipto V, las duas Butllas á dalt referidas; extenent lo Notari de la Cámara Apostólica Sign. Francesco Ugolini Perusino uns poders pera pendre possessió sens móurers de Roma, en la qual y á Madrid encara passá molt temps.

Per Villanueva sabém que l' any 1590 ja's trobava á Lleyda, y 'l 6 d' Abril de 1598 obtingué 'l càrrech d' Ardiaca de Ribagorsana.

L' any 1602, conservant los càrrechs, de Lleyda passá á Tortosa com á Vicari General del Ilm. y Excm. Sr. Bisbe don Pere Manrique, actuant en lo nomenament d' un procurador pera un procés d' atach á la immunitat eclesiástica esdevengut á l' iglesia de Cherta, en que, al crit de *Ajuda al Rey* donat per Lluís Jordá, sabater, agafaren al pagés Paulí Ferrás.

Resigná l' any 1612 en mans del Papa sa Dignitat y Canongia per haver passat lo 1611 á Saragossa com Vicari General del Arquebisbe D. Pere Manrique, essent nombrat pel Rey, Prior de Santa Agna de Barcelona.

Presentat y preconisat lo 1620 per Bisbe de Barcelona, prengué possessió al Octubre del mateix. Mes com era persona de tant valer y una verdadera potencia política y palatina, figurant com Almoynor de donya Agna d' Austria germana de Felip III y casada ab Lluís de Fransa, no ocupá la sede fins lo 28 de Mars de 1621 ab gran ceremonial, com llargament se descriu en «Ejemplares IV» del Arxiu de la Seu de Barcelona.

Fundá un Majorasque ó Vincle que ha recaygut en la familia dels senyors Ramon de Sentís vehins de Cherta, fins fa una vintena d' anys, y avuy lo posseeix l' Ilm. Sr. D. Ignasi Ramon de Sentís y Aigüesvives, vehí de Tortosa y President de la *Creu Roja*, secció de Tortosa, qui guarda variats documents del Sr. Bisbe; v. g.: lo testament á favor de sa germana, y 'l preciós sagell de puny que usava aquell célebre Prelat, del qual, á la Galería del Castell de la Excma. Condesa de Ripalda hi ha un gran retrato de cos sencer pintat al oli, conservant jo tres fotografías del mateix, en que se 'l veu dret, ab gabardina y sobrepellís, tocant ab la má dreta los cayguts ó penjants de la mitra. En l' ángul superior de la esquerra l' Escut heráldich, y al inferior de la mateixa má, una cartela evidentment sobreposada ab posterioritat, ab la llegenda: «El Ilmo. y Éxcmo. Sr. D. Juan Sentís, Regente que fué del Supremo Consejo de Aragón, Obispo de Barcelona, Virrey y Capitán General del Principado de Cataluña fundó el Mayorazgo de la casa de Sentís, que, al presente ha recaído en la casa de Ramon.»

Tot aixó crech que es lo menos que he degut dir tocant á aquesta materia, que, certament, se presta molt; y no será estrany que me 'n ocupi més avant y ab més datos y espay.

PROBAS INDIRECTAS, PERO CONVINCENTES Y PER ORDRE CRONOLÓGICH,
DE SA FILIACIÓ CHERTOLINA

En la sentència d'un Plet entre Cherta y Aldover l'any 1569 figuran com representants de Cherta, Pere Sentís pare y Pere Sentís fill.

L' any 1590 s' autorisa á *M. Hieronym Sentís* pera una tallada de fusta, y en tots los actes oficials d' ordre administratiu, judicial y parroquial se 'ls dona 'l tractament de *Don* per ser personas principals.

Arxiu de Cherta. «A 15 de Juny de 1620; s' han tret de la caixa y bossa de la vila 20 lliuras... per gasto s' ha de fer en la anada á Madrid, per deliberació del Concell pera donar de part de la vila lo parabien al Sr. Regent D. Joan Sentís elet Bisbe de Barcelona de la elecció del Bisbat.»

Arxiu de Cherta. «Lo 20 de Jané de 1623, s' han tret de la bossa y caixa de la vila 9 lliuras 4 sous per haver anat per ordre dels Jurats y Consell á donar lo parabé al Sr. D. Joan Sentís, Bisbe de Barcelona, fill y natural d' aquesta vila, nomenat pel Rey nostre senyor Virrey y Capitá General de Catalunya.»

Arxiu de Cherta. Una real carta del R. D. Felip IV. «Rdo. en Christo Padre Obispo de mi Consejo Lugarteniente y Capitan General de Cataluña... Por haberse representado por parte de Tortosa que siendo vos natural del lugar de Cherta, no es justo que intervengais en la Causa que en esa Audiencia pende entre los Procuradores de Tortosa y Cherta... Datt. en Madrid á XXIV de Agosto de MDCXXIV. Yo el Rey. Villanueva Srio.»

Terminat al finir l' any 1626 l' altar major construhit segons las intruccions del Sr. Bisbe, se li pregá que vingúes á Cherta pera consagrar l' iglesia; y, acordat per ell afirmativament, ve á Cherta y s' hi está aprop d' un mes, donant lloch á grans festes las ceremonias de la consagració y la concurrencia de dignitats ecclesiásticas y capellans en gran número, haventhi vingut ab sos dos fills l' allavors Virrey y Capitá General de Catalunya Sr. Duch de Segorb y de Cardona. Sent cosa per tal extrém notable, que conferí Ordres Sagradas, autorisat com estava per la següent Acta de que m' ha informat lo ilustradíssim Sr. Doctoral D. Ramon O' Callaghan.

«Acta Capitular del Cabildo de la Catedral de Tortosa en Sede vacante (26 de Febrero 1627), por la qual se concede permiso al Excmo. Sr. D. Juan Sentís Obispo de Barcelona para celebrar y conferir Ordenes Sagradas en Cherta, su patria, y ejercer los demás Pontificales.»

Arxiu de Cherta, Abril de 1627. «A Joan Rajadell... per

anar á portar la roba y recámara del Sr. Bisbe que vingué á Xerta... Y á Francesch Fontanet... per ell y 'ls seus matxos que tornaren lo Sr. Bisbe á Barcelona.»

Arxiu de Cherta. «Bien quisiera yo que el Virrey no ubiera detenido ahí tanto tiempo el alojamiento de caballos y lo que con ellos se ha hecho será parte para que su ex.^a mitigue el rigor que hasta aora á avido; pienso que cuando tal llegüe, segun lo que me escrivi con esta estafeta estarán fuera de que tendré yo particular contentamiento y el descanso de esa villa y las cosas que se seguirían de sustentarlos más tiempo... y pues v. ms., saben lo que procuro y deseo su descanso, fácil será creer de mí que no perderé ocasion en que no lo procure. G.^e D. á V. ms. como deseo. Bar.^a 21 Abril 1632. Lo bisbe de....»

Al sobre lo sagell en ostia y «A los Jurados y Consejo de la Villa de Xerta.»

Reparis que 'l text de la carta escrita mitj any ans de morir, y qual ortografía he respectat, va en castellá, segurament escrita per lo Secretari, firmanla ell, lo Prelat, en catalá y ab un estrany anágram de Barcelona.

En lo restant del segle xvii y casi tot lo xviii van seguir vivint així los Sentissos, creuhantse ó entroncantse ab altrás familias, fins que morint, enagenant fincas y anántsen á altrás parts s'extingí tal familia.

Al Padró de 1717 figura donya Flora Curto de Sentís (Vda. de D. Joseph Borrás, Caballer del hábit de Montesa), de 38 anys d'edat ab tres criats y tres criadas; tenint un germá á Malta y un altre á sa casa de Valencia, haventse la donya Flora casat lo mateix any ab don Ramon de Reart; conservantse avuy lo palacio d'aquella que també se 'l coneix per la Casa Gran ó Palacio del Bisbe destartalat y un poch habitable gracias al actual propietari don Joan Brunet.

Al 1725 se casá á Cherta don Miquel Sentís ab donya Mariana Ramon, essent aquell de 53 anys y cap de casa, ab un germá de 40 anys y dos criats y dos criadas.

Lo 1726 manifestá don Miquel Sentís que no volía que 'l *fiquessin en cap peyta*.

En la llista del Catastre de 1736, los dos primers contribuents foren donya Vicenta Ramon de Sentís y don Miquel Sentís.

Segons relació oficial (de 1747 «hi ha entre 'ls vehins dos familiars del Sant Ofici y don Iguasi Ramon de Sentís, que, com ells, està exemp de tributació.»

Lo 1765, devant de don Joan Parera otorgá uns poders don Salvadó Ramon de Sentís.

Lo 1790 figura com á propietaria donya Ignés de Sentís.

Encara que parlant de cosas del senyor Bisbe y sa familia podía omplir moltas cuartillas, hi renuncio porque 'm pareix que l' hauré convensut, y porque arribo á sospitar que ja he abusat de vosté y dels que hagin posat l' esguart en aquestas mal girbadas ratllas.

Dispénsim, y admeti l' encoratjament que li fas de difundir en be del Regionalisme los extensos coneixements de vosté en tant interessant materia; que ab los propósitos lloables del senyor Pin y Soler de publicar en varias *cartillas* tot lo referent á la educació é instrucció dels noys... han de marcar una de las fitas més ben assentadas de la nostra noble y generosa aspiració.

De V. A. S. Q. S. M. B.

ANTONIO AÑON

QUADRET

Sols un dia las he vistas
en mitj del país nevat
á las capellets tristas
dels Monjos de Sant Bernat.

A la claror vermellosa
de la llum del sol ponent,
á la renyor misteriosa
que pels abismes fa 'l vent;

Quant las viletas alpinas
se van cobrint de negror
y las cimas gegantinas
d' indefinible claror;

Quant toca l' *Ave Maria*
la campana del Convent
y 'l cant de la lletania
dels Monjos per dins s' hi sent;

En tal hora las he vistas
entre neu y soletat
á las capellets tristes
dels Monjos de Sant Bernat.

F. BARTRINA

CONTRAST

Mentres la cobla senyala
l' últim tom d' un airós vals,
y al incentiu de la música
voltejan per l' envelat
ab la furia de una mànega
cent parellas, entre flams,
y en mans del rector del poble,
passa Deu ab magestat,
Al oures de la campana
lo funerari dringar,
para 'l ball; tots s' agenollan,
y baix, tot baix, van resant.
Imposat per l' espectacle
tot á mos ulls s' estrefá.
En lloch del conjunt espléndit
de llums, colors y miralls
del moviment, de la vida
que s' esbrava d' un sarau,
á la claror d' una llantia
veig un llit: á son capsal,
mitj recolzada la Mort

que 's neguiteja esperant;
una dona que gemega,
un noy, rosset com lo blat,
agafat á sas faldillas,
un jayo que mira en dalt...
Fins vey a l' estors de l' ánima
per deslliurar's de la carn;
fins vey a móures lo cavech
del sepulturer al bras
quan, tot de sobte, y trayentme
de l' abstracció, d' un company
aquets mots al meu prop sento.
—¿Qué guaytas tan encantat?
¿No sents com sona la cobla?
¿Y ta parella?...¿Qué fas?...
Com quedas?...¡Au!...Mentres duri
giravolta!...Som al ball!!

JOAN PONS Y MASSAVEU

L' APOTECARI D' OLOT

Aixurit com la poncella
que s' adressa al veure l' Sol
aixís sempre Olot me troba
del matí á entrada de fosh.

—Sabeu qui só...?

—Jo no.

—Donchs si m' escolteu
sabreu dintre poch
y ab duas paraulas
ben ditas qui soch.—

Tinch trenta anys, la bossa plena
y no soch dels menys bufons;
duch barret rodó á la moda
y l' cabell sempre llustrós.
Es mon trajo blanch ó negre
segons fa fret ó caló;
y 'ls mes vells dihuen que al avi
no m' hi semblo poch ni molt...

—Sabeu qui só...?

—Jo no.

—Donchs si m' escolteu
 sabreu dintre poch
 y ab duas paraulas
 ben ditas qui soch.—

Lo dilluns sencer lo passo
 component aygua del pou,
 lo dimars vaig á las *Trias*
 y 'l dimecres á *S. Roch*.
 Lo restant de la setmana
 lo dedico á mon amor.
 ¡Si no faig vida de frare
 ja se n' hi falta ben poch!

—¿Sabeu qui só...?

—Jo no.

—Donchs si m' escolteu
 sabreu dintre poch
 y ab duas paraulas
 ben ditas qui soch.—

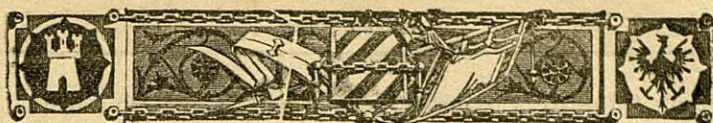
Si estich trist, cantant m' alegre;
 si m' enfado, 'm dura poch;
 quan tinch fret, sovint m' escalfa
 y 'm faig vent si tinch calor.
 Vaig á missa, quan n' es dia
 parlo poch y observo molt
 y aixís visch sens compromisos
 y estich sempre be ab tothom

—¿Sabeu qui so...?

—Jo no.

—Donchs jo so l' hereu
 diguéuho per tot
 del Apotecari
 mes típich d' Olot.

CARLES PIROZZINI Y MARTÍ

TRADICIONS Y LLEGENDAS ⁽¹⁾

UN FASOL VAL UNA LLIURA BARCELONESA

Lo Abat del Real monastir de Poblet era tal volta lo més rich y poderós senyor eclesiástich de Catalunya, tantas eran las rendas, los alous y 'ls dominis de la comunitat que presidía.

Además del abadiat de Poblet ab los pobles de Vimbodí, Terrés, Senant, Montblanquet, Fullea, Vinaixa. Omellons, Pobla de Cérvol, Vilosell y Vilclara, y 'ls tres llochs herms nomenats Torrellas, Cudós y Corregó, li rendían feude y vassallarje las Baronías següents:

La de Prenafeta, en lo Camp de Tarragona, que comprenía lo lloch del mateix nom y 'ls de Figuerola, Miramar, Mas d' en Amill, Puigdespí ab sos termes y 'l de Montornés.

Lo de Sagarra, que comprenía los pobles de Verdú, Granyanella, Sandomí, Solanellas, Puigdemages y La Portella.

La del Urgell, que contenía 'ls termes y llochs de Castellserá, Fuliola, Boldú, Tornabous, Belcaire, Bellmunt, Buc-

(1) Forman part de la obra *Narracions de Poblet*.

cenit, Montalé y 'ls termes dels llocs desolats de Tarrascó, Tous, Montsuar, Filella, Penal, Torre d'en Aval y Almenara la baixa.

La de Algerri que agafava la vila del mateix nom y 'ls llocs de Menarguens, Roig, La Figuera, Tragó ab sos termes y 'ls dels herms de Torredá, Salavert y Canyelles.

La de las Garrigas ab sos termes y llocs de Juncosa, Torms, Solerás, Albages, Cugul, Las Bessas y 'ls termes des poblats de Montbellet, La Cova, Sisguella, Hospital de Riu de Set y Vall de Rey.

Y altra en lo regne de Valencia ab los llocs de Cuarte y Aldaya, ab varias terras, granjas, censos y senyorijs sobre molins en la horta de dita ciutat.

Y com ja diu l' adagi: «á gran Senyor, gran honor», fora per demés relatar la influencia y predomini que l' Abat exercia en totas las esferas gubernamentals.

En mal hora, donchs, los vassalls de la Baronia d' Algerri escoltaren los consells de la noble senyora na Eufressina de X** pera que deixessen com deixaren de regoneixer al Abat com á senyor jurisdiccional y campal de la dita Baronia, ab mer y mitj imperi sobre ls poblats d' ella, ab motiu de la enquesta que dita na Eufressina seguía en lo Real Senat de Catalunya contra 'l monastir, disputantli lo seyoriu de la dita Baronia, fundant aquella sos drets y sas pretensions en antichs pergamins trobats en l' arxiu del palau de sa noble nissaga, com á successora que era per línea directa del desgraciat Comte d' Urgell á qui havia pertenescut lo domini de la dita Baronia, y de la que després d' apoderarsen Ferran lo d' Antequera, la vengué al monastir, qui per complaire al monarca no vacilá en arriscar lo crescut preu de la compra, que importava un grapat de mils florins.

Anys y panys feya que durava 'l litigi, quan un fet intencionat ó casual, mes sense importancia, vingué á refermarlo tant per una com per altra part.

Fou lo cas que, anant de pas lo Pare bosser montat en samula del un poble al altre de la referida baronia, s' escaygué passar prop del casal de aquella noble senyora, y sortint un gos de la casa se posá á bordar al mosso de peu que anava al devant de la cavalcadura ab tanta insistencia, que

aquell pera defensarse de un hoste tant inoportú li ventá una perdigonada, deixantlo cadáver.

Ni may que tal hagués succehit, puig d' aquella hora en endevant, los *sabis en dret*, tant de una com de la altra part que 'l plet dirigían, redoblaren los capítols de cárrechs, las pretestas y las suplicacions que l' un y l' altre 's rebatían ab difusos allegats que sempre acabavan ab la paraula *Allissimus etc.*, sacramental frase de rúbrica en aquella época.

Mes com en aquest mon tot te 'l seu fi, arribá també un dia en que la Sala, després de llarchs *visus* y fundats *attentus*, assigná, provehí y promulgá la derrera y definitiva sentencia, sens ulterior grau d' apelació, confirmant ab ella al monastir de Poblet lo domini que venía exercint en la Baronia de Algerri, *e per ço e altrement* que la nobla senyora na Eufressina de X^{aa} no tenia d' exercir lo pretés senyoriu, imposantli silenci perpetual, sens fer execució á ninguna de las parts de *les despreses e bastrets*.

Y veus aquí com en virtut d' aquesta sentencia 'ls pobles de la Baronia d' Algerri que durant tants anys havían deixat de pagar al monastir de Poblet censos y lluïsmes, delmes y tascas, confiats en que si 'l monastir hagués perdut lo plet, com ells creyan, na Eufressina 'ls haguera alleugerit una bona part d' aquellas gabelas, comensaren á tremolar per lo resultat de la liquidació que devia practicarse.

Nombrat per lo Capítol á dit efecte un dels frares que més s' havia distingit en lo curs del litigi per sas opinions intranzigents contra 'ls rebeldes moradors de la baronia, feu via cap á Algerri, provehit dels llibres de capbreus y albarans pera aplicarlos tot lo rigor de la llei, puig aixís en lo capítol se determiná; emperó, després de un llanch y engorrós passament de comptes y d' haver fet sumas y més sumas y de contats los beneficis cessants y danys emergents de las cantitats que la comunitat havia deixat de percebre, era tan gros lo total que plegat pujava, que, consensut lo monjo procurador de la impossibilitat de ferho efectiu y devant de tantas exclamacions y prechs com arribavan á sas orelles, proposá als trastornats vassalls que paguessen ab fasols.

—¿Ab fasols?—contestaren admirats los d' Algerri.—¿Qué vol dir ab aixó vostra Paternitat?

—Molt senzill—afegí 'l frare.—Ja que tant pobres sou, y

aixís ho regonech, convením en donar á cada fasol lo valor d' una lliura barcelonesa y pagueu ab aquesta classe de moneda.—

Y, tal dit, tal fet: tantas mils lliuras, tants mils fasols... y en paus.

Després d' efectuat lo pago, ¡n' hi havia tres cortans!

De retorn al monastir y cridat lo monjo á comptes, presentá sobre la taula lo contingut embolicat en un gran mocador que comensá á desfer, y quan, tots creyan que dins hi havia un tresor, abocá sobre la taula los tres cortans de fasols.

—Aquest es lo resultat del passament de comptes ab los d' Algerri en virtut del poder y facultat que 'm foren conferits. Aixís com aixís, tampoch haguera pogut cobrar, puig allá hont no hi ha res lo rey hi pert sos drets, y tan rica será la comunitat de la una manera com de l' altra.

Lo convent deixá de percebre una forta cantitat, emperó també matá pera sempre los enconats odis ab que tota una comarca los amenassava en lo successiu.

Desde llavors los habitants de la baronía d' Algerri pagaren religiosament al monastir los delmes, censos y demés impostos sense frau ni engany.

PER QUÉ ESTÁN ESCAPSADAS LAS TORRAS DE LAS MURALLAS DE MONTBLANCH

La real vila de Montblanch, una de las més importants y populosas de Catalunya durant la época mitjana, vista desde dalt de las montanyas que li fan de respallter, lo turó hont s' alsa la ermita de Sant Joan per exemple, ab las murallas guarnidas ab las trenta tres torras que la defensan, (1) construhidas durant lo regnat de Pere IV, sembla la testa d' una

(1) Avuy se n' hi contan 18, nou d' ella, perfectament conservadas y enmarladas.

matrona cenyint corona mural, assentada á la falda d' aquelles montanyas y besada per lo riu Francolí.

Vista d' aprop, fent la ronda de son contorn, lo visitant se transporta fàcilment al temps de la passada grandesa d' aquella vila, tant es lo carácter que 'n conserva, y parat devant de alguna d' aquelles torras, espera veure entre 'ls marlets apareixer lo capell y la llansa d' alguna atalaya; aixís com al passar per devant del portal de Sant Jordi tem que desde dalt no se li escorrin las portas llevadissas pels encaixos laterals, y li sembla que de las entradas de las rónegas casas del mal alineat carrer que enfila, n' ha de veure encara sortir algun morador ab vermella barretina y parda gonella al cos cenyida per la correija de cuyro.

Mes deixant apart aquests detalls que la fantasía crea, aném á contar, segons la tradició relata, per qué están escapadas moltes de las susdites torras.

En altra tradició havém manifestat las empenyadas lluytas que de temps inmemorial lo monastir de Poblet sostenía constantment ab totes las universitats vehinas en defensa del bosch. Per lo que respecta á la de Montblanch retrata perfectament aquelles lluytas lo següent paragraf que copiám de un plet que en l' any 1753 venía seguint contra 'l monastir.

Diu aixís:

«La vila de Montblanch, en forsa de concessions dels Sereñíssims Comtes de Barcelona, Reys d' Aragó, concordias firmadas entre dita vila y lo Real Monastir de Poblet, sentencias arbitrals en lo tenor de ditas concordias y en singularitat de la última proferida per los Ilustríssims y reverendíssims senyors Arquebisbe de Tarragona y Bisbe de Lleyda en 18 de Desembre de 1424, te lo dret incontestable de fer tallar en lo bosch de Poblet en los dias y per la gent que be li pareixerá (en lo temps en dits documents preficats) quanta llenya d' alsina li aparegue menester pera l' abast y consum dels vehins d' ellas en llurs fogueras; dret al que sempre se li ha trobat una repugnancia y una versió ferma per part del monastir, com ho demostra tenir que menester tantas sentencias y concordias pera obligarlo á no embrassar dita prerrogativa, movent sempre plets, disturbis, sumarias y debats pera confondre y pertorbar que la vila pogués gosar de dita preeminencia.»

A darrers del sigle xiv, irritats los vehins de Montblanch

de veure contradit aquell dret, y haver matat á dos de ells dintre 'l bosch los guardas que allí teníen los frares, s'aixecaren en somatent contra 'l monastir, y dirigintse á la Pena, després de matar al guardiá que allí hi havia, cremaren la capella y edificis adjunts, calaren foch á las granjas, molins y otras dependencias rurals del convent, emportantsen los fruyts y 'ls animals y lliurant una verdadera batalla campal ab los moradors del monastir que sortiren en defensa de sos drets.

Se diu que Poblet acudí en queixa al Rey, y com sempre cau la culpa sobre 'l més débil, se condemná á la vila á pagar una forta multa, y pera aplacar son orgull fou també condemnada á escapsarli una per altra las torras que guarnían las murallas.

Veusaquí perque 's veuhén encara escapsadas molts de las torras de las murallas de la real vila de Montblanch.

Al menys, si no hi ha documents que ho acreditiin, aixís ho conta la tradició.

UN DIMONI... ASE

Al comensar lo sigle xv, en lo monastir de Poblet hi havia un monjo nomenat Fra Pere Marginet. No es nostre intent relatar, per massa sapiguda, sa vida accidentada y tot lo que d'ell se conta, bastant consignar á nostre objecte que, després d'abandonar lo convent, segons resan las crónicas, s'entregá, en companyia de Fra Anselm Turmeda, Pare Franciscá de Montblanch, á la vida llicenciosa y al bandolerisme, essent lo terror de tota la comarca, fins que havent tocat Deu lo cor de Fra Marginet, empenedit, torná al monastir, retirantse á una cova de la montanya propera hont acabá la vida fent oració é imposantse grans penitencias en desagravi dels pecats per ell comesos, en termes que morí en olor de santedat.

Molts miracles se contan d'ell que, si hem de creure la

tradicció, continuaren encara després de sa mort, ja que, segons se diu, quan havia de sobrevenir alguna calamitat al monastir, la anunciava anticipadament ab estranys sorolls que sortian de la tomba bont estava enterrat.

Y com lo dimoni sempre va á la que salta y no té altra feyna que esgarriar las ánimas, natural es que preparés temptacions al penedit frare durant sa vida contemplativa, ab tant major motiu quan se li havia escapat de sas urpas.

Aixís es que un dia, segons contan, en que fra Marginet molt cansat pujava la montanya, lo dimoni se li aparegué en forma d' ase, ab l' intent d' emportársel si queya en la flaqueza de pujarli á cavall: mes comprenent aquell l' engany per la divina gracia, se deslligá de la cintura la corretja benehida que duya al cos cenyida y passantla pel coll del ase ab un nus escorredor, vulgas no vulgas lo dimoni tingué que seguirlo pera no quedar escanyat.

—¿Qué faré ara d' aquest dimoni que ha sigut tan ase?—degué preguntarse lo bon monjo.

Y se l' endugué á una sínia del monastir que allí prop hi havia y fermentlo al bógit, si 'us plau per forza, sempre ab lo nus escorredor al coll, lo feu trevallar de valent pouhant aygua.

L' ase prou se parava de tant en tant, puig los dimonis no son de mena trevalladora, pero bastonada ve y bastonada va, tingué de rodar per forza trevallant molt y ab la racció curta.

Mes un dia, puig molts y molts ne passá en tal captiveri, un mosso, compadit del excés de treball que l' ase duya, al veurel tan flach com s' havia tornat, y tement que 'l nus escorredor no l' escanyés, tingué lo mal acert de tráureli del coll la benehida corretja. En mal hora ho feu, puig tantost ho tingué fora se fongué l' ase com per art d' encantament deixant á la estancia una forta olor de sofre, mentres lo mosso tot senyantse y esporuguit de lo que li acabava de succehir, aná á contarho á Fra Marginet.

—¿Qué has fet, desgraciat?—li digué.—Sápigas que has donat llibertat al dimoni que tant me persegueix.

Desde llavors aquell no prová de temptar més á Fra Marginet.

¿MONJO... Ó MONJA?

Un dia—parlém de mitjans del sigle xvi,—trucá á las portas del monastir, demanant protecció y amparo, un jove de poch anys que digué anomenarse Joan Bartomeu de Vilarroja, y allí 's quedá per criat.

Dócil, servidor y diligent, ben prompte 's guanyá las simpatías de sos superiors, quins li ensenyaren ab molt profit las primeras llettras.

Al véurel tan estuddiós, de no escassa inteligencia y observant una conducta inmillorable, no li faltá la protecció del convent, concedíntseli l' hábit de novici.

Pero 'l temps aná passant; Joan Bartomeu, de la infancia entrá á la pubertat, y, al esclatar la poncella en flor, no pogué amagar ja per més temps los senyals propis del sexo femení al que pertanyía.

Temerós de que 's descubris l' engany, s' agenollá als peus del Pare Abat, que llavors ho era en Pere Boqués, y entre llágrimas y sospirs revelá l' engany, implorant perdó y misericordia.

Los motius que induhiren á aquella dona á entrar en lo monastir may arribaren á sebres, puig com á secret de confesió foren guardats per l' Abat en los més amagats plechs de sa conciencia, y ab ell baixaren á la tomba.

Rebuda la absolució, ab gran secret y prudencia, Isabel, que aixís se deya la protagonista, sortí del monastir pretextant á la comunitat enginyosas excusas que may ne faltan, sens que ningú hagués esment d' un cas tan estrany com anómal.

Tantsols després d' algun temps, ab gran misteri y á cau d' orella, los monjos se contavan, los uns als altres, admirats y senyantse, lo fet auténtich que acabém de relatar, mes ignorant los detalls y las causas que tampoch han pogut passar á la historia.

LA OBRA DEL P. FINESTRES

La majoria de nostres lectors tindran sens dubte coneixement de la obra titulada «Historia de Poblet», la millor sens dubte de quantas tractan del monastir, impresa á mitjans del sigle passat y deguda á la ploma del P. Jaume Finestres de Monsalvo, monjo arxiver de dit monastir; pero en cambi no tots sabrán lo per qué la escrigué y 'l per qué se 'n troban d' ella tant pocs exemplars.

Es de saber que en aquell temps los monastirs de Poblet y Santas Creus, abdos de la ordre de Cister, havían iniciat una ruidosa cuestió sobre quí d' ells tenía més antiguetat y preferencia sobre l' altre, cuestió que degenerá en un litigi molt empenyat, en lo quí las duas parts litigants hi abocaren tota sa poderosa influencia, acabant Poblet per guanyarlo.

Donchs be: se conta que, pera adubir provas y arguments, lo P. Finestres tingué que fer un estudi concienzut dels documents del arxiu que tenía á son cárrech, y que, una vegada acabat lo plet, aprofitá 'ls treballs que havia fet pera escriure la historia del monestir, qual obra consta de cinch tomos en quart impresos á Cervera.

Emperó al ferse cárrech la comunitat de la importancia d' aquella, al veure lo inmens cúmul de datos y noticias que contenía y 'ls molts é importants documents que transcrivía, inédits fins llavors, al compendre que tota la historia del monestir passava al domini del públich, cregueren que no era convenient al seus interessos divulgar las intimitats de la casa y acordaren recullir la edició, per qual motiu son tant pocs los exemplars que avuy se 'n coneixen, essent encara molt més escás que 'ls altres lo tomo quint, lo qual se comprén perfectament tota vegada que 'ls tomos no 's publicaren junts sino ab un laps de temps del un al altre, essent per lo tant lo que menys temps estigué á la venda pública, si es que hi arribá á estar.

LA VULL NEGRA

Lo Pare bosser del convent de Poblet en l'any 18... podia ben be alabarse de montar la mula més fiada y caminadora que hi havia sota la capa del cel. Era tan fina de marxa, que'l cavaller podia portar un got plé d'aygua á la má sens temor de vessarla. Però..., com totes las cosas del mon tenen un *peró*, la mula era tordilla y 'l reverent monjo més se la haguera estimada negra: aquest era l'únich defecte que tenia la mula del Pare bosser.

Y com val més un gust que cent lliuras, segons l'adagi resa, sa paternitat resolgué cambiar la mula tordilla per una altra mula negra que tingués las mateixas condicions de aquella.

Prou havia donat veus y més veus y fíns parlat de tal cambi ab tots los ramblers de Santa Coloma, mes la mula negra ab totes las cualitats de la tordilla no 's presentava.

Animat de tan ignocentas intencions, la diada de Sant Bartomeu, fira de Prades, lo pare bosser després d'haver cantat en lo chor *maitines y laudes* y d'haver resat la primera missa, cridá al mosso de peu que solia acompanyarlo en sos viatjes, y posantse aquest la escopeta al coll y pujant sa reverencia á cavall de la mula, feren via cap á fira, decidit á canviarla ó á vèndrela pera comprarne una altra del color predilecte, oblidant aquell refrá que diu:

Dona de Barbará y mula de Prades
ans d'entrar á casa batin las camas.

Tantost se sapigué en la fira las intencions del bon frare, una nuvolada de ramblers y gitanos l'assejaren proposantli cambis; mes las mulas negras que li oferian quedavan totes molt enrera al costat de la tordilla.

No tingué de moment altre remey que vèndrela, com aixís

ho efectuá, á un d'aquells negociants y esperar si més entrada la fira's presentaría la mula que desitjava.

Quedava, donchs, realisada la primera part del negoci, y després de fetas algunas visitas á las familias conegudas que allí tenia y de dinar á casa d'una d'aquellas, lo reverent pare bosser, torná al firal, seguit ben prompte d'un estol de firayres que tots duyan xurriacas.

—Jo tinch la mula que vostra mercé desitja,—li digué un d'ells.

Y en efecte, portantlo á un extrém del firal, pogué contemplar y provar lo copdiciat animal. Set pams y quart de talla com l'altra, pel negre y lluent, cinch anys de edat com l'altra y com l'altra de bona marxa, dócil, mansa, fiada... en fi, cor que vols, cor que desitjas, ben prompte se la va fer seva. Be es veritat que pera comprarla tingué que afegir un grapat d'unsas á la quantitat per la qual havia al matí venut la mula tordilla, mes no li venia d'aquí á la bossa que, semblant á la bota de Sant Farriol, la comunitat li tenia confiada.

Y més content que unas Pascuas d'haver realisat tan bon negoci, emprengué lo retorn al convent. Com més caminava més prendat estava de sa cavaladura.

—Fins me sembla que monto la mateixa mula y que l'animal me coneix—deya al mosso de peu.—Verdaderament he fet un bon negoci.

Al arribar al monastir, sola y sens guiarla, com si tota la vida n'hagués sigut hoste, aná pel camí del estable hont lo mosso la aconduhí, la desensellá y la fregá.

Mitja hora després aquest pujava á la celda del pare bosser demanantli audiencia.

—¿Qué hi ha de nou?—li digué.

—Lo que hi ha es que la mula negra... s'ha tornat tordilla.

¡Era la mateixa! Los gitanos que tant pochs escrúpols gastan y totas se las pensan, després d'haverla comprada la pintaren de negre pera enganyar al bon frare.

Las crónicas no contan si li passá la fal·lera del cambi, encara que es de creure que aixís succehiria.

EN LA MORT DE JOANA ENRIQUEZ

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE LLEYDA DEL ANY DARRER

Dia tretze, mal jorn; las campanadas
anuncian la mort,
la mort de la madrastra malehida,
la Reyna de Navarra y d' Aragó.

Dia tretze, mal jorn; per tot arriban
ayradas de Ponent:
reséu per la seva ánima, noblesas,
reséu per la Regina y per lo Rey.

Vosaltres la portáreu de Castella,
salvéula ab vostres prechs,
que 'l crím, la hipocresía y la vilesa
enllotaren sovint lo seu mantell.

Rey Ferrán lo Católich, es ta mare
la que agonitza y mor,
la que per tu fins l' ánima 's va vendre
per véuret enllassat ab sanch de borts.

Agenollat y resa, no tremolis
si al germanastre sents
que morí enmatzinat y 'ls morts no parlan
enterrats dins las tombas de Poblet.

Prega, prega, Ferrán, ta mare fina,
ton pare es cech y es vell,
posa 'ls ulls á Castella, es ton pervindre,
allí brilla lo sol dels Imponents.

¿Qué hi fa que 's trenqui la justícia á trossos
que 'l coure s' alsi arreu
que ¡traydors á la patria! 'ls pobles cridin
y s' esqueixin 'ls pactes y las lleys?

¿Qué hi fa que las tempestas de la vida
s' aixequin ab furor
y demani justícia Catalunya,
y Mallorca, Valencia y Aragó?

¿Qué hi fa que 'l punyal vil la veyna trobi
en lo cos ignoscent
y 's pudreixin los prímpceps entre reixas...
mentres viscan Ferrán y na Isabel?

Prega, prega, ta mare t' ho demana
ab los ulls envidrats,
y sent com la consciencia 's recargola
dins son pit corromput per la maldat.

¡Joana Enriquez! ta hora es arribada,
may més veurás lo sol:
las tenebras per tot, la espessa boyra
pesará demunt teu mateix que plom.

Has volgut per ton fill un altre ceptre
y un ceptre li has trobat,
y de nit, en la fosca, com á lladres,
dels esposos, las destrás s' unirán.

Has volgut per ton fill tota la gloria
y li has donat á dolls;
mes lo llorer que has arrencat dels altres
per altres servirá, no per son front.

¡Joana Enriquez! los verms en ton sepulcre
¡quin rosegat farán!
¡quin bátrers ab ta carn per part de dintre
per fora quín silenci y quina pau!

Be 'n cremarán de cera en las iglesias,
be 'n dirán d' oracions,
descalsos penitents, nua la testa,
per la esposa del Rey en Joan Segon

¡Mes ay! que la justicia de la terra
no es pas com la del cel,
y l' ánima glatint en son desterro
tal vegada jamay veurá á son Deu.

La ambició dins ton ser va pendre estada
com verinós serpent:
per l' ánima de Joana la regina,
clergues y frares y servents, reséu.

Lo punyal y 'l verí, van acotxarse
sota 'l matell real,
per l' ánima infelís de Joana Enriquez,
ascetas y hermitants, pregáu, pregáu.

Fugiu de son costat, Peres y Jaumes
que encara 'l mort es fresch,
y 'l mort es lo que un dia va juntarne
las bocas de son fill y na Isabel.

Miréula allá, la cara rebeguda,
sos llavis sechs, morats;
may més s' aixecará, la mort l' estima
y la besa y sos besos va marcant.

De nits fins ara solitut y calma
del monestir á dins,
fins avuy oracions besant la volta
y encens purs y odorants com flors de llir.

Desd' are en endevant ¡quina cridoria
dins la tomba real!
¡quin sospirar de gola rugallosa,
quins crits d' angoixa y quin sufrir tant gran!

Dia tretze, mal jorn pels que descansan
en lo sí de Poblet;
que pels sigles dels sigles, en las tombas
per un may més en pau reposaréu,

Fugiu de son costat que no es dels nostres,
sa sanch no es vostra sanch
y al Rey que era de casa, va ensenyarli
á aborrrir Catalunya y Catalans.

Y 'l dring s' ohirá d' espasas y rosaris
y un gemegar d' horror
dels cadavers, girantse en sos sepulcres
d' esquena á la madrastra d' Aragó.

La fossana ja ha obert sa negra boca,
la presa s' ha engolit
y dels magnats y clergues, las pregarias
s' perden pels vagon del monastir...

.

La llosana ha tombat. Poble, respira,
no la veurás may més,
Joana Enriquez es morta y enterrada;
la justicia de Deu ja s' ha complert.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS

ES NIN DE SAS CARTAS

(MALLORQUÍ)

ALASHORAS, jo repartía sas cartas de mig barri, perque mon pare, es carter, trobava ja massa pesada se feyna d' anarlas pujant, una per una, sobre tot d' ensá que sas casas havían crescut poch á poch, acaramullant aquells pitsots malsans, que tapavan sa claror y pareixían muradas de cementeri, ab un balconet á cada tomba. Però qu' havia de pensarme may es gran paper que feya, els batechs de cór que duya dins aquella cartereta lluenta de suarda, els retgiron y sas alegrías que donava quant, serio y distret, estirava tot re-bent es fil de llautó de cada campaneta!

—¡Carta, carta!—sentía dir, baix, baix, á qualque veu ansiosa, derrera aquella porta tancada. Y corredissas y renóu de un vent y de s' altra. A la íí, sa porta s' obria y vetaquí una atlota, cara sanitosa y avergonyida, devantalet ab randa, mans primonas y ben fetas. ¿Creuriau qu' aixó íí que ja comensava á véureho, jo? Aquella jove m' allargava uns dits plens de picadas d' aguya—encara me pareix tenirlos á devant!—y depressa y correns, arrancantme aque l sobre ben arribat y amaganilo á davall es davantal, me donava sa pessa de dos que de

segur tenia guardada d'es vespre abans, y totduna á tornar-sen cap á endins, cridant á sa mare: ¡una visita p' es senyó d' aquí dalt!...—Altras pichs á qualque botiga, era una veyaruada, ab cabeyes grises y cara mal-sufrida, sa que rebia sa carta d' es fíy soldat, rompent aquell sobre plé da lletrotas com escarabats, abans de donarme es dos centimets de sempre; fins y tot arribava á no recordars'en de pagar *es nin de sas cartas*, y encara jo no havia sortit quant ja la sentia cridar á n' es veynat de més aprop:—Mestre Juan, veniu que m' heu de lletgir una cosa!...—¡Quantas nits de dormir contenta, quants de bons dinars y sopars hi havia en aquella cosa!—Peró alashoras, jo tampoch ho comprenia...

De vegadas aiximateix, á una casa *rica*, sortia una senyoreta, ab barriola ó ab paperets de rissar, que feya una cara un si es no es consemblant á sa d' aquella jove avergonyida... Vaaen t' aquí una que no li venia de nóu, lo que duya jo, aplegat á dins sa cartereta!—Y així, per sa méua má, anavan passant tots aquells misteris, uns que la mar havia duyt de molt endins, tirantlos á sa vorera, com aquell qui diu, lo mateix qu' algas ó fonoys marins; altres qu' un desconegut m' havia fet arribar, confiant els desitjos més grossos á sas rodas de aquella máquina estranya y no gayre segura, composta d' un *sello* d' estanch, d' una mica de goma y d' es nin de sas cartas...

..

Encara que ja sabés lletgir y passás més en-llá d' es Fleury, seguia anant á escola y fins y tot arribavan á dir qu' estudiava com un homo. Mon pare, els días de correu, venia á esperar-me á las onze á sa porta de ca-don Miquél, y m' entregava es manadet, sempre igual de part de fora, sempre diferent de part de dins.

—Fé via, y no t' entretengas. Antes de las dotze t' vuy á ca-nosira.

Y jo era partit com un llamp, muntant y baixant escalas, penjantme á arrambadors per veure si lograva fé un equilibri nou, lletgint tota casta de llettras, remirant *sellos* de totas colors, fins que qualque senyor mal-humorat me pegava un crit:—Veám si acabarás d' arribar!

Molts de dias m'en anava ab un estol de companys á corre mon ó á jugar á demunt sa murada. Posava á un recó sa cartera, la tapava ab so capell, y á corre s'ha dit, fins que brollava per tot es cós; quant m'en anava á acabá sa tasca, hauriau pogut encendre un llucet á sas méuas gaitas, com aquell qui diu. Aquell dia es vapor havia arribat tart...

Solia venir ab noltros en Bernadet, casi un infant pero un infant poch truyós y reposat, lo que se pót dir un bon-atlot de veras. Es mestre sempre el treya com es millor de sa classe, y valdament sols fés un any que venia á escola, ja tenia guanyats no sé quans de premis y havia estat tot es temps en es *cuadro de honor*.—Jo també per aixó, mal m'está és dirho!—En Bernadet s'en anava cada setmana á ca-séua ab un billet de *muy aplicado*, y encara recort sa cara satisfeta de son pare, un vey cap pelat y d'una conversa tan amorosa y atenta, que sempre comensava: «com li anava dient, don Miquel, y no ho prenga pera mal», ja se podia tractar de se cosa més santa y corrent d'aquest mon!

Aquell menut tenia cosas d'homo vey. Anava alerta á rosgarse per no espenyar sa roba; se torcava sas sabatas ab so mocador; fugia de sas barandillas per pór de caure, no volia may jugar á coloms perque es falcó no el tirás en terra. Lo que feya era asséurarse á un recó, demunt s'herba humida, mirant pasturar qualche cabrit, entreteguentse ab véurermos corre com á lócos, fuyetjant tot solet un llibre d'estampas, ó posant per ordre figuras de caps de mistoa, aquells *rompes*—¿vos ne recordau?—que solian representar un camp y una caseta, ab un escrit á baix: *dónde está el dueño?* Y dó en Bernadet ho afinava sempre, *donde estaba el dueño*, y fins n'havia pintat de nous, de *rompes*, els vespres ociosos de s'Aca-démia.

Un dia m'en fé una! ¡Ah, aquella curiositat no tenia barrera! Aixó era un dia de nevada, però ab un soleyet de lo millor. Una gorreta ab galó d'or, un *carrick* nou, ab forro vermey, que dava goig, me feyan aná p'els carrers remirantme, tot content de dur un vestit d'homo. Sortiam d'escola, atropellats, botant els escalons de quatre en quatre, escupint á s'arrambador per soyar sas cabras coixas que venian darrera, y tirant els llibres p'es buyt de s'escala per estalviarlos sa feyna de devallar. A baix ba-t-aquí mon pare esperantme, ab so

No m'en vaig témer, y ja som demunt sa murada, en es mateix bastió d'en Berard. Y qu'hermós! Aquells canons terribles—*Fulmina Regis, Ignea lex*,—ab una retxa blanca demunt s'espinada, y ab sos costats verdosos lluhents, com á fregats de bell nóu. Els munts de balas xarolats, plens de brodaduras de néu ahont es sol juguetejava; els bassiots ab crestays de gél, com á bossins d'una trencadissa; tot es camp d'es Moliná com si sortís d'una lleixivada, ó si tot hagués tret flor, sas casas, els arbres, els molins; la mar, oliosa á redols, ab mayas remogudas y amplas tacotas.. Dava un gust! Ja n'hi havia una partida d'estornells, aplegant néu y pipidas; però, per sort, d'una cosa y d'altra no en mancava per tots... Sa gorra, es *carrick* d'ixós, sas cartas sobretot, m'estorbavan, y, fora nósas, ho vaig deixar á baix d'un munt de balas; en llóch podria estar més ben guardat que á sa sombra d'aquells confits, qu'imposavan sols de véurerlos! En Bernatet s'hi va asseure apróp. demunt una bala, y s'entretengué en fer netas sas altres d'aquella borra blanca, que s'hi havia posat com una polsaquera d'hivern. Noltros trabullavam per demunt sa barandilla, fent castells, pilots y figuras de tota casta ab sa néu, netejant també els canons y els monterets, arribant fins á sa part de murada ahont solen aixugar sas llanas y ahont els corders de sempre seguían rodant y ajuntant estropas. Empravam sas mans com si fossen eynas, perque sa fredor semblava que las mos hagués tayadas, deixantmos en son lloch duas paletas arreplegadissas. Y no perdonavam sas micas terrosas que lluián com á gotas entre sa flor de vauma ó sa mollera-roquera.

*
* *

—¡Bernat! ¡Bernat!—¡Quant hi pens encara!—Tot seriót, sempre ab s'afany de saber cosas novas, de descobrir mon, en Bernat estava llegintme una carta... Alló degué comensar pels sellos, ja es segur. ¡Quins *rompes* més hermosos aquells tres sellos, perque eran tres, un vert, un roig, un morat! Y americans per més senyas, venguts d'aquell *fora Mallorca* que sas nostras veyetas solían dir que se trobava *molt endins, molt endins*, més en llá de tres mesos de camí! ¡Aquella cara pin-

tada, s' homo dels sellos. un senyor amb patillas que parexia molt admetent y bona persona, era possible que vengués d' aquells paraiges, plens de negres y animals ferosos? Se podia creure qu' allà sa gent aiximateix caminava p' en terra, qu' hi hagués casas y carrers com els nostros, que s' hi trobassen homes com els veys de sas tres estampas, tots tres d' una mateixa fesomia, que miravam verda, rotja, morada, á demunt es paper mig esquinsat? Pero sí, sa carta ho deya, perque la lletgirem tots, á sa carta; tant mateix estava oberia, y si nostros no eram tant atrevits com en Bernadet, eram tant llests com ell, quant sa jugueta havia rebentat, per recohir sas pessas de dos espargidas de dins es ventre de sa liadriola... Fins y tot en Bernat la lletgía fort, fent cansoneta, confegint ab grans traçays, y deya qu' allo tenia més merit que anar copiant, lletra per lletra, sa *Guia del Artesano*....

Sra. D ***

Calle de *** n.º 5.—Palma de Mallorca.

Montevideo...

Mentres jo anava lletgint aquellas retxas, d' una lletra millor que sa de sas mostras de D. Miquel, com que vés també p' en mig de s' escrit aquella fàbrica de que mos parlava, aixecantse dreta y altíssima, de catorze ó quinze pisos. tota blanca y acabada de fer, y capás de menjarse tres ó quatre seus com sa nostra; veyia els senyors que firmavan, amos d' uns casals de gigant, uns senyors que devían ésser per ventura consemblants á n' el *rey* ab patillas que mos mirava de demunt els sellos; anava veient aquell Bartomeu, es jove mallorquí qu' allà treballava, un dels molts que fugían plens de foch, d' en tant en tant, cap á conquistar mons y cavar terrers verges encara; el veyia malaltís, retut per sa feyna, anar mancabant de cada día, perdent sa carn y sas colors, y morir á la fi, tot solet, dins un llit dur d' unas gran salas, com sas que devía tenir sa fàbrica, torcent es coll consentit y ginyat á la mort... Llavó era sa carta sols, una carta escrita entre mil altres, en qu' els mateixos qu' havían protegit y fet entrá á sa fàbrica á n' es recomanat, passavan sa mala nova á n' aquella direcció desconeguda, casi impersonal... ¡Qué poch y qué molt era aquest plech de paper amollat dins un vaporás que feya por, entre mig d' un moll plé de fumassas, de lonas ba-

nyadas, de taulons y botas, de vergas llarguíssimas y altas, d' ahont penjavan com á trossos de vela esqueixada uns nigulots de plom que pujavan de la mar... Tot cóm á perdut allá, á demunt aquellas com á saboneras de devés sos Illetas, entre onas que corrian atropellantse cap endins, derrera vidres entelats, baix d' una boyrina espessa que fugía, duguentisen lo que quedava del cel blanch qu' havia fet neixer tot un sembrat de neveta dematinera...

Y allá en terra, nadant dins fanquim y brutors de bassiot remogut, quedavan sas paperinas d' una carta inútil, que no arribaria may. ¿Com m' hauria atrevit á entregarla, d' aquella manera? No hi havia que pensarhi! ¡Quin compromís!

Quant tornavam á entrar dins Ciutat, una cosa me bullia en es cervell y me pessigava es coret: es número 5 ditzós! Es carrer de ***! M' havia guardat els sellos—jencara los guard! No me costá poca pena rebassarlos de sas mans d' en Bernadet, que los volia per sa colecció d' es seu germá montissionista.—En tenia un *álbum* així,—deya senyalant,—y ab tot y aixó, cap, ni un, de *Montifidéu*.. Endemés, ell mateix, en Bernat, tenia intencions de comensarne una, de colecció... Pero ah! jo volia també comensar sa méua, y no era cás de afluxarme d' una xaripa tant gróssa. ¡Tres sellos de *Montefidéu*!—De llavó ensá no ha crescut gayre aquella colecció de tres... N' he manetjats tants, per paga... ¿Y no estau ab mí, qu' aquells tres valen més que tot es catálech?

Vaig treure dos centimets guanyats á la teya es capvespre abans, y los vaig posar ab los que m' anavan donant á cada casa, tant com deixava cartas y més cartas.—¡Que tart, es corréu, á n' aquellas horas!—Peró, ¿y sa nevada?

Quan estava llest, vé que m' acudeix una idea, una idea rara si voleu, però... no hi podia fer més. ¿Per qué no n' havia de passar? Y en vaig passar, p' es carrer de ***, y sa méua vista hi aná no sé cóm, totduna y sense mirar en lloch més, á n' aquell número 5 d' es sobre! Era una botiga—ja no la veureu, l' han tomada...—ahont devallavan tres escalons, ab un trispol que me semblá fregat d' es mateix dia, ab una paste-

reta ó bufet—no me 'n record bé—atracat á una paret ben blanca; á la dreta d'es portal, un finestró ab retxats de ferro, á ras de sas pedras d'es carrer, deixava veure els fogons, es rentador, una col flori dins un ribell, per més senvas, y convidava á n' els méus amiguets á ferhi qualque porqueria que jo sé. Una dona d' edat, grassa y vermeya, agranava aqueya cuyneta, cantussetjant, passant d' aquí allá, rossegant se granera d' un cap á s' altra, y ben lluny de pensar qu' aquell bigarniu que la mirava astorat de part de fóra tengués res que veure ab so pobre fíy embarcat feya... ¿quants d' anys? que se torbava tant á escriure y que per ventura—de segur!—ja no se recordaria may més de lo que deixava á Mallorca...

—Qué trobau? Vaig fer bé ó vaig fer mal en deixar abandonat dins es fanch de sa murada aquel mal esperit de sa noticia? Havía d' entrar sí ó no, dins sa botigueta, y agafant Madó *** per un brás, tot empagahit y tartamús, li havia de contar la feta? Va esser benehit ó condemnat s' atreviment d' aquell poca vergonya d' en Bernadet?

Peró mentres que voltros hi pensau y me tornau resposta, es correu ja deu havé arribat—avuy no es dia de nevada— y sa cartera nova espera es manadet de sempre...»

GABRIEL ALOMAR y VILLALONGA

«LO POEMA DEL ROSE» DE MISTRAL

CANT VUITÉ

A HORIZON SENS FÍ

LXIV

Devall del tenderal lo rós bell-home,
poch á poquet, après, guiat havia
á l' Anglora á un recó á sentarse á l' ombra.
L' encant suau, o la ilusió volguda
del llarch mirar á l' aygua enganyadora,
l' havia al cap de temps ben agafada
á la pobra xicota del guaiyre;
y ab sos ulls avispats de perdiganya,
hont sempre espurnejava una follía,
ab son nas incitant y llabis rojos,
ah! no 'n calía tant, vos asseguro,
pera doná 'l seu mal al jove prímpcep!
—Pero en qué donchs, aquest li repetía
m' has conegut?—La fascinada noya
li respongué:—Ja t' ho he dit, mon mestre!
La flor de jonch que tu m' has auferida
no es pas la que portavas dins de l' ona
quan jo 't vegí blanquejant á la lluna

atrayentme vers tu, tot fentme signes
 y arribantme á embruixá ab mil monadetas,
 talment que d'allavors jo só ta esclava,
 y si 'm deyas no més: «Jo vull que vingas,
 fugint ab mí, fins al cap de la terra
 sense pará, marxant á brida estesa,
 com ho fa aquell famós cavall terrestre
 que á galop, á galop y sense brida
 dona la volta al mon sempre correntne,
 me 'n niria volta!—Pro, sí, ma bella,
 jo 't deya que t' enganyas y que parlas,
 al fill del rey d' Holanda?, desseguida
 li preguntá Guillém.—Oh Drach, l' Anglora
 li respongué, diria que t' trasmudas
 en tota forma que t' es agradosa,
 diria que t' has fet prímpcep d' Orange
 (com ho fas creure á tota la barcada)
 per un capritxo estrany ó fantasía
 que lo meu cap no pot arribá á entendre...
 Pero jo 't coneix bé, de llarga tetxa,
 oh, mon bell Drach, de qué val que t'amagues?
 T'he endevinat per ton ayre de prímpcep,
 per ta carn juvenil, fresca com l' aygua,
 tos ulls blavenchs, y ta barbeta rossa
 daurada y fina més que 'l lliri-bova.

LXV

A aixó, no es cert?, res hi havia á respondre,
 sino abrassá ben fort á la bojeta.
 Devant la fé que aixís la divinisa
 (amor, se sap, que ab amor se paga),
 Guillém d' un foch diví sent en sas venas
 encendres lo transport, corre la flama.
 Y á n' els brassos la un d' altre capbussan,
 á no saber dels dos, ell ó l' Anglora,
 qui está més fascinat ó 's sent més ébri.

Y vogaban las naus, totas soletas,
 entremitj d' uns costés, arrengleradas,
 per la corrent, entre molts llarchs silencis.
 De tant en tant algun castor se veyá,
 per pendre alé. treure lo cap de l' aygua
 y esfonsás altre cop tot desseguida;
 y á ran del riu volavan aurenetas
 que á l' aresta dels toldos movedissos
 s' anavan á posar. Amagadeta
 entre l' apilament de fardos grossos
 á l' Anglora abrassantla Guillém deya.
 —Acosta més ton cor plé d' armonía
 á prop del meu, porque jo 'l senti batrel!
 No miris pas á l' aygua, qu' es tan fonda,
 no miris á la terra, tan llunyana;
 no miris cap al cel, qu' es massa ample:
 mira en mon esperit, que tu 'l soleyas!—
 Mes ella, apartant de sa cintura
 las mans del primcipet, massa atrevidas:
 —Ves, ves, digué, mírala enfora,
 vers lo bogám, aquella flor que buscas!—
 Y corregué ribent, infantulida,
 á la borda del barco.

LXVI

Com ombrel-la
 perduda al cap d' un jonch, la flor rojosa
 se badaba soleta en mitj la plata
 d' un petit aygua-moll no gayre fondo.
 —Pro, Drach, d' hont te vé, digué l' Anglora,
 que l' ames tant, aquella flor?—M' agrada,
 li respongué, per lo molt que t' assembla...
 No ets tu la flor d' amor, tu que, nascuda
 com ella al mitj de l' aygua, simbolisas
 la deliciosa unió primaverenca
 d' un mon tot nou, fulgent de juvenesa?—

Ella escoltava, tota embadalida,
los mots galants de mágica ventura...
Y ell prosseguí:—Escolta, vaig á dirte
l' historia d' una flor. Dins d' una gorja,
al peu d' un precipici, una vegada,
lo pastó Acis, la hermosa Galatea
sentats per terra 's deyan amoretas.
Sens pensá en res, no més que ab la fortuna
del temps que allí 's trobavan l' un y l' altre,
per llá en amunt lo pastó Polifemo,
qu' era un ciclop més gelós de la ninfa
que may ningú ho ha estat.—Ah! lo lletj monstre!—
los va descobrí á baix que fadejavan;
y bramant d' ira etjega ell una roca
d' un gran clapé que roda y 's precipita
y va á esclatá, pobres!, sobre l' herbeta,
l' hermós perell. Del dos la sanch regala!
Mare terra y 'ls De-us, compadeixibles,
talment á n' aquell cas van fé un miracle.
Acis en rieró va convertirse,
y una fló 's va tornar la Galatea;
la fló de lo jonch d' aygua que s' hi cría,
vermella encara es y esmortuhida,
—Malitsiga 'l Ciclop! cridá l' Anglora;
y girantse al proué, afegí:—Pels astres,
sérías tu 'l ciclop que 'ns fá d' espía?
tot rihent á Joan Roca... Ah Bohemia!
qui juga ab foch, un dia ve que 's crema,—
respongué lo xicot ferit á l' ánima.
Pero al blau del cel, ella, alterosa,
aixecant lo seu pom, la fló ofrida
per son bell Drach, digué:—Jo só florida
per la viriut de l' aygua; ronca, Rose,
en ton bell fons; lo que jo sé, m' ho guardo.

LXVII

—Arrambeu al devant!—A la ribera
un gran cop de xiulet giscla tot d' una,
y baixant á la muda, disparada,
passá una embarcació fregant les barques
tot guanyantlos camí; á una gran fusta,
que té d' un cap a l' altre una cadena,
hi havia arrellmada, per parelles
una gran xusma, tota mena d' homes.
—Arri, las bonas pessas! aná á dirlos
un mariner.—Silenci, en nom de Deu!
que no os pregunteu pas si l' aura es bruna,
digué Patró Apia. Los infelissos,
tenen prou ab la pena, sense escarni...
Y no fent lo posat pas de conéixels,
que, marcats a l' espatlla, buscan l' ombra...
Y que d' exemple á tots aixó os serveixi!
Van á Tolon ¡misèria! á menja favas...
Y hi ha de tot aquí; hi ha la gent d' iglesia,
hi ha *ganapous*, y nobles, y notaris
y hasta ignocents!—Girada la mirada
passarán los forsats, com los espectres
la barca de Caron. Aixís la roda,
del mon y 'ls daltabaixos de la vida,
lo bé y 'l mal, lo goig y la tristesa,
van en corrent, fonenise y barrejantse,
entre 'l dia y la nit, sobre las onas
dels temps rabents que 's debanan y fugen.

JOSEPH SOLER y MIQUEL

DISSORT

—Atúrat esperit! Dins l'ombra blava
mira allà lluny l'esfera de la terra:
l'astre de fanch, hont Jehová desterra
l'ànima adolorida, y la fa esclava.

Ossera es qu'enrevolta la mar brava
com l'aixám de passions que s'hi fan guerra,
de malvestat alberch, sejorn de l'erra
hont son sagell la mort triunfant hi grava.

Esguarda y la virtut en l'agonía
del bé l'encarn, la set del pler, l'impura
tassa del crim, senyora la material

Mes, ¿ahont vas, esperit? Ton vol atura,
tú encara has de tornar joh dissort mía!
dins aquell fons de la humanal miseria.

GERONI ROSSELLÓ

L' ARRIVADA DE LA NIT...

Derrera sento—murmuradora
l' eterna queixa—del riu corrent,
las ayguas blavas—besan las rocas
y ellas els tornen—totas rojencas—un dols adeu,
totas rojencas—pel sol ponent.

Al lluny m' ullprenen—los cims morats,
vaig per las pradas—y las ramadas,
totas somniosas—jauhen tranquilas—sobre l' herbám.
Dins la cabana—se sent el foch
com espetega,
sentat á terra—tot vermellench—veig el pastor.
Pel bosch m' endinzo—que quietosas!...
sas fondaladas—misteriosas!!...

Fa molta fosca—ja s' ha fet nit,
vaig per l' arbreda—tot jo corprés,
sento veus fondas—sobre 'l meu cap
com si 'm cridessin—ja no m' hi veig,
y en mitj la fosca—me semblan homes—aquells abets.

Tot es foscuria—lo vent amoixa
 las abetosas—y jo camino—esmaperdut,
 matas y brancas—barran mos passos,
 torvo 'l silenci—d' anys y més anys,
 la son eterna—lo gran misteri—de la quietut.

Raig de llum viva—de cop me cega,
 los abets creman—gran disch de foch
 veig entre brancas—la lluna avansa,
 torno á veure arbres—matas y flors;
 y ombras gegantas—embolcallantme—s' alsan per tot.

Ja veig las estrellas—lo cim es aprop,
 camino depressa—'l bosch s' ha aclarit,
 y la lluna plena—la tinch á devant,
 se mira las rocas—las besa ab sos raigs,
 y 's tornan groguencas—serán lo meu llit,
 sobre ellas m' adormo—corprés pel misteri,
 y dich entre somnis—qu' es bella la nit!...

Tot dorm y reposa—pastors y ramadas,
 la boyra m' arriba—del fons de las pradas.
 Quietut y misteri—ja estich adormit...
 Sols sento las ayguas—al tons de las valls,
 que corran y cantan—sense may parar.
 Bressat per sas queixas—lo son es més dols,
 més gran lo misteri—més bella la nit!!

SALVADOR VILAREGUT

E. GONDINET

LO MARIT QUE DORM

COMEDIA EN UN ACTE Y EN VERS

ADAPTADA EN PROSA AL CATALÁ

PER

NARCÍS OLLER

PERSONAS

OCTAVI
GABRIEL

ROSALINA
CECILIA

UN CRIAT

L'escena al castell del avi de la Cecilia. Saleta ben posada, donant al jardí per la porta y finestra del foro. Portas á dreta y esquerra: la de la dreta, comunicant ab l'interior; la de l'esquerra, ab lo vestibul de la casa.

ESCENA PRIMERA

ROSALINA y CECILIA

Aquesta's deixa de brodar y s'aboca á la finestra. La Rosalina, per la porta del vestibul, entra vestida de viatge.

ROSALINA. *(anunciantse ella meteixa.)* La senyora de Chantreuil.

CECILIA. *(ab goig.)* Ah, la Rosalina! Tú per aquí?

ROSALINA. *(alegrament y abrassant á sa amiga)* Jo, jo. Ja ho veus: jo meteixa! *(desfentse del salva pols, guants, etc.)* Pero, sabs que, per venirte á veure, ja cal qu' una t' estimi? Quínas garrotxas! *Vaya un camí!*

CECILIA. *(allargantli la mà.)* Pobra Rosalina! Y tu has vingut. Quant t' ho estimo!

ROSALINA. Que si he vingut? Y ben depressa; no n' havías de dubtar. La teva carta, era tan curta y misteriosa... En tí, ja t' ho devían dir que fins m' arribá á intrigar.

CECILIA. Te va intrigar? Ay, que 'm fas gracia!

ROSALINA. Tant, que, per greu que'm sápig, ho haig de dir: potser ab una altra més explícita, no m' haurías tret de casa tan aviat... Pero... prou d' aixó! Dígam, dígam: qué vols de mí? *(s' asseuhen.)*

CECILIA. Oh, casi ré: una cosa molt senzilla.

ROSALINA. Tot lo que vulguis; ja ho sabs. Ab mí no has de fer compliments.

CECILIA. Veurás: tinch al avi malaltet, y...

ROSALINA. Y... m' has cridat á consulta? Aixó si que fora bo! No sabs que las malaltías del teu avi son el seu menjaret de cada dia, lo seu modo de viure y fins de conservarse?

CECILIA. Cá, no es aixó; es qu' ha de venir un y...

ROSALINA. Ah!... Ja entench, ja entech: vols dir qu' esperas algun jove.

- CECILIA. *Eccolo!* Y sola... ja ho veus... cóm el rebría?
- ROSALINA. Y aquest fulanet, se diu?
- CECILIA. De Genevray.
- ROSALINA. Quí, el marqués?
- CECILIA. No; el seu nebot.
- ROSALINA. Vols dir en Gabriel?
- CECILIA. Ah, que 'l coneixes?
- ROSALINA. Psé! una mica... Y lo que tu desitjas... *vamos*, ja ho veig, es que jo t'aguanti la capa, no?
- CECILIA. Dolenta!
- ROSALINA. Ganguetas de l'edat, filla! Prou que ho sé.
- CECILIA. (*rihent.*) Sí; á vint anys!
- ROSALINA. Qué vint? Com si diguessis seixanta. May cap casada té vint anys. Un marit ens envelleix més que 'ls cabells blanchs met-ixos. No'n dubtis, no; ja só bona pera desempenyar aquell paper. Y en Gabriel vé per tu, he? Contamho, contamho tot. Te fá l' amor, vos estimeu?
- CECILIA. (*abaixant los ulls.*) Potser una mica.
- ROSALINA. (*somrihent.*) Vols dir un bon trós.
- CECILIA. (*ingenuament.*) Ah, tant, tant no ho sé pas.
- ROSALINA. (*ab despit.*) Que no? Donchs, si tu no ho sabs, los teus ulls ho están dihent.
- CECILIA. Com qu' ell vé de tant en tant, potser ho fan córrer... La gent, sabs?...
- ROSALINA. Ja! Sí, sí, la gent.
- CECILIA. (*sobrada.*) Ay, ay! Sembla que 't sab greu?
- ROSALINA. Bé, donchs, sí. Sabs per qué? Perque jo ja 't tenia un altre marit á punt. Un, que ja te l' havia passat, posantli fins la bena als ulls. Un ab qui ja no 't quedava res per fer; que será diputat, que es rich.
- CECILIA. Més m' estimo en Gabriel.
- ROSALINA. Tuturutut! Ja ho has dit. De modo que 'm veus compromesa y no m' has de treure del embull?
- CECILIA. Oh, per aixó, ja 't bastas sola.
- ROSALINA. Pero, no 't dich qu' ell ja t' estima? Qué 'n faré, pobra de mí? No me 'l puch pas confitar.
- CECILIA. Y cóm se diu aquest fulano?

- ROSALINA. Que se t' endona del nom? Pero demana á Deu que no te 'n hagas de penadir.
- CECILIA. Per qué? Espero que no.
- ROSALINA. Perque, noya, aixó de fixarse ab el primer que arriba, quan totjust els ulls se 't badan, pera mí, es molt exposat. Qui no 't diu si en aquestas solitats, lo que feu es somiar á duo? Aixó, més que amor, es simple entreteniment de desenfeynats, vetho aquí. Y, creume, ves alerta, alerta ab al despertar del tot. Are, com are, potser t' estimi y fins se 't deu haver declarat...
- CECILIA. No encare
- ROSALINA. Ah, encare no?
- CECILIA. Cá! Si ja verás lo que 'ns passa! Afigurat que, en quant nos deixan sols, un y altre 'ns quedém muts. Totseguit nos torném roigs, se 'ns entelan els ulls y sembla que 'ns en dém vergonya.
- ROSALINA. Uy, si encare no ha passat dels sospirs dels enamorats tímids, que son sempre 'ls més discrets per la seva irresolució, ja estich ben fresca, may se 'n acabarà d' anar.
- CECILIA. Be, pero tu no 'm deixarás, eh, Rosalina?
- ROSALINA. Oh, si 'm podés quedar! Tinch al Octavi cassant ja fá tres dias y aquesta es l' hora que no sé ahont para. Cóm vols que 'l fassi avisar per aquets boscos?
- CECILIA. Ni per qué?
- ROSALINA. Ah, y si torné? (*somrihent.*) Perque alguna vegada també torna.
- CECILIA. Que torni. ¿Que no 's pot estar sol?
- ROSALINA. Sol! Qué 't diré? Fins me sembla qu'está sol quan estém junts. Pero 'ls drets del marit, sabs?
- CECILIA. Bab! Perque 't deixava. Ell se 'n tindrà la culpa.
- ROSALINA. (*somrihent.*) Oh! Es que jo respecto sempre la rahó del més fort.
- CECILIA. Vamos, no, que 'l teu marit t' estima, y molt, jo t' ho asseguro.
- ROSALINA. Sí, per l' estil d' aquells ignorants aficionats á la pintura que giran los ulls en blanch en parlant

de las delicias del color y del Ticiano, pero que no 's miran may els cuadros.

CECILIA. *Vamos, que 'l judicas malament.*

ROSALINA. *Qué! Que me 'l vols defensar?*

CECILIA. *Y per qué no? Es padrí meu. Y además, no l' he vist sempre molt dols, afectuós y amable ab tu?*

ROSALINA. *Y qué? D' aquí, ja 'n deduheixes que m' estima, eh?... En fí, potser sí.*

CECILIA. *Pero, qué vols més? Qué desitjas?*

ROSALINA. *Que voldría? Que desitjo? Al menos que m' ho digui. Donchs mira, may, may, te temps per aixó. No més pensa en la política y en divertirse. Quan el Congrés li permet, se fica ab molta prudencia la dignitat á la butxaca, entra al seu tocador, hi penja la serietat y se 'n va tot desseguit á córrela molt alegre. Y jo, mentrestant á casa, tota sola, esperantlo, sens may saber per qué.*

CECILIA. *Peró, dona, la política, la feyna de vigilar sempre l' opinió pública, un home casi ministre!...*

ROSALINA. *Cá, criatura, cá! Mira: quan un home d' estat sab dormir despert, ja ha dat la volta al cap, qu' era lo més difícil. Tot el seu talent, alashoras, se reduheix á deixarse dur pels tontos, com ell fá. Pero torném al meu candidat; recórdat que li vaig prometre ser l' advocat seu y que, si li perdo la causa, me 'l matas, me 'l matas de disgust.*

CECILIA. *Qu' es millor qu' en Grabiél?*

ROSALINA. *Millor? Qué 't diré? Es tot una altra cosa. Menos lleuger, menos impetuós, menos brillant, pero com no n' hi ha un altre. En fí, que, no es un futur; sino un merit de cap á peus.*

CECILIA. *Deyas qu' á n' en Gabriel...*

ROSALINA. *Sí, que 'l vaig coneixer á casa 'l duch de Prefailles al mitj del burgit d' un ball de bodas.*

CECILIA. *Y que 't va semblar? Dígamho ab franquesa.*

ROSALINA. *Ah, amabilíssim, jo ho crech, com que fins me va fer l' amor.*

CECILIA. *Ell!*

ROSALINA. *Ell, filla, ell! Y del primer rigodón al últim, sense parar. En fí, fins aquell punt, ¿sabs? que ja*

arriba á ser enfadós. Jo duya un vestit blau y vaig arribar á pensar que potser el blau l'entusiasma.

CECILIA. Y 'l teu marit no ho va notar?

ROSALINA. El meu marit? Dormia, filla, dormia! Cál si per anar á cassar, se lleva quan jo 'm retiro y, al vespre, s'adorm apenas obro la boca! Ja veus si vivim bé: un estar d'àngels! Aixó sí: ell no farà may nosa á cap galant. Com que no se 'l veu may al costat meu! Tant qu'encare, molts, al dar-me tractament, no saben si só casada y titubejan. Té, el meteix teu Gabriel, com que no coneix al meu marit, encare dubta.

CECILIA. Y, escolta: ¿no us heu tornat á veure?

ROSALINA. Qué dius are, criatura? No faltava més!

CECILIA. Donchs digas que t'ha deixat córrer.

ROSALINA. Ah, aixó ja es un altra cosa! No ho asseguris tant, perque, si m'ho proposés, estich ben certa, que aquesta mateixa tarde 'm tornaria á perseguir.

CECILIA. Oh, potser t'equivocas, Rosalina.

ROSALINA. Ja t'aposto lo que vulguis, que més agrado al teu futur que al meu marit.

CECILIA. Una posta! Donchs l'accepto.

ROSALINA. Massa confias, filla; m'arribas á espantar.

CECILIA. En Gabriel no s'ha format ab la societat estragada que tu 't pensas. No es lo que tu 't creus, Rosalina.

ROSALINA. Ay pobrissó! Un pollet que surt del niu, eh? No, no; no fem mals averanys. (*mudant de tó.*) ...Peró y si ell me dés la rahó?

CECILIA. Me quedaria tan tranquila y no pensaria més ab ell.

ROSALINA. Mira que 't prenc per la paraula?

CECILIA. Naturalment, al ball, la teva figura...

ROSALINA. Es el primer pas, filleta.

CECILIA. Anavas molt ben vestida...

ROSALINA. En fí, qué importa! Fos lo vestit ó un' altra cosa lo que te 'l pogués distreure, tu no hi perdrias pas menos.

- CECILIA. Y bé, donchs, no 'm torno enrera, accepto el jòch.
- ROSALINA. No 'm dirás que jugo ab trampa?
- CECILIA. Tu?
- ROSALINA. Es que jugo á cartas vistas.
- UN CRIAT. Senyoreta: hi há 'l senyor de Gènevray.
- CECILIA. (*de repent.*) Qu' entri.
- ROSALINA. (*al criat.*) No, que tingui la bondat d' esperar un moment. (*à Cecilia*) Verás; acabém: d' enténdrens. Lo que busquéu es una proba, ¿no es aixó? Donchs bé: jo seré la serp; tu la fruyta prohibida. Deixam oferir la poma á n' aquest prodigi teu y tu no 'm traheixis. Está entés? Donchs, are, déixans sols.
- CECILIA. Pero, ¿quí 't presentarà?
- ROSALINA. Crech, sense vanagloria, que 's recordará de mí.
- CECILIA. Pero, y trobas prou correcte...
- ROSALINA. Aixó t' espanta?
- CECILIA. Es que... ¿qué dirá de mí?
- ROSALINA. (*empenyentla y tocant el timbre*) Dòna: ja tinch l' excusa á punt: qu' estás cuydant al teu avi. Vés, vés.
- CECILIA. Es que...
- ROSALINA. Ja es aquí; vés, vésten. (*obligantla á sortir.*)

ESCENA II

ROSALINA y GABRIEL

- UN CRIAT. (*anunciant*) El senyor de Gènevray.
- GABRIEL. (*entrant*) M' han dit que... (*veu la Rosalina y 's queda parat.*) Ah!
- ROSALINA. (*com no endevinant la causa de aquella sorpresa.*) Ay, qu' avuy se troba ab una forastera! El senyor marqués está un poch costipat y la seva neta, que

es un àngel, es á ferli companyia. La pobreta s' alarma; vosté ja la sabrá dispensar.

GABRIEL. (*encara torbat.*) No faltava més! La franquesa que 'm dispensan m' honra molt y crech tenirhi dret com casi vehí que soch.

ROSALINA. (*somrihent.*) Ja ho crech, y més qu' aixó; tot un amich. No té perque escatimar-se 'l títol. Ademés, ja ho sab: vosté y jo ja 'ns coneixém, y si aixó no bastés, també sab que al camp, no solzament la amistat, sino fins la intimitat se fá depressa; els compliments y ceremonias, es un gust, sembla que hi sobran.

GABRIEL. Es el privilegi dels que hi vivím. Y no obstant, vegi, casi no goso recordarli una festa pera mí molt memorable. Tan encongít y estrany un s' hi troba, pera recordar de tan lluny un ballador oblidat.

ROSALINA. Oblidat? Ah, no, ¿per qué?

GABRIEL. ¿Cóm?

ROSALINA. M' agrada massa 'l ballar pera que jo puga oblidar aixís els seus bons recors. Pero cóm podia esperar-me que trobaria 'l meu ballador aquí, al mij d' aquets boscos infestats de cassadors? Vosté! Vosté viu aquí! No entench com li pot agradar aquest país tan salvatge.

GABRIEL. Aquí m' estich, ja ho veu, y crech fer divinament.

ROSALINA. Ja 's necessita tenir un cor ben agitat per no aborrire en una inmovilitat com aquesta. Lo qu' es jo, li juro que no hi viuria, y cregui qu' admiro á la Cecília quan veig que se sab resignar á estarhi. No més aborrint com ella París, per pura reputació, podrá una contentarse d' un desert aixís y potser arribar á estimarlo. Quín temperament més envejable! Poch sab ella lo que té! Saber estimar á voluntat es el secret de la vida.

GABRIEL. Cóm, d' estimar á voluntat, vosté 'n diu estimar, senyora?

ROSALINA. Qué sé jo? Potser no empleo la expressió més justa, perque no la conech. Vull dir estimar sense sorpresa, estimar ab prudencia, sabent tenir sem-

pre assegurada la felicitat. Crech qu' aixó es lo més prudent.

GABRIEL. Ah, donchs, jo, no penso aixís. Prefereixo lo imprevist. Del goig que ja he entrevist, aviat no 'n faig cas, perque sé que demá, en tocant lo que dona, ja no'm pot plaure tant. Al camp, la vida 's fa matemática y monótona, y no hi ha res més cruel que aquesta beatitut contínua que 'ns persegueix nit y dia ab una calma irritant. Uy, quantas vegadas no m' he desesperat de veure'l meu cel sense núvols! De tant en tant, una tempestat vé bé. La fortuna 'ns en presserva massa, massa, nos té 'l camins massa desbrossats y plans y 'ns proporciona uns amors tan ben amanits qu' aviat un se 'n cansa.

ROSALINA. Oh, pero 'ls altres amors, potser sols enlluhernan al náixer! Si son com el sol, qu' al matí tot ho tenyeix de color de rosa, quína sorpresa després quan venen núvols cada cop més negres!

GABRIEL. *(llentsantse.)* Però, donchs qué hem de fer? Vol, per ventura, qu' un cada nit s' entretengui á lluitar els moments felissos y lo que 'ns costan y á regularse l' existencia com qui fa un bon supos? Ah, no; deixém que la rahó representi, si vol, lo seu paper oficial, y entreguemnos al sentiment, qu' es l' únich que 'ns deixa tocar al cell! L' ànima vol estimar. Necessita entregarse y sentirse viure dins d' una altra ànima. Tot lo demés es bobejar, no val la pena.

ROSALINA. *(un xich emocionada.)* Sí, es veritat.

GABRIEL. Una senyora casada...

ROSALINA. *(distreta)* Com si diguessim viuda, de vegadas.

GABRIEL. Viuda?

ROSALINA. *(molt emocionada.)* Aquesta está obligada á refrenarse y á sofrir... Ay, Senyor, qué estich dihent! *(se quedan abdós confusos y sens gosarse á mirar.)*

GABRIEL. *(á part.)* Ja ho havia d' haver presumit veyentla sola al ball! Are comprench l' inclinació irreflexiva, fatal que sento per ella.

- ROSALINA. (*à part, tota torbada.*) Y no diu ré!
- GABRIEL. (*à part.*) Que beneyt que só! La seva hermosura s' interposava lluminosa y espléndida entre la Cecília y jo... y jo ni ho endevinava.
- ROSALINA. (*à part.*) Quín apuro!
- GABRIEL. (*à part.*) Viuda!
- ROSALINA. (*à part, torbada.*) Quín silenci! Ay, Deu meu!
- GABRIEL. (*ab veu alta y adequat à la situació.*) Ah, no m' amagui més el dol que li acabo de sorprendre: plori, plori.
- ROSALINA. (*estupefacta*) Jo?...
- GABRIEL. (*igualmente*) Per qué priváren? La seva emoció es ben natural!
- ROSALINA. (*sorpresa*) Però qué vol dir? Expliquis.
- GABRIEL. Que dispensi, veig que, sens voler, li he recordat una pena rescent y...
- ROSALINA. (*à part.*) Si 's burlará de mí?
- GABRIEL. Cregui qu' ignorava la seva desgracia.
- ROSALINA. Qué diu are?
- GABRIEL. Ah, la mort no té entranyas!
- ROSALINA. (*à part.*) Vaya una novedat!
- GABRIEL. No respecta ni al més ditxós, perque 'l marit de vosté...
- ROSALINA. (*à part.*) Cóml Me pren per viuda!... Legalment viuda! (*en veu alta.*) Ah, no; es veritat.

ESCENA III

Los meteixos y CECILIA

- ROSALINA. (*à Cecilia qu' entra.*) Ah, ets tu, Cecilia! El senyor ja t' escusava. (*salutacions.*)
- GABRIEL. (*contrariat*) Ah, no faltava més!
- ROSALINA. Ho veus? No calia que deixessis tant aviat al teu avi.
- CECILIA. Es que ja 's troba millor.

- GABRIEL. Baixará?
- CECILIA. Espero que demà podrà sortir; pero si 'l vol veure...
- GABRIEL. Si m' ho permeten ..
- CECILIA. Ell lo rebrà ab molt gust.
- GABRIEL. Está sempre tan carinyós ab mí, el bon senyor! Donchs, si m'ho permet, senyoreta... (*saludant.*) Senyora...
- ROSALINA. Miris que 'l metje 'l renyará, si li fa enrahonar el malalt.
- CECILIA. (*totseguít.*) No, no; si ja está millor.
- GABRIEL. Ja procuraré ser discret. (*sortint.*)

ESCENA IV

ROSALINA, CECILIA

- ROSALINA. Per qué abaixas els ulls? De qué tens por, digas? Sembla que no 'm gosas preguntar?
- CECILIA. Ay, jo?
- ROSALINA. Sí, iú.
- CECILIA. Donchs qué suposas?
- ROSALINA. No, no; jo no faig suposicions. Lo que veig es que faltas á las nostras condicions molt aviat y que t' hauré de renyar. M' has vingut á trencar las oracions, ficante bruscament entre nosaltres, quan el teu bon vehinet, molt amable, havia dat ja á la conversa una pendent y direcció excelents. Jo 'l seguía, encar que de lluny, sens fingir escrúpols, y ell ja s' anava perdent per las divagacions aquellas que duhen, poch á poch y suaument, á una declaració.
- CECILIA. (*vivament.*) Pero no hi ha arribat, ¿eh?
- ROSALINA. (*somrihent.*) Oh, no encare, no encare! Donchs, qué: voldrías que se 'm declarés ja á la primera rialleta! No siguis tant impacient, dòna. Per are,

- no més s' ha prèss posicions. Tot vindrà; me pren per viuda.
- CECILIA. (*sorpresa.*) A tú?
- ROSALINA. Crech que, sense mentir gayre, li puch deixar ben creure.
- CECILIA. (*vivament.*) Ah, no, no; aixó no val.
- ROSALINA. (*somrihent.*) Cóm que no? Per qué fos més atrevit? Encare m' has d' agraïr que li refredi el cor ab aquesta dutxa gelada.
- CECILIA. Sí, y demá, qué li dirás?
- ROSALINA. (*rihent.*) Que 't creus que 'l deixaré anar ab esperansas al cor? No, cá; jo vuy una victòria absoluta.
- CECILIA. (*un xich picada.*) Es dir qu' are 'm surts coqueta?
- ROSALINA. (*sincerament*) Bó! Y are? Que no veus que, si ho só, es perque el moment s' ho porta?
- CECILIA. Jogar aixís es perillós.
- ROSALINA. Per un cor imprudent, sí; però pel meu, de cap manera.
- CECILIA. Pero qué 't pensas? Qu' en Grabièl á la primera indirecta teva ja ha d' haver perdut el seny?
- ROSALINA. Sé que 'ls homes, tot tenintse per superiors á nosaltres, no pretenen, en el fondo, sino viure á nostres peus ben enganyats. (*ab malicia.*) Encare tens por?
- CECILIA. (*ab despit.*) Crech qu' aquesta por, quant menos, seria prematura.
- ROSALINA. Y are, Cecilia! Per Deu! No vulgas posar en jòch la meua vanitat, que si m' he deixat emportar del cor llavors, ofesa ja no 't respondria de res. Fas molt mal fet, menuda.
- CECILIA. (*mirant el jardí tota contenta*) Ah!
- ROSALINA. Qué hi há?
- CECILIA. Algú.
- ROSALINA. Quí?
- CECILIA. Algú que t' interessa.
- ROSALINA. (*ab malicia*) El vehinet?
- CECILIA. El teu marit.
- ROSALINA. El meu marit?

- CECILIA. Miratel, té, com *acaricia* els gossos. Que mal vestit que va y que content que vé.
- ROSALINA. Deu haver fet bona cassera.
- CECILIA. Ay, que 't destorbará!
- ROSALINA. A mí? Gens ni mica.
- CECILIA. Quina sanch que tens! M'espanta! Qué! Y vols dur endevant la broma?
- ROSALINA. Y per qué no?
- CECILIA. (*sorpresa.*) Passarás per viuda al costat del teu marit?
- ROSALINA. El meu marit! El meu marit! *Vaya* una proba! Arriba massa tart.
- CECILIA. Mira que fóra una historia...
- ROSALINA. No he prés el títol de viuda? Donchs ja está fet. Alegar una distracció es impossible. Esplicacions no n'hi caben; y la viudesa, además ¿qué vols que 't digui? me comensava á agradar.
- CECILIA. Pero y el teu marit?
- ROSALINA. No t'apuris, dòna; poch se detindrà gayre; s'entornará á cassaar. Y además que, porque m'ha de veure?
- CECILIA. Oh, sería una imprudencia tenirte amagada.
- CECILIA. (*somrihent*) Te pensas que 'l seu cor li dirá que só aquí? Ca, beneytona, ca!
- ROSALINA. Vols qué?
- CECILIA. Re. Mira, com que 'l temps es hermosíssim, sortiré al jardí y, á no trigar gayre, creume... hi compareixerá el teu vehinet.
- CECILIA. Rosalina, per Deu, pensathí.
- ROSALINA. Y cá! Si 'l meu marit m'hi veu, no ho dubtis, no li faltará el bon gust de fingir que está content. Me fa riure que t'espantis. Ah, pero ja es aquí! Me'n vaig, me'n vaig á acabar la meva conquista. (*surt.*)

ESCENA V

CECILIA, OCTAVI

Octavi, vestit de cassador, tot empolsat, se 'l sent abans d'apareixer.

- OCTAVI. Qui, el marqués, no 's troba be? Ell se 'n té la culpa; que no 's treu del cap la mania de qu' es tan vell, tan vell; y encare 'ns enterrarà á tots. Prou que 'l conech. (*adonantse de Cecilia.*) Bon dia! Bon dia! Oh, oh! Déixam mirarte; y que dona t' has fet tot d' un plegat! Suposo qu' aixó no será obstacle á que 't segueixi estimant com á padrí, ¿eh?
- CECILIA. Deber hi té.
- OCTAVI. Oh, ya, ya! Y que me 'n alegro forsa. Déixam, déixam contemplar.
- CECILIA. Y abrassarme y tot, si vol. (*ab vivesa.*) Suposo que dinará ab nosaltres, ¿eh?
- OCTAVI. Filleta, la casera me 'n en priva.
- CECILIA. Y cá! Quedis, que 'ns farà contents!
- OCTAVI. O potser nosa...
- CECILIA. A quí, si 's pot saber?
- OCTAVI. Si tinguessiu convidats...
- CECILIA. (*tocant el timbre.*) No tením sino un vehí. (*parlant ab el criat.*)
- OCTAVI. Un vehí! Menos mal; ja deu ser cassador.
- CECILIA. Ah, no, cassador no ho es.
- OCTAVI. Donchs, ja ho veus: cóm vols que 'm presenti á taula, vestit aixís? Lo convidat ho estranyaria.
- CECILIA. Vaya, deixis de cosas: ja estém entesos. Vosté 's queda; jo 'l faig presoner.
- OCTAVI. No pot ser, no, fillona: m' esperan. Estém cassant y la cassera no 's pot abandonar com qui deixa un ball. Cá! Pósat al meu puesto. Afigúrat qu' are com are tením els gossos perseguint una

real pessa, á tot un senyor llop; donchs imaginat que, mentres parlo ab tú, l'haguessin arribat á parar.. Ja veus á lo que m'exposo. Ca! ca! ca! ca! (ab intenció.) Y la Rosalina?

CECILIA.

OCTAVI. Suposo que bona, que no deu tenir novedat.

CECILIA. Que no 'n sab res?

OCTAVI. De fa tres dias; de quan me 'n vaig venir á 'n aquets boscos.

CECILIA. Ah, si jo fos d'ella...

OCTAVI. Qué vols dir, que cassarías?

CECILIA. Vull dir que vosté se 'n cuyda poch.

OCTAVI. Córm!

CECILIA. Y li sembla prou corrent lo que fá?

OCTAVI. Ja ho crech. Al contrari, si no 's pot desitjar més, si som los més felissos del mon.

CECILIA. Vosté ho será... Pero ella?

OCTAVI. Y ella també. May he vist que 'l cel se 'ns entelés ni mica.

CECILIA. Y ben negre que deu ser. Vosté cassa massa, creguim.

OCTAVI. (á part, rihent) Es divertida!

CECILIA. Si ella 's distregués, tindria escusa.

OCTAVI. Que diantre t'empatollas! Veyám: que 'm vols espantar?

CECILIA. No, pero, en sério: vosté creu que 's porta be?

OCTAVI. Y quí 'n dubta?... Y sense vanagloria que ho crech.

CECILIA. Ah, sí; deixant la Rosalina sola, y vosté anant per las sevas!

OCTAVI. Per ventura, per distréurela li haig de fer centinella?

CECILIA. Hauria de...

OCTAVI. Qué? Ser un pesat?

CECILIA. Ser més prudent.

OCTAVI. Però á qué vé aixó? Per ventura hi ha algun perill que m'amenassi? Noya, tu 'm farás prevericar! Parlantme aixís, perillo fins d'olvidar que no més tens setze anys. Diantre de jovenetas! sempre l'instint de riureus dels marits! Vamos, parlem en sério.

- CECILIA. Digui.
 OCTAVI. Voldria pendre alguna cosa
 CECILIA. Ah, y jo l'estava entretenint! Vosté dirá que li haig d' oferir; digui.
 OCTAVI. Res, qualsevol cosa que 'm puga menjar aquí, tot parlant.
 CECILIA. Molt bé! Deiximel obsequiar una mica.
(Gabriel entra y 's queda parat á la porta.)

ESCENA VI

CECILIA, OCTAVI, GABRIEL

- OCTAVI. Ah, es vosté, Gènevray! Entri, entri.
 GABRIEL. *(torbat)* Dispensin.
 CECILIA. Per qué? Qué hi ha qué dir?
 GABRIEL. Perdónin: buscava una violeta...
 CECILIA. Ja sé, ja sé.
 GABRIEL. L' esperan y...
 CECILIA. Be. Ja li portaré al jardí, si ho vol. *(presentant-los)* Lo senyor de Gènevray; el senyor de Chantreuil, qu' es padrí meu. Are permetintme. *(á Octavi.)* Vaig á ocupám de vosté.
 OCTAVI. No duch cap pressa, ¿ho sent? *(Cecilia surt.)*

ESCENA VII

OCTAVI, GABRIEL

(Aquest s' acosta á la finestra y guayta al jardí.)

- OCTAVI. *(per si meteix)* En Gènevray! *(á Gabriel.)* Jo...
 GABRIEL. *(sense mirarsel y també per si meteix.)* Aquells ulls de foch, aquell somrís!
 OCTAVI. *(fent un pas)* Senyor...

(Acabarà.)

LO MARIT QUE DORM

(Continuació.)

GABRIEL. (*igual.*) Casi ha sigut una declaració. (*girantse cap á Octavi.*)

OCTAVI. El nom de vosté 'm recorda un gran carácter, noble, entussiasta, generós, en Ramon de Gényray.

GABRIEL. Vol dir el meu germá.

OCTAVI. Germá de vosté es? Ah, diantre! Si que me 'n alegro! Un cassador infatigable, un company excelent, fanátich per trescar pels boscos. Un amich dels bons, dels bons. Tan felís coincidencia, pot bastâns pera no fernos compliments, si vosté vol.

GABRIEL. Ab molt gust.

OCTAVI. Quín plé 'm dona, home, quín plé 'm dona! (*lo serveixen*) Si 'm permet. (*sentantse á taula.*)

GABRIEL. Vosté es molt *duenyo*.

OCTAVI. (*fentse posada*) Y sab qu' estich per renyarlo. Vosté viu per aquí prop?

GABRIEL. Al castell de Marsac; allí 'm té á las sevas ordes.

OCTAVI. Rés, á la fí del mon. Allavors li diuhen velí per

favor. Si alló ja està tocant als boscos: ¡quín somniador que deu ser! Y no cassa?

GABRIEL. May.

OCTAVI. Y 'l seu germá li comporta?

GABRIEL. Donchs qué ha de fer?

OCTAVI. Qué? Qu' aixó no es de bon germá, permetre que vosté á la seva edat penji 'ls hábits de la joventut á la figuera. Be que jo m' exclamo y vosté ja 'ls deu haver penjat al coll d' alguna dòna, ¿eh? Si fos aixís, menos mal. Sí, sí, perque la joventut ha d' esser alegre y l' hem d' aprofitar, creguí. No més fent bojerías, s'arriba á comprendre lo que val lo tenir seny, y aquell que no l' ha correguda no podrà apreciar may la seva dòna ni sabrá estimarla ab la convenient moderació. Créguim, are qu' es jove, diverteixis, disfrui tant com pugui; sols desfullantlas es com un se cansa de las rosas. Y sobretot, l' amor, l' amor prénguila á fortas dósis y depressa, com qui 's pren un gelat ja mitx desfet. No 'l vulga glopejar gayre, que 'l amor sério agreja aviat... (*rihent*) Pero vosté deu dir que la meua moral es un bon xich climatérica, ¿eh? Y no obstant, cregui que 'n el fondo es bona. Los vint anys nos los devoran sempre puras ilusions, somnis daurats. Donchs bé: un marit previsor, si vol saborejar com una lleminadura 'l ben estar del matrimoni, ha de llensar las ilusions y 'ls somnis per la finestra y, créguim, no s' ha de casar fins que puga deixar enrera tot un passat sorollós.

GABRIEL. Ah, no, senyor; no penso pas aixís. Jo tot l' amor lo vull guardar per la meua dòna.

OCTAVI. Ah, vol qu' ella saboreji 'ls fruyts verts de la ánima de vosté, somrihent á la lluna tota extasiada, ¿nó?

GABRIEL. Crech que sempre li valdrá més un cor ben nou, que no pas un de ja assaciat?

OCTAVI. Home, assaciat may. No extremém aixís las cosas... Però ab l' apetit obert...

GABRIEL. A una noya que 'ns estima, que 'ns entrega el seu

- candor, que 'ns dona la seva puresa, qué vol que li digui, no'm sembla prou noble darli en cambi, alegrement, un amor ja adulterat.
- OCTAVI. Uf! En els temps que corrém, poch s' enganya ja á ningú. Ni la qu' es ven, ni la qu' estima. Totas son prou instruhidas.
- GABRIEL. (*ab foch*) Pero vosté al menos respectará la santa unió de las ánimas parionas que s' han jurat fidelitat devant de Deu.
- OCTAVI. Bah! aixó lo que vol dir es que vosté está enamorat.
- GABRIEL. No dich tant.
- OCTAVI. Y en tercer grau qu' ho está: período agut, estat desesperat. El metje, en aquest cás, no te més remey qu' enganyar al malalt. Y jo, que m' he deixat anar d' aqueil modo! Perdoni, perdoni.
- GABRIEL. Oh, no, vosté s' enganya!
- OCTAVI. (*mudant de tó*) Ca, ca! Vosté está enamorat, no 'n dubti, Gênevray. *Vamos*, si es aixís me 'n alegro Y, si 'm perdona, vinga la má.
- GABRIEL. Aixó de tot cor.
- OCTAVI. Y ella deu ser, per *supuesto*, la Cecilia, la meva fillola, ¿eh?
- GABRIEL. Cá, no senyor.
- OCTAVI. (*sorprés*) Cóm que no? Donchs digui que voté es ben difícil! Miri qu' aquesta noya es per agradar fins als més exigents! Té un cor hermosíssim y...
- GABRIEL. (*ab vivesa*) Un cor d' ángel, si senyor.
- OCTAVI. Donchs qué vol més?
- GABRIEL. Fins crech que al costat seu m' esperava la felicitat, vegi.
- OCTAVI. Y vosté no se l' estima! Es molt natural. Sempre passa aixís! Vosté veu que té la mirada pura, el pensament massa nèt, que du 'l cor á la má, y pensa qu' un amor tan senzill, ha d' esser sosso; prefereix una novela ó al menos una xarada, no es cert?
- GABRIEL. No; es que jo 'm creya estimarla, y are...
- OCTAVI. Y are... qué? Tan aviat? Si que fora trist! Pero 'ls

- caprítxos comensats sempre 's duhen á terme. Ja hi tornaré, ja; y penadit y tranquil, vosté 's casará com un home ab la meua fillolleta.
- GABRIEL. (*exaltantse.*) No senyor, no; veig que 'l meu cor seré sempre més d' un' altra.
- OCTAVI. Uy, lo sempre més dels enamorats passa depressa.
- GABRIEL. No 'm succehirá pas á mí aixís.
- OCTAVI. Vosté s' ho pensa. Esperém las probas.
- GABRIEL. Veu que ja duch la cadena!
- OCTAVI. (*rihent.*) Es tan noveta encare!
- GABRIEL. (*ab viva*) No, veurá; es que jo, aquests amors tan pensats, tan ben triats y aconsellats pels pares, aquesta especie de passions sensatas que 's guardan com dins d' una campana de vidre pera tenirlas á punt quan ha arribat l' hora, no las comprench, só dels que no las comprenen. Crech que l' amor es un foch qu' esclata de cop, fatalment, quan apareix la dòna que 'l cor esperava en secret. La seva ánima, se revela tot d' una á la nostra ánima, y alashoras, sols llavors, es quan s' encén la nostra ánima y estimém. Jo ho veig aixís.
- OCTAVI. Y ho diu y no tremola? Ja es ben valent! No sab que 'l diable té la treteta de posá'ns brossas als ulls? Vegi qu' á vosté no li endossi una coqueta.
- GABRIEL. Cal! No! Si es tímida, senzilla...
- OCTAVI. Tota una violeta.
- GABRIEL. Y sobre tot, molt franca.
- OCTAVI. Diantre! Quína perla; ja me la farà conéixer.
- GABRIEL. Ja la veurá.
- OCTAVI. Ahont?
- GABRIEL. Aquí meteix.
- OCTAVI. Qué diu home! Y quan?
- GABRIEL. Tan aviat com vulgui.
- OCTAVI. Es dir qu' es aquí al castell? Ah, donchs me quedo. Però y cóm diantre s' ho havia callat la Cecilia? Que podé 'm pren per un llop famélich que me li haig de menjar la forastera? Vaya un cas! No, no; lo qu' es aqueixa maravella de que vosté 'm parla, jo l' haig de conéixer. A veure, á veure,

si m'enlluherna, si realisa 'l meu somni de tota la vida, qu' ha sigut sempre trobar una dòna hermosa y candorosa á la vegada, no ángel caygut: ángel encare, l' Eva ab la poma á la má, ans de menjarsela. Ja veu com fins se m' encomana l'entussiasme de vosté y quina disbauxa taig de la seva admiració meteixa!

GABRIEL. Oh, y encare si la coneguéis...

OCTAVI. Oh, sí, sí, la vull conéixer. Ni qu' hagués de perdre la rahó no més al véurela. Be qu' aixó no 'm passarà, n'estich segur; perque, es un dirli á vosté, estich massa interessat en conservar la dolsa quietut qu' ara disfruto. Sí, perque, amich meu, quan un tomba cap als trenta, ¿sab? la felicitat ja no es jòch d'imaginació: la dòna ja no es per un, un objecte d' art, si no la espòsa, la muller. Créguim, búsquissela virtuosa, que la tindrà fidel y aixís li podrà confiar lo seu honor y vosié viurá tranquil, qu' es lo qu' importa. Cert que l' amor viurá, y encare si pot, bastant ensopit, tot just en estat latent, ¿sab?; pero al menos, aixís, l' existencia de vosté anirá lliscant tranquila, dolsament y sense sotregadas com per un llit de molsa. Y, si per cás, sentís tentacions, que no arribarán may á passsions (ja li asseguro) llavors un s' aplica la sordina al sentiment y ¡paf! ja té que, com un egoista llest, tot lo més, tot lo més, un se sent viure. *(en Gabriel s' enfila dalt d' una cadira pera guaytar mellor al jardí. L' Octavi 's tomba y 's queda parat)* Ola! Y donchs, qué juguém? *(guaytant)* Are, are la veig ab la Cecilia.

GABRIEL.

OCTAVI. Ah, sí? Me 'n alegro. *(aixecantse.)* Are vurém. *(enfilantse dalt d' una cadira.)* Veyám, veyám si aqueixa preciositat val tant la pena. *(á part.)* Y are! La meva dona!

GABRIEL. Qué té? Qué li passa?

OCTAVI. *(torbat.)* No res, ¿sab?... la sòrpresa, l' imprevist.

GABRIEL. Cóm! Que potser la coneixia?

OCTAVI. *(igual)* Psé! una mica... un xich... de vista.

- GABRIEL. Y qué tal? No l'entussiasma com á mí? Díguim: qué li sembla?
- OCTAVI. A mí?... En fí, que... sí... que... no está mal.
- GABRIEL. (*engrescat.*) Pero mírissela, mírissela! No, qu'es guapa!
- OCTAVI. Sí; rosseta. (*baixan tots dos.*)
- GABRIEL. Bah! A vosté no li agradan sinó las matuteras. Una carátula! Una estátua! Una capsa tancada! Ah, si vosté la vegés ab aquella mirada encesa, l'estrany encís que 's desprén d'ella, el modo com tota la seva hermosura irradiá y resplandeix!
- OCTAVI. (*vivament*) Es dir qu'ab vosté s'entussiasma?
- GABRIEL. Oh! oh! Dispensí. La pregunta 'm sembla un xich indiscreta.
- OCTAVI. (*impacient.*) Vosté m'ho ha dat á entendre.
- GABRIEL. Si es aixís, donchs, me sab greu.
- OCTAVI. Be, no, nó; escolti, home, expliquis; no m'oculti res: qué li ha dit ella?
- GABRIEL. Qu'expliquí... qu'expliquí... Cóm li puch explicar lo que vol dir un somris, lo qu'expressa una mirada?
- OCTAVI. (*asserentat.*) Be, però... vosé, qué n'espera?
- GABRIEL. Vegi qué: que 'm torni boig ab las sevas parauletas, caure devant seu de genolls y viure aixís eternament!
- OCTAVI. (*parantlo*) Però, dispensi!... y, del marit, qué pretén ferne?
- GABRIEL. El marit!
- OCTAVI. Home, sí. Podría ben ser que 'ls projectes de vosté no li agradessin. Per si de cás succehís, m'atreveixó á posarli aquest incident á la novela.
- GABRIEL. (*rihent*) Oh, el marit ray; no l'espanti. Si n'í fet d'encárrech; no se 'n pot desitjar un de més complacent.
- OCTAVI. (*bromejant.*) De modo que 'l.. tal... marit no li fá nosa?
- GABRIEL. (*id*) No, en bona fé!
- OCTAVI. (*id*) Y se 'n riu?
- GABRIEL. (*id.*) Y per qué nó? Ben tonto fóra de preocuparmen.

- OCTAVI. Bsh, qué 'm conta?
- GABRIEL. Però si 'l pobrissó es mort, home!
- OCTAVI. (*tot parat.*) Mort?
- GABRIEL. Y sí, mort, mort!
- OCTAVI. Ah, voté ho creu aixís?
- GABRIEL. Y no ho haig de creure, si 'n tinch la proba? Es-sent ella viuda, 'l marit bé ha d' haver mort, no es veritat? (*rihent*) Figuris que 's va morir en plena lluna de mel; vol un marit més discret? Eh, que ni fet d' encárrech?
- OCTAVI. Ah! Donchs veliaquí qu'aquesta senyora es viuda?
- GABRIEL. Sí, home, sí, viuda, viudeta!
- OCTAVI. (*intencionadament.*) Y vosté, está clar, ocupa-ra 'l lloch del difunt?
- GABRIEL. (*exaltantse.*) Oh, no me'l recordi! Aixó sí, quan penso ab ell, las sanchs se m' encenen. No més pensar qu' ella 'l pot haver estimat!
- OCTAVI. (*distreyentse.*) Prou se l' estimava.
- GABRIEL. Qu' é diu?
- OCTAVI. Be ho hem de suposar, home.
- GABRIEL. De cap manera. No sé per qué.
- OCTAVI. Vol dir qu' ella li ha dit?
- GABRIEL. Aixó no. Pero ho endevino, judicant pel retrato qu' ab pochs mots me 'n ha sabut fer. Per cert que 'l tal marit ja hauria fet per vosté, perque diu qu' era cassador y, aixís, pel seu estil, indiferent al amor. Un tranquilás que dormía sense angunias y procurantse la pau del esperit á ulls cluchs, com qui prén píndolas. Jo me'l figuro un panxa-contenta, un bon burgés, qu' havia comprés bé 'l sigle y que s' hi trobava divinament. Fent bonas digestions, l' home ja 's figurava viure, y anava marxant á pas de bou pel solch obert, arrossegant sense esforços la cadena del destí. La seva pobra muller, ab ell junyida, anava seguint, seguint, sense amor ni odi y veyent al seu marit incapás de apreciar ni 'l primer esbatech del cor sorprés per l' indiferencia, ni la turbació de la verge, ni la castedat de sos pensaments... Ah, quan hi penso,

- m'enrabió, miris, m'enrabió! Pero vosté d'aquestas gelosías se 'n riurá, que no las sent.
- OCTAVI. (*un xich distret.*) No... no, ja las conèch també.
- GABRIEL. (*bromejant*) Vosté gelós? Cá! Aqueixa mica d'inquietut li interrompiria la magnífica pau en que viu, si fos casat Ho es, per ventura?
- OCTAVI. (*decidit.*) Jo?... Nol... Soch solter.
- GABRIEL. Solter! Oh! Qu' hem diu? *Tanto meliò! Tanto meliò!* Quan me 'n alegro, home! Aixís me permetré obrar ab més franquesa. Encare 'm podrà ser útil, *vritat?* (*mirant al jardí.*) Ah, la Cecilia se 'n vá; ella estarà sola! (*vá per sortir.*)
- OCTAVI. (*detenintlo.*) Escolti...
- GABRIEL. Permémim. Se queda sola. Deixim aprofitar aquest moment, y vosté 'm farà un favor...
- OCTAVI. Un favor? Cóm! Quín?
- GABRIEL. Sí, entretinguim á la noya.
- OCTAVI. (*agafantlo pel bras.*) Pero esperis, escolti.
- GABRIEL. (*parantse*) Vol bromejar, ¿eh?
- OCTAVI. Aquella senyora...
- GABRIEL. Qué?
- OCTAVI. (*deixantlo anar.*) Rés, rés; vágissen.
- (*En Gabriel surt corrent.*)

ESCENA VIII

OCTAVI sol, passejantse.

Dirli á n'ell que só 'l marit! Oh, no! Per qué pregonar un títol que m' han prè? Pera reclamar absurdament lo dret de ser estimat per ella? (*ab ironia.*) No, d' aixó se 'n ha de cuydar el públich: de nosaltres se 'n riu, á n' ellas las condempna. (*pausa*) Y cóm l' arrenco d'aquest home? Aquí ls tinch, pero qué faig? ¿Per ventura 's pot ré contra'l ridícul? Rés, rés. Anch qu' are la

més felís coincidència vinguéss a ajudar-me contra aqueix jovenet exaltat de vanitat, ell triomfaria. Però jo, el marit? No estimant-me ella, ja està tot llest. S' havien citat aquí: ja ho veig; tot ho atesta; la Cecília ja ho sabia! No han tingut respecte a res! Are comprench l'acollida que m' ha fet la noya, los seus alegroys fingits y las sevas alusions. Però m' haig de contenir; una sortida de tò'm perdria. Y además qu' havent-me vist ja, qué haig de témer? Si la meva dòna es culpable, ja á horas d' are ho comensa á purgar ab l'espant que deu passar. (*pausa.*) No... no li haig de fer aquest tòrt; que sigui un xich lleugera es tot quant; es tot lo més! Aquell jove exagera, sí, exagera... Ahont li he vist á n' ella res que la fassi sospitosa? (*desesperantse.*) Ay, pero, per qué rediantre, no puch ofegar els dubtes que m' están rosegant? (*se para, veyent venir la Cecília*) La Cecília! Alto; aguantém un xich! Per ella ho sabré tot. (*s' asseu depressa á la taula*)

ESCENA IX

OCTAVI y CECILIA

- CECILIA. (*portant un plat de maduixas.*) Qué tal? Com vá aixó?
- OCTAVI. Ja ho veus, devorant.
- CECILIA. Miri, que fresquetes; las acabo de cullir. (*sobta-da*) Cóml Y en Gabriel que l' ha deixat sol!
- OCTAVI. M' espera al jardí, fumant.
- CECILIA. Al jardí?
- OCTAVI. Sí, allá, prop del estany.
- CECILIA. (*á part.*) Bó! y la seva dòna hi deu ser!
- OCTAVI. (*aixecantse.*) Are me 'n hi vaig... Però qu' es aixó? Qué tens?

- CECILIA. (*torbada.*) Jo, ré; ¿qué vol que tingui? Pensava, creya, que... vosté havia dit que se 'n havia de 'n tornar.
- OCTAVI. Sí; però si tu, trapassareta, m' has sabut retenir. Com resistirshi?
- CECILIA. (*de seguit.*) Ah! no, no'l voldria pas destorbar...
- OCTAVI. (*á part.*) A disset anys, cómplice?
- CECILIA. No, no; comprench qu' arrencarlo de la cassera, quan están perseguint un llop tant gros y vell, sería sacrificarlo massa.
- OCTAVI. La cassera! La cassa! Ja li he fet la creu. No vull tornarhi més, may més.
- CECILIA. Qué diu are! Vosté?
- OCTAVI. Sí, jo. Ja está acabat. Des d' are, he resolt dur, del Janer fins al Desembre, l' armadura dels maris: la bata, sempre la bata.
- CECILIA. Ay, que 'm fa riure! Y aixó, per qué? Per qué aquest determini?
- OCTAVI. Un rampell que m' ha vingut.
- CECILIA. Que l' han convertit, donchs?
- OCTAVI. Lo teu vehinet.
- CECILIA. Eh, veritat qu' es ben simpátich?
- OCTAVI. (*distreyentse.*) No es el marit, vetaquí tot lo seu mérit.
- CECILIA. (*de seguida.*) Qué diu?
- OCTAVI. Ré, ré.
- CECILIA. Es molt bó, molt generós.
- OCTAVI. (*enfadat.*) Quí ell? (*tornant en si*) Míram bé. Escolta: sabs qué crech? Qu' está enamorat.
- CECILIA. (*enrojolantse.*) De debó s' ho creu?
- OCTAVI. Si ell meteix m' ho ha dit.
- CECILIA. Ay, ay, á vosté?
- OCTAVI. Aixó t' estranya?
- CECILIA. Jo ho crech, y molt.
- OCTAVI. Donchs, llavors, es que tu sabs la persona de qui ho está?

(Acabarà.)

PRIMAVERA

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE LLEYDA
DEL ANY DARRER

Lo qu' era botó
avuy es poncella,
l' alé del Abril
los sers já desperta
y com papallons
los cors aletejan.

La nena d' ahir
ja dona avuy sembla
lo gipó es estret,
lo vestit curteja,
l' hermós caparró
capdella sas trenas,
los ulls, lluhén més
lo pit fort panteja,.....
sovint reb l' espill
sospirs y conversás.

Oydá!

Bonica es la nena!
Quin goig que farà!

Los pares, cofoys,
veyentla tant bella,
del cap fins als peus
ab goig la contemplan,
y, d' ella en secret,
alegres conversan;
sentintlos parlar
los ángels s' alegran.

Sorpresa un matí
se 'n queda la nena,
qu' en lloch del vestit
que duya á la vetlla,
ne troba un de nou
molt rich, tot de seda,
que brilla, que cruix
y un pam l' arrossega.

Oydá!

Bonica es la nena!
Quin goig que ja fá!

La festa major
si 'n don' de fal-lera;
pubilla gentil
sos trajos arrenja;
si 'l llabi somríu,
lo front com somnieja!

La esglesia de gent
es plena que 'n vessa:
roig clavell lluint
demunt de la orella
darrera 'l cancell
un minyó s' espera;
quan ella l' ha vist
fá mitja-rialleta.
Ell, qué li haurá dit
que s' ha enrojít ella?
Llurs mans s' han trobat
dins l' aygua beneyta
y prest ella al pit
flor roja rumbeja.

Oydá!

Bonica es la nena!
Quí haverla podrá?

Ja sola en lo niu
que 'ls somnis li serva,
cansada del ball
reposa la nena;
boy fent sa oració,
com vola sa pensa!

Per més rumniejar
ha obert la finestra;
l'alé de la nit
qu' es grat á sa testa!,
sa testa d' infant
qu' abrusa la febra.

Tot fantasiant
se n' es dormideta:
somnia ab l' ayment
que la té uil-presa
y 'l veu de brasset
d' un' altra donzella. ...
Al batre del cor
prest ella 's desperta;
com somni tot es
suspira contenta.

Oyda!

Bonica es la nena!
A qui estimará?

D' auba 'l dols oreig
tota fló' esbadella,
de flayre suáu
la cambra s' omplena.

Allá enllá del hort
los aucells piulejan
y apar sa remor
de llabis que 's besan.

Mormolant un nom
s' ha adormit la nena

á dintre son llit
ben arraulideta,
mormolant un nom
que ab oracions treua;
y somia amor,
peró amor sens treua,
amor pur, constant,
sense fi ni terme;
amor, sols amor
y més amor sempre!

Oydá!

A la primavera
quí no estimará?

MANEL ROCAMORA

L' HOME

SONET

Nú com la veritat, ja rich ó pobre
naix, baix la lley de la igualtat divina;
y al naixer plora, com vehent la ruina
d' est mon enganyador, que 'l fel dú á sobre.

Son naixement fa que la pau recobre
pare gojat que 'l dona á la padrina;
eixa al padrí, que en tant á un nom atina
fent que humil sacerdot ab resos obre;

per la fredor del aygua benehida,
testimoni sagrat dels que ab fé viuen,
plora altre cop la entrada de la vida:

al llibre dels mortals son nom escriuen,
en tan que á un *brindis* lo padrí convida:
y ell plora encar del mon ¡y 'ls del mon riuen!

JOSEPH VERDÚ

ANACREÓNTICA

Amor, no triguís: torna
al ditxosíssim lloch
hont sabs que t' hi esperan
petons en volior
y brassos amorosos
que cenyirán ton cos.
¡No hi manca rés, ma vida!
quant t' agradá. hi es tot:
de nit y día cantan
com ans, los rossinyols;
lo buch, vessa de brescas;
te 'l llit, coixins de flors;
lo pá, sa blancó' hi mostra,
lo ví, son roig color:
tot, tot, amor t' hi espera;
tú, hermosa, hi mancas sols
ab tas encesas galdas,
tos ulls somrihents de goig...
¡Oh amor! no triguís... torna;
anémhi un altre cop!

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS

LO MARIT QUE DORM

(Acabament.)

- CECILIA. Pobra de mí, jo nó.
OCTAVI. La teva turbació meteixa t' está trahint.
CECILIA. La meva turbació?...
OCTAVI. Sí. Prou. Are ja ho veig.
CECILIA. Bé bé, no s' enfadi. Ja qu' ell meteix li ha dit, li confessaré: sí, senyor, ens estimém.
OCTAVI. Có'm?
CECILIA. Sí, no li amago.
OCTAVI. Que t' estima á tú?
CECILIA. Que 'n tá de temps!
OCTAVI. Y tu t' ho creus?
CECILIA. Ay, ay, no 'm diu que li ha declarat ell meteix?
OCTAVI. Es veritat... ell m' ha dit que...
CECILIA. Y donchs?
OCTAVI. Sí. sí. (*à part.*) Ni sé 'l que 'm dich!
CECILIA. (*penedida.*) Y jo qu' are meteix ne dubtava!
OCTAVI. (*à part.*) Ah, veig qu' aquesta no 'n sab rés!
Quína aliada per mí.

- CECILIA. Expliquim, digui: quan li parlava de mí, ¿qué li deya?
- OCTAVI. Me parlava ab un tòch que l' he tingut d' aplacar.
- CECILIA. Ay, ay! Per qué?
- OCTAVI. Perque diu, que 't troba frèda.
- CECILIA. Vès, frèda! Deu voler dir reservada.
- OCTAVI. Diu que d' ensá qu' ha arribat, lo deixas sol. Que sempre li fuges.
- CECILIA. Vaja, vosté 'm fa broma! Si está més content!.....
- OCTAVI. Oh, cá; no ho creguis. Pera retenir un cor, s' ha de desplegar més trassa, créume.
- CECILIA. Qué vol dir. que no 'n tinch prou?
- OCTAVI. Mira, l'amor dels jovenets, moltes vegadas, s' evapora facilment. Es com un globo inflat, que se 'l ha de tenir cautiú; si nó, fflit!... s' escapa. Quan el cel os va fer coquetas, ja sabia per qué ho feya.
- CECILIA. Vol dir qu' haig de ser coqueta? Pero per qué, si me l' estimo?
- OCTAVI. Oh! Si gosés. te daría una abrassada? Quín problema! La Providencia 'ns posa la diuixa al pas, la tenim á tocar y 'ns hi tombém d' esquena... Lo qu'has de mirar, es si aquest jove es prou digne de tu, ¿sensis? (á si meteix) N' estich fent escarafalls, y jo, per ventura, he comprés mellor la meua Rosalina? (*dirigintse cap á la porta del fondo.*) ¿Are la comprench, are, quan ja la perdo!
- CECILIA. (*servintli las maduixas pera retenirlo.*) ¿Ahont se 'n vá? Si encare no ha acabat. Miri, que 'l serveixo.
- OCTAVI. No; vull veure á aquell jove.
- CECILIA. (*fingint indiferencia.*) Pero, per qué? Qué 'l pressa?
- OCTAVI. Sí; n' hi vull parlar.
- CECILIA. (*probant encare de retenirlo.*) Y cá! No veu que més m' hauria d' interessar á mí! Esperis, home.

ESCENA X

CECILIA, sola, tornant.

CECILIA. Ay, Deu meu, que 'ls trobará! La Rosalina be s' ho podia presumir! Quin capritxo! No tindrà excusas, y 'l meu padrí, Deu meu! Deu meu! dirá que mento com un home! (*guaytant.*) Calla! Per ahont els busca?... Ay, que s' enganya!... Mellor! Ella 's pot amagar. En Gabriel s' ha burlat d' ella! Oh, lo que jo 'm presumia; la Rosalina haurá perdut el temps. Alsa! Quina ferida per la seva vanitat, per las sevas pretensions! Me 'n alegro. Es una derrota merescuda. (*tornant á guaytar.*) Bó! Vetels aquí á tots dos! Y'l padrinet busca'ls que busca'ls, lluny. Ja son aquí. Y que roja, que sofocada que vé, la Rosalina! Has rebut una llissó y n' estás enfada, ¿eh? Aixó es bó: comprench el teu despit.

ESCENA XI

CECILIA, ROSALINA, GABRIEL

ROSALINA. (*capficada.*) Donchs, es solter aquell senyor? Quina xafagor que fá! Quina calor, Deu meu!

GABRIEL. Avuy, que trobava 'l camp tant bonich!

CECILIA. (*á Rosalina á part.*) El teu marit se queda.

ROSALINA. (*á part.*) Ah, sí? me 'n alegro!

CECILIA. (*id.*) Vésten, y fòra perills. Vols qu' avisi?

ROSALINA. (*á Gabriel, cridant.*) Donchs y ho diu ell meteix?

GABRIEL. Sí, senyora. Que li estranya?

- ROSALINA. Una mica.
- GABRIEL. (*à Cecilia.*) El seu padrí, Cecilia, es un plagueta. Que m'ha fet riure!
- CECILIA. (*baixel.*) Que 't vols exposar á véurel?
- ROSALINA. (*à part, impacientada.*) Ah, no, aixó sí que no!
- CECILIA. (*id*) Quí sab lo que 's pensaria?
- ROSALINA. (*id.*) Y que 't creus que pensa en mí, per ventura?
- GABRIEL. (*continuant*) Es un recalcitrant furios.
- CECILIA. (*rihent*) Quí, el meu padrí? (*à Rosalina.*) Y que t'ho creus?
- GABRIEL. Per qué callarho, si ell meteix ne fa gala?
- CECILIA. (*rihent*) El meu padrí ha fet gala de ser solter?
- GABRIEL. (*id*) Ab el major candor y sense 'l menor empaig, m'ha fet tals confidencias, que ja li sé tots els defectes, todas las inclinacions y fins tots els seus flachs. Es molt clar y molt divertit. No més, si las hi haig d'esser franch, li trobo de censurable 'l modo de veure la vida: sempre 'n veu sols una cara, la del revés! Als somnis y entussiasmes, á todas las exaltacions espirituals que fan la felicitat de l'anima, veig que hi anteposa sempre la tranquil·litat passiva de la boa que pàheix.
- CECILIA. Aixó deva?... Y vosté no ha apretat á córrer? (*à part à Rosalina.*) Tu 'n téns la culpa.
- ROSALINA. Jo!
- CECILIA. (*à part à Rosalina*) Te guardessis al menos per ell un xich de coqueteria.
- ROSALINA. (*crident*) Y deya vosté, qu' aquell senyor té teorías...
- GABRIEL. Sí; que té unas teorías! Per exemple: per ell, el matrimoni, es qüestió de comoditat.
- CECILIA. Oh! Oh! Li aniré perdent tot l'afecte. (*à Rosalina*) Ho veus?
- GABRIEL. Per mí, ab semblant modo de pensar, fa molt bé de no casarse. A qué sacrificar una dona? (*à Rosalina.*) Que no 's troba bé, senyora, qué té?
- (*La Cecilia s' entorna á guaytar.*)
- ROSALINA. (*asserenantse.*) Ay, jo? Res, re.

- GABRIEL. Jo dich qu' á un home aixís, val més plányel
 ROSALINA. Plányel! Per qué?
 GABRIEL. Ah, perque se m' afigura, que no més pot parlar
 aixís el pobre que no ha sigut estimat.
 ROSALINA. Aixó creu?
 GABRIEL. Oh, quí 'n dubta? Perque, qué vol que li digui...
 me sembla que no més una, una d' aquellas pa-
 rauletas d' amor, que 's diuhen ab tota l' ànima,
 ha de vèncer ben depressa al cor més revés de
 tots. Aquell bon senyor té l' orgull del pobre; ab
 tots aquells escarafalls no pot tractar sino d' ama-
 gar la buydor de la seva existencia.
 CECILIA. (*tornant y á part á Rosalina*) Mira que vé.
 Donchs, que 'l vols veure?
 ROSALINA. (*sense ferne càs, á Gabriel*) Però, vosté no
 deya que...
 GABRIEL. Sí, es veritat. Ja 'l sentirá. Quan un lo sent, ab la
 seva palica, y 'l seu modo de dirho, s' ho fa per-
 donar tot. Mirin, are compareix.
 CECILIA. Ay, sí; es ell! Jo fujo. Mira qu' entra. (*se 'n vá.*)
 ROSALINA. Qué m' importa?

(*Se 'n vá també pero com ab recansa.*)

ESCENA XII

OCTAVI y GABRIEL

- OCTAVI. (*entrant.*) Ah, per fi logro trobarlos!
 GABRIEL. Cal Fugen per aquella porta, mentres vosté entra
 per aquesta. (*rihent.*) Esta vist que no li volen!
 Ay, amich, pero quins ulls! Quína veuheta! Quí-
 no dona! He dat ja un pas immens... la cosa mar-
 xa, marxa.
 OCTAVI. Tan meteix!
 GABRIEL. Oh, sí, sí; no'm cab ni un dubte. Se veu que l'amor

la comensa á torturar; salta á la vista, créguiho. Escolti: ¿cóm s' esplicaría sinó, que, d' aixeribida, animada y alegre qu' estava, tot d' una, me la veig intranquila, reservada, pensativa y que fins la veu li comensa á tremolar? Jo no 'm puch dar altra explicació... Ah, y jo, que neci he estat, que neci! Afiguris que quan ella 's veu que no esperava més qu' una paraula, jo vinga esforsarme en trobar una forma rebuscada pera dirli: l' estimo! Li he parlat de tot menos de mí... Del temps... de vosté...

OCTAVI. De mí?

GABRIEL. De vosté. Qué li sab greu? Oh, ni he fet un retrato... ab fondo y tot.

OCTAVI. Dispensi, Gênevray, ja n' ha fet prou. La broma 'm comensa á pesar.

GABRIEL. (*rihent.*) Cóm! Qué ho diu de debó?

OCTAVI. Sí, de debó. Deixém-la aquí.

GABRIEL. Per Deu, no 's posi sério! Sab que 'm fá riure! Vosté, tant despreocupat, espantá 's de lo que jo hagi dit?

OCTAVI. Ja soch un altre.

GABRIEL. Quíns cambis! Ab aquestas metamórfosis, jo m'hi perdré! Vosté es el qui 'm deya, que l' amor s' ha de pendre á dosis fortes?

(*Rosalina entra d' amagat y 's queda al fons de la sala.*)

ESCENA XIII

OCTAVI, GABRIEL, ROSALINA, al fons.

OCTAVI. Déixiho córrer lo que deya.

GABRIEL. Però sab que aquest cambi 'm sorprén!

OCTAVI. Clá y catalá. Ja veurá: aném á pams. Per etzar, vosté s' ha trobat ab una dòna d' una hermosura

- que l'ha sorprés. Està bé. Però, tot seguit, la imaginació de vosté s'ha encalabrinat y... aixó ja no està tan bé... qué ha fet? volerho acaparar tot: la seva turbació, la reserva, els tremolins de veu. De tot n'ha tret desseguida conseqüèncias favorables; de tot se'n fa vosté una conquesta, una victòria. Per ventura, aqueixa senyora li ha dit qu'accepta tots els cors que li ofereixen?
- GABRIEL. *(tot sorprés y escalfantse per graus.)* Dispensi, senyor de Chantreuil; la llessó que tracta de donarme es molt estranya y no l'accepto. Ho sent? Abans, he de saber ab quin dret me parla així.
- OCTAVI. Ab quin dret?
- GABRIEL. *(enfadat.)* Ni més, ni menos. També cridaré jo.
- OCTAVI. Soch...
- GABRIEL. *(sens deixar-lo continuar.)* Si vosté l'estimés, encar potser ho comprendria.
- OCTAVI. Es que l'estimo.
- GABRIEL. *(sobtat.)* Quí? Vosté?
- OCTAVI. Sí, jo!
- GABRIEL. Per un amor repenit, qu'are li neix?
- OCTAVI. No, qu'are 's desvetlla... Me l'estimo, sí, ab tot el cor y... *(veu la seva dòna y 's calla, tot confós.)*
- ROSALINA. *(ab intenció, podent apenas dissimular son goig.)* No seré pas indiscreta si...
- GABRIEL. *(ajuntantshi tot seguit.)* Al contrari, molt favor.
- ROSALINA. Potser he fet mal d'entrar tan de sorpresa, y...
- GABRIEL. Al revés, ben al revés. Jo celebro la felís casualitat que, fa precisament lo que jo no he gosat fer. Parlavam de vosté. Lo meu desitx era que vosté vingués á decidir la palestra.
- ROSALINA. *(fentse la sorpresa.)* Cóm! De mí parlavan?... Dispensin, si ho hagués pogut presumir...
- OCTAVI. *(á Gabriel.)* Gênevray: fassi 'l favor; no prosseguím. Ja n'hi ha prou.
- GABRIEL. *(ab fòch.)* Me prohibían estimarla.
- ROSALINA. Qué diu are?
- OCTAVI. *(á Gabriel.)* Calli, per Deu, li torno á dir. Calli, home, calli.

- GABRIEL. Però, per qué? Ningú tan bé com la senyóra, aquí present, pot decidir. Jo acataré la sentència.
- OCTAVI. Homel...
- GABRIEL. Si 'n surto condemnat, acceptaré la derrota. Y vosté...
- ROSALINA. (*interrompintlo.*) Senyors, senyors: estich avergonyida. Cóm m' havia de pensar que se 'm disputessin aixís! Però qué? De veras? De debó, tots dos m' estiman? (*ab malicia, mirant al seu marit*) Vostés dos?
- OCTAVI. (*furiós*) Volen callar!
- GABRIEL. (*tot exaltat.*) No, no; parli, parli.
- ROSALINA. (*bromejant*) Triant, tinch por de fer una tonteria.
- OCTAVI. (*esclatant.*) Bah! Aixó ja es massa!
- GABRIEL. (*contenintlo*) Calmis, home, calmis. Fassi 'l favor, Rosalina.
- ROSALINA. (*mirantse d' Octavi.*) Donchs, ja que 'l senyor...
- GABRIEL. (*tot parat*) El senyor!...
- ROSALINA. Ha dit que m' estima ab tot el cor!... (*li allarga la mà.*)
- GABRIEL. (*encare parat*) Vosté, no obstant, m' escoltava?
- ROSALINA. (*rihent*) Oh, sí, sí; no ho nego; pera provar á la Cecilia que vosté es com un panell, una bandereta de campanar.
- GABRIEL. (*encorregut.*) Ah, era una burla!
- ROSALINA. Sí, y ben merescuda. Quan he vist aquell angelet tan confiat, que li dava un cor com el seu!... li he fet una juguesca, y, ja ho veu, jo l' he guanyada!
- GABRIEL. (*desconcertat.*) La lliadó es cruel, senyora.
- ROSALINA. Y no l' aprofitará?
- GABRIEL. La vergonya 'm treu d' aquí.

(*Dant un pas per anarsen.*)

ESCENA XIV

Los meteixos y CECILIA

CECILIA. (*entrant timidament.*) Y donchs?

GABRIEL. (*confós*) Ah, es ella!

ROSALINA. Que... (*pausa.*) Qu' he perdut, Cecilia.

CECILIA. (*ab goig.*) Ah! De veras?

OCTAVI. (*à Rosalina.*) Aixó es enganyarla.

ROSALINA. Ben contenta que n' está!

CECILIA. (*acostantse à Rosalina*) Veus, com ja t'ho deya,

GABRIEL. (*baixet à Rosalina.*) Gracias. Es molt generosa.

CECILIA. (*à Rosalina.*) Y tu m' havías fet dubtar d' ell!
Dolenta! (*alt*) Si volen, l' avi 'ls espera á la sala. (*à part.*) De tois modos crèch molt bé qu'es prudent ser un xich coqueta. (*pren el bras d' en Octavi*)

ROSALINA. (*alegrement à Gabriel.*) Y donchs, la bandereta be l' haurém de fixar, eh?

GABRIEL. Tot de seguit... Pero, y vosté, que desitjava una ditxa tant perfecta, 's casará, donchs, ab el senyor?

ROSALINA. Ja es cosa feta.

TELÓ

SOSPIRS D' ULTRA-TOMBA

{INSPIRADA EN UN ARTICLE DE DON SANTIAGO RUSINYOL }

«Ella, modesta y senzilla,
de cabell ros y d' ulls blaus,
trista com la tardor bruna,
bella com lo sol de Maig:
era un lliri de Cerdanya,
un lliri fresch y gemat.

Ell, l' enterra-morts del poble,
humil, pobre, noble y franch;
vivía temps ha per ella
morint d' amor, y pensant
tenirla á prop seu, tenírlahi
per tota una eternitat.

Feyan tots mateixa feyna:
ell, vinga morts soterrar,
y ella en son pit enterranthi
la passió que com volcá
bullía dins sas entranyas

avassalladora y gran,
per amagarla del odi
que sos pares y germans
li duyan, per ser tant pobre,
al fosser enamorat.

Solament donarli morta
un cert dia van jurar;
y, volent cumplir lo pacte,
la vengueren á un marxant
usurer que possehia
moltes unsas y cabals.
Li van dar en matrimoni,
y comparegué al altar
apesarada, abatuda,
vestida tota de blanch,
ab los ulls vessant de llágrimas,
lo cor estret y malalt.

Avans de pujar las gradas,
quan ja 'l sí anava á donar,
llensá un crit d' esglay y, boja,
va fugir iglesia avall;
del chor muntá per l' escala,
mirá 'l Crist agonitzant
qual soberana silueta
destacava al últim raig
de claror que s' esbandia
per la estera del cel blau;
llensá un altre crit horrible,
pujá dalt del campanar
y abrassada ab la campana
feu sonar tres tochs mortals;
doná un nou crit y, tirantse
totseguit á dalt-á-baix,
caygué demunt de la tomba
mateixa que 'l pobre aymant
per últim niu dels seus óssos
guardava feya temps ha...
Y allá morta la trobaren

los seus pares y germans,
ab sa corona de verge,
vestida tota de blanch.

Vingué la nit, y á la morta
per amor van enterrar
á un recó del cementiri
en la fossa comunal;
y vingué l'altra nit fosca,
y en la muda soledat
ressoná lo cop d'aixada
del fosser enamorat
que, descolgant la difunta,
solícit la va portar
dintre 'l ninxo que tenia
amagat entre l'herbam.
La mirá per llarga estona,
esguardá al cel un instant
y llavors, mut y solempne,
va ferirse ab lo punyal.

Desitjava viure ab ella,
un cop mort; volia estar
per sempre ab ella, tenirla
eternalment al costat...
mes en compte d'enterrarlos
á la tomba tots plegats,
ella sola quedá al ninxo
y ell fou colgat terra enllá.

Al punt, en mitj de la fosca
s'escoltá fondo un trist plany
de dos ánimas feridas
d'anyorament y d'esglay.»

Y cad'any, bon punt arriba
la freda nit de Tots-Sants,
sonoras tres batalladas
l'ample bronzo deixa anar;
y, no be cauen las dotze,

l' hora lúgubre y fatal
 en que 'ls esperits divagan
 per la inmensa fosquedat,
 imitant á la campana
 l' eco trist del campanar
 llensa tres crits dolorosos
 per tot l' ámbit funeral.
 Y al esbombarse fatídichs,
 de cop tremola 'l fossar
 y misteriosos s' escoltan
 los fondos sospirs y 'ls clams
 de dos ánimas que 's buscan
 y no 's troban may ni may!

J. BAUCCELLS PRAT

2 Novembre 1896.

¡COIXA!

POESÍA GUANYADORA DEL PRIMER ACCÉSSIT Á LA FLOR NATURAL EN
LO VII CERTÁMEN LITERARI ORGANISAT PEL «CENTRE CATA-
LANISTA» D' OLOT.

Lo sol va caminant cap á la posta...
Desde 'l vell finestral de la masía,
que, arrapantse en lo mur, enronda l' eura,
ab la mirada per l' espay perduda,
distreta la pubilla guayta á fora.
Té 'ls ulls brillants y 'l cabell ros; sa cara
ab la de un angelet se confondría;
té 'ls llabis roigs igual que una ros-lla,
té 'l cos gentil igual que 'l d' una fada:
es bonica y esbelta... ¡pero es coixa!

¡Pobre pubilla!... Avuy al poble es festa:
desde 'l matí que repicant ho diuhen
las llenguas de metall de las campanas;
y ella desde 'l matí se las escolta
sense sentir ni joya ni tristesa.

¡Pobre coixeta!, es sola en la masía:
son al poble sos pares y sos avis,
son al poble 'l baylet y la porquera
y la criada y 'l pastor y 'l mosso...

Tots son á disfrutar, tots son á ballas,
tots han anat á celebrar la festa.

Y ella ha quedat sens altre companyia,
que la dels cans que de tristor grinyolan,
y la de la virám que picoteja
lo gra sech escampat per la porxada,
y la dels bous que allá en la cort remugan,
y la dels xays que d' anyoransa belan,
recordant l' herba fresca y sanitosa
que 'l dia abans ben lliures pasturavan,
y la del euga que ab amor renilla
ab lo poltro aferrat á la mamella.

¿Qué hauria fet si hagués anat al poble?
hauria vist saltar y divertir-se,
seguint lo to de la armoniosa gralla,
á las otras fadrinas... y la enveja
hauria fet estada en son pit noble;
haguera obit paraulas enmeladas
ditas pels fadrinets á las donzellas...
y de tots aquells mots tendres y dolsos
que dicta 'l cor y que l' amor inspira
ni un solzament n' hi hauria hagut per ella.

¡Ni un solzament!...

Y trista y silenciosa,
sentada en un recó, passat hauria
tota la tarde al rotllo de las vellas.

Per xó s' ha estimat més quedarse á casa;
aixís al menys, pera calmar sa angunia,
té 'ls rossinyols que vora la masia
endressan bells cantars á sas esposas;
té 'ls prats florits que ab son color l' alegran
las papallonas que ab son vol la encisan
y las floretas que ab sa olor la embauman;
per xó tota la tarde, muda y sola
desde 'l vell finestral de la masía

que, arrapantse en lo mur, enronda l' eura,
ab la mirada per l' espay perduda,
distreta l' ha passat guaytant á fora.

¡Y 'l sol ja es post!... Y encare, recolzada,
al finestral la pobra continúa...

De sobte, al lluny, se senten crits, confosos
ab estridents riallas d'alegría:
son d' una colla de fadrins y noyas
que, cantant satisfets, tornan de ballas...

Ja han travessat lo terme... Ja s' acostan...
Ja passen per dessota la masía...

Y la coixa se 'ls mira... y sent enveja...
y de sos ulls rodolan duas llágrimas
que escaldan sa carona enmorenida...
y se 'n entra en la casa per no véurels,
fent retrunyir lo sostre, que trontolla
de sa feixuga crossa á las petjadas.

JOSEPH MORATÓ Y GRAU

SANT XEMPLÍ

I

La alta y espayosa escala exterior de la pintoresca y desfigurada esglesia de Sant Esteve de Bas, cap del antich vescomtat, era una cascata feta de caputxas blanques y negres, que desde la plassa s'esbarriava pels negres carrerons, barrejantshi qualque barretina vermella, destriada del espés flotó que n'havía quedat al peu mateix de la escala.

En Perich, un baylet de dotze anys, calsat ab espardenya poch usada, calsas de vellut color d'oli, brusa blava curta y ab la barretina, vermella també, clavada com un montarull sobre 'l cap, s'estava en un recó de paret, las mans á la butxaca y mirant ab ulls reposats com passavan las donas,

Agafada á las faldillas de sa mare, porque no's perdesen entre la corrent, baixava la Agneta, una noya de la mateixa etat d'ell, de molsosas galtas y mirada viva, vestida ab faldilla curta, gipó y corbata, calsada ab espardenya y al cap la graciosa caputxa blanca, neta y curiosa com totes aquellas pessas del trajo dominical ab perfum de casa endressada. Al arribar abaix, la Agneta se separá de sa mare.

—¡Perich! ¿qué hi cassas assí? ¿Irás á Sant Xemplí aquesta tarde?

—Jo sí. ¿Y tu, Agneta?

—No sé si ho volrá la mare. ¿Hi há músichs? ¿ho sabes?

—Sí, com sempre.

—Com sempre dius..... De vegadas enganyan.

—No enganyan pa' may. Y jo ho sé que n'hi há, ho podes creure Y que son de Sant Feliu.

—Donchs, si tu hi vas, ja 'ns hi veurém.

—¿A quina hura?

—A mitja tarde.

—Adeu.

—Adeu, Perich.

II

Sant Xemplí es una ermita rústega y senzilla, encimada en un pujol, á poca distancia del Fluviá, suara nascut, que discorre per aquells plans com un infantó, ara joganer, ara botós y de vegadas, al atravessar los camins, díscol y ploramicas.

Sant Xemplí está tota voltada de brosta y te un porxo espayós al davant que pot servir de mirador en lo bon temps y pot soplujar en un temporal sobtat als que van al aplech lo segon diumenge de Setembre.

Darrera la ermita s' exten la *plassa*, voltada d' arbres corpulents y formant anfiteatre. D' allí estant la vista s' esplaya per la hermosa planura de Bas, en tot temps frescal y treballadora. Sort n' hi há, porque pel mitjdía y ponent y áduch pel llevant las montanyas creixen y s' agegantan.

A mitjdía escala atrevidament aquella grandiosa muralla lo camí del famós Grau d O ot, recort ja casi ben aperduat d' una antiga civilisació que fugia de las marradas. Se 'l veu, de Sant Xemplí estant, extendres com una serp y amagarse continuament en la negreyor de las fagedas. Per aquell camí,

que trau á la Plana de Vich, han passat l'odi y l'amor, la pau y la guerra, per espay de llarguíssims segles.

Més á la dreta l'enlayrat santuari de Cabrera, desafiant als mateixos cims de Santa Magdalena y 'l Puigsacalm, qual retallada y graciosa silueta se destaca més al ponent, acostantse á Olot, que queda amagat per la serralada que ve de llevant y mort al peus mateixos del Fluvia, amagat entre pollancredas.

III

De lluny, al pujarhi la Agneta, vegé sota la verdor dels arbres, flamejar las barretinas y sentí gemegar la tenora. Las collas de gent hi anavan, venint tothom ab ayre festívol, no solament de Sant Esteve de Bas, sinó també de Vilallonga, del Hostalets, de Joanetas y de las vehinas masías.

En Perich feya estona que hi era. Junt ab altres baylets, tots idénticament arrenjats y tots ab las mans á las butxacas, miravan pujar á la Tureta, que venía de Joanetas ab la seva dida. La Tureta era una galindoya mosseta d'Olot, de dotze á tretze anys, blanca com una satalía, vestida á la moda ab colors clars y mánegas infladas y 'l cabell roç voleyant estufat en la testa núa. Era una nota discordant en aquell ajust de gent, casi tota de la rodalia.

La Tureta aná á comprar rosquillas en las consabudas paradas de tots los aplechs y s'assentá sobre l'herba, en lo moment en que 's desfeya la primera sardana.

IV

En Perich no havia vist arribar á la Agneta, distret en mirar á la olotina. Ella l'hagué de cridar.

—Perich ¿ja has sardanejat?

—No ho so pa' fet encara.

—Vina assí; seu al meu costat. So vinguda ab la mare y ab la Tia Gracia. Míralas allá.

En Perich escoltava, ja assentat, ab los ulls clavats sempre en la Tureta. La altra ho repará.

—¿Qui é', tu, aquella?

—Una d' Olot, que li diuen Tureta. Aquella dona, é' la seva dida.

—¡Quín cap de pardalets!

—E' molt bufona, ab aquell vestit de senyora rica.

—¡T' agrada, Perich?

—E' un vestit molt bo y bonich, mé' que 'l teu. E' bonich y quèr.

—¿T' agrada, Perich?

Lo *triple*, assenyalant la segona sardana, li privá á la Agneta de la resposta d' en Perich, que tanta fretura semblava ferli. S' alsaren tots dos per anar á sardanejar y, avans d' enroscarse en aquella graciosa cadena humana, tot caminant agafats de la má, mirantlo ella ab uns ulls cuberts de boyra negra, encara enava preguntant:

—¿T' agrada, Perich?

Y voltavan ja, seguint aquell ritme ayrós y gentil que ab res del mon admet comparansa, qu' encara en Perich no havia tornat la resposta.

La Tureta sardanejá també, y ab moltíssima gracia, y 'ls ulls d' en Perich, que la tenían davant y la podían mirar sens esfors, no 's distreyan d' ella. Los de la Agneta tampoch perdían aquell mirar y tornava als llabis aquella pregunta, ja ab algun deix de rencor.

—¿T' agrada, Perich?

V

Acabada la sardana, la Tureta desaparegué per anar á fer visita á un mas d' allá prop. En Perich cregué que se 'n anava per no tornar y no la perderen sos ulls fins que s' amagá

per un gran caminal entremixt d' una roureda. La Agneta, al revés, estava segura de que tornaria.

Y torná quan ja s' havia ballat la tercera sardana. Alshoras hi hagué intermedí llarch, perque 'ls músichs, sempre assedegats, fessen beguda.

La Agneta s' assentá al costat de sa mare y de la Tía Gracia y menjá també qualque cosa després d' haber convidat á n' en Perich, que 'n prengué la perferta, mes sens assentarse. Després, encara ab lo bossí á la boca, se 'n aná ab altres baylets á voltar á la Tureta, que berenava també, contemplántse-la tots com una figura rara.

Los ulls de la Agneta tampoch perderen aquella escena mentres esperava, com la resposta á sa primera pregunta, que contestés á la que li havia fet al minyó durant la beguda:

—¿Te sab bó, Perich?

VI

Prou trigaren, però á la fi 'ls músichs acabaren de beure. En Perich, que havia acabat per assentarse al costat de la olotina, era bon xich lluny de la Agneta, que seya, com avans, al costat de sa mare y de la Tía Gracia.

Los músichs comensaren á tocar una nova sardana, en la qual se ficaren darrera de la Tureta, convidada per un hereuet de casa bona, tots aquells baylets que la contemplavan y 'l primer en Perich qu' encaixá sa má rústega y poch curiosa ab la fina y perfumada de la forastereta.

De lluny ho vegé la amiga d' en Perich, que, assentada sempre al costat de sa mare y de sa tía, havia estat esperant qu' ell l'anés á buscar per sardanejar, com feya sempre. Y ell, de la má de la olotina y mirántse-la de costat ab fascinació, ni semblava recordársen.

La Agneta vegé com los raigs del sol que avans havían il·luminat ab tota la plenitut aquell quadre de tant rics colors, vergonyosos y filtrantse per las brancas dels roures, apenas

brillavan ja sobre las encesas barretinas que 's tenyían d' una negror de crepuscle.

Aquella llum agonisant anava pujant pujant y fugint del prat, de la plassa, daurant ja apenas ab color de foch los cimalts dels fréxers. La nit venía depressa depressa y ella extranyava, la Agneta, com tota aquella gent sardanejava ab tanta tranquil·litat, com si cada hu no hagués de tornar á casa seva. Ella hi volía tornar, y ben desseguida, perque aquella fosca anava creixent creixent ab una rapidesa singular y á n' ella li feya por. Volía anársen.....

—¡Mare!....

Sa mare, trencant nous ab la Tía Gracia y altrás donas, no la sentí. Y la fosca seguí avansant, fins que tot s'ennegrí, una nit tenebrosa com la de la Mort, sens lluna, sens estrel·las, sens celistia... Lo últim que perdían los ulls era aquella figura blanca y ayrosa de la olotina, punteiant en mitj de la fosca ab l'ayre y 'l goig mateix qu' en plena llum.... Y tot era negre ja, qu' encara las orel·las sentían lo rondinar impas·sible d' aquella tenora que ni al peu de la sepultura hauría sabut callar....

VII

—¡Anda, tombayona! ¿Qué fas assí? ¿Quína son t' ha vingut ara?

La tía, que hi era més prop, la sacsejá.

—¡Apa, aixecat!

La Agneta no 's movía. La tía palpá.

—¡Deu meu, si es la obehina! Cassa 'l poual, Antonia; la refrescarém.

—Ja te 'l pórtuch; vésla tinguent.—

Peró la Agneta 's deixondá per ella sola, sens necessitat del poual, que ja arribava.

—¿Qué tens, filleta, qué tens tu?

—Jo no ho sé pa', mare meva.

—Debilitat—digueren las donas saberudas que s' hi havían anat aplegant.

—Debilitat—confirmá sa mare sens recordarse que la Agneta, ab la esperansa d' anar á Sant Xemplí y sardanejar ab en Perich, á dinar havia fet estragos. Li feren beure vi bo, del millor que trobaren en aquellas paradas, sucantí avans una rosquilla.

La Agneta s' admirá de qu' encara fos día. La sardana s' havia acabat y la Tureta havia desaparegut. En Perich, sempre ab las mans á la butxaca y 'ls ulls reposats, s' estava parat allá á quatre passas, contemplant lo desenllás d' aquell drama.

—Aném, filla, qu' es vespre.—

Y marxaren totas tres, entremitj de gran colla de gent. En Perich també seguí sens badar boca.

VIII

Tantmateix alashoras era veritat; ja fosquejava. Aquell cim gegant de las montanyas de ponent acursava 'l crepuscle. Però encara allá dalt ressaltava sobre fons d' or la cresta gentil del Puigsacalm, may tant hermós com en aquell moment, mentres en las casas de baix, que tenia á la falda, ja encenían llum.

La massa fosca dels arbres anava perdentse en la gran res-sombra, quan de sote la lluna, venint del cantó de Sant Felíu, doná sossech al cor y nova llum al vianant. Los sons de la musica, qu' encara s' hi feya, anavan perdentse entre 'ls remors del ventijol que movía lleugerament lo fullatge.

Sobre la serralada de la part d' Olot s' extenia un núvol de color de plom, que tot sovint encenia 'l llamp. No responía 'l tro á la llum y semblava una amenssa vana. Y á la fi sobre aquellas tintas del crepuscle agonisant, sobre 'l resplandor del llampech, dominá una lluna creixent, neta y bruni-da com un mirall de plata, y sobre tots los remors se sentí 'l

remor del Fluviá, decidit ab recansa á emprendre son llarch camí.

En Perich havia acabat per posarse al costat de la Agneta, que no li deya res. A ell tampoch se li acudí una paraula. Aixís arribaren als mateixos carrers de la vila y á la porta de casa d' ella. Alashoras la Agneta 's determiná á obrir la boca.

—Perich, no 't vull pa' fer nosa .. Si *aquella* t' agrada...

Y esperá la resposta també debades. Entraren las donas y darrera d' ellas la Agneta. En Perich la mirá ficarse endins endins, fins á la cuyna, plantat vora 'l margepeu, sempre ab las mans á la butxaca. Després se girá y 's perdé per aquells carrers intrincats y tenebrosos.

LLUÍS B. NADAL.

RECORTS DE NURIA

UN any deu fer, leri-leri, que, ab lo cor vessant de goig y las camas lleugerias com una dayna escalava las pirinencas montanyas de Ribas y Caralps, disposat á visitar la Moreneta de Nuria, en son trono de montanyas. Mos amichs de Ripoll me 'n havian contat tantas cosas bellas! que, verament, me feren determinar; y armat d'un garrot, sarró ben provehit y quelcom més á la butxaca, á mitja nit emprenguí la via ab mon amich, l' Angel Canellas, després de haver escoltat una munió d' encárrechs de la mare. de que li resés una part de rosari de part d' ella á la Santa Verge, que anés á Sant Gil y li dugués pedretas; y fins quan acabavam d' eixir de la vila, al passar devant la *Farga vella*, l' ávia Teresa, eixí á la finestra ab un llum y á mitja veu me crida: —Ton, Ton; ja 'm pensava que hauriau passat per dalt lo rech de ca 'n Barrera; estona fá que estava al agoyt Pensa sobretot á portarme uns rosaris de *catxumbo* y res t' encomano més, que sobretot fiquis lo cap á l' olla y resis un *parenostre*, podria ser que la Moreneta 't gorís. Vaja, adeu, y bon viatge.

Las darreras paraulas de l' ávia Teresa, encara ressonavan en mitj la fosca y 'l silenci d' aquella nit serena y quieta, que nosaltres ja tornavam esser aviats á la polsosa carretera disposats á no aturarnos fins á tant d' esser á Ribas. L' ayret bellugadís, feya balandrejar los ramosos branquillons dels ar-

bres, y á nosaltres nos donava més dalit per la ruta que empeníam bastant arriscada, sobretot quan lo sol que, á bon segur, nos eixiria á la collada de Caralps, tocantnos una tongada d'escalfor, que refredaríam á la font de la Ruyra ab quatre glops d'ayguardent y uns bons tragos d'aquella cressallina aygua, tan visitada en aquest temps.

Passarem Ribas, que, com á Campdevanol la quietut hi regnava, passant de llarch, y anyorantnos de no sentir aquell fresseig que hi mou la colonia de forasters, que, cansats del bullici de las ciutats, tan á pler se troban en aquells rierals del Freser, que remorejant va escorrentse ab saltironas cap á la vila comtal á trobar son germá lo Ter que horas há mou las turbinas de las grans fábricas, que tant abundan per ella y son un guanyapá de moltas familias.

Arribant á Caralps, poblet rónech però pintoresch en extrém, las campanas nos avisavan pera assistir al Sant sacrifici de la missa, ja que era dia festiu y 'ns calia cumplir lo precepte diví.

Eixint de missa dret al hostal per esmorzar y altra vegada costas amunt com que res hagués estat, suhant com negres y esgarriantnos del rem de montanyas que á las foscas havíam atravessat. Lo camí no pot ser més bell: á nostre costat sempre lo Freser que ab sas variacions nos encisava de debó; roqueteras que al passarlas calia anar ab cuydado per no rossollar clots de riu; aquella flayre que despedeixen la munió de plantas que tant abundan en aquella regió; llochs tan venerats y que ab devoció anomenan los pelegrins, *Lo salt del sastre*, *Fontalba*, etc., y sobretot aquellas collas de romeus que tornan de visitar la Verge, alegrant l'afrau ab sas cantúrias:

Adeu Moreneta de Nuria regina
quí á tu s'encamina lo cel te guanyat.

Responían las joves que bromejant portavan la devantera, formant parellas de noys y noyas, cantant alguna posada per excusa. Per fi ovirarem la *Creu d'en Riva*: ab quatre gambadas la escalárem y ¡*Salve Reginal* de nostres llavis eixí al mirar á nostre enfront lo devot Santuari. Un trilleig de campanas anunciava la arribada d'una romería de rossellonesos, que's veyá serpentejar per lo bosch de la Mare de Deu. Las donas ab

la estofada cófia, feyan goig Procurárem arribar al pati avans
que aquell esbart de fidels, que de tan lluny venían per rendir
un triomf d'amor á la Santa Verge, entrassen al temple. ¡Qué
hermosa 'm semblá aquella vista! Al entrar al interior seguí-
rem nosaltres y, al ovirar la Regina, genolls en terra tothom,
y 'ls goigs ressonaren pel temple.

Ab quin goig vaig ajuntar
al cor ma veu tremolenca;
quin contrast los rossinyols
ab eixa griva roquera.

Lo cor me batía ab forsa... Procurí desseguida cumplir los
encárrechs de la mare y de l' ávia Teresa, y darrera una filera
d' homes vaig ficar lo cap á l' olla miraculosa resanhi un pa-
renostre ab tot lo fervor de la meva ánima. ¡Quin bé 'm por-
tan al cor y quán me plauhen aquestas santas tradicions!
Veyent allá tot un poble devant la Mare de Deu, fervorós y re-
cullit un no pot menys que conmourers, y aixís me passá á
mí. Alguns días trespárem per aquells vergers de la montanya,
visitant tot lo que estoja aquella vall fresca.

La vall de més atractius
de las regions pirenenas.

Ab quánta recansa vaig despedirme de la Verge; no sé
quántas vegadas vaig girarme ans d' abandonar la vall que es-
tava á punt de taparnos lo tossal ahont está asseguda la Creu
d' en Riva. Per fí la perdérem de vista y, avall, avall, deixant
enrera llocs que tant plaher nos donavan al anar y que mi-
ravam ab tristesa al abandonarlos, encara que ab la esperança
de tornarlos á visitar. May penso gosar tant, com devant la
Moreneta de las montanyas.

Antany jo la visití
en sa vall hermosa y fresca,
la vall de més atractius
de las vessants pirenenas.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

ÍNTIMA

Parlant de la nostra terra
quins bons ratos qu' hem passat!
Si n' hem retretas de cosas,
recorts venen, recorts van;
trenats ab trossos de l' ànima
qu' en cada hù hi hem deixat!

Peró de nostras conversas
lo que més á mon cor plau
no es pas lo que diu lo llavi,
sinó lo qu' en ton esguart
hi glateix, quan tota l' ànima
posas en lo teu parlar;
qu' en tos ulls hi ha una dolcesa
qu' es bàlsam pe 'ls cors malalts,
hi ha 'l perfum de la viola,
hi ha nimbes de santedat,
hi ha amor sense gust de terra,
passió que respira pau,
quelcom qu' ab goig me recorda
altre dolcíssim esguart,

lo de la mare, qu' anyoro,
de mon cor fló de tot l' any,
qu' es allá en la terra hermosa
hont nostres recorts se 'n van;
terra que, per serhi ella,
no la oblidaré pas may!

M. ROCAMORA

QUADROS DEL CAMP

DINS LA LLAR

Es fosch per tot l' entorn ja fa una estona,
y, havent plegat tothom la seva feyna,
se 'n entran dins la llar á fer rodona,
deixant en lo seu lloch penjada l' eyna.

Tots hi son: jovens, vells, nins joguinosos;
s' hi veuhen barretinas ben vermellas
junt ab los violats y ensemps vistosos
mocadors de las vellas y donzellas.

Del mitj de tots, ab sa veu tremolosa,
esmenta fets capdalts de nostra historia,
lo bon avi de testa blanquinosa,
del poble catalá viventa gloria.

La vella fila al vell escón seguda,
las minyonas fan mitja ab gran llestesa,
y 'l vell pastor conta ab veu esmoguda
los delitosos jorns de sa infantesa.

Després, per coroná 'ls treballs del dia
de manera ben digna y ben hermosa,
lo Sant Rosari resan á María
seguint la veu del avi farfallosa.

Las sevas flamaradas ardorosas
los groixuts tronchs de roure caragolan,
y, com núvols de formas capritxosas,
las glopadas de fum amunt se 'n volan.

Y quan l' última estella coheteja
y resta en soletat la llar antiga,
d' entremitj del caliu que guspireja
se 'n aixeca una veu que apar que diga:

« Veníuhi cada vespre assí, pagesos,
á explayáus en conversa falaguera
y á resar, entretant que 'ls tions encesos
sa flamarada gronxan encisera.

« Seguiu avant, bons fills de la montanya,
per la via del be qu' haveu empresa;
no deixeu ficar cap costum estranya
dins la llar, temple august de l' honradesa.

» Y, enfortintvos conrant la dura terra,
si un jorn la nostra patria vos demana,
seréu com fins avuy, en pau y en guerra
alta honra de la terra catalana.»

LO TROVADOR DEL MÉDER

ÍNTIMA

Casi bé que cada dia

pensém tots dos lo mateix:

¿Q'í veurá la mort del altre?

¿quí se'n anirá primer?

Que si la partida es trista

lo quedar-se ho deu ser més,

pensant qu' al ser qu' estimavam

potser may més lo veurém;

peró si l' ànima, lliure,

veyentnos patir, pat ix,

¡quin dol, á cap comparable,

lo del que mori primer!

F. BARTRINA

COSAS DE QUITXALLA

(ARREGLO DEL INGLÉS)

Avuy si que hi haurá gran festassa á casa. Qué hi farém! La quitxa la son aixís, uns lleminerots que per donar gust al paladar fins se vendrían al dimoni. Es veritat que aquest any poca feyna hi han tingut á dalt dels arbres, perque la pedregada d' ara dos mesos se 'ns ho va emportar tot. Quína llastima! Tant com s' haurían carregat!...—Ja 'ls hi diré. Ja, m' han costat un ull de la cara, noys, que aquest any no n' hi ha per qui 'n vol. Pero, vaja, no som, gracias á Deu, tant miserables que no 'ns poguéem donar un gust. L' any vinent será un altre any, si Deu vol, y encara potser nos en sobrarán pera vendre...

—Ola! miréusel, pare, ja es aquí!—interromperen de cop en sa conversa íntima al bon home que d' aquella manera 's distreya de la abrusadora calor que pel camí trobava, una colla de veus de xicots que s' entretenían á l' ombra d' una grossa alzina d' un revol del camí proper á la casa.—Ay, ay, ¿qué hi portéu á n' aquest mocador?—feren també tots plegats abrahonantshi. Préssechs! préssechs! Tú! Miréuse aquest golut! Jo també 'n vull!—Canalla!—exclamá ab lo posat més

serio que pogué, lo qui tant descaradament se veyá assaltat en mitj del camí.—Qu' es aixó! Ni tant sols sabeu donarme lo Deu vos guard?... Y tú, pillastre, deixa 'l préssech desseguida, veyám jo! Aquets son los modos que vos ensenyan á estudi? Apa, aném á casa y vigileu que no hagin de ser per las gallinas aqueixs préssechs, avans que per vosaltres, ¿ho sentiu?—

La bullanguera joya de la canalla s' havia convertit en silenciosa tristor.

Pero va; passá més depressa que 'ls claps de boyra que tot just s' atrevían á distraure la llum del sol. Poch estava la atmosfera per tempestat. La xardor que sentía la quitxalla de més á més per la reprimenda de son pare, havia desaparegut més aviat que no pas la calentor dels préssechs que la mare tota cofoya havia llenyat á la galeda del peu de la taula que habitualment hi tenían pera refrescar lo vi del porró; y com si volguessin imitar lo bellugueig dels préssechs en mitj de l' aygua, saltironavan de goig, contemplantlos y volguent endevinar quin era 'l més xamós. Tots ho eran be prou, pera procurar fersels seus á l' hora del repartiment després de dinar. Tantdebó hi tingués d' anar cada dia 'l pare á la vila!

—Quants nos ne tocarán á cada un?—no pogué estarse de preguntar lo més xich de la colla.—No ho veus? n' hi han sis; donchs, un per ta mare, un pera mí, y un altre per cada un de vosaltres. Tu ja 'ls voldrías tots, ¿oy golafre?—

Vaja; que varen dinar ab forsa desfici aquell dia, esperant que vingués l' hora dels préssechs. Per ells de bona gana haurían comensat, mal que fos no menjant res més, pero no era pas cosa de piular gens ni mica...

—Y donchs,—preguntá festós lo pare, com si res hagués passat, en tornant del treball al vespre,—¿han sigut bons los préssechs?

—Sí,—contestá 'l més gran.—y com que eran de tant bona mena m' he guardat lo pinyol pera sembrarlo; aixís podrém tenir un presseguer que será més bó que cap dels altres.

—Molt bé, fill meu, veig que sabs procurar per la prosperitat de la hisenda; serás un bon hereu. Y tu, nano?—afegeix dirigintse al més petit.

—Ay pare, era tant bo 'l meu préssech que sense adonar-men se 'm des'eya per la boca com á mel, pero tan depressa,

tant depressa, que la mare ha tingut de donármen la meytat del seu.

—Miréusel lo golut. Y del pinyol, qué n' has fet?

—Sí, qué voleu que 'n fes; vinga repelarlo y un cop l' he tingut ben llepat y repelat, ¡sist! apretantlo entre 'ls dits s' ha escabullit lluny, l' he tirat més lluny...

—Jo,—salta 'l segon,—he pensat que com aquest any van tant cars, si me 'l venia ne podria comprar moltes altres cosas...

—Ah sí? No ets pas tonto; veig que serás un home de negoci.

—Y tu, Esteve?—diu á l' altre.

—Me l'he guardat, y en surtint de ca'l senyor mestre, me'n he anat á fer una estona de companyia al pobre Joanet, que ja sabeu fa tant temps que está malalt; li pregava molt que 's quedés lo préssech per quant estigués bo, pero de cao manera 'l volia. Jo que sí, una vegada que estava distret, agafo 'l préssech y li amago sota 'l cuixí. Aixís no me 'l podrá rebutjar...

—Be, molt be, Esteve—respongué 'l pare;—aquest acte de caritat es molt lloable. Quí creyeu, donchs, que s'ha aprofitat millor del present que avuy vos he fet?

—L' Esteve!—respongueren plegats los demés germans, ensemps que ell abaixava modestament lo cap y que sa mare, que havia presenciat aytals cscenas, s' hi l lensava á omplirli la cara de petons.

J. MASPONS Y CAMARASA

LA RATA PINYADA

La Rata-pinyada comparteix ab lo gripau las antipatías dels homes. Mes una y altra son obrers d'una importancia primordial, que treballan á favor del mateix.

Concretantnos á la Rata-pinyada, de las que en Europa n' existeixen unas trenta especies (1), se pot assegurar que sens ellas la Agricultura's veuría perjudicada en sos blats, en sos farraijes, en sas hortas y en sas vinyas. La Rata-pinyada es lo vigilant principal dels ayres durant la nit, lo gran eliminador del insecte alat que en aquellas horas corra pels ayres.

Lo respecte y la estima més gran se deuben al esmentat animal, qual activitat es prodigiosa en sa guerra contra l' insecte.

L' home no sab distingir moltras voltas á sos amichs, y moltras paga ab ingratitut á sos servidors més fidels. Perque, ¿quí vetllará en vostras hortas, en vostres camps, en vostres prats y en vostras vinyas, mentres la aureneta y 'ls demés aucells de dia dormen? ¿Quí vetllará sinó la Rata-pinyada contra 'ls atachs dels enemichs alats?

La Rata-pinyada es lletja. Mes sa estructura que tal la fa á vostres ulls, ha sigut necessaria pera cumplir sa missió. Y

(1) A Catalunya ne tenim una quinzena.

si la trovem lletja no tenim dret a dirli, ja que ella no 's presenta sinó quan la nit ha cubert la terra. De dia està amagada lluny de tota mirada, dintre la fosca més complerta. No hi ha dret, donchs, d'afrontarla.

Mes vejám qué es aquest útil animal. La fantasía popular, no moderna, ha pres á la esmentada com un emblema de la mort y també com al del diable. ¡Animal de la mort, quan precisament es un presservador de la vida! La espiga, la rossa espiga, lo conjunt providencial, la síntesis dels elements que en l'organisme del home integran; la horta, aplech de riquesa, lo laboratori que completa ab los grans la providencia nutritiva del home, y la vinya, la energía restauradora y fortaleza del ser, son deutors á la Rata-pinyada dels beneficis de la protecció més gran, de una bona part de la conservació de sos productes.

••

La Rata-pinyada es un verdader monstre, ja que conté los caràcters de las duas classes dels vertebrats, mamífer y aucell. Té dels primers lo pel, las mamellas y las dents. Té dels segons las alas, que es tenir lo principal.

La Rata-pinyada es una màquina de treball, un agent en qui la bellesa està subordinada del tot á la utilitat. La Rata-pinyada ha sigut destinada á la persecució dels insectes voladors de nit, per seguir junt ab lo xiboch, lo treball de la aureneta y del magay ó falsiot.

Lo xiboch es la aureneta de nit, y la Rata-pinyada també aixís pot dirse. Lo xiboch vola ab la boca oberta perseguint l'insecte, no veyentlo en las nits de fosca, però atrapant los que li venen á la boca.

La Rata-pinyada no veu al insecte, però 'l sent y á ell se dirigeix y l'agafa sens equivocar-se. L'órgan auditiu del animal es fi per demés, y lo pabelló auricular, quals dimensions son extraordinariament grans, se sent impresionat al remor d'un mosquit ó papalló á una distancia devegadas d'uns quants metres, y ajuda en gran manera á la captura del insecte. La placa rugosa, millor dit, provehida de plechs á modo de cavitats y guarnida de pels groixuts y llarchs en avant dirigits, situada en la part anterior de la cara, es com si diguéssim

una transtormació del nas que agafés desde la boca als ulls y encara agafés part del front. Aquest aparell que destrueix l'óvil facial, junt ab las colossals orelles, fan de la expressió de la Rata-pinyada la d' un verdader monstre y esplica la por á la mateixa en la fantasía dels pobles primitius.

L' aucell de rapinya nocturn es lo destructor del rosegador, lo gran enemich de las cullitas, y la Rata-pinyada es l' eliminador del insecte que vola y que ve á depositar sos ous que donarían naixensa á las larvas que devorarien als arbres fruyters de la horta, als farratjes dels prats, á las pampolledas y brots de las vinyas y als arbres dels boscos. Es lo veritable obrer de la agricultura, qual patria es tot lo mon, al estil del pardal, l' obrer cosmopolita, l' aborrrert pardal, quals beneficis en res s' estiman y quals malifias s' han multiplicat á lo increible. Lo pardal, qual extermini fou decretat en Alemania y en la Lombardía en diferentes épocas, y ab ell se dictá la sentència de mort a la agricultura dels dits païssos, poch després s' anyorá tant que 's va revocar la sentència en vista de la ruina que sobre 'ls vegetals anava guanyant, tornantse á introduhir l' aucell en aquellas terras pera que 's reproduhís lliurement.

Agricultors: Respecte y consideració á la Rata-pinyada, á la aureneta de nit, al servidor de nit que destrueix un prodigiós número d' insectes. A ell hauríau de pagar un tribut ja que us salva las cullitas sens demanarvos res, no més que la deixéu tranquila.

BIRD.

LA OBLIGACIÓ DESCUYDADA

POESÍA PREMIADA EN LO SETÉ CERTÁMEN IITERARI CELEBRAT
PER LO «CENTRE CATALANISTA» D' OLOT

FAULA

Dos noyets la gramática estudiavan
ab molta voluntat y 's disputavan,
un dia y altre dia,
per demostrar qui la lliadó sabría
sense ferhi una errada,
quan fora pel seu mestre preguntada.
Aquest semblant conducia 'ls alabava
y sempre els preguntava.
Observant son talent y sa memoria,
á més de la gramática, la historia
los hi posá, y 'ls noys ab paciencia
aprenían la una y la altre ciencia.
Content lo professor, probá allavoras,
pensant que ls hi sobraven moltes horas
y creyent que 'l saber no fa may nosa,
d'afegirhi á la historia una altre cosa;
y als noys, ab la gramática y la historia
encar los hi sobrá bona memoria

pera posarla á prova
ab l' estudi d' aque la ciencia nova.
D' aquell dia endevant sols ressonavan
á ca 'l mestre dos veus, hont escoltavan
setanta noys, es dir, no, s' adormían
que 'n treyan tant profit com si ho sentían,
donchs no era pas per e ls, que era pels sabis
lo que 's fica pel cap y surt pels llabis,
y en tant lo profe-só 's felicitava
d' alló, dels académichs que ensenyava.
Tenint, donchs, academia, vingué un dia
que hi entrá l' Inspector Ple d' alegría
li mostrá 'ls dos noyets; los preguntaren
y tot, sense una falta, ho contestaren:
—Aixó va be—feu l' Inspector llavoras.
—Se veu que s' aprofitan molt les horas,
y per doná á n' el mestre encar més gloria
preguntá als demés noys llissons d' historia;
més los altres ¡pobrets! com no sabían
de que se las havían,
per comte de badarne molt ó poca
tancaren tots la boca:
y al mestre l' Inspector va dir:—*Si es certa
que vos teniu per tots la escola oberta,
la obligació que us imposéu, es tanta
per aquells dos noyets com pels setanta.*

PERE ROCA Y JORDÀ

de l'alta secrets tem la traï.
lo dia en que tot solia,
per conatir no altre dia
pero no quando dintre l'cor
dintre meu de piau solia,

ANOMORA

No preguntis al amor
per qué es trist lo seu posat
quan está de tu allunyat.

No preguntis al cel blau
per qué de dol se vesteix
quan veu que 'l dia fineix.

No preguntis á la fló
per qué 's mustiga y consum
quan no veu del sol la llum.

No 'm preguntis pas á mi
per qué 'm moro de tristó
des que vaig somiá un petó.

Lo qu' he llegit en tos ulls
dirtho avuy be prou voldria,
peró ho guardo dintre 'l cor
per contarho un altre dia:
lo dia en que, tots solets,
de llurs secrets fem la tría.

M. ROCAMORA

LA VIDA

EN UN ÀLBUM D' UN CASSADOR

L' amor se 'n va á la cassera
un matí quan surt lo sol;
du son arch damunt la espatlla
per llansar sas fletxas d' or.

La corda del arch es feta
de tres brins de cabell ros,
per miralls du sos ulls negres
d'aquells que encantan los cors.

Quan arriba prop d' un arbre
un aucell emprén lo vol;
l' amor estira la corda
y apunta la fletxa d' or.

Encar la fletxa no vola
que 'l bras li atura d' un cop
l' amor dels aucells, que vetlla
d' un niuhet lo somni dols.

Ja l' arch de sas mans rellisca
 la fletxa cau en la pols.
 En brassos l' amor se llansa
 de son volgut companyó,
 y allí dessota del arbre
 pactan alegres los dos:
 que l' home penje sas armas,
 quan sos nius penja l' amor.

G. A. TELL Y LAFONT

CANT DEL CEMENTIRI

FREMIADA EN LO CERTÁMEN DEL CENTRE CATALANISTA D' OLOT

Enclós per quatre murs que fermes m' enrotllan,
servir es mon destí sols de mortalla:
la mort té per palau l' estancia meva,
d' hont surt, quan vidas vol, batent sas alas.

Avans lo meu terror ¡qu' hermós floria,
rublert com bell arol de flors boscanas!
ó be tornat conreu á cops de ferro,
un mar d' espigas d' or lo vent gronxaval

Avuy no es lo mateix, la meva terra
es ara inmens fossar de carn humana,
'hont troban lo descans mil:rs de cossos
que 'l temps va consumint ab sa alenada.

Entorn de mas parets igual qu' un poble
qu' al naixer los seus murs novells enlayra,
aixís arrestellats amunt s' enfilan
casals y més casals plens de cadávres.

Aquí, com si la nit fos sempre eterna,
jamay del jorn vinent se té esperança;
que 'l cel del endemà, fosch l' ennuvola,
sols l' ombra d' un repós que may acaba.

¡Qué trist es lo meu lloch! altius cimbren
forsuts y corpulents fantástichs arbres,
que vers al cel mirant sembla que vetllin
lo somni sepulcral dels morts que jauhen.

Arreu tinch escampats senyals que portan
fatidich lo sagell de ma comanda,
despullas d' un passat que tristas ploran
ab ulls ¡ay! d' un present que fa basarda.

Barreig de terra y cuchs es lo meu temple,
jardí qu'en lloch de flors tinch creus sembradas,
respira mon alé sols baf de tomba,
y es tétich fins lo cel que m' afalaga.

Com runa y pedruscall d' un mur desferra,
blanquejan terrossenchs bossins d' ossada;
buydats y consumits cranis rodolan
quan dins d' ample fossar un clot s' hi cava.

No s' ou may cap remor; tantsols á voltas
en mitj de la buydor que m' embolcalla,
lo vent rondinejant ab forsa xiula
brunzint obrintse pas entre 'l brancatje.

Y aixís com feble nau del mar juguina,
moguda al balanceig de las onadas,
si fort lo temporal la destraleja,
gemega al enfonzarse esbadellada;

també s' ou lo cruixir de closa tomba
que fa quan descarnat desmoronantse,
toiduna va tornant polsosas cendras
lo sech grapat d' ossám qu' en son fons tanca.

¡Injusta humanitat! espahordida
l' enutja mon recort perque l' espanta
com nin que somniant fantasieja
visions qu' en lo seu cap més s' agegantan.

Sols tinch al meu costat per companyia
lo cor d' un gran fosser qu' espera tasca,
á punt sempre son bras d' empunyar l' eyna
per qui gelat de mort, á mí s' atansa.

Al veure d' un mortal la seva petja,
segur qu' es molt crudel lo dol qu' amarga,
segur qu' anyoradís aquí li porta
l' amor que veu perdut d' un ser qu' aymava.

Y mentres rodolant los sigles voltin
cercant l' eternitat sa maquinaria,
y mentres que la mort brandant lluhenta
passeji per lo mon la seva dalla,

será lo meu palau, palau que hi regna
ensemps que soletat, justicia santa,
'hont dormen reposant en llits de pedra
barreja d' ilusions y d' esperansas.

JOSEPH SOLER Y COLOMER

À POBLET

La fe que dintre 'l cor potent niava
de un ángel hermitá, feu ta existencia.
Vas naixer ja grandíós, per la clemencia
de un serrahí que aquella fe admirava.
Ma Patria 't feu gegant y en tu mostrava
quan rica un jorn la feu la Providencia,
fente son cor creyent l' arxiu de ciencia
y 'l monument sublim de quant amava

.....
.....
¿Qué 'n resta avuy de tu?... tantsols desferra
qu' escarneix constantment ta inmensa gloria;
dol escampat per tòt, que al cor s' aferra;
runas, que 'n van fugint, com ta memoria;
¡tot guardat per un hom fill de la terra
qu' explica en castellá la teva historia!...

JOAN FREIXAS

Espluga de Francolí, Septembre, 1896.

L' ANADA A LA FIRA

(QUADRETT VALENCIÀ)

I

La jove tenia moltes ganes d'anar á la fira; pero, per més que son pare, un llaurador mitjanament acomodat de la Vall d' Albayda, feya anys que li havia promés dur-la, fins aleshores presents la pobra jica no havia vist encara satisfet lo seu desitj. Y no era cosa de estranyar. Les males collites, per una banda; per altra, la llarga malaltia de sa muller, que per poch dona ab los seus ossos en la fossa, y, per acabarho d'apanyar, el haver tengut la mala sort de que son fill, al ser quintat, traguera bola negra, foren motius pera que 'l bon home, contra sa voluntat, anara deixant d'un any pera altre la projectada visita á la capital del antich realme. Prou que Roseta ho sentia; perque, pera ella aquell viatge que may se feya, era un verdader ensomni d'or; tantes eren les maravelles que de la ciutat del Turia y de ses famoses festes havia ohit, que 'n lo racó més amagat de son cervell se l'havia forjat lo mateix que 'ls nens se forjen la ilusió més polida de son tendre anys; com una cosa de fades.

Ademés—¿per qué no dirho?—Roseta tenia 'l seu motiu—

que pera tots era un secret—pera anar á Valencia. Ella massa sabia, porque mil voltes li hu havia dit l' espill que era molt bonica; que'ls colors de ses galtes, per lo vermells, res tenien que envetjar als de les roses; que sos negres ulls eren dos estreles que iluminaven dia y nit l' esplendorós cel de sa cara, y que les llargues trenes de son monyo, que caent desfetes en negres ones, tapaven la seua esquena; son cos flexible com un jonch y sos peuhets menuts, calats sempre per blanques sabatetes, eren enjisos que les dones li envetjaven y que tenien folls á molts fadrins, que rondaven á tot hora per los contorns de sa casa.

Pero la jica no 'ls feya cas: eren massa ruquerols pera que una dona com ella, que, per tindre molt bon gust y per sa afició á tota mena de brodats, havia mer ixcut la distinció de que la mestra de costura li posara de mal nom la *Senyoreta*, aplegara may á vo erlos. D' aixó podien estar ja convensuts. ¡No eren fluixes les carabasses que 'ls havia donat! Y les que encara els donaria; puig ella tenia fet lo propòsit de tindre per marit un senyor t de la ciutat, que vestira elegantment y parlara en termes distingits, y no com els que empleaven á tot arreu els esclafaterossos del seu poble. ¿Que eixe propòsit era un desbarat?... ¿Y qué?... Desbarats més grossos passen en lo mon; prou que ella ho sabia. Y sino, que ho diuen les noveles que havia llegit y que estaven plenes d' eixemples pareguts: no seria la primera vegada que una jove bonica, pero de humil condició, se casara ab un marquès. ¿Per qué no podia ella també casarse? Per altra banda, en opinió del senyor rector, el ofici de llaurar la terra no es cosa tant roïn com alguns se pensen, sino per lo contrari, noble, y molt noble. Tenint aixó n conte—pensava ella—lo meu desitj no es tan foll com calsevol podria creure; porque si no precisament un marquès, puig els marquesos no se troven tots los dies derrere de la porta, puch trovar molt be un senyoret acomodat ó, quan manco, de carrera que s' enamore de mí y me fassa sa muller. ¿Per qué no? De mé. verdes se maduren. Es cosa feta—segua pensant—jo dech anar á la fira, porque 'l cor me diu qu' en Valencia tinch de trovar acomodo. Y resolta á fer lo viaje, que era lo seu ensomni daurat, comprá una ventruda lladriola, que poquet á poquet, aná omplintla en lo trascurs del any ab los fruyts de les seues economies.

II

Aplegá Juliol. La collita del blat havia segut bona; la verem del vi, si les tronades d' Agost no feyen malbé les vinyes, promeíá ser millor. Per lo bon aspecte que presentaven semblava que Deu havia benehit les terres; no podien queixarse 'ls llauradors; l' any era abundant, y si 'l cólera no apareixía aquell estiu, podien estar segurs de que en tot l' hivern no hauría fam en la Vall.

Les ci cunstancies no podien ser millors per anar á la fira. Comprenenhi així 'l pare de Roseta cregué aplegada l' hora de cumplir la promesa que á sa filla li fera anys darrere.—A San Jaume y Sant Ana anirém á Valencia,—li digué —La jica va vore 'l cel obert al ouir estes paraules.

P ena de goig, trencá la lladriola ahon tenia son tresor; y entre plata menuda, gallets y algú que altre mitj duro columnari, contá trenta y tantes pesetes. Poch era, pero els pares posarien lo demés. Llavors, sense perdre estona, arreglá vanitosa los draps de la caixeta, puix volia lluir en la ciutat ses gales de fadrina, y aplegada que fou l' hora de surtida, cap á Valencia falta gent! En un cotxe de tercera del camí de ferro demprés de poques hores de viatge, acompanyada de sos pares, aná á donar ab los seus ossos en hu dels hostals de la *ballá de Sent Francés*.

III

La població estava animadísima; per sos carrers, creuats sempre per tota mena de carruatjes, apenas se podia transitar, sense esposarse á un atropell, tants eran els forasters que havien acudit atraguís per los encants de les festes; los cafés y botigues, lo mateix que les fondes y cases de menjar, estaven

á tot hora invadits per una multitud abigarrada que, desitjosa de divertir-se, se ficava en totes bandes ahon alegrement podia gastar un duro; les músiques dels pobles que s' havien endut joya en lo festival de la plasa de bous, presidides de ses vistes senyeres, augmentaven ab les jillones notes dels festius pasos dobles, lo soroll y la confusió que per tot arreu reynaba; lo moviment era extraordinari, lo diner corria qu' era un gust; no podia tindre queixa 'l comers, porque ans d' acabar-se Juliol estava ja fent son Agost, gracies als molts atraccions de la famosísima fira.

Ro-eta estava aturrullada. Pero, una jica com ella, feta á la quietut, poques voltes interrompuda del poble, lo trafec d' una gran població en son estat normal era prou pera marejar-la; en dies de fira, per forza havia de ferli perdre 'l cap. Per davant dels seus ulls pasaren hu á hu com les vistes d' un *cosmorama*, tots los principals números del cartell de les festes. Les corregudes de bous en la magnífica plasa que, per son gust arquitectónich, te molt de circo romá, y en la que un poble ubriagat de sanch, demanava á crits caballs, ab lo mateix calor que 'l poble rey demanava cristians pera les feres; l' artística cabalgata; les velles banderes dels gremis, dutes á má per los clavaris al alegre rebombori de los dolsaynes y tabaleis; les vistoses *grupos* de llauradors, que cabalgant rosins enfloats, mostraven son garbo al lluhir lo típic traje del país; los colossals carros mitològichs, dignes per lo bon gust ab que estavan fets, de les olímpiques festes de l' antiga Grecia, a retreta militar y la batalla de flors, eren espectacles que may havia vist, y que, com tot lo mon, despertaven altamente sa curiositat femenil.

Y demprés per les nits la fantástica *silueta* de la fira, que vista desde 'l pont del Real, se destacava espléndida de llum, sobre 'l fondo fosch de l' Alameda; les gracioses torres dels Casinos que, coronades per milers de globos elèctrichs, s' enmirallaven en les tranquiles aigües del riu; els pabellons dels Círculs, illuminats profusament, y en los que, als acoris de les músiques, s' entreavien al plaher del ball elegants parelles; les casetes dels venedors, favorides sempre per tota mena de forasters; les horxaterías al aire lliure, plenes de gent desitjosa d' aplacar la set propia dels bascosos dies del estiu; lo soroll de la traca que, penjada d' arbre en arbre, recorria do-

nant esclafits la llarga extensió de l' Alameda, ensordint als concurrents, que no podían manco de taparse les orelles; y per últim, l' e-pantós tró de la canterella, que al reventar, il·luminava com un llamp l' espay, omplintlo d' eixides que, com esplendoroses estrel·les, brillaven, un segon en l' altura y caien desfetes en profusa pluja d' or, sobre 'ls caps dels espectadors.

Pero lo que més li cridava l' atenció eren los pavel·lons dels Círculs, favorits per senyores vestides ab trajes clars, fets tots segons lo patró ab la darrera moda, y que, més que dones, semblaven per sa bellessa fades y papallones. ¡Ab quina envia les mirava! La mitat de sa vida havera donat de bona gana per trovarse entre elles. Y no es que al seu costat se creguera lleija, no per cert. Lo que 'ls envetjava era altra cosa: la posició, la riquesa, la roba... Que li posaren á ella un vestit com aquells, y voríem. Lo qu' es bellesa no 'n podia desitjar, perque de sobra sabia que era hermosa. D' aixó podia donar fe 'l senyorei que, dende que aplegá á Valencia, la seguía. puix repetides voltes li hu havia dit, primer ab los esguarts y demprés de paraula. ¡Y que no estava l' home enamorat! A la llegua se coneixía que dende 'l primer colp li havia entrat per l' ull dret. Lo que feya falta era que la cosa prengués, puix encara que ella no havia soltat penyora, se trovava molt disposta al festeig, si com era de creure, li donava paraula de casament. Llavors sería ella una senyora com les que ballaben en los pavellons de l' Alameda, y, com elles, duría vestits de seda, collars de brillants, manilles d' or, sombre-ro y quí sab quantes coses més. Estava vist: ella havia ven-gut al mon pera ser algo; feya temps que 'l cor li hu dia.

Y abstraguda la jove per aquelles cavi·ositats, filles dels seus desitjos ambiciosos, anaren passant els dies de la fira, fins que 'l tró final de la darrera traca, tornantla al mon de la realitat, li anunciá que les festes havien acabat, y que era ja arribada l' hora de tornar al poble.

IV

La tornada á casa fou trista. Roseta, al eixir de Valencia deixava en ella la mitat del seu cor.—¿Tornaré?—se preguntava.—¿Deu ho sab! Cert era que l'home que l' dia avans en una de les norxateries de la fira li havia jurat amor, li prometé que aniria al poble á demanarla á sos pares. ¿Pero compliria sa paraula? Es lo qu' estava per vore. Lo pi-jor era que 's sentia ferida de l' ala, porque 'l jove era un moreno molt salat que valia qualsevol cosa, y ella, deixant á un costat los seus desitjos ambiciosos, de bona gana se casaria ab ell, encara que fora pobre, puix miracles pareguts sol l' amor fer.

Ja en la casa payral, la jica se va vore molt visitada de les seues amigues, que, curioses, li preguntaven que s' havia firat. —No vullch dirho—les responia—perqu' es lo meu secret.—Tanta reserva, com era natural, despertava més la curiositat d' aquelles femelles.—¿Será un vesit de raso? ¿Un collar de perles? ¿Un palmito?—se preguntaven; pero totes per lo pronte se quedaven desitjoses de saberho.

Dues semanas demprés corregué per la vila una estranya novet: Roseta se casava. Y no era l' marit un qualsevol, sinó un senyoret molt rich, que acabava d' aplegar de Valencia per lo camí de ferro, y l' havia demaná en tota regla á sos pares. Així hu assegurava en lo forn l' ama del rector, que ho sabia de bona tinta. Les jiques del poble, plenes d' envetia, se feyen creus al saber la novetat, que les pillava de sorpresa.—Miren la gateta moixa—se dien—y qué callat s' heu tenia!—Dones, calleu,—afegia una altra donanse una manolada en lo cap—ara caych porque la molt giulopa guardava tanta reserva. ¡Ja es bona maula! ¿Voleu saber lo qu' es va firar? ¡Un novio!

Resultá que este no era ningún marqués de Dos-Ayçües; pero sí nebot de un botíguer de salses, prou parroquiànat en les partides de la Escola-Pía, que l' volia molt y se'n portá á casa la nora ahon vixqué ben popada y satisfeta.

LA FESTA DEL AMOR

Morta la nit tota estrellada,
llú més que may matiné' estel;
brillan las gotas de rosada
com diamants cayguts del cel.
La matinada es encisera;
com joy ll d' or, lo sol presum:
cantém la primavera,
la festa de la llum.

Dintre del bosch, flors olorosas
volen fe' enveja al romaní;
s' obren arreu l'iris y rosas,
tota la terra es un jardí.
Sembla la vall ampla panera
qu' al cel envía sos olors:
cantém la primavera,
la festa de las flors.

Llansa la tortra enamorada
planys y congoixas dintre 'l niu;
fa ressonar la fonalada
del rossinyol lo cant festiu.

Saltironant la cadarnera,
canta que canta pels pinars:
cantém la primavera,
la festa dels cantars.

Festa de llum n' es ta mirada,
alé de cant ta dolsa veu,
lliri desclós ta má nevada,
niu del amor lo llabi teu.
Quan lo desclous ben riallera,
hi bech á doll rius de dolsor:
cantém la primavera,
la festa del amor.

JASCINTO TORRES Y REYETÓ

ENTRADA D' HIVERN

Arreplegant sa hermosa cabellera
lo sol traspasa 'l límit ponentí
y en l' horitzó que deixa, riallera,
flor del cel, una estrella 's veu lluhí.

Batent sas alas corre per las serras
l' oreig remorejant trista cansó
y l' última oroneta, en altrás terras
corre á buscar més llum y més caló;

Y tu, pubilla, la gentil donzella
d' aquesta vall regina de las flors
t' has reclós en ta cambra, com l' aucella,
somniaut ab lo niu de sos amors.

T' has reclosa Y ¿per qué? perque al mirarte
capritxosa á la lluna del mirall
no ha sabut lo teu goig impresionarte
y una llágrima te queya cara avall.

Miravan tant tos ulls sempre curiosos
y en las trenas hermosas de tos rulls
uns cabells de plata desficiosos
han ferit ab sos raigs tos dolsos ulls.

¿Qué no has vist al jardí la clavellina
desprenguent del esqueix l' últim cl·vell?
donchs, que tems si en eixa hora ponentina
llansa la flor darrera ton cabell.

¡Ah! no amaris los ulls ab plor que escalda
per la nova que reb ton verge cor,
no singlots si veus caure á ta falda
de joventut la esgroguehida flor.

Arreplega ta espessa cab·llera
per traspasá 'l crepúscol vespertí,
que en tas trenas de un cel de primavera
los estels de l' hivern volen lluhí.

Y en tos ulls, hont la llum de la bellesa
tots sos colors hi feya reflectar
no hi veurás fluctuarhi la vivesa
pus la llum de ton sol se va á eclipsar.

Mes no anyoris del rostre l' hermosura,
que es goig que afalaga, passatjer,
vanitat de un moment que tant sols dura
lo que dura un clavell al claveller.

Quin error, si es que 't creyas enganyada
que la bellesa ab son plomatje d' or
te tindria ab sas alas acotxada
besante sempre ab sos peiróns d' amor.

¿Veus la terra també com se despulla
de las galas que li dava 'l mes de Maig?
¿veus del arbre com cau la seca fulla
y 'l sol cloure á ponent son últim raig?

Donchs, no apenis ton cor ab vana queixa
si sospitas lo pas que ha de seguir,
pel rastre blanch que la bellesa deixa
en tos cabells quan prova de fugir.

Que es la eterna mudansa indefinida
que 'ns ensenya lo temps ab son pas breu;
naixer, viure y morir. eixa es la vida,
sabia lley que en lo mon va dictar Deu.

Mes, ditzosa de tu, que un dols somriure
pots cambiar bellament ab l' amarch plor,
perque un jorn la bellesa pogué escriure
lo seu nom en lo llibre de ton cor.

Y que hi fa que en tas galdas ab llestesa
hi retir las delicias de son cel,
si ha deixat dins ton cor, ple de puresa,
per brillarhi tot temps, son mil ó estel.

Y ton ánima ab sa llum iluminada
dins tos ulls més radiant brillará
y la flor que ab sa ardençia en ton front bada
cap hivern esfullarla lograra.

Dissipa 'l pensament que te tortura,
y alsa la vista perque vegi 'l mon,
que si perts de ta cara l' hermosura,
la puresa conservas en ton front.

Y si fosses pels homes sobirana
en la tendra y hermosa joventut,
ho serás avuy més, mostrant efana
la bellesa sublim de la virtut.

LO XARRICH DEL AVI

Si 'l vejésseu com xarrica

del bon vi,

us vindría salivera

com á mí!

Si vejésseu com llampuga

lo porró,

mentre raja aquella tira

de vi bo,

si sentísseu com sorolla

tot cayent

sobre 'l llavi que l'espera

somrient,

vos vindrían fortas ganas

al instant

de passar tota la vida

xarricant.

JOAQUÍM RIERA Y BERTRAN

• •

Dissapte dels morts al vespre
vaig anar al cementir,
á portarte una corona
de lliris y l'essamins:
al esser devant ta fossa
tendra remor vaig sentir
y 'm semblá que me cridavas
plena d'amor y d'encís:
—Gracias per ta recordansa,
vina prest, t'esper assí;
lluny de tú l'ánima meva
be prou sab lo qu' es patir!
Jo 'm mor al cel, d'anyoransa
vejente de dia y nit,
y mentres ab mí no estigas,
aquest cel ¡y cóm m' es trist!—
Aixís vas dir; y mon ánima
al sentir ta veu gentil,
prou jurá ben pres seguirte,
mes no ho ha pogut complir.
Perdona, donchs, estimada,
no lo culpis mon esprit;
es de Deu la meua vida
y á Deu sols tinch d'obehir.

R. MARTORELL Y BENASSAR

LO TEU CANARI

Quí no l' enveja lo teu canari;
á quí no agrada sentí 'l cantar;
sempre que 'l miro dintre eixa gabia
me venen ganas de refilar.

Groch de las alas, tan bonich sempre
com saltirona dalt dels llistons,
sembla que 't diga, ab lo bech, mirante:
¿qué no vens nina, á ferme peions?

Cansons ayrosas que te 'n refila
las prenguí un dia del rossinyol;
desde llavoras, que com tu, nina,
l' aucell s' anyora d' estar tot sol.

Boy solitari, dintre la gabia,
viu sense somnis, sense ilusions;
no té en la vida cap més ventura
que las muxaynas que tu li dons.

Trist y anyorívol, desde las vergas,
los ulls passeja pe 'l teu jardí;
¡si veu volar-nhi de papallonas
damunt las brancas del gessamí!

Ell prou voldria tení amoretas;
ell prou voldria sentir amor;
ningú 'ls escolta sos cants hermosos,
sos cants hermosos, eixits del cor.

¿Per qué no 'l deixas sortir defora?
¿per qué no 'l deixas fugir d' aquí?
vols que li obri, nina, la porta?
lloch del Canari, m' hi vols á mí?

Oh! si volías donarmhi entrada,
oh! si 'm voiguesses la porta obrir,
des te ara 't juro, ma bella aymía,
que no 'n voldria may més sortir.

Sols de mirarlo, l' enveja 'm mata;
tinch gelo-ía del teu aucelí;
¿m' hi vols hermosa dintre la gabia?
jo 't jur que canto tan be com el.

Desde allí dintre t' endressaría
á punta d' auba mos canis mellors;
á la v sprada, sentir podrías
la cansoneta dels meus amors.

Com lo Canari, també vindria
per entre 'ls ferros á traure 'l bech;
vritat, hermosa, que me 'l darías
de bona gana lo pinyonet?

Cada vegada que 'ls ulls te miro;
sempre que 't miro de fit á fit,
pel meu cor, nina, no sé 'l que hi passa,
sols sé que 'm bota per dintre 'l pit.

Si may un dia lo teu Canari
de dins la gabia fugir volgués,
per Deu, recórdat, del que ara canta
qu' es un Canari, que val molt més.

FRANCISCO X. MAJUELO

IDILIS NEGRES

I

La estació del passeig d' Isabel II de la companyia dels ferrocarrils T. B. F. buïa plena de passatgers qu'esperaven l' hora de marxa dels diferents trens qu' havian de portarlos á casa seva.

Semblava alló una olla de grills. S' hi sentia una brunzidera de veus, igual que la remor d' un aixam d' abellas, y, á més d' aixó, á estonas s' hi barrejava lo cop sech y anguniós de las taquillas y las veus dels cotxeros que renyavan als animals pera ferlos arrencar ó parar.

Sotarchs dels baguls y maletas descarregadas, veus dels camalihs, crits esquerdats dels venedors de diaris, tot barrejat ab los xiulets de las máquinas, ab los tochs de campana y la remor del trasbals de la ciutat, qual ressó se sentia confós y llunyá com una tronada d' istiu.

En la cara dels viatjers en general s' hi veyá la senyal de la satisfacció y en la dels que 'ls despedían una alegría barrejada de tristesa que traduhida en paraulas volía dir: ¿quí sab si 'ns tornarem á veure més?...

Aixó eran las notas generals; Más en un dels ánguls de la

gran sala vestíbul s'hi veyia un rotllo de personas que conversaven animadament ab la rialla als llavis y 'ls ulls parpellejant, més ab certa tristesa al cor. Continuament s'anava engroixint la garlanda ab l'arribada de nous senyors y senyoras. Al mitj s'hi veyia una parella de joves per tots obsequiats. Ell era alt, moreno, ab barba negra, vestit ab la més pulcra elegancia y cobert ab un guardapols, portant á la una má una manta de viatge caragolada sobre un parayguas y bastó y embolcallada y sostinguida per corretxas. Ella era una rossa, de bona estampa, ulls blaus, grossos, fesomia espresiva y més viva qu'una mustela. Vestia á la més rigurosa moda *tourista* y en sa má dreta portava una ombrel la de seda, ab puny de marfil primorosament trevallat y un ram de ponse-llas de camelia que li acabavan de regalar dos dels senyors derrerament arribats.

Los nuvis estavan mitj vergonyosos. Se coneixia que 'ls demés bromejavan ab ells una mica. Los pares no cabían á la pell y las mares no paravan de férloshi encárrechs. Los oncles, cosins y amichs los encomenavan que escriguessen sas impresions. Per fí, cadascú hi deya la seva.

En aquestas tocá la campana y sortint un empleyat cridá, mitj cantant: *viajeros de la linea de Tarragona Valencia, al tren!* Llavors lo rotllo se concentrá, las encaixadas, petons y abressadas queyan com á pluja menuda sobre la ditjosa parella, despedintlos tots ab promesas de felicitat y desiiyantlos bon camí. Los pares entraren al anden per aprofitar l'últim minut.

Després d'apostentarse en un reservat del exprés de Valencia sortiren abdos nuvis als finestrans del vagó á dir las darreras paraulas als seus pares, tenint uns y alires los ulls vermellosos de la emoció y lo cor estret. Torná á sonar la campana, tancaren los empleyats las portellas y arrencá 'l tren. La máquina esbufegá com una mandrosa, llensá un esgrip y poch á poch y ab tota magestat feu seguir la cadena de cotxes darrera seu ab terratrémol de ferramenta y cadenám, y la monstruosa serp sortí de son cau portant en sas entranyas l'alegría de cent familias y l'abrá de germanó á cent pobles. Los mocadors voleyaren, los encárrechs se repetiren, y per últim vegé l'amorosa parella desapareixe las ombras dels seus pares capbaixos y pensatius mirant lo tren com s'allunyava.

Llavors se retiraren dele finestrons asseguentse costat per costat muts y ensopiats.

¿Hont van? A fer lo viatge de nuvis, á seguir nostra pobre Espanya d'avuy y 'ls recorts de son gran passat.

Lector aném ab ells... qu' es trist quedarse!...

II

Ja som fora!... Aquesta es l'expressió que sortí mitj vergonyosa dels llavis del Isidoro, tan bell punt lo tren hagué sortit dels llarchs andens de l'estació y abandoná la portella del vagó, asseguentse al costat de sa novella muller que, reconcollida á un recó, los llavis muts, la mirada á terra y una llágrima dolça á cada galta, pensava en la trista soletat en que, casada ella, havía quedat sa bona mare y ab l'insegura sort que corra una dona al llensarse als brassos del home triat per tota la vida, encara que sigués plenament felis y satisfeta de sa sort y estigués anemorada.

—¿Qu' estás tristoya Doda meva?... ¿Qué no 't plau que aném á fer aquesta passejada solets?... Ja 'ls tornarem á veure després als pares!... Posat alegre, dona, no veus que som ben bé l'un del altre, per no separarnos may més!...

Aquestas y altres cosas li diu á cau d'auella á sa angelical Doda son marit pera distréurela de sas meditacions.

Ella aixeca'l cap y, girantse al seu marit, deixa escapar una rialleta de serafí en paga de las dolcesas prodigadas y després, distreta, mira com se pert allá d'allá l'últim recort de sa bella y estimada Barcelona, son tresbals bullidor, sas xemenyas entre fumarel-la, llurs jardins, iglesias, palaus, caserius y per últim Montjuich embolcallat per la boyrina que s'alsa de la mar.

Lo tren va esbu'egant traspasant planas com si un mal vent se l'emportés, deixant derrera seu masías, pobles y vilas sembrats arreu, tot saludantlos á correcuyta tantsols ab un xiulet. Tot sembla que al seu pas s'empayti sense poguerse aconseguir may ab frenétich y fantástich desitj.

Lo ferreny Montserrat apareix al horitzó.

Al véurel la Doda diu al seu marit...

—Allí á veure nostra Moreneta hauríam d'anar á nostra tornada, per donarli gracias de tot!...

—Si que hi anirém; no faltaria més. ¿Qué no sabs lo que diuhen, Doda?

A Montserrat—veshi casat;

a Sant Magí—casat y fadril...

La conversa d'aquí endevant segueix essent més animada. Lliures com coloms missatjers, amorosits sembla que volan més á plaher. Es que s'han desfet y fos las boyrinas d'anyoransa y vaga tristesa als raigs del amor, qual sol camina al mitjdia.

Lo tren va atravessant Catalunya, parantse per cobrar alé en ben pocas estacions. Ha corregut ja la comarca del Llobregat y Papadés entrant á la provincia de Tarragona. Després passa'l camp de Tarragona, la Pla del Perelló, trist com l'hivernada, per anar á veure la vella Tortosa, deixant poch després Catalunya. Y passa Castelló de la Plana y per fí arriba á l'horta frescal y florida que rega 'l Túria, en mitj de la que s'asseu la poética Valencia sobre una catifa de vert, emborratxada de flayre de tarongers y somniant á l'ombra de sas escabelladas palmeras que besan lo cel, en lo rey en Jaume primer d'Aragó son llibertador.

Allí para 'l tren, hi baixan nostres nuvis pera estarhi tres ó quatre dias y ferse cárrech de sas moltas bellesas.

Deixémlos hi estar pera seguirlos després novament á vol d'aureneta.

III

Han vist ja Valencia, Córdoba, Sevilla, Cadiz, y 'ls teníam en la mora Granada, la ciutat de las flors, la més ideal d'Espanya. Allí han fet llarga estada.

Una tarde, ja cap al vespre, passejavan de brasset per la *Carrera del Genil* passant frech á frech de las casas acera amunt, conversant amorosits de cosas del altre mon y ni pen-

sant de lluny que visquessin en aquest, quan al passar sota d'una reixa sentiren eixir de darrera dels testos de flors que l'adornaven un sospir mitj ofegat com si fos vergonyós, seguit d'aquestes paraules...—*Si no fos casall!*—La parella se deturà un instant, cayent de son cel d'idealisme á la prosa de la una realitat, y escorcollant lo fons d'aquella especie de gelosía, pogueren distingir una dona ab la riulla als llavis, de correcte perfil de cara, lo cabell esbullat cayent sobre sas espatllas, los ulls negres com moras y un conjunt general de magestat... Una dona d'aquellas que fan creure que 'ls àngels han caygut sobre la terra.

Los dos nuvis tornaren á fer brasser, no parlant ja de cosas sevas sinó d'aquella aparició sobtada, murmurant baix... *¡deu esser folla!*... no s'explica d'altra manera...

Al cap y á la fi abandonaren lo recort d'aquella aventura, arribant á la fonda á l'hora precisa de sopar, anant després al teatro pera passar l'última vetlla agradable en la perla del Darro y del Genil; puig l'endemá volían sortir pera Toledo, Aranjuez, Madrit, Escorial, Burgos, Sant Sebastián, Zaragoza, y altre volta cap á casa, havent donat aixís una resseguida á tot lo principal de Espanya.

IV

Després de dos mesos de voltarla, estavan ja de retorn, cumplint ab la promesa que havían fet de visitar la Moreneta de nostre Montserrat avans de tornar altra volta á sa casa de Barcelona.

Se trobavan asseguts una vesprada sopant en la fonda de dit monastir, més alegres que may de tornar á trepitjar terra catalana, y com sempre agradats, quan per lo pensament del Isidoro va passar lo recort d'aquella dona granadina que havían vist darrera d'aquella reixa y va dir...

—¿Te 'n recordas Doda d'aquell jorn que passejavam per Granada y sentirem aquell sospir que sortia d'aquella finestra plena de flors?...

—Prou que me 'n recordo!... Es una cosa en la que he pensat moltes vegades sensè explicarmho may del tot.

—No té altra explicació sinó la que llavors varem donar-li, puig una dona de cap una mica posat no las diu aquelles coses.

—¿No la coneixerías tu si ara la vegesis?

—Entre mil; prou la tinch ben presenta sa cara...

La Doda al veure que la conversa anava interessantli, la feu girar cap á altre indret y li digué:

—Deixém estar la granadina... y que Deu li dongui lo que més li convinga. Parlém d'altre. ¿A quina hora arribarém demá á Barcelona?...

—A las sis de la tarde poch més ó menos...

—Ja m'anyoro de veure la *mamá*. Vull donarli tot lo que li porto per ella y menjármela á petons...

—Ja ho crech! després de tan temps... Però, per molt que ho callis, m'estimas més á mi que á la *mamá*!...

V

L'endemá á l' hora precisa arribavan després d' haver tingut un felis viatge á l' Estació del Nort essent abraçats per sos pares que no paravan de mirársels un instant y ferlos preguntes plens de satisfacció y alegría.

Se trasladaren tots en dos cotxes á la casa del nuvi y allí trová la nova parella sas habitacions ben disposadas y amobladas ab lo gust y riquesa que corresponía á la posició social dels nous esposos.

Al acostarse l' hora de sopar anaren arribant oncles, tías, cosins, cosinas, amichs y amigas de las duas families, convidats á la festa que davan los pares dels novells esposos á tota la parentela.

Tots, al trucar al cansell, preguntavan si havían arribat los senyorets...—Sí, los hi deya 'l criat, un vellet de cabell blanch que havia vist ja tres hereus á la casa y que pels seus serveys era considerat com de familia.

—Passin!.. fassin lo favor!.. si son servits d'entrar á la sala

y asséures, que desseguida sortirán... A la senyoreta li ha provat molt lo viatge!...—

La sala bullia de gent quant, obrintse las ricas mamparas, aparegueren los núvis seguits de sos pares. Hi hagué allavors un altre esclat d' enhorasbonas, asseguentse tots després y conversant á grupos fins que avisaren pera passar al menjador. L' aspecte d' aquest era espléndit y 'l sopar fou servit per un dels millors restaurants de la capital. La conversa, animada de moment, s' aná fent bulliciosa de mica en mica, arribant á son últim grau al destaparse 'l champany. Llavors hi hagué brindis á la salut y prosperitat dels núvis de abduas familias y de tots los concurrents. Se llegiren poesías y després del café s' organisá per la gent jove lo ball, mitj ball y mitj concert en lo que abdos núvis romperen lo foch ab lo primer vals y tocaren després una pessa de gran etecie á quatre mans en lo piano, que celebraren tots los concurrents.

Era ja bastant avansada la matinada quan anaren desfilant los convidats, essent los últims los pares de la núvia.

La mare, al despedirse de sa filla, li va dir á cau d' orella, pero no tant baix que no 's pogués sentir... A veure si vindrá ab las rosas ó ab los lliris!... ¿Quan baurém de buscar dida?...

L' Isidro esclafí una rialla y la Doda se torná com una rosella, mormurant:—Quí sab!...

—Vaya, vaya anéusen á descansar dels fatichs del viatge... Fins á demá si Deu ho vol!...—

Las donas se feren los últims petons, los homes se donaren las darreras encaixadas y després, al cap d' un ratet, se sentiren las rodas del coixe que marxava. Entraren llavors dins del pis los de la venturosa familia á la que se li obría un nou horitzó, conversant lo pare ab son fill y la mare-sogra de brasset ab sa jove, tota cofoya y agradada, trayentse anys de sobre.

VI

Ha passat un any del viatge de núvis y la Doda ha deslliurat un hereuhet que hauría omplert de goig aquella casa si la pobreta de sa mare no hagués pagat ab sa vida la diuza de posarlo al mon.

Lo metje tingué ja d'acudir á la casa desde 'ls primers moments y continuá visitant á la partera cada dia fins que vejent que la cosa s'agravava, cridá una junta de notabilitats.

Lo bateig se feu sense cap festa. La partera seguía malament segons lo parer de la consulta y donava molt cuydado. Lo menut te ganas de viure. Tot lo servey de la casa ja l'ha vist y opinan que s'assembla al avi del tom de cara...

Sis dias després lo vehinat veyá parar un cotxe de vuyt caballs ricament aparellat devant la casa del banquer B...

Casi al mateix temps entrava una dona morena ab gipó, mocador á l' espatlla, grans arrecadas á las orelles y sense res al cap. Era la dida. Era la dona que havía de ssutituhir á la que sortía pera no tornar á entrar may més, deixant un fill orfe al neixer, un jove viudo en desconsol, y duas familias plenas de dol al marxar ella camí de la eternitat...

VII

Fa dos anys qu' es viudo l' Isidoro y ja, segons lo dir de la gent, se cansa de serho. Se muda molt, va molt engallat, es concurrent constant de totas las festas y festetas que se li prcsentan, soci de varis casinos de la capital, abonat al Liceo, y s' ha tornat calavera y jugador de mala lley, abandonantse en mans de sa dissort y com aburrit de la vida, puig en l' espay d' aquestos dos anys ha perdut los pares y á son fillet, del garrotillo, únich llas que li feya estimar la vida perque en ell se concentravan tots sos passats recorts y á ratos li sonreyan esdevenidoras esperansas, encara que molt llunyanas.

Una nit, estant assegut en sa butaca del Liceo llegint un periódich pera esperar que alsesin lo teló, al segon acte de la *Favorita* sentí una má á l' espatlla que 'l tocaba suaument y una veu de castellá andalusat que li deya:—¿Senyor, farà... l' obsequi?...—¡Ab molt de gust!—

Un senyor entrá en lo rengla de las butacas seguit d' una senyoreta vestida elegantment, de blanca cara, ulls negres y cabell envellutat, y després de tréureli l' abrich y tréuresel ell

á la vegada s'assegueren, ella al costat del Isidoro y 'l seu acompanyant al altre. Aposentats qu'estigueren, alsaren los ulls, reconeixent lo magestuós saló brillant de concurrència distingida y enlluernador de riquesa y llum, y seguidament se posaren á parlar á cau d'orella com dos coloms quan se donan becada.—¡La granadina!... feu l'Isidoro. Y's posá de cua d'ull á contemplarla, fent veure com si continués la lectura.

S'alsá 'l teló y la funció continuá. Mes abdós forasters seguiren conversant á estonas entre rialla y rialla sens fer grans de lo que's representava. Lo mateix li passava al Isidoro. Estava frenétich esperant que acabessin. Per fi caygué 'l teló.

L'Isidoro rompé 'l foch pera eixir de dubtes y, aprofitant la ocasió, encarantse ab ells los hi digué:...

—Dispénsinme, senyors, ¿segurament vostés deuen esser granadins?...

—Servidors de vosté. La senyora es granadina, feu lo que l'acompanyava ab la franquesa andalusa; mes jo soch fill de Guádix.

—¿Serán casats de fresch que han vingut á visitar Catalunya?...

—Aixís es, realment.

—Donchs jo també he estat á sa terra fent lo viatge de nuvis. Y, ja que ve á tom, los hi diré que 'ns hi va passar una aventura ab una senyora que Deu la tinga al cel, que 'ns va impresionar de debó.

Llavors l'Isidoro va referirlos hi 'l fet y al acabar va afegirlos hi... y aquella dona de derrera la reixa me sembla que era la que avuy miro seure al meu costat:..

Hi bagué cinch minuts de silenci, que interrompé la senyora granadina llensant un llarch sospir...

—Pobre Eloisa!... No era jo, no era una germana bessona que's va tornar folla, abandonada per son promés, y dia y nit no's cansava de repetir aquell plany que vosié sentí sortir d'aquella reixa.. Era son crit de congoixa etern... Las últimas paraulas al morir no van esser altrás... Lo promés que la burlá, casantse ab un'altra, no te perdó de Deu ni dels homes... Avuy es un miserable. Sa fortuna es tota gastada, son orgull y vanitat se n'ha anat per terra, y avuy pels carrers

de Sevilla va demanant caritat... ¡Deu ha fet justícia sobre d' ell!...—

Aixís s' explicá, concisa y gráficamente aquella dona, y al dir sas derreras paraulas los ulls se li amaren.

Al despedirse de la jove parella granadina l' Isidoro va recordar-se que havia estat espós y pare, y van creuar per son pensament tots los passats jorns felissos, aquellas il·lusions esfulladas y aquellas esperansas avuy convertidas en desengany crudels.

Al arribar á casa seva buscá 'l bressol buyt de son fillet y no sabia abandonarlo. Obrí la porta de sa cambra y, deixant la espelma á la taula de nit, se llensá sobre una marquesa y 's posá á plorar á sang ots, puig lo cor li feya mal. No sabem lo temps que aixís estigué, ni si va ficarse al llit aquella nit. Pero l' endemá al matí se llensá als peus d' un confessor, alsantse fet un altre home y per sempre més redimit del vici en que anava cayent de dia en dia.

VIII

Avuy la parella granadina segueix en son estat y l' Isidoro ingressá poch després en una Cartuixa convensut del tot de lo que diu Sant Agustí: *Vita haec... mors vitalis*.

¡Ditxós qui en aquesta vida fa tantsols mérits per l' altra!... Ell es qui entén bé la vera filosofia d' aquesta vall de llágrimas!...

EMILI PASCUAL AMIGÓ

Torre-Blanca (Bruch) 1896.

LO FUM

Sortit d' una xumaneya
de la més trista fornal,
un fum pujava, pujava
vers los núvols ab afany;
mes tant com més alt se veyá
més s' anava desmayant
tant com més amunt pujava,
lo camí veyá més llarch.

• • • • •
Heus aquí lo que á molts passa
quan sér sabis s' han pensat.

JOSEPH VERDÚ Y FELIU

DEVANT DE PORT-VENDRES

Camina lo vapor. Una montanya
veig allà lluny que 'l sol amorós banya...
Ja la veig aprop meu. No es tan hermosa
com creya ma ilusió sempre ambiciosa...
Camina lo vapor. Sembla que aquella
al allunyar-se 's va tornant més bella,
Qué bella es!... Vull gosar de sa hermosura:
y lo vapor camina y no 's detura.

JOAQUIM M. BARTRINA

LO SOMNI D' UNA MONJA

La fosca volta al convent;
per las parets va batent
la fressosa tramontana;
lo claustre resta desert,
y entre las ombras se pert
d' una llantia trista flama.

Devallan del alt cloquer
ab ayre tot llastimer
las darreras batalladas;
l' eco ab la calma retruny
y se senten lluny, molt lluny,
com los palets rossolayres.

Totas las monjas están
en llurs celdas reposant
per la calma enbolcalladas;
menys una de rostre hermós
qu' esguarda ab posat commós
un maset dalt la montanya.

Sembla un ángel encarnat
que del cel ha devallat
al finestral recolzada;

quan l' últim ressó fineix,
son rostre tot s' entristeix
y ab veu dolorida exclama:

— Oreig dols que vas bressant
los arbres d' aquest voltant,
vina y mon rostre afalaga,
que mon cor tristet ne viu,
al mancar l' encant joliu
del donzell que m' estimava.

¡Ay maset dels meus amors!;
ta vista m' aixuga 'ls plors
qu' escaldan las mevas galtas;
quan la lluna 't bat de ple,
encar' sembla que mon be
com joya preuhada guardas.

¡Mes, ay, va arribar la mort
á segar, per ma dissort,
aquella xamosa planta!;
com que al mon no estava á pïer,
ben prompte vareig volguer
del fresseig d' ell retirarme.

Ayres que del mas veniu,
portéu recorts y adormiu
la meva ánima malalta;
y un somni dols y enciser,
á mon cor deixarà pler
y alegría benhaurada.—

Recolzantse al finestral,
de cap al negre mural
adormida s' es quedada;
un somni dols y enciser
com d' ángel lo bes primer
á volar se l' emportava.

Se la endú á un jardí florit
ab lo donzell aixerit

que hi cull flors de dolsa flayre;
corona gaya li 'n fa
ab que 'l front li 'n enjoya
mentres l' ayret li besava.

Sent lo garler rossinyol
cantant a prop l' estanyol
trova aixerida y galana;
en lo cel dels seus amors
no sap pas qué son dolors
que la pau de l' ayma matan.

Se veu fora del convent
en son aymat amatent
la diuixa se 'n es posada;
ja no veu tant lluny lo mas,
puig ja viu en son regàs
alegroya y venerada.

.

Així 'l somni va seguint,
las estrelles van morint...
¡sembla una estàtua de marbre!;
¡qu' hermós es lo seu semblant!;
los aucells que van passant
s' aturan á contemplarla.

Com onadas entre esculls
per las concas de sas ulls
solas dos llàgrimas passen;
y van lleugeras baixant
com dos perletas brillant
per sas galtonas gemadas.

La nit son curs va acabant;
á la donzella somniant
trova al deixondirse l' auba;
la campana del convent
va brandant ab só planyent
las primeras batalladas.

Un roquerol que ha passat,
ab un cop d' ala ha tocat
á la xamosa claustrada;
tot d' un plegat s' estremeix,
puig ja sent l' últim brandeix
de planyidora campana.

Com fumareda que 'l vent
per l' espay va rebatent
lo seu somni s' esboyrava;
al convent torna á trovars,
y al claustre van á enterrars
sas més bellas esperansas.

Cau en terra de genolls;
plorant llágrimas á dolls
á la creu s' es abrassada;
en ella trova consol,
en la tempesta es lo sol
que li retorna la calma.

Mira altre cop lo lluny mas,
y á l' església ab trémol pas
se n' envá ab la vista baixa;
al entrar dintre del chor,
l' orga sas notas d' amor
per los ayres ja n' escampa.

Llavors veu l' amor inmens
en l' altar voltat d' incens
entre hermosa luminaria;
y com rossinyol d' Abril,
barreja sa veu gentil
al reso de sas companyas.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

LO DIVENDRES DE DOLORS

Consolatrix afflictorum.
Ora pro nobis.

I

La Cuaresma estava á las acavallas, al mateix temps que la primavera comensava á anunciar-se á Sevilla ab sos dos nuncis obligats: Las flors dels tarongers y 'l sens fi d'extrangers que la visitan en aquella época tant hermosa. Los primers la ceneixen com la corona d'una núvia; los segons la invadeixen com un vol de pardals desvagats. Los primers la perfuman; los segons la calumnian ab monstruosas relacions de viatjes per una Espanya fantástica que sols existeix en la ignorancia ó en la malicia d'algun d'aqueixos *touristes* dels dos sexes.

La Cuaresma s'anava acabant, deyam, y las numerosas confraríes existents a Sevilla, celebravan en honor de sas respectivas imatges aqueixos septenaris y novenas quin esplendor y magnificencia han guanyat lo nom de católica per excel·lencia á la bella sultana á qui 'l sant Rey Ferrán posá una creu per demunt de son turbant.

Lo primer dia d'Abril havia comensat lo quinari del Sant Crist de la Mort, y havia d'acabar lo mateix divendres de Dolors. La petita capella situada en la plassa del Museo obría sas portas de bat á bat á la munió de fidels que anavan á age-

nollarse devant de la famosa imatge que tant admirablement representa la agonía del Salvador. Se destacava aquesta en lo retaule del fons sobre un rich cortinatje de vellut negre tatxonat d'estrelles. Sas mans estesas oferían protecció á tothom; sos ulls, mitj apagats ja per la mort, encara miravan ab misericordia; sos llavis morats havían pronunciat ja lo *Consummatus est* que obrí als homes las portas del cel y semblavan exhalar llavors aquell últim suspir, barreja sublim d'amor y de dolor, com ho fou tota la vida del Deu-home. Al peu de la creu hi havia la imatge de Maria, la mare dels desconsolats, oferint com á modelo á aquestos fills predilectes seus aquell dolor tan reposat que á tot dolor enfrena, tan sens consol que á tot dolor aventatja, tan inmens com la mar, *velut mare*, en lo fondo, en lo amargant!...

De sota del presbiteri hi havia dotze ciris groixuts colocats en pedestals de plata; al peu de cada un hi vetllava agenollat un devot del Santíssim Sagrament. Un d'aquestos era un home que representava més de seixanta anys, notantse en tota sa persona aqueixa mena d'inercia física y moral que s'apodera del home en los grans dolors. Son front s'apoyava en lo ciri, com si 'l doblegués lo pes d'un pensament; los braços li penjavan fins á tocar á terra ab las mans; sos ulls romanián cluchats; de sos llavis no sortían de tant en tant paraulas confosas que semblavan demanar alguna cosa, ab aqueixa convulsa energia que inspira al dolor la veritable fe, ab aqueixa terrible angunia de l'ánima quín únich consol en la terra son llàgrimas. Y, ab tot, sos ulls estavan aixuts, com una deu estroncada; son cos seguía sense móures, com una pena clavada en l'ánima sens esperança y sense remey!

Lo quinari s'anava acabant y 'l chor entoná la lletania de la Mare de Deu. Llavors semblá que 'l vellet sortís de son ensopiment; clavá 'ls ulls en la imatge de Maria y creuhá las mans sobre 'l pit: *Ora pro nobis!* repetía ab lo poble. Poch á poch comensaren á caure per sas galtas llàgrimas que 'l consolavan y de son pit s'escaparen alguns gemechs que donavan eixida á sa pena. Lo chor entona per últim lo *Consolatrix afflictorum*, y llavors brollá dels ulls del vellet una mar de llagrimas, mentres extenia 'ls braços al altar, exclamant en veu tan alta que tots la sentiren: *Ora pro nobis! Ora pro nobis! ..*

Algunes persones se giraren sorpreses, mes ningú's mogué. Tantsols una senyora d'edat, que seya darrera d'ell, s'aixecà, com obehint a un moviment instintiu, tornant a seure totseguit en son tamburet d'estisora. Quan s'acabà'l quinari ja era fosch. La senyora anà cap a la porta, sortint poch després lo vellet. La senyora anà cap a ell com si no s'atrevis, y s'aturà per últim, continguda per aqueix sentiment de delicadesa propi dels cors grans que, al compadir y consolar lo dolor, comensan per respectarlo. Per altra banda, res descobria en aquell home cap d'aqueixas necessitats imperiosas que pot remediari un prompte aussili. Anava de dol; y, encara que'l vestit era molt vell, lo duya net y ab decencia; tot son aspecte revelava una persona de la classe mitja.

La senyora, ab tot y sa agilitat, semblava d'edat molt avançada. Era prima y baixeta, cubrint sa blanca cabellera una d'aqueixas graves, modestas y ayrosas mantellinas espanyolas que'l capritxo de nostras damas va substituhint ab lo descarat sombrero extranger. Duya un pentinat molt senzill: los cabells allissats, formantli a cada costat de front un rinxo conegut ab lo nom de *nene*, quina moda s'introduhí en los temps de las pintas de teula y 'ls vestits de miy pas. No's veyia cap adorno en son vestit, negre y modest a tot serho; veyentse tantsols a sa mà esquerra un rich anell en que sota una corona real hi havia grabat lo famós «no me ha dejado» que en premi a sa llealtat afegí don Alfons lo Sabi al escut de sa fidel ciutat de Sevilla (1). En lo bras esquerra hi duya un d'aqueixos tamburets d'estisora que usan las senyoras en las iglesias; del dret li penjava una bossa de tafetà negre, per l'estil de las que vint anys enrera usavan las elegants ab lo ben aplicat nom de ridículs.

Lo vellet se dirigí poquet a poch cap al carrer de las Armas abaltit pel pes del seu dolor; la senyora's quedà inmòvil vejentlo marxar com si lluytès entre la caritat, que la movia a interrogarlo, y la discreció que la detenía, temerosa d'ofendre ab alguna pregunta indiscreta aquell greu dolor desconegut.

L'endemà a la tarde 'ls dos velleis se trobaren també en

(1) Lo rey don Alfons lo Sabi, en recort de la fidelitat que li guardà Sevilla quan l'alsament de don Sancho el Bravo afegí a las armas d'aquesta ciutat la empresa d'una troca nuada ab lo lema *non do* en aquesta forma: *no do. Es a dir no madexa do ó sia no me ha dejado.*

lo quinari del Sant Crist; ell mut y quiet com la vigília, pero encara abatut: son dolor tenia vintiquatre horas més de pes!...

De tant en tant murmurava aquelles paraulas confosas que, com las ratxas d' una tempesta, arribavan á las orellas de la senyora sens que pogués enténdrelas, pero fentli sentir tot lo seu fel, perque, sens cap dubte, aquells esclats de dolor eran algun anguniós prech repetit més d' una vegada; prech que ella, sens conèixer, feya seu en lo fons del seu cor, enfortia ab sa oració y ajudava ab sas llágrimas. Perque la caritat may es impotent; sempre pot pregar ab lo qui prega; sempre pot plorar ab lo qui plora.

Al acabar lo quinari la senyora sortí decidida y s'aturá en la porta. Al cap de poca estona aparegué 'l vellet, acostantseli llavors una nena de dotze anys, modestament vestida de dol, que li preguntá:

—Avi: aném á casa de don Tomás?

—No, filla meva,—contestá aquell tot abatut.—Aném á casa... No puch més... Tornémsen á casa.—

Y apoyantse en la espatlla de la nena 's dirigí, com lo dia avans, cap al carrer de las Armas. La senyora 'ls seguí de lluny.

Era l' hora en que 'ls temples se tancan, s' obran los teatros y s' iluminan los cafés: lo mal estén llavors del tot sas enganyosas xarxas; lo be sembla replegar-se gemegant. Poblavan los encontorns de la Campana y la sorrida del carver de las Sierpes, aqueixos innumerables grupos de gent desvagada, que, mirant fondres lo fum d' un cigarro ó entretinguts en conversa inútil y tal volta pecaminosa, deixan passar aqueix temps preciós que anomenan los inglesos *diner perdut*, y que es als ulls del cristiá que mira més al lluny, gracia de Deu malbaratada. Se notava en aquell indret la fressa y 'l moviment propi d' aquella hora en los centres de las grans capitals: se creuhayan per tot arreu homes y donas, uns en cerca de negocis incerts, altres de plers llunyans, molts de vicis refinats, y pochs, potser cap, en busca del Deu que s' anomena Pare comú de tots. Ningú s' adonava d' aquell trist grupo que anava solitari en mij de la gentada, guiant lo vellet á la nena, com guia la experiéncia á la ignocéncia; sostenint la nena al vellet, com sosté la joventut á la vellesa cansada. Ningú s' adonava tampoch d' aquella altra senyora que 'ls seguí afadigada

sens altre objecte que la caritat, sens altra esperansa que la de aixugar una llàgrima. Tantsols l' Angel de la Guarda anava seguint sos passos!

Poch á poch anavan deixant enrera aquell'a fressa y, atravessant carrers mitj deserts, arribaren per últim al apartat barri de la Fira. S' aturaren devant d' una modesta casa situada al capdevall del carrer Z... y, entranthi tots dos, tancava 'l vell per dintre la porta. La senyora examiná detingudament la fatxada de la casa y escrigué casi d' esma en una cartera lo número. Era 'l 169. Després torná enrera y, caminant ab pena, arribá á la plassa del Triunfo. Se destacavan en lo fons las enmarletadas murallas del Alcazar, joya moresca sens altra rival al mon que la Alhambra de Granada. La senyora 's dirigí á la porta anomenada de Banderas y entrá com á casa propia en la històrica morada dels reys de Castella.

Lo rellotje de la Catedral tocava las onze y en tot aquell trajecte havia recorregut prop d' una llegua aquella débil dona que tenia més de vuytanta anys.

II

La antecambra del senyor Gobernador estava plena d' un sens fi d' aqueixos pretendents dels dos sexes, quin costat ridícul han descrit tantas vegadas aqueixas plomas satíricas que 's diverteixen ab lo dolor, de la mateixa manera que podrian colocar una careta de Carnaval demunt del rostre d' un cadáver. La lleugeresa volteriana de la nostra época passa riallera pet devant d' aqueixos tipos de viudas de coronels, no sempre problemáticas; de fillas d' intendents desconeguts que potser foren més honrats que 'ls que tothom coneix; de capitans retirats que tal volta no arribaren á generals per no usar contra son rey y sa patria la rovelleda espasa que ceneixen... Ah! Aixequen aqueixas caretas de Carnaval ridículas á tot serho y descobriréu dolors amagats, miserias calladas, virtuts sense premi y fins potser crims sense càstich... Llavors compendreu l' horror repugnant d' aqueixa sátira que penja d' un cor lligat los cascabells d' un pallasso; llavors s' estroncará la rialla

en vostres llabis y apendreu á ser observadors més formals, crítics menos burletes y cristians més caritatius.

Las oficinas del Govern s' havían de tancar al cap de dos días, fins després de passada la Setmana Santa, y tots aquells desgraciats s' afanyavan á ser los primers en despatxar sas pre-tensions, temerosos d' haverlas de suspendre fins passat aquest temps. Lo capitá general havia arribat duas horas avans á conferenciar ab lo governador, augmentant ab aixó la impaciencia y 'l disgust de tots los que esperavan. Un porter gras y petitó, vestit ab una casaca blava, galonejada d' or en las mànegas, los disposava en torn, contestant á sas reclamacions ab aquells mals modos que demostran tant al natural que la més insoportable de totes las tiranías es la dels subalterns.

Aquell Júpiter Tonante 's passejava ab una gravetat cómica, etjegant llamps per tots indrets y llegint un periódich quina lectura sols interrompia pera donar una resposta agre al que arribava ó fer una observació agressiva á qualsevol que, cansat d' esperar, li dirigia la paraula.

Duas horas havían passat desde la arribada del capitá general, quan aparegué en la antecambra la senyora que donárem á conèixer en lo quinari del Sant Crist.

—Lo senyor governador?—preguntá al porter.

—Ocupat,—contestá aquest sense alzar los ulls del periódich.

—Dónguili aquesta targeta,—digué la senyora, trayentne una de sa inseparable bossa.

—Ocupat ab l' excelentíssim senyor capitá general!—repetí lo porter recalcant las paraulas.

—No hi fa res,—insistí la senyora;—dónguili aquesta targeta.

—Que no hi fa res?—criá 'l porter girantse en rodó, sorprés per tant atreviment, Y mirant de cap á peus á la modesta mortal que tal pretensió demostrava, afegí furiós:—S' ha cregut que 'l senyor governador sortirà pera durla als brassos al seu despatx?... Que no hi fa res!... Seguí en aquell recó, y ja pot esperar una bona estona!—

La senyora, en lloch d' enfadarse, deixá veure en sa cara una expressió d' agradable curiositat. Li devía agradar l' estudi de tipos originals, y aquell li havia fet gracia.

—Entregui aquesta targeta,—repetí ab imperi.

—Pero que es sorda ó no 'm voleu entendre?

—Entreguí aquesta targeta, ó...—

Aquí la senyora baixá tant la veu, que sols lo porter pogué sentir lo que digué. Una dona assegurava després que l'havía amenassat ab la presó; una altra que li havia donat una bossa. Lo cert es que 'l Júpiter de llureya baixá del Olimpo y, agafant la targeta, entrá en lo despatx del governador sense b dar boca.

La sorpresa de tothom pujá de grau al veure que 'l mateix governador se presentá en la antecambra seguit del capitá general.

Pero, senyora,—digué 'l primer dirigintse á la dama.—Per qué no m' ha avisat y jo mateix hauría anat á posarme á las sevas ordres?...—

La senyora allargá riallera una má al governador y una altra al general, y 'ls tres desaparegueren darrera la pesada cortina que tapava la porta.

Tots los presents quedaren sorpresos, comensant á fer calendaris. «Quí deu ser aqueixa dona?» 's preguntavan. Los uns deyan que era una bruixa; altres asseguravan que era la vella del *candilejo*, suposant la major part que era la reyna Cristina que havia anat á Sevilla pera veure las confrarias de Setmana Santa. Aquesta versió fou la més acceptada, per la esperansa que sentiren tots de que la ofesa reyna faría penjar sense remissió al insolent porter al mitj de la plassa de Sant Francesch.

—Semblaría un meló,—digué una vella venjativa. Una altra, molt previsor, ategí:

—Donchs si no 'l penjan ab un llivant de barco es casi segur que trencará la corda.—

Mentrestant lo desventurat porter, condempnat á la forca pel crim de lesa majestat contra la viuda de Ferrán seté, cri-dava desde una de las finestras de las cuadras:

—Lo cotxe del senyor governador!—

Los negocis de la reyna Cristina devían ser de tramitació molt f'cil. perque, al cap de deu minuts d' haver entrat, tornava á sortir á la antecambra acompanyada de las duas autoritats.

—Demá á primera hora,—li deya 'l governador,—tindrà

totas las noticias que puga obtenir... Jo mateix las hi aniré á dur.

—Gracias,—respongué la senyora ab interés.—L' esperaré sens falta.—

Lo governador li oferí llavors son cotxe que estava esperant á la porta, no volguentlo ella acceptar de cap manera.

—Al menos,—li digué 'l capitá general,—permétim que la acompanyi.

—Aixó m' honra tant que ho accepto,—respongué la dama. Y apoyantse en lo bras que li ofería 'l general, baixá poch á poch aquella magnífica escala del antich convent de Sant Pau, que es lo local ocupat avuy per las oficinas del govern.

III

—Quinas novas me porta?—deya la senyora al governador.

—Moltas en cantitat, dolentas en calitat,—feu aquest al seure.—

La dama apartá un faristol que sostenía un llibre alemany, y, deixant en la panera una mitja que anava fent mentres llegía, 's tragué las ulleras, creuhantse de brassos com pera escoltar més be.

—Vevám, veyám,—digué ab interés.

—D' ahir ensá,—digué 'l governador,—he tingut en moviment á tota la policia, y 'l resultat de sas investigacions es lo següent.—Y treyentse de la buixaca un paper ple de notas, comensá á llegir d' aquesta manera:

«L'estadant de la casa número 169 del carrer de Z... se diu don Esteve Rodríguez; té xeixanta dos anys y viu en la miseria més gran. Sa familia 's compon de la dona, ferida fa set anys; una filla idiota, y sis nets, fills d' una altra filla moria fa tres mesos, dels quals lo més gran té doze anys y 'l més petit quatre. No se sab bont es lo pare d' aquestos noys. Don Esteve ha estat empleat vintitrés anys en las oficinas del Ayuntamiento, y 'n fa tres que quedá cessant quan lo cambi del ministeri. De llavors ensá ha anat cayent poch á poch á la mise-

ria; deu 3.625 rals al amo de la casa y aquest l' ha amenassat ab embargarli 'ls mobles y tréurel al carrer si 'l dia 5 del corrent, á las tres de la tarde, no li ha pagat lo deute...»

—Demá estém á 5!—interrompé esglayada la senyora.—Demá, Deu meu!... Demá, divendres de Dolors!...

—«Don Esteve no té ab qué pagar,—seguí llegint lo governador,—y se sab que 'l propietari ha avisat ja pera 'l embarg. Lo senyor Esteve es persona honrada y de tota confiança.»

Lo governador deixá 'l paper demunt de la taula, y la senyora exclamá abatuda:

—Are ho comprenech tot!... Tenía rahó pera desconso-larse!...

Quan quedá sola torná á llegir eb detenció la nota de la policia, quedant capficada durant molta estona.

—Impossible!—digué per últim com responnent á sos propis pensaments. Impossible que Deu no atengui tantas pregaries!... Impossible que, en lo dia dels seus dolors, la Mare de Deu no 'n vulgui remediar un de tant gran!... Si jo fos rica!... Si jo ho pogués fer en nom seu!...—

Torná á quedar capficada, escapantse de sos ulls algunas llágrimas que li rodolaren per las galtes.

—A las tres de la tarde, Deu meu!—seguí dihent mirant un Sant Crist que hi havia demunt d' un escriptori. A las tres de la tarde, hora en que vares morir, se trobarán aqueixos desgraciats al mitj del carrer sense amparo, sense abrich!... Sis criataras Verge Santa, sis criaturas, ángels de Deu, ángels teus!... Sense pare, sense mare, sense cap més amparo que la ombra d' aqueix vellet, que es la ombra d' un sepulcre!... Pobres fillets del meu cor!... Mare de Deu dels Dolors, Mare dels desamparats!... Per aqueixa hora en que morí 'l teu Fill, per aqueix quinari en que un pobre home invoca sa agonía, ajú tals ó permet que jo 'ls ampari en nom teu!—

La senyora amagá la cara entre sas mans y 's posá á plorar. Després s' assegué á la taula y escrigué una carta, quin sobre anava dirigit al Excm. Sr. Marqués de X..., alcalde primer de Sevilla, afegint al peu del sobrescrit la paraula *Urgentissim*.

Tres horas més tart rebía un ofici de la Alcaldía. La dama 'l llegí, sortint de sos llabis una alegre exclamació. Havía trobat la credencial ja firmada d' un destí en las oficinas

del Ajuntament, y una carinyosa carta del alcalde que li enviava. Lo nom del afavorit estava en blanch: la senyora hi escrigué: «á favor de don Esteve Rodriguez.»

Totseguit obrí un calaix del escriptori tancat ab clau: al fons hi havia algunas monedas d' or y uns quants bitllets de Banch. La dama 'ls contá: n' hi havia sis de mil rals cada un.

—Fins al Juny no puch cobrar res més,—barbotejá entre dents.—Pero, qué hi fa?... A mi no m' han d' embargar...

Y, plegant los sis bitllets junt ab la credencial, ho ficá tot en una carpeta, sense cap carta ni firma, posant lo sobrescrit d' aquesta manera: «La Mare de Deu dels Dolors al seu devot,» afegint més avall lo nom del cessant.

Després se 'n aná al quinari, y per més que desde lluny vejé al vellet inmóvil y desconsolat com cada dia, la senyora ja no plorava: movia 'ls llabis com si resés, y de tant en tant somreia ..

IV

Lo divendres dels Dolors era, com ja hem dit, l' últim dia del quinari, y la dama arribá més dejorn de lo acostumat á la capella del Sant Crist: lo lloch del vellet estava buyt.

—Ja vindrá,—pensá ella —Encare es aviat.

Pero passava 'l temps, lo quinari havia comensat, y 'l desgraciat cessant no arribava.

—Qué haurá passat?—pensava la senyora.—Sa desgracia está ja remediada; son pervindre assegurat... Será un dels tants que invocan á Deu en las penas y no li donan gracias en las alegrías?—

Mentres pensava alxó la dama, vingué á distreure la seva atenció aquella mena de remor que 's nota en las iglesias quan hi ha alguna novetat. La curiositat la impulsá á girar la cara: la reverencia la contingué. Al últim vejé dos homes que passavan pel seu devant, portant en una cadira de brassos á una dona tu ida, anant al darrera sis noys petits vestits de dol. Los dos homes posaren la cadira de la tulida casi al peu del presbiteri: un d' ells, que semblava un camálích, sortí de

la iglesia; l'altre, que era 'l veller, aná á agenollarse á son lloch de costum, al peu del ciri. Semblava rejoyenit, y encare que de sos ulls ne brollavan llágrimas, eran d'agrahiment y alegría. També aquesta té las sevas! Los noys s'havíen agenollat al voltant de la tulida. Per casualitat, la més gran de las nenas aná á agenollarse al mateix costat de la dama, que las observava ab atenció.

—Es la teva mama aquesta senyora?—preguntá á la nena.

—Es la avia.

—Está malalta?

—Está tulida, pero la Mare de Deu ha fet avuy ab nosaltres un miracle, y ha volgut que vinguessim tots á donarnhi las gracias.—

La senyora no preguntá res més. Se tapá tant com pogué ab lo vel de la mantellina, y sadollá á solas y en silenci aqueix dols plaher que 'ls ángels troban sant; aqueix incentiu diví que pera impulsarlos á la caritat senyala Deu als poderosos, y que tants y tants no han sadollat may en sa vida: Lo goig de fer ditxosos!

Y, ab tot, aquella dama no era rica; aquella dama, que feya caritats de prímpcep. devía sols al favor dels seus amichs, una estada en l' Alcázar. Aquella dama, opulenta en altres temps, vivía llavors del producte de son privilegiat talent; aquella dama era la que, sense saberho, s'havía retratat al escriure en un llibre preuhat: «Lo saber es alguna cosa; lo geni es més; pero fer lo be es més que 'ls dos y la única superioritat que no fa envejosos.»

Aquella dama era la ilustre Marquesa de Arco Hermoso, Cecilia Böhl de Faber, coneguda en tot lo mon literari ab lo pseudónim de *Fernán Caballero* (1).

P. LLUIS COLOMA

(1) L'autor d'aquesta verídica narració, que s'honra ab la amistat íntima de tan ilustre com piadosa senyora obtingué la major part dels seus detalls de las mateixas personas que intervingueren en aquest hermós fet, lograntne arrencar alguns d'ells á la mateixa protagonista. Creyém per demás advertir que 'l nom y destí del anomenat D. Esteve Rodríguez, son del tot suposats.

LAS DUAS MARES

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS D' ENGUANY

Cruel fou la lluyta, gran lo carnatge;
lo sol de véureho se 'n escruixí
y ab sanch tenyía ja son visatge
quan á la posta caygué y morí.

Sols alashoras tots dos cediren,
per pó' ó respecte, los contrincants;
se 'n emportaren als que feriren,
los morts deixaren ab mal descans.

Més tart sens pena vé y 'ls despulla
rapinya d' homes que avergonyeix;
sos brins fa creixer, dobla sa fulla
y, més humana, l' herba 'ls vesteix.

Los astres minvan y es lluny l' aurora;
trista una dona va ab un llantió:
li han dit que hi era lo fill que anyora
y vé per ferli l' últim petó.

Y cerca y cerca... Feble esperansa
li queda encara que no hi será,
més prompte vola sa confiansa
veyent la testa que tan besá.

La mort no altera sa fesomía,
amable y dolsa com quan visqué;
pel pit va enirarli la bala impía
y del cor tota la sanch isqué.

La mare abraça son cos immoble,
quan ab sorpresa de prompte ha vist
vení' una dama, severa y noble,
de blanca testa, d' aspecte trist.

Los morts comptava... Veyentla á n' ella.
—¿Quí sou? —pregunta: l' altra sens mots,
lo fill li ensenya, mústia poncella...
—¿D' aquest sou mare? Jo ho só de tots.

—¿Quí sou? —La Patria. —¿Vos?... ¡Malehida
l' hora negrosa que aixó m' heu dit!
Per vos me roban del fill la vida,
per vos l' angúnia lliga mon pit.

Per vos la terra sens fí s' amara
de sanch perduda de tant jovent;
¿y aixó ¡perversa! no us basta encara?
¿veniu a riureus de mon torment?

La Patria calla, veyent ab furia
sortir la queixa; més tart respón:
—Cada any dels vostres per mí es centuria;
midáu la pena que 'm correspon.

A est camp tristíssim de sanch malmesa
un cop y fora vos hi heu víngut;
jo ¡ni 'n sé'l compte!... Donchs ¿per qué, ofesa,
me dau la culpa del fill perdut,

si aquesta pérdua mon cor traspassa,
 si es com lo vostre lo meu dolor?...—
 La mare escolta, després l'abrassa
 y unidas quedan en un sol plor.

LLUÍS B. NADAL

TRISTA

POESÍA GUANYADORA DEL SEGON ACCÉSSIT Á LA FLOR NATURAL EN LO
SETÉ CERTÁMEN LITERARI DEL CENTRE CATALANISTA D OLOT

Tot es plé de llum, tot es plé de vida,
lo sol bat sos raigs per las altas cimas,
al lluny lo cloquer á festa repica.

Per los corriols de l' aspra montanya
lo pobre soldat se 'n torna a sa patria,
se 'n torna malalt.—

¡Lo panteig lo mata!

Ovira allá al lluny los prats que verdejan,
contempla á son pas las rossas garberas,
la natura veu vestida de festa.

Y sent que tritllant tritllant las campanas,
un himne de goig y alegría cantan
de notas sublims com may ha escoltadas.

Ja rera uns sembrats al seu poble ovira,
blancas com la neu sas casas bonicas
—son bell llogaret, sa patria nadihua.—

Aixís que l' ha vist sa fas se transmuda,
un riure de mort sos llavis dibuixan
y baix, molt baixet, un prech ne murmura.

Sent á cada pas lo seu panteig creixe,
y á poch á poquet sens forsas se queda
y un suhor molt fret amara sos membres.

Ja sent del poblet, de sa bella patria,
la fressa y brugit, qu' es dia de gala.
—¡Ja 'us podré abraçar mareta y germana!—

Amarch glop de sanch lo respir li priva,
tremola son cos y cau, ert... sens vida.

Y 's sent, allá al lluny, l' alegre musica.

NARCÍS DE FONTANILLES

UN FLAGELL

EPISSODI HISTÓRICH

I

VILAFRANCA fou en reculats temps centre d'una dilatada enconstrada.

Edificada sobre 'ls terrenos pertanyents á la antiga Olérdula y tal volta demunt sas mateixas runas, ha sigut ja desde son orizen modelò de pobles lliures, sens que las moltas vicissituts per que ha atravessat durant los segles, hagin minvat en lo més mínim l'esperit eminentment catalá de sos habitants.

En son passat s'ovira una constant y sagnanta lluyta contra 'ls enemichs de sa religió y de sos furs, ensemps que una fidelitat á tota prova envers sos ilegítims soberans.

Aixís lo rey en Jaume d' Aragó, com á penyora d'agrabiment per los molts sacrificis que per ell feren sos naturals, eximí del servey miliari y de tot tribut á tots los que anessen á domiciliar-se en son recinte.

Son fill, en Pere III, volgué distingirla concedintli lo privilegi *recognoverunt procures* y nombrantla en 1356 ca-

pital de vegueria. Morí aquest gran rey en mitj de sos habitants, que tingueren ocasió de tributarli los derrers obsequis.

D'ella sortí la flo-y-nata d'aquells almogàvers que ajudaren als reys d'Aragó, de catalana nissaga, á vèncer lo mitjdia d'Italia, á avassallar la Grecia, la Córcega y la Cerdenya, á disputar lo domini del Mediterrani als genovesos, pisans y venecians y á domenyar als francesos.

Lo primer dels mentats reys celebrá en ella Corts: sos guerrers l'acompanyaren á las conquistas de Mallorca, Valencia y Murcia.

Alfons lo Lliberal va donarli 'l privilegi de governarse per sí mateixa, poguentse elegir quatre jurats y cinquanta concellers en atenció als molts serveys prestats á la corona.

Jaume II lo Just la lliurá del pago de tota exacció y contribució real, aixís de lleuda com de pes, mesuratge, herbatge, peatge y passatge.

En son present es Vilafranca la lluern del Panadés.

D'allí surt tota la bona sava que sosté la vida dels pobles de la comarca. A ella fan cap tots los habitants dels encontorns pera deixar los fruyts de son treball y portársen en cambi lo diner guanyat ab la suhor de son front. En ella las ciencies, las arts, las lletras la industria y comers s'hi desenrotlan, en relativa proporció, com en los més floreixents centres de nostra terra. Per ella, per son nom, per sos llors, per lo especial flayre que s'hi respira de pau y benhauransa, viuen sos moradors disposats á morir resignada y cristianament, sens que deixin taca en sos cors ni 'ls sarcasmes dels poderosos ni las incitants burles dels que no están fets á aquella atmósfera de treball, franquesa y germanor.

Fervents idólatras de sas llars, amants fidels de la vila y sa comarca, acérrims defensors dels usurpats drets de Catalunya, son los vilafranquins dignes nets de aquells intrépits almogàvers que enjegavan impávits en las ruentas timbas de Nápoli y Sicilia las férreas pilotas de sas bombardas.

II

Finava l' any 1462.

Lo rey d' Aragó en Joan II y sa muller la castellana Joana Enriquez acabavan d'aixecar lo siti de Barcelona, rublerts del despit de la impotencia per no haver pogut domenyar la fermesa dels barcelonins que s' oposavan á sa voluntat soberana y despótica. Al arribar á Vilafranca, de pas pera Tarragona, al front d' un aguerrit estol de francesos y aragonesos, se pararen á ella al objecte de donar algun dia de quitansa á llurs tropas. Sabedors d' aixó los jurats y potentats de la vila y conceptuant inutil tot intent de resistencia devant tan nombros exércit, acordaren contra sa voluntat visitarlos y rendirlos homenatge, fent lo propi las senyoras pera imitar la conducta de sos marits.

Aquestas, donchs, adornadas ab sos millors joyells, passaren al lloch ahont estavan hostatjats los soberans, quan, al sortir de sa real presencia, se toparen ab la oficialitat francesa que, sens tenir en compte la diferencia que hi havia entre las costums senz llas y honestas de «quellas damas y las galanas y fins provocadoras de las de Fransa», feren us de certas llibertats que ofengueren son pudor y menyscabaren son bon nom. No tardaren en manifestar á sos marits la blasmor rebuda.

Era allavors governador ó veguer de la vila misser Rufet, home de gran energíá, á qui duas passions dominavan: una per la honra de sa casa; altra per la de Catalunya.

Indisposat Rufet com ja estava contra sos reys per sa aliança ab los francesos y, sobretot, per la injusta guerra que feya á sos compatricis, fou la nova que li doná sa esposa com guspira que calá foch al despit amarat en lo fons de sas entranyas contra aquells que s' atrevían á robarlos las llibertats guanyadas á costa de tants anys de sacrificis. Y reunint á la calada als prohomes de la vila, juran ensemps donar mort al general francés.

—No,—digué Rufet encoratjant als conjurats,—no devém

permettre tal afront. Si 'ls reys y l'exércit francés saben que en los moments actuals som los vilafrancuins impotents pera batrens com nostres germans de Barcelona, sápiquen també que d'ns d'aquets pits hi niuha 'l valor may desmentit. Aixís veuran com los fills d'aquesta terra se venjan de las ofensas rebudas, quan no hi ha rey ni justicia que castigui als ofensors. Valor, donchs, amichs meus; que caygui 'l general francés baix lo ferro de nostras armas y després los castells de la encontrada donaran ab sas campanas y fogueras avís als pobles y bordas de la veguería pera que acudin en somament a exterminar a aquesta mala nissaga.

—No devém oblidar—feu present lo prudent Ferrant—que la revenja pot esser terrible y 'l poble, ignoscent del fet que intentém portar á cap, será tal volta víctima de la rabia francesa. Cert que en Joan II no es sanguinari, cert també que es catala de cor y, com á tal, juraría las lleys, privilegis y costums de nostra terra; mes recordéu que viu dominat per sa esposa, per aqua sta vil serpent que, ab tal de alimentar sa ambicio folia, no duptaría en fer perdre á Catalunya entera.

Aquí pringué la paraula en Castells.

—Recordém que l'anv passat (1) va firmar en Joan II en aquesta nostra vila, un conveni en que 's comprometia á respectar nostres furs, faltant ara obertament á lo pactat. No oblidéu que de Barcelona tením ordre de aixecarli 'l somament. Que no vos fugi de la pensa l'afront rebut en la dignitat de nostras esposas. No pensém, donchs, en lo que puga esdevenir... A ells y via fora. Tirém la primera pedra y deixém al etzar las consecuencias.

Y 'ls conjurats digueren alauna:

—Sí, sí; ¡via fora!... ¡Mori 'l general francés!... Que Deu siga ab nosaltres.

Aquest tan fatal determini causá la ruina de Vilafranca. Sens ell, qui sab si aqua sta vila sería avuy dia una de las primeras ciutats catalanas. Mes sols á Deu li es dable formar pressagis.

(1) 21 de Juny de 1461.

III

Un observador que hagués estat en lo secret del projecte hauria notat, quan tojüst la vila comensava á veures embolcallada per las ombres de la nit, la presencia de certs homes vestits ab lo trajo dels boscaters de la comarca que, mitj embolicats ab sas mantas de borell, passejavan muts per las cantonadas dels principals carrers.

Un d' ells, apostat en lo baluart ó portal de la Mare de Deu, llucava per tots indrets ab tal fix-sa, que de lluny se coneixia que alguna de grossa ne portava de cap.

De prompte sos ulls llensan guspiras contemplant com no molt apartat de son aguayt s' anava acosiant bald y blasonador un grupo d' oficials de la legió francesa, y coneixent en un d' ells al quefe de la forsa, se treu l' arma de dintre 'ls plechs de la manta, apunta, guinya ab calma, enjega y, d' un tret deixa estés sens vida al general en mitj de sa bada de llancers.

Aquest home era misser Rufet.

Tenia executada una part de son propósit.

Aprofitant la confusió dels primers moments, camina Rufet sens pr cipitarse envers lo castell dels *carlans* (1) traspas-sa 'l portal, fossos, falsabragas y arriba á las clotas. Un cop allí apreta 'l pas y, passant per viarany per ell ben coneguts, guanya barranchs, torrents, timbas y enderrochs y no para de corre fins arribar esclafat al castell de S. Martí Sarroca. Vora'l pont de balansa llambrega una creu de pedra picada que s'enlayra sobre un sócol construhit demunt la roca viva, ab la imatge de Crist esculpida en ella. Allí dirigeix anhelós sos passos y, abessant convuls ab son sinestre bras la creu y dirigint la destra ab lo puny clos envers Vilafranca, quina silueta s' ovirava en part á benefici de la esblaymada claror de la lluna, esclama ab ronca veu:

—Joana Enriquez, de fet reyna y senyora de ma aymada

(1) Corrupció de *castellans*. Era la primitiva residencia dels comtes del Panadés.

patrí, la que donares trista mort á tos fillastres, la que ab sens igual fellonía has sapigut enredar á ton real espós en la xarxa de las més bordas concupiscencias, infame reyna. mala mare, dona indigna... podrás ara esbravarte ab sang ignocenta; convertir á ma estimada Vilafranca en un munt de enderrochs, péndrens ab má alevosa los furs que llealment conquistats tením ab sang de las nostras venas; més lo corch del remordiment rosegará tart ó aviat ta negra ánima y no haurás repós á la hora de la mort... aixís ton fil Ferran se vegí esclau d'una dona, com tu has esclavisat á nostre rey en Joan .. Joana Enriquez, malehida sis.

Y passant per natural consecuencia de desde 'l més exaltat nervosisme al reder grau de vital postració, cau al mateix peu de la creu, víctima de un parasisme complert.

En aquell estat fou recollit per los bons relligiosos del castell, quins, alarmats per los desaforats crits que á deshora sentían, sortiren fora de las murallas fins trovar lo cos inhere de son veguer.

IV

Com riu impetuós que, trencat l' aguant que 'l conté en son natural llit, surt de mare, y anegant la planura es causa de mort lo que fins llavors portava la sava de la vida per totes las parts que recorria, aixís l' exércit francés va descantonarse al contemplar lo cos mort y fret de son general.

A sa vista desaparegué l' home, quedant tan sols la bestia ab tots sos fers instints.

—Matéu, matéu,—bramá la reyna Joana tan bon punt tingué noticia de tal gesta.

Y aquellas feras humanas, á la veu de aquella altra fera coronada que 'ls afluixava las riendas de la disciplina, perden lo frié y 's desbocan.

Omplena carrers y plassas la soldadesca desenfrenada. Sens respectar la inviolabilitat del domicili la debilitat del vell, la ignoscencia del nin ni 'l plor de la dona, se donan á

actes tan inhumans que 'ls cabells se posan de punta al intentar solzament descriurels.

Matan per tot arreu sens que 'ls plors, prechs y crís parin sos brassos assassins. Creman, deshonran, saquejan sens que un esquitx de compassió penetri dintre de aquells cervells borratxos de matansa y extermini. Y raja la sang y, á mida que va rajant, creix més y més l' enuig cech dels perseguïdors, com tigers que la vista de las fumejants entranyas de sas víctimas serveix de reclám á sos carnicers instintis.

—¡Deu sant, tinguéu misericordia de nosaltres!—cridavan ab llastimosa veu los perseguits sens sapiguer ahont amagar-se.

Y aquell monstre castellá, llensant per sos ulls espurnas de reconcentrada rabia, seguía dihent:

—Maéu, matéu... no hi hagi cuartel.—

Horroritzats los infelissos vilafranquins, abandonan sas llars que cap seguritat los donan y, corran, volan, febrosenchs per los carrers.

Alguns arriban á saltar las murallas y esbarriarse per lo camp, corrent sens direcció fixa en busca tantsols d' un amagatall ó recó qualsevol que 'ls lliure de las miradas de la mort. Altres, més malhaurats, se veuen aconseguits en sa fugida per las llansas dels genets y senten en sas espatllas lo fret contacte del ferro homicida que 'ls forada las entranyas fentlos caure sens vida.

Empaytats per totas parts y ja quasi perduda l' esma de sa propia conservació, senten ensá y enllá algunas veus que diuen:

—Germans; al temple de Santa María tots, que hi ha Nostre Senyor exposat.—

Allí dirigexen maquinalment sos passos.

S' omple en un tancar y obrir d' ulls l' ampla nau d' aquella sagrada basílica, tancant los de enuera las portas ab fortas y resistents travesseras y apuntalanilas ab sos cossos trémuls per la basarda. Allí, apilotats com rahims en cup, abrassats uns ab altres y cayent de sas parpellas dolis de llágrimas, pregan á aquell diví Redemptor los lliuri d' un tan pròxim perill.

—S' han tancat á la Iglesia parroqual—diu un missatger als reys.—

—Que cessi tanta carnic...

—Matéu, matéu—salta amatenent la cent voltas maledhida reyna, sens donar á son espós temps pera acabar la frase.—Esboizéu portas, creméulas si cal y que la sang raji á doll. Que aquesta orgullosa rassa 's convensi de que per devant de sas libertats esta la voluntat nostra.

Ab aixó fan cap aquells barbres ben provehuts de afiladas destrals y potents barras de ferro vers la porta de Santa Maria y allí comensa sa destructora tasca. A cada cop s'apodera d'aquella massa humana allí tancada, un moviment de va-y-ve que 'l terror ocasiona; cada estella que salta de la resistent porta, es una gota de matzina pera aquellas ánimas condolidas.

Ja 'ls crits axordadors dels butxins s'ouhen clars desde dins lo temple... ja cau la porta feta micas y bossins... ja entran... ja 's veuhen brutalment agafats per aquells sayons, quins, sens fer cabal de las fortas batzegadas, los arrossegan fins tindrels fora las parets de la Iglesia, arrancant lo fill dels brassos de la mare, la muller dels del marit y lo vellet del robust minyó.

Arribats á la plassa, entre 'l cementir y 'l palau del rey Don Jaume (1), son barbrement degollats l'un darrera l'altre, y cauhen com tendras fullas axonadas per l'huracá, dirigint la esferehida mirada entre 'l preufeyter que blandeix la afilada arma y 'l cos designat de la mare, pare, fill ó filla que jau á sos peus inert.

Los sanglots d'angoixa de las víctimas, los incitan més y més al extermini; lo esp-ternegar dels que 's veuhen arras-trats, en res conmou las fibras de aquells cors forrats ab la corassa de la follia; los bassals de sang que trepitjan fins lo tornell, no minvan la exaltació de aquells enteniments perversits. Degollar, veusaquí son propósit. Venjar la mort de son general; aquest es lo fi que persegueixen.

Pero passém un vel devant de aytal espectacle, ja que for-sosament l'esperit té que defalir al sol intent de esbrinarlo, y diguéu solzament que passaren de cinchcentas las víctimas degolladas devant la Iglesia parroquial de Vilafranca, algunas de las quals ho foren en lo mateix llindar del sant temple.

Va endevinarho aquella maledhida fera al manar que la

(1) Avuy propietat de D. Joseph Baltá y Ferrer.

sang dels vilafranquins debía rajar á dojo. Tanta 'n va rajar que, corrent en forma de reguerol per la suau pendent del carrer de S. Bernat, se empelagá en gran cantitat per fora lo portal del mateix nom.

Lo rey en Joan, devant de tan terrible flagell, se recordá per un instant que era home y rey. Mes era ja tart. Donada la ordre severa del paro del degollament, despedí aquell mateix dia á sos aliats francesos, que 's prepararen pera marxar al demá.

ANTON TORT Y CARDÚS

Torrellas de Foix 8 de Novembre de 1896.

LO MAL CASSADOR

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS D' ENGUANY

La Missa matinal
la diuhen allà dalt
aixís que 's fa de dia.

La Missa del Estiu
lo capellá la diu
ab las portas obertas.

S' oheix de tots costats
quan enflayra 'ls serrats
lo ginestar de Corpus.

Lo cassadó 's daleix...
De fora estant la oheix
ab un genoll á terra.

Al bon punt d' alsar Deu
li bota allà al bell peu
la llebra endiastrada.

S' esventa 'l gos lladrant
la llebra fuig botant
y 'l cassadó al darrera.

«Corres y correrás.
May més t' aturarás...»
Aquesta es la sentència.

«Donchs, corro y correré.
May més m' aturaré;
alegra es la sentència.»

S' allunyan ab lo vent
perdentse en un moment
los crits... la fressa... 'l rastre...

Passan dias y nits...
pels marges refflorits
ha tornat Corpus Christi.

La Missa matinal
la diuhen allá dalt...
las portas son obertas.

En un vent de visió
passa 'l mal cassadó
entre lladruchs y fressa.

Se gira y veu l' altá,
y al peu lo capellá,
y en alt veu l' hostia cándida.

Passa y 's pert al lluny...
La boyrina de Juny
cenyeix l' horizó inmóvil.

Rodan las estacions,
revenen los plançons,
cad' any, cad' any ve Corpus.

Cad' any torna á passar,
cad' any torna á mirar,
cad' any la Missa augusta.

Cad' any los capellans
tenen més cabells blanchs
y aixecan més los brassos.

Cad' any l' hostia 's va alsant
lo temple 's va aixafant
y l' hostia puja .. puja...

Passan més anys y més,
lo capellá no hi es,
l' hostia va sola en l' ayre.

Amunt... amunt . amunt...
La volta pert lo junt,
la llum del cel s' hi filtra.

L' hostia s' hi va acostant.
Lo temple 's va esquerdant...
Lo cassador no para.

Ve un any, la volta cau
y s' obra 'l gran cel blau
damunt de l' hostia blanca,

que s' alsa lentament...
Al ser l' estiu vinent
floreix lo temple en runas.

Se 'n va pujant al cel...
Lo cassadó ab anhel,
cad' any, cad' any la mira.

L' hostia, per 'ná al zenit,
té l' espay infinit...
y ell, per cassá encísat,
té 'l temps... la eternitat...

JOAN MARAGALL

LA MORT

Cants d' alegría y ventura
cants de goig, omplen l' espay;
ab sos dits la primavera
las flors bellas van badant;
tot somriu á sa alenada,
fins los vells se treuenh anys
y l' amor fa de las sevas
ab sos parany y sas arts.
Obra la vida sas portas
febrejan los cors y 'ls caps,
tot es hermós, es espléndit
sota 'l cel tan pur y blau.

.
De sopte, 'ls velleis tremolan
y s' apagan joys y cants,
las flors bellas se coll-torsan,
de negre 's tenyeix l' espay
y l' amor sos enginys plega
y ha fugit esparverat...

.

Una sombra tota estranya
allà al fons se veu creuhar;
es la mort que va per feyna,
es la mort que va passant.

J. NOVELLAS DE MOLINS

FLORS Y ESPINAS

En los valls y prats
floretas cullía,
cercava del vall
la flor més bonica;
las rosas del prat
de flayre més viva.
Quan las ha cullit
las tría y remira.
Aplega 'n un ram,
las de més valía,
js' enterneix tothom
la toya quan mira!
Que de més perfums
la terra no 'n cría;
la flor més flayrant
las envejaría.
Son flors celestials,
son flors sens espinas...

.

Mes d' espinas sí
 qu' eixas flors ne crían
 y de dret al cor
 llur punta s' endinza...
qu' en lo del poeta
las planta la crítica!

F. BARNEDA

EN PERE SERRA Y POSTIUS

TRAVALL LLEGIT EN LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Senyors:

Lo *Centre Excursionista de Catalunya*, que es fill del amor á la Patria y que'l practica y demostra resseguint afanyós son terror, al objecte de presentar á l' admiració pública las bellesas de tota mena que hi descubreix, se reclou anyalment en aquesta memorable diada, dintre son local, pera honorar la memoria d' un patrici en que puga enmirallar-se, escullit d' entre la atapahida cohort de fills d' aquesta estimada Patria nostra que més senyaladament li han donat renom, ja portant cap as'í lo fruyt intelectual de sas passejadas en terras extrangeras, ja per haver resseguit las nostras, fent presentalla de las joyas ab que las han engalanadas la fe, l' heroisme, 'l talent y la mateixa naturalesa.

Vením, senyors, aquesta vetlla á rendir nostre anyal tribut á un fervorós y pacientíssim anotador de las variadas é innumbrables bellesas que la fe y la virtut cristianas arreu han deixat escampadas en nostra terra. S' anomená Pere Serra y Postius, fill d' una piadosa familia de Barcelona, vingut al

mon lo 8 de Mars, festivitat de l'aparició de Sant Miquel Arcàngel, —com ell fa constar (1),— del any 1671, y mort als 26 de Mars del 1748. Sa existència sigué, com se veu, de bastanta durada, y sembla talment que 'l Creador se complagué en destinarla tota entera á la llohansa de sas divinals obras dintre de la terra catalana; que no á altre objecte enaminá en Serra y Postius quasi tota sa prodigiosa activitat. Era sa mussa, segons expressió propia (2), una donzella de vint anys, quan la posá al servey ab una enginyosa y senzilla poesia, d'un certamen poétich que tingué lloch en aquesta ciutat pera celebrar un fet miraculós que hi havia succehit. Y desde llavors, com flors que escampa per l'arit camp de la historia en que deixa tran-corre sa existencia, sovint la poesia li dona lloch á esplayar dolsament son esperit, remembrant una creencia ó una tradició religiosa, fent relació d'una costum popular, á voltas en forma humorística, ó deixant á la tomba del amich y patrici disingit un recort tendríssim d'admiració y afecte perdurable.

Pero no 'l menavan á en Serra y Postius sas aficions cap al cantó de la poesia: en Serra volia servir més directament á Deu, entregantse á actes purament de pietat ó al estudi y contemplació de tot quant de Deu parlava en aquesta terra.

De lo primer, si no se 'n hagués satisfet ab la munió de confraries y altres associacions establertes en aquesta ciutat, be ho haguera pogut lograr, esmersant lo temps convenient pera'l major esplendor de la iglesia y parroquia de Santa Maria del mar. En una de sas obras inéditas (3) no fa á saber ab joya que d'aquesta parroquia n'era fill, y no sols aixó, sino que en sa iglesia hi havia rebut los sacraments del baptisme y de la confirmació, que havia sigut sempre la sua parroquia, que la major part de sa vida havia viscut tocant á sas parets, y que en ella hi volia ser enterrat. Calcuís de quina manera aytals rahons, que li feren escriure una copiosíssima monografia d'aquella iglesia y parroquia, fins á son temps oblidadas per los que d'història s'ocupavan, avivarían lo zel y fervor d'en Serra, envers ellas.

(1) Prodigios y finezas de los Santos Angeles, p. 147.

(2) Id., p. 173.

(3) Historia eclesiástica de Cataluña, v. I., p. 10.

Pero ja ho hem dit. En Serra's proposá además servir á Deu ab l' estudi y contemplació, pera reproduhir després al paper, tot quant á Catalunya de Deu parlava. Desde sa joventut se dalía per tota mena de lectura, per l' adquisició de llibres poch comuns y de manuscrits principalment pertocants á la historia eclesiástica de Catalunya, que si no li era possible adquirirlos, experimentava una fruició inexplicable bon goig ne pogués treure copia. no desdintise pas de son propósit davant d' un inacabable número de planas. En Serra y Postius era bibliófil entussiasa, prohibint sa llibreria l' admiració de tots quants la veyan. Los arxius d' aquesta ciutat li eran familiars, pero no pogué p's sadollar son intens desitj, recórs dinre 'l circuhit d' aquella, petit per voluntat tan ferma, y, donantli aquesta poderosas alas, lo feu volar per diferents indrets de Catalunya. Los propers monastirs de Sant Geroni de la Vall d' Ebron y de la Murtra, de Santa Eularia de Sarriá y de la Cartuxa de Montalegre recullen sovint dintre sos arxius al jove assedegat d' amor á las cosas santas; va á extasiarse davant de las venerables joyas artísticas y manuscritas de Poblet, y passa llarghas horas en los arxius dels convents de Tortosa y Reus; dos mesos se tanca en lo del d' Olor; ressegueix la comarca lleydatana y las planas del Urgell; s' agenolla en adoració davant d' una gota de sanch de Sant Joan Bautista y de la fusta de la creu santa, á Besalú, y trasteiant per las xamosas planurias vallesanas, arriba fins á la carena d' una de las serras que las divideixen, «á avivar l' admiració y deixarse robar tot l' afecte» per la miraculosa Verge de Bellulla.

Mes ahont lo cor de catalá entussiasa batega fortament d' emoció y ahont sa ánima amorosida resta entregada per llarghas estonas á íntims deliquis, es á la montanya santa de Catalunya, joya la més preuhada de nostra terra. Passan de trenta cinch vegadas las que puja desde Barcelona á visitar á Nostra Senyora de Montserrat, y de quaranta las que va besar sa má poderosa. «Davant de Deu afirmo, diu, que molts cops lo tremolor s' ha apoderat de mon cos y alguns m' han vingut las lágrimas als ulls sense saberne jo mateix la causa; y no poch, no he tingut prou valor pera mirar son Diví rostre (1).

(1) Historia de Montserrate, p. 96.

Si n' adquirí de coneixements pertocants á la historia y en especial á las cosas santas de Catalunya ab ayals excursions als més renomnats monuments arquitectónichs y deinguts rebuscaments en tots los arxius, sos mateixos contemporanis pogueren apreciarho ab las pocas obras que disposá vejessen la llum pública y ab las molias més que sa fina amistat deixá assaborir als homes més renomnats d'aquell temps, aixís per sa sabiesa com per sas virtuts. Perque las cualitats sobressortints d'en Serra cridaren á son entorn á tots aquells que, com ell, eran objecte de l' admiració pública. Entre molts altres insignes personalitats que per no allargar deixarém de mencionar, n' hi haurá prou ab que recordém, pera ferse carrech de lo dit, que estavan en contínua relació ab en Serra, aquell virtuós frare d' Olot, de nom Hermenegild, en lo mon Creu-het, que un temps en que ls ángels obravan ab ell diferents prodigis, havia sigut son confessor; los altres freres, Joan de Sant Joseph, prior del convent de Sant Joseph de Barcelona, escriptor d' historia y de varias ciencias; Antoni Solanell deputat que sígué del Principat de Catalunya y ple de saber y virtuts; Lesmes Revenió, que essent monjo y arxiver durant molts anys y després prior major del Monastir de Montserrat, havia fí d' aquella montanya deinguts travalls topogràfichs, y l' eruditíssim Manel Marián Ribera, cronista general de la Reyal y militar ordre de la Mercé; lo juriscòsul Bonaventura de Tristany, senador de la Reyal Audiencia de Catalunya; Joseph de Taverner, bisbe de Gerona, célebre humanista y orador; Olaguer de Ardena y de Darnius, tan entés en matemáticas y en cosmografia, com en historia y heraldica; Pau Ignasi de Damases, que 's mereixé 'l títol de «primer cronista del Principat de Catalunya»; Antoni de Bastero y Lleó, examinador sinodal de la diócessis de Girona, juriscòsul, historiador, teólech, filosoph, poeta y filólech eminent, tant, que 's feu digne d' ocupar un dels envejats llocs de l' Academia dels Arcades de Roma; y principalment lo virtuós y erudit monjo de la Cartuxa de Scala Dei, Joseph Palau y Soler, al que modestament creu serli deutor de tot quant sab d' historia, anomenantlo son Mestre, son Oracle y del que, — diu, — guarda sas cartas com podía guardar Alexandre 'l Gran, las de son mestre Aristótil (1). Ab tant ilustres personalitats,

(1) Prodigios, etc., p. 350.

hi estava lligat en Serra per los vincles comuns de la set del saber, tenintse francament obertes sas llibrerías, ajudantse mútuament en sas respectivas tasques, com ho feu lo nostre biografiat escrivint en una obra del insigne Ribera un precíós acróstich en llohansa de son autor (1) y col·laborant no poch (2) en la renomnada «Adarga catalana» de 'n Olaguer de Ardena, sentint lo mateix entussiasme per la en nostres dias perdu la noblesa catalana que seníia 'l gran rey en Jaume quant en ocasió de celebrarse Cortis en altre regne, digué: «Per un comte y per un rich home que aquí hi han, a Catalunya n' hi han quatre; per un clérue, a la deu; per un ciutadá honrat, cinch». Aixó en quan al número, que las qualitatats de la nostra antiga noblesa be prou que las celebrá l' aragonés Zurita, al afirmar que era «la més confirmada é ilustrada de tota la Espanya». Convensut en Serra d' aquestas veritats, sovint se complau en manitestar la especial predilecció que li mereixen totas las qüestions relacionadas ab las grans casas de la noblesa. Se plany una vegada (3) de que trobantse a Poblet lo rey Felip II de Castella y l' d' Ar gó habent i ensenyat aquells Reverents Pares, entre altres preciositats, una escriptura interessantíssima pertanyent á la noble familia de Alentorn, «tomóla el católico monarca en sus manos,—diu ab admirable concisió,—miróla, admiróse, alabóla y se quedó con ella»; y sabedor en Serra per un manuscrit de tan sensible desaparició, acut á un seu amich, lo P. Marián Piñol, monjo de Sant Geroni de la Vall d' Ebron, que era collegial de Sant Llorens del Escorial, demanantli fassi investigacions pera trobar la dita escriptura, ó quan! menos notícias d' ella, en aquella célebre llibrería. Mil casos consemblants podríam reiréure; pero si fins ara hem vist á en Serra y Postius trevallant, hora es de que fem present lo fruyt de sos afansys.

Llevat d' algunas senzillas composicions poéticas á que ja 'ns hem referit, fins á 1726 no s' atreví á donar á la estampa una publicació seva. ¡Trenta anys en aquesta fixa portava en Serra de constant estudi y encara llensa al públich la seva

(1) Reproduhit en la citada obra *Prodigios*, etc., p. 379.

(2) *Prodigios*, etc., p. 390.

(3) *Prodigios*, etc., p. 318.

obra, temerós y desconfiat! (Davant d'aquest exemple, perdonéu, senyors, si té perdó, l'atreuiment del qui vos dirigeix la paraula!) Deu anys endarrera n'havia acabada una d'obra, la feu corregir per un seu amic y, al estar á punt de donarla á la estampa, va arreconarla per sempre més, creyent que res valia (1), ab tot y haberla dictada assumpto tan interessant com la celebració de las maravallas que obran los santos ángeles. Pero tant intens era lo desitj que tenía de promoure per la seva part la veneració envers ells, de sos conciudadants y de donar un públich tribut á son Custodi, que, violentant sa timidés estremada y empés per doctas personas coneixedoras de son valer, modificant en algun extrém lo assumpto de sa non-nata obra, n'estampá una baix lo título *Prodigios y finezas de los Santos Angeles, hechos en el Principado de Cataluña*. Vos plaurá més, senyors, que dos de sos interessants fragments los reproduheixi tal com foren escrits, que ab tot y serho en lengua enmallada, no sabría jo pas donárlas ab la traducció la sentidíssima expressió que contenen. Consisteix un d'aytals fragments, en las primeras paraulas de la obra que l'autor dedica á son Angel de la Guarda, ab aquets termens:

«A vuestras Angélicas Aras (vigilante centinela de mi vida y de mi alma) consagra este librito mi reconocida obligación, con toda voluntad, con todo afecto. ¿Pero qué mucho así lo haga, si me aveys hecho innumerables beneficios y os soy imponderablemente deudor? Vos me enseñaste muchas y diversas veces; me instruiste santamente; me avivaste fielmente; me corregiste continuamente; me defendiste día y noche, y me gobernaste con gran constancia: direlo todo en una palabra: en todo y por todo fuiste bueno para mí. Aún no lo he dicho todo: A vos (oh, amantísimo tutor) os devo, (oh, poderosa guarda mía), no menos que la vida.»

Y concretant en altre lloch aquesta darrera afirmació (2), redacta 'l següent apartat:

«Siendo muchacho, para coger un nido de pájaros, me puse á riesgo de caer de más de doze varas de alto; y era tan evidente el peligro, que cada vez que de él me acuerdo (ay,

(1) *Prodigios, etc. Motivo del autor y prólogo al lector, p. 1.*

(2) *Motivo del autor y prólogo al lector.*

Dios!), me causa grima y se estremece mi ánimo. Siendo mancebo me dieron una estocada encima la teta izquierda, y, juzgan lo averme herido mortalmente, sólo rasgó la punta de la espada algo el pellejo. En otra ocasión, yendo disfrazado, delante un estribo de coche (aun viven, quando esto se escribe, las Ilustres Señoras que ivan en él), resvalé de tal modo, que casi la mitad del cuerpo estaba debaxo del coche. sin advertirlo el cochero; y al quererme pasar la rueda por encima, se paró milagrosamente el coche. Estaba yo tan atónito y espantado, que ni sabía (y casi no podía, por ser muy angosta la calle) apartarme, ni palabra ninguna pronuncié. Y sobre aver sido las primeras de mi vida (según oí desir á mi Madre) pronunciar, el S. ntísimo y dulcísimo nombre de: *Madre de Dios*, ó (por dezirlo con mi propio y suave idioma) *Mare de Deu*, averlo siempre continuado; ni éste ni el de Jesús, ni el de algún otro Santo, me vinieron á la memoria; de donde después de algunos años inferí que, sin invocarle, mi Angel Custodio me dió la vida.»

Ab lo copiat ja n' hi ha prou pera ferse cárrech del esperit «b que está informada la obra: la credulitat del Autor quasi be no té límits. Admira, altrament, la erudició que s' hi descubreix, puig cada un dels nou novenaris que en obsequi als nou Coros d' Angels constitueixen aquest tractat. bastaria per sí sol pera donar gran anomenada á son autor. Cal fer constar, no obstant, que, més que una obra original, es la que 'ns ocupa un aplech de tot lo que s' havia escrit pertocant als prodigis otorgats pels ángels á Catalunya, aixís en comú com en particular, pero aplech digne d' admirarse per la fermesa de voluntat que revela en regirar lo contingut dels Arxius. Acaba d' avalorar aquet tractat un curiós index hisòrich ple de noticias referentas als autors y manuscrits citats en lo text, treball aquest del que se 'n han aprofitat no poch, molts dels escriptors posteriors.

Los trenta anys durant los que s' havia dedicat en Serra constantment al estudi, comensavan á donar sos naturals fruits.

Pero era 'l nostre biografiat d' un carácter tan excessivamente modest, que apesar d' haverse extés son renóm fins més enllá de las fronteras, puig ja á l' any 1720, trobantse inva-

dida la ciutat de Marsella per una forta epidemia, rebé (1) d'aquell municipi l'encàrrech de formar una estadística de las sobrevingudas á Espanya durant dos sigles y de las precaucions presas, al objecte de que poguessin servir de guía en la esmentada ciutat; apesar de las continuas mostrars de consideració que per son tresor de coneixements contínuament rebía de las personalitats més ilustres, no s'haguera atrevit fins al cap de molts anys á donar novament pública mostra de son valer, fent estampar alguna de las moltes obras que anava escrivint, á no pèndre-li la mort un de sos més dignes amichs, lo ja esmentat Fra Manel Marián Ribera, del qui, á 5 de Febrer de 1737, va llegirne una sentida y extensa memoria necrológica, en la llavors novella Academia de Bonas Lletres d'aquesta ciutat. Tingué excelent acullida aquest elogi á Fra Ribera y l'important *Diario de los Literatos de España*, ensemps que li donava inserció en sas planas (2), calificava á son autor de «varón insigne por su aplicación y sabiduría de las antigüedades y monumentos de la historia española;» asseveració que sense intent d'escatimar á en Serra cap mica de sa llegítima gloria y, no més que de passada, devém esmenar per lo significat de sas darreras paraulas, puig fora d'algunas raríssimas excepcions, las materias en que tant demostrá entendre en Serra y Postius, eran pertanyents exclusivament á la historia de Catalunya, deslligada en gran part de la dels païssos que un dia formaren la Espanya. No podia, donchs, ser celebrat per sa sabiesa de las antigüitats y monuments de lo que se'n vol dir historia espanyola aquell que, si la tingué, no va demostrarho quasi may, limitantse en tots sos escrits á parlar de cosas pertocants á lo que anomena «estimada Nació catalana.» Per aixó es que no gayre temps després de la época á que 'ns referíam, un contemporani d'en Serra y Postius pogué dir, ab millor acert que 'l *Diario de los Literatos*, que ningú en lo seu sigle l'havia excedit en donar proves de més versat en la historia eclesiástica de Catalunya (3), afirmació que 'ns atrevím á assegurar la faría completament exacte una

(1) Hist. eclesiást. de Catalunya, vol. quint, planas 18 y següents.

(2) V III, art. segon, p. 99.

(3) Fra Antoni Andreu y Massó, Examinador Sinodal de Barcelona y Solsona, etc., etc., en sa aprobació de la obra *Historia de Montserrat*.

tantsols de las sevas numerosas obras, que desgraciadament permaneix inèdita, titulada: *Historia eclesiástica del Principado de Cataluña principalmente en lo que pertenece á Maria Santísima*. No cal buscarhi profunditat de conceptes ni boniquesa de forma, pero sí un cabal inmens de notícias, molts inèdits ó be originals, y una expressió fidel del modo de esser del autor que hi queda retratat ab tota sa encantadora ingenuitat y noblesa de cor. Dividida en doize volums, un per cada mes del any, tots los dias serveixen al autor pera commemorarlos no ab un sol, sino ab diferents assumptos, pera fer remembransa d' un acte heróich, d' una tradició religiosa, de la fundició d' un convent ó monastir, de la invenció d' una sagrada imatge, de las virtuts ó sabiesa d' un catalá baixat á la tomba, d' un prodigi otorgat per Deu, per sa Mare Santíssima ó per los Sants, y com que sa redacció, en la que hi passá bona part de la joventut es interrompuda frequentment per novas visitas al arxiu de la ciutat, excursions á fora y con ecció d' altrás obras, si resulta desgayrat l' estil y sense ordre la exposició, fins á tal punt que no ja iguals conceptes, sino las mateixas paraulas son exactament repetidas tres y quatre vezadas, s' hi troba en cambi en molts de sas planas la condició inapreciable d' haverhi acullida la fresca impressió que l' autor acaba de rebre regirant los fulls d' un manuscrit, sentint de llavis propis la relació d' un prodigi rebut del cel, passejantse per las atractívolas estadas d' un monastir, ó respirant la flayre que envolta la cova ahont una senzilla pastoreta hi havia fet troballa d' una imatge de la Verge Santíssima. Assí, en aquestas planas, lo creyent fervorosíssim, assí la candidesa més santa, assí l' erudit admirable, assí... jah, senyors! assí 'l catalá entussiasta que veu ab dolor com enemichs de la seva seva patria van desangnanila y reduhíndla á la més trista esclavitut. ¡Catalunya anava á perdre la vida á mans del usurpador Borbó! ¡Ay d' aquell á qui se li hagués trobat rastre d' hostilitat! Per aixó en Serra deixa molts fulls en blanch, pera omplir potser un altre dia, si la Verge Santíssima y tots los sants protectors de Catalunya's dignavan escoltar, ab las de tants altres, sas oracions fervorosas; per aixó, si, relatant succehits pertocants á la guerra, s'arrisca algun cop á manifestar que la causa d' aquesta es «la de-

fensa que Catalunya fa de sa llibertat», enlayra totseguít son pensament cap á més apacibles regions.

¡Llástima gran que tan monumental obra no haja pogut enriqueir, passada per la estampa, la nostra esplendenta historia escrita! Prou hi confiá algun tems son autor, no fentse cárrech á ben segur de las desgracias que havían de flagellar lo país ab lo triomf de las armas castellanas y francesas; pero tanta fou la pobresa y tant l' abatiment general, que fora d'un sagrat deute á que 's creya obligat y que satisfé rica y abundantment, no 's veié animat en tota sa vida més que pera publicar los següents tractats: *Indice de los Santos y de los varones y mujeres insignes en santidad del Principado de Catalunya*, quinas noticias son extractadas de las contingudas en altrás obras del propi autor. Fou estampat al any 1746, y en vista de l' acceptació que pochi's me'os avans havia tingut, son *Catálogo de los Venerables Barceloneses con un trecentario de la Vida de Santa Eulalia*. Publicá, además, ab lo pseudónim «Rares», anagrama de «Serra», la *Vida de San Emeterio ó Madi, labrador*.

D' un deute á que voluntariament s' havia obligat en Serra hem fet alusió y era en efecte ab la Patrona de Catalunya, la Verge de las montanyas santas, la catalana Madona de Montserrat. A cantar sas excelencias, hi dedicá una sapientíssima obra que tingué de passar duas vegadas per la estampa, aixó es, al any 1742, y al 1747.

D' entre la munió de tractats que en Serra tenia comensats ó en disposició de ferse públichs, no podía faltarhi aquest del que 'ns aném á ocupar; ell es lo quin devía ser preferentment escullit. Aquell que més de trenta cinch vegadas havia pujat desde Barcelona á la nostra venerada montanya, no baguera pas pogut escusarse de llohar totas sas maravellas. Y més, si havia consagrat una obra al Patrocini dels Sants Angels, ¿có'm no tenir la mateixa finesa ab la que es sa reyna y soberana? *Epítome histórico del portentoso Santuario y Real Monasterio de Nuestra Señora de Montserrate*, se titula aquesta, una de las més notables obras de en Serra y Post us, que tingué la sort de véurela universalment aplaudida fins á la mateixa Cort de Portugal, tradicionalment entussiasia de Montserrat y á quin Sobirá, Joan V, dedicá l' autor la obra ab afectuosos y expressius termes.

Constituheix la esmentada *Historia de Montserrate* una de las més notables obras d'en Serra, com he dit. La estremada candidesa que revela en los *Prodigios y finezas de los Angeles*, ve atemperada en la present *Historia* per un prudent esperit crítich que sol ferli donar als successos que relata lo grau de certesa ó probabilitat que permeten donárlshi 's fonaments ab que 's proven; la frase buydosa del elogi á Fra Ribera, se trova pulida y vestint novas galas; la confusió que en conjunt regna en la *Historia eclesiástica de Cataluña*, es completament desapareguda, haventhi, en cambi, un cuydadós ordre en la distribució de materias y en la manera de desenrotllarlas. Per aixó un dels censors de la obra (1) pogué dir ab tota justícia que si l'havía comensada á llegir ab lo cuydado de Fiscal, l'havía termenada ab l'afició de Panegirista, y, apropiantse la dita d'altre celebrat escriptor, calificá á la *Historia de Montserrat* d'en Serra de: *Opus arte nobile, rebus grande, moribus utile, eruditione elegans, stilo insigne, veritate clarum*.

Una vegada més quedava justificat lo gran renóm, que anava en augment cada dia, d'en Serra y Postius, puig si per una banda adquirían condicions literarias las sevas obras, creixían en número d'una manera assombrosa. Ademés de las publicadas, de las que ja hem fet menció y quins exemplars escassejan extraordinariament, solament de las inéditas nos ha sigut possible consultar la monumental *Historia eclesiástica de Cataluña*, ja referida, y un *Catalogo de los Prelados Abades Priores, Archiprestes y Abadesas que han tenido y hoy tiene el Principado de Cataluña*, (1733), abdós obras en la Biblioteca Provincial Universitaria; y extensió y augment, á ben segur, la darrera, de la que ab lo títol: *Catálogo de los Prelados, Arzobispos y obispos que ha tenido y hoy tiene el Principado de Cataluña*, existeix en la llibrería «L' Arxiu», d'aquesta ciutat, constituint un volúm que l'autor no acabá de escriure y que ab tot y deixarlo sense firma, no duptém cap mica en afirmar que 's deu á en Serra y Postius. Ab un volúm existent á la Biblioteca del Ateneu Barceloní, titolat: *Milagros y favores del Santisimo Sacramento*

(1) Francisco Xavier de Garma y Durán, Arxiver Reyat del Arxiu General de la corona d'Aragó.

hechos en el Principado de Cataluña, s'acaba la serie d'obras publicades ó inéditas, que per escriure aquest treball hem pogut veure.

Pero unas y otras constituyen una part insignificant, al menos en cantidad, de las que dictó la fecundísima pluma del nostre biografiat. Si be algunas devían pecar de poca originalitat y de ser repetición de lo escrito en otras, propias del mateix Serra, ó en documents inédits passats a sa propietat, no pot menos que causar admiració extraordinaria lo número de manuscrits que, además dels apuntats, deixá originals. No hem pogut nosaltres trovarlos—tantdebó sia per culpa nostra,—pero en lo ja referit íntex històric d'autors, y sos manuscrits insertats en sa primera obra, nos acompaña ab una petita auto-biografia noticia més ó menos extensa de las obras que té comensadas ó acabadas, per lo que cre ém convenient, eliminant totes aquellas que ja havém mencionat, ferne una senzilla enumeració:

Urna inmortal y Relicario Catalán, ó sia noticias pertocants als cossos sants y reliquias.

Arbol de la vida y frutos de la Cruz plantado en Cataluña, quin objecte es fer relació dels miracles que han obrat los diferents trossos de *Lignum crucis* que s'adoran ó s'han adorat en nostra terra.

Cataluña coronada con las mismas especies de la Corona de Cristo, això es, noticias pertocants á las santas espinas, exposadas á la veneració en diferents iglesias catalanas.

Oráculos de Catalanes, es á dir, imatjes que han enraonat als devots.

El niño Gigante, se refereix á un dels sants ignoscents, Sant Fortiá, petit en etat, gegant en gloria.

La Púrpura catalana, recort dels Cardenals nascuts á Catalunya, dels que son descendents de catalans y dels que han tingut dignitats en aquest Principat.

Alfabeto de las iglesias parroquiales de Cataluña y de los santos bajo cuya invocación están.

Teatro de las religiones militares, monacales y otras, con los conventos que en Cataluña han tenido y tienen, y á los santos que son dedicados.

Teatro de los monasterios y Prioratos de la Archi Religión de San Benito que ha ayido y ay en Cataluña.

Maravillas de Dios y de la naturaleza, del Principado de Cataluña.

Las siete maravillas de la Virgen, en Cataluña.

Las siete maravillas raras que actualmente se miran y admiran en el Principado de Cataluña.

San Tiago en Cataluña

San Pedro en Cataluña. Están destinadas abduas obras á fer explicació dels temples que als dos sanis apóstols respectivament hi han dedicats en nostra terra; los miracies que han obrat, etc.

Archivo Paralipomeno de libros manuscritos por escritores catalanes.

Ratos de lección santa.

Mujeres ilustres catalanas en santidad, nobleza, letras y armas.

El por qué de Barcelona.

Veloç Centellá. en gloria de la gran casa de Centellas.

Senat Barcelonés. Parla de tots los pahers y conce lers de Barcelona; dels actes més importants en que han intervingut y dels succ ssos més notables que 'n son temps han ocorregut en dita ciutat.

Institució dels Deputats del general de Catalunya, y Catálogo de aquells que son estats Deputats y Oidors de Comp-tes del general del Principat.

Genealogia de los Serenissimos condes de Barcelona desde Bara. año 833 hasta Carlos segundo, año 1700 Ilustrada con las personas ilustres y cosas memorables suceídas en sus tiempos en Cataluña, en España, en el Mundo.

Y ab l' inventari d' aquestas obras, quina noticia ha arribat á nosaltres per lo bon cuydado del autor, tin h de donar per acabada la meva tasca. Ja ho veyéu Sols per excepció escribía en Serra y Postius en nostra benvolguda llengua catalana. ¿Fou per falta d' afecte á ella? ¡Pobre Serra! ¡Dignas de comp ssió son las generaciones d' aquells temps á Catalunya! Li portavan una estimació intensa y li demostravan fins al heroisme, pero com si 'ls horrors de las batallas y las fuetadas del despotisme, que avans y després d' ellas á tothora rebían, haguessin arribat á produhírloshi fatal entontiment, no sabían festejar á sa estimada en sos may interromputs festeigs, ab parla que hauría sigut pera tots forsa més agradosa. Sa esti-

mada generosa, y com ells desgraciada, acullía ab tan bona voluntat com se li dirigían aquells cants d'amor, y nosaltres que 'ns complavém en continuarlos,—pero ab accents espontáneament nascuts de la nostra ànima,—si de tant en tant trenquém los nostres cants, es sols pera satisfer un deute d'agrahiment y admiració á aquells que, com en Pere Serra y Postius, més honor havían fet—ab tot y presentarshi ab galas no pas gens escayentas—á la que fou reyna del seus amors y que segueix sentho dels nostres.

JAUME MASPONS y CAMARASA

CONSOLACIÓ

¿Que 'ns va caure del Cel aquesta estrella
que 'ns cega ab los seus raigs?
¿O va esclatar de terra com poncella
vinguda al mes de Maig?

No ho sé, perque es tan alta aquesta terra
y es un lloch tan sagrat,
que sembla que entre 'l Cel y entre la terra
estiga mitj posat.

De fora una vestal apar, que resa
al cim d' un bosch extés,
una petita y alta fortalesa
guardada per xiprés.

De dins es un riquíssim santuari
hermós com ell tot sol;
hont la Verge del mon hi té 'l sagrari
per darnos son consol.

La veuréu que domina des la Mola
fins al ferreny Montsant
per governar aquets pobles tota sola
volgué tenils devant.

Y arreu l' aclaman tots sa protectora
y l' ayman de bon cor
¿cóm no, si está del Cel tant á la vora
per conseguir favor?

Recordo que quan nen en romería
un jorn hi vaig pujar.
De llágrimas y prechs, Verg- María,
no'n vau pochs escoltar.

Era un matí d' Abril y quan l' albada
daurava 'l cim dels còls,
al véureus de cent pobles rodejada
posats tots de genolls,

vos van trobar mos ulls en antadora,
vaig veure 'l paradís
Tantsols de recordar avuy aquella hora
encara soch felís.

Hauría de bon grat fet d' heremita
¡oh Verge del Conso !
passant anys y més anys en vostra hermita
cantant com rossinyol.

Avuy que la corrent del mon m' emporta
vos vinch á recordar,
y si no tinch la veu ben dolça y forta
pera pogueus cantar,

tinch un cor, que igual que ans ara'us estima,
un cor qu' es de vos tot.
¿Voléu sentirlo sempre en vostra cima?
Digáu tantsols un mot.

Y avuy que nostras vinyas una plaga
las va á toras minvant,
aquella protecció qu' en vos s' amaga
anéunosla donant.

No permetéu que 's perdin las cullitas,
de vostre hermós estat.
No permetéu que dintre de sas fitas,
se mori 'l Priorat.

PIO SEDÓ

Reg. 3675

Col. AVIII 6 P9

Res R/218